

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਪੋਥੀ ਪੰਜਵੀਂ)

-ਅਰਥਾਤ-

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ
ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਾਣੀ , ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ

- ਜਿਸ ਵਿਚ -

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ , ਰੁਦ੍ਰ ਦੇ ਦੋ ਅਵਤਾਰ , ਸਬਦ ਹਜਾਰੇ,
੩੩ ਸਵੈਯੇ , ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ 'ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ'
ਤਕ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਾਰ -

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ

'ਵਿਦਯਾ-ਮਾਰਤੰਡ' ਮੁਜੰਗ ਨਿਵਾਸੀ ਲਾਹੌਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -

ਭਾ:ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੰ:

ਗਲੀ ਨੰ:8 , ਬਾਗ ਰਾਮਾ ਨੰਦ , ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ- 0183-2545421 , ਮੋਬਾਇਲ- 093169-85040

ਭੇਟਾ-250/-

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ

ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣਾਂ ਦਾ

ਤਤਕਰਾ

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ	੧	ਤੀਜਾ ਗੁਰੂ ਮਕੜੀ	੧੧੦
ਬਾਲਮੀਕ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ	੮	ਚੌਥਾ ਗੁਰੂ ਬਗਲਾ	੧੧੧
ਕੱਛਪ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ	੧੧	ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ ਬਿੱਲਾ	੧੧੨
ਸੂਕ੍ਰ ਤੀਜਾ ਅਵਤਾਰ	੧੧	ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧੁਨੀਆਂ	੧੧੩
ਬਚੇਸ ਚੌਥਾ ਅਵਤਾਰ	੧੨	ਸੱਤਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮਾਛੀ	੧੧੪
ਬਿਆਸ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੧੩	ਅੱਠਵਾਂ ਗੁਰੂ ਚੇਲੀ	੧੧੫
ਪ੍ਰਿਥੁਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੧੬	ਨਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਵਣਜਾਰਾ	੧੧੬
ਭਰਤ ਅਤੇ ਸਗਰ ਕੇ ਰਾਜ	੨੨	ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾਛਨ (ਅਰਾਇਨਿ)	੧੧੭
ਬੇਨ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੩੧	ਯਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸੁਰੱਥ	੧੧੮
ਯਯਾਤੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਕਥਾ (ਨੋਟ)	੩੧	ਬਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਲੀ (ਲੜਕੀ)	੧੨੫
ਮਾਨਧਾਤਾ ਕੇ ਰਾਜ	੩੫	ਤੇਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਭ੍ਰਿਤ (ਸੇਵਕ)	੧੨੮
ਦਲੀਪ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੩੭	ਚੌਧਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਮ	੧੩੧
ਰਘੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੪੦	ਪੰਦਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਨਗਰ	੧੪੧
ਅਜ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ	੪੮	ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਚਾਂਡਵ (ਇੱਲ)	੧੪੪
ਖਸਟ ਰਿਖ	੭੧	ਸਤਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦਧੀਰਾ	੧੪੬
ਕਾਲਿਦਾਸ	੭੨	ਅਠਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮ੍ਰਿਗਹਾ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ)	੧੪੭
ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਅਰੰਭ	੭੩	ਉਨੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸੁਕ-ਨਲਨੀ	੧੫੧
ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਤੇ ਅਨਸੂਆ ਦਾ ਵਰਣਨ	੭੪	ਵੀਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹ	੧੫੮
ਦਤਾ ਤੇਯ	੭੬	ਇਕੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸੁਕ ਪੜਾਵਤ	੧੫੯
ਪਹਲਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ	੯੫	ਬਾਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਹਲ ਬਾਹਤ	੧੬੦
ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਮਨ	੯੬	ਤੇਈਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜੱਛਣੀ	੧੬੪
ਦਸ ਨਾਮ ਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ	੧੦੭	ਚੌਬੀਸਵਾਂ ਗੁਰੂ	੧੬੭

ਪ੍ਰਕਾਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਕਾਰਣ	ਪੰਨਾ
ਪਾਰਸ ਨਾਥ (ਰੁਦ੍ਰ ਆਵਤਾਰ)	੧੭੬	ਕਾਹੇ ਕਉ ਪੂਜਤ ਪਾਹਨ ਕਉ	੩੧੦
ਨਿਪ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਦਲ	੨੫੫	ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਭਯੋ ਫਲ ਹੀਨ	੩੧੧
ਰਾਮਕਲੀ ॥ ਰੋ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ	੨੯੨	ਜੋ ਜੁਗ ਤੈ ਕਰ ਹੈ ਤਪਸਾ	੩੧੧
.. ਰੋ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ	੨੯੩	ਜਾਲ ਬਧੋ ਸਬ ਹੀ ਮਿਤ ਕੇ	੩੧੧
.. ਪ੍ਰਾਨੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ	੨੯੫	ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਇਓ ਬੁਹਮਾ	੩੧੨
ਸੋਰਠਿ ॥ ਪੁਭ ਜੂ ਤੋਕਹ ਲਾਜ	੨੯੬	ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਨ ਕਾਮਨ ਸਿਉ	੩੧੨
ਕਲਿਆਣਿ ॥ ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ	੨੯੭	ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ	੩੧੩
ਖਿਆਲ ॥ ਮਿਤੁ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ	੨੯੮	ਜੋ ਜੁਗਿਯਾਨ ਕੇ ਜਾਇ ਉਠ	੩੧੩
ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ॥ ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ	੨੯੮	ਜੋ ਜੁਗੀਆਨ ਕੇ ਜਾਇ ਕਹੈ	੩੧੩
ਬਿਲਾਵਲ ॥ ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ	੨੯੯	ਜੋ ਕਰਿ ਸੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ	੩੧੪
ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ॥ ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰਿ ਸੋ	੩੦੦	ਆਖਨ ਭੀਤਰ ਤੋਲ ਕੇ ਡਾਰ	੩੧੪
.. ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ	੩੦੧	ਆਖਨ ਮੀਚ ਰਹੈ ਬਕ ਕੀ ਜਿਮ	੩੧੫
੩੩ ਸਵੈਯੇ ॥ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ	੩੦੨	ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਦਿੜਾਤ ਕਹਾਂ	੩੧੫
ਆਦਿ ਅਦੁੱਖ ਅਭੇਖ	੩੦੩	ਤੈ ਤਨ ਤਿਆਗਤ ਹੀ ਸੁਨ ਰੇ	੩੧੫
ਆਦਿ ਅਭੇਖ ਅਛੇਦ	੩੦੪	[ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ]	
ਅਚੁੱਤ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ	੩੦੪	ਜੋ ਕਿਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ	੩੧੭
ਅੱਛਰ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਤ	੩੦੫	ਜੁਧ ਜਿਤੇ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪੁਸਾਦਿ	੩੧੮
ਆਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ	੩੦੫	ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ	੩੧੮
ਸੱਤਿ ਸਦੇਵ ਸਰੂਪ ਸੱਤ ਬੁੱਤ	੩੦੬	ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਰਯੋ	੩੧੯
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ	੩੦੬	ਸਸਤੁ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ	੩੨੧
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਹਯੋ	੩੦੬	ਸਾਂਗ ਦਾ ਰੂਪ	੩੨੧
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ	੩੦੭	ਸਰੋਹੀ ਦਾ ਰੂਪ	੩੨੧
ਕਾਹੂ ਲੈ ਠੋਕ ਬਧੋ ਉਰ ਠਾਕਰ	੩੦੭	ਸਰੋਹੀ ਨਗਰ ਦਾ ਵਰਣਨ (ਨੋਟ)	੩੨੧
ਜੋ ਕਹੈ ਰਾਮ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ	੩੦੮	ਸੈਫ ਦਾ ਰੂਪ	} (ਅੰਕ ੩)
ਕਿਯੋ ਕਹੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਹੈ	੩੦੮	ਖੰਡਾ	
ਕਾਹੇ ਕੋ ਏਸ ਮਹੇਸਹਿ ਭਾਖਤ	੩੦੮	ਖੜਗ	
ਕੋਉ ਦਿਜੇਸ ਕੋ ਮਾਨਤ ਹੈ	੩੦੯	ਬਾਂਕ ਦਾ ਰੂਪ (ਅੰ: ੧੨)	੩੨੩
ਕੋਟਕ ਇੰਦੁ ਕਰੈ ਜਿਹਕੇ ਕਈ ਕੋਟ	੩੦੯	ਗੁਰਜ (ਅੰ: ੧੩)	੩੨੪
ਧਿਆਨ ਲਗਾਇ ਠਗਿਓ ਸਬ	੩੦੯	ਸਾਮ, ਦਾਮ, ਭੇਦ, ਦੰਡ (੧੮)	੩੨੫
ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਮਨ	੩੧੦	ਬਿਸਿਖ (੨੦)	੩੨੫

ਤਗਾਰੀ (੨)
ਪਟਿਸ, ਪੱਟ
ਪਾਸੀ, ਫਾਸੀ
ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨ
ਸੰਜੋਯ ਦੇ ਨ
ਧਰਤੀ ਦੇ ਨ
ਬੰਬ ਦੇ ਨਾਮ
ਹਰਨ ਦੇ ਨਾ
ਜਮਦਾਯ ਦੇ
ਯਮ ਰਾਜੇ ਦੇ
ਤਲਵਾਰ ਦੇ
ਹਾਥੀ ਦੇ ਨਾ
ਉਨਾ
ਹਲੱਬੀ
ਜੁਨੱਬੀ
ਮਗਰਬੀ
ਮਿਸਰੀ
ਸਾਮ
ਰੂਮ
ਕੱਤੀ
ਯਾਮਾਨੀ
ਕਟਾਰੀ ਦੇ ਨ
ਬਰਛੇ ਦੇ ਨਾ
ਬਰਛੀ ਦੇ ਨ
ਖਟੋਤਕਚ ਦਾ
ਚਕੂ ਦੇ ਨਾਮ
ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਨਾ
ਮੁਰ ਵੈਤ ਦੀ
ਮੁਖ-ਕੋਟਕ ਦਾ
ਨਰਛਾਸੁਰ ਦੀ
ਏਂਬ ਵਕਤ ਦੀ

ਪੰਨਾ	ਪੁਕਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪੁਕਰਣ	ਪੰਨਾ
390	ਤਗਾਰਥੇ (੨੦)	324	ਚੰਦੋਰੀ ਦਾ ਵਰਣ (੬੨)	33੯
399	ਪਟਿਸ, ਪੱਟਾ } (੨੨)	32੬	ਦਧੀਚ ਰਿਖੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ (੬੫)	3੪੦
੧੧੧	ਪਾਸੀ, ਫਾਸੀ } (੨੨)	32੮	ਗਿਰਧਰ ਦਾ ਵੀਚਾਰ	3੪੧
੧੧੧	ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ	32੮	ਕਾਲੀ ਨਾਗ	3੪੧
੧੧੧	ਸੰਜੋਯ ਦੇ ਨਾਮ	32੮	ਕੰਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ	੪੪੨
੧੨	ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਮ	3੨੯	ਬਕੀ } (੭੧)	3੪3
੧੨	ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨਾਮ	3੨੯	ਬਕਾਸੁਰ } (੭੧)	3੪3
੧੩	ਹਰਨ ਦੇ ਨਾਮ	3੩੧	ਅਘ } (੭੨)	3੪੩
੧੩	ਜਮਦਾਭ ਦੇ ਨਾਮ	3੩੧	ਅਘਹਾ } (੭੨)	3੪੩
੧੩	ਯਮ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਮ	3੩੧	ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ	੨੪੪
੧੪	ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ	3੩੨	ਅਕਾਸ ਦੇ ਨਾਮ (੮੬)	3੪੬
੧੪	ਹਾਥੀ ਦੇ ਨਾਮ	3੩੨	ਅਕਾਸ ਦੇ ਨਾਮ (੮੭)	3੪੭
੫	ਉਨਾ		ਚੰਦਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	3੪੭
੫	ਹਲੱਬੀ		ਕਿਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	3੪੭
੫	ਜੁਨੱਬੀ		ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ	3੫੧
੭	ਮਗਰਬੀ } (ਅੰ: ੪੫)	333	ਮਛੀ ਦੇ ਨਾਮ	3੫੨
੭	ਮਿਸਰੀ		ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮ	3੫3
੭	ਸਾਮ		ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦੇ ਨਾਮ	3੫3
੭	ਰੂਮ		ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ	3੫੫
੭	ਕੱਤੀ		ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਮ	3੫੬
੭	ਯਾਮਾਨੀ } (੪੬)	33੪	ਕੁੰਤੀ ਪੁਤ੍ਰ-ਕਰਨ (੧੪੪)	3੫੭
੭	ਕਟਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮ	33੪	ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਮ	੬੫੮
੭	ਬਰਛੇ ਦੇ ਨਾਮ	33੫	ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਦੀ ਕਥਾ	3੬੧
੭	ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ	33੫	ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ	3੬੨
੭	ਘਟੋਤਕਚ ਦਾ ਵਰਣਨ	33੬	ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ	3੬੫
੭	ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ	33੬	ਰੇਵਤੀ ਦੀ ਕਥਾ	3੬੬
੭	ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਨਾਮ (੫੭)	33੬	ਰੁਕਮੀ } (੭੩)	3੬੭
੭	ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਕਥਾ	33੭	ਲੋਮ ਹਰਸਖਣ } (੭੩)	3੬੭
੭	ਮੁਧ-ਕੈਟਭ ਦੀ ਕਥਾ (੫੯)	33੭	ਮਰੁਤ ਦੀ ਕਥਾ	3੬੮
੭	ਨਰਕਾਸੁਰ ਦੀ ਕਥਾ (੬੦)	33੮	ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ	3੬੯
੭	ਦੰਬ ਵਕਤ ਦੀ ਕਥਾ (੬੧)	33੮	ਅਗਨਿ ਦੇ ਨਾਮ	3੭੦

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਦੁਰਯੋਧਨ	੩੭੨	ਅਸ਼ਨੀ ਕੁਮਾਰ	੪੭੩
ਭੀਖਮ	੩੭੪	ਭਗੀਰਥੀ (੮੨੨)	੫੨੧
ਜਾਨੁਵੀ	੩੭੫	ਪੁਲੰਬ ਦੈ'ਤ	੫੩੫
ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਰਾਜਾ	੩੭੭	ਕਾਮਪਾਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (੫੬੮)	੫੩੬
ਦੋਣਾਰਾਜ (੧੬੬)	੩੭੭	ਕਾਲਜਮਨ } (੮੮੭)	੫੪੩
ਸੱਲਰਾਜਾ (੧੭੧)	੩੭੮	ਮੁਚਕੰਦ }	
ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਮ	੩੮੧	ਦਾਮੋਦਰ (੮੯੨)	੫੪੫
ਪਿਸਟਦੁਮਨ (੧੮੨)	੩੮੪	ਹੋਮਵਤੀ ਨਦੀ (੯੧੯)	੫੫੩
ਸੁਗ੍ਰੀਵ (੧੮੭)	੩੮੬	ਬਿਪਾਸਾ ਨਦੀ (੯੨੮)	੫੫੬
ਜਟਾਯੂ	੩੮੬	ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	੫੭੫
ਰਾਵਨ ਦੀ ਜਨਮ ਕਥਾ	੩੮੭	ਮ੍ਰਿਗਾਂਕ } (ਵਿਚਾਰ)	੫੭੪
ਮਤਸ ਅੱਛ (੨੦੬)	੩੮੨	ਮ੍ਰਿਗਵਾਹਨ }	੫੭੪
ਪਿਨਾਕ-ਪਿਨਾਕੀ	੩੯੪	ਸੱਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	੫੮੮
ਕਾਰਤਕੇਯ	੩੯੫	ਸੱਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ	੫੮੮
ਅਗਸਤ ਦੇ ਨਾਮ	੩੯੯	ਦੱਖੜ ਦੀਆਂ ਤੇਰਾਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	੫੮੮
ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਨਾਮ	੪੦੪	ਅੱਠ ਦਿੱਰ ਜਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ }	੬੨੬
ਪਾਸ (ਫਾਹੀ) ਦੇ ਨਾਮ	੪੦੬	ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ }	
ਠੱਗ ਦੇ ਨਾਮ	੪੧੮	ਨੌ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	੬੩੦
ਘਘਰ ਨਦੀ	੪੨੫	'ਵ੍ਰਿਤ' ਦੈ'ਤ ਦਾ ਵੀਚਾਰ	੬੩੫
ਤੁਪਕ (ਬੰਦੂਕ) ਦੇ ਨਾਮ	੪੪੬	'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ }	੬੫੪
ਵਯੂਹ ਵਰਣਨ (੫੫੦)	੧੬੧	ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਖਾ }	

ਤੋਂ ਮਰ
ਸ
ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇ
ਕਿ
ਬਿ
ਕ
ਹੈ। ਉਸ
ਜਪਦੇ ਹ
ਜੇ
ਤਿ
ਕ
ਹਨ, ਉਨ੍ਹ
ਭੀ ਉਦਾਸ
ਬਿ
ਜਿ
(
ਜਨਾਂ ਨੇ ਉ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਬ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਸਤਿਜੁਗ ਫਿਰ ਉਪਰਾਜ ॥ ਸਬ ਨਉਤਨੇ ਕਰ ਸਾਜ ॥
ਸਬ ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ ॥ ਉਠ ਧਰਮ ਲਾਗ ਨਰੇਸ ॥ ੧ ॥

ਸਤਿਜੁਗ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਜ-ਬਾਜ ਨਵੇਂ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉੱਠਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ ॥ ੧ ॥

ਕਲਿ ਕਾਲ ਕੋਪ ਕਰਾਲ ॥ ਜਗੁ ਜਾਰਿਆ ਤਿਹ ਜਾਲ ॥

ਬਿਨੁ ਤਾਸ ਐਰ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸਬ ਜਾਪ ਜਾਪੇ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥

ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਜੋ ਡਰਾਉਣਾ ਸਮਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਅੱਗ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਦਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਰਖਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ (ਕੋਈ) ਉਸੇ ਦੇ ਹੀ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥

ਜੇ ਜਾਪ ਹੈ ਕਲਿ ਨਾਮ ॥ ਤਿਸ ਪੂਰਨ ਹੁਇ ਹੈ ਕਾਮ ॥

ਤਿਸ ਦੁਖ ਭੁਖ ਨ ਪਯਾਸ ॥ ਨਿਤ ਹਰਖ ਕਹੂੰ ਨ ਉਦਾਸ ॥ ੩ ॥

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ {ਕਾਮ} ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ-ਭੁੱਖ ਤੇ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ (ਲੱਗਦੀ) ਹੈ। ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਭੀ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ॥ ੩ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ ॥ ਸਭ ਰੰਗ ਰੂਪਨ ਮਾਹਿ ॥

ਜਿਹ ਜਾਪਿਆ ਤਿਹ ਜਾਪ ॥ ਤਿਨਕੇ ਸਹਾਈ ਆਪ ॥ ੪ ॥

(ਅਨੰ ਅਰਥ) ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ) ਆਪ (ਹੋਏ ਹਨ) ॥ ੪ ॥

ਜੇ ਤਾਸ ਨਾਮ ਜਪੰਤ ॥ ਕਬਹੂੰ ਨ ਭਾਜ ਚਲੰਤ ॥

ਨਹਿ ਤਾਸ ਤਾਕੋ ਸਤ੍ ॥ ਦਿਸ ਜੀਤ ਹੈ ਗਹਿ ਅਤ੍ ॥ ੫ ॥

ਜੇਹੜੇ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ ; ਕਦੇ ਭੀ (ਸਿਮਰਨ ਵੱਲੋਂ) ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ (ਅਰਥਾਤ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ) । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਗਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । (ਉਹ) ਅਸਤ੍ (ਧਨੁਖ-ਬਾਨ) ਨੂੰ ਫੜਕੇ (ਸਾਰੀਆਂ) ਦਿਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੫ ॥

ਤਿਹ ਭਰੇ ਧਨ ਸੇ ਧਾਮ ॥ ਸਭ ਹੋਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥

ਜੇ ਏਕ ਨਾਮ ਰਟੰਤ ॥ ਤੇ ਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਫਸੰਤ ॥ ੬ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ (ਜਾਣਗੇ) । ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਜੇਹੜੇ ਇਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥ ੬ ॥

ਜੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਅਨੇਕ ॥ ਤਿਨ ਮੇ ਰਹੇ ਰਮ ਏਕ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ ॥ ਜਗ ਜਾਨ ਲੈ ਜੀਅ ਮਾਹਿ ॥ ੭ ॥

ਜੇਹੜੇ ਅਨੇਕਾਂ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਜੀਵ-ਜੰਤ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸਾਰੀਆਂ) ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਦੂਜਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਹੋ ਬੰਦੇ ! ਇਹ ਗੱਲ ਤੂੰ) ਜੀਅ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੭ ॥

ਭਵ ਗੜਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ ॥ ਹੈ ਏਕ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸਬ ਰੂਪ ਰੰਗੀ ਸੋਇ ॥ ੮ ॥

{ਭਵ} ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੜਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਇਕੋ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਹੈ । (ਉਸ) ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਉਹੀ (ਇੱਕ) ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਪਾਨਪ ਹਾਰ ॥ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਉਚਾਰ ॥

ਕਈ ਬੈਠ ਦੁਆਰ ਮਹੇਸ ॥ ਕਈ ਸੇਸਨਾਗ ਅਸੇਸ ॥ ੯ ॥

(ਉਸਦੇ ਬੂਹੇ ਉੱਤੇ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ (ਉਸਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ) ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ (ਉਸਦੇ) ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੇਸਨਾਗ (ਉਸਦੇ) {ਅਸੇਸ} ਅਗਿਣਤ (ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ) ॥ ੯ ॥

ਕਈ ਸੂਰ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ॥ ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਸਮ ਭੂਪ ॥

ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ॥ ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਫਣਿੰਦ੍ਰ ॥ ੧੦ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਹਨ । ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿੰਨੇ (ਹੀ ਉਸਨੇ) ਰਾਜੇ (ਬਣਾਏ ਹਨ) । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ (ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ (ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹਾਂ

ਮੁਨੀ ਹਨ ।
ਸੇਸਨਾਗ ਹਨ
ਕਈ ਕੋਟ
ਕਈ ਮੱਛ
ਕਈ ਫੋਰ
ਉਤੇ ਬਾਣੂ ਫੋਰ
ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਕਈ ਸੂਰ
ਕਈ ਰਾਮ
ਕਿੰਨੇ
ਕੁੰਮ (ਹਨ ਤੇ
ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਮਹਾਂ
ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ
ਬਿਨੁ
ਜੇ ਮ
ਇਕ
ਕੰਮ ਨਹੀਂ (ਮ
ਹਨ । ਉਹੀ (ਮ
ਬਿਨੁ
ਇਕ
ਉਸ
ਦੀ 'ਜੈ' ਮੰਨਣ
ਬਿਨੁ
ਜੇ
ਉਸ
ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ
ਜਗ੍ਹਾ ਛੱਟ
ਕਿ

ਮੁਨੀ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ, (ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਕੱਛ ਅਵਤਾਰ (ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਕਈ ਕੋਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ॥ ਕਈ ਰਾਮ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰ ॥

ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਅਨੇਕ ॥ ਅਵਲੋਕ ਦੁਆਰ ਬਿਸੇਖ ॥ ੧੧ ॥

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ (ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਉਸਦੇ) {ਬਾਰ} ਬੁਹਾਰ ਉਤੇ ਝਾੜੂ ਫੇਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੱਛ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕੱਛ ਹਨ । (ਉਸਦਾ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਖਾਸ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

ਕਈ ਸੁਕ੍ਰ ਬ੍ਰਸਪਤ ਦੇਖ ॥ ਕਈ ਦੱਤ ਗੋਰਖ ਭੇਖ ॥

ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸੂਲ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਕੇ ਨ ਕਬਲ ॥ ੧੨ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੁਕ੍ਰ (ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ (ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਗੋਰਖ ਦੇ ਭੇਖ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮ, (ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਮਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਹਨ । (ਪਰ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਭੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੨ ॥

ਬਿਨੁ ਏਕ ਆਸ੍ਰੇ ਨਾਮ ॥ ਨਹੀ ਔਰ ਕੋਨੈ ਕਾਮ ॥

ਜੇ ਮਾਨ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਤੇ ਜਾਨ ਹੈ ਅਨਭੇਵ ॥ ੧੩ ॥

ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਲਏ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ, ਹੋਰ (ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ (ਆਉਣੇ ਹਨ) । ਜੇਹੜੇ (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ) ਦੇਵ (ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਉਹੀ (ਉਸ) ਅਨਭਵ (ਸਰੂਪ ਨੂੰ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩ ॥

ਬਿਨ ਤਾਸ ਅਵਰ ਨ ਜਾਨ ॥ ਚਿਤ ਆਨ ਭਾਵ ਨ ਆਨ ॥

ਇਕ ਮਾਨਿ ਜੇ ਕਰਤਾਰ ॥ ਜਿਤ ਹੋਇ ਅੰਤ ਉਧਾਰ ॥ ੧੪ ॥

ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾਂ ਜਾਣੇ । ਚਿਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਾਵ ਨਾਂ ਲਿਆਓ । ਇਕ ਕਰਤਾਰ ਦੀ 'ਜੇ' ਮੰਨਨਾ ਕਰੋ । ਜਿਸ (ਕਰਕੇ) ਅੰਤ (ਸਮੇਂ) ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੪ ॥

ਬਿਨ ਤਾਸ ਯੋ ਨ ਉਧਾਰ ॥ ਜੀਅ ਦੇਖ ਯਾਰ ਬਿਚਾਰ ॥

ਜੇ ਜਾਪ ਹੈ ਕੋਈ ਔਰ ॥ ਤਬ ਛੁਟ ਹੈ ਵਹ ਠੋਰ ॥ ੧੫ ॥

ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ) ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਹੇ ਯਾਰ ! ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਵੇਖ ! ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ । ਤਦ (ਉਸ ਪਾਸੋਂ) ਉਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥

ਜਿਹੰ ਰਾਗ ਰੰਗ ਨ ਰੂਪ ॥ ਸੋ ਮਾਨੀਐ ਸਮ ਰੂਪ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਤਾ ਕਰ ਨਾਮ ॥ ਨਹਿ ਜਾਨ ਦੂਸਰ ਧਾਮ ॥ ੧੬ ॥

ਜਿਸਦਾ ਰਾਗ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜੇਹਾ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਸ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਦੂਜਾ ਘਰ ਨਾਂ ਜਾਣੈ ॥ ੧੬ ॥

ਜੇ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਨਾਇ ॥ ਫਿਰ ਲੇਤ ਆਪ ਮਿਲਾਇ ॥

ਜੇ ਚਹੈ ਦੇਹ ਉਧਾਰੁ ॥ ਸੇ ਭਜਨ ਏਕੰਕਾਰ ॥ ੧੭ ॥

ਜੇ ਲੋਕ ਤੇ ਅਲੋਕ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਫਿਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਨੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ (ਪੁਰਸ਼ ਆਪਨੀ) ਦੇਹ ਦੀ ਕਲਿਆਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਪੁਰਸ਼ ਕੇਵਲ) ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੇ ॥ ੧੭ ॥

ਜਿਹ ਰਾਚਿਯੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਸਬ ਲੋਕ ਐ ਨਵ ਖੰਡ ॥

ਤਿਹ ਕਿਉ ਨ ਜਾਪ ਜਪੰਤ ॥ ਕਿਮ ਜਾਨ ਕੁਪ ਪਰੰਤ ॥ ੧੮ ॥

ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ? ਕਿਉਂ ਜਾਨ-ਬੁਝਕੇ ਖੁਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ॥ ੧੮ ॥

ਜੜ ਜਾਪ ਤਾ ਕਰ ਜਾਪ ॥ ਜਿਨ ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਥਾਪ ॥

ਤਿਸ ਜਾਪੀਐ ਨਿਤ ਨਾਮੁ ॥ ਸਬ ਹੋਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧੯ ॥

ਹੇ ਜੜ! ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪ। ਜਿਸਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥

ਗਨਿ ਚਉਬਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ॥ ਬਹੁ ਕੈ ਕਹੈ ਬਿਸਥਾਰ ॥

ਅਬ ਗਨੋ ਉਪ ਅਵਤਾਰ ॥ ਜਿਮ ਧਰੇ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰ ॥ ੨੦ ॥

(ਜੇ) ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ (ਉਹ ਮੈਂ) ਕਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਾਰ ਨੇ (ਉਹ) ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

ਜੇ ਧਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ ॥ ਤੇ ਕਹੈ ਕਾਬ ਅਨੂਪ ॥

ਜੇ ਧਰੇ ਰੁਦ੍ਰਵਤਾਰ ॥ ਅਬ ਕਹੋਂ ਤਾਹਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੨੧ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਹ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ਅਵਤਾਰ ਧਰੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੨੧ ॥

ਕਲਿ ਤਾਸ ਆਗਿਆ ਦੀਨ ॥ ਤਬ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀਨ ॥

ਤਬ ਤਾਸ ਬਾਢਯੋ ਗਰਬ ॥ ਸਰਿ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਸਰਬ ॥ ੨੨ ॥

(ਜਦ
ਤਦ (ਫਿਰ)
ਜਾਣਿਆ ॥
ਸਰਿ
ਕਛੁ
ਮੇਰੇ
ਤਾਂ ਹੋਵਾਂ।
ਟੋਢੀਆਂ ਕੀ
ਜਬ
ਉਠ
ਜਦ
ਦਾ ਖਜਾਨ
ਲਗ ਗਿਆ
ਦਸ
ਕਿਮ
ਦਸ
(ਅਤੇ ਮਨ
ਵਿਚਾਰ
ਦੇਵੇ ਵਾ
ਤੁਬ
(ਪੁ
ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ
ਪਾਪਤ ਕਰ
ਸੁਨ
ਉਠਿ
ਬਹੁ
ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ
(ਪ੍ਰਮਾਤਮ)

(ਜਦ) 'ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਤਦ (ਫਿਰ) ਉਸਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਵਧ ਗਿਆ। (ਉਸਨੇ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਨੇ ਸਮਾਨ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ॥ ੨੨ ॥

ਸਰਿ ਮੋਹ ਕਬਿ ਨਹਿ ਕੋਇ ॥ ਇਕ ਆਪ ਹੋਇ ਤ ਹੋਇ ॥

ਕਛੁ ਕਾਲ ਕੀ ਭੁਅ ਬਕ੍ਰ ॥ ਛਿਤ ਡਾਰੀਆ ਜਿਮ ਸਕ੍ਰ ॥ ੨੩ ॥

ਮੇਰੇ ਸਾਮਾਨ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਆਪਨੇ (ਜਿਹਾ ਮੈਂ) ਆਪ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਹੋਵਾਂ। (ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਵਰਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ) 'ਕਾਲ' (ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) ਕੁਝ ਭਵਾਂ ਟੇਢੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। (ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ) {ਸਕ੍ਰ} ਇੰਦ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ॥ ੨੩ ॥

ਜਬ ਗਿਰਯੋ ਭੂ ਤਰ ਆਨ ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ ॥

ਉਠ ਲਾਗਿਆ ਫਿਰ ਸੇਵ ॥ ਜੀਅ ਜਾਨ ਦੇਵ ਅਭੇਵ ॥ ੨੪ ॥

ਜਦ {ਭੂ ਤਰ} ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਨਕੇ ਡਿਗਿਆ। (ਤਦ) ਚੌਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਦ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ) ਫਿਰ ਉਠਕੇ ਅਭੇਦ ਦੇਵ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੀਅ-ਜਾਨ ਨਾਲ ਲਗ ਗਿਆ ॥ ੨੪ ॥

ਦਸ ਲੱਛ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਕੀਅ ਦੇਵ ਸੇਵ ਮਹਾਨ ॥

ਕਿਮ ਹੋਇ ਮੋਹ ਉਧਾਰ ॥ ਅਸ ਦੇਹ ਦੇਵ ਬਿਚਾਰ ॥ ੨੫ ॥

ਦਸ ਲਖ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ (ਉਸਨੇ ਅਭੇਵ) ਦੇਵ (ਜੀ ਦੀ) ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। (ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਛਾ ਏਹ ਧਾਰੀ) ਹੋ ਦੇਵ! ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ (ਮੈਨੂੰ) ਦੇਹ ॥ ੨੫ ॥

ਦੇਵੇ ਵਾਰ ॥ ਮਨ ਚਿੱਤ ਕੈ ਕਰ ਸੇਵ ॥ ਤਬ ਰੀਝ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥

ਤਬ ਹੋਇ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ॥ ਜਗ ਨਾਥ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ॥ ੨੬ ॥

(ਪ੍ਰਮਾਤਮ) ਦੇਵ (ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਣੀ ਦੁਆਰਾ) ਕਿਹਾ—(ਹੇ ਮੁਖ ਚਾਰ! ਤੂੰ) ਮਨ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਤਦ ਗੁਰਦੇਵ (ਤੇਰੇ ਉਤੇ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ। ਤਦ (ਤੂੰ ਉਸ) ਨਾਥ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ) ਸਨਾਥ ਹੋਵੇਂਗਾ। (ਜੋ) ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਥ ਤੇ ਦੀਨਾ ਦਾ ਨਾਥ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥

ਸੁਨ ਬੈਨ ਯੋ ਮੁਖ ਚਾਰ ॥ ਕੀਅ ਚਉਕ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰ ॥

ਉਠਿ ਲਾਗਿਆ ਹਰਿ ਸੇਵ ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਭਾਖਯੋ ਦੇਵ ॥ ੨੭ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ, {ਚਉਕ} ਤੁੱਬਕ ਗਿਆ (ਅਤੇ ਉਸਨੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। (ਫਿਰ) ਉਠਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਪ੍ਰਮਾਤਮ) ਦੇਵ (ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਣੀ ਦੁਆਰਾ) ਆਖਿਆ ਸੀ ॥ ੨੭ ॥

ਪਰ ਪਾਇ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਜਿਹ ਮੰਡ ਦੁਸਟ ਅਖੰਡ ॥

ਜ਼ਾਲਾਛ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ॥ ਹਨਿ ਜਾਸ ਡਾਰੇ ਭੂਮ ॥ ੨੮ ॥

ਪਚੰਡ ਚੰਡੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਸਨੇ ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਦੁਸਟਾਂ ਨਾਲ (ਰਣ) ਮੰਡਿਆ ਸੀ। (ਜੇਹਾ ਕਿ) 'ਜ਼ਾਲਾ-ਅਖੜ' ਤੇ ਧੂਮ ਲੋਚਨ। ਜਿਸਨੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥

ਤਿਸ ਜਾਪ ਹੋ ਜਬ ਜਾਪ ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਨ ਸਾਪ ॥

ਉਠ ਲਾਗ ਕਾਲ ਜਪੰਨ ॥ ਹਠਿ ਤਿਆਗ ਆਵ ਸਰੰਨ ॥ ੨੯ ॥

ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਦ ਜਪੇਗੇ। ਤਦ ਸਾਪ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। (ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ) ਉਠ ਕੇ 'ਕਾਲ' ਜੀ ਨੂੰ ਜਪਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹਠ ਛਡਕੇ ਸਰਨੀ ਆ ਗਿਆ ॥ ੨੯ ॥

ਜੇ ਜਾਤ ਤਾਸ ਸਰੰਨਿ ॥ ਤੇ ਹੈ ਧਰਾ ਮੈ ਧੰਨ ॥

ਤਿਨ ਕਉ ਨ ਕਉਨੈ ਤਾਸ ॥ ਸਬ ਹੋਤ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ॥ ੩੦ ॥

ਜੇਹੜੇ ਉਸਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਉਹ (ਪੁਰਸ਼) ਧੰਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੦ ॥

ਦਸ ਲੱਛ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਰਹਯੋ ਠਾਢ ਏਕ ਪਗਾਨ ॥

ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੀਨੀ ਸੇਵ ॥ ਤਬ ਰੀਝਗੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੩੧ ॥

ਦਸ ਲੱਖ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ, ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ॥ ੩੧ ॥

ਜਬ ਭੇਦ ਦੇਵੀ ਦੀਨ ॥ ਤਬ ਸੇਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀਨ ॥

ਜਬ ਸੇਵ ਕੀ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥ ਤਬ ਰੀਝਗੇ ਹਰ ਰਾਇ ॥ ੩੨ ॥

ਜਦ {ਦੇਵੀ} ਭਵਾਨੀ ਨੇ-ਜਿਸਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭੇਦ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਦੱਸ) ਦਿਤਾ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ (ਤਨ-ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ) ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ॥ ੩੨ ॥

ਤਬ ਭਯੋ ਸੁ ਐਸ ਉਚਾਰ ॥ ਹਉ ਆਹਿ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥

ਮਮ ਗਰਬ ਕਹੂੰ ਨ ਛੋਰ ॥ ਸਬ ਕੀਨ ਜੇਰ ਮਰੋਰ ॥ ੩੩ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ। (ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਾ!) ਮੈਂ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਗਰਬ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ (ਦੇ ਗਰਬ ਨੂੰ) ਮਰੋਰ ਕੇ (ਆਪਨੀ) ਤਾਬਿਆ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੩ ॥

ਤੈਂ ਗਰਬ ਕੀਨਸੁ ਕਾਹਿ ॥ ਨਹਿ ਮੋਹਿ ਭਾਵਤ ਤਾਹਿ ॥

ਅਬ ਕਹੋ ਏਕ ਬਿਚਾਰ ॥ ਜਿਮ ਹੋਇ ਤੋਹਿ ਉਧਾਰ ॥ ੩੪ ॥

ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਗਰਬ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਭਾਵਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੩੪ ॥

ਧਰਿ ਸਪਤ ਭੂਮ ਵਤਾਰ ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਤੋਹ ਉਧਾਰ ॥

ਸੋਈ ਮਾਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਲੀਨ ॥ ਧਰਿ ਜਨਮ ਜਗਤਨਵੀਨ ॥ ੩੫ ॥

ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਤਦ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹੀ (ਆਗਿਆ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ) ਨਵੇਂ ਜਨਮ ਧਰ ਲਏ ਹਨ ॥ ੩੫ ॥

ਮੁਰ ਨਿੰਦ ਉਸਤਤਿ ਤੂਲ ॥ ਇਮ ਜਨਮ ਜੀਯ ਜਿਨ ਭੂਲ ॥

ਇਕ ਕਹੋ ਐਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ ॥ ੩੬ ॥

ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਉਸਤਤਿ {ਤੂਲ} ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਅ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲੈ, ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਈਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ! (ਏਹ ਗੱਲ ਭੀ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੩੬ ॥

ਇਕ ਬਿਸਨ ਮੋਹ ਧਿਆਨ ॥ ਬਹੁ ਸੇਵ ਮੋਹ ਰਿਝਾਨ ॥

ਤਿਨ ਮਾਂਗਿਆ ਬਰ ਐਸ ॥ ਮਮ ਦੀਨ ਤਾਕਹੁ ਤੈਸ ॥ ੩੭ ॥

ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ (ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਬਹੁਤੀ ਸੇਵਾ (ਕਰਕੇ, ਉਸਨੇ) ਮੈਨੂੰ ਰਿਝਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ (ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦਾ ਹੀ ਵਰ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੩੭ ॥

ਮਮ ਤਾਸ ਭੇਦ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸਬ ਲੋਕ ਜਾਨਤ ਸੋਇ ॥

ਤਿਨ ਜਾਨ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ਸਬ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਪਹਾਰ ॥ ੩੮ ॥

ਮੇਰੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ (ਅਜੇਹਾ ਹੀ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ। (ਅਨੈਂ ਅਰਥ)—ਸਾਰੇ ਲੋਕ, (ਸਾਰੇ) ਅਲੋਕ ਤੇ ਪਹਾੜ (ਆਦਿਕ) ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੩੮ ॥

ਜਬ ਜਬ ਧਰੈ ਬਪ ਸੋਇ ॥ ਜੇ ਜੇ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਹੋਇ ॥

ਸੋ ਸੋ ਕਥੈ ਅਬ ਚਾਰ ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ ॥ ੩੯ ॥

ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹ (ਵਿਸ਼ਨੂ, ਕੋਈ) ਸਰੀਰ ਧਰੇਗਾ। (ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ) ਜੇ ਜੇ {ਪਰਾਕ੍ਰਮ}

ਬਲ-ਪੁਰਖਾਰਥ ਹੋਵੇਗਾ । ਹੁਣ (ਤੂੰ) ਉਸ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰ । ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ! (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੩੯ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਸੁ ਧਾਰਿ ਮਾਨੁਖੀ ਬਪੰ ਸੰਭਾਰ ਰਾਮ ਜਾਗਿ ਹੈ ॥

ਬਿਸਾਰ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਣੰ ਜੁਝਾਰ ਸਤ੍ਰ ਭਾਰਿਗਿ ਹੈ ॥

ਬਿਚਾਰ ਜਉਨ ਜਉਨ ਭਯੋ ਸੁਧਾਰ ਸਰਬ ਭਾਖੀਯੋ ॥

ਹਜਾਰ ਕਉਨ ਕਿਯੋ ਕਰੋਂ ਬਿਚਾਰ ਸਬਦ ਰਾਖੀਯੋ ॥ ੪੦ ॥

ਉਹ (ਵਿਸਨੂ) ਮਾਨੁਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ, ਰਾਮ (ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ) ਸੰਭਾਰਕੇ ਜਾਗੇਗਾ । ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕਰਕੇ, ਲੜਾਕੇ ਵੈਰੀ ਭੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ । ਜੇਹੜਾ ੨ ਵਿਚਾਰ (ਉਸ ਪਾਸੋਂ) ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਸ) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਕੇ ਚੰਗਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ (ਹੋਰ) ਵਿਚਾਰ (ਭਾਵੇਂ) ਹਜਾਰ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਕਰੇ, (ਇਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ, ਇਸ ਲਈ) ਸਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਰਖਣਾ ॥ ੪੦ ॥

ਚਿਤਾਰ ਬੈਣ ਵਾਕਿਸੰ ਬਿਚਾਰ ਬਾਲਮੀਕ ਭਯੋ ॥

ਜੁਝਾਰ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਚਾਰ ਉਚਰਯੋ ॥

ਸੁ ਸਪਤ ਕਾਂਡਣੋ ਕਥਯੋ ਅਸਕਤ ਲੋਕ ਹੁਇ ਰਹਯੋ ॥

ਉਤਾਰ ਚਤ੍ਰ ਆਨਨੋ ਸੁ ਧਾਰ ਐਸ ਕੈ ਕਹਯੋ ॥ ੪੧ ॥

{ਵਾਕਿਸੰ=ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਣੀ । (੨) ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ॥ ਚਤ੍ਰ ਆਨਨੋ=ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ}

ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਵਾਨ ਬਾਲਮੀਕ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਜਿਸਨੇ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਦੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਸੱਤਾਂ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਅਸਕਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਚਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ, (ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ) ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥

ਇਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਤਿ ਔਗਿਆ ਸਮਾਪਤੰ ॥

—੦—

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਸੁਧਾਰਿ ਅਵਤਾਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਦੂਜ ਭਾਖਿ ਹੈ ॥

ਬਿਸੇਖ ਚਤ੍ਰ ਆਨ ਕੋ ਅਸੇਖ ਸ੍ਰਾਦ ਚਾਖਿ ਹੈ ॥

ਅਕਰਖ ਦੇਵ ਕਾਲਿਕਾ ਅਨਿਰਖ ਸਬਦ ਉਚਰੇ ॥

ਸੁ ਬੀਨ ਬੀਨ ਕੈ ਬਡੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਅਛੁ ਕੈ ਧਰੇ ॥ ੧ ॥

ਉਸਨੇ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਤੁਰ

ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ {ਅਸੇਖ} ਪੂਰਾ ੨ ਸੁਆਦ ਰਖਾਇਆ ਹੈ। ਕਾਲਿਕਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ {ਅਕਰਖ} ਵਸੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਕੇ ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਹੀ {ਪ੍ਰਬੀਨ} ਚੰਗੇ ਤੇ ਚੋਣਵੇਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਧਰਿਆ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਬਿਚਾਰ ਆਦਿ ਈਸ਼ਰੀ ਅਪਾਰ ਸਬਦੁ ਰਾਖੀਐ ॥

ਚਿਤਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੀ ਜੁ ਚਾਹੀਐ ਸੁ ਭਾਖੀਐ ॥

ਨ ਸੰਕ ਚਿਤ ਆਨੀਐ ਬਨਾਇ ਆਪ ਲੇਹਰੇ ॥

ਸੁ ਕ੍ਰਿੱਤ ਕਾਬ ਕਿੱਤ ਕੀ ਕਬੀਸ ਔਰ ਦੇਹਰੇ ॥ ੨ ॥

ਆਦ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਪਾਰ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। 'ਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਜੋ (ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ) ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਕੋਈ) ਸੰਕਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਆਪ (ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ) ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ। ਕਾਵਯ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰਚਨਾ (ਜੋ ਆਪਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਹੋਰ ਕਵੀ ਜਨ (ਉਪਮਾਂ) ਦੇਣਗੇ ॥ ੨ ॥

ਸਮਾਨ ਗੁੰਗ ਕੇ ਕਵਿ ਸੁ ਦੇਸ ਕਾਬਿ ਭਾਖ ਹੈ ॥

ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਨਾਇ ਗੁੰਬ ਰਾਖਿ ਹੈ ॥

ਸੁ ਭਾਖਯ ਕਉਮਦੀ ਪੜੈ ਗੁਨੀ ਅਸੇਖ ਰੀਝ ਹੈ ॥

ਬਿਚਾਰ ਆਪਨੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ਬਿਸੇਖ ਚਿੱਤ ਖੀਝ ਹੈ ॥ ੩ ॥

'ਮਹਾਂ ਕਵਿ' (ਬਾਲਮੀਕ ਪਹਲੇ) ਗੁੰਗੇ ਦੇ ਸਮਾਨ (ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ (ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਆਪਣਾ) ਕਾਵਯ ਆਖਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਕ) {ਕਾਲ} ਸਮੇਂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ) ਗੁੰਬ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਕਾਵਯ ਨੂੰ) ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਯ ਤੇ ਕੌਮਦੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੁਨੀ (ਜਨ ਪੜ੍ਹ ਕਰਕੇ) ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ {ਕ੍ਰਿਤੰ} ਕੀਤੀ ਹੋਈ (ਕਾਵਯ ਦਾ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਖਿੱਝ [ਨਰਾਜ ਹੋ] ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਬਾਲਮੀਕ ਪਹਿਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਗੁੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਉਹ ਕਾਵਯ ਬਨਾਯਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਵਕਤਾ ਤੇ ਵਯਾਕਰਣ ਵੇਤਾ ਕਵੀ ਜਨ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਨੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਜੇਹੀ ਸਮਝਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ॥ ੩ ॥

ਬਚਿਤੁ ਕਾਬਯ ਕੀ ਕਬਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਜ ਭਾਖੀਐ ॥

ਸੁ ਸਿੱਧ ਬਿੱਧ ਦਾਇਨੀ ਸਮਿੱਧ ਬੈਣ ਰਾਖੀਐ ॥

ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਰਮਲੀ ਮਹਾਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਾਬਜ ਕਥੀਐ ॥
ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਬਦ ਉਪਜੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੈ ਨ ਕਿਜੀਐ ॥ ੪ ॥

(ਉਸ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਾਬਜ ਦੀ (ਕਹੀ ਹੋਈ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ) ਕਥਾ ਅੱਜ (ਤਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਹਾਂ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਧੀ (ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੇ) ਬਿੱਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) 'ਸਮਿੱਧ ਬਚਨ' (ਉਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ) ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਨੇ ਜੋ) ਮਹਾਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਾਬਜ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੋਂ ਭੀ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। (ਉਸ ਵਿਚੋਂ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਬਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ (ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਵਰਣਨ) ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ॥ ੪ ॥

ਸੁ ਸੇਵ ਕਾਲ ਦੇਵ ਕੀ ਅਭੇਵ ਜਾਨ ਕੀਜੀਏ ॥
ਪ੍ਰਭਾਤ ਉੱਠ ਤਾਸ ਕੇ ਮਹਾਤ ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਏ ॥
ਅਸੰਖ ਦਾਨ ਦੇਹਗੇ ਦੁਰੰਤ ਸਤ੍ਰ ਘਾਇ ਹੈ ॥
ਸੁ ਪਾਨ ਰਾਖ ਆਪਨੇ ਅਜਾਨ ਕੇ ਬਚਾਇ ਹੈ ॥ ੫ ॥

'ਕਾਲਦੇਵ' ਨੂੰ ਅਭੇਵ ਜਾਨਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਸੇਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਉੱਠਕੇ ਉਸਦਾ {ਮਹਾਤ} ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਣਗੇ, ਉਹ ਮਾਨੋ) ਅਸੰਖ ਦਾਨ ਦੇਣਗੇ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬੇਅੰਤ ਸਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਉਸਨੂੰ ਆਪਨਾ ਅਜਾਨ [ਬੇਸਮਝ] (ਬਾਲਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ) ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਬਚਾ ਲੈਣਗੇ ॥ ੫ ॥

ਨ ਸੰਤ ਬਾਰ ਬਾਕ ਹੈ ਅਸੰਤ ਜੂਝ ਹੈ ਬਲੀ ॥
ਬਿਸੇਖ ਸੈਨ ਭਾਜ ਹੈ ਸਿਤੰਸ ਰੇਣ ਨਿਰਦਲੀ ॥
ਕਿ ਆਨ ਆਪ ਹਾਥ ਦੇ ਬਚਾਇ ਮੋਹ ਲੇਹਗੇ ॥
ਦੁਰੰਤ ਘਾਟ ਅਉਘਟੇ ਕਿ ਦੇਖ ਨੈਨ ਦੇਹਗੇ ॥ ੬ ॥

ਸੰਤ ਦਾ ਵਾਲ ਭੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਮਰਨਗੇ। ਅਗਿਣਤ ਫੌਜ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਭੱਜ ਜਾਏਗੀ, (ਜਿਵੇਂ) {ਸਿਤੰਸ} ਚੰਦਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ (ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ) ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਣਕੇ, ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਣਗੇ। ਪਹਾਂ ਬਿਖੜੇ ਘਾਟਾਂ-ਅਤੇ ਕਠਨ-ਜਗ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ {ਨੈਨ ਦੇਖ} ਪਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਗੇ ॥ ੬ ॥

ਇਤ ਅਵਤਾਰ ਬਾਲਮੀਕ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ਦੁਤੀਯਾ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ-ਕੱਸਪ ਕਥਨੰ ॥
 ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਪੁਨ ਧਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕੱਸਪਵਤਾਰ ॥
 ਸ੍ਰੁਤਿ ਕਰੇ ਪਾਠ ਤ੍ਰੀਅ ਬਰੀ ਚਾਰ ॥
 ਮੈਥਨੀ ਸਿਸਟਿ ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥
 ਉਪਜਾਇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਸੁ ਬਾਸ ॥ ੭ ॥

ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕੱਸਪ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। (ਜੋ) ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ (ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ) ਚਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੋਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (ਇਹ ਉਸ ਕੱਸਪ ਨੇ ਹੀ) ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਉਸਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ॥ ੭ ॥

ਜੋ ਭਏ ਰਿਖ ਹੂ ਗੇ ਵਤਾਰ ॥ ਤਿਨਕੋ ਬਿਚਾਰ ਕਿਨੋ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਸਤ ਕਰੇ ਬੇਦ ਅਰੁ ਧਰੇ ਅਰਥ ॥ ਕਰ ਦੇਏ ਦੂਰ ਭੂਅ ਤੇ ਅਨਰਥ ॥ ੮ ॥

ਜੋ (ਕੱਸਪ ਜੀ) ਰਿਖੀ ਹੋਏ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੇ (ਪ੍ਰਗਟ) ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਵੇਦ ਬਨਾਏ (ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ) ਅਰਥ ਧਰੇ ਹਨ। (ਫਿਰ) ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੁਲਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ॥ ੮ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀਨ ਦੂਸਰ ਵਤਾਰ ॥ ਅਬ ਕਹੋ ਤੋਹ ਤੀਸਰ ਬੀਚਾਰ ॥
 ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਧਰਯੋ ਬਪੁ ਬ੍ਰਹਮ ਰਾਇ ॥ ਸਭ ਕਹਯੋ ਤਾਹਿ ਨੀਕੇ ਸੁਭਾਇ ॥ ੯ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ) ਦੂਸਰਾ (ਰੂਪ ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਤੀਜੇ (ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਦਾ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ (ਤੀਜਪੇ) ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਾਰੇ (ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ) ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੈਂਹਦਾ ਹਾਂ ॥ ੯ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦੁਤੀਯ ਅਵਤਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੱਸਪ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੨ ॥

ਅਬ ਤਿਤੀਆ ਅਵਤਾਰ ਸੁਕ ਕਥਨੰ ॥
 ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਪੁਨਿ ਧਰਾ ਤੀਸਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰੂਪ ॥
 ਜਗਿ ਭਯੋ ਆਨ ਕਰਿ ਦੇਤ ਭੂਪ ॥
 ਤਬ ਦੇਬ ਬੰਸ ਪ੍ਰਚੁਰਯੋ ਅਪਾਰ ॥
 ਕੀਨੇ ਸੁਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥

ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ) ਤੀਸਰਾ ਰੂਪ ਧਰਿਆ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ
ਦੈਂਤ ਲੋਕ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬੰਸ, ਅਪਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਿਆ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਬੜਾ) ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ॥ ੧ ॥

ਬਡ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਨਿ ਕਿਨੀ ਸਹਾਇ ॥ ਤੀਸਰ ਅਵਤਾਰ ਭਇਓ ਸੁਕ੍ਰ ਰਾਇ ॥
ਨਿੰਦਾ ਬਿਯਾਜ ਉਸਤਤੀ ਕੀਨ ॥ ਲਖਿ ਤਾਸ ਦੇਵਤਾ ਭਏ ਛੀਨ ॥੨॥

(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੱਡਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ (ਕੱਸਪ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।
ਤੀਜਾ ਅਵਤਾਰ (ਧਰ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ) ਰਾਜ (ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ) ਸੁਕ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ (ਜਿਸ ਸੁਕ੍ਰ
ਨੇ) ਨਿੰਦਾ ਦੇ {ਬਿਯਾਜ} ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਤਾਪ
ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਲੋਕ ਜੋਰਾਵਰ ਤੇ) ਦੇਵਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥

ਇਤਿ ਤਿਤੀਆ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਕ੍ਰ ਸਮਾਪਤ ॥

ਅਬ ਚਤੁਰਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਚੇਸ ਕਥਨੰ ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥
ਮਿਲ ਦੀਨ ਦੇਵਤਾ ਲਗੇ ਸੇਵ ॥ ਬੀਤੇ ਸੈ ਬਰਖ ਰੀਝੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥
ਤਬ ਧਰਾ ਰੂਪ ਬਾਚੇਸ ਆਨ ॥ ਜੀਤਾ ਸੁਰੇਸ ਭਈ ਅਸੁਰ ਹਾਨ ॥ ੩ ॥
{ ਬਚੇਸ=ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ॥ ਸੁਰੇਸ=ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ॥ }

ਦੇਵਤੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। (ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ) ਸੈ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ
ਗਏ ਤਾਂ ਗਰਦੇਵ [ਪਰਮਾਤਮ ਦੇਵ] ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਤਦ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਕੇ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦਾ
ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਇੰਦ੍ਰ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੁਰ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ॥ ੩ ॥

ਇਹ ਭਾਂਡ ਧਰਾ ਚਤੁਰਥਵਤਾਰ ॥ ਜੀਤਾ ਸੁਰੇਸ ਹਾਰੇ ਦਿਵਾਰ ॥
ਉਠ ਦੇਵ ਸੇਵ ਲਾਗੇ ਸੁ ਸਰਬ ॥ ਧਰ ਨੀਚ ਨੈਨ ਕਰਿ ਦੂਰ ਗਰਬ ॥੪॥
{ ਦਿਵਾਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ ॥ }

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ) ਚੌਥਾ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਇੰਦ੍ਰ
ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ [ਦੈਂਤ ਲੋਕ] ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਉੱਠਕੇ ਉਸ
[ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ] ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਧਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ
ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਇਤ ਚਤੁਰਥ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਚੇਸ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ਅਬ ਪੰਚਮੇ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੋ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਤੇਤਾ ਬਿਤੀਤ ਜੁਗ ਦੁਆਪੁਰਾਨ ॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦੇਖ ਖੇਲੇ ਖਿਲਾਨ ॥ ਜਬ ਭਯੋ ਆਨ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ॥

ਤਬ ਭਏ ਬਯਾਸ ਮੁਖ ਆਨ ਚਾਰ ॥ ੫ ॥

ਤੇਤਾ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤੇ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਆ ਗਿਆ । ਖੇਡਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡੀਆਂ ਤੇ ਦੇਖੀਆਂ । ਜਦੋਂ ਆਨਕੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ' ਹੋਇਆ । ਤਦੋਂ 'ਮੁਖ ਚਾਰ' [ਬ੍ਰਹਮਾਂ] ਆਕੇ ਬਿਆਸ ਬਣ ਗਿਆ ॥ ੫ ॥

ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਏ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇਵ ॥ ਤੇ ਤੇ ਭਣੇ ਸੁ ਸਾਰਦਾ ਤੇਵ ॥

ਅਬ ਕਹੋ ਤਉਨ ਸੰਛੇਪ ਠਾਨ ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਕੀਨ ਸ੍ਰੀ ਅਭਿਰਾਮ ॥ ੬ ॥

ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇਵ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਕੋਤਕ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਉਹ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਰਦਾ (ਦੇਵੀ ਨੇ) ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਹਨ । "ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਜੇਹੇ ਬਨਾਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ" । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ {ਅਭਿਰਾਮ} ਸੁੰਦਰ ਕੋਤਕ {ਸ੍ਰੀ} ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ [ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ] ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ॥ ੬ ॥

ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਕੱਥਿ ਕੀਨੋ ਪਸਾਰ ॥ ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਕਾਬਿ ਕਥਿ ਹੈ ਬਿਚਾਰ ॥

ਕਹੋ ਜੈਸ ਕਾਬਿੱਯ ਕਹਿਯੋ ਬਿਯਾਸ ॥ ਤਉਨੈ ਕਥਾਨ ਕੱਥੋ ਪ੍ਰਭਾਸ ॥ ੭ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ {ਪਸਾਰ} ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ (ਸਾਰਦਾ ਨੇ) ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਕੋਈ) ਵਿਚਾਰ ਵਾਨ ਕਵੀ ਕਥਨ ਕਰੇਗਾ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਿਆਸ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ, (ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ {ਪ੍ਰਭਾਸ} ਟੀਕਾ ਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੭ ॥

ਜੇ ਭਏ ਭੂਪ ਭੂਅ ਮੇ ਮਹਾਨ ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਜਾਨ ਕੱਥਤ ਕਹਾਨ ॥

ਕਹ ਲਗੇ ਤਾਸਿ ਕਿਜੈ ਬਿਚਾਰ ॥ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ਬੈਣ ਸੰਛੇਪ ਯਾਰ ॥ ੮ ॥

ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜੇਹੜੇ ਵੱਡੇ ੨ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਸੁਜਾਨ (ਕਵਿ ਹੀ) ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਹੇ ਯਾਰ ! ਸੰਖੇਪ ਜੇਹੇ ਬਚਨ (ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੮ ॥

ਜੇ ਭਏ ਭੂਪ ਤੇ ਕਹੋ ਬਯਾਸ ॥ ਹੋਵਤ ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਨਾਮ ਭਾਸ ॥

ਮਨੁ ਭਯੋ ਰਾਜ ਮਹਿ ਕੋ ਭੂਆਰ ॥ ਖੜਗਨ ਸੁ ਪਾਨ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ੯ ॥

ਜੇਹੜੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਆਸ ਨੇ ਕਹੇ ਹਨ । ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ {ਭਾਸ} ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਧਰਤੀ ਦਾ {ਭੂਆਰ} ਰਾਜਾ (ਇਕ) ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹ

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ (ਰਖਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ) ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥ ੯ ॥

ਮਾਨਵੀ ਸਿਸਟ ਕਿਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਦਸਚਾਰ ਲੋਕ ਆਭਾ ਅਭਾਸ ॥

ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੇ ਸੁਕਉਨ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਵਣ ਕਿੱਤ ਹੁਇ ਰਹੈ ਮਉਨ ॥ ੧੦ ॥

(ਉਸਨੇ ਹੀ) ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਉਸਦੀ) {ਆਭਾ} ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ {ਅਭਾਸ} ਜਲਵਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਕੌਨ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਕੰਨੀ ਸੁਣਕੇ (ਸਾਰੇ ਹੀ) ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰਿ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥ ਅਰਿ ਜੀਤ ਜੀਤ ਦਿੱਨੋ ਨਿਸਾਨ ॥

ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਮਾਵਾਸ ਖੇਤ ॥ ਗੱਜੇ ਮਸਾਣ ਨੱਚੇ ਪਰੇਤ ॥ ੧੧ ॥

(ਉਹ) ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਸੀ, (ਜਿਸਨੇ) ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤਕੇ ਪੈਂਸਾ ਵਜਾਇਆ ਸੀ। {ਮਾਵਾਸ} ਔਂਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮੰਡਿਆ ਸੀ। (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਮਸਾਣ ਗੱਜੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚੇ ਸਨ ॥ ੧੧ ॥

ਜਿੱਤੇ ਸੁ ਦੇਸਏਸੁਰ ਮਵਾਸ ॥ ਕਿੱਨੇ ਖਰਾਬ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ ॥

ਭੰਡੇ ਅਭੰਡ ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ॥ ਦਿੱਨੇ ਨਿਕਾਰ ਛਿੱਨੇ ਸੁ ਦੀਪ ॥ ੧੨ ॥

ਉਸਨੇ ਔਂਕੀ {ਦੇਸਮਏਸੁਰ} ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ। {ਖਵਾਸ} ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ [ਘਰ] ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ (ਜੁੱਧ) ਮੰਡਿਆ ਸੀ, (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨਾਂ ਭੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ {ਦੀਪ} ਮੁਲਕ ਖੋਹ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ (ਉਹ ਦੇਸ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ॥ ੧੨ ॥

ਖੰਡੇ ਸੁ ਖੇਤ ਖੂਨੀ ਖਤੀਯਾਣ ॥ ਮੋਰੇ ਅਮੋਰ ਜੋਧਾ ਦੁਰਾਣ ॥

ਚੱਲੇ ਅਚੱਲ ਮੰਡੇ ਅਮੰਡ ॥ ਕਿੱਨੇ ਘਮੰਡ ਖੰਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ੧੩ ॥

ਖਤੀਆਂ [ਜੋਧਿਆਂ] ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੂਨੀ ਖੰਡੇ ਨਾਲ (ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾ ਭਿਆਨਕ ਅਮੋੜ ਜੋਧਿਆਂ (ਦੇ ਮੂੰਹ ਜੁੱਧ ਤੋਂ) ਮੌੜ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਨਾਂ ਹਿਲਣ ਵਾਲੇ (ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ) ਹਿਲਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਨਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਘਮੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੧੩ ॥

ਕਿੱਨੇ ਸੁ ਜੇਰ ਖੂਨੀ ਖਤੇਸ ॥ ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਮਾਵਾਸ ਦੇਸ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੀਹ ਦੇਹੀ ਫਿਰਾਇ ॥ ਮਾਨੀ ਸੁ ਮਾਨਿ ਮਨੁ ਰਾਜਰਾਇ ॥ ੧੪ ॥

ਖੂਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਨੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਔਂਕੀ ਮੁਲਕ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾਈ। ਮਨੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਮਾਨ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਮਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ॥ ੧੪ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੀਹ ਕਰਿ ਦੇਸ ਰਾਜ ॥ ਬਹੁ ਕਰੇ ਜੱਗਿ ਅਰੁ ਹੋਮ ਸਾਜ ॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸੂਰਣ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁ ਦਾਨ ॥ ਗੋਦਾਨ ਆਦਿ ਬਿਧ ਵਤ ਸਿਨਾਨ ॥੧੫

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਮਾਂ ਦੇ ਸਾਜ (ਕਰਕੇ) ਜੱਗੜ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਨਾਂ ਆਦਿਕ ਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਗਊਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੧੫ ॥

ਜੋ ਹੁਤੀ ਜੱਗ ਅਰੁ ਬੇਦ ਰੀਤ ॥ ਸੋ ਕਹੀ ਸਰਬ ਨਿਪੁ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤ ॥

ਭੂਅ ਦਾਨ ਦਾਨ ਰਤਨਾਦਿ ਆਦਿ ॥ ਤਿਨ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਲਿਨੇ ਸਵਾਦ ॥੧੬

ਜੋ ਜਗਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ । ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਦਾਨ ਤੇ ਰਤਨ ਆਦਿਕ ਦਾਨ (ਕਰਕੇ) ਉਸ ਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਦ ਲਏ ਸਨ ॥ ੧੬ ॥

ਕਰਿ ਦੇਸ ਦੇਸ ਇਮ ਨੀਤ ਰਾਜ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦਾਨ ਦੇ ਸਰਬ ਸਾਜ ॥

ਹਸਤਾਦਿ ਦੱਤ ਬਾਜਾਦਿ ਮੇਧ ॥ ਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕਿਨੇ ਨਿਪੁਧ ॥੧੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ (ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ) । ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਦਾਨ ਦਿਤੇ, ਬਾਜ [ਆਸੂ] ਮੇਧ ਆਦਿਕ (ਯੱਗ) ਅਤੇ ਉਸ {ਨਿਪੁਧ} ਅਧਪਤੀ ਰਾਜੇ [ਮਹਾਰਾਜੇ] ਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ) ਕੀਤੇ ਸਨ ॥੧੭

ਬਹੁ ਸਾਜ ਬਾਜ ਦਿਨੇ ਦਿਜਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿਦਿਆ ਸੁਜਾਨ ॥

ਖਟ ਚਾਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੱਮ੍ਰਿਤ ਰਟੰਤ ॥ ਕੋਕਾਦਿ ਭੇਦ ਬੀਨਾ ਬਜੰਤ ॥ ੧੮ ॥

ਸਾਜਾਂ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ, (ਜੋ) ਚੇਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਿਚ ਚਤਰ ਸਨ । ਚਾਰ (ਵੇਦ) ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰ (ਤੇ ਸਤਾਈ) ਸਿੱਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ । ਕੋਕ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਭੇਦ (ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਬੀਨਾ (ਆਦਿਕ ਸਾਜ) ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ॥ ੧੮ ॥

ਘਨਸਾਰ ਘੋਰ ਘਸੀਅਤ ਗੁਲਾਬ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਦਤ ਡਾਰ ਚੂਵਤ ਸਰਾਬ ॥

ਕਸਮੀਰ ਘਾਸ ਘੋਰਤ ਸੁ ਬਾਸ ॥ ਉਘਟਤ ਸੁਗੰਧ ਮਹਕੰਤ ਅਵਾਸ ॥੧੯॥

{ ਘਨਸਾਰ=ਖਸ । (੨) ਕਪੂਰ । (੩) ਚੰਦਨ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਦਤ=ਕਸਤੂਰੀ ॥ }
{ ਕਸਮੀਰ ਘਾਸ=ਕੇਸਰ ॥ ਉਘਟਤ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ॥ ਅਵਾਸ=ਘਰ ॥ }

ਖਸ, ਕਪੂਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਅਰਕ ਵਿਚ ਘਸਾਕੇ । ਕਸਤੂਰੀ ਪਾਕੇ ਸਰਾਬ ਚੁਆਉਂਦੇ ਸਨ । ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸਰ ਘੋਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਉੱਠਦੀ ਸੀ ਤੇ ਘਰ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੯ ॥

ਸੰਗੀਤ ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਲ ਬਾਜਤ ਮੁਚੰਗ ॥

ਬੀਨਾ ਸੁ ਬੈਣ ਬੰਸੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ॥ ਡਫ ਤਾਲ ਤੁਰੀ ਸਹਿਨਾਇ ਰਾਗ ॥
ਬਾਜੰਤ ਜਾਨ ਉਪਨਤ ਸੁਹਾਗ ॥ ੨੦ ॥

ਛੈਣੇ, ਮੁਚੰਗ, ਬੀਨਾ, ਬੀਨ, ਬੰਸਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਡੱਫ, ਕੰਸੀਆਂ, ਤੁਰੀ ਤੇ ਸਰਨਾਈ ਵਿਚ
ਰਾਗ ਵੱਜਦਾ ਸੀ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ ॥ ੨੦ ॥

ਕਹੂੰ ਤਾਲ ਤੁਰ ਬੀਨਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ॥ ਡਫ ਝਾਂਝ ਢੋਲ ਜਲਤਰ ਉਪੰਗ ॥
ਜਹ ਜਹ ਬਿਲੋਕ ਤਹ ਤਹ ਸੁਬਾਸ ॥ ਉੱਠਤ ਸੁਗੰਧ ਮਹਕੰਤ ਅਵਾਸ ॥ ੨੧ ॥

ਕਿਧਰੇ ਛੈਣੇ, ਤੁਰ, ਬੀਨਾਂ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਡੱਫ, ਝਾਂਝ, ਢੋਲ, ਜਲ ਤਰੰਗ ਤੇ ਉਪੰਗ
(ਆਦਿਕ ਸਾਜ ਵੱਜਦੇ ਹਨ) । ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੇਖੋ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ । ਸੁਗੰਧੀ ਉੱਠ
ਰਹੀ ਹੈ, ਘਰ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੨੧ ॥

ਹਰਿ ਬੋਲ ਮਨਾ ਛੰਦ ॥ ਮਨੁ ਰਾਜ ਕਰਯੋ ॥ ਦੁਖ ਦੇਸ ਹਰਯੋ ॥

ਬਹੁ ਸਾਜ ਸੱਜੇ ॥ ਸੁਨ ਦੇਵ ਲੱਜੇ ॥ ੨੨ ॥

ਮਨੁ (ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦੇਸ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।
(ਦੇਸ ਵਿਚ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਬਨਾਏ ਹਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਣਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੨ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੫ ॥

ਅਬ ਪ੍ਰਿਥਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥

ਤੇਟਕ ਛੰਦ ॥ ਕੱਹ ਲਾਗ ਗਨੋ ਨਿਪੁ ਜੋਨ ਭਏ ॥

ਪ੍ਰਭ ਜੋਤਹਿ ਜੋਤ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ॥ ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥੀਸ ਭਯੋ ॥

ਜਿਨ ਬਿੱਪਨ ਦਾਨ ਦੁਰੰਤ ਦਯੋ ॥ ੨੩ ॥

ਜੋ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਣਾਂ ? ਪ੍ਰਭੂ (ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ) ਜੋਤ
[ਆਤਮਾ] (ਨੂੰ ਆਪਣੀ) ਜੋਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੂ ਰਾਜ ਜੀ {ਪ੍ਰਿਥੀਸ}
ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਿਸਨੇ ਬਾਹਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥

ਦਲੁ ਲੈ ਦਿਨ ਏਕ ਸਿਕਾਰ ਚੜੇ ॥ ਬਨਿ ਨਿਰਜਨ ਮੋ ਲਾਖ ਬਾਘ ਬੜੇ ॥

ਤਹ ਨਾਰਿ ਸੁਕੁੰਤਲ ਤੇਜ ਧਰੇ ॥ ਸਸਿ ਸੂਰਜ ਕੀ ਲਖਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੇ ॥ ੨੪ ॥

ਫੈਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, (ਰਾਜਾ) ਇਕ ਦਿਨ ਸਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਮਨੁਖਾਂ ਤੋਂ ਗੰਨੇ
ਬਨ ਵਿਚ (ਜਾਕੇ, ਉਸਨੇ) ਬੜੇ ੨ ਬਾਗ ਵੇਖੇ । ਉਥੇ ਹੀ 'ਸੁਕੁੰਤਲਾ'* (ਨਾਮ ਵਾਲੀ) ਇਕ

*ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਕੁੰਤਲਾ ਨੂੰ ਰਾਜੇ 'ਦੁਸਯੰਤ' ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ (ਬੜੇ) ਤੇਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। (ਜੋ) ਚੰਦਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਫਿੱਕਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ॥ ੨੪ ॥

ਹਰਿ ਬੋਲ ਮਨਾ ਛੰਦ ॥ ਤਹ ਜਾਤ ਭਏ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਤ ਕਏ ॥

ਇਕ ਦੇਖ ਕੁਟੀ ॥ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜੁਟੀ ॥ ੨੫ ॥

(ਰਾਜਾ) ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹਰਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਕ (ਉਥੇ) ਕੁਟੀਆ ਵੇਖੀ। ਮਾਨੋ, ਜੋਗ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥

ਤਹ ਜਾਤ ਭਯੋ ॥ ਸੰਗਿ ਕੋ ਨ ਲਯੋ ॥

ਲਖਿ ਨਾਰਿ ਖਰੀ ॥ ਰਸ ਰੀਤ ਭਰੀ ॥ ੨੬ ॥

ਉਸ (ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਰਾਜਾ) ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਾਥੀ ਕੋਈ (ਉਸਨੇ ਆਪਨੇ) ਨਾਲ ਨਾ ਲਿਆ। (ਉਥੇ ਉਸਨੇ ਇਕ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੜੋਤੀ ਵੇਖੀ (ਜੋ) ਰਸ ਰੀਤ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ॥ ੨੬ ॥

ਅਤਿ ਸੋਭਤ ਹੈਂ ॥ ਲਖਿ ਲੋਭਤ ਹੈਂ ॥

ਨਿਪੁ ਪੇਖੀ ਜਬੈ ॥ ਚਿਤ ਚਉਕ ਤਬੈ ॥ ੨੭ ॥

(ਜੋ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਲੋਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਉਹ ਵੇਖ ਲਈ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ॥ ੨੭ ॥

ਇਹ ਕਉਨੁ ਜਈ ॥ ਜਨ ਰੂਪ ਮਈ ॥

ਛਬਿ ਦੇਖ ਛਕਯੋ ॥ ਚਿਤ ਚਾਇ ਚਕਯੋ ॥ ੨੮ ॥

(ਮੋਚਨ ਲੱਗਾ) ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ {ਜਈ} ਲੜਕੀ ਹੈ? ਮਾਨੋ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਾਉ ਜਾਗ ਪਿਆ ॥ ੨੮ ॥

ਨਿਪੁ ਬਾਹ ਗਹੀ ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਮੋਨ ਰਹੀ ॥

ਰਸ ਰੀਤ ਰਚਿਓ ॥ ਦੁਹੂੰ ਮੈਨ ਮਚਯੋ ॥ ੨੯ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ (ਉਸਦੀ) ਬਾਹ ਫੜ ਲਈ। ਇਸਤ੍ਰੀ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੀ। (ਫਿਰ) ਰਸ ਦੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮ ਨੇ ਮਸਤ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ ॥ ੨੯ ॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਜੀ ॥ ਨਿਸ ਲੈ ਨ ਤਜੀ ॥

ਦੇਉ ਰੀਝ ਰਹੇ ॥ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੇ ॥ ੩੦ ॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਕੀਤੇ। ਰਾਤ ਪੈਣ ਤਕ (ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ) ਨਾ ਛਡਿਆ। ਦੋਵੇਂ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ) ਰੀਝ ਰਹੇ। (ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ) ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ॥ ੩੦ ॥

ਰਸ ਰੀਤ ਰਚਯੋ ॥ ਕਲ ਕੇਲ ਮਚਯੋ ॥

ਅਮਿਤਾਸਨ ਦੇ ॥ ਸੁਖ ਰਾਸਨ ਸੇ ॥ ੩੧ ॥

ਰਸ ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਰਚ ਗਏ । {ਕਲ} ਸ਼ਾਂਤ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ) ਕੇਲ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ।
(ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ) ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਨ ਦਿਤੇ । (ਉਸਨੂੰ) ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸੀ ਵਰਗੇ (ਮਲੂਮ ਹੋਏ) ॥ ੩੧ ॥

ਲਲਤਾਸਨ ਲੈ ॥ ਬਿਬਧਾਸਨ ਕੈ ॥

ਲਲਨਾ ਰੁ ਲਲਾ ॥ ਕਰਿ ਕਾਮ ਕਲਾ ॥ ੩੨ ॥

(ਇਸਤੀ ਨੇ) ਲਲਤਾ ਆਸਨ ਲਿਆ । (ਰਾਜੇ ਨੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਨ ਕੀਤੇ । {ਲਲਨਾ}
ਇਸਤੀ ਅਤੇ {ਲਲਾ} ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਾਮ ਕਲਾ ਕਰਕੇ (ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ) ॥ ੩੨ ॥

ਕਰਿ ਕੇਲ ਉਠੀ ॥ ਮਧ ਪਰਨ ਕੁਟੀ ॥

ਨਿਪ ਜਾਤ ਭਇਓ ॥ ਤਿਹ ਗਰਭ ਰਹਿਓ ॥ ੩੩ ॥

(ਰਾਜੇ ਨਾਲ) ਕਾਮ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ (ਸਕੁੰਤਲਾ) ਉਠੀ । {ਪਰਨ} ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜਾ
ਚਲਾ ਗਿਆ । ਉਸ (ਸਕੁੰਤਲਾ ਨੂੰ) ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ॥ ੩੩ ॥

ਦਿਨ ਕੈ ਕੁ ਗਏ ॥ ਤਿਨ ਭੂਰ ਜਏ ॥

ਤਨ ਕਉਚ ਧਰੇ ॥ ਸਸਿ ਸੈਭ ਹਰੇ ॥ ੩੪ ॥

ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ । (ਤਦ) ਉਸਨੇ {ਭੂਰ} ਬੱਚਾ ਜਣਿਆ । (ਜਿਸਨੇ) ਸਰੀਰ
(ਉਤੇ) ਕਵਚ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੋਹਣਾ ਸੀ) ॥ ੩੪ ॥

ਜਨੁ ਜੁਲ ਦਵਾ ॥ ਅਸ ਤੇਜ ਭਵਾ ॥

ਰਿਖ ਜੈਨ ਪਿਖੈ ॥ ਚਿਤ ਚਉਕ ਚਕੈ ॥ ੩੫ ॥

(ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੂਪ) ਮਾਨੋ, ਬਨ ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਉਸਦਾ)
ਤੇਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਜੇਹੜਾ ਰਿਖੀ (ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ) ਵੇਖਦਾ ਸੀ । (ਉਸੇ ਦਾ) ਚਿਤ {ਚਕੈ}
ਵੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ (ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ) ॥ ੩੫ ॥

ਸਿਸ ਸਯਾਨ ਭਯੋ ॥ ਕਰਿ ਸੰਗ ਲਯੋ ॥

ਚਲਿ ਆਵ ਤਹਾਂ ॥ ਤਿਹ ਤਾਤ ਜਹਾਂ ॥ ੩੬ ॥

(ਜਦੋਂ) {ਸਿਸੁ} ਬੱਚਾ (ਕੁਝ) ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ । (ਤਦ ਸਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ
ਆਪਨੇ) ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ । (ਫਿਰ) ਚਲਕੇ, ਉਥੇ ਆ ਗਈ । ਜਿਥੇ ਉਸ (ਬੱਚੇ) ਦਾ {ਤਾਤ}
ਪਿਤਾ (ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ) ॥ ੩੬ ॥

ਨਿਪ ਦੇਖ ਜਬੈ ॥ ਕਰਿ ਲਾਜ ਤਬੈ ॥

ਯਹ ਮੈ ਨ ਸੁਅੰ ॥ ਤੀਅ ਕੈਨ ਤੁਅੰ ॥ ੩੭ ॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ (ਉਸ ਇਸਤੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ) ਵੇਖਿਆ। ਤਦ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਲੱਜਾ ਕੀਤੀ (ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ)—ਇਹ ਮੇਰਾ {ਸੁਅੰ} ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਇਸਤੀ! ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ॥੩੭॥

ਤੀਯੋ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਪੁਤਿ ॥ ਹਰਿਬੋਲ ਮਨਾ ਛੰਦ ॥

ਨਿਪ ਨਾਰਿ ਸੁਈ ॥ ਤੁਮ ਜੈਨ ਭਜੀ ॥

ਮੱਧ ਪਰਨ ਕੁਟੀ ॥ ਤਹ ਕੇਲ ਠਟੀ ॥ ੩੮ ॥

ਇਸਤੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ:-

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਓਹੀ ਇਸਤੀ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। (ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੋਂ) ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸਾਂ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ੩੮ ॥

ਤਬ ਬਾਚ ਦੀਯੋ ॥ ਅਬ ਭੂਲ ਗਯੋ ॥

ਤਿਸ ਚਿੱਤ ਕਰੇ ॥ ਮੁਹਿ ਰਾਜ ਬਰੇ ॥ ੩੯ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ (ਤੁਸਾਂ) ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੋ? ਉਸ (ਗੱਲ ਨੂੰ) ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਰਾਜਨ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਵੋ ॥ ੩੯ ॥

ਤਬ ਕਾਹਿ ਭਜੋ ॥ ਅਬ ਮੋਹ ਤਜੋ ॥

ਇਹ ਪੁਤ੍ਰ ਤੁਅੰ ॥ ਸੁਨ ਸਾਚ ਨਿਪੰ ॥ ੪੦ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੋਗ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ? (ਜੇਕਰ) ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਨੋ, (ਮੈਂ) ਸੱਚ (ਆਖ ਰਹੀ ਹਾਂ) ॥ ੪੦ ॥

ਨਹੀ ਸ੍ਰਾਪ ਤੁਝੈ ॥ ਭਜ ਕੈਬ ਮੁਝੈ ॥

ਅਬ ਤੋ ਨ ਤਜੋ ॥ ਨਹੀ ਲਾਜ ਲਜੋ ॥ ੪੧ ॥

ਨਹੀਂ (ਤਾਂ ਮੈਂ) ਤੇਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ (ਦੇਵਾਂਗੀ)। ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ (ਗੁਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ) ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ (ਮੈਨੂੰ) ਤਿਆਗੋ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਨਾਂ ਹੋਵੋ ॥ ੪੧ ॥

ਨਿਪ ਬਾਚ ਤੀਯਾ ਸੋ ॥

ਕੋਈ ਚਿੰਨੁ ਬਤਾਉ ॥ ਕਿ ਬਾਤ ਦਿਖਾਉ ॥

ਕਿ ਯੋ ਨ ਭਜੋ ॥ ਨਹਿ ਨਾਰਿ ਲਜੋ ॥ ੪੨ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੱਸ! ਜਾਂ (ਕੋਈ) {ਬਾਤ} ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਿਖਾ ਦੇਹ। ਜਾਂ (ਮੈਂ) ਇਉਂ ਗੁਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੇ ਇਸਤੀ! (ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ) ਲੱਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੪੨ ॥

ਇਕ ਮੁਦ੍ਰਕ ਲੈ ॥ ਨਿਪੁ ਕੈ ਕਰਿ ਦੈ ॥ ਇਹ ਦੇਖ ਭਲੇ ॥ ਕਸ ਹੇਰ ਤਲੇ ॥ ੪੩

(ਇਸਤੀ ਨੇ) ਇਕ ਮੁਦ੍ਰੀ ਲੈਕੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ (ਕਿਹਾ)-ਇਹਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖੋ ! (ਹੁਣ) ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤੱਕਦੇ ਹੋ ? ॥ ੪੩ ॥

ਨਿਪੁ ਜਾਨ ਗਏ ॥ ਪਹਿਚਾਨ ਭਏ ॥ ਤਬ ਤਉਨ ਬਰੀ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਰੀ ॥ ੪੪ ॥

ਰਾਜਾ ਜਾਨ ਗਿਆ । (ਉਸਨੂੰ) ਪਛਾਨ ਹੋ ਗਈ । ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਨਾਲ ਉਸਦੀ) ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ॥ ੪੪ ॥

ਸਿਸ ਸਾਤ ਭਏ ॥ ਰਸ ਰੂਪ ਰਏ ॥ ਅਮਿਤੋਜ ਬਲੀ ॥ ਦਲ ਦੀਹ ਦਲੀ ॥ ੪੫ ॥

(ਉਸ ਇਸਤੀ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ) ਸੱਤ ਪੁੱਤ ਹੋਏ, (ਜੋ) ਰੂਪ ਤੇ ਰਸ ਦੀ ਰਾਸੀ ਸਨ । ਅਮਿੱਤ ਹੀ ਤੇਜ ਤੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੈਨਾਂ ਦਲ-ਮਲ ਸੁੱਟੀ ਸੀ ॥ ੪੫ ॥

ਹਨਿ ਭੂਪ ਬਲੀ ॥ ਜਿਣਿ ਭੂਮ ਬਲੀ ॥ ਰਿਖ ਬੋਲ ਰਜੀ ॥ ਬਿਧ ਜੱਗ ਸਜੀ ॥ ੪੬ ॥

ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਧਰਤੀ (ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ) ਸਖਾਨ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ । (ਫਿਰ ਰਿਖੀਆਂ ਤੇ {ਰਜੀ} ਰਿਤ੍ਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਰਕੇ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਯੱਗਯ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਾਂਜੀ ਸੀ ॥ ੪੬ ॥

ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰੇ ॥ ਅਰਿ ਪੁੰਜ ਹਰੇ ॥ ਅਤਿ ਸੂਰ ਮਹਾਂ ॥ ਨਹਿ ਐਰ ਲਹਾ ॥ ੪੭ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ) ਸੁਭ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨਾਸ ਕੀਤੇ ਸਨ । (ਜੋ) ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ॥ ੪੭ ॥

ਅਤਿ ਜੋਤ ਲਸੈ ॥ ਸਸਿਕ੍ਰਾਂਤ ਕਸੈ ॥ ਤਿਸ ਚਾਰ ਚਕੀ ॥ ਸੂਰ ਨਾਰ ਛਕੀ ॥ ੪੮ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚਮਕਦਾ ਸੀ । (ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਭੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ ? ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ) ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੪੮ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਗਾਰਿ ਗਾਰਿ ਅਖਰਬ ਗਰਬਿਨ ਮਾਰ ਮਾਰ ਨਰੇਸ ॥

ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਰਾਜਨ ਛੀਨ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ॥

ਟਾਰ ਟਾਰ ਕਰੋਰ ਪੱਬਯ ਦੀਨ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾਨ ॥

ਸਪਤ ਸਿੰਧੁ ਭਏ ਧਰਾ ਪਰ ਲੀਕ ਚੱਕੂ ਰਬਾਨ ॥ ੪੯ ॥

ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲ ਗਾਲ ਕੇ ਮਾਰ (ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ) ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ । ਨਾਂ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਜਿੱਤ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਦੇਸਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ (ਦੇ ਮੁਲਕ) ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ । ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਹਟਾ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ (ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਫਿਰ ਜਿਸਦੇ) ਰਖਾਂ ਦੇ {ਚੱਕੂ} ਪਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ

ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੪੯ ॥

ਨੋਟ—ਇਕ ਵੇਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ—‘ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸਾਧਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਨ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੇ ।’ ਇਹ ਸੋਚ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਤੇਜ-ਪੁੰਜ ਰਥ ਬਨਵਾਇਆ । ਰਥ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ ਚੱਲਿਆ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਮਾਨ ਉਸਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਰਜਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਕੰਮਾਂ-ਪੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੀ । ਦਿਨ ਚੜਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਉਹ ਰਥ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਪਹਲੇ ਰਥ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਦੂਨਾ ਰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਦ ਉਹ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਏਹ ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਦਿਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਨੇ ਦੂਜਾ ਰਥ ਭੀ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੱਤ ਰਥ ਬਨਵਾਏ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਸੱਤੇ ਹੀ ਫੂਕ ਸੁੱਟੇ । ਜਦ ਰਾਜਾ ਅੱਠਵਾਂ ਰਥ ਭਿਆਰ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਦ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ—‘ਰਾਜਨ ! ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ, ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਚਾਰ ਪੇਹਰ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰੇ ਤੇ ਚਾਰ ਪੇਹਰ ਅਰਾਮ ਕਰ ਲਵੇ, ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਪੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਉਲੰਘਨ ਨਾਂ ਕਰੋ’ । ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਸੱਤ ਰਥ ਬਨਵਾਕੇ ਚਲਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣਕੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਜਗਤ ਉਤੇ ਸਥਿਰ ਰਖਨਗੇ’ । ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਰਥ ਬਨਵਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ । ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸੂਚਨ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇਦ ਦੀ ਚੋਥੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ ਗਏ’ ਕਿਹਾ ਹੈ ॥੪੯॥

ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਅਗਾਹਿ ਦੇਸਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਹਥਿਯਾਰ ॥

ਤੋਰ ਤੋਰ ਅਤੋਰ ਭੂਧ੍ਰੁਕ ਦੀਨ ਉਤ੍ਰੁਹ ਟਾਰ ॥

ਦੇਸ ਐਰ ਬਿਦੇਸ ਜੀਤ ਬਿਸੇਖ ਰਾਜ ਕਮਾਇ ॥

ਅੰਤ ਜੋਤ ਸੁ ਜੋਤ ਸੋ ਮਿਲਿ ਜਾਤਿ ਭੀ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਇ ॥ ੫੦ ॥

ਨਾਂ ਗਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹ ਗਾਹਕੇ, ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ (ਚੰਗੇ) ਹਥਿਆਰ ਵਾਹੇ ਨਾਂ ਟੁੱਟਨ ਵਾਲੇ {ਭੂਧ੍ਰੁਕ} ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਤੋੜਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ । ਦੋ ਅਤੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਮਾਇਆ । ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਜੋਤ ਜਾਕੇ ਜੋਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰੇ ਬਿਆਸ ਰਾਜਾ
ਪ੍ਰਿਥੁ ਕੋ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ਅਬ ਭਰਤ ਅਤੇ ਸਗਰ ਕੇ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥
 ਜਾਨਿ ਅੰਤ ਸਮੇ ਭਯੋ ਪ੍ਰਿਥ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ ॥
 ਬੋਲਿ ਸਰਬ ਸਮਿਧਿ ਸੰਪਤਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ॥
 ਸਪਤ ਦੀਪ ਸੁ ਸਪਤ ਪੁਤ੍ਰਨਿ ਬਾਂਟ ਦੀਨ ਤੁਰੰਤ ॥
 ਸਪਤ ਰਾਜ ਕਰੈ ਲਗੈ ਸੁਤ ਸਰਬ ਸੋਭਾਵੰਤ ॥ ੫੧ ॥

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਿਥਰਾਜ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ (ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰਾ) ਅੰਤ ਸਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਤਦ ਉਸਨੇ) ਸਾਰੇ ਸਰਬੰਧੀ, ਮਿਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਸੰਪਦਾ (ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਦੀਪ ਵੰਡਕੇ ਤੁਰਤ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਫਿਰ ਸੱਤਾਂ (ਦੀਪਾਂ ਵਿਚ) ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ॥ ੫੧ ॥

ਸਪਤ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰੈ ਲਗੈ ਸਿਰ ਸਪਤ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ॥
 ਸਪਤ ਇੰਦ੍ਰ ਪਰੇ ਧਰਾ ਪਰਿ ਸਪਤ ਜਾਨਵਤਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਧਰੀ ਸਬੈ ਮਿਲ ਬੇਦ ਰੀਤ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਦਾਨ ਅੰਸ ਨਿਕਾਰ ਲੀਨੀ ਅਰਥ ਸੂਰਥ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੨ ॥

ਸੱਤਾਂ ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਤ ਛੱਤਰ ਝੁਲਨ ਲਗ ਪਏ। (ਇਉਂ) ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ, (ਮਾਨੋਂ) ਸੱਤ ਇੰਦਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਨਕੇ ਪਏ ਹਨ, (ਇਹ) ਸੱਤ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ) ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮਰਯਾਦਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਅਰਥ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਕੇ ਦਾਨ ਅੰਸ ਕੱਢ ਲਈ ਹੈ ॥ ੫੨ ॥

ਖੰਡ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਉਰਬੀ ਬਾਟ ਲੀਨ ਕੁਮਾਰ ॥
 ਸਪਤ ਦੀਪ ਭਏ ਪੁਨਿਰ ਨਵ ਖੰਡ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਜੇਸਟ ਪੁਤ੍ਰ ਧਰੀ ਧਰਾ ਤਿਹ ਭਰਥ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥
 ਭਰਥ ਖੰਡ ਬਖਾਨ ਹੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥ ੫੩ ॥

(ਜਿਸ) {ਉਰਬੀ} ਧਰਤੀ ਦੇ {ਅਖੰਡ} ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, (ਉਸਦੇ) {ਖੰਡ} ਹਿੱਸੇ (ਬਨਾਕੇ, ਰਾਜ) ਕੁਮਾਰਾਂ (ਨੇ ਉਹ) ਹਿੱਸੇ (ਆਪੇ ਵਿਚ) ਵੰਡ ਲਏ। ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਨੌ ਖੰਡ ਹੋ ਗਏ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨੌ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਡੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਰਥ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, (ਉਸਨੇ ਜੋ) ਧਰਤੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਚੌਦਾਂ ਵਿਛੜਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਲੋਕ (ਉਸਦਾ ਨਾਮ) 'ਭਾਰਤ ਖੰਡ' ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ ॥ ੫੩ ॥

ਕਉਨ ਕਉਨ ਕਹੈ ਕਥੈ ਕਵਿ ਨਾਮ ਠਾਮ ਅਨੰਤ ॥
 ਬਾਟਿ ਬਾਟਿ ਸਬੋ ਲਏ ਨਵ ਖੰਡ ਦੀਪ ਦੁਰੰਤ ॥
 ਠਾਮ ਠਾਮ ਭਏ ਨਰਾਧਿਪ ਠਾਮ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ॥
 ਕਉਨ ਕਉਨ ਉਚਾਰੀਐ ਕਰਿ ਸੂਰ ਸਰਬ ਬਿਬੇਕ ॥ ੫੪ ॥

ਕੇਹੜਾ ਕੇਹੜਾ ਨਾਮ ਕਹਾਂ ? (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਤੇ ਟਿਕਾਨੇ ਹਨ, (ਕੇਹੜਾ) ਕਵਿ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਦੀਪਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਉਹ ਨੌ ਖੰਡ (ਉਹਨਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਵੰਡਕੇ ਲੈ ਲਏ ਸਨ । (ਜਿਹੜੇ ਭੀ) ਮਹਾਰਾਜ ਜਗ੍ਹਾਂ ੨ ਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਤੇ ਟਿਕਾਨੇ ਹਨ । ਕਿਹੜੇ ੨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ? (ਕੋਈ) ਸੂਰਮਾਂ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੫੪ ॥

ਸਪਤ ਦੀਪਨ ਸਪਤ ਭੂਪ ਭੁਗੈ ਲਗੈ ਨਵ ਖੰਡ ॥
 ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਫਿਰੇ ਅਸਿ ਬਾਂਧ ਜੋਧ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥
 ਦੀਹ ਦੀਹ ਅਜੀਹ ਦੇਸਨਿ ਨਾਮ ਆਪਿ ਭਨਾਇ ॥
 ਆਨ ਜਾਨ ਦੁਤੀ ਭਏ ਛਿਤ ਦੂਸਰੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ੫੫ ॥

ਸੱਤੇ ਰਾਜੇ ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਅਤੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਨ ਲੱਗੇ । ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰਕੇ (ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਨ ਵਾਸਤੇ) ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ । ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਆਪ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ । (ਇਉਂ) ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਣਕੇ, ਹਰੀ ਰਾਜਾ (ਆਪ ਹੀ) ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦੂਜਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੫੫ ॥

ਆਪ ਆਪ ਸਮੈ ਸਬੈ ਸਿਰ ਅਤ੍ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ ॥
 ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਜੋਧਨ ਰੋਹ ਕ੍ਰੋਹ ਕਮਾਇ ॥
 ਝੁਠ ਸਾਚ ਅਨੰਤ ਬੋਲ ਕਲੋਲ ਕੇਲ ਅਨੇਕ ॥
 ਅੰਤ ਕਾਲ ਸਬੈ ਭਛੇ ਜਗ ਛਾਡੀਆ ਨਹਿ ਏਕ ॥ ੫੬ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਨੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਨੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ {ਅਤ੍ਪਤ੍ਰ} ਛੱਤ ਫਿਰਵਾਇਆ ਹੈ । ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਮਾਇਆ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਸੱਚ ਤੇ ਝੁਠ ਬੋਲਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕੇਲ-ਕਲੋਲ (ਕੀਤੇ ਹਨ) । ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੫੬ ॥

ਆਪ ਅਰਥ ਅਨਰਥ ਅਪਰਥ ਸਮਰਥ ਕਰਤ ਅਨੰਤ ॥
 ਅੰਤ ਹੋਤ ਠਟੀ ਕਛੂ ਪ੍ਰਭ ਕੋਟ ਕਿਯੋਂ ਨ ਕਰੰਤ ॥

ਜਾਨ ਬੁਝ ਪਰੰਤ ਕੂਪ ਲਹੰਤ ਮੂੜ ਨ ਭੇਵ ॥

ਅੰਤ ਕਾਲ ਤਬੈ ਬਚੈ ਜਬ ਜਾਨ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੫੭ ॥

ਸਮਰੱਥ (ਲੋਕ) ਆਪਣੇ {ਅਰਥ} ਵਾਸਤੇ {ਅਪਰਥ} ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਅਨਰਥ [ਜੁਲਮ] ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਪਰ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਓਹੀ ਹੈ, (ਜੋ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾ ਛੱਡੀ ਹੈ, (ਭਾਵੇਂ) ਕੋੜਾ (ਉਪਾਵ ਭੀ) ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹੇ । ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਨ ਬੁਝਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅੰਤ ਕਾਲ ਪਾਸੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਚੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੇਵ [ਵਾਹਿਗੁਰੂ] ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਗਾ ॥ ੫੭ ॥

ਅੰਤ ਹੋਤ ਠਟੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਭ ਮੂੜ ਲੋਗ ਨ ਜਾਨ ॥

ਆਪ ਅਰਥ ਪਛਾਨ ਹੀ ਤਜ ਦੀਹ ਦੇਵ ਨਿਧਾਨ ॥

ਧਰਮ ਜਾਨ ਕਰੰਤ ਪਾਪ ਨ ਯੋ ਨ ਜਾਨਤ ਮੂੜ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਦਇਆਲ ਕੇ ਕਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਗੂੜ ਅਗੂੜ ॥ ੫੮ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੋ ਛੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (ਪਰ) ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਬੜੇ ਖਜਾਨੇ ਰੂਪ ਦੇਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਥ ਰੂਪ ਪਛਾਨਦੇ ਹਨ । ਧਰਮ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । (ਕਿ) ਦਿਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਪਤ-ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮਲੂਮ ਹਨ ॥ ੫੮ ॥

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਪਛਾਨਹੀ ਕਰਿ ਪੁੰਨ ਕੀ ਸਮ ਪਾਪ ॥

ਪਰਮ ਜਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਪਨ ਜਪੈ ਲਾਗ ਕੁ ਜਾਪ ॥

ਸਿੱਧ ਠਉਰ ਨ ਮਾਨਹੀ ਬਿਨ ਸਿਧ ਠਉਰ ਪੂਜੰਤ ॥

ਹਾਥ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਮਹਾਂ ਪਸ ਮੱਧਿ ਕੂਪ ਪਰੰਤ ॥ ੫੯ ॥

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਪਛਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਕੁਜਾਪ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਜਾਪ ਵਾਂਗਰਾਂ ਜਪਦੇ ਹਨ । ਸਿਧ ਥਾਵਾਂ, ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕੁਸਿੱਧ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ । ਹਥ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਲੈਕੇ ਵੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ।

ਸਿੱਧ ਠਉਰ ਨ ਮਾਨਹੀ ਅਨਿਸਿੱਧ ਪੂਜੰਤ ਠਉਰ ॥

ਕੈ ਕੁ ਦਿਵਸ ਚਲਾਹਜੇ ਜੜ ਭੀਤ ਕੀ ਸੀ ਦਉਰ ॥

ਪੰਖ ਹੀਨ ਕਹਾਂ ਉਡੈ ਅਰ ਨੈਨ ਹੀਨ ਨਿਹਾਰ ॥

ਸਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਜੁਧਾ ਨ ਪੈਠਬ ਅਰਥ ਹੀਨ ਬਿਚਾਰ ॥ ੬੦ ॥

ਸਿੱਧ [ਮਾਯੂਰ] ਜਗਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ-ਸਿੱਧ [ਗੁਪਤ] ਜਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ

ਹਨ। ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਕਿੰਨੇ ਕੂ ਦਿਨਾ ਤੱਕ (ਅਜੇਹਾ ਪਖੰਡ) ਚਲਾਉਣਗੇ ? ਕੰਧ ਉਤੇ ਦੋੜਨ ਵਾਂਗੂੰ ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨਾਂ (ਪੰਛੀ) ਕੀ ਉਡੇਗਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਵੇਖੇਗਾ (ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਜੁਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜੇਗਾ ਅਤੇ ਅਰਥ (ਗਿਆਨ) ਤੋਂ ਹੀਨਾ (ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ (ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੇਗਾ ?) ॥ ੬੦ ॥

ਦਰਬ ਹੀਣ ਬਪਾਰ ਜੈਸਕ ਅਰਥ ਬਿਨ ਇਸ ਲੋਕ ॥
 ਆਂਖ ਹੀਣ ਬਿਲੋਕਬੋ ਜਗਿ ਕਾਮ ਕੇਲ ਅਕੋਕ ॥
 ਗਿਆਨ ਹੀਣ ਸੁ ਪਾਠ ਗੀਤਾ ਬੁੱਧ ਹੀਣ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਹਿੰਮਤ ਹੀਨ ਜੁਧਾ ਨ ਜੁਝਬ ਕੇਲ ਹੀਣ ਕੁਮਾਰ ॥ ੬੧ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਅਤੇ {ਅਰਥ} ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਲੋਕ (ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਅਤੇ ਕੇਕ ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਮ-ਕੇਲ ਦਾ ਕਰਨਾ (ਅਸੰਭਵ ਹੈ)। (ਜਿਵੇਂ) ਗੀਤਾ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ, ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ) ਹਿੰਮਤ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜੋਧਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ, (ਇਵੇਂ) ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥

ਕਉਨ ਕਉਨ ਗਨਾਈਐ ਜੇ ਭਏ ਭੂਮ ਮਹੀਪ ॥
 ਕਉਨ ਕਉਨ ਸੁ ਕਥੀਐ ਜਗਿ ਕੇ ਸਦ੍ਵੀਪ ਅਦ੍ਵੀਪ ॥
 ਜਾਸ ਕੀਨ ਗਨੈ ਵਹੈ ਇਮ ਔਰ ਕੀ ਨਹੀ ਸਕਤ ॥
 ਯੈ ਨ ਐਸ ਪਹਚਾਨੀਐ ਬਿਨ ਤਾਸ ਕੀ ਕੀਏ ਭਗੱਤ ॥ ੬੨ ॥

ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਸ) ਕੇਹੜੇ ੨ ਨੂੰ ਗਿਣੀਏ ? ਕਿਸ ਕਿਸ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰੀਏ ? ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੀਪਾਂ ਤੇ ਅਦੀਪਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸ਼ਾਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਨੂੰ (ਐਵੇਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣੀਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਸੇਸਟ ਸੇਸਟ ਭਏ ਜਿਤੇ ਇਹ ਭੂਮ ਆਨ ਨਰੇਸ ॥
 ਤਉਨ ਤਉਨ ਉਚਾਰਹੋ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਸੇਸ ॥
 ਭਰਬ ਰਾਜ ਬਿਤੀਤ ਭੇ ਭਏ ਰਾਜ ਸਾਗਰ ਰਾਜ ॥
 ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਲੀਅ ਲੱਛ ਸੁਤ ਉਪਰਾਜਿ ॥ ੬੩ ॥

ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੇਸਟ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ {ਅਸੇਸ} ਬੇਅੰਤ ! ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਭਰਤ ਰਾਜਾ ਗੁਜਰ ਗਿਆ, (ਮਗਰੋਂ) ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ। (ਉਸਨੇ) ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਤਪਸਯਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ॥ ੬੩ ॥

ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰ ਧੁਜਾ ਗਦਾ ਭਿਤ ਸਰਬ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ॥

ਲੱਛ ਰੂਪ ਧਰੇ ਮਨੋ ਜਗਿ ਆਨ ਮੈਨ ਸੁਧਾਰ ॥

ਬੇਖ ਬੇਖ ਬਨੇ ਨਰੇਸੁਜ ਜੀਤ ਦੇਸ ਅਸੇਸ ॥

ਦਾਸ ਭਾਵ ਸਬੈ ਧਰੇ ਮਨ ਜਤੁ ਤਤੁ ਨਰੇਸ ॥ ੬੪ ॥

ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਡਰਾਉਣੇ ਚਕ੍ਰ, ਧੁਜਾਂ ਤੇ ਗਦਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕ (ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਮਾਨੋ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਜੇਹੇ ਲੱਖ ਰੂਪ ਧਰੇ ਹਨ। {ਨਰੇਸੁਜ} ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦਾਸ ਭਾਵ ਧਰੇ (ਰਖਦੇ ਹਨ), ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਰਾਜੇ (ਸਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ) ॥ ੬੪ ॥

ਬਾਜ ਮੇਧ ਕਰੈ ਲਗੈ ਹਯ ਸਾਲਿ ਤੇ ਹਯ ਚੀਨ ॥

ਬੋਲ ਬੋਲ ਅਮੋਲ ਰਿੱਤੁਜ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

ਸੰਗ ਦੀਨ ਸਮੂਹ ਸੈਨਯ ਬਜੂਹ ਬਜੂਹ ਬਨਾਇ ॥

ਸਤੁ ਤਤੁ ਫਿਰੈ ਲਗੈ ਸਿਰ ਅਤੁਪਤੁ ਫਿਰਾਇ ॥ ੬੫ ॥

(ਰਾਜਾ ਸਗਰ) ਅਸੁਮੇਧ ਯਗਯ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, (ਉਸਨੇ) ਘੋੜ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚੋਂ (ਇਕ) ਘੋੜਾ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਅਮੋਲਕ ਰਿੱਤੁਜ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤੇ ਚਤਰ ਮਿਤ੍ਰ (ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਸੱਦ ਸੱਦਕੇ (ਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ)। ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਜਥੇ ਬਨਾਕੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ (ਘੋੜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ) ਲਗੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛਤਰ ਝੁਲਵਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੫ ॥

ਜੈਤਪਤੁ ਲਹਯੋ ਜਹਾਂ ਤੱਹ ਸਤੁ ਭੇ ਸਭ ਚੂਰ ॥

ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਭਜੇ ਨਰੇਸਨ ਛਾਡੋ ਸਸਤੁ ਕਰੂਰ ॥

ਡਾਰ ਡਾਰ ਸਨਾਹਿ ਸੂਰ ਤੀਆਨ ਭੇਸ ਸੁਧਾਰ ॥

ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜਹਾਂ ਤੱਹ ਪੁੱਤੁ ਮਿੱਤੁ ਬਿਸਾਰ ॥ ੬੬ ॥

(ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੇ) ਜਿੱਥੇ ਕਿਥੇ 'ਜੈਤਪੱਤੁ' [ਫਤੇਨਾਮਾ] ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਕਰੂਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁਤਾ ਛੱਡਕੇ (ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸੰਜੋਆਂ (ਤੇ ਸਸਤਾਂ ਨੂੰ) ਸੁੱਟ ਸੁੱਟਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਏ। ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭੁਲਾ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ (ਮੈਦਾਨ

ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ) ਭੱਜ ਭੱਜਕੇ (ਜਿਧਰ ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਰਾਹ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਧਰ ਹੀ) ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥੬੬॥

ਗਾਜਿ ਗਾਜਿ ਗਜੇ ਗਦਾਧਰਿ ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਸੁ ਭੀਰ ॥

ਸਾਜ ਬਾਜ ਤਜੇ ਭਜੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਬੀਰ ਜੁ ਧੀਰ ॥

ਸੂਰਬੀਰ ਗਜੇ ਜਹਾਂ ਤਹ ਅਸਤੁ ਸਸਤੁ ਨਚਾਇ ॥

ਜੀਤ ਜੀਤ ਲਏ ਸੁ ਦੇਸਨ ਜੈਤਪਤੁ ਫਿਰਾਇ ॥੬੭॥

ਗਦਾ ਧਾਰੀ (ਸੂਰਮੇ) {ਗਾਜਿ} ਬਿਜਲੀ ਦੀ {ਗਾਜਿ} ਕੜਕਦੇ ਸਮਾਨ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਉਥੋਂ ਭਾਜੜ ਪਾਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਜਾਂ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਬੇਸੰਭਾਰ [ਬੇਸਧ] ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਸੂਰਬੀਰ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਸਤੁ-ਅਸਤੁ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਫਤੇਨਾਮੇ (ਦੀ ਡੈਂਡੀ) ਫਿਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ॥ ੬੭ ॥

ਜੀਤ ਪੂਰਬ ਪਸੁਮੰ ਅਰੁ ਲੀਨ ਦੱਛਨ ਜਾਇ ॥

ਤਾਕ ਬਾਜ ਚਲਯੋ ਤਹਾਂ ਜੱਹ ਬੈਠ ਥੇ ਮੁਨਰਾਇ ॥

ਧਯਾਨ ਮੱਧਿ ਹੁਤੇ ਮਹਾਮੁਨਿ ਸਾਜ ਬਾਜ ਨ ਦੇਖ ॥

ਪ੍ਰਿਸਟ ਪਾਛ ਖਰੋ ਭਯੋ ਰਿਖ ਜਾਨ ਗੋਰਖ ਭੇਖ ॥੬੮॥

ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਕੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। (ਫਿਰ) {ਤਾਕ} ਇਕੱਲਾ ਘੋੜਾ ਉਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਮੁਨੀਰਾਜ (ਕਪਿਲ ਜੀ) ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਹਾਮੁਨੀ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਧਿਆਨ ਵਿਚ (ਮਗਨ) ਹੋਗੇ ਸਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਾਜ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਾਂ ਵੇਖਿਆ। (ਜਿਸ) ਰਿਖੀ ਦਾ ਗੋਰਖ ਸਮਾਨ ਭੇਖ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ, (ਘੋੜਾ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੬੮ ॥

ਨੋਟ—ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਅਨੁਚਰਾਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾਕੇ, ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕਪਲ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸਰਮ ਪੁਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਚਉਕ ਚਿੱਤ ਰਹੇ ਸਬੈ ਜਬ ਦੇਖ ਨੈਨ ਨ ਬਾਜ ॥

ਖੋਜ ਖੋਜ ਥਕੇ ਸਬੈ ਦਿਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸ ਲਾਜ ॥

ਜਾਨ ਪਯਾਰ ਗਯੋ ਤੁਰੰਗਮ ਕੀਨ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰ ॥

ਸਗਰ ਖਾਤ ਖੁਦੈ ਲਗੇ ਰਣਧੀਰ ਬੀਰ ਅਪਾਰ ॥੬੯॥

ਜਦ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਨਾਂ ਵੇਖਿਆ (ਤਦ) ਸਾਰੇ (ਹੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ। ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਬਿਦਿਸਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ

ਖੋਜ ਕੇ ਥੱਕ ਰਹੇ ਹਨ । (ਅੰਤ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਘੋੜਾ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, (ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । (ਆਖਰ ਨੂੰ) ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਰਣਧੀਰ ਸੂਰਮੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ (ਧਰਤੀ ਵਿਚ) ਖਾਤੇ ਖੋਦਨ ਲੱਗ ਪਏ ॥ ੬੯ ॥

ਖੋਦਿ ਖੋਦਿ ਅਖੋਦਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਜੋਧ ਅਨੰਤ ॥

ਭੱਛਿ ਭੱਛਿ ਗਏ ਸਬੈ ਮੁਖ ਮਿੱਤਕਾ ਦੁਤਿਵੰਤ ॥

ਸਗਰ ਖਾਤ ਖੁਦੈ ਲਗੇ ਦਿਸ ਖੋਦ ਦੱਛਨ ਸਰਬ ॥

ਜੀਤ ਪੂਰਬ ਕੇ ਚਲੇ ਅਤਿ ਠਾਨ ਕੈ ਜੀਅ ਗਰਬ ॥ ੭੦ ॥

ਨਾਂ ਖੋਦੀ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਖੋਦ ਖੋਦਕੇ (ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੇ (ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ) {ਭੱਛਿ} ਖਾਨ ਯੋਧਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਭੱਛਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ । ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਖੱਤਾ ਪੁੱਟਦੇ ੨ ਲਗੇ (ਗਏ) ਹਨ, ਅਤੇ) ਸਾਰੀ ਦੱਛਨ ਦਿਸਾ ਖੋਦ (ਸੁੱਟੀ ਹੈ) । ਚਿਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਠਾਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਚਲੇ ਹਨ ॥ ੭੦ ॥

ਖੋਜ ਦੱਛਨ ਕੀ ਦਿਸਾ ਪੁਨ ਖੋਦ ਪੂਰਬ ਦਿਸਾਨ ॥

ਤਾਕ ਪੱਛਮ ਕੈ ਚਲੇ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥

ਪੈਠ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾ ਜਬੈ ਖੋਦੈ ਲਗੇ ਸਭ ਠਉਰ ॥

ਅਉਰ ਅਉਰ ਠਟੈ ਪਸੁ ਕਲਿ ਕਾਲਿ ਠਾਟੀ ਅਉਰ ॥ ੭੧ ॥

ਦੱਛਨ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕਰਕੇ (ਵੇਖ ਲਿਆ), ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੂਰਬ (ਦਿਸ਼ਾ) ਨੂੰ ਖੋਦ ਕੇ, ਤੱਕ (ਲਿਆ, ਫਿਰ) ਪੱਛਮ (ਦਿਸ਼ਾ) ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ । (ਉਹ) ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਰੂਪ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ) ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ, ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਨ ਲੱਗੇ । (ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਸਮਝ) ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈ, ਪਰ ਕਾਲ ਨੇ ਹੋਰ ਹੀ {ਕਲਿ} ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਨ ਲਈ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਦੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਤੇ ਘੋੜਾ ਲਿਜਾਕੇ, ਜੱਗ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ॥ ੭੧ ॥

ਖੋਦਿ ਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪੂਜ ਅਰਧ ਦਿਸਾਨ ॥

ਅੰਤਿ ਭੇਦ ਬਿਲੋਕੀਆ ਮੁਨਿ ਬੈਠਿ ਸੰਜੁਤ ਧਯਾਨ ॥

ਪ੍ਰਿਸਟ ਪਾਛ ਬਿਲੋਕ ਬਾਜ ਸਮਾਜ ਰੁਪ ਅਨੁਪ ॥

ਲਾਤ ਭੇ ਮੁਨਿ ਮਾਰਿਓ ਅਤਿ ਗਰਬ ਕੈ ਸੁਤ ਭੂਖ ॥ ੭੨ ॥

(ਜਦ) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੋ
ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ)
ਸਮਾਜ (ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੈ) । (ਉ)
ਵਿਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ) ਮੁਨੀ
ਧਯਾਨ ਛੂਟ ਤਬ
ਭਾਂਤ ਭਾਤਨ ਸੋ
ਭਸਮ ਭੂਤ ਭਏ
ਬਾਜ ਰਾਜ ਸੁ
ਤਦ ਵਿਚ (ਮਹਾਂ)
ਭਰਾਉਣੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ
ਸਮੇਤ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਮਹਾਂ
ਇਕ ਲੱਖ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਭਸ
ਸਮੇਤ ਘੋੜਾ, ਸਸਤ੍ਰ, ਅ
ਮਧਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਭ
ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾ
ਸਮੇਤ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ
ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੁੰਦ
(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਅ
ਤਦ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ
ਬਾਹੁ ਅਜਾਨ ॥ ਸੋ
ਗੋਠਿਆਂ ਤੱਕ
ਜਿਰਿ ਭਾਜ ਬੀਰ ॥
ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ) ਸੁਨੇ
ਲਹਿ ਸਗਰ ਬੀਰ
ਸਕਰ (ਗਾਜੇ)

(ਜਦ) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟਦਿਆਂ ੨ ਅੱਧੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਏ ।
 (ਤਦ) ਅੰਤ ਵਿਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਭੇਦ ਵੇਖ ਲਿਆ (ਕਿ ਇਕ) ਮੁਨੀ ਅੱਖਾਂ ਜੋੜਕੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ
 ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਉਸਦੀ) ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਘੋੜਾ ਵੇਖਿਆ, (ਜੋ) ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਤੇ
 ਸਮਾਜ (ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੈ) । (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਗਰਬ ਕਰਕੇ (ਧਿਆਨ
 ਵਿਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ) ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ (ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ੭੨ ॥

ਧਯਾਨ ਛੁੱਟ ਤਬੈ ਮੁਨੀ ਦਿਗ ਜੁਲ ਮਾਲ ਕਰਾਲ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਤਨ ਸੋ ਉਠੀ ਜਨੁ ਸਿੰਧ ਆਗਿ ਬਿਸਾਲ ॥

ਭਸਮ ਭੂਤ ਭਏ ਸਬੈ ਨਿਪੁ ਲੱਛ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁ ਨੈਨ ॥

ਬਾਜ ਰਾਜ ਸੁ ਸੰਪਦਾ ਜੁਤ ਅਸਤੁ ਸਸਤੁ ਸਸੈਨ ॥ ੭੩ ॥

ਤਦ ਫਿਰ (ਮਹਾਂ) ਮੁਨੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟ ਗਿਆ (ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ
 ਡਰਾਉਣੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ (ਨਿਕਲੀਆਂ) । ਉਹ (ਅੱਗ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉੱਠੀ,
 ਮਾਨੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਅੱਗ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੇਤ੍ਰ (ਅਗਨੀ ਦੇ ਨਾਲ) ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ
 ਇਕ ਲੱਖ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਭਸਮਾ ਭੂਤ [ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾਹ ਦਾ ਵੇਰ] ਹੋ ਗਏ । ਰਾਜ ਸੰਪਦਾ
 ਸਮੇਤ ਘੋੜਾ, ਸਸਤ੍ਰ, ਅਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ (ਹੀ ਸੜਕੇ ਸਾਹ ਹੋ ਗਏ) ॥ ੭੩ ॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਭਏ ਭਸਮ ਭੂਤ ॥ ਨਿਪੁ ਸਰਬ ਪੂਤ ॥

ਜੁਤ ਸੁਭਟ ਸੈਨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬੈਨ ॥ ੭੪ ॥

ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾਹ ਦਾ ਵੇਰ ਹੋ ਗਏ । ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ । ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ
 ਸਮੇਤ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਬੋਲ ਹਨ ॥ ੭੪ ॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ॥ ਜਬ ਜਰੇ ਸਰਬ ॥ ਤਬ ਤਜਾ ਗਰਬ ॥ ੭੫ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਸੀ । (ਜੋ) ਕੁਮਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਨ । ਜਦ ਸਾਰੇ ਸੜ ਗਏ ।
 ਤਦ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ॥ ੭੫ ॥

ਬਾਹੁ ਅਜਾਨ ॥ ਸੋਭਾ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਸੂਰਾ ਦੁਰੰਤ ॥ ੭੬ ॥

ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ, ਮਹਾਂ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ, ਚੌਦਾਂ ਗੁਨਾਂ ਵਾਲੇ, ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ॥ ੭੬ ॥
 ਜਰਿ ਭਾਜ ਬੀਰ ॥ ਹੁਐ ਚਿਤ ਅਧੀਰ ॥ ਦਿੱਨੋ ਸੰਦੇਸ ॥ ਜਹ ਸਗਰ ਦੇਸ ॥ ੭੭ ॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੜਦੇ ਹੋਇਆਂ (ਵੇਖਕੇ, ਉਹ ਜੋਧੇ) ਭਜ ਤੁਰੇ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਅਧੀਰਜ ਹੋ ਗਏ ।
 (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ) ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੇ ਸਗਰ (ਰਾਜਾ) ਦੇਸ (ਵਿਚ ਯੱਗ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ) ॥ ੭੭ ॥

ਲਹਿ ਸਗਰ ਬੀਰ ॥ ਹੈ ਚਿਤ ਅਧੀਰ ॥ ਪੁਛੇ ਸੰਦੇਸ ॥ ਪੂਤਨ ਸੁ ਬੇਸ ॥ ੭੮ ॥

ਸਗਰ (ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲਿਆ (ਫਿਰ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਅਧੀਰਜ

ਹੋਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਤੇ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁੱਛਨ ਲੱਗਾ ॥ ੭੮ ॥

ਕਰ ਜੋਰਿ ਸਰਬ ॥ ਭਟ ਛੋਰਿ ਗਰਬ ॥ ਉੱਚਰੇ ਬੈਣ ॥ ਜਲ ਚੁਅਤ ਨੈਣ ॥ ੭੯ ॥

(ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ, (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਸੀ ॥ ੭੯ ॥

ਭੂਅ ਫੇਰ ਬਾਜ ॥ ਜਿਣਿ ਸਰਬ ਰਾਜ ॥ ਸਬ ਸੰਗ ਲੀਨ ॥ ਨਿਪ ਬਰਪੁਬੀਨ ॥ ੮੦ ॥

(ਸਾਰੀ) ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਘੋੜਾ ਫੇਰਿਆ । ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ, ਸਭਨਾਂ (ਨੂੰ ਅਪਨੇ) ਨਾਲ (ਮਿਲਾ) ਲਿਆ । ਹੇ ਸਰਬ ਸੇਸਟ ਚਤਰ ਰਾਜੇ ! ॥ ੮੦ ॥

ਹਯ ਗਯੋ ਪਯਾਰ ॥ ਤੁਅ ਸੁਤ ਉਦਾਰ ॥

ਭੂਅ ਖੋਦ ਸਰਬ ॥ ਅਤਿ ਬਢਾ ਗਰਬ ॥ ੮੧ ॥

(ਫਿਰ) ਘੋੜਾ ਪਤਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ । (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਤੇਰੇ {ਉਦਾਰ} ਦਲੇਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਿਆ, (ਇਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਬੜਾ ਹੰਕਾਰ ਵਧ ਗਿਆ ॥ ੮੧ ॥

ਤਹ ਮੁਨਿ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਨ ਗੁਨ ਉਦਾਰ ॥

ਲਖਿ ਮੱਧ ਧਯਾਨ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਮਹਾਨ ॥ ੮੨ ॥

ਉਥੇ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮੁਨੀ ਸੀ । (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਉਦਾਰਤਾ (ਆਦਿਕ) ਸਮੂਹ ਗੁਨ (ਸਨ । ਉਸਨੂੰ) ਧਯਾਨ ਵਿਚ (ਮਗਨ) ਜਾਣਿਆ ਸੀ, (ਉਹ) ਮੁਨੀ ਮਹਾਨ ਮਨ (ਵਾਲਾ ਸੀ) ॥ ੮੨ ॥

ਤਵ ਪੁਤ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ॥ ਲੈ ਸੰਗਿ ਜੋਧ ॥

ਲੱਤਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥ ਕੀਅ ਰਿਖ ਅਪਾਰ ॥ ੮੩ ॥

(ਪਰ) ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, (ਉਸ) ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ {ਪ੍ਰਹਾਰ} ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ੮੩ ॥

ਤਬ ਛੁਟਾ ਧਯਾਨ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ॥

ਨਿਕਸੀ ਸੁ ਜ਼ਾਲ ॥ ਦਾਵਾ ਬਿਸਾਲ ॥ ੮੪ ॥

ਤਦ ਮਹਾਨ ਮਨ ਵਾਲੇ-ਮੁਨੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟ ਗਿਆ, (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਲਾਟ ਨਿਕਲੀ, (ਜੋ) {ਬਿਸਾਲ} ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਦਾਵਾ ਅੱਗ ਸੀ ॥ ੮੪ ॥

ਤਹ ਜਰੇ ਪੂਤ ॥ ਕਹਿ ਐਸ ਦੂਤ ॥ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ॥ ਬਾਚਾ ਨ ਏਕ ॥ ੮੫ ॥

(ਫਿਰ) ਦੂਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ-ਉਸ (ਅੱਗ) ਨਾਲ (ਤੇਰੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸਭ ਜਾਏ ਹਨ, ਇਕ ਭੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੮੫ ॥

ਸੁਨ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਸ ॥ ਭਯੋ ਪੁਰ ਉਦਾਸ ॥

ਜਹ ਤਹ ਸੁ ਲੋਗ ॥ ਬੈਠੇ ਸੁ ਸੋਗ ॥ ੮੬ ॥

(ਰਾਜ) ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਸੁਣਕੇ, (ਸਾਰਾ) ਸ਼ਹਿਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ॥ ੮੬ ॥

ਸਿਵ ਸਿਮਰ ਬੈਣ ॥ ਜਲ ਥਾਮ ਨੈਨ ॥

ਕਰਿ ਧੀਰਜ ਚਿੱਤ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਪਵਿੱਤ ॥ ੮੭ ॥

(ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਗਰ ਰਾਜੇ ਨੇ) 'ਸਿਵ' 'ਸਿਵ' (ਇਸ) ਬਚਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਜਲ ਰੋਕਿਆ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਕੀਤਾ। ਮੁਨੀ (ਵਾਂਗੂੰ) ਮਨ ਪਵਿੱਤ (ਕੀਤਾ) ॥ ੮੭ ॥

ਤਿਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਰਮ ॥ ਨਿਪ ਕਰਮ ਧਰਮ ॥

ਬਹੁ ਬੇਦ ਗੀਤ ॥ ਕਿੱਨੀ ਸੁ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ੮੮ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਰਮ (ਤੇ ਹੋਰ ਭੀ) ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ, (ਜੋ) ਵੇਦਾਂ (ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੀਤੀ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹ (ਸਾਰੀ) ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ॥ ੮੮ ॥

ਨਿਪ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋਗ ॥ ਗਯੋ ਸੁਰਗ ਲੋਗ ॥

ਨਿਪ ਭੇ ਸੁ ਜੈਨ ॥ ਕਥਿ ਸਕੈ ਕਉਨ ॥ ੮੯ ॥

(ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ) ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸੋਗ (ਵਿਚ ਹੀ) ਰਾਜਾ 'ਸਗਰ' ਸੁਰਗ ਲੋਗ (ਨੂੰ ਚਲਾ) ਗਿਆ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ) ਜੇਹੜੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਕੌਣ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ॥ ੮੯ ॥

ਇਤਿ ਸਗਰ ਰਾਜਾ ਕਾਲ ਬਸ ਹੋਤ ਭਏ ॥

ਅਥ ਬੇਨੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥ ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥

ਪੁਨ ਭਯੋ ਜੁਜਾਤ ॥ ਸੋਭਾ ਅਭਾਤ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਸੋਭਾ ਸੁਭੰਤ ॥ ੯੦ ॥

ਫਿਰ *'ਯਯਾਤੀ' (ਰਾਜਾ) ਹੋਇਆ। (ਜਿਸਦੀ) ਸੋਭਾ ਅਲੌਕਿਕ (ਸੀ। ਜੋ) ਚੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਸੋਭਦਾ ਸੀ ॥ ੯੦ ॥

ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਨੈਣ ॥ ਜਨ ਰੂਪ ਮੈਣ ॥ ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੋਭਤ ਸੁਧਾਰ ॥ ੯੧ ॥

ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ਸਨ। ਮਾਨੋ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਰੂਪ (ਧਰਿਆ ਹੈ)। ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਹੈ। ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਸੁਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੯੧ ॥

*ਰਾਜਾ ਯਯਾਤੀ-ਰਾਜਾ ਨਹੁਖ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰ ਫੰਸ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਸੋਭੰਤ ਭੂਪ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਤ ॥ ੯੨

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੯੨ ॥

ਗੁਨ ਗੁਨ ਅਪਾਰ ॥ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਰ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਸੋਭਾ ਸੁਭੰਤ ॥ ੯੩

ਅਪਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ {ਗੁਨ} ਪੁੰਜ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਦਾਰ ਹੈ, ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੯੩ ॥

ਧਨ ਗੁਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਅਧੀਨ ॥ ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ॥ ੯੪

ਇਸਦਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਦੀ ਲੜਕੀ 'ਦੇਵਯਾਨੀ' ਨਾਲ ਹੋਯਾ ਸੀ । ਦੇਵਯਾਨੀ ਗਰਭ ਤੋਂ 'ਯਦੁ' ਤੇ 'ਤਰਵਸੁ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀਰਯ 'ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ' ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਦੁਹਜੂ, ਅਣੁ ਅਤੇ ਪੁਰੂ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਯਦੁ' ਤੋਂ ਯਾਦਵ ਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਪੁਰੂ ਤੋਂ 'ਪੌਰ ਵੰਸ਼' ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ । 'ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ' ਦੇਵਯਾਨੀ ਦੀ ਦਾਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ—"ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਨਾਂ ਕਰਨਾ !" ਪਰ ਜਦ ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਨੇ ਰਿਤੁ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਰਿਤੁ-ਦਾਨ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਤਾਨ ਹੋਈ । ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਪ ਦੇਕੇ ਬੁੱਢਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਸ਼ਰਮਿਸ਼ਠਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਭੋਗ ਕਰਨਾ, ਵਿਆਹ ਲਿਪਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਸੰਨਤਾਨ ਉਤਪਤਿ ਵਾਸਤੇ ਸੰਭੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ' । ਤਦ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਜੁਆਨੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਦ ਤੁਹਾਡਾ ਬੁਢੇਪਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਸਮਾਜ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਪਰ ਜੁਆਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਧਾਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸੁਣਾਕੇ ਇਕ ੨ ਪਾਸੋਂ ਜੁਆਨੀ ਮੰਗੀ । ਪੁਰੂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਨੀ ਦੇਕੇ ਆਪ ਬਿਧ ਉਮਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ, ਪੁਰੂ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਲੈਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਯ ਸੁਖ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ । ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਪੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ, ਆਪ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜਾਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ 'ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪਸਯਾ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪਸਯਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰੇਗਾ ।' ਇਸ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਾਪ ਦੇਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਭੇਗ ਦਿਤਾ । ਜਦ ਇਹ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਦ ਅੱਠਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿਛਾਂਹ ਸੁਰਗ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਿਗ ਵੈਦ ਵਿਚ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਧਨ ਤੇ ਗੁ...
ਕੁਮਾਰ (ਬੜਾ ਹੀ)
ਸਾਸਤ੍ਰੰਗ ਸੁੱਧ ॥
ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ
ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ) ਬੰਨ
ਦੀ ਲੱਭ ਪੂਰੀ ਕਰਨ
ਖੁਨੀ ਸੁ ਖੱਗ ॥
ਉਹ ਖੁਨੀ
ਖੱਤੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਚੰਡ ਕ੍ਰੋ
ਸਤ੍ਰਿਣਿ ਕਾਲ ॥
=ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕਾ
ਤੇਜ ਸੁਰੰਜ ਸਮਾਨ
ਜਬ ਜੁਰਤ ਜੰਗ
ਜਦ ਜੰਗ ਵਿ
ਨਹੀਂ ਮੌੜਦਾ ਹੈ ।
ਨਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।
ਬਰਹਰਤ ਭਾਨ ।
ਸੁਰਜ ਬਰਥ
ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ।
ਬਰਹਰਤ ਬੀਰ ।
ਸੁਰਮੇ ਬਰਥ
ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤਰੇ ਹਨ
ਚੇ ਚਕਿਤ ਚੰਦਾ ॥
(ਜਿਸਦੇ ਰੁਪ
ਯਕੇ ਧੜਕ ਰਿ
ਯਕੀ ਦਾ {ਧਰ} ਆ
ਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ
ਦਿਖਾਏ ਭੀ ਛਾਵੀ

ਧਨ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਚਤਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੀ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਪਾਰ ਸੈਭਾ ਹੈ, (ਰਾਜ) ਕੁਮਾਰ (ਬੜਾ ਹੀ) ਸੁੰਦਰ ਹੈ ॥ ੯੪ ॥

ਸਾਸਤ੍ਰੰਗ ਸੁੱਧ ॥ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੁ ਜੁੱਧ ॥ ਨਿਪੁ ਭਯੋ ਬੇਨੁ ॥ ਜਨੁ ਕਾਮਧੇਨੁ ॥ ੯੫ ॥

ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸੁੱਧ ਗਯਾਤਾ ਹੈ, ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ) ਬੇਨੁ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਕਾਮਧੇਨੁ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ) ॥ ੯੫ ॥

ਖੂਨੀ ਸੁ ਖੱਗ ॥ ਜੋਧਾ ਅਭੱਗ ॥ ਖੱਤ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ॥ ਕ੍ਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ੯੬ ॥

ਉਹ ਖੂਨੀ ਖੜਗ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਭੱਜਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੰਡ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੯੬ ॥

ਸਤੁਣਿ ਕਾਲ ॥ ਕਾਢੀ ਕ੍ਰਵਾਲ ॥ ਸਮਤੇਜ ਭਾਨ ॥ ਜੁਾਲਾ ਸਮਾਨ ॥ ੯੭ ॥

=ਸਤੁਆਂ ਦਾ ਕਾਲ (ਕਰਨ ਲਈ) 'ਕਰਵਾਲ' [ਤਲਵਾਰ] ਕੱਢੀ (ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ) ਤੇਜ ਸੂਰੇਂਜ ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਜਾਂ) ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ॥ ੯੭ ॥

ਜਬ ਜੁਰਤ ਜੰਗ ॥ ਨਹਿ ਮੁਰਤ ਅੰਗ ॥ ਅਰਿ ਭਜਤ ਨੇਕ ॥ ਨਹਿ ਟਿਕਤ ਏਕ ॥ ੯੮ ॥

ਜਦ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਤਦ) {ਅੰਗ} ਸਰੀਰ [ਜਾਂ ਮੂੰਹ] (ਪਿਛੇ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪਾਸੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਰੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ (ਭੀ) ਸਾਹਮਣੇ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥ ੯੮ ॥

ਬਰਹਰਤ ਭਾਨ ॥ ਕੰਪਤ ਦਿਸਾਨ ॥ ਮੰਡਤ ਮਵਾਸ ॥ ਭੱਜਤ ਉਦਾਸ ॥ ੯੯ ॥

ਸੂਰਜ ਬਰਬਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ, ਦਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਕੰਬਦੀਆਂ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਆਕੀ ਸਥਾਨ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ॥ ੯੯ ॥

ਬਰਹਰਤ ਬੀਰ ॥ ਭੰਭਰਤ ਭੀਰ ॥ ਤੰਤਜਤ ਦੇਸ ॥ ਨਿਪੁ ਮਨ ਨਰੇਸ ॥ ੧੦੦ ॥

ਸੂਰਮੇ ਬਰਬਰ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਭਯੋ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। (ਜੋ) ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਹਨ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਣੀ (ਰੂਪ) ਰਾਜਾ (ਬੇਨੁ) ਹੈ ॥ ੧੦੦ ॥

ਚੰ ਚਕਿਤ ਚੰਦ ॥ ਧੰ ਧਕਿਤ ਇੰਦ ॥ ਫਨ ਗਨ ਫਟੰਤ ॥ ਭੂਅ ਧਰ ਭਜੰਤ ॥ ੧੦੧ ॥

(ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰ (ਦਾ ਕਲੇਜਾ) ਧੜ ਧੜ ਕਰਕੇ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਸ਼ੇਸਨਾਗ) ਸਾਰੇ ਫਨਾਂ ਨੂੰ ਫਟਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਧਰਤੀ ਦਾ {ਧਰ} ਆਸਰਾ (ਰੂਪ-ਦਿੱਗਜ) {ਭਜੰਤ} ਛਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਰਾਜੇ ਬੇਨੁ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਸਿਰ ਧੁਨ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣ ਕਰਕੇ, ਦਿੱਗਜ ਭੀ ਛਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ) ॥ ੧੦੧ ॥

ਸੁੰਜਤਾ ਛੰਦ ॥ ਜਸੁ ਠੌਰ ਠੌਰ ਸਬੇ ਸੁਨਯੋ ॥ ਅਰਿ ਬਿੰਦ ਸੀਸ ਸਬੇ ਧੁਨਯੋ ॥
ਜਗ ਜੱਗ ਸਾਜ ਭਲੇ ਕਰੇ ॥ ਦੁਖ ਪੁੰਜ ਦੀਨਨ ਕੇ ਹਰੇ ॥ ੧੦੨ ॥

ਜਗੁੰ ਜਗੁੰ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਸ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ । (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਸ
(ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ (ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ) ਸਿਰ ਧੁਨਿਆ (ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਿਉਂ
ਕੀਤਾ ਹੈ ?) । ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਜੱਗੜ ਦੇ ਸਾਜ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਦੀਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾ
ਹੀ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ ॥ ੧੦੨ ॥

ਪੁਨਿ ਬੇਣ ਰਾਜ ਮਹੇਸ ਭਯੋ ॥ ਨਿਜ ਡੰਡ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਲਯੋ ॥

ਜੀਅ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੁਖੀ ਨਰਾ ॥ ਅਤਿ ਗਰਬ ਸਬ ਛੁਟ ਉਰ ਧਰਾ ॥ ੧੦੩ ॥

ਫਿਰ {ਮਹੇਸ=ਮਹੀ+ਏਸ} ਧਰਤੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਰਾਜਾ ਬੇਨੁ ਹੋਇਆ । (ਜਿਸਨੇ) ਆਪ
ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਡੰਡ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ । (ਸਾਰੇ) ਮਨੁਖ (ਤੇ ਸਾਰੇ) ਜੀਵ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੇ
ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕੇ) ਸੁਖੀ ਸਨ । (ਜੋ) ਗਰਬ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਿਆ (ਹੋਯਾ ਸੀ ਉਹ
ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੧੦੩ ॥

ਜੀਅ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਸੇ ਸੁਖੀ ॥ ਤਰ ਦਿਸਟ ਆਵਤ ਨਾ ਦੁਖੀ ॥
ਸਬ ਠੌਰ ਠੌਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਬਸੀ ॥ ਜਨੁ ਭੂਮ ਰਾਜ ਸਿਰੀ ਲਸੀ ॥ ੧੦੪ ॥

(ਸਾਰੇ) ਜੀਵ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਵੱਸਦੇ ਸਨ । ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਨਜਰ ਆਉਂਦਾ ਹੀ
ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਗੁੰ ਜਗੁੰ ਤੇ ਵੱਸ ਰਹੀ ਸੀ । (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ,
ਧਰਤੀ ਵਿਚ 'ਰਾਜਸੀ' [ਰਾਜ ਲਛਮੀ] ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੧੦੪ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਾਜ ਕਮਾਇ ਕੈ ॥ ਸੁਖ ਦੇਸ ਸਰਬ ਬਸਾਇ ਕੈ ॥
ਬਹੁ ਦੇਖ ਦੀਨਨ ਕੇ ਦਹੇ ॥ ਸੁਨ ਥਕਤ ਦੇਵ ਸਮਸਤ ਭਏ ॥ ੧੦੫ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਸੁਖ (ਪੂਰਬਕ) ਵਸਾ ਕਰਕੇ ।
ਦੀਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦੇਖ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ । (ਜਿਸਨੂੰ) ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਥਕਤ
ਹੋ ਗਏ ਸਨ ॥ ੧੦੫ ॥

ਬਹੁ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਮਾਇ ਕੈ ॥ ਸਿਰ ਅਤੁਪਤੁ ਫਿਰਾਇ ਕੈ ॥

ਪੁਨ ਜੇਤ ਜੇਤ ਬਿਖੈ ਮਿਲੀ ॥ ਅਰਛੇਨ ਬੇਨ ਮਹਾ ਬਲੀ ॥ ੧੦੬ ॥

ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਾਜ-ਸਾਜ ਕਮਾ ਕਰਕੇ, ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛੱਤੁ ਫਿਰਵਾ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ
(ਉਸ ਦੀ) ਜੇਤ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ) ਜੇਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਹਾਂ ਬਲੀ 'ਬੇਨ'
(ਰਾਜਾ) ਅਰਛੇਨ ਹੋ [ਸਮਾਂ] ਗਏ ॥ ੧੦੬ ॥

ਅਥਿਕਾਰ ਭੂਪ ਜਿਤੇ ਭਏ ॥ ਕਰ ਰਾਜ ਅੰਤ ਸਮੈ ਗਏ ॥

ਕਬਿ ਕੌਨ ਨਾਮ ਤਿਨੈ ਗਨੈ ॥ ਸੰਕੇਤ ਕਾਹਿ ਇਤੇ ਭਨੈ ॥ ੧੦੭ ॥

ਜਿਨੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਏ ਹਨ । ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੀ ਕੇਹੜਾ ਕਵੀ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਕਿ ਅਸਾਂ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਨੇ ਰਾਜੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ? ॥ ੧੦੭ ॥

ਇਤ ਬੇਨੁ ਰਾਜਾ ਮ੍ਰਿਤ ਬਸੁ ਹੋਤ ਭਏ ॥

ਅਥ ਮਾਨਧਾਤਾ ਕੋ ਰਾਜੁ ਕਥਨੰ ॥ ਦੋਧਕ ਛੰਦ ॥

ਜੇਤਕ ਭੂਪ ਭਏ ਅਵਨੀ ਪਰ ॥ ਨਾਮ ਸਕੈ ਤਿਨਕੇ ਕਵਿ ਕੋ ਧਰਿ ॥

ਨਾਮ ਜਥਾ ਮਤਿ ਭਾਖ ਸੁਣਾਉ ॥ ਚਿੱਤ ਤਉ ਆਪਨੇ ਡਰ ਪਾਉ ॥ ੧੦੮ ॥

{ਅਵਨੀ} ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਿਨੇਕੁ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਕਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ (ਯਾਦ) ਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਆਪਨੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਮੈਂ ਭੀ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । (ਪਰ) ਫਿਰ ਭੀ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੦੮ ॥

ਬੇਨ ਗਏ ਜਗ ਤੇ ਨਿਪਤਾ ਕਰਿ ॥ ਮਾਨਯਧਾਤ ਭਏ ਬਸੁਧਾ ਧਰਿ ।

ਬਾਸਵ ਲੋਗ ਗਏ ਜਬਹੀ ਵਹ ॥ ਉਠ ਦਯੋ ਅਰਧਾਸਨ ਬਾਸਵ ਤਿਹ ॥ ੧੦੯ ॥

(ਜਦ) 'ਬੇਨੁ' ਜਗਤ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । (ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ) ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 'ਮਾਨਧਾਤਾ' (ਰਾਜਾ) ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹ (ਮਾਨ ਧਾਤਾ) ਜਦ {ਬਾਸਵ ਲੋਗ} ਇੰਦੁ ਲੋਕ ਵਿਚ ਗਿਆ ਸੀ । ਇੰਦੁ ਨੇ (ਅਗੋਂ) ਉੱਠਕੇ ਉਸਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਅਧਾ-ਆਸਨ (ਬੈਠਨ ਨੂੰ) ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੧੦੯ ॥

ਰੇਸ ਭਰਯੋ ਤਦ ਮਾਨ ਮਹੀਧਰ ॥ ਹਾਂਕ ਗਹਯੋ ਕਰਿ ਖੱਗ ਭਯੰਕਾਰ ॥

ਮਾਰਨ ਲਾਗ ਜਬੈ ਰਿਸ ਇੰਦ੍ਰਹਿ ॥ ਬਾਹ ਗਹੀ ਤਤਕਾਲ ਦਿਜਿੰਦ੍ਰਹਿ ॥ ੧੧੦ ॥

ਤਦ ਮਾਨ ਧਾਤੇ ਰਾਜੇ (ਦਾ ਮਨ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ । ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਕੇ, ਡਰਾਉਣਾ ਖੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ । ਜਦ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ । (ਤਦ) ਬਟ-ਪਟ {ਦਿਜਿੰਦ੍ਰਹਿ} ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ਨੇ (ਉਸਦੀ) ਬਾਹ ਫੜ ਲਈ ॥ ੧੧੦ ॥

ਨਾਸ ਕਰੋ ਜਿਨ ਬਾਸਵ ਕੋ ਨਿਪ ॥ ਆਸਨ ਅਰਧ ਦਯੋ ਤੁਹ ਯਾ ਬ੍ਰਤ ॥

ਹੈ ਲਵਨਾਸੁ ਮਹਾਸੁਰ ਭੂਯ ਪਰਿ ॥ ਤਾਹਿ ਨ ਮਾਰ ਸਕੈ ਤੁਮ ਕਿਉ ਕਰ ॥ ੧੧੧ ॥

(ਅਤੇ ਕਿਹਾ)—ਰਾਜਨ ! ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਾਂ ਕਰੋ । ਇਸ {ਬ੍ਰਤ} ਨਿਯਮ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ (ਇਸਨੇ) ਅਧਾ-ਆਸਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ (ਇਕ) 'ਲਵਨਾਸੁਰ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੈਂਤ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕੋ ਹੋ ॥ ੧੧੧ ॥

ਜੇ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਆਵਹੁ ॥ ਤੈ ਤੁਮ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਾਵਹੁ ॥
 ਐਸ ਕੈ ਅਰਧ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠਹੁ ॥ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਪਰ ਨਾਕ ਨ ਐਠਹੁ ॥੧੧੨

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਆਵੋ। ਤਦ ਤੁਸੀਂ 'ਇੰਦ੍ਰ ਤਖਤ' ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੋਗੇ।
 ਇਸ ਕਰਕੇ (ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ) ਅੱਧੇ-ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਜਾਓ। ਸੱਚ ਦਸੋ, ਪਰ (ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ)
 ਨੱਕ ਨਾਂ ਚੜ੍ਹਾਓ ॥ ੧੧੨ ॥

ਅਸਤਰ ਛੰਦ ॥ ਧਾਯੋ ਅਸਤੁ ਲੈਕੈ ਤਹਾ ॥ ਮਥੁਰਾ ਮੰਡਲ ਦਾਨੋ ਥਾ ਜਹਾ ॥
 ਮਹਾ ਗਰਬੁ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਂ ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ ॥ ਮਹਾ ਜੋਰ ਕੈ ਕੈ ਦਲੰ ਪਰਮ ਕੁੱਧੀ ॥੧੧੩॥

(ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ) ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ ਭੱਜ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰਵਿਚ ਜਿਥੇ
 (ਲਵਨਾਸੁਰ) ਦੌਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। (ਉਸ) ਮਹਾਂ ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਦਾਨੋ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ
 ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ। ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦਲ ਜੋੜ ਕਰਕੇ ॥ ੧੧੩ ॥

ਮਹਾ ਘੋਰਕੈਕੈ ਘਨੰਕੀ ਘਟਾਜਿਯੋ ॥ ਸੁਧਾਇ ਆਰਣੰ ਬਿਜੁਲੀ ਕੀ ਛਟਾਜਿਯੋ ॥
 ਸੁਨੇਸਰਬ ਦਾਨੋ ਸੁ ਸਾਮੁਹਿ ਸਿਧਾਏ ॥ ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈਕੈ ਸੁਬਾਜੀ ਨਚਾਏ ॥੧੧੪

ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਦੇ ਗਰਜਨ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰਕੇ। ਲਾਲ ਰੰਗ
 ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਵਾਂਗੂੰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਤੁਰਿਆ। (ਜੰਗ ਦਾ ਨਾਮ) ਸੁਣਕੇ,
 ਸਾਰੇ ਦਾਨੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ। ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ (ਜੁਧ ਭੂਮੀ
 ਵਿਚ ਆਕੇ) ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਇਆ ਹੈ ॥ ੧੧੪ ॥

ਮੇਦਕ ਛੰਦ ॥ ਅਬ ਏਕ ਕੀਏ ਬਿਨੁ ਯੋ ਨ ਟਰੈ ॥

ਦੇਉ ਦਾਂਤਨ ਪੀਸ ਹੰਕਾਰ ਪਰੈ ॥

ਜਬ ਲੈ ਨ ਸੁਨੋ ਲਵ ਖੇਤ ਮਰਾ ॥

ਤਬ ਲਉ ਨ ਲਖੇ ਰਨ ਬਾਜ ਟਰਾ ॥੧੧੫॥

ਹੁਣ ਇਕ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹਟਨਗੇ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪੀਹ
 ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। (ਆਖਦੇ ਹਨ) ਜਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, (ਕਿ) ਜੁੱਧ
 ਭੂਮੀ ਵਿਚ 'ਲਵਨਾਸੁਰ' ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਤਕ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਟਲ ਜਾਣਾ (ਅਸੀਂ) ਜਾਣਦੇ
 ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ॥ ੧੧੫ ॥

ਅਬ ਹੀ ਰਣਿ ਏਕ ਕੀ ਏਕ ਕਰੈ ॥ ਬਿਨ ਏਕ ਕੀਏ ਰਣਿ ਤੇ ਨ ਟਰੈ ॥

ਬਹੁ ਸਾਲ ਸਿਲਾ ਤਲ ਬਿਛ ਛੁਟੇ ॥ ਦੁਹੁ ਓਰ ਜਬੈ ਰਣ ਬੀਰ ਜੁਟੇ ॥੧੧੬॥

ਹੁਣੇ ਹੀ ਜੁਧ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਕਰ ਦੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੁਧ

ਤੋਂ (ਕਦੇ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ। ਬਹੁਤੇ ਸਾਲ ਬਿਛ (ਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ) ਸਿਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਅ
ਪਈਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ ਹਨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਕੁਪ ਕੈਲਵ ਪਾਨ ਤਿਸੂਲ ਲਯੋ ॥ ਸਿਰ ਧਾਤਯਮਾਨ ਦੁ ਖੰਡ ਕਯੋ ॥

ਬਹੁ ਜੁਥਪ ਜੁਥਨ ਸੈਨ ਭਜੀ ॥ ਨ ਉਚਾਇ ਸਕੈ ਸਿਰ ਐਸ ਲਜੀ ॥ ੧੧੭ ॥

ਲਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਿਸੂਲ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸਨੇ ਵਾਰ ਨਾਲ)
ਮਾਨਧਾਤੇ ਦਾ ਸਿਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਜਥਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਫੌਜ ਭੱਜ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ (ਕਿ ਰਾਜੇ ਦਾ) ਸਿਰ ਭੀ ਚੁਕ ਕੇ ਨਾ
ਲਿਜਾ ਸਕੀ ॥ ੧੧੭ ॥

ਘਨਿ ਜੈਸ ਭਜੇ ਘਨ ਘਾਇਲ ਹੁਐ ॥ ਬਰਖਾ ਜਿਮ ਸ੍ਰੋਣਤ ਧਾਰ ਚੁਐ ॥

ਸੁਭ ਮਾਨ ਮਹੀਪਤਿ ਛੇਤ੍ਰੁਹ ਦੈ ॥ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਭਾਗ ਚਲਾ ਜੀਅ ਲੈ ॥ ੧੧੮ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੱਖਣ ਦੀ ਹਵਾ ਅਗੇ) ਬਦਲ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ (ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ)। ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨ
ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚੌਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ 'ਮਾਨਧਾਤੇ' ਨੂੰ
ਰਣ ਭੂਮੀ (ਦੀ ਭੇਟਾ) ਦੇਕੇ, ਸਾਰੀ ਹੀ ਫੌਜ (ਆਪਣੀ) ਜਿੰਦਗੀ ਲੈਕੇ ਭਜ ਚਲੀ ਹੈ ॥ ੧੧੮ ॥

ਇਕ ਘੁਮਤ ਘਾਇਲ ਸੀਸ ਫੁਟੇ ॥ ਇਕ ਸ੍ਰੋਣ ਚੁਚਾਵਤ ਕੇਸ ਛੁਟੇ ॥

ਰਣ ਮਾਰਕੈ ਮਾਨਿ ਤਿਸੂਲ ਲੀਏ ॥ ਭਟ ਭਾਂਤਹਿ ਭਾਂਤ ਕੁਜਾਇ ਦੀਏ ॥ ੧੧੯ ॥

ਇਕ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ (ਦੀ
ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ) ਲਹੂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਇਕਨਾਂ ਦੇ) ਕੇਸ ਖੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਿਸੂਲ ਮਾਰਕੇ ਜੁਥਭੂਮੀ
ਵਿਚ ਮਾਨਧਾਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਥਾਵੇਂ (ਮਰਵਾ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੧੧੯ ॥

ਇਤ ਮਾਨਧਾਤਾ ਬਧਹਿ ॥

ਅਥ ਦਲੀਪ ਕੇ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥

ਤੇਟਕ ਛੰਦ ॥ ਰਣ ਮੋ ਜਬ ਮਾਨ ਮਹੀਪ ਹਏ ॥

ਤਬ ਆਨ ਦਿਲੀਪ ਦਿਲੀਸ ਭਏ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਦਾਨਵ ਦੀਹ ਦਲੇ ॥

ਸਭ ਠੌਰ ਸਬੈ ਉਠ ਧਰਮ ਪਲੇ ॥ ੧੨੦ ॥

ਜਦ ਜੁੱਧ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਤਦ ਆਣਕ ਦਿੱਲੀ ਦੇ
ਸਾਮੀ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਹੋਇਆ। (ਉਸਨੇ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਾਨਵਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਿਆ।
ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਉੱਠਕੇ ਪਲਾ [ਭੱਜ] ਗਏ ॥ ੧੨੦ ॥

ਚੋਪਈ॥ ਜਬ ਨਿਪ ਹਨਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਬਗ॥ ਸਿਵਤਿਸੂਲ ਕਰਧਰਿ ਲਵਨਾਸੁਰ॥
 ਭਯੋ ਦਿਲੀਪ ਜਗਤ ਕੋ ਰਾਜਾ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਜਿਹ ਰਾਜ ਬਿਰਾਜਾ ॥੧੨੧॥

ਜਦ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ । (ਜੋ ਕਿ) ਲਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ
 ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਤਿਸੂਲ ਧਰਿਆ (ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ) । (ਤਦ) ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਦਿਲੀਪ'
 ਹੋ ਗਿਆ । ਜੇਹੜਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ (ਹੋਯਾ ਸੀ) ॥ ੧੨੧ ॥

ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾ ਨਿਪਾਰਾ ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਢੇ ਜਨੁ ਢਾਰਾ ॥
 ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਜਨੁ ਮਦਨ ਸਰੂਪਾ ॥ ਜਾਨੁਕ ਬਨੇ ਰੂਪ ਕੇ ਭੂਪਾ ॥੧੨੨॥

(ਉਹ) ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਮਹਾਰਾਜਾ (ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ) । ਮਾਨੋ, {ਕਨਕ}
 ਮੈਨੇ ਨੂੰ {ਅਵਟਿ} ਪੰਘਾਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ,
 ਮਾਨੋ 'ਕਾਮ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ' ਹੈ । ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ, ਰੂਪ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੧੨੨॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ਜੱਗ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਬਿਧ ਵਤ ਹੋਮ ਦਾਨ ਮਖਸਾਰਾ ॥
 ਧਰਮਧੁਜਾ ਜੱਹ ਤਹਾਂ ਬਿਰਾਜੀ ॥ ਇੰਦਾਵਤੀ ਨਿਰਖ ਦੁਤਿ ਲਾਜੀ ॥੧੨੩॥

(ਉਸਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । {ਮਖਸਾਰਾ}
 ਯੱਗਯ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਮ ਤੇ ਦਾਨ (ਹੁੰਦਾ ਸੀ) । ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦੇ
 ਝੰਡੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ । (ਨਗਰ ਦੀ) 'ਦੁਤਿ' [ਚਮਕ-ਦਮਕ] ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇੰਦੁ ਦੀ ਪੁਰੀ
 ਭੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ॥ ੧੨੩ ॥

ਪਗ ਪਗ ਜੱਗ ਖੰਭ ਕਹੁ ਗਾਡਾ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਨਸਾਲ ਕਰਿ ਛਾਡਾ ॥
 ਭੁਖਾ ਨਾਂਗ ਜੁ ਆਵਤ ਕੋਈ ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਇੱਛ ਪੁਰਾਵਤ ਸੋਈ ॥੧੨੪॥

ਕਦਮ ਕਦਮ (ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ) ਜੱਗ ਦੇ ਥੰਮੇ ਗੱਡੇ ਗਏ ਸਨ । ਘਰ ਘਰ ਨੂੰ (ਰਾਜੇ
 ਨੇ) 'ਅੰਨਛੇਤੁ' ਬਣਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਅੰਨ
 ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ।

ਜੇ ਕੋਈ ਨੰਗਾ ਜਾਂ ਭੁੱਖਾ (ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ) ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । (ਘਰ ਵਾਲਾ) ਉਸਦੀ
 ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਝਟ-ਪਟ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੨੪ ॥

ਜੇ ਜਿਹ ਮੁਖ ਮਾਰਾ ਸੇ ਪਾਵਾ ॥ ਬਿਮੁਖ ਆਸ ਫਿਰ ਭਿਛਕ ਨ ਆਵਾ ॥
 ਧਾਮ ਧਾਮ ਧੁਜਧਰਮ ਬਧਾਈ ॥ ਧਰਮਾਵਤੀ ਨਿਰਖ ਮੁਰਛਾਈ ॥੧੨੫॥

ਜਿਸਨੇ ਜੇ ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਉਹੀ ਪਾ ਲਿਆ । (ਕੋਈ ਭੀ) ਮੰਗਤਾ
 ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਕੇ ਖਾਲੀ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ । ਘਰ ਘਰ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ
 ਬੰਡੀਆਂ ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਧਰਮ ਪੁਰੀ ਭੀ ਮੁਰਛਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ॥੧੨੫॥

ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਰਹੈ ਨਹੀ ਪਾਵਾ ॥ ਬਾਰ ਬੁਢ ਸਭ ਸੋਧ ਪਢਾਵਾ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੋਤ ਭਈ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥ ਜਹ ਤਹ ਮਾਨ ਸਬੈ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥ ੧੨੬ ॥

(ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਭੀ ਮੂਰਖ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ । ਬਾਲ ਤੋਂ ਬੁੱਢੇ ਤੱਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭਕੇ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਨ ਲੱਗ ਪਈ । ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮੰਨਦੇ ਸਨ ॥ ੧੨੬ ॥

ਇਹ ਬਿਧ ਰਾਜ ਦਿਲੀਪ ਬਡੋ ਕਰਿ ॥ ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਨੁਰੁ ਧਰ ॥
ਕੋਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ॥ ਜੋਤਵੰਤ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥ ੧੨੭ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲੀਪ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ । (ਜੋ) ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੀ । ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਦਾ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ਤੇਜ ਵੰਤ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਸਨ ॥ ੧੨੭ ॥

ਮਹਾਂ ਕਰਮਠੀ ਮਹਾਂ ਸੁਜਾਨੂ ॥ ਮਹਾ ਜੋਤ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨੂ ॥
ਅਤਿ ਸਰੂਪ ਅਰੁ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਭਾਸਾ ॥ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਅਰੁ ਮਹਾ ਉਦਾਸਾ ॥ ੧੨੮ ॥

ਬੜੀ ਵੱਡੀ {ਕਰ-ਮਠੀ} ਕਰੜੀ ਕਮਾਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਚਤਰ ਸੀ । ਬੜੇ ਵਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਸੀ । ਅਤਿ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਵੱਡੇ ਮਾਨ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਭੀ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਸੀ ॥ ੧੨੮ ॥

ਬੇਦ ਅੰਗ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥ ਧਨੁਰੁ ਬੇਦ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਰਸ ਲੀਨਾ ॥
ਖੜ ਗੁਨ ਈਸੁਰ ਪੁੰਨ ਅਤੁਲ ਬਲ ॥ ਅਰਿਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਮਲ ॥ ੧੨੯ ॥

ਵੇਦ ਦੇ ਛੇ ਅੰਗ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ (ਵਿਚ) ਚਤਰ ਸੀ । ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਈਸੁਰ ਦੇ ਛੇ ਗੁਨਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਤੁੱਲ ਹੀ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਜਿੱਤਕੇ ਦਲਮਲ ਸੁੱਟੇ ਸਨ ॥ ੧੨੯ ॥

ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਜੀਤ ਬਡ ਰਾਜਾ ॥ ਆਨ ਸਮਾਨ ਨ ਆਨ ਬਿਰਾਜਾ ॥
ਅਤ ਬਲਿਸਟ ਅਸ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡਾ ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜਿਨ ਸਾਧ ਉਦੰਡਾ ॥ ੧੩੦ ॥

ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ੨ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ । (ਜਿਸਦੇ) ਸਮਾਨ ਆਨਕੇ {ਆਨ} ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਿਰਾਜਿਆ ਹੈ । (ਜੋ) ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ! ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦੰਡ ਵੈਰੀ ਸਾਧ ਲਏ ਸਨ ॥ ੧੩੦ ॥

ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਅਧਕ ਜਿਹ ਜੀਤਾ ॥ ਜਹ ਤਹ ਚਲੀ ਰਾਜ ਕੀ ਨੀਤਾ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਾ ॥ ਤਜ ਹਠ ਚਰਨ ਲਗੇ ਬਡ ਰਾਜਾ ॥ ੧੩੧ ॥

ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇਸਾਂ-ਬਿਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ । ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੁਰ ਪਈ ਸੀ । ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ ਸੇਭਦਾ ਸੀ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰਾਜੇ ਵੈ ਚਰਨੀ ਲੱਗੇ ਸਨ ॥ ੧੩੧ ॥

ਜਹ ਤਹ ਹੋਤ ਧਰਮ ਕੀ ਰੀਤਾ ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਪਾਵਤ ਹੋਨ ਅਨੀਤਾ ॥
ਦਾਨ ਨਿਸਾਨ ਚਹੂੰ ਚਕ ਬਾਜਾ ॥ ਕਰੁਣ ਕੁਬੇਰ ਬੇਣ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ॥੧੩੨॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਅਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਠੀਕ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਦਾਨ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵੱਜਦਾ ਸੀ । ਕਰੁਣ, ਕੁਬੇਰ, ਬੇਣ ਤੇ ਬਲਿ ਰਾਜਾ (ਦੇ ਠੀ ਸਮਾਨ ਸੀ) ॥ ੧੩੨ ॥

ਤਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਨ ਰਾਜ ਕਮਾਈ ॥ ਆ ਸਮੁਦ੍ ਲੈ ਫਿਰੀ ਦੁਹਾਈ ॥
ਜਹ ਤਹ ਕਰਮ ਪਾਪ ਭਯ ਦੂਰਾ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਕਰਤ ਹਜੂਰਾ ॥੧੩੩॥

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਮਾ ਕਰਕੇ, {ਆ} ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸਮੁੰਦ੍ ਤੱਕ (ਉਸਦੀ) ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ । ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਰ ਰੋਜ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥ ੧੩੩ ॥

ਮਹ ਤਹ ਪਾਪ ਛਪਾ ਸਬ ਦੇਸਾ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਉਠ ਲਾਗ ਨਰੇਸਾ ॥
ਖਾ ਸਮੁੰਦ੍ ਲੈ ਫਿਰੀ ਦੁਹਾਈ ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਕਰੀ ਦਿਲੀਪ ਰਜਾਈ ॥੧੩੪॥

ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪ ਲੁਕ ਗਿਆ । ਰਾਜਾ ਉੱਠਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ । ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਲੀਪ ਰਾਜੇ ਨੇ {ਰਜਾਈ} ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ੧੩੪ ॥

ਇਤ ਦਲੀਪ ਰਾਜਾ ਸੂਰਗ ਲੋਗ ਗਵਨੰ ॥

ਅਥ ਰਘੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜੁ ਕਥਨੰ ॥

ਰੁਪਈ ॥ ਬਹੁਰ ਜੋਤ ਸੈ ਜੋਤ ਮਿਲਾਨੀ ॥ ਸਬ ਜਗ ਐਸ ਕ੍ਰਿਆ ਪਹਿਚਾਨੀ ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਰਾਜੁ ਜਗ ਕੀਨਾ ॥ ਅਤ੍ਪਤ੍ ਸਿਰ ਢਾਰ ਨਵੀਨਾ ॥੧੩੫॥

ਫਿਰ (ਦਿਲੀਪ ਰਾਜੇ ਦੀ) ਜੋਤ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਜੋਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ । ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪਛਾਨੀ ਗਈ । (ਮਗਰੋਂ) ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੀਤਾ । (ਆਪਨੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਨਵਾਂ ਛੱਤ ਝੁਲਵਾਇਆ ॥ ੧੩੫ ॥

ਬਹੁਤੁ ਭਾਂਤ ਕਰਿ ਜੱਗਿ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਮਹਿ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰਾ ॥
ਪਾਪੀ ਕੋਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਰਾਖਾ ॥ ਝੂਠ ਬੈਨ ਕਹੂ ਭੂਲ ਨ ਭਾਖਾ ॥੧੩੬॥

ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੱਗਜ (ਕਈ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ । ਦੇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਨੇੜੇ ਨਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ । ਕਦੇ ਕੋਈ ਭੁਲ ਕੇ ਭੀ ਝੂਠਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ॥ ੧੩੬ ॥

ਨਿਸਾ ਤਾਸ ਨਿਸਨਾਥ ਪਛਾਨਾ ॥ ਦਿਨਕਰ ਤਾਹਿ ਦਿਵਸ ਅਨਮਾਨਾ ॥
ਬੇਦਨ ਤਾਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਲੇਖਾ ॥ ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਅਵਰੇਖਾ ॥੧੩੭॥

(ਨਿਸ) ਰਾਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ {ਨਿਸਨਾਥ} ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ (ਰੂਪ) ਪਛਾਨਿਆ ਸੀ । ਦਿਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ {ਦਿਨ ਕਰ} ਸੂਰਜ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਬੇਦਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ {ਅਵਰੇਖਾ} ਜਾਣਿਆ ਸੀ ॥ ੧੩੭ ॥

ਬਿੱਪਨ ਸਬਨ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦੇਖਯੋ ॥ ਦੈਤਨ ਗੁਰੂ ਸੁਕ੍ਰ ਕਰਿ ਪੇਖਯੋ ॥

ਰੋਗਨ ਤਾਹਿ ਅਉਖਦੀ ਮਾਨਾ ॥ ਜੋਗਨ ਪਰਮ ਤੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥੧੩੮॥

ਸਾਰਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਵੇਖਿਆ ਸੀ । ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸੁਕ੍ਰ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ । ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਵਾਈ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਮੰਨਿਆ ਸੀ । ਜੋਗੀਆਂ (ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜੋਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ) 'ਪਰਮ ਤੱਤੁ' ਕਰਕੇ ਪਛਾਨਿਆ ਸੀ ॥ ੧੩੮ ॥

ਬਾਲਨ ਬਾਲ ਰੂਪ ਅਵਰੇਖਯੋ ॥ ਜੋਗਨ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਿ ਦੇਖਯੋ ॥

ਦਾਤਨ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ ॥ ਭੋਗਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ॥੧੩੯॥

ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਬਾਲ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਜੋਗਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਦਾਤਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਭੋਗਾਂ ਨੇ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ ॥੧੩੯॥

ਸੰਨਿਆਸਨ ਦੱਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ ॥ ਜੋਗਨ ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ ॥

ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਬੈਰਾਗਨ ਜਾਨਾ ॥ ਮਹਾ ਦੀਨ ਤੁਰਕਨ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥੧੪੦॥

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ 'ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਯ' ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਨੇ 'ਰਾਮਾਨੰਦ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੦ ॥

ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਿ ਲੇਖਾ ॥ ਦੈਤਨ ਸੁੰਭ ਰਾਜ ਕਰਿ ਪੇਖਾ ॥

ਜੱਛਨ ਜੱਛ ਰਾਜ ਕਰਿ ਮਾਨਾ ॥ ਕਿਨ੍ਹਨ ਕਿਨ੍ਹਦੇਵ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ੧੪੧॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ 'ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ' ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਜੱਛਾਂ ਨੇ ਜੱਛ ਰਾਜ [ਕੁਬੇਰ] ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਕਿਨ੍ਹਰਾਂ ਨੇ ਕਿਨ੍ਹਰ ਰਾਜ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ ॥੧੪੧॥

ਕਾਮਨ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਯੋ ॥ ਰੋਗਨ ਰੂਪ ਧਨੰਤਰਿ ਪੇਖਯੋ ॥

ਰਾਜਨ ਲਖਯੋ ਰਾਜ ਅਧਕਾਰੀ ॥ ਜੋਗਨ ਲਖਯੋ ਜੋਗੀਸਰ ਭਾਰੀ ॥੧੪੨॥

ਕਾਮਨੀਆਂ ਨੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਧਨੰਤਰੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ
ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਵਡਾ
ਜੋਗੀਬੁਰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੨ ॥

ਛਤ੍ਰਨ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਜਾਨਾ ॥ ਅਤ੍ਰਨ ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਧਰ ਮਾਨਾ ॥
ਰਜਨੀ ਤਾਸ ਚੰਦ੍ਰ ਕਰਿ ਲੇਖਾ ॥ ਦਿਨੀਅਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਦਿਨ ਅਵਸੇਖਾ ॥ ੧੪੩

ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।
{ਰਜਨੀ} ਰਾਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਦਿਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਿਨੀਅਰ [ਸੂਰਜ]
ਕਰਕੇ ਅਨਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੪੩ ॥

ਸੰਤਨ ਸਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ ॥ ਪਾਵਕ ਤੇਜ ਰੂਪ ਅਨੁਮਾਨਯੋ ॥
ਧਰਤੀ ਤਾਸ ਧਰਾਧਰ ਜਾਨਾ ॥ ਹਰਣੀ ਏਣਰਾਜ ਪਹਚਾਨਾ ॥ ੧੪੪ ॥

ਸੰਤਾਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਸਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਅੱਗ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਤੇਜ ਰੂਪ ਕਰਕੇ
ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ {ਧਰਾਧਰ} ਪਹਾੜ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਹਰਣੀ
(ਨੇ ਉਸਨੂੰ) {ਏਣਰਾਜ} ਕਸਤੂਰਾ ਹਰਣ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੪ ॥

ਛਤ੍ਰਨ ਤਾਸ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੂਝਾ ॥ ਜੋਗਨ ਮਹਾ ਜੋਗ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥
ਹਿਮਧਰ ਤਾਹਿ ਹਿਮਾਲਯ ਜਾਨਾ ॥ ਦਿਨ ਕਰ ਅੰਧਕਾਰ ਅਨਮਾਨਾ ॥ ੧੪੫ ॥

ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ
ਹੈ। {ਹਿਮਧਰ} ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਨੇ ਹਨੇਰਾ
ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੪੫ ॥

ਜਲ ਸਰੂਪ ਜਲ ਤਾਸ ਪਛਾਨਾ ॥ ਮੇਘਨ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਕਰਿ ਮਾਨਾ ॥
ਬੇਦਨ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ॥ ਬਿੱਪਨ ਬਯਾਸ ਜਾਨਿ ਅਵਰੇਖਾ ॥ ੧੪੬ ॥

ਜਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਜਲ ਸਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਕਰਕੇ
ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਬਿਆਸ ਰੂਪ ਨਿਸਚਿੰਤ
ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੬ ॥

ਲਖਮੀ ਤਾਹਿ ਬਿਸਨ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ ॥ ਬਾਸਵ ਦੇਵ ਬਾਸਵੀ ਜਾਨਯੋ ॥
ਸੰਤਨ ਸਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ॥ ਸਤ੍ਰਨ ਕਲਹ ਸਰੂਪ ਬਿਸੇਖਾ ॥ ੧੪੭ ॥

ਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਿਸਨੁ (ਰੂਪ) ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। {ਬਾਸਵੀ} ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਤੇ
ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਸਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।
ਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਖਾਸ 'ਕਲਹ' ਸਰੂਪ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੭ ॥

ਰੋਗਨ ਤਾਹਿ ਅਉਖਦੀ ਸੂਝਾ ॥ ਭਾਮਿਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥
ਮਿਤਨ ਮਹਾਂ ਮਿਤੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ਜੋਗਨ ਪਰਮਤੱਤੁ ਪਹਚਾਨਾ ॥ ੧੪੮ ॥

ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਵਾਈ ਰੂਪ ਸੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਇਸਤੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਮਿੱਤੁ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ 'ਪਰਮਤੱਤ' (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੮ ॥

ਮੋਰਨ ਮਹਾ ਮੇਘ ਕਰ ਮਾਨਿਆ ॥ ਦਿਨਕਰ ਚਿੱਤ ਚੱਕਵੀ ਜਾਨਿਆ ॥
ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਚਕੋਰਨ ਸੂਝਾ ॥ ਸ੍ਰਾਂਤ ਬੁੰਦ ਸੀਪਨ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥ ੧੪੯ ॥

ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਚੱਕਵੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਚਕੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦਮਾਂ ਸਰੂਪ ਸੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਧ ਨੇ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੁੰਦ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪੯ ॥

ਮਾਸ ਬਸੰਤ ਕੋਕਲਾ ਜਾਨਾ ॥ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੁੰਦ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਅਨੁਮਾਨਾ ॥
ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ॥ ਰਾਜੋਨ ਮਹਾਰਾਜ ਅਵਰੇਖਾ ॥ ੧੫੦ ॥

ਬਸੰਤ ਮਹੀਨੇ ਨੇ 'ਕੋਇਲ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਨੇ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੁੰਦ ਰੂਪ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੫੦ ॥

ਦਾਨ ਸਰੂਪ ਭਿੱਛਕਨ ਜਾਨਾ ॥ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਸਤੁ ਅਨੁਮਾਨਾ ॥
ਸਾਸਤੁ ਸਰੂਪ ਸਿੰਮ੍ਰਤਨ ਦੇਖਾ ॥ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਾਧ ਅਵਰੇਖਾ ॥ ੧੫੧ ॥

ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਦਾਨ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ 'ਕਾਲ ਸਰੂਪ' ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤੁ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੫੧ ॥

ਸੀਲ ਸਰੂਪ ਸਾਧਵਨ ਚੀਨਾ ॥ ਦਿਆਲ ਸਰੂਪ ਦਇਆ ਚਿਤ ਕੀਨਾ ॥
ਮੋਰਨ ਮੇਘ ਰੂਪ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਚੋਰਨ ਤਾਹਿ ਭੋਰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ੧੫੨ ॥

ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੀਲ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ। ਦਇਆ ਨੇ ਦਿਆਲ ਸਰੂਪ (ਉਸਨੂੰ) ਚਿੱਤ (ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ) ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ। ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ {ਭੋਰ ਕਰਿ} ਸਵੇਰ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫੨ ॥

ਕਾਮਨਿ ਕੇਲ ਰੂਪ ਕਰਿ ਸੂਝਾ ॥ ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਤਿਹ ਬੂਝਾ ॥
ਫਣਪਤੇਸ ਫਣੀਅਰਿ ਕਰਿ ਜਾਨਯੋ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਦੇਵਤਨ ਮਾਨਯੋ ॥ ੧੫੩ ॥

ਕਾਮਨੀਆਂ ਨੂੰ 'ਕਾਮ ਕੇਲ' ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਸਿੱਧ ਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ। {ਫਣੀਅਰ} ਨਾਗਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ {ਫਣਪਤੇਸ} ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫੩ ॥

ਮਣਿ ਸਮਾਨ ਫਨੀਅਰ ਕਰਿ ਸੁਝਾ ॥ ਪ੍ਰਾਣਿਨ ਪ੍ਰਾਣ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੁਝਾ ॥
ਰਘ ਬੰਸੀਅਨ ਰਘਰਾਜ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ ॥ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਜਾਦਵਨ ਜਾਨਯੋ ॥੧੫੪॥

ਫਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ (ਉਹ) ਮਣੀ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਝਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ। ਰਘਬੰਸੀਆਂ ਨੇ 'ਰਘੁ ਰਾਜਾ' ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਾਦਵਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫੪ ॥

ਬਿਪਤ ਹਰਨ ਬਿਪਤਹਿ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ਬਲਿ ਮਹੀਪ ਬਾਵਨ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
ਸਿਵ ਸਰੂਪ ਸਿਵ ਸੰਤਨ ਪੇਖਾ ॥ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸੁਰ ਤੁੱਲ ਬਸੇਖਾ ॥੧੫੫॥

ਬਿਪਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਰੂਪ) ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਬਲੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਾਵਨ (ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ 'ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ' (ਕਰਕੇ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਬਿਆਸ ਨੇ ਪਰਾਸਰ ਦੇ ਸਮਾਨ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਖਾਸ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫੫ ॥

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਬੇਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਾ ॥ ਛਤ੍ਰਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥
ਜਉਨ ਜਉਨ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਬਿਹਾਰਾ ॥ ਤਉਨੈ ਕਾਛ ਕਾਛ ਅਨੁਹਾਰਾ ॥੧੫੬॥

ਬਾਹਮਨਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਸਰੂਪ (ਕਰਕੇ) ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ੨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ (ਉਸ) ਨੇ (ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ) {ਕਾਛ ਕਾਛ} ਰੂਪ-ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ॥ ੧੫੬ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਿਨ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਸਮਾਜਾ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਦੇਸ ਛਿਨਾਏ ॥ ਪੈਗ ਪੈਗ ਪਰ ਜੱਗ ਕਰਾਏ ॥੧੫੭॥

ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦਾ ਉਸਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ (ਰਾਜ) ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਦੇਸ ਖੋਹ ਲਏ ਸਨ। ਕਦਮ ੨ ਉਤੇ ਜੱਗੜ ਕਰਾਏ ਸਨ ॥ ੧੫੭ ॥

ਪਗ ਪਗ ਜੱਗ ਖੰਭ ਕਹੁ ਗਾਡਾ ॥ ਡਗ ਡਗ ਹੋਮ ਮੰਤੁ ਕਰਿ ਛਾਡਾ ॥
ਐਸੀ ਧਰਾ ਨ ਦਿਖੀਅਤ ਕੋਈ ॥ ਜੱਗ ਖੰਭ ਜਿਹ ਠਉਰ ਨ ਹੋਈ ॥੧੫੮॥

ਕਦਮ ਕਦਮ ਉਤੇ ਜੱਗੜ ਦੇ ਥੰਮਾਂ ਨੂੰ ਗਡਿਆ ਸੀ। ਰਾਹ ੨ ਉਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਮ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜੱਗੜ ਥੰਭਾ ਨਾ ਗਡਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ॥ ੧੫੮ ॥

ਗਵਾਲੰਭ ਬਹੁ ਜੱਗ ਕਰੇ ਬਰ ॥ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬੋਲਿ ਬਿਸੇਖ ਪਰਸਪਰ ॥
ਬਾਜ ਮੇਧ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕੀਨੇ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਭੂਯ ਕੇ ਰਸ ਲੀਨੇ ॥੧੫੯॥

ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਬੜਾ ਸੋਸਟ 'ਗਵਾਲੰਭ' [ਗੋਮੇਧ] ਜਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਖਾਸ ੨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ
ਆਪੋ ਆਪਨੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ) ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਅਸੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ
ਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਸ ਲਏ ਸਨ ॥ ੧੫੯ ॥

ਅਜਾ ਮੇਧ ਬਹੁ ਕਰੇ ਜੱਗ ਤਹਿ ॥ ਅਜਾ ਮੇਧ ਤੇ ਸਕੈਨ ਗਨ ਕਹ ॥
ਗਵਾਲੰਭ ਕਰ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ਪਸੁ ਅਨੇਕ ਮਾਰੇ ਤਿਹ ਬਾਰਾ ॥੧੬੦ ॥

ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ 'ਗਜ ਮੇਧ' ਜਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। 'ਅਜਾ ਮੇਧ' [ਬਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਵਾਲੇ]
(ਭਾਂ ਏਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਕਿ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ
ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪਸੂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ॥ ੧੬੦ ॥

ਰਾਜਸੁਅ ਕਰਿ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥ ਦੁਤੀਆ ਇੰਦ੍ਰ ਘੁ ਰਾਜ ਅਪਾਰੰ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਬਿਧ ਵਤ ਦਾਨਾ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕਰਿ ਤੀਰਥ ਨਾਨਾ ॥੧੬੧ ॥

ਅਨੇਕ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸੁਅ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। (ਇਉਂ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ, ਕਿ) ਅਪਾਰ
ਯੱਗਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਰਘੁ ਰਾਜਾ (ਮਾਨੋ) ਦੂਜਾ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ। ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਅਤੇ
ਬਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਪੁਰ ਸਨਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ॥੧੬੧॥

ਤੀਰਥ ਪਰਿ ਪਾਵਰ ਬਾਂਧਾ ॥ ਅੰਨ ਛੇਤੁ ਘਰ ਘਰ ਮੈ ਸਾਂਧਾ ॥
ਸਾਵੰਤ ਕਹੂੰ ਕੋਈ ਆਵੈ ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਮੁਖ ਮੰਗੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥੧੬੨ ॥

ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਪੱਕੇ ਪੌੜ (ਤੇ ਘਾਟ) ਬਣਵਾਏ ਸਨ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਅੰਨਛੇਤੁ
ਘੜਵਾ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ (ਜੋ) ਕੋਈ ਕਿਧਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਛਿਨ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੰਗਿਆ ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੬੨ ॥

ਬੁੱਖ ਨਾਂਗ ਕੋਈ ਰਹਨ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਭੂਪਤ ਹੁਐ ਕਰਿ ਰੰਕ ਸਿਧਾਵੈ ॥
ਬਹੁਰ ਦਾਨ ਕੱਹ ਕਰਨ ਪਸਾਰਾ ॥ ਏਕ ਬਾਰ ਰਘੁ ਰਾਜ ਨਿਹਾਰਾ ॥੧੬੩ ॥

ਬੁੱਖਾ ਜਾਂ ਨੰਗਾ ਕੋਈ ਭੀ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਕੰਗਾਲ (ਭੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ)
ਰਾਜਾ ਬਣ ਕਰਕੇ (ਘਰ ਨੂੰ) ਜਾਂਦਾ ਸੀ। (ਉਸਨੇ) ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਦਾਨ ਮੰਗਨ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ
ਨਹੀਂ ਅੱਡਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਭੀ ਰਘੁ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ॥੧੬੩॥

ਸੂਰਣ ਦਾਨ ਦੇ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਯਤ ਪਾਰਾ ॥
ਸਾਜ ਸਾਜ ਬਹੁ ਦੀਨੇ ਬਾਜਾ ॥ ਜਨ ਸਭ ਕਰੈ ਰੰਕ ਰਘੁ ਰਾਜਾ ॥੧੬੪ ॥

ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। {ਰੁਕਮ} ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ
ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਜ ਨਾਲ ਸਜਾਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਦਿਤੇ ਸਨ।
ਮਾਨੋ, ਸਾਰੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਰਘੁ ਨੇ ਰਾਜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੧੬੪ ॥

ਹਸਤ ਦਾਨ ਅਰੁ ਉਸਟਨਿ ਦਾਨਾ ॥ ਗਉ ਦਾਨ ਬਿਧ ਵਤ ਇਸਨਾਨਾ ॥

ਹੀਰ ਚੀਰ ਦੇ ਦਾਨ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮੋਹ ਸਬੈ ਮਹਿ ਮੰਡਲ ਡਾਰਾ ॥ ੧੬੫

ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਅਤੇ ਉਠਾਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਗਊਆਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ (ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ) ਇਸਨਾਨ, ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਹੀਰੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਦਾਨ (ਕਰਕੇ) ਦਿਤੇ ਸਨ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ (ਰਾਜੇ ਨੇ) ਮੋਹਤ ਕਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ ॥ ੧੬੫ ॥

ਬਾਜੀ ਦੇਤ ਗਜਨ ਕੇ ਦਾਨਾ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਨਨ ਸਨਮਾਨਾ

ਦੁਖ ਭੁਖ ਕਾਹੂ ਨ ਸੰਤਾਵੈ ॥ ਜੋ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਵਹ ਬਰੁ ਪਾਵੈ ॥ ੧੬੬

ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਸਨਮਾਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਕੋਈ ਕੁ ਮੰਗਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਵਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੬੬ ॥

ਦਾਨ ਸੀਲ ਕੇ ਜਾਨ ਪਹਾਰਾ ॥ ਦਇਆਸਿੰਧ ਰਘੁਰਾਜ ਭੁਆਰਾ

ਸੁੰਦਰ ਮਹਾਂ ਧਨੁਖ ਧਰਆਛਾ ॥ ਜਨ ਅਲਿਪਨਚ ਕਾਛ ਤਨ ਕਾਛਾ ॥ ੧੬੭

ਦਾਨ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਾੜ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ 'ਰਘੁਰਾਜ' ਦਯਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ (ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ)। ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੀ। (ਏਹ ਮਲੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, {ਅਲਿ ਪਨਚ} ਕਾਮਦੇਵ (ਨੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦਾ) ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ {ਕਾਛਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ॥ ੧੬੭ ॥

ਨਿਤ ਉਠ ਕਰਤ ਦੇਵ ਕੀ ਪੂਜਾ ॥ ਫੁਲ ਗੁਲਾਬ ਕੇਵੜਾ ਕੂਜਾ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਿਤ ਸੀਸ ਲਗਾਵੈ ॥ ਪੂਜਤ ਨਿਤ ਚੰਡਕਾ ਆਵੈ ॥ ੧੬੮

ਹਰ ਰੋਜ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ, ਕੇਵੜਾ ਅਤੇ {ਕੂਜਾ} ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੋਏ (ਫਲ ਆਦਿਕ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਸੀ)। ਸਦਾ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਦਾ ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਪੂਜਾ (ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਦਰ ਵਿਚ) ਆਉਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੬੮ ॥

ਧਰਮ ਗੀਤ ਸਬ ਠੈਰ ਚਲਾਈ ॥ ਜਤ੍ ਤਤ੍ ਸੁਖ ਬਸੀ ਲੁਗਾਈ ॥

ਭੁਖ ਨਾਂਗ ਕੋਈ ਕਹੂ ਨ ਦੇਖਾ ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਸਬ ਧਨੀ ਬਸੇਖਾ ॥ ੧੬੯

ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁਖੀ ਵਸਦੀ ਸੀ। ਭੁੱਖਾ-ਨਾਂਗਾ ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਚ ਔਰ ਨੀਚ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਨੀ ਸਨ ॥ ੧੬੯ ॥

ਜਹ ਤਹ ਧਰਮਪੁਜਾ ਫਹਰਾਈ ॥ ਚੋਰ ਜਾਰ ਨਹ ਦੇਤ ਦਿਖਾਈ ॥

ਜਹ ਤਹ ਯਾਰ ਚੋਰ ਚੁਨ ਮਾਰਾ ॥ ਏਕ ਦੇਸ ਕਹੂ ਰਹੈ ਨ ਪਾਰਾ ॥ ੧੭੦

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ। ਜੋਰ (ਜਾਂ) ਯਾਰ (ਕੋਈ ਭੀ) ਵਿਖਾਸ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਚੋਰ ਤੇ ਜਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣ ੨ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। (ਸਾਰੇ)

੧੬੫
ਮਰਯਾਦ
ਦੇ ਤੇ ਸਨ
ਮਾਨਾ
੧੬੬
ਗਰੀਬਾਂ
ਕੋਈ ਕ
ਕੁਆਰਾ
੧੬੭
ਦਾ ਸਮੁੰਦ
ਏਹ ਮਲੂ
ਰ {ਕਾਛਾ
ਕੂਜਾ
੧੬੮
ਕੋਵੜਾ ਅ
ਕਮਲਾਂ ਉ
ਸੀ ॥੧੬੮
ਲੁਗਾਈ
੧੬੯
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ
ਚ, ਸਾਰੇ ਹੀ
ਦਿਖਾਈ
੧੭੦
ਭੀ) ਵਿਖਾਲੀ
ਸੀ। (ਸਾਰੇ)

ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ (ਕੋਈ) ਇਕ ਭੀ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ ॥ ੧੭੦ ॥
ਸਾਧ ਓਰ ਕੋਈ ਦਿਸਟ ਨ ਪੇਖਾ ॥ ਐਸ ਰਾਜ ਰਘੁਰਾਜ ਬਿਸੇਖਾ ॥
ਚਾਰੇ ਦਿਸਾ ਚਕ੍ਰ ਫਹਰਾਵੈ ॥ ਪਾਪਨ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਫਿਰ ਆਵੈ ॥੧੭੧॥
ਸਾਧ ਵੱਲੇ ਕੋਈ (ਬੁਰੀ ਅੱਖ ਕਰਕੇ) ਵੇਖਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਰਾਜੇ 'ਰਘੁਰਾਜ' ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ । ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ {ਚਕ੍ਰ} ਗਸ਼ਤੀ-ਜੱਥਾ
ਫਰਦਾ ਸੀ । (ਜੋ) ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੭੧ ॥
ਗਾਇ ਸਿੰਘ ਕਹੁ ਦੂਧ ਪਿਲਾਵੈ ॥ ਸਿੰਘ ਗਉ ਕਹ ਘਾਸੁ ਚੁਗਾਵੈ ॥
ਚੋਰ ਕਰਤ ਧਨ ਕੀ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ਤੁਸ ਮਾਰ ਕੋਈ ਹਾਥੁ ਨ ਡਾਰਾ ॥੧੭੨॥
ਗਉ ਸ਼ੇਰ (ਦੇ ਬੱਚੇ) ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁਘਾਉਂਦੀ ਸੀ । ਸ਼ੇਰ ਗਉਆਂ ਨੂੰ ਬਨ ਵਿਚੋਂ ਘਾਹ
ਚੁਗਵਾਂਦਾ ਸੀ । ਚੋਰ (ਪੁਰਸ) ਧਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਸੀ । 'ਮਾਰ' ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ
(ਪੁਰਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ) ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੭੨ ॥
ਨਾਰਿ ਪੁਰਖ ਸੋਵਤ ਇਕ ਸੇਜਾ ॥ ਹਾਥ ਪਸਾਰ ਨ ਸਾਕਤ ਰੇਜਾ ॥
ਪਾਵਕ ਘ੍ਰਿਤ ਇਕ ਠਉਰ ਰਖਾਏ ॥ ਰਾਜ ਤੁਸ ਤੇ ਢਰੈ ਨ ਪਾਏ ॥੧੭੩॥
ਇਸਤੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਕੋ ਸੇਜਾ ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਸਨ । (ਪਰ ਪੁਰਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਤੀ
ਲ) ਰੇਜਾ ਭਰ ਫੀ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਅੱਗ ਤੇ ਘ੍ਰਿਤ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ
ਇਕੱਠੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । (ਪਰ) ਰਾਜੇ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ (ਘ੍ਰਿਤ) ਢਲਨਾ [ਪੰਘਰਨਾ]
ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ ॥ ੧੭੩ ॥
ਚੋਰ ਸਾਧ ਮਗ ਏਕ ਸਿਧਾਰੈ ॥ ਤੁਸ ਤੁਸਤ ਕਰ ਕੋਈ ਨ ਡਾਰੈ ॥
ਗਾਇ ਸਿੰਘ ਇਕ ਖੇਤ ਫਿਰਾਹੀ ॥ ਹਾਥ ਚਲਾਇ ਸਕਤ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥੧੭੪॥
ਚੋਰ ਤੇ ਸਾਧ ਇਕੋ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਡਰ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਗਉ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਇਕੋ ਖੇਤ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਸਨ । (ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੇ
ਡਰ ਕਰਕੇ) ਕੋਈ (ਭੀ ਸ਼ੇਰ ਗਉ ਵੱਲ) ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ॥ ੧੭੪ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਰਾਜੁ ਕਰਯੋ ਰਘੁਰਾਜਾ ॥ ਦਾਨ ਨਿਸਾਨ ਚਹੂੰ ਦਿਸਬਾਜਾ ॥
ਚਾਰੇ ਦਿਸਾ ਬੈਠ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਮਹਾ ਬੀਰ ਅਰੁ ਰੂਪ ਉਜੀਆਰੇ ॥ ੧੭੫ ॥
'ਰਘੁਰਾਜ' ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ । (ਉਸਦੇ) ਦਾਨ ਦਾ ਧੌਂਸਾ
ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਰਾਖੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ । (ਜੋ) ਮਹਾਂ
ਸਸਵਾਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸਨ ॥ ੧੭੫ ॥

ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਕਰੇ ਤਿਨ ਧਰਮਾ ॥ ਔਰ ਨ ਸਕੈ ਐਸ ਕਰ ਕਰਮਾ ॥੧੭॥

ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਿਆਂ ਤੱਕ । ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ (ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਨੇ) ਰਾਜ ਕਰ ਸੀ । ਉਸਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੭੬ ॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਇਤ ਭਾਂਤ ਰਾਜੁ ਰਘੁਰਾਜ ਕੀਨ ॥

ਗਜ ਬਾਜ ਸਾਜ ਦੀਨਾਨ ਦੀਨ ॥ ਨਿਪੁ ਜੀਤ ਜੀਤ ਲਿਨੇ ਅਪਾਰ

ਕਰਿ ਖੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡੇ ਗੜ ਵਾਰ ॥ ੧੭੭ ॥

ਰਾਜੇ ਰਘੁਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਸਾਜ (ਦੇ ਹੀ ਉਸਨੇ) ਦੀਨਾਂ-ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ । ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤਕੇ (ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਰ) ਲਏ ਸਨ । ਹੱਥ ਦੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ (ਉਸਨੇ) ਗੜ ਵਾਲੇ (ਆਂਕੀ ਰਾਜੇ) ਖੰਡ ਖੰਡ (ਕਰ ਸੁੱਟੇ ਸਨ) ॥ ੧੭੭ ॥

ਇਤ ਰਘੁ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤਹਿ ॥

ਅਥ ਅਜ ਰਾਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਫੁਨਿ ਭਏ ਰਾਜ ਅਜ ਰਾਜ ਬੀਰ ॥

ਜਿਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜਿੱਤੇ ਪ੍ਰਬੀਰ ॥ ਕਿੰਨੇ ਖਰਾਬ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ ॥

ਜਿੱਤੇ ਮਹੀਪ ਤੇਰੇ ਮਵਾਸ ॥ ੧ ॥

ਫਿਰ 'ਅਜਰਾਜ' ਸੂਰਮਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ । ਜਿਸਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) {ਖਵਾਸ} ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ ਖਰਾਬ ਕੀਤੇ ਸਨ । (ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੇ) ਆਂਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਮੰਡ) ਤੋੜੇ ਸਨ ॥ ੧ ॥

ਜਿਤੇ ਅਜੀਤ ਮੁੰਡੇ ਅਮੁੰਡ ॥ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਕਿੰਨੇ ਘਮੰਡ ॥

ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥ ਅਜਰਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਮਹਾਨ ॥

(ਜਿਸਨੇ) ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਅਤੇ ਨਾਂ ਮੁੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਨਵਾਏ ਸਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਿਆ ਸੀ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਘਮੰਡ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਰੂਪ) 'ਅਜਰਾਜ' ਰਾਜਾ, (ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ (ਸੀ) ॥ ੨ ॥

ਸੂਰਾ ਸੁਬਾਹ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਸੂਤ ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਉਦੰ

ਮੰਨੀ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਜਾਸ ਲਾਜੰਤ ਰੂਪ ॥

(ਇਕ) 'ਸੁ
ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆ
ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂ
ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ
ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ
ਰਾਜਿਆਂ
(ਰਾਜ) ਸਮਾਜ
ਗੀਤਕੀਆਂ ਸਨ ।
ਜੋ ਕਹੈ ਕਥਾ
ਬੈਦਰਭ ਦੇਸ
ਜੇਕਰ ਸ
ਜਿਹੀ ਕਥਾ ਸੁਣ
'ਚੰਪਾਵਤੀ' ਨਾ
ਤਿਹੰ ਜਈ ਏ
ਜਬ ਭਈ ਜੋ
ਉਸਨੇ
'ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ' ਸੀ
ਬੈਠਕੇ ਵੀਚਾਰ
ਲਿੰਨੇ ਬੁਲਾ
ਮੁਖ ਭਈ ਆ
(ਪਰਵਾਰ ਤੇ
ਲਏ । {ਸਬਾਹ}
ਵੱਲੇ) ਸਾਰਸਤ੍ਰਾਂ
ਜਾਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ
ਤਬ ਦੇਸ
ਤਹ ਬੈਠ ਰਾ
ਤਦ ਦੇ
ਕੀਤੇ । ਉਥੇ

(ਇਕ) 'ਸੁਬਾਹ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਸੂਰਮਾ ਪੁਚੰਡ ਜੋਧਾ ਸੀ। (ਜੋ) ਵੇਦਾਂ, ਸਾਰੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ {ਉਦੰਡ} ਅਕੱਟ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। ਚੁਪ ਰਹਿਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ॥ ੩ ॥

ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜ ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਭਰੇ ਸਰਬ ਸੰਪਤਿ ਸਮਾਜ ॥
ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ ਰੀਝੰਤ ਨਾਰਿ ॥ ਸਤਿ ਦਾਨ ਸੀਲ ਬਿਦਿਆ ਉਦਾਰ ॥੪॥

ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਅਧਿਰਾਜ [ਮਹਾਰਾਜਾ] ਸੀ। (ਜਿਸਦੇ) ਘਰ ਸਾਰੇ (ਰਾਜ) ਸਮਾਜ (ਤੇ ਰਾਜ) ਸੰਪਦਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। (ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੀਝਦੀਆਂ ਸਨ। (ਉਹ) ਵੇਦ ਦਾਨ, ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਦਯਾ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਜੋ ਕਹੈ ਕਥਾ ਬਾਢੰਤ ਗ੍ਰੰਥ ॥ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਛੇਪ ਕੰਥ ॥

ਬੈਦਰਭ ਦੇਸ ਰਾਜਾ ਸੁਬਾਹ ॥ ਚੰਪਾਵਤੀ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਰਿ ਤਾਹਿ ॥ ੫ ॥

ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਕਹਾਂ, ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਏਗਾ। (ਇਸ ਲਈ ਹੋ) ਮਿਤ੍ਰੋ! ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਲਵੋ। 'ਬੈਦਰਭ' ਦੇਸ ਦਾ 'ਸੁਬਾਹ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ 'ਚੰਪਾਵਤੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ॥ ੫ ॥

ਤਿਹ ਜਈ ਏਕ ਕੰਨਿਆ ਅਪਾਰ ॥ ਤਿਹ ਮਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਮਾ ਉਦਾਰ ॥

ਜਬ ਭਈ ਜੋਗ ਬਰ ਕੇ ਕੁਮਾਰਿ ॥ ਤਬ ਕੀਨ ਬੈਠ ਰਾਜਾ ਬੀਚਾਰ ॥ ੬ ॥

ਉਸਨੇ ਇਕ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਕੰਨਿਆਂ ਪੇਦਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦਾ ਬੜਾ ਸੇਸ਼ਟ ਨਾਮ 'ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ' ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰੀ ਵਰ ਦੇ ਜੋਗ ਹੋਈ। ਤਦ ਰਾਜੇ (ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ) ਬੈਠਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ॥ ੬ ॥

ਲਿੰਨੇ ਬੁਲਾਇ ਨਿਪੁ ਸਰਬ ਦੇਸ ॥ ਧਾਏ ਸੁਬਾਹ ਲੈ ਦਲ ਅਸੇਸ ॥

ਮੁਖ ਭਈ ਆਨ ਸਾਰਸ੍ਰੁਤੀ ਆਪ ॥ ਜਿਹ ਜਪਤ ਲੋਗ ਮਿਲਿ ਸਰਬ ਜਾਪ ॥ ੭ ॥

(ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ - ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ) ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਦ ਲਏ। {ਸੁਬਾਹ} ਖੱਤਰੀ [ਰਾਜੇ] ਲੋਕ {ਅਸੇਸ} ਅਗਿਣਤ ਫੌਜ ਲੈਕੇ ਚੱਲ ਪਏ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਸਾਰਸ੍ਰੁਤੀ ਆਪ ਆਕੇ (ਰਾਜੇ ਦੇ) ਮੁਖ (ਵਚ ਬਿਰਾਜ ਮਾਨ) ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀਂ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਕੇ ਜਪਦੇ ਹਨ ॥ ੭ ॥

ਤਬ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਭੂਪ ਆਨ ॥ ਕਿੰਨੋ ਪ੍ਰਣਾਮ ਰਾਜਾ ਮਹਾਨ ॥

ਤਹ ਬੈਠ ਰਾਜ ਸੋਭੰਤ ਐਸ ॥ ਜਨ ਦੇਵ ਮੰਡਲੀ ਸਮਨ ਤੈਸ ॥ ੮ ॥

ਤਦ ਦੇਸਾਂ ੨ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ [ਮਹਾਰਾਜੇ] (ਸੁਬਾਹ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੇ। ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਠਾਠ

ਬਾਠ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਬਾਜ਼ਿਤ ਢੋਲ ਦੁੰਦਭ ਅਪਾਰ ॥ ਬਾਜ਼ਿਤ ਤੂਰ ਝਨਕੰਤ ਤਾਰ ॥
ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਜਨੁ ਬੈਠ ਇੰਦੁ ਆਭਾ ਬਨਾਇ ॥ ੯ ॥

ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਢੋਲ ਤੇ ਧੌਸੇ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਤੂਰ ਵਜਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ) ਤਾਰਾਂ ਝਣਕਾਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮਾਨੋ, ਇੰਦੁ ਰਾਜਾ ਆਭਾ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੯ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਾਜ ਮੰਡਲੀ ਬੈਠ ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਇੰਦੁ ਜਹ ਨਾਕ ਐਠ ॥
ਆਭਾ ਆਪਾਰ ਬਰਨੈ ਸੁ ਕਉਨ ॥ ਹੂੈ ਰਹੇ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਮਉਨ ॥ ੧੦ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ) - ਰਾਜ-ਸਭਾ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਰਾਜਾ) ਇੰਦੁ (ਰਿਸ਼ਕ ਨਾਲ) ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, (ਉਸਨੂੰ) ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਜੱਛ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਅਰਧ ਪਾਦਰੀ ਛੰਦ ॥ ਸੋਭੰਤ ਸੂਰ ॥ ਲੋਭੰਤ ਹੂਰ ॥

ਅਛੀ ਅਪਾਰ ॥ ਰਿੱਝੀ ਸੁ ਧਾਰ ॥ ੧੧ ॥

ਸੂਰਮੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੂਰਾਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ) ਲੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਅਪਛਰਾਂ ਹਨ। (ਜੋ) ਰੀਝੀਆਂ (ਹੋਈਆਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ) ਧਾਰ (ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ॥ ੧੧ ॥

ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ ॥ ਮੋਹੰਤ ਚੀਤ ॥ ਮਿਲ ਦੇ ਅਸੀਸ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਜੀਸ ॥ ੧੨ ॥

ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਲਕੇ ਅਸੀਸ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਕਿ) ਚਾਰ ਜੁਗ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ ॥ ੧੨ ॥

ਬਾਜ਼ਿਤ ਤਾਰ ॥ ਡਾਰੈ ਧਮਾਰ ॥ ਦੇਵਾਨ ਨਾਰਿ ॥ ਪੇਖਤ ਅਪਾਰ ॥ ੧੩ ॥

ਤਾਲ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਗਿਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਬੇਅੰਤ (ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀਆਂ) ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੩ ॥

ਕੈ ਬੇਦ ਰੀਤ ॥ ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ ॥ ਸੋਭਾ ਅਨੂਪ ॥ ਸੋਭੰਤ ਭੂਪ ॥ ੧੪ ॥

ਵੇਦ ਮਰਯਾਦਾ ਕਰਕੇ, ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੋਭਾ (ਨਾਲ) ਰਾਜੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੪ ॥

ਬਾਜ਼ਿਤ ਤਾਰ ॥ ਰੀਝੰਤ ਨਾਰਿ ॥ ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ ॥ ਆਨੰਦ ਚੀਤ ॥ ੧੫ ॥

ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਹਨ ॥ ੧੫ ॥

ਉਛਾਲ ਛੰਦ ॥ ਗਾਵਤ ਨਾਰੀ ॥ ਬਾਜਤ ਤਾਰੀ ॥

ਦੇਖਤ ਰਾਜਾ ॥ ਦੇਵਤ ਸਾਜਾ ॥ ੧੬ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਤਾਲੀ ਬਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਰਾਜਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਾਜ [ਸਿੰਗਾਰ] ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥

ਗਾਵਤ ਗੀਤੰ ॥ ਆਨੰਦ ਚੀਤੰ ॥ ਸੋਭਤ ਸੋਭਾ ॥ ਲੋਭਤ ਲੋਭਾ ॥ ੧੭ ॥

(ਉਹ) ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਹੈ । ਸੋਭਾ ਕਰਕੇ
ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ । ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਲੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੭ ॥

ਦੇਖਤ ਨੈਣੰ ॥ ਭਾਖਤ ਬੈਣੰ ॥ ਸੋਹਤ ਛਤ੍ਰੀ ॥ ਲੋਭਤ ਅਤ੍ਰੀ ॥ ੧੮ ॥

ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ । ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਛੱਤ੍ਰੀ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਸਤ੍ਰੀ ਵਾਲੇ
ਲੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੮ ॥

ਗੱਜਤ ਹਾਥੀ ॥ ਸੱਜਤ ਸਾਥੀ ॥ ਕੁਦਤ ਬਾਜੀ ॥ ਨਾਚਤ ਤਾਜੀ ॥ ੧੯ ॥

ਹਾਥੀ ਗਰਜਦੇ ਹਨ । ਸਾਥੀ ਸਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਘੋੜੇ ਕੁੱਦ ਰਹੇ ਹਨ । ਤਾਜੀ (ਜਾਤ
ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ) ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥

ਬਾਜਤ ਤਾਲੰ ॥ ਨਾਚਤ ਬਾਲੰ ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਥੰ ॥ ਆਨੰਦ ਸਾਥੰ ॥ ੨੦ ॥

ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ । (ਫਿਰ) 'ਗਾਥਾ'
ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਾਥ (ਅਨੰਦਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ॥ ੨੦ ॥

ਕੋਕਿਲ ਬੈਣੀ ॥ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣੀ ॥ ਗਾਵਤ ਗੀਤੰ ॥ ਚੋਰਤ ਚੀਤੰ ॥ ੨੧ ॥

ਕੋਇਲਾਂ ਵਰਗੀ ਅਵਾਜ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਚਿਤ ਨੂੰ
ਚੁਰਾ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੨੧ ॥

ਅਛੁਣ ਭੇਸੀ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸੀ ॥ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣੀ ॥ ਕੋਕਿਲ ਬੈਣੀ ॥ ੨੨ ॥

ਅਪਛੁਰਾਂ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ
ਹੈ । ਕੋਇਲ ਜੇਹੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥

ਅਤਭੁਤ ਰੂਪਾ ॥ ਕਾਮਣ ਕੂਪਾ ॥ ਚਾਰ ਪ੍ਰਹਾਸੰ ॥ ਉਂਨਤਿ ਨਾਸੰ ॥ ੨੩ ॥

ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਕਾਮਣਾ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈ । ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਉੱਚੀਆਂ
ਨਾਸਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥

ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਰਾਣੀ ॥ ਲਜਤਿ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ॥ ਸੋਹਤ ਬਾਲਾ ॥ ਰਾਗਣ ਮਾਲਾ ॥ ੨੪ ॥

ਰਾਣੀ (ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਦੁਤ [ਛਬ] ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ । (ਉਹ) ਇਸਤ੍ਰੀ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, (ਮਾਨੋ) ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ ॥ ਗਉਰ ਸਰੂਪ ਮਹਾ ਛਬਿ ਸੋਹਤ ॥

ਦੇਖਤ ਸੁਰ ਨਰ ਕੇ ਮਨ ਮੋਹਤ ॥

ਰੀਝਤ ਤਾਕਿ ਬਡੇ ਨਿਪੁ ਐਸੇ ॥ ਸੋਭਹਿ ਕਉਨ ਸਕੈ ਕਹਿ ਤੈਸੇ ॥ ੨੫ ॥

ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬੜੀ ਛਬੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਡੇ ੨ ਰਾਜੇ ਤੱਕ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ॥ ੨੫ ॥

ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਮਹਾ ਦੁਤਿ ਬਾਲੀਯ ॥ ਪੇਖਤ ਰੀਝਤ ਬੀਰ ਰਿਸਾਲੀਯ ॥

ਨਾਚਤ ਭਾਵ ਅਨੇਕ ਤੀਆ ਕਰ ॥ ਦੇਖਤ ਸੋਭਾ ਰੀਝਤ ਸੁਰ ਨਰ ॥ ੨੬ ॥

{ਬਾਲੀਯ} ਇਸਤੀ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਸ ਪੂਰਤ ਸੁਰਮੇ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤੀਆਂ ਅਨੇਕ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ) ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁਖ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੬ ॥

ਹਿੰਸਤ ਹੈਵਰ ਚਿੰਸਤ ਹਾਥੀਯ ॥ ਨਾਚਤ ਨਾਗਰ ਗਾਵਤ ਗਾਥੀਯ ॥

ਰੀਝਤ ਸੁਰ ਨਰ ਮੋਹਤ ਰਾਜਾ ॥ ਦੇਵਤ ਦਾਨ ਤੁਰੰਤ ਸਮਾਜਾ ॥ ੨੭ ॥

ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ, ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ। {ਨਾਗਰ} ਇਸਤੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਥਾ (ਛੰਦਾਂ ਨੂੰ) ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ) ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁਖ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਮੋਹਤ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਤੁਰੰਤ (ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਾਜੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥

ਗਾਵਤ ਗੀਤਣ ਨਾਚਤ ਅਪੱਛਰਾ ॥ ਰੀਝਤ ਰਾਜਾ ਖੀਝਤ ਅੱਛਰਾ ॥

ਬਾਜਤ ਨਾਰਦ ਬੀਨ ਰਸਾਲੀਯ ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਜੁਲੀਯ ॥ ੨੮ ॥

ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੇ ਖਿਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਦੀ ਰਸ ਭਰੀ ਬੀਨਾ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਵੇਖਦਿਆਂ (ਹੀ ਉਸਦੀ) ਜੁਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੮ ॥

ਆਂਜਤ ਅੰਜਨ ਸਾਜਤ ਅੰਗਾ ॥ ਸੋਭਤ ਬਸਤੁ ਸੁ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗਾ ॥

ਨਾਚਤ ਅਛੀ ਰੀਝਤ ਰਾਉ ॥ ਚਾਹਤ ਬਰਬੇ ਕਰਤ ਉਪਾਉ ॥ ੨੯ ॥

ਅੰਜਨ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਚਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ) ਵਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹੀ)

ਉਪਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੨੯ ॥

ਤਤ ਬਈ ਨਾਚੈਂ ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਾਲਾ ॥ ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੈ ਰੰਗ ਅੰਗ ਮਾਲਾ ॥
ਬਨਿ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਜੱਹ ਤੱਹ ਰਾਜਾ ॥ ਦੈ ਦੈ ਡਾਰੈ ਤਨ ਮਨ ਸਾਜਾ ॥ ੩੦ ॥

ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ 'ਤੱਤ-ਬੱਯਾ' ਤਾਰ ਨਾਲ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੁਣ-ਝੁਣ (ਕਰਕੇ ਸਾਜ) ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ (ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ) ਅੰਗ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਬਣ ਠਣਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਜੋ) ਤਨ, ਮਨ ਦੇ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ॥੩੦॥

ਜਿੱਹ ਜਿੱਹ ਦੇਖਾ ਸੋ ਸੋ ਰੀਝਾ ॥ ਜਿਨ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਤਿਨ ਮਨ ਖੀਝਾ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਾਯੰ ਤੀਅ ਬਰ ਨਾਚੈਂ ॥ ਅਤਭੁਤ ਭਾਯੰ ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਾਚੈਂ ॥ ੩੧ ॥

ਜਿਸ ਜਿਸਨੇ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ (ਉਸ ਉਤੇ) ਰੀਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਗੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ (ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ) ਭਾਵ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਚਰਜ ਭਾਵ (ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਚਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥

ਤਿਨ ਅਤਭੁਤ ਗਤ ਜੱਹ ਤੱਹ ਠਾਨੀ ॥ ਜੱਹ ਤੱਹ ਸੋਹੈ ਮੁਨ ਮਨ ਮਾਨੀ ॥
ਤਜਿ ਤਜਿ ਜੋਗੰ ਭਜਿ ਭਜਿ ਆਵੈਂ ॥ ਲਖਿ ਅਤਿ ਆਭਾ ਜੀਅ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥ ੩੨ ॥

ਉਸਦੀ ਅਚਰਜ ਗਤੀ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਥਿਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸੋਭਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਮੁਨੀ ਜਨ) ਜੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਛੱਡਕੇ, ਭੱਜ ਭੱਜਕੇ (ਉਥੇ ਚਲੇ) ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਸਦੀ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੨ ॥

ਬਨਿ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਜੱਹ ਤੱਹ ਰਾਜਾ ॥ ਜੱਹ ਤੱਹ ਸੋਭੈ ਸਭ ਸੁਭ ਸਾਜਾ ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਦੇਖੈਂ ਗਨ ਗੁਨ ਫੁਲੇ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਛਬਿ ਲਪਿ ਤਨ ਮਨ ਭੁਲੇ ॥ ੩੩ ॥

ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਬਨ ਬਨਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੋਹਣੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਨਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮਨ-ਤਨ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੩੩ ॥

ਤਤ ਬਿਤ ਘਨ ਮੁਖਰਸ ਸਬ ਬਾਜੈਂ ॥ ਸੁਨਿ ਮਨ ਰਾਗੰ ਗੁਨਿ ਗਨਿ ਲਾਜੈਂ ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਗਿਰਗੇ ਰਿਝਰਿਝ ਐਸੇ ॥ ਜਨੁ ਭਟ ਜੂਝੈ ਰਣ ਬ੍ਰਿਣ ਕੈਸੇ ॥ ੩੪ ॥

ਤਤ, ਬਿਤ, ਘਨ, (ਕਾਂਸ਼ੀ) ਤੇ ਮੁਖਰਸ (ਇਹ) ਸਭ (ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬਦ) ਵੱਜਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਸੁਣ ਕਰਕੇ, ਗੁਣੀ ਰਾਗੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਰੀਝ ਰੀਝਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ ॥ ੩੪ ॥

ਬਨ ਬਨ ਫੁਲੇ ਜਨੁ ਬਰ ਫੁਲੰ ॥ ਤਨ ਬਰ ਸੋਭੇ ਜਨੁ ਧਰ ਮੂਲੰ ॥

ਜੱਹ ਤੱਹ ਝੁਲੈ ਮਦ ਮੱਤ ਰਾਜਾ॥ਜਨੁ ਮੁਰਿ ਬੋਲੈ ਸੁਨ ਘਨ ਗਾਜਾ ॥੩੫॥

(ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀ ਕਪੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਮਾਨੋ, ਬਨ ਬਨ ਦੇ ਸੁਸਟ ਫੁਲ ਫੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੁਸਟ ਸਰੀਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮੁਢ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਮਦ ਦੇ ਮਤੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਝੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨੋ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਫਰਜ ਸੁਣਕੇ ਮੋਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੩੫ ॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਜੱਹ ਤੱਹ ਬਿਲੋਕਿ ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥

ਬਨਿ ਬੈਠਿ ਸਰਬ ਰਾਜਾਧਿਕਾਰ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਨਹੀ ਪਰਤ ਬੈਨ ॥

ਲਖਿ ਨੈਨ ਰੂਪ ਰੀਝੰਤ ਨੈਨ ॥੩੬॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ) ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੩੬ ॥

ਅਵਿਲੋਕਿ ਨਾਚਿ ਐਸੋ ਸੁਰੰਗ ॥ ਸਰ ਤਾਨਿ ਨਿਪਨ ਮਾਰਤ ਅਨੰਗ ॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਣੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਰਿਝੇ ਅਵਲੋਕਿ ਰਾਨਾ ਰੁ ਰਾਇ ॥੩੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ (ਭਰਿਆ) ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਰਕੇ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ (ਹੈ, ਜੋ) ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਰਾਜੇ ਤੇ ਰਾਣੇ (ਰੂਪ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰੀਝ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩੭ ॥

ਆਗਮ ਬਸੰਤ ਜਨੁ ਭਇਓ ਆਜਾ॥ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਰਬ ਦੇਖੈ ਸਮਾਜਾ॥

ਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜ ਬਨਿ ਬੈਠਿ ਐਸਾ॥ ਤਿਨਕੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀ ਇੰਦ੍ਰੁ ਹੈਸ ॥੩੮॥

(ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਵੇਖਕੇ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, ਅਜ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਆਗਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ (ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ) ਸਮਾਜ ਵੇਖੇ (ਜਾਂਦੇ ਸਨ)। ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। (ਕਿ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਇੰਦ੍ਰੁ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੮ ॥

ਇਕ ਮਾਸ ਲਾਗ ਤੱਹ ਭਇਓ ਨਾਚਾ॥ਬਿਨ ਪੀਐ ਕੈਫ ਕੋਊ ਨ ਬਾਚਾ॥

ਜਹ ਜਹ ਬਿਲੋਕਿ ਆਭਾ ਅਪਾਰਾ॥ਤਹ ਤਹ ਸੁ ਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੁਮਾਰਾ॥੩੯॥

ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਉਥੇ ਨਾਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ

ਬਚਿਆ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਹੀ ਅਪਾਰ ਸੇਭਾ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ੨ ਹੀ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ (ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ) ॥ ੩੯ ॥

ਲੈ ਸੰਗ ਤਾਸ ਸਾਰਸੂਤਿ ਆਪ ॥ ਜਿਹ ਕੇ ਜਪੰਤ ਸਭ ਜਗਤ ਜਾਪ ॥
ਨਿਰਖੇ ਕੁਮਾਰ ਇੰਹ ਸਿੰਧ ਰਾਜ ॥ ਜਾਕੀ ਸਮਾਨ ਨਹੀ ਇੰਦੁ ਸਾਜ ॥੪੦॥

(ਅਨੰ ਅਰਥ) - ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਾਰਸੂਤੀ ਆਪ ਉਸ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ) ਨਾਲ ਲੈਕੇ, (ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗਈ, ਅਤੇ ਆਖਿਆ-ਹੋ ਕੁਮਾਰੀ!) ਇਹ ਵੇਖੇ, 'ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਕੁਮਾਰ' ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਇੰਦੂ ਭੀ ਸਾਜ (ਸਾਮਾਨ) ਨਾਲ ਨਹੀ (ਪਾ ਸਕਦਾ) ॥ ੪੦ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸਿੰਧ ਰਾਜਾ ਕੁਮਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਾਸ ਚਿੱਤ ਕਿੰਨੇ ਸੁਮਾਰ ॥
ਤਿੱਹ ਛਾਡਿ ਪਾਛਿ ਆਗੇ ਚਲੀਸ ॥ ਜਨੁ ਸਰਬ ਸੇਭ ਕਹੁ ਲੀਲ ਲੀਸ ॥੪੧॥

ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਉਸਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਉਸਨੂੰ) ਗਿਣਿਆ ਨਹੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕਰਕੇ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ) ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਸਾਰੀ ਸੇਭਾ ਨੂੰ (ਉਸਨੇ) ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥

ਪੁਨ ਕਹੈ ਤਾਸ ਸਾਰਸੂਤੀ ਬੈਨ ॥ ਇਹ ਪਸਚਮੇਸ ਅਬ ਦੇਖ ਨੈਨ ॥
ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ ਤਾਕੇ ਅਪਾਰ ॥ ਨਹੀ ਮੱਧਿ ਚਿੱਤਿ ਆਨਿਓ ਕੁਮਾਰ ॥੪੨॥

ਫਿਰ ਸਾਰਸੂਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ (ਇਹ) ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਇਹ ਹੁਣ ਪੱਛਮ ਦੇ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲੈ। ਉਸਦੇ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ, ਉਸ ਰਾਜ) ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਚਿੱਤ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੨ ॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਦੇਖੋ ਕੁਮਾਰ ॥ ਰਾਜਾ ਜੁਝਾਰ ॥

ਸੁਭ ਵਾਰ ਦੇਸ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬੇਸ ॥ ੪੩ ॥

(ਇਸ ਰਾਜ) ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖੋ! (ਇਹ) ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਲੜਾਕਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਦੇਸ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੪੩ ॥

ਦੇਖਿਓ ਬਿਚਾਰ ॥ ਰਾਜਾ ਅਪਾਰ ॥ ਆਨਾ ਨ ਚਿੱਤ ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ ॥੪੪॥

ਵੀਚਾਰ (ਕਰਕੇ ਕੁਮਾਰੀ) ਨੇ ਵੇਖਿਆ। ਅਗਿਣਤ ਰਾਜੇ ਹਨ। (ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਂਦਾ। (ਜੋ ਚਿੱਤ ਉਸਦਾ) ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ॥ ੪੪ ॥

ਤਬ ਆਗਿ ਚਾਲ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬਾਲ ॥

ਮੁਸਕਿਆਤ ਐਸ ॥ ਘਨ ਬੀਜ ਜੈਸ ॥ ੪੫ ॥

ਤਦ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲੀ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਦਿਸਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ (ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ) ॥ ੪੫ ॥

ਨਿਪੁ ਪੇਖਿ ਰੀਝ ॥ ਸੁਰ ਨਾਰਿ ਖੀਝ ॥

ਬਢਿ ਤਾਸ ਜਾਨ ॥ ਘਟ ਆਪ ਮਾਨ ॥ ੪੬ ॥

ਰਾਜੇ (ਉਸਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । (ਪਰ) ਦੇਵ ਇਸਤੀਆਂ (ਮਨ ਵਿਚ) ਕੁਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਉਸਨੂੰ (ਆਪਨੇ ਨਾਲੋਂ) ਵਧੀਕ (ਸੁੰਦਰ) ਜਾਨਕੇ, (ਅਤੇ) ਆਪ ਨੂੰ (ਉਸ ਨਾਲੋਂ) ਘੱਟ ਮੰਨਕੇ (ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ॥ ੪੬ ॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਸੌਂਦਰਜੁ ਭੂਪ ॥ ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸਭ ਕੇਸ ਧਾਰ ॥ ੪੭ ॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸੌਂਦਰਜ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਅਪਾਰਾ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੪੭ ॥

ਦੇਖੋ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ॥ ਠਾਢੇ ਮਹੇਂਦ੍ਰ ॥ ਮੁਲਤਾਨ ਰਾਜ ॥ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ॥ ੪੮ ॥

(ਹੇ ਕੁਮਾਰੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ) ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ! (ਇਹ ਸਭ) {ਮਹੇਂਦ੍ਰ} ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤੀ ਰਾਜੇ ਖੜੇ ਹਨ । (ਇਹ) ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ । (ਜੋ) ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਚਲੀ ਛੇਡਿ ਤਾਕੋ ਤੀਆ ਰਾਜ ਐਸੇ ॥

ਮਨੋ ਪਾਂਡ ਪੁਤ੍ਰੰ ਸਿਰੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ ॥

ਖਰੀ ਮੱਧਿ ਰਾਜਿ ਸਬਲੀ ਐਸ ਸੋਹੈ ॥

ਮਨੋ ਜੁਲ ਮਾਲਾ ਮਹਾ ਮੋਨਿ ਮੋਹੈ ॥ ੪੯ ॥

(ਉਹ) ਰਾਜ-ਇਸਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ (ਅਗੇ ਤੁਰ) ਚੱਲੀ ਹੈ । ਮਾਨੋਂ ਪੰਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤੁਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ-ਲਛਮੀ (ਛੱਡਕੇ ਤੁਰ ਗਈ ਸੀ) । ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਖੜੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਅੱਗ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੪੯ ॥

ਸੁਭੇ ਰਾਜਿ ਰਾਜਿਸਬਲੀ ਠਾਢਿ ਐਸੇ ॥ ਮਾਨੋ ਚਿਤਕਾਰੀ ਲਿਖੀ ਚਿਤ੍ਰ ਜੈਸੇ ॥

ਬਧੇਸੁਰਣ ਕੀ ਕਿੰਕਣੀ ਲਾਲ ਮਾਲੰ ॥ ਸਿਖਾ ਜਾਨ ਸੋਭੇ ਨਿਪੁ ਜੱਗਿ ਜੁਲੰ ॥ ੫੦ ॥

ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰਾਜ-ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਖੜੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤਕਾਰ ਨੇ ਮੂਰਤੀ ਲਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੋਨੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਲ ੨ {ਕਿੰਕਣੀ} ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਰੂਪ ਜੱਗਤ ਅਛਨੀ ਦੀ {ਸਿਖਾ} ਲਾਟ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥

ਕਹੈ ਬੈਨ ਸਾਰਸੁਤੀ ਪੇਖਿ ਬਾਲਾ ॥ ਲਖੋ ਨੈਨ ਨਾਢੈ ਸਬੈ ਭੂਪ ਆਲਾ ॥

ਰੂਚੈ ਚਿੱਤ ਜਉਨੈ ਸੁਈਨਾਥ ਕੀਜੈ ॥ ਸੁਨੋ ਪ੍ਰਾਨਪਿਆਰੀ ਇਹੈ ਮਾਨਿ ਲੀਜੈ ॥ ੫੧ ॥

ਸਾਰਸੁਤੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਕੁਮਾਰੀ ! ਵੇਖੋ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੋ, (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ {ਆਲਾ} ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਖੜੇ ਹਨ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਜੇਹੜਾ (ਤੇਰੇ) ਚਿਤ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਮੀ ਬਣਾ ਲੈ ! ਹੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੀ ! (ਮੇਰੀ) ਏਹ (ਬੇਨਤੀ) ਸੁਣੋ, ਅਤੇ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੫੧ ॥

ਬਡੀ ਬਾਹਨੀ ਸੰਗਿ ਜਾਕੇ ਬਿਰਾਜੈ ॥ ਘੁਰੈਂ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਮਹਾ ਨਾਦ ਬਾਜੈਂ ॥
ਲਖੇ ਰੂਪ ਬੇਸੰ ਨਰੇਸੰ ਮਹਾਨੰ ॥ ਦਿਨੰ ਰੈਣ ਜਾਪੈ ਸਹੰਸੁ ਭੁਜਾਨੰ ॥ ੫੨ ॥

ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਬਿਰਾਜਦੀ ਹੈ । ਸੰਖ ਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹਨ, (ਅਤੇ ਚੌਸਿਆਂ ਦੇ) ਵੱਜਨ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਨਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਇਸ) ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਵੇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈ । (ਇਹ) ਦਿਨੇ ਰਾਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲੇ [ਸਹਸੁ ਬਾਹੂ] (ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਮਾਨ) ਜਾਪਦਾ ਹੈ ॥ ੫੨ ॥

ਧੁਜਾ ਮੱਧਿ ਜਾਕੇ ਬਡੇ ਸਿੰਘ ਰਾਜੈ ॥ ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਤਾਕੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਭਾਜੈ ॥
ਲਖੇ ਪੂਰਬੀਸੰ ਛਿਤੀਸੰ ਮਹਾਨੰ ॥ ਸੁਨੋ ਬੈਨ ਬਾਲਾ ਸਰੂਪੰ ਸੁਭਾਨੰ ॥ ੫੩ ॥

ਇਸਦੇ ਝੰਡੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਇਸਨੂੰ) ਪੂਰਬ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਾਣੋ (ਇਹ) ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਹੇ ਬਾਲਾ ! (ਮੇਰੇ) ਬਚਨ ਸੁਣੋ, ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੂਰਜ (ਦੇ ਸਮਾਨ ਇਸਦਾ) ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ੫੩ ॥

ਘੁਰੈ ਦੁੰਦਭੀ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਅਪਾਰੰ ॥ ਬਜੈ ਦੱਛਨੀ ਸਰਬ ਬਾਜੰਤੁ ਸਾਰੰ ॥
ਤੁਰੀ ਕਾਨਰੇ ਤੁਰ ਤਾਨੰ ਤਰੰਗੰ ॥ ਮੁਚੰ ਝਾਝਰੰ ਨਾਇ ਨਾਦੰ ਮ੍ਰਿਦੰਗੰ ॥ ੫੪ ॥

ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਦੁੰਦਭੀ [ਨਗਾਰੇ], ਸੰਖ ਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹਨ । ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ੨ ਬਾਵੰਤੁ [ਸਾਜ] ਵੱਜਦੇ ਹਨ । ਤੁਰੀ, ਕਾਨਰਾ, ਤੁਰ, ਤਾਨ, ਤਰੰਗ, ਮੁਚੰਗ, ਝਾਝ, ਸਹਨਾਈ, ਨਾਦ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ) ॥ ੫੪ ॥

ਨੋਟ—ਤੁਰੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਮੁਚੰਗ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਤੇ ਸਰੂਪ ਅਸਾਂ 'ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ' ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ।

ਬਧੇ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ਸੁਬਾਹੰ ॥ ਬਡੇ ਛਤੁ ਧਾਰੀ ਸੁ ਸੋਭਿਓ ਸਿਪਾਹੰ ॥
ਨਹੇ ਪਿੰਗ ਬਾਜੀ ਰਬੰ ਜੇਣਿ ਜਾਨੋ ॥ ਤਿਸੈ ਦੱਛਨੇਸੰ ਹੀਐ ਬਾਲ ਮਾਨੋ ॥ ੫੫ ॥

(ਜਿਸਨੇ) ਚੀਰੇ ਉਤੇ ਹੀਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ {ਸੁਬਾਹੰ} ਭੁਜਾਂ ਦਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ ਹੈ । ਉਸ ਛਤੁਧਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ । {ਪਿੰਗ} ਬਰੋਨ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜਿਸਦੇ ਰਬ ਅੱਗੇ {ਨਹੇ} ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹੇ {ਬਾਲ} ਜੋਬਨ ਮੱਤੀਏ ! ਉਸਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲੈ ॥ ੫੫ ॥

ਮਹਾ ਬਾਹਨੀਸੰ ਨਗੀਸੰ ਨਰੇਸੰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਾਤੰ ਸੁਭੈ ਪਤੁ ਭੇਸੰ ॥
 ਧੁਜਾ ਬੰਧ ਉੱਧੰ ਗਜੰ ਗੁੜ ਬਾਂਕੋ ॥ ਲਖੇ ਉੱਤਰੀ ਰਾਜ ਕੈ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ॥੫੬॥

(ਜੋ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਾਮੀ ਹੈ, {ਨਗੀਸੰ=ਨਗ+ਈਸੰ} ਪਹਾੜ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ {ਪਾਤੰ} ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ (ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ) ਪੱਤ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਬਿਛ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁੱਤ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਜੋਧਿਆਂ ਰੂਪ ਪੱਤ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ)। (ਜਿਸਦੇ) ਬੜੇ ਬਾਂਕੇ ਤੇ ਗੁੜ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਧੁਜਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। 'ਉੱਤਰੀ ਰਾਜ' ਕਰਕੇ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲੇ ॥ ੫੬ ॥

ਫਰੀ ਧੋਪ ਪਾਇਕ ਸੁ ਆਗੈ ਉਮੰਗੈ ॥ ਜਿਣੈ ਕੋਟਿ ਬੰਕੈ ਮੁਰੈਂ ਨਾਹਿ ਅੰਗੈ ॥
 ਹਰੇ ਬਾਜਰਾਜੰ ਕਪੋਤੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ ॥ ਨਹੇ ਸਿੰਧਨੀ ਇੰਦੁ ਬਾਜੀ ਸਮਾਨੰ ॥੫੭॥

ਫਰੀ ਤੇ ਧੋਪ (ਆਦਿਕ ਸਸਤ ਫੜੇ ਹੋਏ) ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ੨ (ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ) ਬਾਂਕੇ (ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੰਗ ਜਿੱਤੇ ਹਨ, (ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਜੁੱਧ ਤੋਂ) ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ ਹਨ। ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਰੇ (ਰੰਗ ਦੇ) ਰਾਜ-ਘੋੜੇ। ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ (ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਦੇ ਰਬ ਅੱਗੇ) {ਨਹੇ} ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜੋ ਘੋੜੇ) ਇੰਦੁ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ॥ ੫੭ ॥

ਬਡੇ ਸਿੰਗ ਜਾਕੇ ਧਰੇ ਸੂਰ ਸੋਭੈ ॥ ਲਖੇ ਦੈਤ ਕੰਨਯਾ ਜਿਣੈ ਚਿਤ ਲੋਭੈ ॥
 ਕਢੇ ਦੰਤ ਪੱਤੰ ਸਿਰੰ ਕੇਸ ਉੱਚੰ ॥ ਲਖੇ ਗਰਭਣੀ ਆਣਿ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ ॥੫੮॥

ਜਿਸਨੇ ਵਡੇ ੨ ਸਿੰਛ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਬੜਾ) ਸੂਰਮਾ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਨਯਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ (ਪਾਉਨ ਦਾ) ਲੋਭ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਹੋ ਇਸਤੀ! ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ 'ਲੋਕ-ਪਤੀ' ਜਾਣ ਲੈ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਪਾਲ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੫੮ ॥

ਲਖੇ ਲੋਕ ਏਸੰ ਨਰੇਸੰ ਸੁ ਬਾਲੰ ॥ ਸਬੈ ਸੰਗ ਜਾਕੈ ਸਬੈ ਲੋਕ ਪਾਲੰ ॥
 ਲੁਟਿਓ ਏਕ ਬੇਰੰ ਕੁਬੇਰੰ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ਜਿਣਿਓ ਇੰਦੁ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਛਤੁਧਾਰੀ ॥੫੯॥

ਹੇ {ਬਾਲੰ} ਪਿਆਰੀ ਸਖੀ! ਉਸਨੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੜਾ ਛਤੁ ਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਜਿਸਨੇ ਜਿਤ ਲਿਆ ਸੀ ॥ ੫੯ ॥

ਕਹੇ ਜਉਨ ਬਾਲੀ ਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਆਨੇ ॥ ਜਿਤੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ ਸੁ ਪਾਛੇ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਚਹੂੰ ਓਰ ਰਾਜਾ ਕਹੇ ਨਾਮ ਸੋ ਭੀ ॥ ਤਜੇ ਭਾਂਤ ਜੈਸੀ ਸਬੈ ਰਾਜ ਓ ਭੀ ॥੬੦॥

(ਸਰਸਤੀ ਨੇ)—ਜਿਹੜੇ (ਰਾਜੇ) ਕਹੇ ਹਨ, ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਹ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਵਡੇ ੨ ਰਾਜੇ ਸਨ ਉਹ ਪਿਛੇ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਚੇਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ (ਦੇ)

ਜੋ ਭੀ ਰਾਜੇ (ਆਏ ਹਨ) ਉਹ ਭੀ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਭੀ (ਉਸੇ) ਤਰਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ (ਪਹਿਲੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ) ॥ ੬੦ ॥

ਲਖੇ ਦਈਤ ਸੈਣਾ ਬਡੀ ਸੰਗਿ ਤਾਂਕੇ॥ ਸੁਭੈ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਬਡੇ ਸੰਗ ਜਾਂਕੇ॥

ਧੁਜਾ ਗਿੱਧ ਉੱਧੰ ਲਸੈ ਕਾਕ ਪੂਰੰ॥ ਤਿਸੈ ਪਿਆਲ ਰਾਜਾ ਬਲੀ ਬ੍ਰਿਧ ਨੂਰੰ॥ ੬੧॥

ਵੇਖਦੀ ਹੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਗਿੱਧ ਤੇ ਕਾਂ (ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾਲ) ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਧੁਜਾ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਬਲੀ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਜਾਣ ਲੈ ਜੋ) ਬੜੇ ਹੀ {ਨੂਰ} ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥

ਰਥੰ ਬੇਸਟੰ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਆਪਾਰੰ ॥

ਸੁਭੈ ਸੰਗ ਜਾਕੈ ਸਭੈ ਲੋਕਪਾਰੰ ॥

ਇਹੈ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਦੁਰੰ ਦਾਨਵਾਰੰ ॥

ਤ੍ਰੀਆ ਤਾਸ ਸਚੀਨੋ ਅਦਿੱਤਿਆ ਕੁਮਾਰੰ ॥ ੬੨ ॥

ਅਪਾਰ ਹੀ ਹੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ (ਜਿਸਦਾ) ਰਥ ਜੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਸੰਗ ਵੇਚ ਸਾਰੇ ਹੀ 'ਲੋਕ ਪਾਲ' ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਬੜੇ ਭਯੰਕਰ ਦਾਨਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰੀ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ 'ਸਚੀ' ਅਦਿਤੀ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਨਹੇ ਸਪਤ ਬਾਜੀ ਰਥੰ ਏਕ ਚਕ੍ਰੰ॥ ਮਹਾ ਨਾਗ ਬੱਧੰ ਤਪੈ ਤੇਜ ਬਕ੍ਰੰ ॥

ਮਹਾ ਉਗ੍ਰ ਧੰਨ੍ਵਾ ਸੁਆਜਾਨ ਬਾਹੰ॥ ਸਹੀ ਚਿੱਤ ਚੀਨੋ ਤਿਸੈ ਦਿਉਸ ਨਾਹੰ॥ ੬੩॥

(ਜਿਸਦੀ) ਰਥ ਦਾ ਇਕ ਪਹੀਆ ਤੇ ਸਤ ਘੋੜੇ ਜੁਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੜੇ ਵਡੇ ੨ ਨਾਗ (ਰਥ ਨਾਲ) ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਬੜੇ ਭਯਾਨਕ ਤੇਜ ਨਾਲ ਤਪਦਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਉਗਰ ਧਨਖ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਜਾਨ ਲੈ, (ਇਹੋ ਹੀ) ਦਿਨ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ [ਸੂਰਜ] ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਚੜਿਓ ਏਣਰਾਜੰ ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ॥ ਨਿਸਾਰਾਜ ਤਾਕੋ ਲਖੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ॥

ਕਰੈ ਰਸਮ ਮਾਲਾ ਉਜਾਲਾ ਪਰਾਨੰ ॥

ਜਪੈ ਰਾਤ੍ਰ ਦਿਉਸੰ ਸਹੰਸੀ ਭੁਜਾਨੰ ॥ ੬੪ ॥

ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ {ਏਣਰਾਜੰ} ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਚੜਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਤੇਜਵਾਨ {ਨਿਸਾਰਾਜ} ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜਾਣੋ, (ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ) ਰਿਸਮਾਂ [ਕਿਰਨਾਂ] ਰੂਪ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਜਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਦਿਨੇ ਰਾਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੬੪ ॥

ਚੜੇ ਮਾਹਿਖੀਸੰ ਸਮੇਰੰ ਜੁ ਦੀਸੰ ॥ ਮਹਾ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ ਜਿਣਿਓ ਬਾਹ ਬੀਸੰ

ਧੁਜਾ ਦੰਡ ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਬਿਰਾਜੈ ॥

ਲਖੇ ਜਾਸ ਗਰਬੀਨ ਕੋ ਗਰਬ ਭਾਜੈ ॥ ੬੫ ॥

ਜੋ ਮਹਿਖੀ ਦੇ ਸਾਮੀ [ਝੋਟੇ] ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਯਾ ਸੁਮੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਹਾ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਜਮਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ) ਵੀਹ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲੇ [ਗਾਵਨ] ਨੇ ਜਿਤੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਧੁਜਾ ਵਿਚ ਦੰਡ (ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਜੋ) ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਨ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੫ ॥

ਕਹਾ ਲੈ ਬਖਾਨੋ ਬਡੇ ਗਰਬ ਧਾਰੀ ॥ ਸਬੈ ਘੇਰਿ ਠਾਢੇ ਜੁਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ ॥

ਨਚੈ ਪਾਤਰਾ ਚਾਤਰਾ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ॥

ਉਠੈ ਝਾਂਝ ਸਬਦੰ ਸੁਨੈ ਲੋਗ ਧਾਰੀ ॥ ੬੬ ॥

ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਹਾਂ ? (ਜੋ) ਵਡੇ ਹੀ ਗਰਬ ਧਾਰੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਘੇਰ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚਤਰ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਨਚਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਤਕਰ (ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ) ਝਾਂਜਰਾਂ ਦਾ ਸਬਦ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ) ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕ {ਧਾਰੀ} ਟਿਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ॥ ੬੬ ॥

ਬਡੇ ਦਿਰਬ ਧਾਰੀ ਬਡੀ ਸੈਨ ਲੀਨੇ ॥ ਬਡੇ ਦਿਰਬ ਕੋ ਚਿੱਤ ਮੈ ਗਰਬ ਕੀਨੇ ॥

ਚਿਤੰ ਤਾਸ ਚੀਨੋ ਸਹੀ ਦਿਰਬ ਪਾਲੰ ॥

ਉਠੈ ਜਉਨ ਕੇ ਰੂਪ ਕੀ ਜ਼ਾਲ ਮਾਲੰ ॥ ੬੭ ॥

ਬੜੇ ਵਡੇ ਧਨ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦਰਬ ਦਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਿਤ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ (ਇਉਂ) ਜਾਣ ਲੈ, (ਮਾਨੋ ਓਹੀ) ਸੱਚਾ ਧਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ [ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ] ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੬੭ ॥

ਸਭੈ ਭੂਪ ਠਾਢੇ ਜਹਾ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ॥ ਬਿਖੈ ਭੂਤਲੰ ਰੂਪ ਜਾਕੇ ਨ ਅੰਨਿਆ ॥

ਬਡੇ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਬਡੇ ਗਰਬ ਕੀਨੇ ॥

ਤਹਾ ਆਨਿ ਠਾਢੇ ਬਡੀ ਸੈਨ ਲੀਨੇ ॥ ੬੮ ॥

ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਖੜੇ (ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ) ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ (ਗਈ) ਜਿਸਦੇ ਸਮਾ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਡੇ ੨ ਛਤਰ ਧਾਰੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਉਥੇ ਆਨਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੬੮ ॥

ਨਦੀ ਸੰਗ ਜਾਕੈ ਸਬੈ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ॥ ਸਬੈ ਸਿੰਧ ਸੰਗੀ ਚੜੇ ਤੇਜ ਵਾਰੇ ॥

ਬਡੀ ਕਾਇ ਜਾਕੀ ਮਹਾ ਰੂਪ ਸੋਹੈ ॥

ਲਖੇ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮੋਹੈ ॥ ੬੯ ॥

ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ (ਮਨੁਖ ਰੂਪ) ਧਾਰਕੇ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ) ਜਿਸ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੜੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੀ ਦੇਹ ਬਡੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦਾ) ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੯ ॥

ਕਹੋ ਨਾਰਿ ਤੋਕੈ ਇਹੈ ਬਰੁਨ ਰਾਜਾ ॥ ਜਿਸੈ ਪੇਖ ਰਾਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਭਾਜਾ ॥

ਕਹਾ ਲੈ ਬਖਾਨੋ ਜਿਤੇ ਭੂਪ ਆਏ ॥

ਸਭੈ ਬਾਲ ਕੇ ਲੈ ਭਵਾਨੀ ਬਤਾਏ ॥ ੭੦ ॥

ਹੇ ਇਸਤੀ ! ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਹੀ 'ਵਰੁਨ' ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਾਂ ? ਜਿੰਨੇ ਕੂ ਰਾਜੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਸ ਇਸਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਸਰਸੁਤੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਖਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ॥ ੭੦ ॥

ਸੋਯਾ ॥ ਆਨਿ ਜੁਰੇ ਨਿਪ ਮੰਡਲ ਜੇਤਿਕ ਤੇਤ ਸਬੈ ਤਿਨ ਤਾਸ ਦਿਖਾਏ ॥

ਦੇਖ ਫਿਰੀ ਚਹੁ ਚਕ੍ਰਨ ਕੇ ਨਿਪ ਰਾਜਕੁਮਾਰਿ ਰਿਦੈ ਨਹੀ ਲਿਆਏ ॥

ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਮੰਡਲ ਭੂਪਤਿ ਹੇਰਿ ਦਸਾ ਮੁਰਝਾਏ ॥

ਫੁਕ ਭਏ ਮੁਖ ਸੁਕ ਗਏ ਸਬ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ ਫਿਰੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੭੧ ॥

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਆਕੇ {ਮੰਡਲ} ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਗਈ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ)

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ, (ਅਤੇ ਇਸ) ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੁਰਝਾ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ

ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੁਕ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸੁੱਕ ਗਏ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ) ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਬਿਜੈ ਮਾਲਾ ਪਾਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ) ਮੁੜਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ॥ ੭੧ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਤਉ ਲਗਿਆਨ ਗਏ ਅਜਿਰਾਜ ਸੁ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਬਡੋ ਦਲ ਲੀਨੇ ॥

ਅੰਬਰ ਅਨੂਪ ਧਰੇ ਪਸਮੰਬਰ ਸੰਬਰ ਕੇ ਅਰਿ ਕੀ ਛਬਿ ਛੀਨੇ ॥

ਬੇਖਨ ਬੇਖ ਚੜੇ ਸੰਗ ਹੁੈ ਨਿਪ ਹਾਨ ਸਬੈ ਸੁਖ ਧਾਮ ਨਵੀਨੇ ॥

ਆਨ ਗਏ ਜਰਕੰਬਰ ਸੇ ਅੰਜਿ ਅੰਬਰ ਸੇ ਨਿਪ ਕੰਬਰ ਕੀਨੇ ॥ ੭੨ ॥

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ । (ਜਿਸਨੇ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਪਸ਼ਮ ਦੇ {ਅੰਬਰ} ਕਪੜੇ (ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ) ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ (ਜੋ) ਸੰਬਰ* (ਦੌਤ ਦੇ) ਵੈਰੀ [ਕਾਮਦੇਵ] ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਬਿ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੁਸ਼ਟ ਹੈ) । (ਜੋ) ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ (ਸੂਰਮੇ) ਨਵੀਨ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਧਾਮ (ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੇ) ਨਾਲ ਚੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਾਨ ਜੇਡੇ ਹਨ । {ਜਰਕੰਬਰ} ਜਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵਰਗੇ ਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ, (ਜਿਸਨੇ) ਸੂਤੀ ਕਪੜੇ ਵਰਗੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਵਰਗਾ ਕਰਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੭੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ਪਾਂਤਿ ਹੀ ਪਾਤ ਬਨਾਇ ਬਡੋ ਦਲ ਢੋਲ ਮਿਦੰਗ ਸੁਰੰਗ ਬਜਾਏ ॥

ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ ਦਿਪੈ ਸਬ ਅੰਗ ਬਿਲੋਕਿ ਅਨੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਮੁਰਛਾਏ ॥

ਬਾਜਤ ਚੰਗ ਮਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁ ਨਾਦ ਸਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਏ ॥

ਰੀਝ ਰਹੇ ਰਿਝਵਾਰ ਸਬੈ ਲਖਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰਾਹਤ ਆਏ ॥੭੩॥

ਬੜੀ ਵਡੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਤਾਰ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਢੋਲ ਤੇ ਮਿਦੰਗ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਗਹਣੇ ਚਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ {ਅਨੰਗ} ਕਾਮਦੇਵ (ਦਾ ਮਨ) ਮੁਰਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਚੰਗਾਂ, ਮਿਦੰਗ ਤੇ ਉਮੰਗ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ । ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ (ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਉੱਤੇ) ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਝਨ ਵਾਲੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੭੩ ॥

ਜੈਸ ਸਰੂਪ ਲਖਿਓ ਅਜਿ ਕੋ ਹਮ ਤੈਸ ਸਰੂਪ ਨ ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਚੰਦਿ ਚਪਿਓ ਲਖਿ ਕੈ ਮੁਖ ਕੀ ਛਬਿ ਛੇਦ ਪਰੇ ਉਰ ਮੈ ਰਿਸ ਮਾਰੇ ॥

ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਪਾਵਕ ਚਿੱਤ ਚਿਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਅਉਰਨ ਜਾਰੇ ॥

ਜੈਸ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖਿਓ ਅਜਿ ਕੋ ਹਮ ਤੈਸ ਸਰੂਪ ਨ ਭੂਪ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੭੪ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਸੁੰਦਰ) ਸਰੂਪ ਅਜਰਾਜ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । (ਰਾਜੇ ਦੇ) ਮੁਖ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਚੰਦਮਾਂ (ਮਨ ਵਿਚ) ਖਿਝ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ (ਉਸਦੀ) ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । (ਰਾਜੇ ਦੇ) ਸਰੂਪ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਭੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਿੜ੍ਹ ਗਈ

* ਸੰਬਰ ਇਕ ਦੌਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮੋਇਆ ਸੀ, ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਫਾ ੧੯੫ ਤੇ ਕਥਾ ਦੇਖੋ ।

† ਚੰਗ ਤੇ ਉਮੰਗ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ।

ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ) ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਫੁਕਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਭਾ ਅਸਾਂ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਭੀ) ਰਾਜੇ ਦਾ (ਅਸਾਂ) ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੭੪ ॥

ਸੁੰਦਰ ਜੁਆਨ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਮੈ ਹਮ ਜਾਨਿਓ ॥

ਭਾਨ ਸਮਾਨ ਪੁਭਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਿ ਰਾਵ ਕਿ ਰਾਨ ਮਹਾਨ ਬਖਾਨਿਓ ॥

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਚਕੇ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਚਾਨਿਓ ॥

ਦਿਉਸ ਕੈ ਭਾਨ ਮੁਨਿਓ ਭਗਵਾਨ ਪਛਾਨ ਮਨੈ ਘਨ ਮੋਰਨ ਮਾਨਿਓ ॥੭੫॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਜੁਆਨ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਅਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ (ਹੈ, ਜਾਂ) ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

{ਪ੍ਰਮਾਨ} ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਣੀ? ਜਾਂ ਮਹਾਨ (ਤੇਜ ਹੀ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੇ (ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ)

ਚੰਦਮਾ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਦਿਨ ਨੇ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ

ਪਛਾਣਿਆਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ੭੫ ॥

ਬੋਲਿ ਉਠੇ ਪਿਕ ਜਾਨ ਬਸੰਤ ਚਕੋਰਨ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਿਓ ॥

ਸਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਲਖਿਓ ਸਭ ਸਾਧਨ ਜੋਧਨ ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰਤੱਛ ਪ੍ਰਮਾਨਿਓ ॥

ਬਾਲਨ ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ ਲਖਿਓ ਤਿੱਹ ਸਤੁਨ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਿਓ ॥

ਦੇਵਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੈ ਸਿਵ ਰਾਜਨ ਰਾਜਿੋ ਬਡੋ ਜੀਅ ਜਾਨਿਓ ॥੭੬॥

ਕੋਇਲਾਂ (ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ) ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਜਾਣਕੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ

ਚਕੋਰਾਂ ਨੇ ਚੰਦਮਾ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਸਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਜਾਣਿਆ

ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਲਾਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ

ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਵੇਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਕਾਲ' ਸਰੂਪ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵਤਾ

ਕਰਕੇ, ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ (ਨੇ ਆਪਨੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ (ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ)

ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੭੬ ॥

ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ ਲਖਿਓ ਤਿੱਹ ਸਤੁਨ ਸਤੁ ਸਮਾਨ ਬਸੇਖਿਓ ॥

ਚੋਰਨ ਭੋਰ ਕਰੋਰਨ ਮੋਰਨ ਤਾਸ ਸੋਹੀ ਘਨੋ ਕੈ ਅਵਿਰੇਖਿਓ ॥

ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਪੁਰ ਨਾਰਨ ਸੰਭੂ ਸਮਾਨ ਸਬੁ ਗਨ ਦੇਖਿਓ ॥

ਸੀਪ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਕੀ ਬੁੰਦ ਤਿਸੈ ਕਰਿ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਬਡੋ ਤਿੱਹ ਪੇਖਿਓ ॥੭੭॥

ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਰੀ ਨੇ ਖਾਸ ਵੇਰੀ ਸਮਾਨ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਕਰਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗਨਾਂ ਨੇ ਸੰਭੁ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਸਿ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਂਤਿ-ਬੁੱਧ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੱਡਾ ਰਾਜ ਕਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ॥ ੭੭ ॥

ਕੰਬਰ ਜਿਉਂ ਜਰ ਕੰਬਰ ਕੀ ਢਿਗ ਤਿਉ ਅਵਿਨੰਬਰ ਤੀਰ ਸੁਹਾਏ
ਨਾਕ ਲਖੇ ਰਿਸ ਮਾਨ ਸੁਆ ਮਨ ਨੈਨ ਦੋਉ ਲਖਿ ਏਣ ਲਜਾਏ
ਪੇਖਿ ਗੁਲਾਬ ਸਰਾਬ ਪੀਐ ਜਨੁ ਪੇਖਤ ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਰਿਸਾਏ
ਕੰਠ ਕਪੋਤ ਕਟੁ ਪਰ ਕੇਹਰ ਰੋਸ ਰਸੇ ਗਿ੍ਹ ਭੂਲ ਨ ਆਏ ॥ ੭੮

ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਕੰਬਲ (ਬੁਰਾ ਜੇਹਾ ਮਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ {ਅਵਿਨੰਬਰ} ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਭੀ (ਅਜਰਾਜ ਦੇ) ਕੋਲ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ (ਅਜਰਾਜ ਦੇ) ਨੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਤੋਤੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ {ਏਣ} ਹਰਨ ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਰੁਖਸਾਰਾਂ) [ਗੱਲ੍ਹਾਂ, ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਗੁਲਾਬ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ), ਮਾਨੋ (ਉਸਨੇ) ਸਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ (ਦੀ ਸੁਡੋਲਤਾ ਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ, ਕਾਮਦੇਵ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਿੱਚੀ (ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਬੂਤਰ ਅਤੇ ਲੱਕ (ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਸ਼ੇਰ ਗੁੱਸੇ (ਨਾਲ) ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਘਰੇ (ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁੱਲਕੇ ਭੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ੭੮ ॥

ਪੇਖਿ ਸਰੂਪ ਸਿਰਾਤ ਨ ਲੋਚਨ ਘੁਟਤ ਹੈ ਜਨੁ ਘੁਟ ਅਮੀਕੇ
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈਂ ਜਨੋ ਆਛਰ ਹੀ ਕੇ
ਭਾਵਤ ਨਾਰਿ ਸੁਹਾਵਤ ਗਾਰ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਭਰ ਆਨੰਦ ਜੀ ਕੇ
ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਕਹੈਂ ਅਬਿਚਾਰ ਤੀਆ ਬਰ ਨੀਕੇ ॥ ੭੯

ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅੱਖਾਂ {ਸਿਰਾਤ} ਤਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, (ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਦੇ ਇੱਛਾ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਘੁਟਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਅੰਮਤ ਦੇ ਘੁਟ (ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ)। (ਜੈ) ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਮਾਨੋ, ਦਿਲ ਦੇ ਅੱਖਰ ਹੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਤੀਆਂ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੁਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਕਰਕੇ ਗਾਲੀਆਂ (ਦੇਂਦੀਆਂ ਤੇ) ਦਿਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੀਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿ ਹੀ ਇਹ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ-ਰਹੀਆਂ ਹਨ-ਹੋ ਕਰਤਾਰ! ਤੂੰ (ਅਜਰਾਜ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ

ਸੁਕਮਾਰੀ ਰਚੀ
ਦੇਖਤ ਰੂਪ ਸਿਰਾ
ਗਾਵਤ ਗੀਤ
ਆਵਤ ਜਾਤ
ਰਾਜ ਕਰੇ ਤਬ
ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ
ਹੋਰ ਭੰਬ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ
ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ) ਗੀਤ ਗਾਉ
ਭਾਰੀ ਹੁਨੀ [ਗੁੰਜ] ਹੋ
ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ
(ਚੰਦਨ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦੀ
ਰਾਜ ਕਰੇ, ਜਿੰਨਾਂ
(ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਵਗਦ
ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ
ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕ
ਹਉ ਚਹੁ ਓਰ
ਲੇਖਨ ਉਖ ਹੈ
ਜੇਹੜੀ
ਨਾਲ ਗਿਣਾ ਸਕਦ
ਉਹੀ ਕਹਾਂ, (ਤਾਂ)
(ਰਾਜੇ ਦੇ) ਅੰਗਾਂ ਦੇ
ਪਾ ਲਵਾਂ? ਉਪਮਾ
ਵਿਚ ਭੀ ਮੁਕਦੀ
ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ
ਨੈਨ ਬਾਨ
ਸਾਰਸੁਤੀ ਨ ਸ
ਕੋਕਲ ਕੰਠਿ ਹ

ਸੁਕੁਮਾਰੀ ਰਚੀ ਹੈਂ ॥ ੭੯ ॥

ਦੇਖਤ ਰੂਪ ਸਿਰਾਤ ਨ ਲੋਚਨ ਪੇਖਿ ਛਕੀ ਪੀਅ ਕੀ ਛਬਿ ਨਾਰੀ ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਦੋਲ ਮਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਭਾਰੀ ॥
ਆਵਤ ਜਾਤ ਜਿਤੀ ਪੁਰ ਨਾਗਰ ਗਾਗਰ ਡਾਰ ਲਖੇ ਦੁਤਿ ਭਾਰੀ ॥
ਰਾਜ ਕਰੇ ਤਬ ਲੋ ਜਬ ਲੋ ਮਹਿ ਜਉ ਲਗ ਗੰਗ ਬਹੈ ਜੁਮਨਾਰੀ ॥੮੦॥

ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ (ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਹੋਰ ਡੰਝ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ), ਇਸਤੀ ਪਤੀ ਛਬਿ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਇਸਤੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ) ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ੨) ਦੋਲਾਂ, ਮਿਦੰਗਾਂ ਤੇ ਮੁਚੰਗਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਧੁਨੀ [ਗੂੰਜ] ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਭੀ ਸ਼ੈਹਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ (ਰਾਜ ਮਹੱਲ ਨੂੰ) ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਬੜੀ) ਭਾਰੀ ਦੁਤਿ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ (ਚੰਦਨ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦੀ) ਗਾਗਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਅਤੇ ਅਸੀਸ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੇ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ (ਧਰਤੀ ਉਤੇ) ਗੰਗਾਂ ਤੇ ਜਮੁਨਾ (ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਵਗਦਾ ਹੈ ॥ ੮੦ ॥

ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ ਅਜਿਰਾਜਿ ਕੀ ਰਾਜਤ ਸੇ ਕਹਿ ਕੈ ਕਿਹ ਭਾਂਤ ਗਨਾਉ ॥
ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਦੇਤ ਸਬੈ ਜੋ ਪੈ ਤਾਸ ਕਹੈ ਜੀਅ ਬੀਚ ਲਜਾਉ ॥
ਹਉ ਚਹੂੰ ਓਰ ਫਿਰਿਓ ਬਸੁਥਾ ਛਬਿ ਅੰਗਨ ਬੀਨ ਕਹੂੰ ਕੋਈ ਪਾਉ ॥
ਲੇਖਨ ਉਖ ਹੈ ਜਾਤ ਲਿਖੈ ਛਬਿ ਆਨਨ ਤੇ ਕਿਮਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਉ ॥੮੧॥

ਜੇਹੜੀ ਪ੍ਰਭਾ (ਰਾਜੇ) ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਜੇਹੜੀ ਉਪਮਾਂ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਭੀ ਉਹੀ ਕਹਾਂ, (ਤਾਂ) ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲੱਜ ਆਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਰਾਜੇ ਦੇ) ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ, (ਕਿ) ਕਿਤੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਾ ਲਵਾਂ? ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਦਿਆਂ ੨ ਕਲਮ ਗੰਨੇ (ਵਾਂਗੂੰ ਮੋਟੀ) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਪਰ ਉਪਮਾਂ ਫਿਰ ਭੀ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ) ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਯਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ॥ ੮੧ ॥

ਨੈਨਨ ਬਾਨ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਮਾਰਤ ਘਾਇਲ ਕੈ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਡਾਰੀ ॥
ਸਾਰਸੂਤੀ ਨ ਸਕੈ ਕਹਿ ਰੂਪ ਸਿੰਗਾਰ ਕਹੈ ਮਤਿ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੀ ॥
ਕੋਕਲੋ ਕੰਠਿ ਹਰਿਓ ਨਿਪੁ ਨਾਇਕ ਛੀਨ ਕਪੋਤ ਕੀ ਗੀਵ ਅਨਿਆਰੀ ॥

ਗੋਝ ਗਿਰੇ ਨਰ ਨਾਰਿ ਧਰਾ ਪਰ ਘੁਮਤਿ ਹੈ ਜਨੁ ਘਾਇਲ ਭਾਰੀ ॥੮੨॥

ਨੈਨਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਮਾਰ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ (ਇਸਤੀਆਂ) ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਸੁੱਟੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰਸੁਤੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ (ਉਸਦੇ) ਸਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਆਖਣ ਵਾਲੀ (ਮੇਰੀ) ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੌਣ ਹੈ? ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਨੇ ਕੋਇਲ ਦੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨਾਲੋਂ (ਰਾਜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ) ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਤੀਆਂ, ਪੁਰਸ਼ (ਰਾਜੇ ਉਤੇ) ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਲੋਟ ਰਹੇ ਹਨ ॥੮੨॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਅਜਿਰਾਜ ਕੇ ਗੋਝ ਰਹੇ ਨਰ ਨਾਰਿ ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰ ਕਿ ਸੂਰ ਇਹ ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ ॥੮੩॥

(ਰਾਜੇ) 'ਅਜਰਾਜ' ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ {ਨਿਰਖਿ} ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਸਾਰੇ) ਇਸਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਸਾਰੇ ਆਪਨੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ—'ਇਹ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ? ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਹੈ? ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਹੈ? ॥੮੩॥

ਕਬਿੱਤੁ ॥ ਨਾਗਨ ਕੇ ਛਉਨਾ ਹੈਂ ਕਿ ਕੀਨੇ ਕਾਹੂ ਟਉਨਾ ਹੈਂ ॥

ਕਿ ਕਾਮ ਕੇ ਖਿਲੋਨਾ ਹੈਂ ਬਨਾਏ ਹੈਂ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥

ਇਸਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈਂ ਕਿ ਸੁੰਦਤਾ ਕੀ ਖਾਨ ਹੈਂ ॥

ਕਿ ਕਾਮ ਕੇ ਕਲਾਨ ਬਿਧਿ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ॥

ਚਾਤੁਰਤਾ ਕੇ ਭੇਸ ਹੈਂ ਕਿ ਰੂਪ ਕੇ ਨਰੇਸ ਹੈ ॥

ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਦੇਸ ਏਸ ਕੀਨੇ ਚੰਦ੍ਰ ਸਾਰ ਕੈ ॥

ਤੇਗ ਹੈਂ ਕਿ ਤੀਰ ਹੈਂ ਕਿ ਬਾਨਾ ਬਾਂਧੇ ਬੀਰ ਹੈਂ ॥

ਸੁ ਐਸੇ ਨੇਤ੍ਰ ਅਜਿ ਕੇ ਬਿਲੋਕੀਐ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ॥੮੪॥

ਸਪਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਹਨ? ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਹੀ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਹਨ? (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਸੁਧਾਰਕੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ? ਜਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਨ ਹਨ? ਜਾਂ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਬੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਕਲਾਂ [ਸ਼ਕਤੀਆਂ] ਦਾ ਪੁੰਜ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਚਾਤੁਰਤਾ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਹਨ? ਜਾਂ 'ਰੂਪ' ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ? ਜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ ਦੇ (ਏਹੋ) {ਏਸ} ਰਾਜੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ (ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਹਨ)। ਤਲਵਾਰ ਹਨ? ਜਾਂ ਤੀਰ ਹਨ? ਜਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹਨ। ਰਾਜੇ 'ਅਜਰਾਜ' ਦੇ ਨੈਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ ਆਪਨੇ ਆਪਨੂੰ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥੮੪॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਤੀਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਅਵਿਲੋਕਹੁ ਜਾਈ ॥
 ਰੀਝ ਰਹੀ ਰਿਝਾਵਰ ਲਖੇ ਦੁਤਿ ਭਾਖ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਤਾਈ ॥
 ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਉਠਿ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕਨ ਮੋਰ ਚਕੋਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਈ ॥
 ਡੀਠਿ ਪਰੇ ਅਜਿਰਾਜ ਜਬੈ ਚਿਤ ਦੇਖਤ ਹੀ ਤ੍ਰੀਅ ਲੀਨ ਚੁਰਾਈ ॥੮੫॥

(ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੈਨ) ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ? ਜਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ? (ਜਾਂ) ਹਰਨ ਦੇ {ਬਾਰਨ} ਬਚਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ? (ਇਸਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ) ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ ! ਦੁਤਿ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਦੁਨੀਆਂ) ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੋਹਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਦਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । (ਰਾਜੇ ਨੂੰ) {ਬਿਲੋਕਨ} ਵੇਖਨ ਸਾਰ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਠਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰ ਚੱਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੋਰ ਤੇ ਚਕੋਰ (ਭੀ ਰੂਪ ਦੀ ਉਲਝਨ ਵਿਚ) ਉਲਝ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੇ 'ਅਜਰਾਜ ਜੀ' ਨਜ਼ਰ ਪਏ ਹਨ, ਵੇਖਦਿਆਂ (ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ) ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੮੫ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਅਵਿਲੋਕੀਆ ਅਜਿਰਾਜ ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਸਰਬ ਸਮਾਜ ॥

ਅਤਿ ਰੀਝ ਕੈ ਹਸ ਬਾਲ ॥ ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਉਤਾਲ ॥੮੬॥

'ਅਜਰਾਜ' ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, (ਜੋ) ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਸਮੇਤ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਤੇ ਹਸ ਕਰਕੇ, {ਉਤਾਲ} ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗੁੰਦ ਲਈ ਹੈ ॥ ੮੬ ॥

ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਲ ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਵੰਤਸੁ ਬਾਲ ॥

ਤਿਸ ਡਾਰੀਆ ਉਰ ਆਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ ॥ ੮੭ ॥

(ਫਿਰ ਉਹ) ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ । ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਆਨਕੇ (ਮਾਲਾ ਰਾਜੇ ਦੇ) ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ । (ਜੋ ਰਾਜਾ) ਅਠਾਰਾਂ ਨਿਧਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ॥ ੮੭ ॥

ਤਿਹ ਦੇਬਿ ਅਗਿਆ ਕੀਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥

ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰੀ ਇਮ ਬੈਨ ॥ ਸਸਿ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ॥ ੮੮ ॥

ਉਸਨੂੰ (ਸਾਰਸੁਤੀ) ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ । (ਜੋ ਦੇਵੀ) ਅਠਾਰਾਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ । ਹੋ ਸੁੰਦਰੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ । (ਜਿਸਦੇ) ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ਚੰਦਮਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ) ॥ ੮੮ ॥

ਤਵ ਜੋਗ ਹੈ ਅਜਿਰਾਜ ॥ ਸੁਨਿ ਰੂਪਵੰਤ ਸਲਾਜ ॥

ਬਰੁ ਆਜੁ ਤਾਕਹ ਜਾਇ ॥ ਸੁਨਿ ਬੈਨਿ ਸੁੰਦਰ ਕਾਇ ॥ ੮੯ ॥

(ਉਹ) 'ਅਜਰਾਜ' ਤੇਰਾ (ਪਤੀ ਹੋਣ ਦੇ) ਯੋਗ ਹੈ। (ਹੋਰ) ਸੁਣ, (ਉਹ) ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਲੱਜਾ ਦੇ ਸੰਜਗਤ ਹੈ। (ਤੂੰ ਹੁਣੇ) ਜਾਕੇ, ਅੱਜ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਲੈ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹ ਵਾਲੀਏ। (ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੮੯ ॥

ਗਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਪੁਬੀਨ ॥ ਉਰ ਡਾਰਿ ਤਾਕੇ ਦੀਨ ॥

ਤਬ ਬਾਜ ਤੂਰ ਅਨੇਕ ॥ ਡਫ ਬੀਣ ਬੇਣ ਬਸੇਖ ॥ ੯੦ ॥

ਚਤਰ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ) ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੜਕੇ, ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ-ਤੂਰ, ਡੱਫ, ਬੀਨਾ, ਬੇਣ ॥ ੯੦ ॥

ਡਫ ਬਾਜ ਢੋਲ ਮਿਦੰਗ ॥ ਅਤਿ ਤੂਰ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ॥

ਨਯ ਬਾਸੁਰੀ ਅਰੁ ਬੈਨ ॥ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਭ ਨੈਨ ॥ ੯੧ ॥

ਦੱਡ, ਢੋਲ, ਮਿਦੰਗ, ਅਤਿ ਤੂਰ, ਤਾਨ-ਤਰੰਗ, ਨਵੀਂ-ਬਾਸੁਰੀ, (ਆਦਿਕ ਸਾਜ ਵਜਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰ ਨਾਲ) {ਬੈਨ} ਗਲੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ (ਰਲਾਕੇ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ (ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨੇਤ੍ਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ॥ ੯੧ ॥

ਤਿਹ ਇਆਹਿ ਕੈ ਅਜਿਰਾਜਿ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਲੈ ਕਰਿ ਦਾਜ ॥

ਗਿਹੁ ਆਈਆ ਸੁਖ ਪਾਇ ॥ ਡਫ ਬੇਣ ਬੀਣ ਬਜਾਇ ॥ ੯੨ ॥

ਅਜਰਾਜ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਜ ਲੈ ਕਰਕੇ। ਸੁਖ ਪਾਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਫ, ਬੀਨਾ ਤੇ ਬੇਣ ਵੱਜਦੀ ਹੈ ॥ ੯੨ ॥

ਅਜਿਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ ॥

ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਸੀਲ ਸਮੁਦ੍ਰ ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਤਿਆ ਰਣ ਰੁਦ੍ਰ ॥ ੯੩ ॥

'ਅਜਰਾਜ' ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਅਠਾਰਾਂ ਕਲਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸੁਖ ਦਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਰਣ (ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਰੁੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੯੩ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਾਜ ਕਮਾਇ ॥ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ ॥

ਰਣਧੀਰ ਰਾਜ ਬਿਸੇਖ ॥ ਜਗ ਕੀਨ ਜਾਸ ਭਿਖੇਖ ॥ ੯੪ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਇੰਦਮਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹਕੇ ਫਿਰ) ਰਾਜ ਕਮਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਵਾਇਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਰਾਜਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਣਧੀਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ {ਭਿਖੇਖ} ਰਾਜ ਤਿਲਕ (ਸਮੇਂ ਭੀ) ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੯੪ ॥

ਜਗ ਜੀਤ ਚਾਰਿ ਦਿਸਾਨ ॥ ਅਜਿਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ॥

ਨਿਪ ਦਾਨ ਸੀਲ ਪਹਾਰ ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰ ਉਦਾਰ ॥ ੯੫ ॥

(ਫਿਰ ਉਸਨੇ) ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਅਜਰਾਜ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਰਾਜਾ ਦਾਨ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਾੜ ਹੈ। ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਚੌਹੁ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਰ ਹੈ ॥ ੯੫ ॥

ਦੁਤਿ ਵੰਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ॥ ਜਿਹ ਪੇਖਿ ਖਿਝੱਤ ਮੈਨ ॥

ਮੁਖਿ ਦੇਖਿ ਚੰਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ॥ ਚਿਤ ਸੋ ਚੁਰਾਵਤ ਭੂਪ ॥ ੯੬ ॥

(ਚੇਹਰੇ ਦੀ) ਮਹਾਂ ਦਮਕ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿੱਝਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦਾ) ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੯੬ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਬਡ ਰਾਜ ॥ ਬਹੁ ਜੱਗ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ॥

ਜਉ ਕਹੋ ਸਰਬ ਬਿਚਾਰ ॥ ਇਕ ਹੋਤ ਕਥਾ ਪਸਾਰ ॥ ੯੭ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੇ (ਸਾਜ) ਸਮਾਜ (ਨਾਲ ਉਸਨੇ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੱਗੜ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਰਾ (ਪ੍ਰਸੰਗ) ਵਿਚਾਰ (ਪੂਰਬਕ) ਕਹਾਂ (ਤਦ ਇਸੇ ਦੀ) ਕਥਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪਸਾਰੇ (ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋ ਜਾਏਗਾ) ॥ ੯੭ ॥

ਤਿਹ ਤੇਸੁ ਬੋਰੀਐ ਬਾਤ ॥ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਭਾਖੋ ਭ੍ਰਾਤ ॥

ਬਹੁ ਜੱਗ ਧਰਮ ਸਮਾਜ ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੈ ਅਜਿਰਾਜ ॥ ੯੮ ॥

ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਹੇ ਭਰਾਓ! (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲਵੋ। ਧਰਮ (ਦੇ ਸਾਜ) ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਅਜਰਾਜ' ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਭੋਗਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੯੮ ॥

ਜਗ ਆਪਨੋ ਅਜਿ ਮਾਨ ॥ ਤਰਆਂਖ ਆਨ ਨ ਆਨ ॥

ਤਬ ਕਾਲ ਕੋਪ ਕਰੁਾਲ ॥ ਅਜਿ ਜਾਰੀਆ ਮਧਿ ਸੁਾਲ ॥ ੯੯ ॥

ਅਜਰਾਜ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਨਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਦ ਕਾਲ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਦੀ ਮਹਾਂ) ਕਰਵਾਲ (ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਉਸ) ਅੱਗ ਦੇ ਵਿਚ (ਸੁੱਟਕੇ) ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾੜ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ॥ ੯੯ ॥

ਅਜਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਨ ॥ ਤਬ ਸਰਬ ਦੇਖਿ ਡਰਾਨ ॥

ਜਿਮ ਨਾਵ ਖੇਵਟ ਹੀਨ ॥ ਜਿਮ ਦੇਹ ਅਰਬਲ ਛੀਨ ॥ ੧੦੦ ॥

ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। (ਜਦ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਤਦ (ਹੋਰ) ਸਾਰੇ (ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ) ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ {ਖੇਵਟ} ਮਲਾਹ ਤੋਂ ਹੀਨੀ ਬੇੜੀ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਮਰਾ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਨ (ਮਗਰੋਂ) ਦੇਹ (ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦੦ ॥

ਜਿਮ ਗਾਂਵ ਰਾਵ ਬਿਹੀਨ ॥ ਜਿਮ ਉਰਬਰਾ ਕ੍ਰਿਸ ਛੀਨ ॥

ਜਿਮ ਦਿਰਬ ਹੀਣ ਭੰਡਾਰ ॥ ਜਿਮ ਸਾਹਿ ਹੀਣ ਬਿਪਾਰ ॥ ੧੦੧ ॥

ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਪਿੰਡ । ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕੱਟੀ ਜਾਨ ਮਗਰੋਂ {ਉਰਬਰਾ} ਧਰਤੀ ।
ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਖਜ਼ਾਨਾ । ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਪਾਰ (ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ) ॥ ੧੦੧ ॥

ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਕਬਿਤ ॥ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਜਿਮ ਮਿੱਤ ॥

ਜਿਮ ਰਾਜ ਹੀਣ ਸੁਦੇਸ ॥ ਜਿਮ ਸੈਨ ਹੀਨ ਨਰੇਸ ॥ ੧੦੨ ॥

ਜਿਵੇਂ ਅਰਥ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਕਵਿਤਾ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ) । ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਨਾ
ਮਿੱਤ (ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਸੁਭ ਦੇਸ (ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
ਜਿਵੇਂ ਫੌਜ ਤੋਂ ਹੀਨੇ ਰਾਜੇ (ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ) ॥ ੧੦੨ ॥

ਜਿਮ ਗਿਆਨ ਹੀਣ ਜੁਗੇਂਦ ॥ ਜਿਮ ਭੂਮ ਹੀਣ ਮਹੇਂਦ ॥

ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਬਿਚਾਰ ॥ ਜਿਮ ਦਰਬ ਹੀਣ ਉਦਾਰ ॥ ੧੦੩ ॥

ਜਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਜੋਗੀ ਰਾਜ । ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਾਜਾ (ਜਾਂ ਜਿਮੀਂ-
ਦਾਰ) । ਜਿਵੇਂ ਅਰਥ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਵਿਚਾਰ (ਬੇਅਰਥ ਹੈ) । ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਸਖੀ (ਕਿਸੇ
ਕੰਮ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ੧੦੩ ॥

ਜਿਮ ਅੰਕੁਸ ਹੀਣ ਗਜੇਸ ॥ ਜਿਮ ਸੈਨ ਹੀਣ ਨਰੇਸ ॥

ਜਿਮ ਸਸਤੁ ਹੀਣ ਲੁਝਾਰ ॥ ਜਿਮ ਬੁਧਿ ਬਾਝ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੦੪ ॥

ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਡੇ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਾਜ-ਹਾਥੀ । ਜਿਵੇਂ ਫੌਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਰਾਜੇ (ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ)
ਜਿਵੇਂ ਸਸਤੁ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜੋਧਾ । ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ (ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ) ॥ ੧੦੪ ॥

ਜਿਮ ਨਾਰਿ ਹੀਣ ਭਤਾਰ ॥ ਜਿਮ ਕੰਤ ਹੀਨ ਸੁ ਨਾਰਿ ॥

ਜਿਮ ਬੁੱਧਿ ਹੀਣ ਕਬਿੱਤ ॥ ਜਿਮ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀਣ ਸੁ ਮਿੱਤ ॥ ੧੦੫ ॥

ਜਿਵੇਂ ਇਸਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਪਤੀ । ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਇਸਤੀ ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ
ਹੀਣੀ ਕਵਿਤਾ । ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਮਿੱਤ ॥ ੧੦੫ ॥

ਜਿਮ ਦੇਸ ਭੂਪ ਬਿਹੀਨ ॥ ਬਿਨ ਕੰਤ ਨਾਰਿ ਅਧੀਨ ॥

ਜਿਮ ਭਾਂਤਿ ਬਿਪੁ ਅਬਿੱਦਿ ॥ ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਸਬਿੱਦਿ ॥ ੧੦੬ ॥

ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਾ । ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਇਸਤੀ ਮਹਾਂ ਦੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹਿਆ ਪੰਡਿਤ । ਜਿਵੇਂ ਅਰਥ (ਗਿਆਨ ਤੋਂ) ਹੀਨਾ ਵਿਦਵਾਨ (ਭੀ ਮਹਾਂ
ਬੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ॥ ੧੦੬ ॥

ਤੇ ਕਹੇ ਸਰਬ ਨਰੇਸ ॥ ਜੋ ਆ ਗਏ ਇਹ ਦੇਸ ॥

ਕਰਿ ਅਸਟ ਦਸ੍ਰ ਪੁਰਾਣਿ ॥ ਦਿਜ ਬਿਆਸ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ ॥ ੧੦੭ ॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਕਹੇ ਹਨ । ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਬਨਾਏ ਹਨ । ਬਿਆਸ ਪੰਡਿਤ ਵੇਦ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ ॥ ੧੦੭ ॥

ਕੀਨੇ ਅਠਾਰਹ ਪਰਬ ॥ ਜਗ ਰੀਝੀਆ ਸੁਨ ਸਰਬ ॥

ਇਹ ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮਵਤਾਰ ॥ ਭਏ ਪੰਚਮੋ ਮੁਖਚਾਰ ॥ ੧੦੮ ॥

(ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ) ਅਠਾਰਾਂ ਪਰਬ ਬਨਾਏ ਹਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਆਸ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ । (ਇਹ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੦੮ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ:ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੰਚਮੋਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਰਾਜਾ

ਅਜ ਕੇ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੫ ॥ ੯ ॥ ੩੧੫ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਜੁਗ ਆਗਲੇ ਇਹ ਬਿਆਸ ॥ ਜਗ ਕੀਅ ਪੁਰਾਣ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥

ਤਬ ਬਾਢੀਆ ਤਿਹ ਗਰਬ ॥ ਸਰ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਸਰਬ ॥ ੧ ॥

ਅਗਲੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਆਸ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ । (ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ) ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । (ਉਹ) ਆਪਨੇ ਸਮਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ॥ ੧ ॥

ਤਬ ਕੋਪ ਕਾਲ ਕਰਵਾਲ ॥ ਜਿਹ ਜਾਲ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲ ॥

ਖਟ ਟੂਕ ਤਾਕਹੰ ਕੀਨ ॥ ਪੁਨ ਜਾਨ ਕੈ ਤਿਨ ਦੀਨ ॥ ੨ ॥

ਤਦ 'ਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਨੇ ਕਰਵਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸ (ਕ੍ਰੋਧ) ਜਾਲ [ਅਗਨਿ] ਦੇ ਜਾਲ [ਲਾਟ] ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ । (ਉਸਨੇ) ਉਸ (ਬ੍ਰਹਮਾਂ) ਦੇ ਛੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਜਾਨ' [ਪੁਰਾਣਾਂ] ਦਾ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਨਹੀ ਲੀਨ ਪਾਨ ਨਿਕਾਰ ॥ ਭਏ ਖਸਟ ਰਿਖੈ ਅਪਾਰ ॥

ਤਿਨ ਸਾਸਤ੍ਰੰਗ ਬਿਚਾਰ ॥ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸੁ ਭਾਰ ॥ ੩ ॥

ਉਸਦੇ ਪਾਣ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਲਏ ਹਨ । (ਉਹੀ ਫਿਰ) ਅਪਾਰ (ਗਿਆਨ ਵਾਨ) ਛੇ ਰਿਖੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਸੀ । (ਇਸ ਲਈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ 'ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩ ॥

ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਬਿਆਸ ਸੁ ਭਾਸ ॥

ਧਰਿ ਖਸਟਮੋ ਅਵਤਾਰ ॥ ਖੱਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀਨ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪ ॥

(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ
ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੀ। ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਰ ਕਰਕੇ ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਖਸਟਮੋ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ
ਖਸਟ ਰਿਖ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੬ ॥ ੩੧੯ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ ॥ ਦਸ ਅਸਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥
ਕਲਜੁਗਿਯ ਲਾਗ ਨਿਹਾਰ ॥ ਭਏ ਕਾਲਦਾਸ ਅਬਿਚਾਰ ॥ ੧ ॥

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਅਠਾਰਾਂ (ਪੁਰਾਣ, ਤੇ ਛੇ) ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਨ
(ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਦ) ਕਲਜੁਗ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸ ਪਿਆ। (ਤਦ) ਮਹਾਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨ
(ਬ੍ਰਹਮਾ) ਕਾਲੀਦਾਸ (ਰੂਪ) ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੧ ॥

ਲਖਿ ਰੀਝ ਬਿਕ੍ਰਮਜੀਤ ॥ ਅਤਿ ਗਰਬਵੰਤ ਅਜੀਤ ॥
ਅਤਿਗਿਆਨ ਮਾਨ ਗੁਨੈਨ ॥ ਸੁਭ ਕ੍ਰਾਂਤ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ॥ ੨ ॥

ਜਿਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਿਕ੍ਰਮਜੀਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। (ਜੋ) ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਗਰਬ
ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। (ਜੋ) ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਤੇ {ਗੁਨੈਨ} ਗੁਣਾਂ
ਦਾ ਘਰ ਸੀ। (ਜਿਸਦੀ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ॥ ੨ ॥

ਰਘੁ ਕਾਬਿ ਕੀਨ ਸੁਧਾਰ ॥ ਕਰਿ ਕਾਲਦਾਸ ਵਤਾਰ ॥

ਕਹੋ ਲੋ ਬਖਾਨੋ ਤਉਨ ॥ ਜੋ ਕਾਬਿ ਕੀਨੇ ਜਉਨ ॥ ੩ ॥

ਉਸਨੇ 'ਰਘੁਬੰਸ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਯ ਸੁਧਾਰਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਕਾਲੀਦਾਸ'
ਅਵਤਾਰ (ਧਾਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ) ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾ ? ਜੋ ਜੋ
ਕਾਵਯ (ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਨੇ) ਕੀਤੇ ਹਨ ॥ ੩ ॥

ਧਰ ਸਪਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਤਾਰ ॥ ਤਬ ਭਇਓ ਤਾਸ ਉਧਾਰ ॥

ਤਬਿ ਧਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ॥ ੪ ॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਸਤ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਤਦ ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ
ਗਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਉਸਨੇ (ਆਪਨਾ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। (ਜੋ) ਉਪਮਾ
ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਉਸਦਾ) ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ
ਸਪਤਮੋ ਕਾਲੀਦਾਸ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੭ ॥ ੩੨੩ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਬ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਅਬ ਕਹੋ ਤਉਨ ਸੁਧਾਰ ॥ ਜੇ ਧਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ॥

ਅਤਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਕੀਨ ॥ ਤਬ ਗਰਬ ਕੇ ਰਸਿ ਭੀਨ ॥ ੧ ॥

ਹੁਣ ਉਹ ਸੁਧਾਰਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਹੜੇ ਰੁਦ੍ਰ [ਸ਼ਿਵਜੀ] ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਰੇ ਹਨ, (ਉਸਨੇ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਲਈ। ਤਦ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੧ ॥

ਸਰਿ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਅਉਰ ॥ ਸਬ ਦੇਸ ਮੇਂ ਸਬ ਠੌਰ ॥

ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਇਮ ਕਾਲ ॥ ਇਮ ਭਾਖਿ ਬੈਣਿ ਉਤਾਲ ॥ ੨ ॥

ਆਪਨੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਉਸਨੇ ਨਾਂ ਜਾਣਿਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ (ਵਿਚ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੇਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ)। ਤਦ ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ॥ ੨ ॥

ਜੇ ਗਰਬ ਲੋਕ ਕਰੰਤ ॥ ਤੇ ਜਾਨ ਕੂਪ ਪਰੰਤ ॥

ਮੁਰ ਨਾਮ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੩ ॥

ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਨ (ਬੁਝਕੇ) ਖੂਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਹੈ। ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ! (ਇਸ) ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੩ ॥

ਕੀਅ ਗਰਬ ਕੋ ਮੁਖ ਚਾਰ ॥ ਕਛੁ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਅਬਿਚਾਰ ॥

ਜਬ ਧਰੇ ਤਿਨ ਤਨ ਸਾਤ ॥ ਤਬ ਬਨੀ ਤਾਕੀ ਬਾਤ ॥ ੪ ॥

ਬਹੁਮਾਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚਿਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਸੱਤ ਜਨਮ ਪਾ ਲਏ। ਤਦ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਬਣੀ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਤਿਮ ਜਨਮੁ ਧਰੁ ਤੈ ਜਾਇ ॥ ਚਿਤ ਦੇ ਸੁਨੋ ਮੁਨ ਰਾਇ ॥

ਨਹੀ ਐਸ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫ ॥

ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਭੀ ਜਾਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਹੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜੇ! ਚਿੱਤ ਦੇਕੇ ਸੁਣੋ। (ਐਵੇਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ! (ਇਸ) ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੫ ॥

ਸੁਨ ਸੁਵਨ ਏ ਸਿਵ ਬੈਨ ॥ ਹਠ ਛਾਡਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ॥

ਤਿਹ ਜਾਨ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥ ਛਿਤ ਲੀਨ ਆਨਵਤਾਰ ॥ ੬ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਏਹ ਬਚਨ ਕੰਨੀ ਸੁਣ (ਲਏ) । (ਉਸ) ਸੁੰਦਰ ਨੈਨਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹਠ ਛੱਡ ਦਿਤਾ । ਉਸਨੂੰ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਜਾਣਕੇ (ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਲਿਆ) । (ਫਿਰ) ਆਨਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ॥ ੬ ॥

ਪਾਧਰੀ ਛੇਦ ॥ ਜਿਮ ਕਥੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ॥

ਤਿਮ ਕਹੋ ਰਿਖਨ ਸਬ ਹੀ ਸਮਾਜ ॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਪਾਕਰ ਤਿਹ ਕਰਮ ਕੀਨ ॥

ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਜੇਮ ਦਿਜ ਬਰਨ ਲੀਨ ॥ ੭ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ [ਬ੍ਰਹਮਾ] (ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ) ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ [ਮਨੁਖਾਂ ਵਰਗੇ] ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵਰ ਲਏ ਹਨ ॥ ੭ ॥

ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਤੇ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭਾਖੋ ਸੁ ਬਾਸ ॥

ਰਿਖ ਪੁਤ੍ਰ ਏਸ ਭਏ ਰੁਦ੍ਰ ਦੇਵ ॥ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ ਮਾਨੀ ਅਭੇਵ ॥ ੮ ॥

ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਕੈਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਉਹ ਉਹ ਬੜੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਰੁਦ੍ਰ ਦੇਵ ਜੀ ਰਿਖ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਹੋਏ ਹਨ । (ਜੇ) ਅਭੇਵ ਦੇ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਮੋਨੀ ਸਨ ॥ ੮ ॥

ਪੁਨ ਭਏ ਅਤ੍ਰ ਰਿਖ ਮੁਨਿ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥

ਲਿੱਨੋ ਸੁ ਜੋਗ ਤਜਿ ਰਾਜ ਆਨਿ ॥ ਸੇਵਿਆ ਰੁਦ੍ਰ ਸੰਪਤ ਨਿਧਾਨ ॥ ੯ ॥

ਫਿਰ ਮਹਾਨ ਮੁਨੀ ਜੀ ਆਕੇ 'ਅਤ੍ਰੀ ਰਿਖ' ਜੀ ਹੋਏ । ਜੇ {ਚਾਰ} ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ, ਆਨਕੇ ਜੋਗ ਲਿਆ ਸੀ । (ਫਿਰ ਜੋ ਧਨ) ਸੰਪਦਾ ਦਾ ਨਿਧਾਨ (ਹੈ, ਉਸ) ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੯ ॥

ਕਿੱਨੋ ਸੁ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਗੀਝਿਓ ਰੁਦ੍ਰ ਤਾ ਪਰ ਨਿਦਾਨ ॥

ਬਰੁ ਮਾਂਗ ਪੁਤ੍ਰ ਜੋ ਰੁਚੈ ਤੋਹਿ ॥ ਬਰੁ ਦਾਨੁ ਤਉਨ ਮੈ ਦੇਉ ਤੋਹਿ ॥ ੧੦ ॥

ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ । (ਤਦ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਯਾ । (ਰੁਦ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ)—ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਰ ਮੰਗ ਲੈ । ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਓਹ ਹੀ ਵਰ-ਦਾਨ ਦੇਵਾਂਗਾ ॥ ੧੦ ॥

ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਅਤ੍ਰੁ ਤਬ ਭਯੋ ਠਾਢ ॥ ਉਠ ਭਾਗ ਆਨ ਅਨੁਰਾਗ ਬਾਢ ॥
ਗਦ ਗਦ ਸੁ ਬੈਣ ਭਭਕੰਤ ਨੈਣ ॥ ਰੋਮਾਨ ਹਰਖ ਉਚਰੇ ਸੁ ਬੈਣ ॥੧੧॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਤ੍ਰੁਮੁਨੀ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। (ਉਸਦੇ) ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧ ਗਿਆ। ਬੋਲੀ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਛਲਕਨ ਲੱਗਾ। ਰੋਗਟੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ, (ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਹ) ਬਚਨ ਆਖੇ ॥ ੧੧ ॥

ਜੋ ਦੇਤ ਰੁਦ੍ਰ ਬਰੁ ਗੀਝ ਮੋਹਿ ॥ ਗ੍ਰਹਿ ਹੋਇ ਪੁਤ੍ਰੁ ਸਮ ਤੁਲਿ ਤੇਹਿ ॥
ਕਹਿਕੈ ਤਬਾਸੁ ਭਏ ਅੰਤੁ ਧਿਆਨ ॥ ਗ੍ਰਹਿ ਗਯੋ ਅਤ੍ਰੁ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ॥੧੨॥

ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ! ਜੇਕਰ ਪੁਸ਼ਨ ਹੋਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। (ਤਦ ਏਹ ਬਖਸ਼ੋ, ਕਿ) ਤੁਹਾਡੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਮੈਰੇ ਘਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ। (ਸ਼ਿਵਜੀ) 'ਤਬਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਅੰਤੁਧਿਆਨ [ਗੁਪਤ] ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਨ ਮਨ ਵਾਲਾ ਅਤ੍ਰੁਮੁਨੀ (ਭੀ ਵਰੁ ਲੈਕੇ) ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ॥ ੧੨ ॥

ਗ੍ਰਹ ਬਰੀ ਆਨ ਅਨਸੁਆ ਨਾਰਾ ॥ ਜਨ ਪਠਿਓ ਤੱਤੁ ਨਿਜ ਸਿਵ ਨਿਕਾਰ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੁ ਬਿਸਨ ਨਿਜ ਤੇਜ ਕਾਢ ॥ ਆਏ ਸੁਮੱਧਿ ਅਨਿਸੁਆ ਛਾਡਿ ॥੧੩॥

ਅਨਸੁਆ (ਨਾਮ ਵਾਲੀ) ਇਸਤੀ (ਉਸਨੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਵਿਆਹ ਲਈ। ਮਾਨੋ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਨਾ ਤੱਤ ਕੱਢਕੇ (ਹੀ ਅਨਸੁਆ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਭੀ ਆਪਨਾ ਤੇਜ ਕੱਢ ਕਰਕੇ, ਅਨਸੁਆ ਦੇ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ॥ ੧੩ ॥

ਭਈ ਕਰਤ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਅਨਸੁਆ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ ॥
ਅਤਿ ਤੇਜਵੰਤ ਸੋਭਾ ਸੁ ਰੰਗ ॥ ਜਨ ਧਰਾ ਰੂਪ ਦੂਸਰ ਅਨੰਗ ॥੧੪॥

ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜੋਗ ਕਰਦਿਆਂ (ਅਨਸੁਆ ਸਿਆਨੀ ਹੋ) ਗਈ। (ਜਿਸਦਾ) ਨਾਮ 'ਅਨਸੁਆ' ਹੈ, (ਉਹ) ਮਹਾਨ ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਗਨ [ਝੰਡ] ਹੈ। ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆਣਕੇ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਧਰਿਆ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਜਨੰਤ ॥ ਸਉਹਾਗ ਭਾਗ ਬਹੁ ਬਿਧ ਲਸੰਤ ॥
ਜਿਹ ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਸੋਰਹਿ ਲੁਭਾਇ ॥ ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ ॥੧੫॥

(ਉਸ ਦੀ) ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੋਹਾਗ-ਭਾਗ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੈਲਾਂ ਜਨੇ ਲੈਭ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਸੀ, ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ॥ ੧੫ ॥

ਨਿਸਨਾਥ ਦੇਖ ਆਨਨ ਰਿਸਾਨ ॥ ਜਲਜਾਇ ਨੈਨ ਲਹਿ ਰੋਸ ਮਾਨ ॥
ਤਮ ਨਿਰਖ ਕੇਸ ਕੀਅ ਨੀਚ ਡੀਠ ॥ ਛਪਿ ਰਹਾ ਜਾਨ ਗਿਰਹੇਮ ਪੀਠ ॥੧੬॥

ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦਮਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ {ਜਲਜਾਇ} ਕੋਲ ਵੱਲ ਗੁੱਸਾ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ । ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਨੇਰਾ ਨਜਰ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ {ਹਿਮਗਿਰ} ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਹਾੜ [ਸੁਮੇਰ] (ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ) ਲੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੧੬ ॥

ਕੰਠਹਿ ਕਪੋਤਿ ਲਖਿ ਕੋਪ ਕੀਨ ॥ ਨਾਸਾ ਨਿਹਾਰ ਬਨਿ ਕੀਰ ਲੀਨ ॥
ਰੋਮਾਵਲਿ ਹੇਰ ਜਮਨਾ ਰਿਸਾਨ ॥ ਲੱਜਾ ਮਰੰਤ ਸਾਗਰ ਡੁਬਾਨ ॥ ੧੭ ॥

ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਬੂਤਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਨਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੋਤੇ (ਨੇ ਨਰਾਜ ਹੋਕੇ) ਬਨ ਦਾ (ਰਾਹ) ਲਿਆ ਹੈ । (ਸਰੀਰ ਉਪਰਲੇ) ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ-ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮੋਈ ਹੈ ॥ ੧੭ ॥

ਬਾਹੂ ਬਿਲੋਕ ਲਾਜੈ ਮਿਨਾਲ ॥ ਖਿਸਿਯਾਨ ਹੰਸ ਅਵਿਲੋਕ ਚਾਲ ॥
ਜੰਘਾ ਬਿਲੋਕ ਕਦਲੀ ਲਜਾਨ ॥ ਨਿਸਰਾਟ ਆਪ ਘਟਿ ਰੂਪ ਮਾਨ ॥ ੧੮ ॥

ਬਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ {ਮਿੰਗਨਾਲ} ਭੇਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਹੰਸ {ਖਿਸਯਾਨ} ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੇਲੇ ਦਾ ਥੰਮ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਚੰਦਮਾ (ਅਨਸੂਆ ਦੇ) ਰੂਪ (ਨਾਲੋਂ) ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ॥ ੧੮ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸ ਬਰਣੈ ਸਿੰਗਾਰ ॥ ਕੋ ਸਕੈ ਕੱਬਿ ਮਹਿਮਾ ਉਚਾਰ ॥
ਐਸੀ ਸਰੂਪਿ ਅਵਿਲੋਕ ਅਤ੍ ॥ ਜਨ ਲੀਨ ਰੂਪ ਕੋ ਛੀਨ ਛਤ੍ ॥ ੧੯ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । (ਉਸਦੀ) ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕੇਹੜਾ ਕਵੀ ਕਬਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਤ੍ (ਮੁਨੀ ਨੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ । (ਜਿਸਨੇ) ਮਾਨੋ, ਰੂਪ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿ ਤਿਹ ਸਮੈ ਨਾਰ ॥ ਬਯਾਹੈ ਨ ਭੋਗ ਭੋਗੈ ਭਤਾਰ ॥
ਮੈ ਬਰੈ ਤਾਸ ਰੁਚ ਮਾਨ ਚਿੱਤ ॥ ਜੋ ਸਹੈ ਕਸਟ ਐਸੋ ਪਵਿੱਤ ॥ ੨੦ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ (ਉਸ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤਗਯਾ ਕਰ ਲਈ । ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਨਾ ਭੋਗੇ, ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਵਰਾਂਗੀ । ਜੋ (ਕੋਈ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇਗਾ, (ਉਹੀ) ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ (ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ) ॥ ੨੦ ॥

ਰਿਖ ਮਾਨ ਬੈਨ ਤਬ ਬਰਯੋ ਵਾਹਿ ॥ ਜਨੁ ਲੀਨ ਲੂਟ ਸੀਗਾਰ ਤਾਹਿ ॥
ਲੈ ਗਯੋ ਧਾਮ ਕਰਨਾਰਿ ਤਉਨ ॥ ਪਿਤ ਦੱਤ ਦੇਵ ਮੁਨ ਅਤ੍ ਜਉਨ ॥ ੨੧ ॥

ਰਿਖੀ ਨੇ ਤਦ (ਉਸਦੇ) ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ । ਮਾਨੋ, ਉਸਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਕੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੋ 'ਦੱਤ ਦੇਵ' ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਤ੍ ਮਨਿ ਸੀ ॥ ੨੧ ॥

ਬਹੁ ਬਰਖ ਬ
ਤਿਹ ਗਏ ਧ
ਵਿਆਹ
ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋ
ਸਨ । (ਅਨਸੂਆ
ਬਹੁਤ {ਪੁਸਾਦਿ})
ਬਹੁ ਧੂਪ
ਅਵਲੋਕ ਭ
(ਦੇਵਤਿ
ਜਲ ਦੇਣਾ) ਆ
ਉਸ {ਚਤੁਰ ਬਾ
{ਪਿਨਾਕ} ਸਿਵ
ਅਵਲੋਕ ਭ
ਕਿਨੋ ਸੁ ਐ
ਭਗਤ
ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ
ਤੋਮਰ ਛੰਦਾ ॥
ਤ
(ਜਦ)
ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇ
ਤਬ ਬਾਲ
ਰੋਮਾਂਚਿ ਰ
ਤਦ ਇ
ਮਨ ਵਿਚ) ਧੀਰ
ਕਠਾ ਭਰ ਗਿਆ
ਰੋਮਾਂਚਿ

ਬਹੁ ਬਰਖ ਬੀਤ ਕਿਨੋ ਬਿਵਾਹ ॥ ਇਤ ਭਯੋ ਆਣ ਅਉਰੈ ਉਛਾਹ ॥
ਤਿਹ ਗਏ ਧਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਆਦਿ ॥ ਕਿਨੀ ਸੁ ਸੇਵ ਤ੍ਰੀਯ ਬਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੨੨

ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ ਗਏ । (ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ) ਆਨਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ । (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਆਦਿ-ਦੇਵ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ । (ਅਨਸੂਆ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ, ਉਹ) ਬਹੁਤ {ਪ੍ਰਸਾਦਿ} ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੨੨ ॥

ਬਹੁ ਧੂਪ ਅਰੁ ਅਰਘ ਦਾਨ ॥ ਪਾਦਰਘਿ ਆਦਿ ਕਿਨੋ ਸੁਜਾਨ ॥
ਅਵਲੋਕ ਭਗਤਿ ਤਿਹ ਚਤੁਰ ਬਾਕ ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ ਬਿਸਨ ਬੈਠੇ ਪਿਨਾਕ ॥੨੩॥

(ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ), ਧੂਪ ਦੀਪ ਅਤੇ ਅਰਘਦਾਨ, ਪਾਦ ਅਰਘ [ਪੈਰ ਧੁਆਉਣ ਲਈ ਜਲ ਦੇਣਾ] ਆਦਿਕ (ਸੇਵਾ) ਬਹੁਤ (ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਉਸ) ਚਤੁਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਉਸ {ਚਤੁਰ ਬਾਕ} ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ । {ਪਿਨਾਕ} ਸ਼ਿਵਜੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਬੈਠੇ (ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ) ॥ ੨੩ ॥

ਅਵਲੋਕ ਭਗਤ ਭਏ ਰਿਖ ਪ੍ਰਸੰਨ ॥ ਜੋ ਤਿਹੁ ਮੱਧਿ ਲੋਕਾਨਿ ਧੰਨ ॥
ਕਿਨੋ ਸੁ ਐਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਚਾਰ ॥ ਤੈ ਪੁਤ੍ਰਵੰਤ ਹੁਜੇ ਕੁਮਾਰਿ ॥ ੨੪ ॥

ਭਗਤ (ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਉਤੇ ਉਹ) ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ । ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨ (ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ) । ਉਸ (ਵੇਲੇ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ (ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ—“ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ! ਤੂੰ ਪੁਤਰਵੰਤੀ ਹੋਵੇ !” ॥ ੨੪ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਕੀਅ ਐਸ ਬ੍ਰਹਮ ਉਚਾਰ ॥ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪਾਵਸ ਬਾਰ ॥

ਤਬ ਨਾਰ ਏ ਸੁਨ ਬੈਨ ॥ ਬਹੁ ਆਸੁ ਡਾਰਤ ਨੈਨ ॥ ੨੫ ॥

(ਜਦ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ—“ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਤੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਾਵੇਗੀ” । ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੰਝੂ ਵਗਾਉਣ ਲਗ ਪਈ ॥ ੨੫ ॥

ਤਬ ਬਾਲ ਬਿਕਲ ਸਰੀਰ ॥ ਜਲ ਸੁਵਤ ਨੈਨ ਅਧੀਰ ॥

ਰੋਮਾਂਚਿ ਗਦਗਦ ਬੈਨ ॥ ਦਿਨ ਤੇ ਭਈ ਜਨੁ ਰੈਨ ॥ ੨੬ ॥

ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । (ਸਰੀਰ ਦੇ) ਰੋਮ ਕੰਢਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਗਲਾ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ । (ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ) ਮਾਨੋਂ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥

ਰੋਮਾਂਚਿ ਬਿਕਲ ਸਰੀਰ ॥ ਤਨ ਕੋਪ ਮਾਨ ਅਧੀਰ ॥

ਪਰਕੰਤ ਉਸਟ ਰੁ ਨੈਨ ॥ ਬਿਨ ਬੁੱਧਿ ਬੋਲਤ ਬੈਨ ॥ ੨੭ ॥

ਲੁੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਰੀਰ {ਬਿ+ਕਲ} ਨਿਸੱਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਨ
ਸਰੀਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। {ਉਸਟ} ਹੋਠ [ਬੁੱਲ੍ਹ] ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਫਰਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੁੱਧਿ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ [ਬਿਅਰਥ] ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ (ਅਰਥਾਤ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਕੜ-ਵਾਦ ਕਰਦੀ) ਹੈ ॥੨੭॥

ਮੋਹਣ ਛੰਦ ॥ ਸੁਨਿ ਐਸ ਬੈਨ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਏਸ ਨੈਨ ॥

ਅਤਿ ਰੁਪ ਧਾਮ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬਾਮ ॥ ੨੮ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ, {ਮ੍ਰਿਗੀਏਸ} ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ, ਬਾਮ
ਸੁੰਦਰ ਰੁਪ ਦੀ ਘਰ, ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀ ॥ ੨੮ ॥

ਚਲ ਚਾਲ ਚਿੱਤਾ ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ ॥ ਅਤਿ ਕੋਪ ਵੰਤਾ ॥ ਮਨੁ ਤਿਅ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੯ ॥

(ਦਾ) ਚਿੱਤ {ਚਲ} ਪਿੱਪਲ (ਦੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗੂੰ) ਹਿੱਲਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਚਿੱਤ) ਬੜਾ
ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬੇਅੰਤ (ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪਾਕੇ) ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ (ਹੋ ਗਈ ਹੈ) ॥੨੯॥

ਉਪਟੰਤ ਕੇਸ ॥ ਮੁਨ ਤਿਅ ਸੁ ਦੇਸ ॥ ਅਤਿ ਕੋਪ ਅੰਗਿ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੰਗ ॥ ੩੦ ॥

ਕੇਸ ਪੁਟਦੀ ਹੈ, ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾ
ਹੈ, (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸੀ ॥ ੩੦ ॥

ਤੋਰੰਤ ਹਾਰ ॥ ਉਪਟੰਤ ਬਾਰ ॥ ਡਾਰੰਤ ਦੂਰ ॥ ਰੋਖੰਤ ਪੂਰ ॥ ੩੧ ॥

ਹਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ। (ਸਿਰ ਦੇ) ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਦੀ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਪਰੇ ਸੁਟ ਰਹੀ
(ਜੋ) ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਲਖਿ ਕੋਪਿ ਭੀ ਮੁਨਿ ਨਾਰਿ ॥ ਉਠਿ ਭਾਜ ਬ੍ਰਹਮ ਉਦਾਰ ॥

ਸਿਵ ਸੰਗਿ ਲੈ ਰਿਖ ਸਰਬ ॥ ਭਯ ਮਾਨ ਹੁੈ ਤਜ ਗਰਬ ॥ ੩੨ ॥

ਮਨੁ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਯਾ ਜਾਨ ਕਰਕੇ, ਉਦਾਰ (ਪੁਰਸ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਉਠਕੇ
ਤੁਰਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਭੈ ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ॥੩੨॥

ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਮੁਨਿ ਨਾਰਿ ॥ ਸਿਰ ਕੇਸ ਜਟਾ ਉਪਾਰ ॥

ਕਰਿ ਸੈ ਜਬੈ ਕਰ ਮਾਰ ॥ ਤਬ ਲੀਨ ਦੱਤ ਅਵਤਾਰ ॥ ੩੩ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ (ਅਨਸੂਆ) ਨੇ, ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੇਸ ਤੇ ਜਟਾਂ ਪੁੱ
ਸੁੱਟੀਆਂ। (ਫਿਰ) ਹੱਥ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ। ਤਦ 'ਦੱਤ' ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ [ਜਨਮ]
ਲਿਆ ਸੀ ॥ ੩੩ ॥

ਕਰ ਬਾਮ ਮਾਤੁ ਸਮਾਨ ॥ ਕਰ ਦੱਛਨੰ ਤੁ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥

ਕੀਆ ਪਾਨ ਭੋਗ ਬਿਚਾਰ ॥ ਤਬ ਭਏ ਦੱਤ ਕੁਮਾਰ ॥ ੩੪ ॥

ਖੰਬਾ ਹੱਥ ਮਾਤਾ
ਮਲਨਾ ਕੀਤਾ।
ਉੱਤਮ
ਬੰਦ ਚਾਰ
{ਅਨ+ਬੂਤ
ਅਤੇ} ਸਿੰਮਤੀਆਂ
'ਦੱਤ' ਮਹਾਰ
ਸਿਮਰ ਪੂਰਬ
ਨਿਸੂਆ
ਪਿਛ
ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ
ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ
ਉਪ
ਦਸ
ਸੁਧ ਸੁੰਦ
ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਸਰੂ
ਗਿਆਤਾ।
ਸਰੂਪ ॥ ੩੭ ॥
ਨਿਅਸ ਜੋਗ ਰਿ
ਨੁ ਧਰਿਓ ਆਨ ਬ
(ਜਿਸਨੇ) ਸੰਨਿਅ
ਦਾ ਦਾਸ (ਅ
ਧਰਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ-
ਫਿੱਜ ਰੂਪ ਮਹਿ
ਅਨਲ ਤੇਜ ਜਲ
(ਜੋ) ਨਾਂ ਨਾਸ

ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਸੱਜਾ ਹੱਥ {੩} ਪਿਤਾ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਮੰਨਨਾ
ਗੀਰਜ ਤੋਂ ਹੋ ਗਈਦਾ ਹੈ। (ਜਦ ਇਸਤੀ ਨੇ) ਵਿਚਾਰ (ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਪਾਨ-ਭੋਗ [ਹੱਥ ਨਾਲ
ਆਂ ਹਨ। ਹੱਥ ਨੂੰ ਮਲਨਾ] ਕੀਤਾ। ਤਦ (ਉਸਦਾ) ਪੁੱਤ 'ਦੱਤ' ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੩੪ ॥

ਅਨਭੂਤ ਉੱਤਮ ਗਾਤ ॥ ਉਚਰੰਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਤ ॥

ਖ ਬੇਦ ਚਾਰ ਰੜੰਤ ॥ ਉਪਜੋ ਸੁ ਦੱਤ ਮਹੰਤ ॥ ੩੫ ॥

(ਜੋ) {ਅਨ+ਭੂਤ} ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਉੱਤਮ ਸਰੀਰ ਹੈ (ਇਹ) ਸੱਤ
ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ) ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੂੰਹ (ਜੁਬਾਨੀ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। (ਇਸ
ਕਰਾਂ ਨਾਲ) 'ਦੱਤ' ਮਹਾਰਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ੩੫ ॥

ਅੰਤ ॥ ੨੯ ॥ ਸਵ ਸਿਮਰ ਪੂਰਬਲ ਸ੍ਰਾਪ ॥ ਬਪੁ ਦੱਤ ਕੋ ਧਰਿ ਆਪ ॥

ਉਪਜਿਓ ਨਿਸੁਆ ਧਾਮ ॥ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁ ਤਾਮ ॥ ੩੬ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਸ੍ਰਾਪ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਿਆ। (ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ) ਆਪ ਆਕੇ
ਦੱਤ' ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਅਨਸੁਆ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਇਹ)
ਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੩੬ ॥

ਧਾਰੀ ਛੰਦ ॥ ਉਪਜਿਓ ਸੁ ਦੱਤ ਮੋਹਨੀ ਮਹਾਨ ॥

ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥

ਸਾਸਤ੍ਰੰਗਿ ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਗਣ ਸਰਬ ਭੂਪ ॥ ੩੭ ॥

ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। (ਜੋ) ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।
ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ
ਸਰੂਪ ॥ ੩੭ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਕਿਨੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਸ ॥

ਸਨੁ ਧਰਿਓ ਆਨ ਬਪੁ ਸਰਬ ਜੋਗ ॥ ਤਜਿ ਰਾਜ ਸਾਜ ਅਰੁ ਤਿਆਗ ਭੋਗ ॥ ੩੮ ॥

(ਜਿਸਨੇ) ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ
ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ (ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ)। ਮਾਨੋ, ਸਾਰਿਆਂ ਜੋਗਾਂ ਨੇ ਆਪ ਆਨਕੇ
ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ-ਸਾਜ ਤਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੋਗ ਭੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ॥ ੩੮ ॥

ਆਛਿੱਜ ਰੂਪ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ਸੋਭਾ ਨਿਧਾਨ ॥

ਰਵਿ ਅਨਲ ਤੇਜ ਜਲ ਸੇ ਸੁਭਾਵ ॥ ਉਪਜਿਆ ਜਗਤ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਵ ॥ ੩੯ ॥

(ਜੋ) ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ, ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ

ਤੇ ਸੋਭਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ । ਸੂਰਜ, { ਅਨਲ } ਹਵਾ, ਅੱਗ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ' ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ੩੯ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਭਏ ਦੱਤ ਦੇਵ ॥ ਰੁਦ੍ਰਾਵਤਾਰ ਸੁੰਦਰ ਅਜੇਵ ॥

ਪਾਵਕ ਸਮਾਨ ਭਯੋ ਤੇਜੁ ਜਾਸ ॥ ਬਸੁਧਾ ਸਮਾਨ ਧੀਰਜਤ ਤਾਸ ॥ ੪੦ ॥

ਦੱਤ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ । (ਜੋ) ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ । ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਸੀ । ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧੀਰਜਤਾ ਸੀ ॥ ੪੦ ॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਏ ਦੇਵ ਦੱਤ ॥ ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਰੁ ਬਿਮਲ ਮੱਤਿ ॥

ਸੋਵਰਣ ਦੇਖ ਲਾਜੰਤ ਅੰਗ ॥ ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗ ॥ ੪੧ ॥

ਦੱਤ ਦੇਵ' ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ (ਪੁਰਖ) ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ਹੈ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੋਨਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲੈਹਰਾਂ (ਸਮਾਨ) ਸਿਰ ਤੇ (ਜਟਾਂ) ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੧ ॥

ਆਜਾਨੁ ਬਾਹੁ ਆਲਿਪਤ ਰੂਪ ॥ ਆਦੱਗ ਜੋਗ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥

ਬਿਭੂਤ ਅੰਗ ਉਜਲ ਸੁ ਬਾਸ ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਕਿਨੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ੪੨ ॥

ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਹਨ, ਰੂਪ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਲੇਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਾਟ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਅੰਗ ਉਪਰਲੀ ਬਿਭੂਤ ਤੋਂ ਸ਼ੇਸਟ ਵਾਸ਼ਨਾ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸੰਨਿਆਸ-ਜੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੪੨ ॥

ਅਵਲੋਕ ਅੰਗ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਉਪਜਾ ਉਦਾਰ ॥

ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ॥ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ ਸੋਭਾ ਲਸੰਤ ॥ ੪੩ ॥

ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਦਿਸਦੀ ਹੈ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਦਾਰ (ਆਤਮਾ) 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ' ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ (ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ) ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਮਿਲਦਾ) । ਮਹਾਨ ਮੋਨੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ) ਸੋਭਾ ਦਮਕ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ॥ ੪੩ ॥

ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਅਨੰਤ ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਕਿਨੋ ਬਿਅੰਤ ॥

ਕਾਂਪਿਆ ਕਪੱਟੁ ਤਿਹ ਉਦੇ ਹੋਤਾ ॥ ਤੱਤ ਛਿਨ ਅਕਪਟ ਕਿਨੋ ਉਦੇਤਾ ॥ ੪੪ ॥

ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਪਟ ਕੰਥ ਗਿਆ ਸੀ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਝਟ-ਪਟ ਹੀ 'ਅਕਪਟ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੪੪ ॥

ਮਹਿਮਾ ਅ
ਦੇਸਨ ਬਿਦੇ
(ਜੋ)
ਹੈ । (ਇਸ
ਵਿਚ ਸਾਰੀ
ਸੁਣਕੇ ਹੰਕਾਰ
ਸਰਬਤੁ ਪ
ਕੰਪਾਇ ਮ
ਸਾਰਿ
ਸੁੰਦਰ (ਸਰੂਪ
ਨਾਲ ਰੋਮ (ਖ
ਬਰਹਰਤ
ਬਾਜੇ ਬਾਜੀ
ਸਾਰੇ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅ
ਹੈ), ਗਾਤ ਪਏ
ਜਹ ਤਹ ਬ
ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ
ਜਿਥੇ
ਸਰੀਰ ਪਗਟਿ
ਦਾ ਆਨਕੇ, ਸੰ
ਜਨਮੰਤ ਲ
ਰਾਜਾਧਿਰਾ
ਜਨਮ
ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ
ਉੱਠਕੇ ਸੰਨਿਆ
ਅਤਿਭੂਤਿ
ਅਵਿਲੋਕ

ਮਹਿਮਾ ਅਛਿੱਜ ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਚਕਿ ਰਹੀ ਮਾਤ ॥
 ਦੇਸਨ ਬਿਦੇਸ ਚੱਕਿ ਰਹੀ ਸਰਬ ॥ ਸੁਨਿਸਰਬ ਰਿਖਨ ਤਜਿ ਦੀਨ ਗਰਬ ॥ ੪੫ ॥

(ਜੋ) ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ (ਉਸਦੀ) ਮਹਿਮਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ (ਦੁਨੀਆਂ) ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਰਿਖੀਆਂ (ਨੇ ਦੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ) ਸੁਣਕੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੪੫ ॥

ਸਰਬਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯਾਰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਅਕਾਸ ॥ ਚਲ ਚਾਲ ਚਿੱਤ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬਾਸ ॥
 ਕੰਪਾਇ ਮਾਨ ਹਰਖੰਤ ਰੋਮ ॥ ਆਨੰਦ ਮਾਨ ਸਭ ਭਈ ਭੋਮ ॥ ੪੬ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਪਤਾਲਾਂ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅਕਾਸਾਂ ਵਿਚ, (ਹਲ) ਚਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ (ਸਰੂਪ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ) ਕੰਬਾਇਮਾਨ (ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ) ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰੋਮ (ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਅਨੰਦ ਮੰਨ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੪੬ ॥

ਬਰਹਰਤ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਸਰਬ ॥ ਜਹ ਤਹ ਰਿਖੀ ਨ ਤਜਿ ਦੀਨ ਗਰਬ ॥
 ਬਾਜੇ ਬਾਜੰਤੁ ਆਨੇਕ ਗੈਣ ॥ ਦਸ ਦਿਉਸ ਪਾਇ ਦਿਖੀ ਨ ਰੈਣ ॥ ੪੭ ॥

ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ ਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਦੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ), ਰਾਤ ਪਈ ਹੋਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੪੭ ॥

ਜਹ ਤਹ ਬਜੰਤੁ ਬਾਜੇ ਅਨੇਕ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਜਾਣੁ ਬਪੁ ਧਰਿ ਬਿਬੇਕ ॥
 ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਉਪਜਿਆ ਆਨ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਇ ॥ ੪੮ ॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਣੇ, ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਆਨੰਦ, ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

ਜਨਮੰਤ ਲਾਗਿ ਉਠ ਜੋਗ ਕਰਮ ॥ ਹਤਿ ਕੀਓ ਪਾਪ ਪਰਚੁਰਿਓ ਧਰਮ ॥
 ਰਾਜਾਧਿਰਾਜ ਬਡ ਲਾਗ ਚਰਨ ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਉਠਿ ਲਾਗ ਕਰਨ ॥ ੪੯ ॥

ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਜੋਗ ਕਰਮ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ ਆਣ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਉੱਠਕੇ ਸੰਨਿਆਸ-ਜੋਗ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ ॥ ੪੯ ॥

ਅਤਿਭੂਤਿ ਅਨੂਪ ਲਖਿ ਦੱਤ ਰਾਇ ॥ ਉਠ ਲਗੇ ਪਾਇ ਨਿਪ ਸਰਬ ਆਇ ॥
 ਅਵਿਲੋਕ ਦੱਤ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥ ੫੦ ॥

‘ਦੱਤ ਰਾਇ’ ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਚਰਜ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਆਣਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੱਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। (ਜੋ) ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥

ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ ਜਤ ਕੀ ਜਟਾਨ ॥ ਨਖ ਨੇਮ ਕੇ ਸੁ ਬਢਏ ਮਹਾਨ ॥
ਬਿਭ੍ਰਮ ਬਿਭੂਤ ਉੱਜਲ ਸੁ ਸੋਹ ॥ ਦਿਜ ਚਰਜ ਤੁਲਿ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ ਅਰੋਹ ॥੫੧

(ਜਿਸਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਤ ਦੀਆਂ ਹੀ ਜਟਾਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ। (ਜਿਸਨੇ) ‘ਨੇਮ’ ਦਾ ਵਧਾਉਣਾ ਹੀ ਨੌਂਹ ਵਧਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਭ੍ਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਉੱਜਲ ਬਿਭੂਤੀ ਉਸਦੇ (ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ) ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਸਮਾਨ (ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਖਨਾ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) {ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ} ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਲਾ {ਅਰੋਹ} ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੫੧ ॥

ਮੁਖ ਸਿਤ ਬਿਭੂਤ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਚਰਜ ਤਜਿ ਛੰਦ ਬੰਦ ॥
ਆਸੁਨਕ ਸੁੰਨਿ ਅਨੁਬਿਕਤ ਅੰਗ ॥ ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਹਿਮਾ ਸੁਰੰਗ ॥੫੨॥

(ਜੋ) ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ ਜਿਸਨੇ) ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ (ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)। (ਜੋ) ਛੰਦ-ਬੰਦ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ) ਅਚਰਜ ਸੰਨਿਆਸ (ਧਾਰਿਆ ਹੈ)। (ਜੋ) ‘ਆਸੁਨਕ’ ਅਵਸਥਾ ਏਹੋ ਹੀ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ—ਜੋ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ) ਆਸਨ ਕੀਤਾ ਹੈ) (ਜੋ) {ਅਨੁਬਿਕਤ} ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਹੋਣਾ ਹੀ ਜੋਗ ਦੇ) ਅੰਗ ਹਨ। ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ॥੫੨॥

ਇਕ ਆਸ ਚਿੱਤ ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ ॥ ਅਨ ਭੂਤ ਗਾਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥
ਮੁਨ ਚਰਜ ਲੀਨ ਤਜਿ ਸਰਬ ਕਾਮ ॥ ਆਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰੁ ਜਨੁ ਧਰਮ ਧਾਮ ॥੫੩॥

(ਜੋ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਆਸ (ਰਖਕੇ, ਹੋਰ) ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। (ਏਹੋ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਗਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਜੋ) ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, (ਇਹੋ) ਅਚਰਜ ਮੋਨਤਾ ਲਈ ਹੈ। (ਜੋ) ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਹਨ, (ਇਹੋ ਮਾਨੋਂ) ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਹਨ ॥ ੫੩ ॥

ਅਬਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਅਣਡੋਲ ਅੰਗ ॥ ਜੁਤ ਧਿਆਨ ਨੇਤ੍ਰੁ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ ॥
ਧਰਿ ਏਕ ਆਸ ਅਉਦਾਸ ਚਿੱਤ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ ॥ ੫੪ ॥

(ਜੋ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚਿਤ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਚੱਲ (ਰਖਨਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ) ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨ ਸੰਜੁਗਤ ਨੇਤ੍ਰੁ ਹਨ। (ਜੋ) ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਧਰੀ ਹੈ, (ਇਹੋ ਹੀ) ਚਿਤ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ (ਹੋਇਆ ਹੈ) ॥ ੫੪ ॥

ਅਬਧੂਤ ਗਾਤ
ਮੁਨ
ਜਨੁ
ਸਰੀਰ ਅ
ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਮੁਨ
ਹੀ ਉਦਾਰ ਗਿਆ
ਕਬਹੂੰ ਨ ਪਾ
ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ
ਜਿਸਦੇ ਸ
ਅਤੇ ਸੁਭ ਰੰਗ
ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ
ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ
ਮੁਨ ਦੱਤ ਦੇਵ
ਸੰਨਿਆਸ
ਕਰਕੇ ਕਾਮਦੇਵ
ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਸ
ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ
ਜਟ ਜੋਗ ਜਾ
ਜਿਸਦਾ
ਕੀਤਾ। (ਜਿਸਦੇ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਆਭਾ ਅਪਾਰ
ਚਕਿ ਰਹਿਓ
ਅਪਾਰ
ਉਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ
ਕਰਕੇ ਕਾਮਦੇਵ
ਅਤਿ ਗਿਆ

ਅਬਧੂਤ ਗਾਤ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੂਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਧ ਬਿੱਦਿਆ ਉਦਾਰ ॥

ਮੁਨ ਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ ॥

ਜਨੁ ਭਯੋ ਪਰਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਨ ॥ ੫੫ ॥

ਸਰੀਰ ਅਬਧੂਤ ਹੈ, ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਵੇਦ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਉਦਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਮਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਗਨ (ਪੁੰਜ) ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਬੜਾ ਹੀ ਉਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੫੫ ॥

ਕਬਹੂੰ ਨ ਪਾਪ ਜਿਹ ਛੁਹਾ ਅੰਗ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਸਪੰਨ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੰਗ ॥

ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਅਬਧੂਤ ਗਾਤ ॥ ਚਕਿ ਰਹੀ ਚਿੱਤ ਅਵਿਲੋਕ ਮਾਤ ॥ ੫੬ ॥

ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਪੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਲੰਗੋਟਾ ਬੰਧਾ ਹੋਇਆ ਅਬਧੂਤ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੫੬ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ ॥ ਲਾਜੰਤ ਦੇਖਿ ਜਿਹਿ ਦੁਤਿ ਅਨੰਗ ॥

ਮੁਨ ਦੱਤ ਦੇਵ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ॥ ਜਿਹ ਸਧੇ ਸਰਬ ਸੰਨਿਆਸ ਸਾਜ ॥ ੫੭ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਦੱਤ ਦੇਵ' ਮੁਨੀ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੫੭ ॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਕੇ ਸਰੀਰ ॥ ਕਬਹੂੰ ਨ ਕਾਮ ਕਿਨੋ ਅਧੀਰ ॥

ਜਟ ਜੋਗ ਜਾਸ ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ ॥ ਅਸ ਧਰਾ ਰੂਪ ਸੰਨਿਆਸ ਈਸ ॥ ੫੮ ॥

ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਪਾਪ ਨੇ ਕਦੇ ਭੀ ਅਧੀਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (ਜਿਸਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ' ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੫੮ ॥

ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਕਥਿ ਸਕੈ ਕਉਨ ॥ ਸੁਨ ਰਹੈ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਮਉਨ ॥

ਚਕਿ ਰਹਿਓ ਬ੍ਰਹਮ ਆਭਾ ਬਿਚਾਰ ॥ ਲਾਜਯੋ ਅਨੰਗ ਆਭਾ ਨਿਹਾਰ ॥ ੫੯ ॥

ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਜੱਛ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਭਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੫੯ ॥

ਅਤਿ ਗਿਆਨਵੰਤ ਕਰਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਅਨਆਸ ਗਾਤ ਹਰਿ ਕੋ ਅਧੀਨ ॥

ਛਬਿਦਿਪਤ ਕੋਟ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਚਕ ਰਹਾ ਚੰਦ ਲਖਿ ਆਸਮਾਨ ॥੬੦॥

ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਨ ਹੈ, ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ। ਨਿਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਛਬਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਦਮਾਂ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੬੦ ॥

ਉਪਜਿਯਾ ਆਪ ਇਕ ਜੋਗ ਰੂਪ ॥ ਪੁਨ ਲਗੋ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਅਨੂਪ ॥

ਗ੍ਰਹ ਪ੍ਰਿਥਮ ਛਾਡਿ ਉਠਿ ਚਲਾ ਦੱਤ ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ ਨਿਰਮਲੀ ਮੱਤਿ ॥੬੧॥

'ਇਕ' ਆਪ ਹੀ ਜੋਗ ਰੂਪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਫਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਦੱਤ ਦੇਵ ਪਹਿਲੇ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉੱਠ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥

ਜਬ ਕੀਨ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਤਬ ਕਾਲ ਦੇਵ ਰੀਝੇ ਨਿਦਾਨ ॥

ਇਮ ਭਈ ਬਿਓਮ ਬਾਨੀ ਬਨਾਇ ॥ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਬੈਨ ਸਨਯਾਸ ਰਾਇ ॥੬੨॥

ਜਦ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜੋਗ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਦ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇਵ (ਉਸ ਉਤੇ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੀ ਬਿਧੀ) ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਹੋਈ :- ਹੇ ਸੰਨਿਰਾਜ ਰਾਜੇ ! ਤੁਸੀਂ (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਬਚਨ) ਸੁਣੋ ! ॥ ੬੨ ॥

ਅਕਾਸ ਬਾਨੀ ਬਾਚਿ ਦੱਤ ਪੁੱਤ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਗੁਰ ਹੀਣ ਮੁਕਤ ਨਹੀ ਹੋਤ ਦੱਤ ॥

ਤੁਹਿ ਕਹੈ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤ ॥

ਗੁਰਿ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਬ ਹੋਹਿ ਮੁਕਤਿ ॥

ਕਹਿ ਦੀਨ ਕਾਲ ਤਿਹ ਜੋਗ ਜੁਗਤ ॥ ੬੩ ॥

ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਨੇ ਦੱਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਦੱਤ ! ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ (ਕੋਈ ਭੀ) ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ! ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, (ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ। (ਜਦ) ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ, ਤਦ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ {ਜੋਗ} ਤਾਈ (ਇਹ) ਜੁਗਤੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਦੰਡਵਤ ਕੀਨ ॥ ਆਸਾ ਬਿਰਹਤਿ ਹਰਿ ਕੇ ਅਧੀਨ ॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧ ॥ ਆਦੱਗ ਜੋਗ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ ॥ ੬੪ ॥

(ਇਹ ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਕਰਕੇ) ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੰਡਵਤ ਪੁਨਾਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ)। (ਫਿਰ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਗ

ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਅਗਾਧ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ {ਅਦੱਗ} ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
ਨੰਗ ਹੈ ॥ ੬੪ ॥

ਤਬ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ ਦੱਤ ਦੇਵ ॥ ਉਚਰੰਤ ਪਰਮ ਉਸਤਤਿ ਅਭੇਵ ॥
ਜੋਗੀਨ ਜੋਗ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ॥ ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ ਜਹ ਤੰਹ ਫਿਰਾਜ ॥ ੬੫ ॥

ਤਦ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। (ਫਿਰ) ਪਰਮ ਅਭੇਵ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਉਚਾਰੀ।
ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ
ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੬੫ ॥

ਜਲ ਥਲ ਬਯਾਪ ਜਿਹ ਤੇਜ ਏਕ ॥ ਗਾਵੰਤ ਜਾਸੁ ਮੁਨਿ ਗਨ ਅਨੇਕ ॥
ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ ਭਾਖੰਤ ਨਿਗਮ ॥ ਤੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮੱਧਹ ਅਗਮ ॥ ੬੬ ॥

ਜਿਸ ਇਕ ਦਾ ਤੇਜ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਬਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੁੰਡ
ਜਿਸਦੇ (ਗੁਣ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਦਿ, ਮਧ
ਤੇ ਅੰਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥ ੬੬ ॥

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿੰਨੇ ਅਨੇਕ ॥ ਪੁਹਮੀ ਅਕਾਸ ਕਿੰਨੇ ਬਿਬੇਕ ॥
ਜਲੇ ਬਾ ਥਲੇਸ ਸਬ ਠੌਰ ਜਾਨ ॥ ਅਨਭਯ ਅਜੋਨ ਅਨ ਆਸਮਾਨ ॥ ੬੭ ॥

ਜਿਸ ਇੱਕ (ਨੇ ਆਪਨੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ ਤੇ ਬਿਬੇਕ
(ਆਦਿਕ) ਬਨਾਏ ਹਨ। ਜਲ ਸਮੇਤ ਥਲ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,
ਜੂਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥ ੬੭ ॥

ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤ ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਅਨਭਉ ਅਜੀਤ ॥
ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਰਣ ਪੁਰਾਣ ॥ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਭੋਗੀ ਮਹਾਣ ॥ ੬੮ ॥

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਹੀ ਪੁਨੀਤ ਹੈ। ਗੰਢਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
ਅਤੇ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਸੂਰਮਾ) ਹੈ। ਪਰਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ।
ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭੋਗੀ ਹੈ ॥ ੬੮ ॥

ਅਨਛਿੰਜ ਤੇਜ ਅਨਭਯ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾਸ ॥
ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਫਿਰ ਫਿਰੇ ਸਰਬ ਮਤਿ ਕੋ ਚਲਾਇ ॥ ੬੯ ॥

ਨਾਂ ਛਿੰਜੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਅਨਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। 'ਖਟ ਗੁਨਾਂ' ਕਰਕੇ
ਸਿਭਦਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਸ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ,
ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਕੇ ਫਿਰ ਫਿਰਕੇ (ਬੱਕ ਗਏ ਹਨ) ॥ ੬੯ ॥

ਸਬ ਹੂ ਬਖਾਨ ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ ॥ ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਆਭਾ ਅਮੇਤ ॥

੦॥
ੀਰ ਹੈ
ਸ ਹੈ
ਪ ॥
੯੧॥
ਧਨਾ
ਪਵਿਤ੍ਰ
ਨ ॥
੯੨॥
ਉਤੇ)
:-ਹੈ
ਮੁਕਤ
ਣ ਲੈ।
{ਜੋਗ}
ੀਨ ॥
੯੪ ॥
ਪੁਨਾਮ
ਦੀ ਜੋਗ

ਸਰਬੰ ਸਮਿਧ ਜਿਹ ਪਾਨ ਲਾਗ ॥ ਜਿਹ ਨਾਮ ਲੇਤ ਸਬ ਪਾਪ ਭਾਗ ॥੧੦॥

ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਅਮਿੱਤ ਆਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ {ਪਾਨ} ਚਰਨੀ ਲਗਿਆਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਿਧੀ (ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) । ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਗੁਨ ਸੀਲ ਸਾਧ ਤਾਕੇ ਸੁਭਾਇ ॥ ਬਿਨ ਤਾਸ ਸਰਨਿ ਨਹੀ ਕੋਊ ਉਪਾਇ ॥
ਦੀਨਨ ਉਧਾਰਣਿ ਜਾਸੁ ਬਾਨ ॥ ਕੋਊ ਕਹੈ ਕੈਸੇਈ ਲੇਤ ਮਾਨ ॥ ੧੧ ॥

ਗੁਨ, ਸੀਲ ਤੇ ਸਾਧੁਤਾ ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਸਰਨੀ (ਆਏ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਹੋਰ) ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਨਹੀਂ ਹੈ । 'ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ' ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਨ [ਵਾਦੀ] (ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ) । ਕੋਈ (ਭਾਵੇਂ) ਕਿਸੇ (ਬਹਾਨੇ) ਨਾਲ ਹੀ (ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਕਹੇ, (ਉਹ) ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ [ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ] ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ॥ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਸੁਭ ਸੁਭੁ ਸੇਜ ॥
ਅਨਗਨਤ ਜਾਸ ਗੁਨ ਮੱਧਿ ਸੋਭ ॥ ਲਖਿ ਸਤੁ ਮਿਤੁ ਜਿਹ ਰਹਤ ਲੋਭ ॥੧੨॥

ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਆਸਨ (ਉਸਦਾ) ਅਡੋਲ (ਹੈ, ਅਤੇ) ਕੋਮਲ ਤੋਂ ਕੋਮਲ ਸੇਜਾ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਗੁਨ ਸੋਭਦੇ ਹਨ । ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਲੋਭ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ॥੧੨॥

ਜਿਹ ਸਤੁ ਮਿਤੁ ਸਮ ਏਕ ਜਾਨ ॥ ਉਸਤਤੀ ਨਿੰਦਾ ਜਿਹ ਏਕ ਮਾਨ ॥
ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਅਨਛਿੱਜ ਸਰੂਪ ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤੁ ਭੂਪਾਣ ਭੂਪ ॥ ੧੩ ॥

ਜੇਹੜਾ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ 'ਇਕ' ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । (ਜਿਸਦਾ) ਅਡੋਲ ਆਸਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। (ਜੋ) ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

ਜਿਹਬਾ ਸੁਧਾਨ ਖਗ ਉੱਧ ਸੋਹਿ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਦਈਤ ਅਰੁ ਦੇਵ ਮੋਹਿ ॥
ਬਿਨ ਬੈਰ ਰੂਪ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਅਨਛਿੱਜ ਗਾਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ ॥੧੪॥

(ਜਿਸਦੀ) ਜੀਭ {ਸੁਧਾਨ} ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਮਿੱਠਾ (ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ) {ਖਗ} ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਉੱਚੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ-ਵਰ ਜਾਂ ਸਰਾਪ, ਜੋ ਭੀ ਜੀਭ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਮੋਹੇ ਗਏ ਹਨ । (ਜੋ) ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਨਭਵ ਦੁਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

ਦੁਤਿ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਸਮਾਨ ॥ ਖੜਗੀਨ ਸਪੰਨਿ ਸਬ ਬਿਧ ਨਿਧਾਨ ॥

ਸੋਭਾ ਸੁ ਬਹੁਤ ਤਨ ਜਾਸ ਸੋਭ ॥ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਜੱਛ ਗੰਧੁਬ ਲੋਭ ॥ ੭੫ ॥

ਸੁਰ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ (ਜਿਸਦੀ) ਇਕ ਸਮਾਨ ਦੁਤਿ [ਚਮਕ-ਦਮਕ] ਹੈ। ਖੜਕਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਤਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੋਭਾ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। (ਜਿਸਦੀ) ਦੁਤਿ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਰਕੇ ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧੁਬ ਲੋਭੀ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ॥ ੭੫ ॥

ਅਨਭੰਗ ਅੰਗ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਪਸਰੀ ਜਗੱਤ ਜਿਹ ਜੀਵ ਰਾਸ ॥
ਕਿਨੇ ਸੁ ਸੀਵ ਜਲ ਥਲ ਅਨੇਕ ॥ ਅੰਤਹਿ ਸਮੇਯ ਫੁਨ ਰੂਪ ਏਕ ॥੭੬॥

ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਅਨਭਵ (ਦੁਰੇ) ਪ੍ਰਕਾਸਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦੀ ਰਾਸ [ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਮੂੜੀ] ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕੋ ਰੂਪ (ਹੋਕੇ ਸੋਭਦਾ ਹੈ) ॥ ੭੬ ॥

ਜਿਹ ਛੁਆ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕਾਲੁ ਜਾਲ ॥ ਛੈ ਸਕਾ ਪਾਪ ਨਹੀ ਕਉਨ ਕਾਲ ॥
ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ ॥ ਏਕੈ ਸਰੂਪ ਨਿਸਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾਤ ॥ ੭੭ ॥

ਜਿਸਨੂੰ 'ਕਾਲ' ਰੂਪ ਜਾਲ ਰੋਤੀ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਪਾਪ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਿਆ। (ਜਿਸਦਾ) ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਤੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਹੈ। (ਜੋ) ਗਾਤ ਦਿਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ (ਵੇਲੇ, ਸਦਾ) ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥੭੭॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਅਸਤੋਤ੍ਰ ਪਾਠ ॥ ਮੁਖ ਪੜ੍ਹਤ ਅਛੁ ਗਯੋ ਪਾਪ ਨਾਠ ॥
ਕੋ ਸਕੈ ਬਰਨ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੰਛੇਪ ਕੀਨ ਤਾਤੇ ਉਚਾਰ ॥ ੭੮ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੱਤ (ਜੀ ਨੇ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨ ਲਈ) 'ਸਤੋਤ੍ਰ' ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ ਨੱਸ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੭੮ ॥

ਜ ਕਰੈ ਪਤ੍ਰ ਕਾਸਿਪੀ ਸਰਬ ॥ ਲਿੱਖੈ ਗਣੇਸ ਕਰ ਕੈ ਸੁ ਗਰਬ ॥
ਮਸੁ ਸਰਬ ਸਿੰਧ ਲੇਖਨ ਬਨੇਸ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਅੰਤਿ ਕਹਿ ਸਕੈ ਸੇਸੁ ॥੭੯॥

ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ {ਕਾਸਿਪੀ} ਧਰਤੀ ਨੂੰ {ਪਤ੍ਰ} ਕਾਗਦ ਕਰ ਲਈਏ। ਗਰਬ ਨੂੰ (ਧਾਰਨ) ਕਰਕੇ ਗਣੇਸ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਨ-ਕਲਮਾਂ ਬਣ ਜਾਣ। (ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਬੇਬਨਾਗ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕੇਗਾ ॥ ੭੯ ॥

ਜਉ ਕਰੈ ਬੈਠ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਚਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤੇਜ ਪਾਯੰਤ ਪਾਰ ॥
ਮੁਖ ਸਹੰਸ ਨਾਮ ਫਣਪਤਿ ਰੜੰਤ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਪਾਯੰਤ ਅੰਤ ॥੮੦॥

ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬੈਠ ਕਰਕੇ (ਉਸਤਤੀ) ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਤਦ ਭੀ 'ਤੇਜ' ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਹਜ਼ਾਰ (ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਭੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੦ ॥

ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਪੰਤ ਸਨਕੰ ਸਨਾਤ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਸੋਭਾ ਨਿਰਾਤ ॥
ਮੁਖ ਚਾਰ ਬੇਦ ਕਿਨੇ ਬਿਚਾਰ ॥ ਤਜਿ ਗਰਬ ਨੇਤ ਨੇਤੈ ਉਚਾਰ ॥ ੮੧ ॥

ਸਨਕ ਤੇ ਸਨਾਤਨ (ਆਦਿਕ) ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਭੀ ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਨਿਤਾਂਤ ਨਹੀਂ (ਜਾਣ ਸਕੇ)। (ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ) ਚੌਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਅੰਤ ਨੂੰ) ਗਰਬ ਤਜ ਕਰਕੇ ਬੇਅੰਤ ੨ ਹੀ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ੮੧ ॥

ਸਿਵ ਸਹੰਸੁ ਬਰਖ ਲੈ ਜੋਗ ਕੀਨ ॥ ਤਜਿ ਨੇਹ ਗੇਹ ਬਨਬਾਸ ਲੀਨ ॥
ਬਹੁ ਕੀਨ ਜੋਗਿ ਤਹ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਲਹਿ ਸਕਾ ਪਾਰ ॥ ੮੨ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਜੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਬਨਬਾਸ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ (ਮੁੱਦਤ) ਤਕ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਭੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਹੈ ॥ ੮੨ ॥

ਜਿਹੰ ਏਕ ਰੂਪ ਅਨਕੰ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਅਬਿਯਕਤ ਤੇਜ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥
ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ ॥ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸੋਭਾ ਸੁਰੰਗ ॥ ੮੩ ॥

ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜੋ) {ਅ+ਵਯਾਕਤਿ} ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ (ਰੂਪ) ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਹੈ। (ਜਿਸਦਾ) ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਅਨਭਵ (ਦੁਾਰੇ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ ਹੈ ॥ ੮੩ ॥

ਜਿਹ ਸਤੁ ਮਿਤੁ ਏਕੈ ਸਮਾਨ ॥ ਅਬਿਅਕਤ ਤੇਜ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥
ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਸਰੂਪ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੰਗ ਜਗ ਕਰਿ ਅਨੂਪ ॥ ੮੪ ॥

ਜਿਸਨੂੰ ਸਤੁ ਤੇ ਮਿਤੁ ਇਕੋ ਜੇਹੇ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ) ਹਨ। ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 'ਤੇਜ' ਰੂਪ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ ਆਦ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ (ਨੇ ਹੀ ਇਹ) ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੮੪ ॥

ਜਿਹ ਰਾਗ ਰੰਗ ਨਹੀ ਰੂਪ ਰੇਖ ॥ ਨਹੀ ਨਾਮ ਠਾਮ ਅਨਭਵ ਅਭੇਖ ॥
ਆਜਾਨ ਬਾਹਿ ਅਨਭਵਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਸੁ ਬਾਸ ॥ ੮੫ ॥

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ, ਰਾਗ, ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿਸਦਾ) ਨਾਮ-ਠਾਮ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਗੋਭਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅਨਭਵ (ਦੁਾਰੇ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ ॥ ੮੫ ॥

ਕਈ ਕਲਪ ਜੋਗ ਜਿਨ ਕਰਤ ਬੀਤ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਉਨ ਧਰਿ ਗਏ ਚੀਤ॥

ਮੁਨ ਮਨ ਅਨੇਕ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ ॥

ਬਹੁ ਕਸਟ ਕਰਤ ਨਹੀ ਧਰਤ ਧਿਆਨ ॥ ੮੬ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋਗ (ਸਾਧਨਾ) ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਕਲਪ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਤਦ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ (ਉਹ) ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ (ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਕਸਟ (ਸਾਧਨਾਂ) ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, (ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ) ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ ਹੈ ॥ ੮੬ ॥

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨੇ ਅਨੇਕ ॥ ਅੰਤਹਿ ਸਮੇਯ ਫੁਨ ਭਏ ਏਕ ॥

ਕਈ ਕੋਟ ਜੰਤ ਜੀਵਨ ਉਪਾਇ ॥ ਫਿਰ ਅੰਤ ਲੇਤ ਆਪਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੮੭ ॥

ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਨੇ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਫਿਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਨੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੭ ॥

ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਸਬ ਪਰੇ ਸਰਨ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਅਨੇਕ ਤਿਹ ਜਪਤ ਚਰਨ ॥

ਕਈ ਕਲਪ ਬੀਤ ਤਿਹ ਕਰਤ ਧਿਆਨ ॥

ਕਾਹੁ ਨ ਦੇਖਿ ਤਿਹ ਬਿੱਦਿਮਾਨ ॥ ੮੮ ॥

ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿਸਦੀ ਸਰਨ ਪਏ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀ ਜਨ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕਲਪ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। (ਪਰ) ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ॥ ੮੮ ॥

ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ਅਤ ਹੀ ਉਦਾਰ ॥

ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਸੂਰਤੁ ਅਪਾਰ ॥ ਨਹੀ ਸਕਤ ਬੁੱਧ ਕਰਿ ਕੈ ਬਿਚਾਰ ॥ ੮੯ ॥

ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਹੀ ਉਦਾਰ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਮੁਨੀ (ਜਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ (ਵਿਚ, ਜਿਸਦਾ) ਨਾਂ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਤੇ ਅਪਾਰ ਸੂਰਮਤਾ (ਵੱਸਦੀ ਹੈ)। ਬੁੱਧੀ (ਉਸਦਾ) ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ॥ ੮੯ ॥

ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕਹਿ ਸਰੂਪ ॥ ਸੋਭਾ ਅਭੰਗ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ ॥

ਜਿਹ ਕੀਨ ਜੋਤ ਉਦੋਤ ਸਰਬ ॥ ਜਿਹ ਹਤੋ ਸਰਬ ਗਰਬੀਨ ਗਰਬਾ ॥ ੯੦ ॥

ਜੇਹੜਾ ਸੂਰੂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਕੋ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ (ਸੂਰਜ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਦਿਕ

ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ) {ਉਦੈਤ} ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ
ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੬੦ ॥

ਜਿਹ ਗਰਬਵੰਤ ਏਕੈ ਨ ਰਾਖ ॥ ਫਿਰ ਕਹੋ ਬੈਣ ਨਹੀ ਬੈਣ ਭਾਖ ॥
ਇਕ ਬਾਰ ਮਾਰ ਮਾਰਯੋ ਨ ਸਤੁ ॥ ਇਕ ਬਾਰ ਡਾਰ ਡਾਰਿਓ ਨ ਅਤੁ ॥ ੬੧ ॥

ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਭੀ ਗਰਬ ਵੰਤ ਨਹੀ ਰਖਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਗਰਬ ਵੰਤ ਨਾਸ
ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ)। (ਜਿਸਨੇ) ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ (ਉਸਤੋਂ ਉਲਟ) ਬਚਨ ਨਹੀ ਆਖਿਆ
ਹੈ। (ਜਿਸਨੇ) ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, (ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ) ਨਹੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।
(ਜਿਸਨੇ) ਇਕ ਵੇਰੀ ਛਡਿਆ ਹੈ, (ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ) {ਅਤੁ=ਅਸਤੁ} ਤੀਰ ਨਹੀ
ਛਡਿਆ ਹੈ ॥ ੬੧ ॥

ਸੇਵਕ ਬਾਪਿ ਨਹੀ ਦੂਰ ਕੀਨ ॥ ਲਖਿ ਭਈ ਭੂਲਿ ਮੁਖਿ ਬਿਹਸ ਦੀਨ ॥
ਜਿਹ ਗਹੀ ਬਾਹਿ ਕਿੰਨੇ ਨਿਬਾਹ ॥ ਤ੍ਰੀਯਾ ਏਕ ਬਿਯਾਹ ਨਹੀ ਕੀਨ ਬਯਾਹ ॥ ੬੨ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਬਾਪ ਕਰਕੇ, (ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਕੋਲੋਂ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ
(ਜੇਕਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ) ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, (ਤਦ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਸ ਕਰਕੇ (ਭੁਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼)
ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੈ, (ਅੰਤ ਤੱਕ ਤੋੜ) ਨਿਬਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਸਤੀ
ਬਿਆਹੀ (ਹੈ, ਹੋਰ ਫਿਰ ਦੂਜਾ) ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਗੀਝੰਤ ਕੋਟ ਨਹੀ ਕਸਟ ਕੀਨ ॥ ਸੀਝੰਤ ਏਕ ਹੀ ਨਾਮ ਲੀਨ ॥
ਅਨਕਪਟ ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨਿ ਨਿਸਦਿਨ ਨਿਰਾਸ ॥ ੬੩ ॥

(ਜੋ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਭੀ ਗੀਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ (ਉਸਦਾ) ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ
ਹੀ (ਪੁਰਸ਼) ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਗੁਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਕਰਕੇ ਭੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਨਰਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੂਰਣ ਪੁਰਾਣ ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ ਸੋਭਾ ਨਿਧਾਨ ॥
ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤ ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹਿ ਅਨਭੈ ਅਜੀਤ ॥ ੬੪ ॥

ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ। ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ
ਤੇ ਸੋਭਾ ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਹੈ। ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਵਡਾ ਹੈ, ਪੁਨੀਤ ਹੈ। ਗੋਭਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਿ
ਵਾਲਾ, ਭਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੪ ॥

ਕਈ ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਹ ਪਾਨਹਾਰ ॥ ਕਈ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ॥
ਕਈ ਬਿਸਨ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਮਾ ਰਸੂਲ ॥ ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਯੋ ਨ ਕੋਈ ਕਬਲ ॥ ੬੫ ॥

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਸਦੇ (ਦਰ ਉਤੇ) ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ) ਚੰਦ੍ਰ

ਸੂਰਜ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਹਨ । ਕਈ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ) ਵਿਸ਼ਨੂ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਰਾਮ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਹਨ (ਪਰ) ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ (ਹੈ)ਦਾ ॥ ੯੫ ॥

ਕਈ ਦੱਤ ਸੱਤ ਗੋਰਖ ਦੇਵ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਹੀ ਲਖਤ ਭੇਵ ।
ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਮੰਤ੍ਰ ਮਤ ਕੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਬਿਨ ਏਕ ਆਸ ਸਭ ਹੀ ਨਿਰਾਸ ॥੯੬॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੱਤ ਸੱਤ, ਗੋਰਖ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ । ਮੰਨਨ ਸੀਲ ਮੁਨੀ ਤੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਭੀ (ਜਿਸਦਾ) ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕਰਕੇ (ਆਪਨੇ) ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।(ਪਰ) ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ(ਜਗਤ ਤੋਂ)ਨਿਰਾਸ (ਜਾਂਦੇ ਹਨ)॥੯੬॥

ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ ਭਾਖਤ ਨਿਗੰਮ ॥ ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਕਾਰਣ ਅਗੰਮ ॥
ਜਿਹ ਲਖਤਕੋਈ ਨਹੀ ਕਉਨ ਜਾਤ ॥ ਜਿਹ ਨਾਹਿ ਪਿਤਾਭ੍ਰਿਤ ਤਾਤਮਾਤ ॥੯੭

ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਜੋ) ਕਰਤਾਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, (ਕਿ ਉਸਦੀ) ਕੋਹੜੀ ਜਾਤ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਪਿਉ, ਸੇਵਕ, {ਤਾਤ} ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੯੭ ॥

ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਤ ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ॥ ਸਾਹਾਨ ਸਾਹਿ ਭੂਪਾਨ ਭੂਪ ॥
ਜਿਹ ਬਰਣ ਜਾਤ ਨਹੀ ਕਿਤ ਅਨੰਤ ॥ ਆਦਉ ਅਪਾਰ ਨਿਰਬਿਖਬਿਅੰਤ ॥੯੮

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ (ਜੋ) ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਵਰਣ (ਭੇਖ) ਤੇ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਰਤੀ ਅਨੰਤ ਹੈ । (ਜੋ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ॥ ੯੮ ॥

ਬਰਣੀ ਨ ਜਾਤਿ ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੇਖ ॥ ਅਤਭੁਤ ਅਨੰਤ ਅਤਿ ਬਲ ਅਭੇਖ ॥
ਅਨਖੰਡ ਚਿੱਤ ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ ॥ ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ ॥ ੯੯ ॥

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ ਤੇ ਰੇਖ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਅਚਰਜ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਹੈ, ਬੜੇ ਹੀ ਬਲ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੯੯ ॥

ਉਸਤਤੀ ਨਿੰਦ ਜਿਹ ਇਕ ਸਮਾਨ ॥ ਆਭਾ ਅਖੰਡ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥
ਅਬਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਯਾਪ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥੧੦੦॥

ਉਸਤਤੀ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਆਭਾ ਅਖੰਡ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਹੈ ॥ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨਭਵ ਦੁਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ । (ਜੋ) ਘਟ ਘਟ

ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਭੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ॥ ੧੦੦ ॥

ਇਹੋ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਉਸਤਤਿ ਉਚਾਰ ॥ ਡੰਡਵਤ ਕੀਨ ਅਤ੍ਰਜ ਉਦਾਰ ॥

ਅਰੁ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਠ ਪਰਤ ਚਰਨ ॥

ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਇ ਜਿਹ ਜਾਤ ਬਰਨ ॥ ੧੦੧ ॥

‘ਦੱਤ’ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਥਨ ਕੀਤੀ। ਉਦਾਰਤਮਾ {ਆਤ੍ਰਜ} ਅਤ੍ਰ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ [ਦੱਤ] ਨੇ ਡੰਡੋਤ ਬੰਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉੱਠਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪੈਕੇ ਬੰਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸਦਾ ਵਰਨ ਤੇ ਜਾਤੀ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦੧ ॥

ਜਉ ਕਰੈ ਕ੍ਰਿਤ ਕਈ ਜੁਗ ਉਚਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਲਹਿ ਜਾਤ ਪਾਰ ॥

ਮਮ ਅਲਪ ਬੁੱਧ ਤਵ ਗੁਨ ਅਨੰਤ ॥ ਬਰਨਾ ਨ ਜਾਤ ਤੁਮਰੀ ਬਿਅੰਤ ॥ ੧੦੨ ॥

ਜੇਕਰ (ਕੋਈ) ਕਦੇ ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ (ਭੀ ਉਸਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਤਦ ਭੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਥੋੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੁਸੀਂ ਬਿਅੰਤ ਹੋ ॥ ੧੦੨ ॥

ਤਵ ਗੁਣ ਅਤਿ ਉਚ ਅੰਬਰ ਸਮਾਨ ॥ ਮਮ ਅਲਪ ਬੁੱਧਿ ਬਾਲਕ ਅਜਾਨ ॥

ਕਿਮ ਸਕੈ ਬਰਨ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ॥ ਤਵ ਪਰਾ ਸਰਣ ਤਜਿ ਸਭ ਉਪਾਵ ॥ ੧੦੩ ॥

ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਹਨ। ਅਵਾਣੇ ਬਾਲਕ (ਵਾਂਗੂੰ) ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਰੇ ਉਪਾਵ ਛੱਡਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਣੀ ਪਿਆ ਹਾਂ ॥ ੧੦੩ ॥

ਜਿਹ ਲਖਤ ਚਤ੍ਰ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬੇਦ ॥ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਅਛੇਦ ॥

ਗੁਨ ਗਨਤ ਚਤ੍ਰਮੁਖ ਪਰਾ ਹਾਰ ॥ ਤਬ ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਿਨੋ ਉਚਾਰ ॥ ੧੦੪ ॥

ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਤੇ ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਨਾ ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਾਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਤਦੇ (ਹੀ ਉਸਨੇ) ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੦੪ ॥

ਬਕਿ ਗਿਰਓ ਬਿਧ ਸਿਰ ਲਿਖਤ ਕਿੱਤ ॥ ਚਕਿ ਰਹੇ ਬਾਲਿ ਖਿੱਲਾਇ ਚਿੱਤ ॥

ਗੁਨ ਗਨਤ ਚਤ੍ਰਮੁਖ ਹਾਰ ਮਾਨ ॥ ਹਠਿ ਤਜਿ ਬਿਅੰਤਿ ਕਿੰਨੋ ਬਖਾਨ ॥ ੧੦੫ ॥

ਜਿਸਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦਿਆਂ ੨ {ਬਿਧ} ਬ੍ਰਹਮਾ ਥੱਕ ਕੇ ਸਿਰ (ਪਰਨੇ) ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਾਲਖਿੱਲ ਆਦਿਕ ਭੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਰ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਹੱਠ ਤਾਂਈਂ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਬਿਅੰਤ ੨ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੦੫ ॥

ਤਹ ਜਪਤ

ਉਸਦਾ

ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੰਗਾ

ਧਿਆਨ ਧਰਿ

ਸੁਜਾਨ ਤਦ ਭੀ

ਜਬ ਕੀਨ ਨ

ਨਹੀ ਕਮਲ

ਜਦੋ ਬ

ਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਤੇ

ਨਾਲੀ ਦਾ ਅੰ

ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਬਰਨੀ ਨ ਜ

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂ

ਜਿਸਦੀ

ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿ

ਚਰਨ ਛੱਡ ਕਰਕੇ

ਰੂਆਲ ਛੰਦ

ਤਹ ਜਪਤ ਰੁਦ੍ਰ ਜੁਗ ਕੋਟ ਬੀਤ ॥ ਬਹਿ ਗਈ ਗੰਗ ਸਿਰ ਮੁਰਿ ਨ ਚੀਤ ॥
ਕਈ ਕਲਪ ਬੀਤ ਜਿਹ ਧਰਤਿ ਧਿਆਨ ॥

ਨਹੀ ਤਦਪਿ ਧਿਆਨ ਆਏ ਸੁਜਾਨ ॥ ੧੦੬ ॥

ਉਸਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ । (ਉਸਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਗੰਗਾ ਵਹਿ ਗਈ ਹੈ, (ਪਰ) ਚਿੱਤ (ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ) ਮੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਿਆਂ (ਧਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ) ਕਈ ਕਲਪ ਗੁਜਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । (ਪਰ ਉਹ) ਸੁਜਾਨ ਤਦ ਭੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ॥ ੧੦੬ ॥

ਜਬ ਕੀਨ ਨਾਲਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ਦਿਜ ਬਰ ਦਿਜੇਸ ॥
ਨਹੀ ਕਮਲ ਨਾਲਿ ਕੇ ਲਖਾ ਪਾਰ ॥ ਕਹੇ ਤਾਸ ਕੈਸ ਪਾਵੈ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੦੭ ॥

ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਮਲ ਦੀ 'ਨਾਲੀ' [ਛੱਡੀ] ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕੀਤਾ ਸੀ । (ਤਦੋਂ) ਮੰਨਨ ਸ਼ੀਲ ਮੁਨੀ ਤੇ ਸੇਸਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ {ਦਿਜੇਸ} ਈਸ਼ਰ (ਜੋ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ, (ਉਸਨੇ) ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਲੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਸੀ । (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਦਸੋ, ਉਸਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵੇਗਾ ? ॥ ੧੦੭ ॥

ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਤਿ ਜਿਹ ਛਬ ਸੁ ਰੰਗ ॥ ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ ॥
ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿੰਨੇ ਅਨੇਕ ॥ ਪਗ ਛੋਰ ਆਨ ਤਿਹ ਧਰੋ ਟੇਕ ॥ ੧੦੮ ॥

ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੀ ਛਬੀ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਇਕ ਨੇ (ਆਪਨੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਦੀ ਓਟ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਧਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੮ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਿਅੰਤਿ ਦੇਸ ਭਵੰਤ ਕਿਰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਪਗੋਲਗਾ ਤਜਿ ਗਰਬ ਅਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ॥
ਕੋਟ ਬਰਖ ਕਰੀ ਜਬੈ ਹਰਿ ਸੇਵਿ ਵਾਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
ਅਕਸਮਾਤ ਭਈ ਤਬੈ ਤਿਹ ਬਿਓਮ ਬਾਨ ਬਨਾਇ ॥ ੧੦੯ ॥

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਛਿਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਅਤ੍ਰ (ਮੁਨੀ ਜੀ ਦਾ) ਪੁੱਤ੍ਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਚਰਨੀ ਲੱਗਾ । ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕ੍ਰੋੜ ਬਰਖ ਗੁਜਰ ਗਏ । ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ॥ ੧੦੯ ॥

ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਾਚ ਦੱਤ ਪ੍ਰਤਿ ॥

ਦੱਤ ਸੱਤਿ ਕਹੈ ਤੁਝੈ ਗੁਰ ਹੀਣ ਮੁਕਤ ਨ ਹੋਇ ॥

ਰਾਵ ਰੰਕ ਪ੍ਰਜਾ ਵਜਾ ਇਮ ਭਾਖਈ ਸਭ ਕੋਇ ॥

ਕੋਟ ਕਸਟਨ ਕਿਉ ਕਰੋ ਨਹੀ ਐਸ ਦੇਹ ਉਧਾਰ ॥

ਜਾਇਕੈ ਗੁਰ ਕੀਜੀਐ ਸੁਨਿ ਸੱਤਿ ਅਤਿ ਕੁਮਾਰ ॥ ੧੧੦ ॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਨੇ ਦੱਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਦੱਤ ! ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਮੁਕਤ ਨਹੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਰਾਜਾ-ਕੰਗਾਲ, ਪ੍ਰਜਾ-ਵਰਜਾ (ਆਦਿਕ) ਸਭ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ । ਕੁੱਝਾਂ ਕਸਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ (ਭੋਗਨਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਹੇ ਅਤੀ (ਰਿਖੀ ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ! (ਇਸ) ਸੱਚੀ (ਸਿੱਖੜਾ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਲੈ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ ॥ ੧੧੦ ॥

ਦੱਤ ਬਾਚ ॥ ਐਸ ਬਾਕ ਭਏ ਜਬੈ ਤਬ ਦੱਤ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ॥

ਸਿੰਧ ਸੀਲ ਸੁਬਿਤ ਕੇ ਨਦ ਗਜਾਨ ਕੇ ਜਨੁ ਕੂਪ ॥

ਪਾਨ ਲਾਗ ਡੰਡੋਤ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੀਨ ਉਚਾਰ ॥

ਕਉਨ ਸੇ ਗੁਰ ਕੀਜੀਐ ਕਹਿ ਮੋਤਿ ਤੱਤ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੧੧ ॥

ਦੱਤ (ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ) ਕਿਹਾ-ਜਦ (ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਤੋਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪੁਕਾਰ ਹੋਏ, ਤਦ ਦੱਤ (ਜੋ) ਸੱਤ ਸਰੂਪ, ਸੀਲ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸਭ ਬਿਝੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਨਦ ਤੇ ਮਾਠੀ ਗਿਆਨ ਖੂਹ (ਰੂਪ ਹੈ) ਉਸਨੇ) ਚਰਨੀ ਪੈਕੇ, ਡੰਡੋਤ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕੌਣ (ਹੈ ? ਜਿਸਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ {ਤੱਤ} ਉਸਦਾ ਵੀਚਾਰ ਦਸੋ ॥ ੧੧੧ ॥

ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਾਚ ॥ ਜਉਨ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਰੁਚੈ ਸੋਈ ਕੀਜੀਐ ਗੁਰਦੇਵ ॥

ਤਿਆਗਕੈ ਕਰਿ ਕਪਟ ਕਉ ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੀਜੇ ਸੇਵ ॥

ਰੀਝ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ਤਉ ਤੁਮ ਪਾਇ ਹੋ ਬਰਦਾਨ ॥

ਯੋਨ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ਪੈ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਦੱਤ ਸੁਜਾਨ ॥ ੧੧੨ ॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜੋ ਕੋਈ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਪਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕਰਕੇ (ਉਸਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਤਦ ਫਿਰ {ਗੁਰਦੇਵ} ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਵਰਦਾਨ ਪਾਉਗੇ । ਹੇ ਸੁਜਾਨ ਦੱਤ ! ਸੁਣ ਲਓ, (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਐਵੇਂ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੧੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ
ਜੋਗ ਕਾ
ਤਾਤ ਮ
ਘੋਰ ਕਾ
ਜਿਸਨੇ
(ਅਤੇ) ਜੀਵ ਨੂੰ
ਪਿਤਾ ਮਨੁੰ ਕਾ
ਜੋਗ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ
ਘੋਰ ਕਾ
ਭਾਂਤ ਭਾ
ਕਸਟ ਕੈ
ਬੁੱਧਿ ਕੈ
ਸੰਘਨੇ
ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉ
ਉਗ੍ਰ ਤਪ ਕੀਤਾ
ਬੁੱਧਿ ਕੈ
ਪਰਮ ਪੁ
ਅਕਸਮਾਤ
ਧਰਮ ਪੁ
ਜਦ ਉਸ
ਬੁੱਧਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ
ਕਰ ਗਏ । ਤਦ
ਕਈ । (ਫਿਰ ਉ
ਦੂਰ ਭਜ ਗਏ ॥
ਪ੍ਰਿਥਮ ਅ
ਜਤੁ ਤਤੁ

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੰਤ੍ਰ ਦਯੋ ਜਿਨੈ ਸੋਈ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥
 ਜੋਗ ਕਾਰਣ ਕੋ ਚਲਾ ਜੀਅ ਜਾਨ ਕੈ ਅਨਭੇਵ ॥
 ਤਾਤ ਮਾਤ ਰਹੇ ਮਨੈ ਕਰਿ ਮਾਨ ਬੈਨ ਨ ਏਕ ॥
 ਘੋਰ ਕਾਨਨਿ ਕੋ ਚਲਾ ਧਰਿ ਜੋਗਿ ਨਯਾਸ ਅਨੇਕ ॥੧੧੩॥

ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮੰਤ੍ਰ [ਸਲਾਹ] ਦਿਤੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ 'ਗੁਰਦੇਵ' ਜਾਣ ਕਰਕੇ
 (ਅਤੇ) ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਨਭੇਵ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮਾਤਾ
 ਪਿਤਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, (ਪਰ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਇਕ ਬਚਨ ਭੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ।
 ਜੋਗ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘੋਰ ਕਾਨਨ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੧੩ ॥

ਘੋਰ ਕਾਨਨ ਮੈ ਕਰੀ ਤਪਸਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥
 ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਕਰੇ ਇਕ ਚਿੱਤ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ ॥
 ਕਸਟ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਕੀਆ ਤਪ ਘੋਰ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥
 ਬੁੱਧਿ ਕੋ ਬਰ ਦੇਤ ਭੇ ਤਬ ਆਨ ਬੁੱਧਿ ਨਿਧਾਨ ॥੧੧੪॥

ਸੰਘਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-੨
 ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਬੜਾ ਹੀ ਕਸਟ (ਝਾਗ) ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਰਹੇ ਤਕ ਬੜਾ
 ਉਗ੍ਰ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਬੁੱਧਿ ਨਿਧਾਨ ਨੇ ਆਣ ਕਰਕੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ॥੧੧੪॥

ਬੁੱਧਿ ਕੋ ਬਰੁ ਜਉ ਦਯੋ ਤਿਨ ਆਨ ਬੁਧਿ ਅਨੰਤ ॥
 ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੈ ਗਏ ਦੇਵ ਦੱਤ ਮਹੰਤ ॥
 ਅਕਸਮਾਤੁ ਬਢੀ ਤਬੈ ਬੁਧਿ ਜਤੁ ਤਤੁ ਦਿਸਾਨ ॥
 ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕੀਆ ਜਹੀ ਤਹ ਪਰਮ ਪਾਪ ਖਿਸਾਨ ॥੧੧੫॥

ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਬੁੱਧਿ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ) ਵਰ ਦਿਤਾ (ਤਦ) ਉਸਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਅਨੰਤ
 ਬੁੱਧਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ)। (ਉਹ) ਪਰਮ ਪੁਰਖ (ਭਗਵਾਨ) 'ਦੱਤ ਦੇਵ' ਨੂੰ ਮਹੰਤ
 ਕਰ ਗਏ। ਤਦ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਦਿਸਾਂ-ਵਿਸਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਵਧ
 ਗਈ। (ਫਿਰ ਉਸਨੇ) ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪਾਪ
 ਦੂਰ ਭਜ ਗਏ ॥ ੧੧੫ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਕਾਲ ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਜਿਹ ਕੋ ਕਬੈ ਨਹੀ ਨਾਮ ॥
 ਜਤੁ ਤਤੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਜਿਹ ਠਉਰ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸ ॥

ਅੰਡ ਜੇਰਜ ਸੇਤ ਉਤਭੁਜ ਕੀਨ ਜਾਸ ਪਸਾਰ ॥

ਤਾਹਿ ਜਾਨ ਗੁਰੂ ਕੀਯੋ ਮੁਨਿ ਸਤਿ ਦੱਤ ਸੁਧਾਰ ॥੧੧੬॥

ਜਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਉਸ) ਅਕਾਲ ਨੂੰ 'ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ' (ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਦਿਸਾਂ-ਵਿਸਾਂ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੀਆਂ ਜਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਅੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ (ਪੰਡੀ ਆਦਿਕ), ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ (ਪਸੂ ਤੇ ਮਨੁਖ ਆਦਿਕ), {ਸੇਤ ਸੇਦਜ} ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ (ਜੁਆਂ ਤੇ ਪਿੱਸੂ ਆਦਿਕ) ਅਤੇ {ਉਤਭੁਜ} ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ (ਘਾਹ ਤੇ ਬਿਛ ਆਦਿਕ, ਚੌਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਦੁਆਰੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ) ਜਿਸਨੇ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ {ਸਤਿ} ਨਿਸਚੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ (ਨੇ ਪਹਿਲਾ) ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਇਹ) ਨਿਸਚਾ ਹੀ ਉਸਨੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਧਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ੧੧੬ ॥

ਇਤਿ ਅਕਾਲ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧ ॥

ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ-ਮਨ

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੁਨਿ ਮਨ ਜੋਗ ਕਰਮ ਨਿਧਾਨ ॥

ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਕਉ ਕਰਾ ਮਨਈ ਮਨੈ ਮੁਨਿ ਮਾਨ ॥

ਨਾਥ ਤਉ ਹੀ ਪਛਾਨ ਜੋ ਮਨ ਮਾਨਈ ਜਿਹ ਫਾਲ ॥

ਸਿੱਧ ਤਉ ਮੁਨਿ ਕਾਮਨਾ ਸੁਧ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁਨਿ ਲਾਲ ॥੧੧੭॥

(ਜੋ) ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਮਨ ਹੈ, ਜੋਗ ਕਰਮ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਰੂਪ) ਮੁਨੀ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) 'ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ' (ਧਾਰਨ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ (ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ) ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਮਨ, ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਭਾਸੀ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਲਾਲ [ਪਿਆਰੇ]! ਸੁਣ, ਤਦੇ ਹੀ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸੁਧ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਧ [ਪੂਰਨ] ਹੋਈ ਹੈ ॥੧੧੭॥

ਭਾਵ-ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਫਾਟਕ ਵਰਕੇ 'ਦੱਤ' ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੀ ਵਰਮਾਯ ਹੈ-ਗੁਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਨਸਾ ਮੇਰੀ ਮਾਈ' ਅਤੇ 'ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧ ਹੋਇ'।

ਇਤਿ ਦੁਤੀਆ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨੰ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੨ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਿਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਜਬੈ ਦ੍ਰੈ ਸੁ ਕੀਨੇ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਦੇਵੰ ॥

ਸਦਾ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਕਰੈ ਨਿੱਤ ਸੇਵੰ ॥

ਜਟਾ ਜੂਟ ਸੀਸੰ ਸੁ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੀ ॥ ਕਬੈ ਛੈ ਸਕਾ ਅੰਗਕੋ ਨਾ ਅਨੰਗੀ ॥੧੧੮॥

ਜਦੋਂ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਦੋ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ । (ਤਦ) ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਰੰਜ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ । ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਹੈ, (ਮਾਨੋ) ਉਹੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਤਰੰਗ ਹਨ । ਕਾਮਦੇਵ ਕਦੇ ਭੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ॥੧੧੮॥

ਮਹਾ ਉੱਜਲੀ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਸੋਹੈ ॥ ਲਖੇ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਮਾਨ ਮੋਹੈ ॥

ਜਟਾ ਜੂਟ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੀ ਮਹਾਨੀ ॥ ਮਹਾਬੁੱਧ ਉੱਦਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੀ ॥੧੧੯॥

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬੜੀ ਉੱਜਲ ਰੰਗ ਦੀ ਬਿਭੂਤ ਸੋਭਦੀ ਹੈ । (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਮਾਨੀ ਮੋਨੀ ਦਾ ਭੀ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਤਰੰਗ ਹਨ । ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਵਾਨ, ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ॥ ੧੧੯ ॥

ਭਗਉਹੈ ਲਸੈ ਬਸਤ੍ਰ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੰ ॥ ਤਜੈ ਸਰਬ ਆਸਾ ਰਟੈ ਏਕ ਛੰਦੰ ॥

ਮਹਾ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਮੋਨ ਬਾਂਧੇ ॥

ਮਹਾ ਜੋਗ ਕਰਮੰ ਸਬੈ ਨਯਾਸ ਸਾਧੇ ॥ ੧੨੦॥

ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਲੰਗੋਟ ਬੱਧਾ ਹੋਯਾ ਹੈ । ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ । ਮਹਾ ਮੋਨ ਦੇ ਮਾਨੀ (ਹੋਕੇ) ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਯਾਸ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੧੨੦ ॥

ਦਯਾ ਸਿੰਧ ਸਰਬੰ ਸੁਭੰ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ॥ ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ਮਹਾਂ ਤੇਜਧਰਤਾ ॥

ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕੀ ਸਾਧਨਾ ਸਰਬ ਸਾਧੀ ॥

ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧ ਲਾਧੀ ॥ ੧੨੧॥

ਦਯਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗਰਬ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਧਨਾਂ (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧ (ਉਸਨੇ) ਲੱਭੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੧੨੧ ॥

ਉਠੈ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ ਕਰੈ ਨਾਨ ਜਾਵੈ ॥ ਕਰੈ ਸਾਧਨਾ ਜੋਗ ਕੀ ਜੋਗ ਭਾਵੈ ॥

ਤ੍ਰਿਕਾਲੰਗਿ ਦਰਸੀ ਮਹਾ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ॥

ਸੁ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵੰ ਮਹਾ ਸੁੱਧ ਮੱਤੰ ॥੧੨੨॥

ਤੜਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸੰਧਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਫਿਰ) ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ) ਜੋਗ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਪਰਮ ਤੱਤ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ (ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹ

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੁੱਧ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੧੨੨ ॥

ਪਿਯਾਸਾ ਛੁਧਾ ਆਨ ਕੈ ਜੋ ਸੰਤਾਵੈ ॥ ਰਹੈ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਨ ਚਿੱਤੰ ਚਲਾਵੈ ॥

ਕਰੈ ਜੋਗ ਨਿਯਾਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਉਦਾਸੀ ॥

ਧਰੇ ਮੇਖਲਾ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥ ੧੨੩ ॥

ਭੁੱਖ ਜਾਂ ਤੇਹ ਆਣਕੇ ਜੇਕਰ ਦੁੱਖ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਇਕਾਗ੍ਰ ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਡੁਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋਗ ਦੇ ਨਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਜਗਤ ਦੀ) ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਉਦਾਸੀ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸਨੇ) ਪਰਮ ਤੱਤ (ਸਰੂਪ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ, ਮਾਨੋ ਉਸਨੇ) {ਮੇਖਲਾ} ਤੜਾਗੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੧੨੩ ॥

ਮਹਾਂ ਆਤਮ ਦਰਸੀ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਬੇਤਾ ॥ ਥਿਰੰ ਆਸਨੇਕੰ ਮਹਾਂ ਉਰਧਰੇਤਾ ॥

ਕਰੈ ਸੱਤਿ ਕਰਮੰ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਨਾਸੰ ॥ ਰਹੈ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਮੁਨੀਸੰ ਉਦਾਸੰ ॥ ੧੨੪ ॥

ਮਹਾਂ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਨਾਂ ਉਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ 'ਉਰਧ* ਰੇਤਾ' ਹੈ। ਸੱਤ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਦੱਤ ਜੀ) ਦਾ ਚਿੱਤ ਇਕ ਉਦਾਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੪ ॥

ਸੁਭੰ ਸਾਸਤੁ ਗੰਤਾ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥ ਬਸੈ ਕਾਨਨੇਸੰ ਸੁਪਾਤੰ ਉਦਾਸੀ ॥

ਤਜੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੰ ਸਬੈ ਲੋਭ ਮੋਹੰ ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜਾਲਾ ਮਹਾ ਮੋਨਿ ਸੋਹੰ ॥ ੧੨੫ ॥

ਸੁਭ ਸਾਸਤਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਪਣੇ ਦਾ {ਸੁਪਾਤੰ} ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ [ਦੱਤ] ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ (ਔਗੁਨਾਂ ਨੂੰ) ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਦੀ ਲਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੋਨੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੫ ॥

ਕਰੈ ਨਿਯਾਸ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ॥ ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜੰ ਸੁ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ॥

ਮਹਾ ਤੱਤਬੇਤਾ ਸੁ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗੰ ॥ ਅਨਾਸੰ ਉਦਾਸੀ ਸੁ ਬਾਸੰ ਅਰੋਗੰ ॥ ੧੨੬ ॥

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਨਿਯਾਸ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਹੋਕੇ) ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਨਯਾਸ ਤੇ ਜੋਗ ਦੇ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੬ ॥

ਅਨਾਸਾ ਮਹਾਂ ਉਰਧਰੇਤਾ ਸੰਨਯਾਸੀ ॥ ਮਹਾ ਤੱਤ ਬੇਤਾ ਅਨਾਸੰ ਉਦਾਸੀ ॥

*ਜਿਸਦਾ ਬੀਰਜ ਕਦੇ ਭੀ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਉਰਧ ਰੇਤਾ' ਹੈ।

ਸਬੈ ਜੋਗ ਸਾਧੈ ਰਹੇ ਏਕ ਚਿੱਤੰ॥ ਤਜੇ ਅਉਰ ਸਰਬੰ ਗਹਯੋ ਏਕ ਹਿੱਤੰ॥੧੨੭॥

ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਹਾਂ ਉਰਧ ਰੇਤਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਦਾਸੀ ਹੈ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਸਾਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦਾ ਹਿਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੨੭ ॥

ਤਰੇ ਤਾਪ ਧੂਮੰ ਕਰੈ ਪਾਮ ਉੱਚੰ ॥ ਝੁਲੈ ਮੱਧਿ ਅਗਨੰ ਤਉ ਧਿਆਨ ਮੁੱਚੰ ॥

ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜੰ ਮਹਾ ਧਰਮਧਾਰੀ॥ ਭਏ ਦੱਤਕੇ ਰੁਦ੍ਰ ਪੂਰਣ ਵਤਾਰੀ॥੧੨੮॥

ਧੁੱਪ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਜੇਠ ਹਾਥ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਅੱਗ ਦੇ ਵਿਚ ਝੁਲਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਭੀ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਧਾਕਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੱਤ ਦੇ (ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ) ਰੁਦ੍ਰ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੨੮ ॥

ਹਠੀ ਤਾਪਸੀ ਮੋਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮਹਾਨੰ ॥ ਪਰੰ ਪੂਰਣੰ ਦੱਤ ਪ੍ਰਯਾਨਿਧਾਨੰ ॥

ਕਰੈ ਜੋਗ ਨਿਯਾਸੰ ਤਜੇ ਰਾਜ ਭੋਗੰ॥ ਚਕੇ ਸਰਬ ਦੇਵੰ ਜਕੇ ਸਰਬ ਲੋਗੰ॥੧੨੯॥

ਹਠੀ ਹੈ, ਤਪਸੀ ਹੈ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮੋਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੈ। 'ਦੱਤ' ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਯਾਨ [ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਯਾ] ਦਾ {ਪੁਰੰ} ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਜੋਗ ਦੇ ਨਿਯਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ-ਭੋਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੨੯॥

ਜਕੇ ਜੱਛ ਗੰਧਬ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ ॥ ਚਕੇ ਦੇਵਤਾ ਚੰਦ ਸੂਰੰ ਸੁਰਾਨੰ ॥

ਛੱਕੇ ਜੀਵ ਜੰਤੁ ਲਖੇ ਪਰਮ ਰੂਪੰ॥ ਤਜਯੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ਲਗੇ ਪਾਨ ਭੂਪੰ॥੧੩੦॥

(ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ) ਵਿਦਯਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਹਨ, ਉਹ) ਗੰਧਬ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ ਤੇ {ਸੁਰਾਨੰ} ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਈ [ਦੈਂਤ] ਅਤੇ ਜੀਵ, ਪਰਮ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੰਤੁ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਲੋਗ {ਪਾਨ} ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਹਨ ॥ ੧੩੦ ॥

ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਤਪੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥ ਜਤੀ ਜੰਗਮੀ ਜਾਮਨੀ ਜੰਤੁਧਾਰੀ ॥

ਪਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਪਰਮ ਦੇਸੀ ਪਛੇਲੇ॥ ਬਲੀ ਬਾਲਖੀ ਬੰਗ ਰੂਮੀ ਰੁਹੇਲੇ॥੧੩੧॥

ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ, ਦੰਡ ਰਖਨ ਵਾਲੇ, ਸਿਰ ਮੁੰਨਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਚਾਰੀ। ਜੜਾਵਾਂ ਰਖਨ ਵਾਲੇ ਜੰਗਮੀ ਸਾਧੂ, ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਜਮਨੀ ਫਕੀਰ। ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪਰਮ ਦੇਸੀ ਤੇ ਪਛੇਲੇ। ਜੋਰਾਫਰ ਬਲਖ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਬੰਗ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਰੂਮ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੁਹੇਲੇ (ਪਠਾਨ ਆਦਿਕ) ॥੧੩੧॥

ਜਟੀ ਜਾਮਨੀ ਜੰਤੁ ਧਾਰੀ ਛਲਾਰੇ॥ ਅਜੀ ਆਮਰੀ ਨਿਵਲਕਾ ਕਰਮ ਵਾਰੇ॥

ਅਤੇ ਵਾਗਨ ਹੋਤੀ ਜੁਆ ਜਗਯਧਾਰੀ॥ ਅਧੰ ਉਰਧ ਰੇਤੇ ਬਰੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥੧੩੨

{ ਜਟੀ=ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ ॥ ਜਾਮਨੀ=ਯਵਨ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ॥ ਛਲਾਰੇ=ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ॥
 ਅਜੀ=ਦੀਨ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ॥ ਆਮਰੀ=ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹਾਕਮ ਲੋਕ ॥
 ਨਿਵਲਕਾ ਕਰਮ=ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ॥ ਅਤੇ ਵਾ=ਅਤਤਾਈ (ਭਾਵ-ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ) ॥
 ਅਗਨਿ ਹੋਤੀ=ਹੋਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ॥ ਅਧੰ=ਨੀਚ ਲੋਕ ॥ ਉਰਧ ਰੇਤੇ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਬੀਰਜ ਕਦੇ ਭੀ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ॥

ਜਟੀ, ਜਾਮਨੀ, ਜੰਤਧਾਰੀ ਤੇ ਛਲਾਰੇ। ਅਜੀ ਆਮਰੀ ਤੇ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅਤੇ ਵਾ, ਅਗਨ ਹੋਤੀ, ਜੁਆ (ਖੇਡਨ ਵਾਲੇ) ਤੇ ਜਗਯਧਾਰੀ। ਅਧੰ, ਉਰਧ ਰੇਤੇ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸਟ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥ ੧੩੨ ॥

ਜਿਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਹੁਤੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ॥ ਸਬੈ ਪਾਨ ਲਾਰੈ ਤਜਯੇ ਗਰਬ ਭਾਰੀ ॥
 ਕਰੈਂ ਲਾਗ ਸਰਬੰ ਸੁ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗੰ॥ ਇਹੀ ਪੰਥ ਲਾਰੇ ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਲੋਗੰ॥੧੩੩

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋਗੇ ਸਨ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਚਰਨੀ ਆਨ ਲਗੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਭਲੇ ਲੋਗ ਇਸੇ ਹੀ ਸੁਭ ਪੰਥ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੩੩॥

ਸਬੈ ਦੇਸ ਦੇਸਾਨ ਤੇ ਲੋਗ ਆਏ ॥ ਕਰੰ ਦੱਤ ਕੇ ਆਨ ਮੁੰਡੰ ਮੁਡਾਏ ॥
 ਧਰੇ ਸੀਸ ਪੈ ਪਰਮ ਜੁਟੰ ਜਟਾਨੰ॥ ਕਰੈ ਲਾਗਿ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ ਅੰਪੁਮਾਨੰ॥੧੩੪

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਲੋਗ ਆ ਗਏ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਆਣਕੇ ਦੱਤ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਸਿਰ ਖੰਨਵਾਏ ਹਨ। (ਫਿਰ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਧਰ ਲਏ ਹਨ। ਬੇਗਿਣਤ ਹੀ ਲੋਗ ਜੋਗ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ॥ ੧੩੪ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੇ ਸਬੈ ਨਿਪ ਆਨ ਕੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ॥
 ਜਾਨ ਪਾਨ ਪਰੈ ਸਬੈ ਗੁਰ ਦੱਤ ਸ੍ਰੀ ਸਰਮਉਰ ॥
 ਤਿਆਗ ਅਉਰ ਨਏ ਨਏ ਮਤਿ ਏਕ ਹੀ ਮਤਿ ਠਾਨ ॥
 ਆਨ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਤ ਭੇ ਸਭ ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਿਧਾਨ ॥੧੩੫॥

ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। (ਜੋ) ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਮੋਰ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਹੈ, ਸਾਰੇ (ਉਸਦੀ) {ਜਾਨ-ਪਾਨ} ਚਰਨ-ਸਰਨ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ (ਦੱਤ ਦਾ) ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਰਾਜ ਤੇ ਰਾਜ {ਪਾਟ} ਤਖਤ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਸਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਸਿਰ ਖੰਨਵਾ ਲਏ ਹਨ ॥ ੧੩੫ ॥

ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਹਨ। (ਜਿਸ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਭਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਉ ਪੇਖ ਜੱਤ ਅੱਤ ਆਨ {ਚਰਾਚ ਅਤ=[ਅ ਰੂਪ (ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ) 'ਥਿਰ' ਸਮਾ ਨੂੰ ਛਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ (ਦੇ ਲੋਕੀ) ਉ ਇੰਦੁ ਲੇ ਨ ਗੀਝ ਜਾਨ ਇੰਦੁ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਚਿਤੀ ਭਾਰੀ ਪ

ਆਨ ਆਨ ਲਗੇ ਸਬੈ ਪਗ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥
 ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਸਬੈ ਭ੍ਰਿਤਾਂਬਰ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਭੇਵ ॥
 ਅਛਿੱਦ ਗਾਤ ਅਛਿੱਜ ਰੂਪ ਅਭਿੱਦ ਜੋਗ ਦੁੰਟ ॥
 ਅਮਿੱਤ ਉੱਜਲ ਅਜਿੱਤ ਪਰਮ ਉਪਜਿਓ ਸੁ ਦੱਤ ਮਹੰਤ ॥੧੩੬॥

(ਦੱਤ ਨੂੰ) ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਨ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਨ ਆਨ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ (ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ) ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਭੇਦ ਦੇ {ਭ੍ਰਿਤਾਂਬਰ} ਸੇਵਕ-ਸਰੂਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਜਿਸਦਾ) ਸਰੀਰ ਛਿਦਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਦਾ ਅੰਤ (ਜਾਣਨਾ) ਔਖਾ ਹੈ। ਅਮਿੱਤ ਉੱਜਲ ਹੈ, ਪਰਮ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਉਹ 'ਦੱਤ' ਮਹੰਤ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ॥ ੧੩੬ ॥

ਪੇਖ ਰੂਪ ਚਕੇ ਚਰਾਚਰ ਸਰਬ ਬਯੋਮ ਬਿਮਾਨ ॥
 ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਰਹੇ ਨਿਰਾਧਪ ਚਿਤੁ ਰੂਪ ਸਮਾਨ ॥
 ਅੱਤੁ ਛੱਤੁਨਿ ਪੱਤ ਕੇ ਤਜਿ ਜੋਗ ਲੈ ਸੰਨਯਾਸ ॥
 ਆਨ ਆਨ ਕਰੈ ਲਗੈ ਹੁੈ ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਉਦਾਸ ॥੧੩੭॥

{ ਚਰਾਚਰ=[ਚਰ+ਅਚਰ] ਚੇਤਨ-ਜੜ ॥ ਬਯੋਮ=ਅਕਾਸ਼ ॥ ਨਿਰਾਧਪ=ਰਾਜੇ ॥
 ਅਤੁ=[ਅਸਤੁ] ਤੀਰ-ਧਨੁਖ ॥ ਪੱਤ=[ਪਟ] ਤਖਤ, ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ॥ ਚਿੱਤੁ=ਮੂਰਤੀ }
 ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਜੜ-ਚੇਤੰਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ (ਦੇਵਤੇ) ਬਿਮਾਨਾਂ (ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ) ਅਕਾਸ਼ (ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ)। ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰੂਪ (ਨੂੰ ਤੱਕ ਕਰਕੇ) 'ਚਿਤੁ' ਸਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, (ਭਾਵ-ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਸਕ੍ਰੇਯ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ)। ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਿਥੋਂ (ਦੇ ਲੋਕੀ) ਉਦਾਸ (ਮਨ) ਹੋ ਕਰਕੇ ਆਨ ਆਨਕੇ(ਨਮਸਕਾਰਾਂ) ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੩੭॥

ਇੰਦੁ ਉਪਿੰਦੁ ਚਕੇ ਸਬੈ ਚਿਤ ਚਉਕਿਯੋ ਸਸਿ ਭਾਨ ॥
 ਲੈ ਨ ਦੱਤ ਛਿਨਾਇ ਆਜ ਨਿਪਤ ਮੋਰ ਮਹਾਨ ॥
 ਗੀਝ ਗੀਝ ਰਹੇ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸਰਬ ਬਯੋਮ ਬਿਮਾਨ ॥
 ਜਾਨ ਜਾਨ ਸਬੈ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੱਤ ਮਹਾਨ ॥੧੩੮॥

ਇੰਦੁ, ਉਪਿੰਦੁ [ਬਾਵਨ], ਚੰਦੁ ਤੇ ਸੂਰਜ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ (ਰੂਪ ਨੂੰ) {ਚਛੇ} ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਇੰਦੁ ਇਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਏਹ) ਦੱਤ ਮੋਰੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮੈਥੋਂ ਖੋਹ ਨਾਂ ਲਵੇ (ਇਸ ਲਈ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ

੧) । ਸਾਰੇ {ਬਿਯੋਮ ਬਿਮਾਨ} ਦੇਵਤੇ ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਰੀਝ ਰੀਝਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੱਤ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਨਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ (ਚਰਨੀ) ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੧੩੮ ॥

ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਨਿਪੁ ਰਾਜ ਸਾਜ ਬਿਸਾਰ ॥

ਆਨ ਆਨ ਸਬੈ ਗਹੇ ਪਗ ਦੱਤ ਦੇਵ ਉਦਾਰ ॥

ਜਾਨ ਜਾਨ ਸੁ ਧਰਮ ਕੇ ਘਰ ਮਾਨ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥

ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਨ ਸਬੈ ਲਗੈ ਮਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਹੰਮੇਵ ॥੧੩੯॥

ਦਿਸਾ-ਬਿਦਿਸਾ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜ ਨੂੰ ਬਿਸਾਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਆਨ ਮਾਨ ਆਨਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਦਾਰਾਤਮਾਂ ਦੱਤ ਦੇਵ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਹਨ । ਤੇਨੂੰ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਜਾਨ ਜਾਨਕੇ, ਅਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਮੰਨ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ; ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰੀਤੀ (ਨਾਲ ਦੱਤ ਦਾ) ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੧੩੯ ॥

ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਬੈ ਤਜੇ ਨਿਪੁ ਭੇਸ ਕੈ ਸੰਨਯਾਸ ॥

ਆਨ ਜੋਗ ਕਰੈ ਲਗੈ ਹੁੈ ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਉਦਾਸ ॥

ਮੰਡ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਉੱਜਲ ਸੀਸ ਜੂਟ ਜਟਾਨ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੈ ਸੁਭੇ ਸਭ ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਿਧਾਨ ॥ ੧੪੦ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਸਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਭੇਸ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੋਂ ਤਿਥੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ, ਆਨਕੇ ਜੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਛੂਤੀ [ਸੁਹ] ਚੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਂ ਦਾ ਜੁੜ੍ਹਾ (ਬਣਾ ਕਰਕੇ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜੋ ਰਾਜੇ) ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਸਨ ॥ ੧੪੦ ॥

ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਬਿਸਾਰ ਸੰਪਤ ਪੁਤੁ ਮਿਤੁ ਕਲੱਤੁ ॥

ਭੇਸ ਲੈ ਸੰਨਯਾਸ ਕੇ ਨਿਪੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਜਯ ਪੱਤੁ ॥

ਬਾਜ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਸੁੰਦਰ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਜ ਰਾਜ ॥

ਆਨ ਆਨ ਬਸੇ ਮਹਾ ਬਨ ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਉਦਾਸ ॥ ੧੪੧ ॥

ਜਿਥੋਂ ਤਿਥੋਂ (ਦੇ ਰਾਜੇ) ਪੁੱਤੁ, ਮਿੱਤੁ, ਇਸਤੀ ਅਤੇ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕਰਕੇ । 'ਬਿਯੋਮ ਤਾਂ' [ਛੁੱਟੇ ਨਾਮਿਆਂ] ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਦਰ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ, ਰਾਜ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ । ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਦਾਸ (ਹੋਕੇ, ਰਾਜੇ ਲੋਕ) ਆਨ ਆਨਕੇ ਬੜੇ ਸੰਘਨ ਬਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੪੧॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਰਬ ਛਿਤ ਕੇ ਨਿਪਾਲ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ ਲਾਗੇ ਉਤਾਲ ॥

ਇਕ ਕਰੈ ਲਾਗਿ ਨਿਵਲਿਆਦਿ ਕਰਮ ॥

ਇਕ ਧਰਤ ਧਿਆਨ ਲੈ ਬਸਤੁ ਚਰਮ ॥ ੧੪੨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ । {ਉਤਾਲ} ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ । ਇਕ ਤਾਂ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿਕ (ਹਨ ਜੋਗ ਦੇ) ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਚੰਮ ਦਾ ਕਪੜਾ [ਮਿੱਗ-ਚਰਮ] (ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ) ਲੈਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੪੨॥

ਇਕ ਧਰਤ ਬਸਤੁ ਬਲਕਲਨ ਅੰਗ ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਕਲਪ ਇਸਬਤ ਉਤੰਗ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਅਲਪ ਦੁਗਧਾ ਅਹਾਰ ॥

ਇਕ ਰਹਤ ਬਰਖ ਬਹੁ ਨਿਰਾਹਾਰ ॥ ੧੪੩ ॥

ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ {ਬਲਕਲਨ} ਭੋਜ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇੱਕ ਕਲਪ (ਤੱਕ) [ਉਤੰਗ] ਬਾਂਹ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਅਚੱਲ ਖੜੋਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਜੇਹਾ {ਦੁਗਧਾ} ਦੁੱਧ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਬਹੁਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਭੋਜਨ ਛਕਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੪੩ ॥

ਇਕ ਰਹਤ ਮੋਨ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ ॥ ਇਕ ਕਰਤ ਨਯਾਸ ਤਜਿ ਖਾਨ ਪਾਨ ॥

ਇਕ ਰਹਿਤ ਏਕ ਪਗ ਨਿਰਾਧਾਰ ॥ ਇਕ ਬਸਤ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾਨਨ ਪਹਾਰ ॥ ੧੪੪ ॥

ਇਕ ਮਹਾਨ ਮੋਨੀ ਮੋਨ [ਚੁਪ] ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਕਰਕੇ (ਅੰਗ) ਨਯਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ {ਨਿਰਾਧਾਰ} ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ) ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਪਿੰਡ (ਵਿਚ ਇਕ) ਬਨ (ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ) ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ॥ ੧੪੪ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਕਸਟ ਕਰ ਧੁਮ੍ ਪਾਨ ॥ ਇਕ ਕਰਤ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸਨਾਨ ॥

ਇਕ ਰਹਤ ਇੱਕ ਪਗ ਜੁਗ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥

ਕੇਈ ਉਰਧ ਬਾਹ ਮੁਨਿ ਮਨ ਮਹਾਨ ॥ ੧੪੫ ॥

ਇਕ ਬੜਾ ਦੁਖ ਉਠਾ ਕਰਕੇ ਧੁੰਆਂ ਛਿਕਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਜੁਗ (ਦੇ ਗੁਜਰਨ) ਤੱਕ ਇਕੋ ਪੈਰ ਤੇ ਭਾਰ (ਖੜੋ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਮਹਾਨ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੪੫॥

ਇਕ ਰਹਤ ਬੈਠਿ ਜਲਿ ਮੱਧਿ ਜਾਇ ॥ ਇਕ ਤਪਤ ਆਗਿ ਉਰਧ ਜਰਾਇ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨਯਾਸ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥

ਇਕ ਰਹਤ ਏਕ ਆਸਾ ਅਧਾਰ ॥੧੪੬॥

ਇਕ ਜਾਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ {ਉਰਧ} ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਲਾਟ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕਰਕੇ (ਉਸਦਾ) ਸੇਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ {ਬਿਧਿ} ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਯਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਕਈ) ਇਕ 'ਇਕ' ਦੀ ਆਸਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੪੬ ॥

ਕੋਈ ਕਬਹੂੰ ਨੀਚ ਨਹੀਂ ਕਰਤ ਡੀਠ ॥ ਕੋਈ ਤਪਤ ਆਗ ਪਰ ਜਾਰ ਪੀਠ ॥

ਕੋਈ ਬੈਠ ਕਰਤ ਬੁਤ ਚਰਜ ਦਾਨ ॥

ਕੋਈ ਧਰਤ ਚਿੱਤ ਏਕੈ ਨਿਧਾਨ ॥੧੪੭॥

ਕਈਆਂ (ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਤ੍ਰਾਟਕ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ) ਕਦੇ ਭੀ ਨਜਰ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕਰਕੇ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਸੇਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਬੁਤ, (ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਬ੍ਰਹਮ) ਚਰਜ, (ਤੇ ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ) ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਇਕੋ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੪੭ ॥

ਕੋਈ ਕਰਤ ਜੱਗਿ ਅਰੁ ਹੋਮ ਦਾਨ ॥ ਕੋਈ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਿਧਵਤਿ ਇਸਨਾਨ ॥

ਕੋਈ ਧਰਤ ਜਾਇ ਲੈ ਪਿਸਟ ਪਾਨ ॥ ਕੋਈ ਦੇਤ ਕਰਮ ਕੀ ਛਾਡਿ ਬਾਨ ॥੧੪੮॥

ਕੋਈ ਜੱਗਜ ਅਤੇ (ਕੋਈ) ਹੋਮ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ {ਪਾਨ} ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਠ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਿਜਾਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਰਮ (ਕਰਨ ਦੀ) ਬਾਨ [ਵਾਦੀ] ਨੂੰ ਛੱਡ ਚੁਕਾ ਹੈ ॥ ੧੪੮ ॥

ਕੋਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਕੋਈ ਭ੍ਰਮਤ ਪੱਬ ਬਨ ਬਨ ਉਦਾਸ ॥

ਕੋਈ ਰਹਤ ਏਕ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ॥

ਕੋਈ ਜਪਤ ਬੈਠ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰ ਅਮੋਲ ॥੧੪੯॥

ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ [ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ] (ਦਾ ਵਿਚਾਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਬਨ ਬਨ ਤੇ ਖਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਕ (ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ) ਆਸਨ ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਅਮੋਲਕ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੧੪੯ ॥

ਕੋਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਚਾਰਾ ॥ ਕੋਈ ਕਰਤ ਪਾਠ ਮੁਨ ਮਨ ਉਦਾਰ ॥

ਕੋਈ ਭਗਤ ਭਾਵ ਭਗਵਤ ਭਜੰਤ ॥ ਕੋਈ ਰਿਚਾ ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰਟੰਤ ॥੧੫੦॥

ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਹਰਿ ਹਰਿ (ਨਾਮ) ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਉਦਾਰ ਸਨ ਵਾਲੇ

ਮੁਨੀ (ਮਤੰਤੁ)
ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੇ
ਕੋਈ ਏਕ
ਕੋ
ਇ
ਕੋਈ
ਖੇਲਕੇ ਜਾਪ
ਇਕ ਉਦਾਰ
ਇਕ ਕਰਤ
ਇ
ਇ
ਭਿਕ
ਹੋਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ
'ਸਿਆਮ' (ਅ
ਇਕ ਏਕ
ਇ
ਇ
ਇਕ
ਕੋਈ ਦਾ ਦੁੱਖ
ਇਕ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਇਕ ਪਰੇ ਸ
ਇਕ
ਇਕ
ਇਕ ਹ
(ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ)
ਨੂੰ ਕੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ
ਇਕ ਕਰਤ

ਮੁਨੀ (ਮਤੰਤਾਂ ਦਾ) ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਭਗਤ (ਲੋਕ) ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਗਵੰਤ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਉਪਨਿਸਦਾਂ, ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਟਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੫੦॥
 ਕੇਈ ਏਕ ਪਾਨ ਅਸਥਿਤ ਅਡੋਲ ॥ ਕੇਈ ਜਪਤ ਜਾਪ ਮਨਿ ਚਿੱਤ ਖੋਲ ॥

ਕੇਈ ਰਹਤ ਏਕ ਮਨ ਨਿਰਾਹਾਰ ॥

ਇਕ ਭਛਤ ਪਉਨ ਮੁਨਿ ਮਨ ਉਦਾਰ ॥ ੧੫੧ ॥

ਕੇਈ ਇਕ ਹੱਥ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਡੋਲ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੇਈ ਮਨ ਤੇ ਚਿੱਤ (ਦੀ ਗੁੰਝਲ) ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਇਕਾਗ੍ਰ ਮਨ (ਹੋਕੇ) ਅਹਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਹਵਾ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੫੧ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨਿਆਸ ਆਸਾ ਬਿਹੀਨ ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਏਕ ਭਗਵਤ ਅਧੀਨ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨੈਕ ਬਨ ਫਲ ਅਹਾਰ ॥

ਇਕ ਰਟਤ ਨਾਮ ਸਿਆਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ੧੫੨ ॥

ਇਕ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਨਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ 'ਇੱਕ' ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਬੇੜਾ ਜੇਹਾ ਬਨ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਕ 'ਸਿਆਮ' (ਆਦਿਕ) ਅਪਾਰਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੫੨ ॥

ਇਕ ਏਕ ਆਸ ਆਸਾ ਬਿਰਹਤ ॥ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤਿ ਦੁਖ ਦੇਹ ਸਹਤ ॥

ਇਕ ਕਹਤ ਏਕ ਹਰਿ ਕੋ ਕਥਾਨ ॥

ਇਕ ਮੁਕਤ ਪਤ੍ਰ ਪਾਵਤ ਨਿਦਾਨ ॥ ੧੫੩ ॥

ਇਕ ਆਸਾ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਇੱਕ ਦੀ ਆਸ (ਰਖਦੇ ਹਨ) । ਇਕ ਬਹੁਤ ਭ੍ਰਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ । 'ਇੱਕ' ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਪੱਤ੍ਰ [ਪਦ] ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੫੩ ॥

ਇਕ ਪਰੇ ਸਰਣਿ ਹਰਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਤਾਸ ਨਾਮੈ ਅਧਾਰ ॥

ਇਕ ਜਪਤ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਦੁਰੰਤ ॥

ਇਕ ਅੰਤਿ ਮੁਕਤ ਪਾਵਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੧੫੪ ॥

ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰ ਦੀ ਸਰਣੀ ਪਏ ਹਨ । ਇਕ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ (ਜੀ ਜੀਉਂਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਉਸਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ । (ਉਹ) ਇਕ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ) ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੫੪ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨਾਮ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਚਾਰ ॥ ਇਕ ਅਗਨਹੋਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਚਾਰ ॥

ਇਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਰਬ ਸਿੱਮ੍ਰਤ ਰਟੰਤ ॥

ਇਕ ਸਾਧ ਗੀਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਚਲੰਤ ॥ ੧੫੫ ॥

ਇਕ ਰਾਤ ਦਿਨ ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਅਗਨਿ ਹੋਤ੍ਰ (ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ) ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ (ਕਰਦੇ ਹਨ) । ਇਕ ਸਾਰੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਿੱਮ੍ਰਤੀਆਂ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ॥ ੧੫੫ ॥

ਇਕ ਹੋਮ ਦਾਨ ਅਰੁ ਬੇਦ ਗੀਤ ॥ ਇਕ ਰਟਤ ਬੈਠ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੀਤ ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਬੇਦ ਚਾਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਇਕ ਗਿਆਨ ਗਾਥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ੧੫੬ ॥

ਇਕ ਬੇਦ ਦੀ ਗੀਤੀ (ਅਨੁਸਾਰ) ਹੋਮ ਅਤੇ ਦਾਨ (ਕਰਦੇ ਹਨ) । ਹੇ ਸਿੱਮ੍ਰ! ਇਕ ਬੈਠਕੇ ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਥਾ (ਕਰਦੇ ਹਨ) ॥ ੧੫੬ ॥

ਇਕ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਮਿਸਟਾਨ ਭੋਜ ॥ ਬਹੁ ਦੀਨ ਬੋਲਿ ਭਛ ਦੇਤ ਰੋਜ ॥

ਕਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਪਾਠ ॥

ਕੇਈ ਅੰਨਿ ਤਿਆਗਿ ਚਾਬੰਤ ਕਾਠ ॥ ੧੫੭ ॥

ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਭੋਜਨ, ਹਰ ਰੋਜ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਭੋਜਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤੋਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਅੰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਾਠ ਨੂੰ ਚੱਬ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੫੭ ॥

ਕੇਈ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੋ ਧਰਤ ਧਿਆਨ ॥ ਕੇਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਨ ॥

ਕੇਈ ਸੁਨਤ ਪਾਠ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਕਲਪ ਬਹੁ ਜਾਤ ਬੀਤ ॥ ੧੫੮ ॥

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਕੇਈ) ਕੰਨਾਂ (ਨਾਲ ਹਰਿ ਕੀਰਤੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ) । ਕੇਈ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤੇ ਕਲਪ ਗੁਜਰ ਜਾਨ (ਤੱਕ ਭੀ, ਇਸ ਕੰਮ ਵੱਲੋਂ) ਮੁੜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਕੇਈ ਬੈਠ ਕਰਤ ਜਲਿ ਕੋ ਅਹਾਰ ॥ ਕੇਈ ਭ੍ਰਮਤ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਪਹਾਰ ॥

ਕੇਈ ਜਪਤ ਮੱਧਕੰਦਰੀ ਦੀਹ ॥ ਕੇਈ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਸਰਤਾ ਮਝੀਹ ॥ ੧੫੯ ॥

ਕੇਈ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਜਲ ਦੇ (ਜੀਵਾਂ) ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ (ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋਏ) ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਬੜੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਜਾਪ ਨੂੰ) ਜਪਦੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ (ਟੁੱਝੇ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ) ॥ ੧੫੯ ॥

ਕੇਈ ਰਹਤ ਬੈਠ
ਕੇਈ ਰਹਤਿ ਸਿੱ
ਕੇਈ ਜਾਕੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੇਕ ਰ
ਆਸਾ ਤੇ ਰਹਿਤ
ਅਨੁਭੋਲ ਗਾ
ਅਨੁਭੈ ਸਰੂਪ
ਸਰੀਰ ਡੈਲ
ਨਾਸ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੈ
ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ
ਇਹ ਭਾਂਤਿ
ਤਬ ਪਰੇ ਦੱਤ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਤੇ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਨ ਕ
ਕਰਕੇ ਦੱਤ ਦੀ ਚਰ
ਜਲ ਮੱਧਿ ਜੋ
ਗਿਰ ਮੱਧਿ ਸਿੱ
ਜੋਹੜੇ ਅਠਿਕ
ਨਾਮ 'ਬਨੀ' ਹੋ ਗਿ
ਭੇਖ ਸਹਤ ਹਨ, (ਇ
ਭਾਰਥ ਭੁਣੰਤ
ਪੁਰ ਜਾਸ ਸਿੱਖ
ਭਾਰਥ ਦਾ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਜੋ)
'ਪੁਰੀ' (ਹੋ ਗਿਆ, ਚ
ਪਰਬਤ ਬਿਖੈ ਸ
ਇਹ ਭਾਂਤਿ

ਕੇਈ ਰਹਤ ਬੈਠ ਮਧ ਨੀਰ ਜਾਇ ॥ ਕੇਈ ਅਗਨ ਜਾਰ ਤਾਪਤ ਬਨਾਇ ॥

ਕੇਈ ਰਹਤਿ ਸਿੱਧ ਮੁਖ ਮੋਨਿ ਠਾਨ ॥ ਅਨਿਆਸ ਚਿੱਤ ਇਕ ਆਸਮਾਨ ॥ ੧੬੦

ਕੇਈ ਜਾਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕਰਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੇਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇਈ ਸਿੱਧ (ਲੋਕ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ, ਇਕ ਦੀ ਆਸਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੬੦ ॥

ਅਨਡੋਲ ਗਾਤ ਅਬਿਕਾਰ ਅੰਗ ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥

ਅਨਭੈ ਸਰੂਪ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਅਬਯਕਤ ਤੇਜ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥ ੧੬੧ ॥

ਸਰੀਰ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਅੰਗ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ (ਕਰਦੇ) । ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਜ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਨਭਵ (ਦੁਰ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗਾਤ-ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੬੧ ॥

[ਦਸ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ]

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜੋਗਿ ਕੀਨੇ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਰ ਬਾਝ ਯੋ ਨ ਹੋਵੈ ਉਧਾਰ ॥

ਤਬ ਪਰੇ ਦੱਤ ਕੇ ਚਰਨ ਆਨ ॥ ਕਹਿ ਦੇਹਿ ਜੋਗ ਕੇ ਗੁਰ ਬਿਧਾਨ ॥ ੧੬੨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਗਿਣਤ (ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਜੋਗ ਦੇ (ਕਰਮ) ਕੀਤੇ ਹਨ । (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਨ ਕਰਕੇ) ਇਉਂ (ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਉਧਾਰ ਨਾਂ ਹੋਇਆ । ਤਦ (ਫਿਰ) ਆਨ ਕਰਕੇ ਦੱਤ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ-ਹੋ ਗੁਰੋ ! ਜੋਗ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੱਸ ਦਿਓ ॥ ੧੬੨ ॥

ਜਲ ਮੱਧਿ ਜੋਨ ਮੁੰਡੇ ਅਪਾਰ ॥ ਬਨ ਨਾਮ ਤਉਨ ਹੁੰਗੇ ਕੁਮਾਰ ॥

ਗਿਰ ਮੱਧਿ ਸਿੱਖ ਕਿਨੇ ਅਨੇਕ ॥ ਗਿਰ ਭੇਸ ਸਹਤਿ ਸਮਝੇ ਬਿੱਬੇਕ ॥ ੧੬੩ ॥

ਜੇਹੜੇ ਅਗਿਣਤ (ਗਾਜੇ) ਜਲ ਵਿਚ ਚੇਲੇ ਮੁੰਡੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ {ਕੁਮਾਰ} ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਨੀ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਅਨੇਕਾ ਚੇਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ । (ਉਹ) 'ਗਿਰੀ' ਭੇਖ ਸਹਤ ਹਨ, (ਇਹ) ਵੀਚਾਰ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੬੩ ॥

ਭਾਰਥ ਭਣੰਤ ਜੇ ਭੇ ਦੁਰੰਤ ॥ ਭਾਰਥੀ ਨਾਮ ਤਾਕੇ ਭਣੰਤ ॥

ਪੁਰ ਜਾਸ ਸਿੱਖ ਕਿਨੇ ਅਪਾਰ ॥ ਪੁਰੀ ਨਾਮ ਤਉਨ ਜਾਨੋ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੬੪ ॥

ਭਾਰਥ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੇਹੜੇ ਸੇਵਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਭਾਰਥੀ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਜੋ) ਅਪਾਰ ਚੇਲੇ ਪੁਰਾਂ [ਸ਼ਿਹਰਾਂ] ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪੁਰੀ' (ਪੈ ਗਿਆ, ਇਉਂ) ਵਿਚਾਰ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੬੪ ॥

ਪਰਬਤ ਬਿਖੈ ਸਜੇ ਸਿੱਖ ਕੀਨ ॥ ਪਰਬਤਿ ਸੁ ਨਾਮ ਲੈ ਤਾਹਿ ਦੀਨ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪੰਚ ਨਾਮ ॥ ਤਬ ਦੱਤ ਦੇਵ ਕਿਨੇ ਬਿਸੁਮ ॥ ੧੬੫ ॥

ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ (ਜੇਹੜੇ) ਚੇਲੇ ਸਾਜਨੈ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ (ਨਾਲ) 'ਪਰਬਤੀ' ਪਦ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਜਦ ਏਹ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ) ਤਦ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਬਿਸਰਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੧੬੫ ॥

ਸਾਗਰ ਮੰਝਾਰ ਜੇ ਸਿਖ ਕੀਨ ॥ ਸਾਗਰ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਸਾਰਸੁਤੀ ਤੀਰ ਜੇ ਕੀਨ ਚੇਲ ॥ ਸਰਸੁਤੀ ਨਾਮ ਤਿਨ ਨਾਮ ਮੇਲ ॥ ੧੬੬ ॥

ਜੇਹੜੇ ਚੇਲੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਸਾਗਰ' ਨਾਮ ਦੀ {ਪ੍ਰ+ਬੀਨ} ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਪਛਾਨ ਹੈ। ਸਰਸੁਤੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਜੇਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਸਰਸੁਤੀ' ਨਾਮ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੧੬੬ ॥

ਤੀਰਥਨ ਬੀਚ ਜੇ ਸਿੱਖ ਕੀਨ ॥ ਤੀਰਥ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਜਿਨ ਚਰਨ ਦੱਤ ਕੇ ਗਹੇ ਆਨ ॥ ਤੇ ਭਏ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ॥ ੧੬੭ ॥

ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਤੀਰਥ' ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਣਕੇ 'ਦੱਤ' ਦੇ ਚਰਨ ਫੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੧੬੭ ॥

ਇਮ ਕਰਤ ਸਿੱਖ ਜਹ ਤਹ ਬਿਹਾਰ ॥ ਆਸ੍ਰਮਨ ਬੀਚ ਜੇ ਜੇ ਨਿਹਾਰ ॥
ਤਹ ਤਹੀ ਸਿੱਖ ਜੇ ਕੀਨ ਜਾਇ ॥ ਆਸ੍ਰਮ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਹਾਇ ॥ ੧੬੮ ॥

ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ {ਬਿਹਾਰ} ਫਿਰਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਜੋ (ਲਾਇਕ) ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਜੋ (ਕੋਈ) ਚੇਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ 'ਆਸ੍ਰਮ' ਨਾਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੧੬੮ ॥

ਆਰੰਨ ਬੀਚ ਜੇਅ ਭਯ ਦੱਤ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਜ ਅਤਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤਿ ॥
ਤਹ ਤਹ ਸੁ ਕੀਨ ਜੇ ਸਿੱਖ ਜਾਇ ॥ ਆਰੰਨ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਰਖਾਇ ॥ ੧੬੯ ॥

ਆਰੰਨ [ਜੰਗਲ] ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਦੱਤ (ਦੇ ਚੇਲੇ) ਹੋਏ ਸਨ। ਵਡੀ ਨਿਰਮਲ ਮੱਤਿ ਵਾਲੇ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਜ ਨੇ ਉਥੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਜੇਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਆਰੰਨ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੧੬੯ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦੱਤ ਮਹਾਤਮੇ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸੇ
ਦਸ ਨਾਮ ਧਿਆਇ ਸਪੂਰਣ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਅਤਿਸੈ ਪ੍ਰਭਾਵ ॥

ਅਬਿਅਕਤ ਤੇਜ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਵ ॥

ਗੋਭਿਆ
ਵਾਲਾ ਸੰਨਿਆ
ਗੀ) {ਅਨਭਉ
ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ
ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ
ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ
ਤਜਿਦੀਨ
ਜੇਹੜੇ
ਢਲਕੇ {ਪਾਨ
ਸਨ। ਇਕ ਸੰ
ਤਜਿ ਸਰਬ
ਜਹ ਕਰਤ
ਸਾਰੀ
ਬਰਕੇ) ਚਿੱਤ
ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਨਾਲ ਤੁਲ
ਦੋਹਰਾ ॥ ਗ
ਸੰ
ਅਪਾ
ਉਥੇ ਦੀ)
ਨਾਲ ਤੁਰ
ਚੋਪਈ ॥ ਜਿ
ਏਕ ਜੋਗ
(ਦੱਤ
ਵਾਲੇ) ਨੀਚ
ਅਪਾਰ (ਸੁੰਦਰ

ਜਹ ਜਹ ਬਿਹਾਰ ਮੁਨਿ ਕਰਤ ਦੱਤ ॥

ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਰੁ ਬਿਮਲ ਮੱਤ ॥ ੧੭੦ ॥

ਗੋਭਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਪੁਭਾਵ ਵਾਲਾ। ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ, ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ। ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜਿਥੇ ੨ ਬਿਹਾਰ [ਜਾਣ-ਆਉਣਾ] ਕਰਦਾ ਸੀ, (ਉਥੇ ੨ ਹੀ) {ਅਨਭਉ} ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਨਿਰਮਲ (ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ) ॥ ੧੭੦ ॥

ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਨਿਪਾਲ ॥ ਤਜਿ ਗਰਬ ਪਾਨ ਲਾਗੇ ਸੁ ਢਾਲ ॥

ਤਜਿ ਦੀਨ ਅਉਰ ਝੂਠੇ ਉਪਾਇ ॥ ਦਿੜ ਗਹਿਓ ਏਕ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਇ ॥ ੧੭੧ ॥

ਜੇਹੜੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਗੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਤੇ ਢਲਕੇ {ਪਾਨ} ਚਰਨੀ ਲਗ ਗਏ ਸਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਉਪਾਉ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇਕ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜੇ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ ॥ ੧੭੧ ॥

ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ ਇਕ ਆਸ ਚਿੱਤ ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ ॥

ਜਹ ਕਰਤ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਬਿਹਾਰ ॥ ਉਠ ਚਲਤ ਸਰਬ ਰਾਜਾ ਅਪਾਰ ॥ ੧੭੨ ॥

ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡਕੇ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਆਸ (ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ-ਔਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਉਥੇ ੨ ਦੇ) ਅਪਾਰਾਂ ਰਾਜੇ ਸਾਰੇ (ਵਿਹਾਰਾਂ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਉਠਕੇ ਨਾਲ ਤੁਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ॥ ੧੭੨ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਗਵਨ ਕਰਤ ਜਿਹ ਜਿਹ ਦਿਸਾ ਮੁਨ ਮਨ ਦੱਤ ਅਪਾਰ ॥

ਸੰਗਿ ਚਲਤ ਉਠਿ ਸਬ ਪ੍ਰਜਾ ਤਜ ਘਰ ਬਾਰ ਪਹਾਰ ॥ ੧੭੩ ॥

ਅਪਾਰ ਮਨ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜਿਸ ੨ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਥੇ ਉਥੇ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਜਾ ਘਰ, ਬਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਉਠਕੇ ਪਹਾੜਾਂ (ਢਲ ਨੂੰ) ਨਾਲ ਤੁਰ ਚਲਦੀ ਹੈ ॥ ੧੭੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਜਿਹ ਜਿਹ ਦੇਸ ਮੁਨੀ ਸਰ ਗਏ ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗਿ ਭਏ ॥

ਏਕ ਜੋਗ ਅਰੁ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੌਨ ਨ ਮੋਹੈ ਕਹੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੧੭੪ ॥

(ਦੱਤ) ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਜੀ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ (ਵਿਚ ਚਲੇ) ਗਏ (ਸਨ। ਉਥੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਨੀਚ-ਉਚ ਸਾਰੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੰਗੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਜੋਗ ਅਤੇ (ਦੂਜਾ) ਰੂਪ ਅਪਾਰ (ਸੁੰਦਰ। ਇਸ ਕਰਕੇ) ਕੌਣ ਮੋਹਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ? (ਇਸਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਦਸੋ? ॥ ੧੭੪ ॥

ਜਹ ਤਹ ਚਲਾ ਜੋਗੁ ਸੰਨਯਾਸਾ ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਜ ਭਏ ਉਦਾਸਾ ॥
 ਐਸੀ ਭੂਮ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਕੋਈ ॥ ਜਹਾ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ ਨਹੀ ਹੋਈ ॥੧੭੫॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜੋਗ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਾਜ ਤਖਤ ਨੂੰ ਛੱਡ (ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ) ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ ਸੀ ॥ ੧੭੫ ॥

ਇਤਿ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੂਸਰ ਠਹਰਾਇਆ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ਅਬ ਤਿਤੀ ਗੁਰੂ ਮਕਰਕਾ ਕਥਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਚਉਬੀਸ ਗੁਰੂ ਕੀਨ ਜਿਹ ਭਾਤਾ ॥

ਅਬ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਕਹੈ ਇਹ ਬਾਤਾ ॥

ਏਕ ਮਕਰਕਾ ਦੱਤ ਨਿਹਾਰੀ ॥ ਐਸ ਹਿਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਬਿਚਾਰੀ ॥੧੭੬॥

ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ) ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲਵੋ। ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਇੱਕ {ਮਕਰਕਾ} ਮਕੜੀ ਵੇਖੀ (ਜੋ ਆਪਨੇ ਵਿਚੋਂ ਸੂਤ ਕੱਢਕੇ, ਉਸਦਾ ਜਾਲ ਤਣਕੇ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਨੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ {ਅਨੁਮਾਨ} ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੧੭੬ ॥

ਆਪਨ ਹੀਐ ਐਸ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ਤੀਸਰ ਗੁਰੂ ਯਾਹ ਹਮ ਮਾਨਾ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੂਤ ਕੀ ਡੋਰ ਬਢਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ ॥੧੭੭॥

ਆਪਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ {ਮਨੁ} ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ। (ਕਿ) ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ (ਆਪਨਾ) ਤੀਜਾ-ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। (ਜਿਵੇਂ) ਏਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਸੂਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ) ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੂਤ ਦੀ ਡੋਰ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਾਮੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥੧੭੭॥

ਆਪਨ ਆਪੁ ਆਪ ਮੋ ਦਰਸੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਆਤਮਾ ਪਰਸੈ ॥

ਏਕ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮ ਤਤੁ ਕੈ ਪਾਵੈ ॥੧੭੮॥

(ਜਿਵੇਂ ਮਕੜੀ) ਆਪਨੇ (ਜਾਲ ਵਿਚ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, (ਇਵੇਂ) ਹੀ ਜਗੜਾਸੂ) ਆਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖੇ। (ਤਦ) ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ 'ਆਤਮਾ' ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਵੇਗਾ। (ਉਸ) ਇਕ (ਆਤਮਾ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਕਰਕੇ (ਮਨ) ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਭੱਜਕੇ ਨਾਂ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਹੀ 'ਪਰਮ ਤਤੁ' (ਵਸਤੂ ਨੂੰ) ਪਾ ਲਵੇਗਾ ॥ ੧੭੮ ॥

ਏਕ ਸਰੂਪ ਏਕ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥ ਆਨ ਭਾਵ ਕੋ ਭਾਵ ਨ ਪੇਖੈ ॥

ਏਕ ਆਸ ਤਜਿ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਬ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ ॥੧੭੯॥

ਇਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ, (ਅਤੇ) ਦੂਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਨਾ ਵੇਖੋ। (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੋ (ਤਾਂ ਕਿ ਮਨ, ਕਿਸੇ) ਹੋਰ (ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ) ਨਾ ਦੌੜੇ। ਤਦ ਹੀ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾਵੇਗਾ ॥ ੧੭੯ ॥

ਕੇਵਲ ਅੰਗ ਰੰਗ ਤਿਹ ਰਾਚੈ ॥ ਏਕ ਛਾਡਿ ਰਸ ਨੇਕ ਨ ਮਾਚੈ ॥

ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਬ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ ॥੧੮੦॥

ਕੇਵਲ ਉਸਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ {ਅੰਗ} ਹਿਰਦਾ ਰਚ ਜਾਵੇ। (ਉਸ) ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਰਸਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਰਚ-ਮਿਚ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਪਰਮ ਤੱਤ (ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਲਾਵੇ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾਵੇਗਾ ॥ ੧੮੦ ॥

ਤੀਸਰ ਗੁਰੂ ਮਕਰਿਕਾ ਠਾਨੀ ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥

ਤਾਕਰ ਭਾਵ ਹਿਦੇ ਮਹਿ ਲੀਨਾ ॥ ਹਰਖਵੰਤ ਤਬ ਚਲਾ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥੧੮੧॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਕੜੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। (ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ) {ਅਭਿ} ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਉਹ) ਦੱਤ (ਉਥੋਂ) ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ (ਮਕੜੀ) ਦਾ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣੇ ਕਰ) ਲਿਆ। ਤਦ (ਫਿਰ ਉਹ) ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੁਰਖ ਹਰਖਵੰਤ (ਹੋਕੇ) ਤੁਰ ਪਿਆ ॥ ੧੮੧ ॥

ਇਤ ਤ੍ਰਿਤੀ ਗੁਰੂ ਮਕਰਕਾ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੩ ॥

ਅਥ ਬਕ ਚਤੁਰਥ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਜਬੈ ਦੱਤ ਗੁਰੂ ਅਗੈ ਸਿਧਾਰਾ ॥ ਮੱਛਚਾਸ ਕਰਿ ਬੈਠ ਨਿਹਾਰਾ ॥

ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਅਤਿ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ ॥ ਮੋਨੀ ਸਰਬ ਬਿਲੋਕ ਲਜਾਵੈ ॥੧੮੨॥

{ ਮੱਛਚਾਸ=ਮੱਛੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਬਗਲਾ ॥ ਨਿਹਾਰ=ਵੇਖਿਆ ॥ ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖਕੇ ॥ }

ਜਦ ਦੱਤ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ, (ਤਦ ਉਸਨੇ) ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲਾ [ਬਗਲਾ]

(ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ) ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ। (ਜਿਸਦਾ) ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਚਿੱਟਾ ਹੈ, ਅਤੇ

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ ਤੇ

ਮੋਨੀ ਸ਼ਰਮ-ਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੮੨ ॥

ਜੈਸਕ ਧਿਆਨ ਮੱਛ ਕੇ ਕਾਜਾ ॥ ਲਾਵਤ ਬਕ ਨਾਵੈ ਨਿਰਲਾਜਾ ॥

ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਇਹ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ ॥ ਭਾਵ ਤਾਸ ਕੇ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ੧੮੩ ॥

ਮੱਛ ਦੇ (ਫੜਨ ਦੇ) ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਗਲਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਉਹ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਭਾਵ ਮੁਨੀ (ਜਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੮੩ ॥

ਐਸੇ ਧਿਆਨ ਨਾਥ ਹਿਤ ਲੱਈਐ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹੁ ਪਈਐ ॥

ਮਛਾਂਤਕ ਲਖਿ ਦੱਤ ਲੁਭਾਨਾ ॥ ਚਤੁਰ ਗੁਰੂ ਤਾਸ ਅਨਮਾਨਾ ॥ ੧੮੪ ॥

{ ਮਛਾਂਤਕ=[ਮੱਛ+ਅੰਤ+ਕ] ਮੱਛ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਗਲਾ ॥ ਤਾਸ=ਉਸਨੂੰ ॥ }
ਸ਼ਾਮੀ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ) ਵਾਸਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਵੀਏ। ਤਦ ਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਮੱਛ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ [ਬਗਲਾ] ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੱਤ (ਸ਼ਾਮੀ) ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਚੋਥਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੮੪ ॥

ਇਤ ਮੱਛਾਂਤਕ ਚਤੁਰਥ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੪ ॥

ਅਥ ਬਿੜਾਲ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਮੁਨ ਰਾਈ ॥ ਸੀਸ ਜਟਾਕੋਹ ਜੂਟ ਛਕਾਈ ॥

ਦੇਖਾ ਏਕ ਬਿੜਾਲ ਜੁ ਆਗੇ ॥

ਧਿਆਨ ਲਾਇ ਮੁਨਿ ਨਿਰਖਨ ਲਾਗੇ ॥ ੧੮੫ ॥

{ ਬਿੜਾਲ=ਬਿੱਲਾ ॥ ਮੂਸ=ਚੂਹਾ ॥ ਛਕਾਈ=ਸੋਭਦਾ ॥ ਨਿਰਖਨ=ਵੇਖਨਾ ॥ }
ਮੁਨੀ ਰਾਜ 'ਦੱਤ' ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਇੱਕ ਬਿੱਲਾ ਵੇਖਿਆ। ਜੋ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ (ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਗੇ ॥ ੧੮੫ ॥

ਮੂਸ ਕਾਜ ਜਸ ਲਾਵਤ ਧਿਆਨੁ ॥ ਲਾਜਤ ਦੇਖ ਮਹੰਤ ਮਹਾਨੁ ॥

ਐਸ ਧਿਆਨ ਹਰਿ ਹੇਤ ਲਗੱਈਐ ॥

ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪੱਈਐ ॥ ੧੮੬ ॥

(ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੂਹੇ ਨੂੰ (ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ) ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਵੱਡੇ ੨ ਮਹੰਤ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰੀ (ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਵਾਸਤੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਾਠਾ ਤੋਂ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ ॥ ੧੮੬ ॥

ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ
ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ
ਇਸਨੂੰ
ਵਿਚਾਰਿਆ
ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ

ਚੈਪਈ ॥ ਆ
ਤਹ ਇਕ
ਸੰਨਿਆ

ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ
ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜੇ
ਫੌਜ ਛੱਲ ਨਜ਼
'ਦੱਤ' ਮੁਨੀ ਨੇ
ਭੂਪ ਸੈਨ
ਸਗਲ ਸੈਨ
'ਇਸ
ਹੋਇਆਂ, ਇਸ
ਗਈ ਹੈ। (ਪ
ਰੂਈ ਧੁਨਖ
ਦੱਤ ਬਿਲੋ
ਰੂਈ'
ਨੀਵੀ' ਹੀ (ਕ
ਪਿਆ। ਉਸਨੂੰ
ਰੂਮ ਹੇਤ

ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਯਾਹ ਹਮ ਜਾਨਾ ॥ ਯਾ ਕਹੁ ਭਾਵ ਹੀਐ ਅਨੁਮਾਨਾ ॥
 ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਧਿਆਨ ਜੋ ਲਾਵੈ ॥ ਸੋ ਨਿਹਚੈ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਵੈ ॥ ੧੮੭ ॥

ਇਸਨੂੰ ਅਸਾਂ (ਆਪਣਾ) ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
 ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਜੋ (ਪੁਰਸ਼) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ
 ਮਾਲਕ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ ॥ ੧੮੭ ॥

ਇਤਿ ਬਿੜਾਲ ਪੰਚਮੇ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥

॥ ਅਬ ਧੁਨੀਆ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਰਾਜਸੰਨਯਾਸਾ ॥ ਏਕ ਆਸ ਗਹਿ ਐਸ ਅਨਾਸਾ ॥
 ਤਹ ਇਕ ਰੂਪ ਧੁਨਖਤੇ ਲਹਾ ॥ ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਮਨ ਸੋ ਮਨਿ ਕਹਾ ॥ ੧੮੮ ॥

{ ਰੂਮ=ਰੁੰਈ ॥ ਧੁਨਖਤੇ=ਪਿੰਵਦਿਆਂ, ਤਾੜੇ ਨਾਲ ਰੁੰ ਨੂੰ ਪੋਲਿਆਂ
 ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ॥ ਲਹਾ=ਵੇਖਿਆ !! }

ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ 'ਦੱਤ' ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। (ਜਿਸਨੇ) ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਫੜੀ ਹੋਈ
 ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਰੁੰ ਪਿੰਵਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ (ਜਿਸ
 ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਲੰਘ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕ ਕੇ
 ਫੌਜ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਅਜੇਹੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਵੇਖਕੇ)
 'ਦੱਤ' ਮੁਨੀ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ॥ ੧੮੮ ॥

ਭੂਪ ਸੈਨ ਇਹ ਜਾਤ ਨ ਲਹੀ ॥ ਗ੍ਰੀਵਾ ਨੀਚ ਨੀਚ ਹੀ ਰਹੀ ॥
 ਸਗਲ ਸੈਨ ਵਾਹੀ ਮਗ ਰਾਈ ॥ ਤਾਕੋ ਨੈਕ ਖਬਰ ਨਹੀ ਭਈ ॥ ੧੮੯ ॥

'ਇਸ ਪੇਂਢੇ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆ
 ਹੋਇਆਂ, ਇਸਦੀ) ਗਰਦਨ ਨੀਵੇਂ ਦੀ ਨੀਵੇਂ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਉਸੇ ਹੀ ਰਾਹ ਲੰਘ
 ਗਈ ਹੈ। (ਪਰ) ਉਸਦੀ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਖਬਰ ਭੀ (ਇਸਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਚੋਈ ਹੈ ॥ ੧੮੯ ॥

ਰੁਈ ਧੁਨਖਤੇ ਫਿਰ ਨ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ਨੀਚ ਹੀ ਗ੍ਰੀਵਾ ਰਹਾ ਬਿਚਾਰਾ ॥
 ਦੱਤ ਬਿਲੋਕ ਹੀਏ ਮੁਸਕਾਨਾ ॥ ਖਸਟਮ ਗੁਰੂਤਿਸੀ ਕਹੁ ਜਾਨਾ ॥ ੧੯੦ ॥

ਰੁੰਈ ਪਿੰਵਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਗਰਦਨ
 ਨੀਵੀਂ ਹੀ (ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੀ) ਰਹੀ ਹੈ। (ਅਜੇਹਾ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੱਤ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੱਸ
 ਪਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਲਿਆ ॥ ੧੯੦ ॥

ਰੂਮ ਹੇਤ ਇਹ ਜਿਮ ਚਿਤੁ ਲਾਯੋ ॥ ਸੈਨ ਗਈ ਪਰੁ ਸਿਰ ਨ ਉਚਾਯੋ ॥

ਤੈਸੀਏ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਈਐ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਈਐ ॥੧੯੧॥

ਇਸਨੇ ਰੁਈ (ਨੂੰ ਪਿੰਵਨ) ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਕੈਲੋਂ ਹਾਥੀ-ਘੋੜਿਆਂ ਸਣੇ) ਫੌਜ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ (ਇਸਨੇ) ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਈਏ। ਤਦ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ॥ ੧੯੧ ॥

॥ ਇਤਿ ਰੁਈ ਧੁਨਖਤਾ ਪੇਂਵਾ ਖਸਟਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੬ ॥

ਅਬ ਮਾਛੀ ਸਪਤਮੋ ਗੁਰੂ ਕਬਨੰ ॥

ਚੋਪਈ॥ਆਗੇ ਚਲਾ ਰਾਜ ਸੰਨਯਾਸਾ॥ ਮਹਾ ਬਿਮਲ ਮਨ ਭਯੋ ਉਦਾਸਾ ॥

ਨਿਰਖਾ ਤਹਾਂ ਏਕ ਮੱਛਹਾ ॥ ਲਏ ਜਾਰ ਕਰ ਜਾਤ ਨ ਕਹਾ ॥੧੯੨॥

ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਅਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ ਬੁਧੀ) ਮਹਾਂ ਨਿਰਮਲ (ਤੇ) ਮਨ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ (ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ) ਇਕ {ਮੱਛਹਾ} ਮੱਛੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ [ਮੱਛੀ] ਵੇਖਿਆ। (ਜਿਸਨੇ) ਹਥ (ਵਿਚ ਏਡਾ) ਜਾਲ ਲਿਆ (ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ) ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ॥ ੧੯੨ ॥

ਬਿਨਛੀ ਏਕ ਹਾਥ ਮੋ ਧਾਰੇ ॥ ਜਰੀਆ ਅੰਧ ਕੰਧ ਪਰ ਡਾਰੇ ॥

ਇਸਥਿਤ ਏਕ ਮੱਛਿ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਜਾਨੁਕ ਵਾਕੇ ਮੱਧ ਨ ਸਾਸਾ ॥੧੯੩॥

ਇਕ ਹਥ ਵਿਚ ਉਸਨੇ {ਬਿਨਛੀ} ਕੁੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। (ਛੋਟੀਆਂ) ਜਾਲੀਆਂ ਤੇ {ਜਰੀਆ ਅੰਧ} ਵਡਾ ਜਾਲ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਮੱਛੀ ਦੀ ਆਸਾ (ਵਿਚ ਹੀ) (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਡੋਲ ਖੜਾ ਸੀ। ਮਾਨੋਂ ਉਸਦੇ (ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਸ਼ਾਸ ਹੈਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਸ਼ਾਸ ਨੂੰ ਭੀ ਘੁਟੀ ਖੜਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਮੱਛੀ ਡਰ ਨਾ ਜਾਵੇ) ॥ ੧੯੩ ॥

ਏਕ ਸੁ ਠਾਂਢ ਮੱਛ ਕੀ ਆਸੁ ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤੇ ਜਾਨ ਉਦਾਸੁ ॥

ਇਹ ਬਿਧ ਨੇਹ ਨਾਥ ਸੈ ਲਈਐ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੂਰਣ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਈਐ ॥੧੯੪॥

ਉਹ ਇਕ ਮੱਛੀ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ। ਮਾਨੋਂ ਰਾਜ-ਤਖਤ ਤੋਂ ਭੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੇਹ ਸਵਾਮੀ ਨਾਲ ਲਾਈਏ। ਤਦ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ॥ ੧੯੪ ॥

ਇਤਿ ਮਾਛੀ ਗੁਰੂ ਸਪਤਮੋ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੭ ॥

ਚੋਪਈ॥ਹਰ

ਤਹਾਂ ਏਕ

ਸੰਨਾ

ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਹੇ

ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਇਉਂ ਬੇਸੁਧ

ਚੰਦਨ ਘਸ

ਏਕ ਚਿੱਤ

ਚੰਦਨ

ਆਪਨੇ ਘਰ

ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਦ

ਦੀ ਤਸਵੀਰ

ਦੱਤ ਲਏ

ਸੀਸ ਉਚਾ

'ਦੱਤ'

ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ

ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਿ

ਤਾਕੇ ਦੱਤ

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ

ਉਸਦੇ

ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ

ਲੱਗੀ ਹੋਈ

ਐਸ ਪ੍ਰੀਤ

ਬਿਨ ਚਿਤਿ

ਹਰੀ

ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ

ਅਥ ਚੇਰੀ ਅਸਟਮੋ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੇਪਈ॥ਹਰਖਤ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸੈਨਾ ਸੁਨ ॥ ਆਯੋ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਕੇ ਮੁਨਿ ॥
ਤਹਾਂ ਏਕ ਚੇਰਕਾ ਨਿਹਾਰੀ ॥ ਚੰਦਨ ਘਸਤ ਮਨੋ ਮਤਵਾਰੀ ॥ ੧੯੫ ॥

ਸੈਨਾਂ (ਦਾ ਆਉਣਾ) ਸੁਣ ਕਰਕੇ (ਖੁਸ਼ੀ) ਨਾਲ (ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ {ਹਰਖਤ} ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ (ਭੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ) ਦੱਖ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤੀ ਦੇ (ਘਰ) ਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਉਥੇ) ਇਕ ਚੇਲੀ [ਗੋਲੀ] ਵੇਖੀ। (ਜੋ) ਚੰਦਨ ਘਸ ਰਹੀ ਸੀ, (ਅਤੇ ਇਉਂ ਬੇਸੁਧ ਸੀ) ਮਾਨੋ (ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ) ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੧੯੫ ॥

ਚੰਦਨ ਘਸਤ ਨਾਰ ਸੁਭ ਧਰਮਾ॥ਏਕ ਚਿੱਤ ਹੈ ਆਪਨ ਘਰ ਮਾ ॥

ਏਕ ਚਿੱਤ ਨਹੀ ਚਿੱਤ ਚਲਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਚਿੱਤੋ ਬਿਲੋਕ ਲਜਾਵੈ ॥ ੧੯੬ ॥

ਚੰਦਨ ਘਸਾਉਣਾ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸੁਭ ਧਰਮ ਹੈ। (ਪਰ ਉਹ) ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਆਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ)। ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ (ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ) ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। {ਪ੍ਰਿਤਮਾ} ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ (ਜਾਂ) {ਚਿੱਤ} ਕਾਗਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰ (ਭੀ ਉਸਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ॥ ੧੯੬ ॥

ਦੱਤ ਲਏ ਸੰਨਯਾਸਨ ਸੰਗਾ ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਹ ਭੇਟਤ ਅੰਗਾ ॥

ਸੀਸ ਉਚਾਇ ਨ ਤਾਸ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਕੋ ਜਾਤਬਿਚਾਰਾ ॥ ੧੯੭ ॥

'ਦੱਤ' (ਮੁਨੀ) ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਛੋਹ ਗਿਆ। (ਪਰ) ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ (ਫਿਰ ਭੀ) ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਿ) ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੰਗਾਲ ਕੋਟ ਵਿਚਾਰਾ (ਇਥੋਂ ਲੰਘਿਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ॥ ੧੯੭ ॥

ਤਾਕੋ ਦੱਤ ਬਿਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾ ॥ ਅਸਟਮ ਗੁਰੂ ਤਾਹਿ ਠਹਰਾਵਾ ॥

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਏਹ ਚੇਰਕਾ ਸਭਾਰੀ॥ਜਾਂਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਥ ਸੰਗਿ ਲਾਰੀ॥ ੧੯੮ ॥

ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਅੱਠਵਾਂ ਗੁਰੂ ਠਹਰਾ ਲਿਆ। ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੋਲੀ ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ। ਸ਼ਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੧੯੮ ॥

ਐਸ ਪ੍ਰੀਤ ਹਰਿ ਹੇਤ ਲਗਾਇਯੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪਇਯੈ ॥

ਬਿਨ ਚਿਤਿ ਦੀਨ ਹਾਥ ਨਹੀ ਆਵੈ॥ਚਾਰ ਬੇਦ ਇਮ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ॥ ੧੯੯ ॥

ਹਰੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ) ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਈਏ, ਤਦ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸ਼ਾਮੀ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਤ (ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ) ਦਿੱਤਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਾਮੀ) ਹੱਥ ਨਹੀਂ

ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯੯ ॥

ਇਤਿ ਚੇਰਕਾ ਅਸਟਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੯ ॥

ਅਥ ਬਨਜਾਰਾ ਨਵਮੋ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਜੋਗ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥ ਲਏ ਸੰਗਿ ਚੇਲਕਾ ਅਪਾਰੀ ॥

ਦੇਖਤ ਬਨ ਖੰਡ ਨਗਰ ਪਹਾਰਾ ॥ ਆਵਤ ਲਖਾ ਏਕ ਬਨਜਾਰਾ ॥ ੨੦੦ ॥

ਜੋਗ ਤੇ ਜਟਾਂਧਾਰੀ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ) ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ । (ਜਿਸਨੇ) ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਚੇਲੇ (ਅਪਨੇ) ਸੰਗ ਵਿਚ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਬਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਇਕ ਵਣਜਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ॥ ੨੦੦ ॥

ਧਨ ਕਰ ਭਰੇ ਸਬੈ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਚਲਾ ਸੰਗ ਲੈ ਟਾਡ ਅਪਾਰਾ ॥

ਅਮਿਤ ਗਾਵ ਲਵਰਨ ਕੇ ਭਰੇ ॥ ਬਿਧਨਾ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੨੦੧ ॥

ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । (ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ) ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਟਾਂਡਾ ਨਾਲ ਲੈਕੇ (ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ) ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਗੁਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ॥ ੨੦੧ ॥

ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਤਿਨ ਦੁਬ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਬੇਚਨ ਚਲਾ ਛਾਡ ਘਰ ਵਾਸਾ ॥

ਅਉਰ ਆਸ ਦੂਸਰ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਏਕੈ ਆਸ ਬਨਜ ਕੀ ਹੋਈ ॥ ੨੦੨ ॥

ਉਸ (ਵਣਜਾਰੇ ਨੂੰ) ਰਾਤ ਦਿਨ {ਦੁਬ} ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ (ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਾ ਵਾਸਾ ਛੱਡਕੇ (ਸੌਦਾ) ਵੇਚਣ ਲਈ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਆਸ (ਵਿਸ਼ਵੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਕੋ ਵਣਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ (ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ) ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੨੦੨ ॥

ਛਾਹ ਧੂਪ ਕੋ ਤੁਸ ਨ ਮਾਨੈ ॥ ਰਾਤ ਉ ਦਿਵਸ ਗਵਨ ਈ ਠਾਨੈ ॥

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕੀ ਅਉਰ ਨ ਬਾਤਾ ॥ ਏਕੈ ਰਸ ਮਾਤਾ ਕੇ ਰਾਤਾ ॥ ੨੦੩ ॥

ਧੂਪ-ਛਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ । ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨੇ ਤੁਰਨਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ (ਜਾਣਦਾ) । ਇਕੋ {ਮਾਤਾ} ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਦ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੨੦੩ ॥

ਤਾ ਕਹੋ ਦੇਖਿ ਦੱਤ ਹਰਿ ਭਗਤੂ ॥ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਜਗਤ ਜਗ ਮਗਤੂ ॥

ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਧਿਆਈਐ ॥

ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪਾਈਐ ॥ ੨੦੪ ॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ 'ਦੱਤ' ਨੇ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਵਿਚ (ਮਨ ਜੋੜ ਲਿਆ) । ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਦਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਗਮਗ ੨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ (ਵਣਜਾਰੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਫਟਨ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੀਏ । ਤਦ (ਜ਼ਰੂਰ) ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ ॥ ੨੦੪ ॥

ਇਤਿ ਬਨਜਾਰਾ ਨਉਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੯ ॥

ਅਬ ਦਸਮੋ ਗੁਰੂ [ਕਾਛਨ] ਕਥਨੰ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਚਲਾ ਮੁਨੀ ਤਜਿ ਪਰਹਰਿ ਆਸਾ ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਅਰੁ ਮਹਾ ਉਦਾਸਾ ॥

ਪਰਮ ਤੱਤ ਬੇਤਾ ਬਡਭਾਗੀ ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਹਰਿ ਕੋ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥ ੨੦੫ ॥

ਤਿਆਗਨੇ ਯੋਗ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤਜ ਕਰਕੇ (ਦੱਤ ਮਹਾਂ) ਮੁਨੀ (ਅੱਗੇ) ਤੁਰਿਆ (ਜਾਂਦਾ) ਹੈ । ਜੇ ਮਹਾਂ ਮੋਨੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਉਦਾਸ ਹੈ । ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ {ਬੇਤਾ} ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਮੋਨ (ਧਾਰੀ) ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ॥ ੨੦੫ ॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪੂਰੇ ਬਡ ਭਾਗੀ ॥ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਹਰਿ ਕੋ ਰਸ ਪਾਰੀ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਭਗਤ ਖਟ ਗੁਨ ਰਸ ਲੀਨਾ ॥ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਰਸ ਸਉ ਭੀਨਾ ॥ ੨੦੬ ॥

ਪੂਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਹਰੀ ਦੇ ਰਸ ਕਰਕੇ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । 'ਬ੍ਰਹਮ ਭਗਤੀ' ਦੇ ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਯਾ ਹੈ । ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ (ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ) ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੦੬ ॥

ਉੱਜਲ ਗਾਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ ਸੋਹੈ ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਸਭ ਕੇ ਮਨ ਮੋਹੈ ॥

ਜਹ ਜਹ ਜਾਇ ਜਾਤਿ ਦੱਤ ਸੁਭ ਕਰਮਾ ॥

ਤਹ ਤਹ ਹੋਤ ਸਭੇ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥ ੨੦੭ ॥

ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਚਿੱਟੀ (ਬਿਭੂਤੀ) ਸੋਭਦੀ ਹੈ । ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ (ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) 'ਦੱਤ' ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਸਾਰੇ (ਪੁਰਸ਼) ਕਰਮਾਂ (ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੦੭ ॥

ਭਰਮ ਮੋਹ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਭਾਗੈ ॥ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਸਭ ਹੀ ਉਠਿ ਲਾਗੈ ॥

ਪਾਪ ਤਾਪ ਸਭ ਦੂਰ ਪਰਾਈ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ ਇਕ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੨੦੮ ॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭਰਮ ਤੇ ਮੋਹ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ [ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਕੇ] ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਤੇ ਤਾਪ [ਦੁੱਖ] ਦੂਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਕ (ਹਰਿ ਸ਼ਿਮਰਨ ਵਿਚ) ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੦੮ ॥
 ਕਾਛਨ ਏਕ ਤਹਾ ਮਿਲ ਗਈ ॥ ਸੋਆ ਚੁਕ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ ॥
 ਭਾਵ ਯਾਹ ਮਨ ਮਾਹ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ਦਸਵੈ ਗੁਰੂ ਤਾਹਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ੨੦੯ ॥

{ ਕਾਛਨ=ਸਾਗ ਵੇਚਨ ਵਾਲੀ, ਅਰਾਇਨਿ ॥ (੨) ਕੰਬੋਣੀ ॥ ਸੋਆ=ਹਰੇ ਸੋਆ }
 ਦਾ ਸਾਗ ॥ ਚੁਕ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਗ ਵੇਚਨ ਵਾਲੀ ਮਿਲ ਗਈ। (ਉਸਨੇ) ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ
 ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ—“ਸੋਆ ਚੁਕ” ਇਸ (ਕਥਨ ਦੇ) ਭਾਵ ਨੂੰ (ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨੇ) ਮਨ ਵਿਚ
 ਵਿਚਾਰਿਆ। (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਉਸਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਵੀਚਾਰ ਲਿਆ ॥ ੨੦੯ ॥

ਜੋ ਸੋਵੈ ਸੋ ਮੂਲ ਗਵਾਵੈ ॥ ਜੋ ਜਾਗੈ ਹਰਿ ਹਿਦੈ ਬਸਾਵੈ ॥

ਸੱਤਿ ਬੋਲਿ ਯਾਕੀ ਹਮ ਮਾਨੀ ॥ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਜਾਗੈ ਤੇ ਜਾਨੀ ॥ ੨੧੦ ॥

(ਸੋਆ-ਚੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਸੁੱਤਾ ਹੈ,
 ਉਹ ਚੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਜੋ ਸੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਮੂਲ ਨੂੰ ਗਵਾ ਲਵੇਗਾ।
 ਜੋ ਜਾਗਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਵੇਗਾ। ਅਸਾਂ ਨੇ ਇਸਦੀ
 ਬੋਲੀ ਸੱਚੀ (ਜਾਣ ਕਰਕੇ) ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ) ਜਾਣੀ ਹੈ,
 ਉਹ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੧੦ ॥

ਇਤਿ ਕਾਛਨ ਗੁਰੂ ਦਸਵੈ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧੦ ॥

ਅਥ ਸੁਰੱਥ ਯਾਰਮੋ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਆਗੇ ਦੱਤ ਦੇਵ ਤਬ ਚਲਾ ॥ ਸਾਧੇ ਸਰਬ ਜੋਗ ਕੀ ਕਲਾ ॥

ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਰੁ ਉਜਲ ਪ੍ਰਭਾਉ ॥ ਜਾਨੁਕ ਬਨਾ ਦੂਸਰ ਹਰਿ ਰਾਉ ॥ ੨੧੧ ॥

ਤਦ (ਫਿਰ) ਦੱਤ ਦੇਵ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। (ਜਿਸਨੇ) ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ
 ਕਲਾਂ [ਸ਼ਕਤੀਆਂ] ਸਾਧੀਆਂ [ਅਪਨੇ ਵਸ ਕੀਤੀਆਂ] ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਮਿਤ ਤੇਜ
 ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। (ਇਹੋ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਹੀ
 ਦੂਜਾ ਰੂਪ (ਦੱਤ) ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੧੧ ॥

ਸਭ ਹੀ ਕਲਾ ਜੋਗ ਕੀ ਸਾਧੀ ॥ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧ ਮੋਨੀ ਮਨਿ ਲਾਧੀ ॥

ਅਧਿਕ ਤੇਜ ਅਰੁ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾ ॥ ਜਾ ਲਖਿ ਇੰਦ੍ਰਾਸਨ ਥਹਰਾਵਾ ॥ ੨੧੨ ॥

(ਜਿਸਨੇ) ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਲਾਂ ਸਾਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। (ਇਸ ਲਈ)
 ਮੋਨੀ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭ ਲਈ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਹੀ ਤੇਜ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ
 ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਇੰਦ ਦਾ ਤਖਤ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੨੧੨ ॥

ਮਧ ਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੁਨਿ ਮਨ ਉਦਾਰ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਪਾਰ ॥

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਲੀਨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਅਧੀਨ ॥ ੨੧੩ ॥

ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਗੁਨਾਂ ਦੇ ਅਪਾਰ ਗਨ [ਬੰਡ] ਹਨ। ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ॥ ੨੧੩ ॥

ਤਜਿ ਰਾਜ ਭੋਗ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਇ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤ ਭਾਇ ॥ ੨੧੪ ॥

ਰਾਜ ਜੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਸੰਨਯਾਸ ਜੋਗ (ਲੈਕੇ) ਸੰਨਯਾਸ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ) ਹਰਿ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ॥ ੨੧੪ ॥

ਮੁਖ ਛਬਿ ਅਪਾਰ ॥ ਪੂਰਣ ਵਤਾਰ ॥

ਖੜਗੰ ਅਸੇਖ ॥ ਬਿਦਿਆ ਬਿਸੇਖ ॥ ੨੧੫ ॥

ਮੁਖ ਉਤੇ ਅਪਾਰ ਛਬ ਹੈ। (ਮਾਨੋਂ ਹਰੀ ਦਾ) ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। (ਜਾਂ) ਅਗਿਣਤ ਖੜਗਾਂ (ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ? ਜਾਂ ਕੋਈ) ਖਾਸ ਵਿਦਯਾ (ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ ॥ ੨੧੫ ॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ ॥

ਆਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਉਦਾਰ ॥ ੨੧੬ ॥

ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਮਹਿਮਾ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਆਭਾ (ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਉਦਾਰ ਮਨ (ਵਾਲਾ ਹੈ) ॥ ੨੧੬ ॥

ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਭੇਵ ॥

ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪ ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ ॥ ੨੧੭ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਣਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ (ਮਿਲਦਾ)। ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ (ਵਾਲੇ ਦੀ) ਮਹਿਮਾ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥ ੨੧੭ ॥

ਸਭ ਸੁਭ ਸੁਭਾਵ ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ॥

ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ ॥ ੨੧੮ ॥

ਸਾਰੇ ਸੁਭਾਵ ਸੁਭ ਹਨ। ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਚਰਜ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ (ਵਾਲਾ ਹੈ)। ਉਦਾਰ (ਅਦਿਕ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ ॥ ੨੧੮ ॥

ਤਹ ਸੁਰੱਥ ਰਾਜ ॥ ਸੰਪਤ ਸਮਾਜ ॥

ਪੂਜੰਤ ਚੰਡ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਅਖੰਡ ॥ ੨੧੯ ॥

ਉਥੇ (ਇਕ) 'ਸੁਰੱਥ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਾਜਾ, (ਰਾਜ) ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੰਪਦਾ (ਦੇ ਸਮੇਤ)

ਚੰਡਕਾ ਦਾ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ (ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ) ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ
(ਹੋਣ ਦੇ ਦਾ ਸੀ) ॥ ੨੧੯ ॥

ਨਿਪੁ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਸਭ ਬਿਧ ਅਖੰਡ ॥

ਸਿਲਸਿਤ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਦੇਵੀ ਅਧੀਨ ॥ ੨੨੦ ॥

ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਚੰਡ (ਤੋੜ ਵਾਲਾ) ਰਾਜਾ, ਸਭ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ ਅਖੰਡ ਸੀ। {ਸਿਲਸਿਤ}
ਸਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੀ, (ਪਰ) ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ॥ ੨੨੦ ॥

ਨਿਸ ਦਿਨ ਭਵਾਨਿ ॥ ਸੇਵਤ ਨਿਧਾਨ ॥

ਕਰਿ ਏਕ ਆਸ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥ ੨੨੧ ॥

ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ (ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ) ਇਕ ਨਿਧਾਨ (ਰੂਪ ਦੀ) ਆਸ
ਕਰਕੇ, ਰਾਤ ਦਿਨ (ਸਭ ਤੋਂ) ਉਦਾਸ (ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ) ॥ ੨੨੧ ॥

ਦੁਰਗਾ ਪੁਜੰਤ ॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਮਹੰਤ ॥

ਬਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਸੇਵਤ ਸਵਾਰ ॥ ੨੨੨ ॥

ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਹੰਤ (ਵਾਂਗੂੰ) ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਿਧੀ (ਕਰਕੇ,
ਸੰਭ) ਸੇਵਰੇ ਸੇਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ॥ ੨੨੨ ॥

ਅਤਿ ਗੁਨ ਨਿਧਾਨ ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥

ਅਤਿ ਬਿਮਲ ਅੰਗ ॥ ਲਖਿ ਲਜਤ ਗੰਗ ॥ ੨੨੩ ॥

ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਖਜਾਨਾ ਸੀ। ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ {ਅੰਗ}
ਹਿਰਦਾ ਅਤਯੰਤ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। (ਜਿਸਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ
ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੨੨੩ ॥

ਤਿਹ ਨਿਰਖ ਦੱਤ ॥ ਅਤਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤਿ ॥

ਅਨਖੰਡ ਜੋਤ ॥ ਜਨਭਿਓ ਉਦੇਤ ॥ ੨੨੪ ॥

ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। (ਜੋ) ਅਤਯੰਤ ਨਿਰਮਲ ਮੱਤਿ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਨਾਂ ਖੰਡ
ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ (ਦੂਜਾ) {ਉਦੇਤ} ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੨੪ ॥

ਝਮਕੰਤ ਅੰਗ ॥ ਲਖਿ ਲਜਤ ਗੰਗ ॥

ਅਤਿ ਗੁਨ ਨਿਧਾਨ ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ॥ ੨੨੫ ॥

ਅੰਗ ਝਮਕਦੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਮਕ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ
ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਮਹਿਮਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਮਹਾਨ ਹੈ ॥ ੨੨੫ ॥

ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥

ਅਤਿਭੁਤ ਸੁਭਾਵ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਵ ॥ ੨੨੬ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਅਨਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਿਨ (ਜਗਤ ਤੋਂ) ਉਦਾਸ ਹੈ। ਅਚਰਜ ਸੁਭਾਵ ਹੈ। ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹਨ ॥ ੨੨੬ ॥

ਲਖਿ ਤਾਸ ਸੇਵ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵ ॥

ਅਤਿ ਚਿੱਤ ਰੀਝ ॥ ਹਿਤ ਫਾਸ ਬੀਝ ॥ ੨੨੭ ॥

ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ, ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਤੰਤ ਗੋਝਿਆ ਹੈ, (ਜੋ) {ਹਿਤ} ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੂੰ ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ੨੨੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਕਿ ਦਿੱਖਿਓਤ ਦੱਤੰ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰਤਿ ਮੱਤੰ ॥

ਸੁ ਸਰਬੱਤੁ ਸਾਜਾ ॥ ਕਿ ਦਿੱਖਿਓਤ ਰਾਜਾ ॥ ੨੨੮ ॥

{ ਰੱਤੇਸ=[ਰਤੀ=ਕਾਮ ਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ+ਏਸ] ਰਤੀ ਦਾ ਸਾਮੀ, ਕਾਮਦੇਵ ॥ } ਜੋ ਦੱਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮਤਿ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਿਆ ਸਾਜਾਂ (ਦੇ ਸਮੇਤ) ਰਾਜਾ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੨੨੮ ॥

ਕਿ ਆਲੋਕ ਕਰਮੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਧਰਮੰ ॥

ਕਿ ਆਜਿੱਤ ਭੂਪੰ ॥ ਕਿ ਰੱਤੇਸ ਰੂਪੰ ॥ ੨੨੯ ॥

ਜੋ ਅਲੌਕਿਕ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜੋ [ਕਾਮਦੇਵ] (ਵਰਗੇ) ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੨੯ ॥

ਕਿ ਆਜਾਨ ਬਾਹੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਸਾਹੰ ॥

ਕਿ ਧਰਮੰ ਸਰੂਪੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਭੂਪੰ ॥ ੨੩੦ ॥

ਜੋ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹੰ ਹੈ। ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ॥ ੨੩੦ ॥

ਕਿ ਸਾਹਾਨ ਸਾਹੰ ॥ ਕਿ ਆਜਾਨ ਬਾਹੰ ॥

ਕਿ ਜੋਗੇਂਦ੍ਰ ਗਾਮੀ ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਂਦ੍ਰ ਧਾਮੀ ॥ ੨੩੧ ॥

ਜੋ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸਾਹੰ ਹੈ। ਜੋ {ਆਜਾਨ} ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ {ਬਾਹੰ} ਪੇਰਕ ਹੈ। ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ [ਗੁਰੂ] ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਜੋਗੇਂਦ੍ਰ ਦਾ ਭੀ ਜੋਗੇਂਦ੍ਰ ਹੈ)। ਜੋ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ {ਧਾਮੀ} ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬਿਸਰਾਮ ਪਾਂਦੇ ਹਨ) ॥ ੨੩੧ ॥

ਕਿ ਰੁਦ੍ਰਾਰਿ ਰੁਪੰ ॥ ਕਿ ਭੂਪਾਨ ਭੂਪੰ ॥

ਕਿ ਆਦੱਗ ਜੋਗੰ ॥ ਕਿ ਤਿਆਗੰਤ ਸੋਗੰ ॥ ੨੩੨ ॥

{ ਰੁਦ੍ਰਾਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕਾਮਦੇਵ ॥ ਆਦੱਗ=ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ }

ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ (ਵਰਗੇ) ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਾਟ ਹੈ। ਜੋ ਸੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ॥ ੨੩੨ ॥

ਬਿਮੋਹਿਯੋਤ ਦੇਖੀ ॥ ਕਿ ਰਾਵਲ ਭੇਖੀ ॥

ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਰਾਜਾ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਸਾਜਾ ॥ ੨੩੩ ॥

(ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ) ਮੋਹਤ ਹੋਈ ੨ ਦੇਖੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਜੋਗ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਜਾਂ (ਵਾਲਾ) ਹੈ ॥ ੨੩੩ ॥

ਕਿ ਸੰਭਾਲ ਦੇਖਾ ॥ ਕਿ ਸੁਧ ਚੰਦ੍ਰ ਪੇਖਾ ॥

ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮੰ ॥ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮੰ ॥ ੨੩੪ ॥

{ ਧਰਮੇਸ=ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ॥ ਧਾਮੀ=ਆਸਰਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ॥ }

ਜੋ ਸੰਭਾਲ (ਕਰਕੇ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸੁਧ [ਪੁੰਨਯਾ ਦਾ] ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਿੱਸਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੩੪ ॥

ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖੀ ॥ ਕਿ ਆਧਰਮ ਦੇਖੀ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਗਾਮੀ ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਸ ਧਾਮੀ ॥ ੨੩੫ ॥

ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਧਰਮ ਦਾ ਦੇਖੀ (ਭਾਵ-ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਆਰਾ) ਹੈ। ਜੋ ਧਰਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ॥ ੨੩੫ ॥

ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਜੋਗੰ ॥ ਕਿ ਆਗੰਮ ਲੋਗੰ ॥

ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਧੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਮੰਧੰ ॥ ੨੩੬ ॥

ਜੋ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਜੋ ਲੰਗੋਟ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ) ॥ ੨੩੬ ॥

ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਕਰਮਾ ॥ ਕਿ ਆਲੋਕ ਧਰਮਾ ॥

ਕਿ ਆਦੇਸ ਕਰਤਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਸਰਤਾ ॥ ੨੩੭ ॥

ਜੋ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਲੌਕਿਕ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਦੇਸ ਆਦੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦੀ {ਸਰਤਾ} ਨਦੀ ਹੈ ॥ ੨੩੭ ॥

ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤਾ ॥

ਕਿ
(ਖੰਕਾਲ ਭਾਸ਼ੀ
ਜੋ ਅਤਿ
ਅਧਰਮ ਦੇ ਨ
ਕਿ
ਕਿ
ਜੋ ਸਰ
ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ।
ਕਿ
ਕਿ
ਜੋ ਸੰਸ
ਨਾਸ ਕਰਨ
ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ।
ਕਿ
ਕਿ
ਜੋ ਕਰ
ਹੈ। ਜੋ ਅਤਿਯੋ
ਕਿ
ਨ ਕੁ
ਜੋ ਸੁਧ
ਹੈ। ਕੁਕਰਮਾਂ
ਕਿ
ਕਿ
ਜੋ ਜੋਗ
ਦਾ ਭਰਤ ਹੈ।
ਕਿ
* ਵੇਖਨ

ਕਿ ਆਧਰਮ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਭਕਤਾ ॥ ੨੩੮ ॥

{ਖੰਕਾਲ ਭਾਸੰ=[ਖੰ=ਅਕਾਸ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਵਿਸਮਯਕ] ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ ਕਾਲ ਦਾ ਅਭਾਸ} ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ਹੈ। ਜੋ ਆਧਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ ॥ ੨੩੮ ॥

ਕਿ ਖੰਕਾਲ ਭਾਸੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਸੰ ॥

ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜੰ ॥ ੨੩੯ ॥

ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਕਾਲ ਦਾ ਅਭਾਸ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੩੯ ॥

ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤਾ ॥ ਕਿ ਆਧਰਮ ਹੰਤਾ ॥

ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਭਕਤਾ ॥ ਕਿ ਸਾਜੋਜ ਮੁਕਤਾ ॥ ੨੪੦ ॥

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਧਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਜਗਤ ਹੈ। ਜੋ *ਸਾਜੋਜ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੪੦ ॥

ਕਿ ਆਸਕਤ ਕਰਮੰ ॥ ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਧਰਮੰ ॥

ਕਿ ਅੱਤੇਵ ਜੋਗੀ ॥ ਕਿ ਅੰਗੰ ਅਰੋਗੀ ॥ ੨੪੧ ॥

ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਸਕਤ [ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ] ਹੈ। ਜੋ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਤਯੰਤ ਜੋਗੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥ ੨੪੧ ॥

ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਸੁਰੋਸੰ ॥ ਨ ਨੈਕ ਅੰਗ ਰੋਸੰ ॥

ਨ ਕੁਕਰਮ ਕਰਤਾ ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਸੁ ਸਰਤਾ ॥ ੨੪੨ ॥

ਜੋ ਸੁੱਧ ਹੈ ਸੁਸ਼ਟ ਰੋਸ ਰੂਪ ਹੈ, (ਪਰ) ਸਰੀਰ (ਕਰਕੇ) ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜੋ ਸੁਭ ਧਰਮ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ ॥ ੨੪੨ ॥

ਕਿ ਜੋਗਾ ਧਕਾਰੀ ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ ॥

ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰਸ ਭਗਤਾ ॥ ਕਿ ਆਰੰਭ ਜਗਤਾ ॥ ੨੪੩ ॥

ਜੋ ਜੋਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਸ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ। ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਅਰੰਭ ਰੂਪ ਹੈ ॥ ੨੪੩ ॥

ਕਿ ਜਾਟਾਨ ਜੂਟੰ ॥ ਕਿ ਨਿਧਿਆਨ ਛੂਟੰ ॥

* ਵੇਸ਼ਨਵ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਕੇ ਬੈਠਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਅੰਗੰ ॥ ਕਿ ਕੈ ਪਾਨ ਭੰਗੰ ॥ ੨੪੪ ॥

ਜੇ ਜਟਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਦੇਹ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਭੰਗ ਪਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪੪ ॥

ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਕਰਮੀ ॥ ਕਿ ਰਾਵਲ ਧਰਮੀ ॥

ਕਿ ਤਿਕਾਲ ਕੁਸਲੀ ॥ ਕਿ ਕਾਮੰਦਿ ਦੁਸਲੀ ॥ ੨੪੫ ॥

ਜੇ ਸੰਨਯਾਸ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੋਗ ਦੇ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਿੰਨ
ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਮਾਂਦਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ
ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੪੫ ॥

ਕਿ ਡਾਮਾਰ ਬਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਬ ਪਾਪ ਭਾਜੈ ॥

ਕਿ ਬਿਭੂਤ ਸੋਹੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਮੋਹੈ ॥ ੨੪੬ ॥

ਜੇ ਡਮਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਿਭੂਤੀ ਨਾਲ ਸੋਹ
ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੪੬ ॥

ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੀ ॥ ਕਿ ਏਕਾਦਿ ਛੰਦੀ ॥

ਕਿ ਧਰਮਾਨ ਧਰਤਾ ॥ ਕਿ ਪਾਪਾਨ ਹਰਿਤਾ ॥ ੨੪੭ ॥

ਜੇ ਲੰਗੋਟ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ
ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੪੭ ॥

ਕਿ ਨਿਨਾਦਿ ਬਾਜੈ ॥ ਕਿ ਪੰ ਪਾਪ ਭਾਜੈ ॥

ਕਿ ਆਦੇਸ ਬੁਲੈਂ ॥ ਕਿ ਲੈਂ ਗੰਥ ਖੁਲੈਂ ॥ ੨੪੮ ॥

ਜੇ ਅਖੰਡ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ {ਪੰ} ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲਾ
ਹੈ। ਜੇ ਆਦੇਸ ੨ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ {ਲੈਂ ਗੰਥ} ਜਜ਼-ਚਿਦ ਦੀ ਗੰਥ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪੮ ॥

ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਦੇਸੀ ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਂਦੁ ਭੇਸੀ ॥

ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੰ ॥ ਕਿ ਆਜੋਤ ਵੰਦੰ ॥ ੨੪੯ ॥

ਜੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ {ਆਜੋਤ}
ਅਖੰਡ ਜੋਤ ਨੂੰ {ਵੰਦੰ} ਜਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੪੯ ॥

ਕਿ ਆਨਰਥ ਰਹਿਤਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਸਹਿਤਾ ॥

ਕਿ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤੁ ਮੀਤੰ ॥ ੨੫੦ ॥

ਜੇ ਅਨਰਥ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਨਿਆਸ (ਧਰਮ) ਸਹਿਤ ਹੈ। ਜੇ ਪਰਮ ਤੇ ਪੁਨੀਤ

ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਿੱਤ ਹੈ ॥ ੨੫੦ ॥

ਕਿ ਅਚਾਚੁਲ ਅੰਗੀ ॥ ਕਿ ਜੋਗੀ ਅਭੰਗੀ ॥

ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪੀ ॥ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਭੂਪੀ ॥ ੨੫੧ ॥

ਜੋ ਨਾਂ ਚੰਚਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਜੋ ਵੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੀ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ॥ ੨੫੧ ॥

ਕਿ ਬੀਰਾਨ ਰਾਧੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਧੀ ॥

ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮਾ ॥ ੨੫੨ ॥

ਜੋ (ਬਵੰਜਾਂ) ਬੀਰਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ (ਜੰਤਾਂ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ)
ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜੋ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ
ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੫੨ ॥

ਅਧਾ ਖੰਡ ਰੰਗੀ ॥ ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਅੰਗੀ ॥

ਕਿ ਅੰਨਿਆਇ ਹਰਤਾ ॥ ਕਿ ਸੁ ਨਯਾਇ ਕਰਤਾ ॥ ੨੫੩ ॥

ਜੋ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਂ ਛਿੱਜਨ ਵਾਲੇ ਅੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ
ਅੰਨਿਆਇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੁਭ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੫੩ ॥

ਕਿ ਕਰਮੰ ਪ੍ਰਨਾਸੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਸੀ ॥

ਕਿ ਆਲਿਖਤ ਅੰਗੀ ॥ ਕਿ ਆਭਾ ਅਭੰਗੀ ॥ ੨੫੪ ॥

ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਜੋ ਨਿਰਲਿਖਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੫੪ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥ ਕਿ ਪਾਪਾਨ ਹੰਤਾ ॥

ਕਿ ਸਾਸੱਧ ਜੋਗੀ ॥ ਕਿ ਤੰ ਤਿਆਗ ਰੋਗੀ ॥ ੨੫੫ ॥

ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ
ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੫੫ ॥

ਸੁਰੱਥ ਰਾਜਾ ਯਾਰਮੋ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨੰ ॥ ੧੧ ॥

ਅਥ ਬਾਲੀ ਦੁਆਦਸਮੋ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਚਲਾ ਦੱਤ ਆਗੇ ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਗੇ ॥

ਬਜੈ ਘੰਟ ਘੋਰੰ ॥ ਬਣੇ ਜਾਣੁ ਮੋਰੰ ॥ ੨੫੬ ॥

ਦੱਤ' (ਸਾਮੀ) ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਏ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਜਾਣਨੇ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨਹਦ) ਘੱਟੇ (ਆਦਿਕ) ਸਬਦ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋ' ਬਨ ਵਿਚ ਮੋਰ
ਬੋਲਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫੬ ॥

ਨਵੇਂ ਨਾਦ ਬਾਜੈ ॥ ਧਰਾ ਪਾਪ ਭਾਜੈ ॥

ਕਰੈ ਦੇਬਿਯ ਅਰਦਾ ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥ ੨੫੭ ॥

ਨਵੇਂ ਸਬਦ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਾਪ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ
ਹਨ। ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਨ ਲਗ ਪਈ ਹੈ) ॥ ੨੫੭ ॥

ਸੁਤੰ ਸਰਬ ਪਾਠੰ ॥ ਸੁਸੰਨਯਾਸ ਰਾਠੰ ॥

ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਨਯਾਸੰ ॥ ਸਦਾ ਈ ਉਦਾਸੰ ॥ ੨੫੮ ॥

ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਜੋਗ
ਨਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸਦਾ ਹੀ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫੮ ॥

ਖਟੰ ਸਾਸਤੁ ਚਰਚਾ ॥ ਰਟੈਂ ਬੇਦ ਅਰਚਾ ॥

ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ॥ ਕਿ ਸੰਨਾਯਸ ਧਾਨੀ ॥ ੨੫੯ ॥

ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੇ (ਚੌਹਾਂ) ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਅਰਚਾ [ਪੂਜਾ] (ਕਰਨ ਲਈ) ਬੋਲਦੇ
ਹਨ। ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਦੇ ਮਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੨੫੯ ॥

ਚਲਾ ਦੱਤ ਆਗੈ ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਗੈ ॥

ਲਖੀ ਏਕ ਕੰਨਿਆ ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਗ ਧੰਨਿਆ ॥ ੨੬੦ ॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਨਾਂ ਵਾਲਾ) ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ
ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਉਸਨੇ) ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। (ਜੋ) ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨ ਹੈ ॥ ੨੬੦ ॥

ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥ ਸੁ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ॥

ਲਖੀ ਪਾਨ ਵਾਕੇ ॥ ਗੁਡੀ ਬਾਲ ਤਾਂਕੇ ॥ ੨੬੧ ॥

(ਦੱਤ ਜੀ) ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹਨ। ਸੋਸਟ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ)
ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੇਖੀ, (ਇਕ) 'ਗੁਡੀ' ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ (ਕੋਲ) ॥ ੨੬੧ ॥

ਖਿਲੈ ਖੇਲ ਤਾਸੇ ॥ ਇਸੇ ਹੇਤ ਵਾਸੇ ॥

ਪੀਐ ਪਾ ਨ ਆਵੈ ॥ ਇਸੇ ਖੇਲ ਭਾਵੈ ॥ ੨੬੨ ॥

ਉਸ ਨਾਲ (ਉਹ) ਖੇਡ ਖੇਡਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ (ਉਸਦਾ) ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰੇਮ (ਲੱਗਾ)
ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ (ਭੀ ਘਰ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ

ਉਸਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ॥ ੨੬੨ ॥

ਗਏ ਮੇਨ ਮਾਨੀ ॥ ਤਰੈ ਦਿਸਟ ਆਨੀ ॥

ਨ ਬਾਲਾ ਨਿਹਾਰਯੋ ॥ ਨ ਖੇਲੰ ਬਿਸਾਰਯੋ ॥ ੨੬੩ ॥

ਮੇਨ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਦੱਤ ਜੀ ਉਥੇ ਚਲੇ) ਗਏ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ) ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ (ਭਾਵ ਦੱਤ ਨੇ ਗੁੱਡੀ ਨਾਲ ਖੇਡਨ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਪਰ ਉਸ) ਲੜਕੀ ਨੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ) ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ ॥ ੨੬੩ ॥

ਲਖੀ ਦੱਤ ਬਾਲਾ ॥ ਮਨੋ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ॥

ਰੰਗੀ ਰੰਗ ਖੇਲੰ ॥ ਮਨੋ ਨਾਗੁ ਬੇਲੰ ॥ ੨੬੪ ॥

ਦੱਤ (ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਸੁੰਦਰ) ਲੜਕੀ ਵੇਖੀ। (ਜੋ) ਮਾਨੋ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਖੇਡ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਨਾਗੁ ਬੇਲ (ਨਾਲ ਪਾਨ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ) ॥ ੨੬੪ ॥

ਤਬੈ ਦੱਤ ਰਾਯੰ ॥ ਲਖੇ ਤਾਸ ਜਾਯੰ ॥

ਗੁਰੂ ਤਾਸੁ ਕੀਨਾ ॥ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰੁ ਭੀਨਾ ॥ ੨੬੫ ॥

ਤਦ ਦੱਤ ਸ਼ਾਮੀ (ਨੇ ਕੋਲ) ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਖੇਡ ਵਿਚ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੨੬੫ ॥

ਗੁਰੂ ਤਾਸੁ ਜਾਨਯੋ ॥ ਇਮੰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਠਾਨਯੋ ॥

ਦਸੰ ਦੈ ਨਿਧਾਨੰ ॥ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਜਾਨੰ ॥ ੨੬੬ ॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ (ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ) ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਰੁਵਾਂ ਖਜਾਨਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ, ਦੱਤ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੨੬੬ ॥

ਰੁਣਬੁਣ ਛੰਦ ॥ ਲਖਿ ਛਬਿ ਬਾਲੀ ॥ ਅਤਿ ਦੁਤਿ ਵਾਲੀ ॥

ਅਤਿਭੁਤ ਰੂਪੰ ॥ ਜਣੁ ਬੁਧ ਕੂਪੰ ॥ ੨੬੭ ॥

ਬਾਲੜੀ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। (ਜੋ) ਬੜੀ ਹੀ ਦੁੱਤ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖੁਹ ਹੈ ॥ ੨੬੭ ॥

ਫਿਰ ਫਿਰ ਪੇਖਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧ ਲੇਖਾ ॥

ਤਨ ਮਨ ਜਾਨਾ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਮਾਨਾ ॥ ੨੬੮ ॥

ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਤਨ-ਮਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ

ਹੈ। ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ (ਉਸਨੂੰ) ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ੨੬੮ ॥

ਤਿਹ ਗੁਰ ਕੀਨਾ ॥ ਅਤਿ ਜਸੁ ਲੀਨਾ ॥

ਅਗ ਤਬ ਚਾਲਾ ॥ ਜਨੁ ਮਨਿ ਜਾਲਾ ॥ ੨੬੯ ॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ (ਦੱਤ ਸ਼ਾਮੀ) ਅਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਮਨੀ (ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੈ) ॥ ੨੬੮ ॥

ਇਤ ਦੁਆਦਸ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ਲੜਕੀ ਗੁੱਡੀ ਖੇਡਤੀ ॥ ੧੨ ॥

॥ ਅਥ ਭ੍ਰਿਤ ਤ੍ਰੈਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਤਬ ਦੱਤ ਦੇਵ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥

ਅਤਿਭੂਤ ਉੱਤਮ ਗਾਤ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲੇਤ ਪ੍ਰਭਾਤ ॥ ੨੭੦ ॥

ਤਦ ਮਹਾਨ ਪਰਖ ਦੱਤ ਦੇਵ, (ਜੋ) ਅਠਾਰਾਂ (ਵਿਦਿਆ ਦਾ) ਖਜਾਨਾ ਹੈ। ਅਚਰਜ ਉੱਤਮ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਪ੍ਰਭਾਤ (ਸਮੇਂ) ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ॥ ੨੭੦ ॥

ਅਕਲੰਕ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ॥ ਲਖਿ ਲਾਜ ਗੰਗ ਤਰੰਗ ॥

ਅਨਭੈ ਅਭੂਤ ਸਰੂਪ ॥ ਲਖਿ ਜੋਤ ਲਾਜਤ ਭੂਪ ॥ ੨੭੧ ॥

ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸਦੇ) ਉੱਜਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਤਰੰਗ ਲੱਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਜੋਤ [ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਦਮਕ] ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭੧ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸੁਭ੍ਰਿਤ ਏਕ ॥ ਗੁਨ ਮੱਧਿ ਜਾਸ ਅਨੇਕ ॥

ਅਧਰਾਤ ਠਾਢ ਦੁਆਰ ॥ ਬਹੁ ਬਰਖ ਮੇਘ ਫੁਹਾਰ ॥ ੨੭੨ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ {ਭ੍ਰਿਤ} ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਨ ਸਨ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ (ਮਾਲਕ ਦੇ) ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਖੜਾ ਸੀ। (ਪਰ) ਬਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਸੀ ॥ ੨੭੨ ॥

ਅਧਰਾਤ ਦੱਤ ਨਿਹਾਰ ॥ ਗੁਣਵੰਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਅਪਾਰ ॥

ਜਲ ਮੁਸਲਧਾਰ ਪਰੰਤ ॥ ਨਿਜ ਨੈਨ ਦੇਖ ਮਹੰਤ ॥ ੨੭੩ ॥

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਦੱਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ। (ਕਿ) ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਪਾਰ ਬਲ ਵਾਲਾ (ਸੇਵਕ ਖੜਾ ਹੈ) ਮੋਹਲੇ ਧਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੱਤ ਸ਼ਾਮੀ ਨੇ ਅਪਾਠੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ ॥ ੨੭੩ ॥

ਇਕ ਚਿਤ ਠਾਢ ਸੁ ਐਸ ॥ ਸੋਵਰਨ ਮੂਰਤ ਜੈਸ ॥

ਦਿੜ ਦੇਖ ਤਾਕੀ ਮੱਤਿ ॥ ਅਤਿ ਮਨਹਿ ਗੀਝੇ ਦੱਤ ॥ ੨੭੪ ॥

ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ (ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਦਿੜਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਦੱਤ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੭੪ ॥

ਨਹੀ ਸੀਤ ਮਾਨਤ ਘਾਮ ॥ ਨਹੀ ਚਿੱਤ ਲਯਾਵਤ ਛਾਮ ॥

ਨਹੀ ਨੈਕ ਮੋਰਤ ਅੰਗ ॥ ਇਕ ਪਾਇ ਠਾਢ ਅਭੰਗ ॥ ੨੭੫ ॥

ਠੰਡ ਤੇ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਛਾਂ (ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਭੀ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਆਪਨੀ ਡੀਉਟੀ ਵਲੋਂ) ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੭੫ ॥

ਢਿਗ ਦੱਤ ਤਾਂਕੇ ਜਾਇ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਤਾਸ ਬਨਾਇ ॥

ਅਧ ਰਾਤੁ ਨਿਰਜਨ ਤਾਸ ॥ ਅਸ ਲੀਨ ਠਾਢ ਉਦਾਸ ॥ ੨੭੬ ॥

ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨਾਕੇ ਵੇਖਿਆ। {ਨਿਰ+ਜਨ} ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਰਾਉਣੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਉਹ ਦਾਸ {ਅਸ} ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਹੈ ॥ ੨੭੬ ॥

ਬਰਖੰਤ ਮੇਘ ਮਹਾਨ ॥ ਭੀਜੰਤ ਭੂਮ ਨਿਧਾਨ ॥

ਜਗਿ ਜੀਵ ਸਰਬ ਸੁ ਭਾਸ ॥ ਉਠ ਭਾਜ ਤਾਸ ਉਦਾਸ ॥ ੨੭੭ ॥

ਮਹਾਨ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਲ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ {ਭਾਸ} ਮਲੂਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਪਰ) ਉਸ ਦਾਸ ਦਾ ਡਰ ਉਠਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਵਲੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੇਵਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ੨੭੭ ॥

ਇਹ ਠਾਢ ਭੂਪਤ ਪਉਰ ॥ ਮਨ ਜਾਪ ਜਾਪਤ ਗਉਰ ॥

ਨਹੀ ਨੈਕ ਮੋਰਤ ਅੰਗ ॥ ਇਕ ਪਾਨ ਠਾਢ ਅਭੰਗ ॥ ੨੭੮ ॥

ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ {ਗਉਰ} ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਆਪਨੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ) ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਮੋੜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਂ ਭੰਗ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜਾ ਹੈ ॥ ੨੭੮ ॥

ਅਸ ਲੀਨ ਪਾਨ ਕਰਾਲ ॥ ਚਮਕੰਤ ਉਜਲ ਜੁਲ ॥

ਜਨ ਕਾਹੂ ਕੇ ਨਹੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ॥ ੨੭੯

ਡਰਾਉਣੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਖੜਾ ਹੈ। (ਉਹ ਤਲਵਾਰ) ਅੱਗ ਲਾਟ ਵਾਂਗੂੰ ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, (ਇਹ) ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਇਹ) ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ॥ ੨੭੯ ॥

ਨਹੀ ਨੈਕ ਉਚਾਵਤ ਪਾਉ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸਾਧਤ ਦਾਉ ॥

ਅਨਯਾਸ ਭੁਪਤ ਭਗਤ ॥ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਹੀ ਰਸ ਪਗਤ ॥ ੨੮੦

ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਉ ਸਾਧ ਰਿਹਾ ਨਿਰ ਯਤਨ ਹੀ ਰਾਜ ਭਗਤ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੮੦ ॥

ਜਲ ਪਰਤ ਮੂਸਲ ਧਾਰ ॥ ਗ੍ਰਹ ਲੇ ਨ ਓਟ ਦੁਆਰ ॥

ਪਸ ਪੱਛ ਸਰਬਿ ਦਿਸਾਨ ॥ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਸਿਧਾਨ ॥ ੨੮੧

ਮੇਹਲੇ ਧਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਫਿਰ ਭੀ) ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਦੀ ਓਟ ਨੂੰ ਲੈ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਛਾਉਰੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ)। ਪਸ-ਪੱਛ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਦੇ ਅਪਨੇ) ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੮੧ ॥

ਇਹ ਠਾਂਢ ਹੈ ਇਕ ਆਸ ॥ ਇਕ ਪਾਨ ਜਾਨ ਉਦਾਸ ॥

ਅਸ ਲੀਨ ਪਾਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਅਤਿ ਤੇਜਵੰਤ ਅਖੰਡ ॥ ੨੮੨

ਇਹ ਇਕ ਆਸ ਉੱਤੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੱਥ (ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ) ਜਾਨ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਹਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤੇਜ ਤਲਵਾਰ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ, (ਜੋ) ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੨੮੨ ॥

ਮਨ ਆਨ ਕੇ ਨਹੀ ਭਾਵ ॥ ਇਕ ਦੇਵ ਕੇ ਚਿਤ ਚਾਵ ॥

ਇਕ ਪਾਨ ਐਸੇ ਠਾਂਢ ॥ ਰਨ ਖੰਭ ਜਾਨਕ ਗਾਡ ॥ ੨੮੩

ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦਾਉ ਹੈ। ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ, (ਰਣ ਖੇਤ ਵਿਚ) ਰਨ-ਬੰਮਾ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨੮੩ ॥

ਜਿਹ ਭੂਮ ਧਾਰਸ ਪਾਵ ॥ ਨਹੀ ਨੈਕ ਫੇਰ ਉਚਾਵ ॥

ਨਹੀ ਠਾਮ ਭੀਜਸ ਤਉਨ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਭਇਓ ਮੁਨਿ ਮਉਨ ॥ ੨੮੪

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਉਸਨੇ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਹੈ। (ਉਥੋਂ) ਫਿਰ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਚੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਜਗ੍ਹਾਂ (ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ) ਭਿੱਜੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਇਹ ਕੁਝ) ਕਠਕੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ (ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ) ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੮੪ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਾਸ ਮੁਨੇਸ ॥ ਅਕਲੰਕ ਭਾਗਵਿ ਭੇਸ ॥

ਗੁਰ ਜਾਨ ਪਰੀਆ ਪਾਇ ॥ ਤਜਿ ਲਾਜ ਸਾਜ ਸਚਾਇ ॥ ੨੮੫ ॥

ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ [ਦੱਤ] ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। (ਜੇ) ਨਿਸ ਕਲੰਕ ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਾਨਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਚਾਈ (ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ) ਲੱਜਾ (ਦਾ ਸਾਰਾ) ਸਾਜ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੨੮੫ ॥

ਤਿਹ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਅਕਲੰਕ ਦੱਤ ਅਭੇਵ ॥

ਚਿਤ ਤਾਸ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ ॥ ਗੁਰ ਤੁਊ ਦਸਮੇ ਤਿਹ ਕੀਨ ॥ ੨੮੬ ॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਨ ਕਰਕੇ, ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 'ਦੱਤ' (ਸ਼ਾਮੀ ਦਾ) ਚਿੱਤ ਉਸਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਉਸਨੂੰ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੨੮੬ ॥

ਇਤਿ ਤੁਊਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ਅਥ ਚਤਰ ਦਸਮੇ ਗੁਰ ਨਾਮ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਚਲਯੋ ਦੱਤ ਰਾਜੰ ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਜੰ ॥

ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਪੇਖਾ ॥ ਗੁਰੂ ਤੁਲਿ ਲੇਖਾ ॥ ੨੮੭ ॥

(ਸੰਨਿਆਸ) ਰਾਜਾ 'ਦੱਤ' (ਅੱਗੇ ਨੂੰ) ਚਲਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਛਿਨ ਭਰ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੨੮੭ ॥

ਮਹਾ ਜੋਤ ਰਾਜੈ ॥ ਲਖੈ ਪਾਪ ਭਾਜੈ ॥

ਮਹਾ ਤੇਜ ਸੋਹੈ ॥ ਸਿਵ ਉ ਤੁੱਲਿ ਕੋ ਹੈ ॥ ੨੮੮ ॥

(ਉਸਦੇ ਮੁਖ ਉੱਤੇ) ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦੇ) ਜਾਣਨੇ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਉੱਤੇ) ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ (ਉਸਦੀ) ਬਰਾਬਰੀ ਉੱਤੇ ਕੌਣ ਹੈ? (ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ) ॥ ੨੮੮ ॥

ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਪੇਖਾ ॥ ਮਨੋ ਮੈਨ ਦੇਖਾ ॥

ਸਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਾ ॥ ਨ ਦ੍ਰੈ ਭਾਵ ਆਨਾ ॥ ੨੮੯ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੈਠਾ ਚਿਰ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮਾਨੋ, {ਮੈਨ} ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ (ਰੂਪ ਕਰਕੇ) ਜਾਨਿਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭਾਵ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੮੯ ॥

ਰਿਝੀ ਸਰਬ ਨਾਰੀ ॥ ਮਹਾ ਤੇਜ ਧਾਰੀ ॥

ਨ ਹਾਰੰ ਸੰਭਾਰੈ ॥ ਨ ਚੀਰ ਉ ਚਿਤਾਰੈ ॥ ੨੯੦ ॥

ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ (ਰੂਪ ਉਤੇ) ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, (ਜੋ ਇਸਤੀਆਂ) ਬੜੀਆਂ ਤੇਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਹਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀਆਂ ਭੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋਕੇ ਤਨ-ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ॥ ੨੯੦ ॥

ਚਲੀ ਧਾਇ ਐਸੇ ॥ ਨਦੀ ਨਾਵ ਜੈਸੇ ॥

ਜੁਵਾਂ ਬਿਧ ਬਾਲੈਂ ॥ ਰਹੀ ਕੋ ਨ ਆਲੈ ॥ ੨੯੧ ॥

(ਦੱਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਚਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਬੋੜੀ (ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਜੁਆਨ, ਬੁੱਢੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲੜੀਆਂ (ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਭੀ {ਆਲੈ} ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੨੯੧ ॥

ਲਹੀ ਏਕ ਨਾਰੀ ॥ ਸੁ ਧਰਮਾ ਧਿਕਾਰੀ ॥

ਕਿਧੋ ਪਾਰਬਤੀ ਛੈ ॥ ਮਨੋ ਬਾਸਵੀ ਹੈ ॥ ੨੯੨ ॥

ਇਕ ਇਸਤੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਨ ਹੈ। (ਉਹ) ਕਿਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈ? ਜਾਂ {ਬਾਸਵੀ} ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ [ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ] ਹੈ? ॥ ੨੯੨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਬਿੰਦੇਲਤਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਹਈ ਮਾਦ੍ਰਜਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੨੯੩ ॥

ਕੀ ਰਾਜ-ਲਛਮੀ ਹੈ? ਜਾਂ {ਬਿੰਦੇਲਤਾ} ਦੇਵੀ ਹੈ? ਕੀ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ? ॥ ੨੯੩ ॥

ਕਿ ਰਾਮੰ ਤ੍ਰੀਆ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥

ਕਿ ਰਾਜੇਸਰੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਰਾਮਾਨਜਾ* ਛੈ ॥ ੨੯੪ ॥

ਜਾਂ ਰਾਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ [ਸੀਤਾ] ਹੈ? ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਰਾਜ-ਈਸ਼ਰੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਰਾਮ [ਬਲਭਦ੍ਰ] ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ [ਸੁਭੰਦ੍ਰਾ] ਹੈ? ॥ ੨੯੪ ॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰ ਕਾਛੈ ॥ ਕਿ ਕਾਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਦੇਵਾਨਜਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਦਈਤੇਸਰਾ ਹੈ ॥ ੨੯੫ ॥

* ਰਮਾ=ਲਛਮੀ+ਨੁਜਾ=ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਲਛਮੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਰੰਭਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਕਰਕੇ ਰੰਭਾ ਲਛਮੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਾਂ ਕਾਲਿੰਦੀ ਨੇ {ਕਾਛੈ} ਭੇਖ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ (ਹੀ ਦੇਹ ਧਾਰੇ ਹੋਈ) ਹੈ ? ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਦੇਵਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਹੈ ॥੨੯੫॥

ਕਿ ਸਾਵਿਤ੍ਰਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਆਛੈ ॥

ਕਿ ਦੇਵੇਸ਼ੁਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰਾਜੇਸ਼ੁਰੀ ਛੈ ॥ ੨੯੬ ॥

ਜਾਂ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ? ਜਾਂ (ਇਹੋ ਹੀ) ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਮਨੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਏਸ਼ੁਰਜ ਹੀ ਦੇਹ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ॥ ੨੯੬ ॥

ਕਿ ਮੰਤ੍ਰਾਵਲੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਤੰਤ੍ਰਾਲਕਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਹਈ ਮਾਦ੍ਰਜਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਹੰਸੇਸਰੀ ਹੈ ॥ ੨੯੭ ॥

ਜਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਿਮਾਲਾ-ਪੁੱਤ੍ਰੀ [ਸਤੀ] ਹੈ ? ਜਾਂ ਹੰਸ ਤੇ ਸ਼ਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਣੀ [ਸਰਸ਼ੁਤੀ] ਹੈ ? ॥ ੨੯੭ ॥

ਕਿ ਜਾਜੁਲਿਕਾ ਛੈ ॥ ਸੁਵਰਨ ਆਦਿਜਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਸਚੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਚੀ ਹੈ ॥ ੨੯੮ ॥

ਜਾਂ ਪੁਚੰਡ ਅਗਨਿ ਸਿਖਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ? ਜਾਂ ਨਿਟੋਲ ਸਚੀ ਹੈ ? ਜਾਂ (ਇਹ ਆਪ ਹੀ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ [ਤਿਲੰਤਮਾ] ਹੈ ? ॥ ੨੯੮ ॥

ਕਿ ਪਰਮੇਸਰਜਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥

ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰਤਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਸਾਵਿਖ੍ਰਕਾ ਛੈ ॥ ੨੯੯ ॥

ਜਾਂ ਪਰਮ ਐਸ਼ੁਰਜ-ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ (ਨੇ ਹੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਹੋਈ) ਹੈ ? ਜਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੁਰਨ ਵਿਸ਼ੁਕਾ [ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪਾਉਣੀ ਵਾਲੀ] ਹੈ ॥ ੨੯੯ ॥

ਕਿ ਚੰਚਾਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਕਾਮਹਿ ਕਲਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਕ੍ਰਿਤਯੰਧੁਜਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਰਾਜੇਸਰੀ ਹੈ ॥ ੩੦੦ ॥

ਜਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇਹ ਧਾਰੇ ਹੋਈ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਕਲਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਰਾਜ ਲਛਮੀ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ) ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩੦੦ ॥

ਕਿ ਰਾਜਹਿ ਸਿਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰਾਮੰਕਲੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਗਉਰੀ ਮਹਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਟੋਡੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੩੦੧ ॥

ਜਾਂ ਸਿਰੀ (ਰਾਗਨੀ) {ਰਾਜਹਿ} ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਰਾਮਕਲੀ (ਰਾਗਨੀ) ਹੈ ? ਜਾਂ ਗੋਕੀ (ਰਾਗਨੀ ਦਾ) ਤੇਜ ਹੈ ? ਜਾਂ ਟੋਡੀ (ਰਾਗਨੀ ਦੀ) ਚਮਕ-ਦਮਕ ਹੈ ? ॥ ੩੦੧ ॥

ਕਿ ਭੂਪਾਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਟੋਡੀਜ ਆਛੈ ॥

ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਬਾਲਾ ॥ ਕਿ ਰਾਗਾਨ ਮਾਲਾ ॥ ੩੦੨ ॥

ਜਾਂ ਭੂਪਾਲੀ (ਰਾਗਨੀ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਟੋਡੀ ਰਾਗਨੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ?
ਜਾਂ ਬਾਸੰਤ (ਰਾਗ ਹੀ) ਇਸਤੀ (ਰੂਪ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ) ? ਜਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ (ਹੀ ਦੇ
ਧਾਰੇ ਹੋਈ ਹੈ) ॥ ੩੦੨ ॥

ਕਿ ਮੇਘ ਮਲਾਰੀ ॥ ਕਿ ਗਉਰੀ ਧਮਾਰੀ ॥

ਕਿ ਹਿੰਡੋਲ ਪੁੱਤੀ ॥ ਕਿ ਆਕਾਸ ਉਤਰੀ ॥ ੩੦੩ ॥

ਜਾਂ ਮੇਘ ਤੇ ਮਲਾਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਗੌੜੀ ਤੇ ਧਮਾਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਿੰਡੋਲ ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਹੈ ?
ਜਾਂ ਆਕਾਸ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ਆਈ ਹੈ ? ॥ ੩੦੩ ॥

ਸੁ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ॥ ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤੀ ॥

ਕਿ ਖੁਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਕਤਾ ॥ ਕਿ ਨਿਜ ਨਾਹ ਭਗਤਾ ॥ ੩੦੪ ॥

ਉਹ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ
ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ॥ ੩੦੪ ॥

ਕਿ ਰੰਭਾ ਸਚੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਚੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਗੰਧਬਣੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਛੈ ॥ ੩੦੫ ॥

ਜਾਂ ਰੰਭਾ (ਹੈ, ਕਿ) ਸਚੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ [ਤਿਲੋਤਮਾ] ਹੈ ? ਜਾਂ
ਗੰਧਰਬ ਇਸਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਿਦਿਆਧਰ ਦੀ ਇਸਤੀ ਹੈ ॥ ੩੦੫ ॥

ਕਿ ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਸੁਧੰ ਸਚੀ ਛੈ ॥

ਕਿ ਹੰਸ ਏਸੂਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਹਿੰਡੋਲਕਾ ਛੈ ॥ ੩੦੬ ॥

ਜਾਂ ਰੰਭਾ ਤੇ ਉਰਬਸੀ ਹੈ । ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇੱਕ ਸਚੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਹੰਸ ਦੀ ਸੁਆਮੀ
[ਸਾਰਸੁਤੀ] ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਿੰਡੋਲਕਾ [ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ] ਹੈ ? ॥ ੩੦੬ ॥

ਕਿ ਗੰਧਬਣੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਬਿੱਦਿਆਧਰੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਰਾਜਹਿ ਸਿਰੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਰਾਜਹਿ ਪੁਭਾ ਛੈ ॥ ੩੦੭ ॥

ਜਾਂ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਿਦਿਆਧਰ ਦੀ ਇਸਤੀ ਹੈ । ਜਾਂ ਲਛਮੀ ਹੀ ਸਿਰੀ
ਰਹੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਪੁਭਾ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ॥ ੩੦੭ ॥

ਕਿ ਰਾਜਾਨਜਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰੁਦੰ ਪ੍ਰਿਆ ਹੈਂ ॥

ਕਿ ਸੰਭਾਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਸੁਧੰ ਪੁਭਾ ਛੈ ॥ ੩੦੮ ॥

ਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੰਭਾਲਕਾ [ਸੰਭਾਲ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ] ਹੈ । ਜਾਂ ਸੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੩੦੮ ॥

ਕਿ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਆਕਰਖਣੀ ਛੈ ॥

ਕਿ ਚੰਚਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਚਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੩੦੯ ॥

ਜਾਂ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਆਕਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਚੰਚਲਤਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ
ਪ੍ਰਭਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ? ॥ ੩੦੯ ॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਹੈ ॥

ਕਿਯੋ ਜਾਨਵੀ ਹੈ ॥ ਕਿਯੋ ਦੁਵਾਰਕਾ ਛੈ ॥ ੩੧੦ ॥

ਜਾਂ {ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਕਾ} ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਜਾਨਹੁਵੀ
[ਗੰਗਾ] ਹੈ ? ਅਥਵ-ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਹੈ ॥ ੩੧੦ ॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰ ਜਾਛੈ ॥ ਕਿ ਕਾਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਕਾਮ ਏਸਵਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਜਾ ਹੈ ॥ ੩੧੧ ॥

ਜਾਂ ਜਮਨਾ ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਰਾਣੀ [ਰਤੀ]
ਹੈ ? ਜਾਂ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਲੜਕੀ (ਅਥਵਾ-ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈ) ? ॥ ੩੧੧ ॥

ਕਿ ਭੈ ਖੰਡਣੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਖੰਭਾਵਤੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਨਾਰੀ ॥ ਕਿ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ ॥ ੩੧੨ ॥

ਜਾਂ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ 'ਖੰਭਾਵਤੀ' (ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ) ਹੈ ? ਜਾਂ
ਬਸੰਤ (ਰੁੱਤ ਹੀ) ਇਸਤੀ (ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ?) ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਨੀ ਹੈ ? ॥ ੩੧੨ ॥

ਕਿ ਪਰਮਹ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਆਲੋਕਣੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਆਭਾ ਪੁਰੀ ਹੈ ॥ ੩੧੩ ॥

ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ
'ਆਭਾ' ਦੀ ਪੁਰੀ [ਨਗਰੀ] ਹੈ ॥ ੩੧੩ ॥

ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਛੈ ॥ ਕਿ ਸੂਰੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ ॥

ਕਿ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੩੧੪ ॥

ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ? ਜਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ?
ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਹੈ ॥ ੩੧੪ ॥

ਕਿ ਸਰਪੰ ਲਟੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਦੁੱਖ ਕਟੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਚੰਚਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ ॥ ੩੧੫ ॥

(ਇਸਦੇ ਮੁਖ ਉਤੇ ਜਲਫ ਹੈ) ਜਾਂ ਸਰਪਨੀ ਲਮਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ? ਜਾਂ (ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ) ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ {ਚੰਚਲਕਾ} ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਹੀ ਦੋਹ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ? ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ? ॥ ੩੧੫ ॥

ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਹਰੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਛੱਤ੍ਰਾਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਬਿੱਜ ਛਟਾ ਹੈ ॥ ੩੧੬ ॥

ਜਾਂ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ {ਛੱਤ੍ਰਾਲਕਾ} ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ [ਸੂਰਮਤਾ] ਦਾ ਘਰ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਹੈ ? ॥ ੩੧੬ ॥

ਕਿ ਛਤ੍ਰਾਣਵੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰ ਧਰੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਛਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰ ਛਟਾ ਹੈ ॥ ੩੧੭ ॥

ਜਾਂ ਛਤ੍ਰੀ ਵਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਛਤ੍ਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਦਮਕ ਹੈ ? ॥ ੩੧੭ ॥

ਕਿ ਬਾਨੰ ਦਿ੍ਰੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਨੇਤ੍ਰੰ ਮਿ੍ਰੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਕਉਲਾ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ਨਿਸੇਸਾਨਨੀ ਛੈ ॥ ੩੧੮ ॥

ਜਾਂ ਤੀਰਾਂ ਸਮਾਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਰਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ (ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ) ? ਜਾਂ {ਨਿਸੇਸ+ਅਨਨੀ} ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੱਖੜੇ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੧੮ ॥

ਕਿ ਗੰਧਬਣੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਛੈ ॥

ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਨਾਰੀ ॥ ਕਿ ਭੂਤੇਸ ਪਿਆਰੀ ॥ ੩੧੯ ॥

ਜਾਂ ਗੰਧਰਬਣ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਿਦਿਆ ਧਰਨਿ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਸੰਤ (ਰਾਗ ਹੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ (ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ) ? ਜਾਂ {ਭੂਤੇਸ} ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ [ਗੌਰਜਾਂ] ਹੈ ? ॥ ੩੧੯ ॥

ਕਿ ਜਾਦ੍ਰੇਸ ਨਾਰੀ ॥ ਕਿ ਪੰਚਾਲ ਬਾਰੀ ॥

ਕਿ ਹਿੰਡੋਲਕਾ ਛੈ ॥ ਕਿ ਰਾਜਹ ਸਿਰੀ ਹੈ ॥ ੩੨੦ ॥

ਜਾਂ ਜਾਦਵਪਤੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ [ਰਾਧਕਾਂ] ਹੈ ? ਜਾਂ ਪੰਚਾਲ (ਦੇਸ ਦੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ [ਦ੍ਰੋਪਦੀ] ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗਨੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਰਾਜ-ਲਛਮੀ ਹੈ ॥ ੩੨੦ ॥

ਕਿ ਸੋਵਰਣ ਪੁਤ੍ਰੀ ॥ ਕਿ ਆਕਾਸ ਉਤ੍ਰੀ ॥

ਕਿ ਸੂਰਣੀ ਪ੍ਰਿਤਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਸੁਵ੍ਰਣੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ੩੨੧ ॥

ਜਾਂ ਸੈਨੇ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਅਕਾਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਕੇ ਆਈ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੈਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਿਤਮਾ [ਮੂਰਤੀ] ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੈਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਹੈ ॥ ੩੨੧ ॥

ਕਿ ਪਦਮੰ ਦਿਗੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭੀ ਹੈ ॥

ਕਿ ਬੀਰਾ ਬਰਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਸਸਕੀ ਸੁਭਾ ਹੈ ॥ ੩੨੨ ॥

ਜਾਂ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਨੈਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਬਰਾਹ ਬੀਰਣੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਚੰਦਮਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੈ ॥ ੩੨੨ ॥

ਕਿ ਨਾਰੋਸਜਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਨਾਗਨ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥

ਕਿ ਨਲਨੰ ਦਿਗੀ ਹੈ ॥ ਕਿ ਮਲਿਨੀ ਮਿਗੀ ਹੈ ॥ ੩੨੩ ॥

ਜਾਂ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ [ਤੱਛਕ] ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਹੈ ? ਚਿਟੇ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਹਰਨੀ ਦੀਆਂ ਮੋਹਨੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਮਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ॥ ੩੨੩ ॥

ਕਿ ਅਮਿਤੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋਤਮਾ ਹੈ ॥

ਕਿ ਅਕਲੰਕ ਰੂਪੰ ॥ ਕਿ ਸਭ ਜਗਤ ਭੂਪੰ ॥ ੩੨੪ ॥

ਜਾਂ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ? ਜਾਂ ਅਮਿੱਤ ਉਤਮਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ? ॥ ੩੨੪ ॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ ॥ ਜੁੱਬਣ ਮਯ ਮੰਤੀ ਸੁ ਬਾਲੀ ॥ ਮੁਖ ਨੂਰੰ ਪੂਰੰ ਉੱਜਾਲੀ ॥

ਮਿਗ ਨੈਣੀ ਬੈਣੀ ਕੋਕਲਾ ॥ ਸਸਿ ਆਭਾ ਸੋਭਾ ਚੰਚਲਾ ॥ ੩੨੫ ॥

ਉਹ ਇਸਤੀ ਜੋਬਨ ਰੂਪ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਮੁਖ ਉਤੇ ਨੂਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ੨ ਉੱਜਾਲੇ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ, ਕੋਇਲ ਜੇਹੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਚੰਦਮਾਂ ਜੇਹੀ ਆਭਾ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਜੇਹੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੨੫ ॥

ਘਣਿ ਮੰਝੈ ਜੈ ਹੈ ਚੰਚਾਲੀ ॥ ਮ੍ਰਿਦ ਹਾਸਾ ਨਾਸਾ ਖੰ ਕਾਲੀ ॥

ਚਖ ਚਾਰੰ ਹਾਰੰ ਕੰਠਾਯੰ ॥ ਮਿਗ ਨੈਣੀ ਬੈਣੀ ਮੰਡਾਯੰ ॥ ੩੨੬ ॥

(ਜਿਵੇਂ) ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ {ਚੰਚਾਲੀ} ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਦ) ਮੱਠਾ ੨ ਤੇ ਕੋਮਲ ਜੇਹਾ ਹਾਸਾ (ਹੱਸਦੀ ਹੈ ਤਦੋਂ ਚਿੱਟੇ ੨ ਦੰਦ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ) ਨਾਸਾਂ (ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਸ ਹੀ) {ਖੰ ਕਾਲੀ} ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਾਲੀ ਬਦਲੀ ਸਮਾਨ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ {ਚਖ} ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਕੰਠ ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੈ । ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਤੇ {ਮੰਡਾਯੰ} ਕਾਲੀ ਸੱਪਨੀ ਵਰਗੀ {ਬੈਣੀ} ਲੁੱਤ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੨੬ ॥

ਗਜ ਗਾਮੰ ਬਾਮੰ ਸੁ ਗੈਣੀ ॥ ਮ੍ਰਿਦ ਹਾਸੰ ਬਾਸੰ ਬਿਧੁ ਬੈਣੀ ॥

ਚਖ ਚਾਰੇ ਹਾਰੰ ਨਿਰਮੱਲਾ ॥ ਲਖਿ ਆਭਾ ਲੱਜੀ ਚੰਚਲਾ ॥ ੩੨੭ ॥

ਹਾਥੀ (ਵਾਂਗੂੰ) ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ {ਗੈਣੀ} ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਇਸਤੀ [ਅਪਛਰਾਂ] ਜੇਹੀ ਇਸਤੀ ਹੈ। ਕੋਮਲ ਹਾਸਾ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਵੱਸਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) {ਬੈਣੀ} ਬੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ {ਬਿਧੁ} ਚੰਦਮਾਂ (ਸਮਾਨ ਹੈ)। ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਉੱਜਲ ਹਾਰ (ਪਹਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਮੁਖ ਦੀ) ਆਭਾ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ ਬਿਜਲੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੩੨੭ ॥

ਦਿੜੁ ਧਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਸੁ ਕਰਮੰ ॥ ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਸਰਤਾ ਜਣੁ ਧਰਮੰ ॥

ਮੁਖ ਨੂਰੰ ਪੂਰੰ ਸੁ ਬਾਸਾ ॥ ਚਖ ਚਾਰੀ ਬਾਰੀ ਅੰ ਨਾਸਾ ॥ ੩੨੮ ॥

ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿੜ ਹੈ। ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਮਾਨੋ ਧਰਮ ਦੀ ਸਰਤਾ [ਨਦੀ] ਹੈ। ਮੁੱਖ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ੨ ਨੂਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। {ਚਖ} ਅੱਖਾਂ ਦੀ {ਚਾਰੀ} ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੨੮ ॥

ਚਖ ਚਾਰੰ ਬਾਰੰ ਚੰਚਾਲੀ ॥ ਸਤ ਧਰਮਾ ਕਰਮਾ ਸੰਚਾਲੀ ॥

ਦੁਖ ਹਰਣੀ ਦਰਣੀ ਦੁਖ ਦੰ ਦੰ ॥ ਪ੍ਰਿਯਾ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਹਰਿ ਛੰਦੰ ॥ ੩੨੯ ॥

{ਚੰਚਾਲੀ} ਬਿਜਲੀ ਜੇਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਸਤ ਧਰਮ ਤੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦੁੱਦ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪਿਆਰੀ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ {ਛੰਦੰ} ਸੁਤੰਤ੍ਰ {ਬਕਤਾ} ਹਰਿ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੨੯ ॥

ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀ ਆ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ॥ ਅੱਛੈ ਮੋਹਣੀ ਆਜੇ ਰਾਚੀ ॥

ਲਖਿ ਸਰਬੰ ਗਰਬੰ ਪਰਹਾਰੀ ॥ ਮੁਖਿ ਨਿਚੇ ਧਾਮੰ ਸਿਧਾਰੀ ॥ ੩੩੦ ॥

ਰੰਭਾ, ਉਰਬਸੀ ਤੇ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਤੋਂ ਭੀ {ਆ} ਸੁਸਟ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਨਾਂ ਜਿਤੋ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨਾਲ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗਰਬ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਨੀਵੇਂ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੩੦ ॥

ਗੰਧਰਬੰ ਸਰਬੰ ਦੇਵਾਣੀ ॥ ਗਿਰਜਾ ਗਾਇਤੀ ਲੰਕਾਣੀ ॥

ਸਾਵਿਤੀ ਚੰਦੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ॥ ਲਖਿ ਲੱਜੀ ਸੋਭਾ ਸੂਰਜਾਣੀ ॥ ੩੩੧ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਗੰਧਰਬਾਂ ਦੀ ਦੇਵ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਗਿਰਜਾ ਹੈ, ਗਾਇਤੀ ਹੈ, ਲੰਕਾਣਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸਾਵਿਤੀ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, (ਜਾਂ) ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। (ਜਿਸਦੀ) ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥ ੩੩੧ ॥

ਨਾਗਣੀਆਂ ਨਿ੍ਰਤਿਆ ਜੱਛਾਣੀ ॥ ਪਾਪਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ ਪੱਬਾਣੀ ॥

ਪਈਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤੀ ਭੂਤੇਸੀ ॥ ਭਿੰਭਰੀਆ ਭਾਮਾ ਭੂਪੇਸੀ ॥ ੩੩੨ ॥

ਨਾਗ ਕੰਨੜਾ ਹੈ, ਕਿੰਨ ਕੰਨੜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੱਛ ਕੰਨੜਾ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ

{ਪੱਬਾਣੀ} ਪਹਾੜ ਪੁੱਤੀ [ਗਿਰਜਾ] ਹੈ । ਪਿਸਾਚ ਸ਼ਕਤੀ, ਪ੍ਰੇਤ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਭੂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ।
 ਭਿੰਬਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਭਾਮਾ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ॥ ੩੩੨ ॥

ਬਰ ਬਰਣੀ ਹਰਣੀ ਸਬ ਦੁੱਖੰ॥ ਸੁਖ ਕਰਣੀ ਤਰਣੀ ਸਸਿ ਮੁੱਖੰ॥

ਉਰਗੀ ਗੰਧੁਬੀ ਜੱਛਾਣੀ ॥ ਲੰਕੇਸੀ ਭੇਸੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ॥ ੩੩੩ ॥

ਸੁਸਟ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸੁਖ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਚੰਦਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਇਸਤੀ ਹੈ {ਉਰਗੀ} ਸਰਪ-ਇਸਤੀ ਹੈ ? ਗੰਧਰਬ ਇਸਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੱਛ ਇਸਤੀ ਹੈ । {ਲੰਕੇਸੀ} ਲੰਕਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੩੩ ॥

ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਨੰ ਤਾਨੰ ਮਦ ਮੱਤੀ॥ ਜੁੱਬਨ ਜਗ ਮਗਣੀ ਸੁਭਵੰਤੀ ॥

ਉਰਧਾਰੰ ਹਾਰੰ ਬਨਿ ਮਾਲੰ ॥ ਮੁਖਿ ਸੋਭਾ ਸਿਖਰੰ ਜਨ ਜਾਲੰ ॥ ੩੩੪ ॥

ਮਦ ਦੀ ਮੱਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਤੀਰ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੁੱਬਨ = ਜਗਮਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਬਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਯਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੁਖ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੀ ਮਾਨੋ ਅੱਗ ਦੀ ਸਿਖਰ [ਚੋਟੀ] ਹੈ ? ॥ ੩੩੪ ॥

ਛਤਪਤੀ ਛਤੀ ਛਤਾਲੀ ॥ ਬਿਧ ਬੈਣੀ ਨੈਣੀ ਨਿਮਾਲੀ ॥

ਅਸ ਉਪਾਸੀ ਦਾਸੀ ਨਿਰਲੇਪੰ ॥ ਬੁਧ ਖਾਨੰ ਮਾਨੰ ਸੰਛੇਪੰ ॥ ੩੩੫ ॥

ਛਤਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਛਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਛਤਾਲੀ ਹੈ । ਚੰਦਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਨਿਰਮਲ ਹੀ ਨੈਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਅਜੇਹੀ ਉਪਾਸਨਾਂ ਵਾਲੀ ਨਿਰਲੇਪ ਦਾਸੀ ਹੈ । ਬੁਧੀ ਦੀ ਖਾਨ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਛੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੩੫ ॥

ਸੁਭ ਸੀਲੰ ਡੀਲੰ ਸੁਖ ਬਾਨੰ ॥ ਮੁਖ ਹਾਸੰ ਰਾਸੰ ਨਿਰਬਾਨੰ ॥

ਪ੍ਰਿਯ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮੰ॥ ਚਿਤ ਲੈਣੀ ਦੈਣੀ ਆਰਾਮੰ॥ ੩੩੬ ॥

ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸੀਲ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ । ਮੁਖ (ਤਾਂ ਮਾਨੋ) ਨਿਰਬਾਨ ਹਾਸੇ ਦੀ ਰਾਸੀ ਹੈ । ਪਿਆਰੀ ਹਰਿ ਭਗਤਾ 'ਨਾਮ' ਨੂੰ ਜਪਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਚਿੱਤ (ਦੀ ਚਿੰਤਾ) ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਆਰਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੩੩੬ ॥

ਪ੍ਰਿਯ ਭਕਤਾ ਠਾਢੀ ਏਕੰਗੀ ॥ ਰੰਗ ਏਕੈ ਰੰਗੈ ਸੇ ਰੰਗੀ ॥

ਨਿਰ ਬਾਸਾ ਆਸਾ ਏਕਾਂਤੰ ॥ ਪਤਿ ਦਾਸੀ ਭਾਸੀ ਪਰਭਾਤੰ ॥ ੩੩੭ ॥

ਇਕ ਪਤਿ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅੰਗ ਉਤੇ ਖੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਹ ਏਕ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੋਈ, (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਰੰਗਦੀ ਹੈ । ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਚਿਤ ਹੋਕੇ ਏਕਾਂਤ ਵਾਸਾ (ਕਰਦੀ ਹੈ), ਪਤੀ ਦੀ ਦਾਸੀ (ਹੋ ਕੇ), ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੋਂ (ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਇਕ ਰਸ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ) ਭਾਸਦੀ ਹੈ ॥ ੩੩੭ ॥

ਅਨਿ ਨਿੰਦ ਅਨਿੰਦਾ ਨਿਰਹਾਰੀ॥ਪਿਯਾ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਬ੍ਰਤ ਚਾਰੀ॥
ਬਾਸੰਤ ਟੋਡੀ ਗਉਡੀ ਹੈ ॥ ਭੁਪਾਲੀ ਸਾਰੰਗ ਗਉਰੀ ਛੈ ॥੩੩੮॥

ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਹਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਪਤੀ ਭਗਤਾ (ਹੋਕੇ) ਬਰਤ ਦੇ ਅਚਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਬਸੰਤੀ, ਟੋਡੀ ਜਾਂ ਰੋਡੀ (ਰਾਗਨੀ) ਹੈ ਭੁਪਾਲੀ, ਸਾਰੰਗੀ ਜਾਂ ਗੌਰੀ (ਰਾਗਨੀ) ਹੈ ॥ ੩੩੮ ॥

ਹਿੰਡੋਲੀ ਮੇਘ ਮਲਾਰੀ ਹੈ ॥ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਗੌਡ ਮਲਾਰੀ ਛੈ ॥

ਬੰਗਲੀਆ ਰਾਗ ਬਸੰਤੀ ਛੈ ॥ ਬੈਰਾਰੀ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਹੈ ॥੩੩੯॥

ਹਿੰਡੋਲੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਮੇਘ ਮਲਾਰੀ ਹੈ ? ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੌਡ ਮਲਾਰੀ ਹੈ ? ਬੰਗਲੀਆਂ ਹੈ ਜਾਂ ਬਸੰਤੀ ਰਾਗਨੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਬੈਰਾਰੀ ਹੈ ? ॥ ੩੩੯ ॥

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਬੈਰਾਰੀ ਛੈ ॥ ਪਰਜ ਕਿ ਸੁੱਧ ਮਲਾਰੀ ਛੈ ॥

ਹਿੰਡੋਲੀ ਕਾਫੀ ਤੈਲੰਗੀ ॥ ਭੈਰਵੀ ਦੀਪਕੀ ਸੁੱਭੰਗੀ ॥੩੪੦॥

ਸੋਰਠੀ ਜਾਂ ਸਾਰੰਗ-ਬੈਰਾਰੀ ਹੈ । ਪਰਜ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁੱਧ ਮਲਾਰੀ ਹੈ । ਹਿੰਡੋਲੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤੈਲੰਗੀ ਹੈ ? ਭੈਰਵੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਸੁਭ ਅੰਗ ਵਾਲੀ ਦੀਪਕੀ ਹੈ ॥ ੩੪੦ ॥

ਸਰਬੇਵੰ ਰਾਗੰ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ਲਖਿ ਲੋਭੀ ਆਭਾ ਗਰਬਾਣੀ ॥

ਜਉ ਕੱਥਉ ਸੋਭਾ ਸਰਬਾਣੰ ॥ ਤਉ ਬਾਢੈ ਏਕੰ ਗੰਥਾਣੰ ॥ ੩੪੧ ॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਗ ਰੂਪ (ਹੈ, ਪਰ) ਬੰਧਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਆਭਾ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ ਗਰਬ ਦੀ ਲੋਭ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਾਂ ਤਦ ਇਹ (ਇਸੇ ਦਾ ਹੀ) ਗੰਥ ਵਧ ਜਾਏਗਾ ॥ ੩੪੧ ॥

ਲਖਿ ਤਾਮੰ ਦੱਤੰ ਬ੍ਰਤ ਚਾਰੀ ॥ ਸਬ ਲੱਗੇ ਪਾਨੰ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥

ਤਨ ਮਨ ਭਰਤਾ ਕਰ ਰਸ ਭੀਨਾ॥ਚਵਦਸਵੇਂ ਤਾਂਕੇ ਗੁਰ ਕੀਨਾ॥ ੩੪੨ ॥

ਉਸਦੇ ਬਰਤ ਤੇ ਅਚਾਰ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ, ਦੱਤ (ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ) ਸਾਰੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗ ਗਏ ਹਨ । (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ) ਤਨ ਮਨ ਪਤੀ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਭਿੰਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਸਨੂੰ ਚੌਧਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੪੨ ॥

ਭਾਵ-ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਉਰ ਜੇਠਾਂ ਤੇ ਸੋਹਰੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਸਾ ਇਕ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਜਨ ਨੂੰ ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਜ-ਇਸਟ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸਥਿਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿਖਤਾ ਪਰਾਪ
ਇਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਭਰ
ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥
ਪੁਰਬ ਪੱਛਮ
ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਚੌਧਵਾਂ ਗੁਰੂ
ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।
ਮੁਨੀ [ਦੱਤ] ਦੱਖਣ ਦਿ
ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇ
ਨਗਰੇਸ ਤਹਾਂ ਬਹੁ
ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇ
[ਅਲਕ ਸੁਰਗ] ਦੀ ਸ
[ਅਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰ
ਗੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੩੪
ਚਤੁਰੰਗ ਲਏ ਨਿ
ਬਹੁ ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਜ
ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਲਈ ਹੋਈ
ਹਨ । ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੀ ਸੋਭ
[ਸੁਰਗ] ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਚੁਰਾ
ਤਹ ਬੈਠ ਹੁਤੇ ਇਕ
ਤਹ ਬਾਜਤ ਬਾਜ ਮਿ
ਉਥੇ ਹੀ (ਰਾਹ ਕਿ
ਹੋਇਆ ਸੀ । (ਉਹ ਮਾਨੋ
(ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਕਿ

ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ 'ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ' ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੌਧਵਾਂ ਗੁਰੂ ਯਾਕਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
ਇਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਭਗਤ ਇਸਤਰੀ ਚਤੁਰ ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥੧੪॥

ਅਥ ਬਾਨਗਰ ਪੰਧਰਵੈ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਕਰਿ ਚਉਦਸਵੈ ਗੁਰ ਦੱਤ ਮੁਨੰ ॥

ਮਗ ਲਗੀਆ ਪੂਰਤ ਨਾਦ ਧੁਨੰ ॥

ਕੁਮ ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਉਤ੍ਰ ਦਿਸੰ ॥ ਤਕਿ ਚਲੀਆ ਦੱਛਨ ਮੋਨ ਇਸੰ ॥੩੪੩॥

ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਚੌਧਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ, ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਿਆ, (ਜੇ ਰਸਤਾ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ
ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਤੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਰਕੇ, {ਮੋਨ ਇਸੰ} ਮਹਾਂ
ਮੁਨੀ [ਦੱਤ] ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤੱਕਨ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ ॥ ੩੪੩ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਚਿਤ੍ਰ ਪੁਰੰ ॥ ਜਨੁ ਕ੍ਰਾਂਤ ਦਿਵਾਲਯ ਸਰਬ ਹਰੰ ॥

ਨਗਰੇਸ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਮਾਰ ਮਿਰੰ ॥ ਸਬ ਸਿੰਘ ਮਿਰੀਪਤ ਘਾਇ ਖਰੰ ॥੩੪੪॥

ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ 'ਚਿਤ੍ਰ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਸ਼ੈਰ ਵੇਖਿਆ । ਮਾਨੋਂ, (ਜਿਸਨੇ) ਦਿੱਵ-
ਆਲਯ ਸੁਰਗ] ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਥੋਂ ਦੇ {ਨਗਰੇਸ}
ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰਨ ਮਾਰੇ, ਸ਼ੈਰ, ਹੀਰੇ ਹਰਨ ਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ
ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੩੪੪ ॥

ਚਤੁਰੰਗ ਲਏ ਨਿਪੁ ਸੰਗਿ ਘਨੀ ॥ ਬਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ਚਮਕੰਤ ਅਨੀ ॥

ਬਹੁ ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਜਰਾਵ ਜਰੀ ॥ ਤਿਦ ਸਾਲਯ ਕੀ ਜਨੁ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੀ ॥੩੪੫॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਨੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ [ਹਾਥੀ, ਰਥ, ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੈਦਲ] ਫੌਜ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਝੰਡੇ ਝੁਲਦੇ ਹਨ ਤੇ {ਅਨੀ} ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ
ਹਨ । ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਣੇ (ਛਣਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ) ਜਰੀ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ (ਜਰਕ-ਮਰਕ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੀ ਸੱਭਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ), ਮਾਨੋਂ (ਉਸਨੇ) {ਤਿਦ} ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਘਰ
[ਸੁਰਗ] ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਚੁਰਾ ਲਈ ਹੈ ॥ ੩੪੫ ॥

ਤਹ ਬੈਠ ਹੁਤੇ ਇਕ ਬਾਨ ਗਰੰ ॥ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਧੋ ਨਹੀ ਬੈਠ ਚਰੰ ॥

ਤਹ ਬਾਜਤ ਬਾਜ ਮਿਦੰਗ ਗਣੰ ॥ ਡਫ ਢੋਲਕ ਝਾਂਝ ਮੁਚੰਗ ਭਣੰ ॥੩੪੬॥

ਉਥੇ ਹੀ (ਰਾਹ ਵਿਚ) ਇਕ {ਬਾਨਗਰ} ਤੀਰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ ਬੈਠਾ
ਹੋਇਆ ਸੀ । (ਉਹ ਮਾਨੋਂ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੀ, ਅਥਵਾ ਬੈਠ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
(ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ)-ਉਥੇ ਮਿਦੰਗ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ।

ਡੱਫ, ਵੋਲ, ਝਾਂਝ ਤੇ ਮੁਚੀਗਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੩੪੬ ॥

ਦਲ ਨਾਥ ਲਏ ਬਹੁ ਸੰਗਿ ਦਲੰ ॥ ਜਲ ਬਾਰਦ ਜਾਨ ਪੁਲੈ ਉਛਲੰ ॥
ਹਯ ਹਿੰਸਤ ਚਿੰਸਤ ਗੂੜ ਰਾਜੰ ॥ ਗਲ ਗੱਜਤ ਲੱਜਤ ਸੁੰਡ ਲਜੰ ॥੩੪੭॥

ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ [ਰਾਜਾ] ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, ਪੁਲੈ (ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ) {ਜਲ ਬਾਰਦ} ਸਮੁੰਦਰ ਉੱਛਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ, ਹਾਥੀ ਬੜੀ ਜੋਰ ਦਾ ਚਿੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗਲਾਂ (ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਟੱਲ) ਰ ਰਜਦੇ ਹਨ, ਸੁੰਡਾਂ (ਤੋਂ ਫ਼ਰਾਟੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅੱਗੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ) ਗਰ ਭੀ ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੩੪੭ ॥

ਦੁਮ ਢਾਹਤ ਗਾਹਤ ਗੂੜ ਦਲੰ ॥ ਕਰ ਖੀਚਤ ਸੀਚਤ ਧਾਰ ਜਲੰ
ਸੁਖ ਪਾਵਤ ਧਾਵਤ ਪੇਖਿ ਪੁੰਭੰ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਬਿਮੋਹਤ ਰਾਜ ਸੁਭੰ ॥੩੪੮॥

ਫ਼ੌਜੀ ਲੋਕ (ਗਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਵੱਡੇ ੨ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਡੋਗਕੇ (ਟਿੱਬਿਆ ਨੂੰ) ਢਾਹ ਕੇ ਲੰਘੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ (ਨਾਲ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਪਾਣੀ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਜਲ ਦਾ ਧਾਰਾ (ਗਾਹ ਵਿਚ) ਸਿੰਜਦੇ [ਤੁਰਕਾ ਕਰਦੇ] ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਫ਼ੌਜ ਦੀ) ਪੁਭਾ [ਚਮਕ-ਚਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ) ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੰਭਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਪਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕ) ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩੪੮ ॥

ਚਪ ਡਾਰਤ ਚਾਚਰ ਭਾਨ ਸੁਅੰ ॥ ਸੁਖ ਪਾਵਤ ਦੇਖ ਨਰੇਸ ਭੂਅੰ
ਗਲ ਗੱਜਤ ਵੋਲ ਮਿੰਦੰਗ ਸੁਰੰ ॥ ਬਹੁ ਬਾਜਤ ਨਾਦ ਨਯੰ ਮੁਰਜੰ ॥੩੪੯॥

(ਲੋਕੀ) {ਚਾਚਰ} ਹੋਲੀਆਂ (ਵਾਂਗੂ ਰੰਗ ਘੋਲਕੇ) {ਚਪ} ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ (ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ {ਸੁਅੰ} ਕਿਰਣਾਂ (ਵਾਂਗੂ ਸੋਭਦਾ ਹੈ)। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੋਲ ਤੇ ਮਿੰਦੰਗ ਦੇ ਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ (ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ) ਗਲ (ਦੇ ਟੱਲ) ਗੱਜਦੇ [ਖੜਕਦੇ] ਹਨ। ਸੰਖ, ਸਰਨਾਯ ਤੇ 'ਮੁਰਜ' [ਤੁਰਮ] ਬਹੁਤ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ॥ ੩੪੯ ॥

ਕਲਿ ਕਿੰਕਣਿ ਭੂਖਤ ਅੰਗ ਬਰੰ ॥ ਤਨ ਲੇਪਤ ਚੰਦਨ ਚਾਰ ਪੁੰਭੰ
ਮਿਦੁ ਡੋਲਤ ਬੋਲਤ ਬਾਤ ਮੁਖੰ ॥ ਗ੍ਰਹ ਆਵਤ ਖੇਲ ਅਖੇਟ ਸੁਖੰ ॥੩੫੦॥

ਸੁੰਦਰ ਕਿੰਕਣੀ [ਤੜਾਗੀ] (ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਲੱਕਾਂ ਵਿਚ ਛਣਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭੂਖਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਰੋਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਪੁਭਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੋਲੀ ੨ ਟੁਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੰਹ ਤੋਂ ਮਿਠੇ ੨ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ। (ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ-ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ) ਖੇਡਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੩੫੦ ॥

ਮੁਖ ਪੁੰਭ ਗੁਲ
ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਚੰ
ਗੁਲਾਬ (ਵੇ
ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ
ਸੁਭ ਸੋਭਤ ਗਾ
ਅਨਸੰਖ ਅਛੂਹ
ਗਲ ਵਿਚ
ਕੋਸਰ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਦੀ
ਅਛੂਹਨੀਆਂ ਫੌਜ ਨੂੰ
ਫਿਰ ਆਇ ਗਏ
ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ
ਫਿਰ ਉਸ
ਇਸ ਸਿੰਘਿਆਂ ਦੀ
ਲੋਕ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।
ਮੈਂ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩੫
ਅਵਿਲੋਕ ਰਿਖੀ
ਕਹੁ ਪੁ ਗਏ ਲੀ
ਰਿਖੀਸਰ ਨੇ
ਬਚਨ ਉਚਾਰਕੇ
ਹੋ ਗੁਰੂ! ਮੈਂ
ਕਿ ਚਿੱਤ ਰਹੇ ਚ
ਨ ਆਸ ਅਭੰਗ
ਮੁਨੀ ਨੇ (ਇਹ
(ਅਰਥਾਤ ਦੱਤ
ਵਾਲਾ ਤਪੀ ਹੈ,
ਭੰਬ ਹੋਣ ਵਾਲਾ
ਪੁੰਭ ਤੋਂ ਪੁੰਭ

ਮੁਖ ਪੋਛ ਗੁਲਾਬ ਫੁਲੇਲ ਸੁਭੰ ॥ ਕਲਿ ਕੱਜਲ ਸੋਹਤ ਚਾਰੁ ਚਖੰ ॥
ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਸੁਭੰ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਛਕੇ ਗਣ ਗੰਧੁਬਿਸੰ ॥੩੫੧॥

ਗੁਲਾਬ (ਦੇ ਅਤਰ ਤੇ) ਚੰਗੀ ਫੁਲੇਲ ਨਾਲ ਮੂੰਹ {ਪੋਛ} ਚੋਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਕੱਜਲ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਚਿਟੇ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਮੂੰਹ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਗਣ ਤੇ
ਗੰਧਰਬਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੩੫੧ ॥

ਸੁਭ ਸੋਭਤ ਹਾਰ ਅਪਾਰ ਉਰੰ ॥ ਤਿਲਕੰ ਦੁਤਿ ਕੇਸਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ ॥
ਅਨਸੰਖ ਅਛੂਹਨ ਸੰਗ ਦਲੰ ॥ ਤਿਹ ਜਾਤ ਭਏ ਸਨ ਸੈਨ ਮਗੰ ॥੩੫੨॥

ਗਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਮਥੇ ਉਤੇ)
ਕੇਸਰ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਦੀ ਦੁਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਅਨੰਗਣਤ
ਅਛੂਹਨੀਆਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਉਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੩੫੨ ॥

ਫਿਰ ਆਇ ਗਏ ਤਿਹ ਪੈਂਡ ਮੁਨੰ ॥ ਕਲਿ ਬਾਜਤ ਸੰਖਨ ਨਾਦ ਧੁਨੰ ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਬਾਨਗਰੰ ॥ ਸਿਰ ਨੀਚ ਮਨੋ ਲਿਖ ਚਿੱਤੁ ਧਰੰ ॥੩੫੩॥

ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਹ ਉਤੇ 'ਦੱਤ' ਮੁਨੀ ਜੀ ਆ ਗਏ। (ਜਿਥੇ) ਸੰਖਾਂ ਤੇ {ਨਾਦ}
ਗਣ ਸਿੰਘਿਆਂ ਦੀ {ਧੁਨੰ} (ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਗੂੰਜ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਤੀਰ ਬਨਾਉਣ
ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। (ਜੋ) ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ (ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਕੇ
ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩੫੩ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਰਿਖੀਸਰ ਨੀਚ ਨਰੰ ॥ ਹਸਿ ਬੈਨਸ ਭਾਂਤਿ ਇਮੰ ਉਚਰੰ ॥
ਕਹੁਪੁਗਏ ਲੀਏ ਸੰਗਿ ਦਲੰ ॥ ਕਹਿਓ ਸੋਨ ਗੁਰੁ ਅਵਿਲੋਕ ਦਿਗੰ ॥੩੫੪॥

ਰਿਖੀਸਰ ਨੇ (ਉਸ) ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਹਸ ਕਰਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਕੇ ਕਿਹਾ-- "ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ਹੈ? ਅਗੋਂ ਉਸਨੇ
ਕਿਹਾ-- "ਹੇ ਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੈ" ॥ ੩੫੪ ॥

ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ ਚਿੱਤ ਰਹੇ ਚਲ ਅਚਿਤ ਮੁਨੰ ॥ ਅਨਖੰਡ ਤਪੀ ਨਹੀ ਜੇਗ ਡੁਲੰ ॥
ਅਨ ਆਸ ਅਭੰਗ ਉਦਾਸ ਮਨੰ ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭਾਸ ਸਭੰ ॥੩੫੫॥

ਮੁਨੀ ਨੇ (ਇਹ ਕੁਝ) {ਚਕਿ} ਵੇਖਿਆ (ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਚੰਚਲ ਚਿੱਤ ਅਚਿਤ ਹੋ
(ਅਰਥਾਤ ਦੱਤ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸੋਚਨ ਲਗੇ। ਇਹ) ਨਾਂ ਖੰਡੇ
ਵਾਲਾ ਤਪੀ ਹੈ, (ਇਸਦਾ) ਜੇਗ ਡੋਲਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,
ਨਾਂ ਡੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਸ
ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ॥ ੩੫੫ ॥

ਅਨਭੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨਖੰਡ ਤਪੰ ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਜਤੀ ਅਨਿਆਸ ਜਪੰ ॥
ਅਨਖੰਡ ਬ੍ਰਤੰ ਅਨਡੰਡ ਤਨੰ ॥ ਹਠਵੰਤ ਬ੍ਰਤੀ ਰਿਖ ਅਤ੍ ਸੂਅੰ ॥ ੩੫੬ ॥

(ਜੋ) ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾ ਤੇ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਯਤੀ ਤੇ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਪੀਆ ਹੈ। ਅਖੰਡ ਬਰਤ ਵਾਲਾ ਤੇ ਡੰਡ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਜਿਸਦਾ) ਸਰੀਰ ਹੈ। ਹਠ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਤ ਧਾਰੀ ਹੈ, (ਇਹ ਵਿਚਾਰ) ਅਤੀ ਰਿਖੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ) ॥ ੩੫੬ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸਰੰ ਕਰਿ ਧਿਆਨ ਜਤੰ ॥ ਰਹਿ ਰੀਝ ਜਟੀ ਹਠਵੰਤ ਬ੍ਰਤੰ ॥
ਗੁਰਮਾਨਸ ਪੰਚ ਦਸ੍ਰੇ ਪ੍ਰਬਲੰ ॥ ਹਠ ਛਾਡਿ ਸਬੈ ਤਿਨ ਪਾਨ ਪਰੰ ॥ ੩੫੭ ॥

{ਸਰੰ ਕਰਿ} ਤੀਰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਧਿਆਨ ਯੁਕਤ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਹਠ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਤ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸ ਉਤੇ) ਰੀਝ ਰਹੇ। (ਉਸਨੂੰ) ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। (ਮਨ ਦਾ) ਹਠ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਣੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ ॥ ੩੫੭ ॥

ਇਮ ਨਾਹ ਸੋ ਜੋ ਕਰ ਨੇਹ ਕਰੈ ॥ ਭਵ ਧਾਰ ਅਪਾਰਹਿ ਪਾਰ ਪਰੈ ॥
ਤਨ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਭ੍ਰਮ ਪਾਸ ਧਰੈ ॥ ਕਰਿ ਪੰਦ੍ਰਸਵੈ ਗੁਰ ਪਾਨ ਪਰੈ ॥ ੩੫੮ ॥

(ਕਹਿਣ ਲਗੇ) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਪੁੱਖ ਕਰੇ, (ਤਦ) ਨਾ ਪਾਰ ਲੰਘੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਅਥਾਹ ਧਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ। ਮਨ ਦੇ ਤੇ ਤਨ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਧਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਉਸਨੂੰ) ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩੫੮ ॥

ਇਤ ਪੰਦ੍ਰਸਵੈ ਗੁਰੂ ਬਾਨਗਰ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧੫ ॥

ਅਥ ਚਾਂਵਡ ਸੋਰਵੋਂ ਗੁਰੂ ਕਬਨੰ ॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਮੁਖ ਬਿਭੂਤ ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਬਰੰ ॥ ਸੁਭ ਸੋਭਤ ਚੇਲਕ ਸੰਗ ਨਰੰ ॥
ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕ ਮੁਖੰ ॥ ਬਨ ਡੋਲਤ ਆਸ ਉਦਾਸ ਸੁਖੰ ॥ ੩੫੯ ॥

(ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਦੇ) ਮੁਖ ਉਤੇ ਬਿਭੂਤੀ, (ਅਤੇ ਤਨ ਉਤੇ) ਭਗਵੇ' (ਰੰਗ ਦਾ) ਸੰਸਾਰ ਭੇਖ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਪੁਰਖ ਚੇਲੇ (ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਝੁੰਡ ਨਾਲ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਮੁੰਗ ਨਾਲ ਇਕ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਖ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਵਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੩੫੯ ॥

ਮੁਖ ਪੁਰਤ ਸੂਰਤ ਨਾਦ ਨਵੰ ॥ ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਰਿਖੰ ॥

ਨਹੀ ਬੋਲਤ ਡੋਲ
ਨੇ (ਇੰਦ੍ਰੇ),
ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ,
(ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ) ਧਿਆ
ਅਵਿਲੋਕਯ ਚਾ
ਲਖਿਕੈ ਪਲ ਚਾ
(ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ
ਵਿਚ ਮਾਸ ਫੜਕੇ ਘ
ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਵੇਖ ਕ
ਲਗਣ ਵਿਚ ਬਲ
ਅਵਲੋਕਸ ਮਾਸ
ਤਜਿ ਮਾਸ ਚੜਾ
(ਉਸਨੇ) ਵੇ
ਅਗੋਂ ਦੀ ਉੱਥੇ ਹੀ
ਚੰਗੀ ਇੱਲ ਨੇ (ਆ
ਆਪ ਉੱਡਕੇ ਉਤਾਂਹ
ਅਵਲੋਕ ਸੁ ਚ
ਲਖਿਤਾਸ ਮਨੰ
ਉਹ ਇੱਲ
ਅਚੱਲ ਹੋਕੇ ਬੈਠ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਫਿਰ)
ਕੋਊ ਐਸ ਤਜੇ
ਤਬ ਪਾਚਉ ਇੰਦ
ਜਦ ਕੋਈ ਠਿ
(ਅਤੇ) ਆਸਾ ਤੋਂ
ਆਪਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ
ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਸੁਤੀਆਂ

ਨਹੀ ਬੋਲਤ ਡੋਲਤ ਦੇਸ ਦਿਸੈ॥ ਗੁਨ ਚਾਰਤ ਧਾਰਤ ਧਯਾਨ ਹਰੰ॥੩੬੦॥

ਨੈ (ਇੰਦ੍ਰੇ), ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਨਾਦ [ਸਬਦ] ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਕਿਸੇ ਨਾਲ) ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੇਸਾਂ-ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ) ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ॥ ੩੬੦ ॥

ਅਵਿਲੋਕਯ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ ॥ ਗਿਹ ਜਾਤ ਉਡੀ ਗਹਿ ਮਾਸੁ ਮੁਖੰ ॥

ਲਖਿ ਕੈ ਪਲ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਚਲੀ॥ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਪੁਸਟ ਪੁਮਾਬ ਬਲੀ॥੩੬੧॥

(ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ) ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ {ਚਾਵਡ} ਇੱਲ ਵੇਖੀ। (ਜੋ) ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਾਸ ਫੜਕੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਇੱਲ ਨੂੰ {ਪਲ} ਮਾਸ ਲੈਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, (ਇਕ ਹੋਰ ਇੱਲ, ਜੋ) ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੋਟੀ, ਤਕੜੀ ਤੇ ਲੜਣ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਸੀ ॥ ੩੬੧ ॥

ਅਵਲੋਕਸ ਮਾਸ ਅਕਾਸ ਉਡੀ ॥ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਤਹੀ ਤਿਹ ਸੰਗ ਮੰਡੀ ॥

ਤਜਿ ਮਾਸ ਚੜਾ ਉਡਿ ਆਪ ਚਲੀ॥ ਲਹਿਕੈ ਚਿਤ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਬਲੀ॥੩੬੨॥

(ਉਸਨੇ) ਵੇਖਿਆ (ਕਿ) ਮਾਸ ਲੈਕੇ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਉੱਡੀ (ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅਗੋਂ ਦੀ) ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਕੇ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ (ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸ ਵਾਲੀ) ਚੰਗੀ ਇੱਲ ਨੇ (ਆਪਨੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਉਸਨੂੰ) ਬਲੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਮਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਉੱਡਕੇ ਉਤਾਂਹ ਚੜਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ॥ ੩੬੨ ॥

ਅਵਲੋਕ ਸੁ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਪਲੰ ॥ ਤਜਿ ਤਾਸ ਭਈ ਬਿਰ ਭੂਮ ਬਲੰ ॥

ਲਖਿਤਾਸ ਮਨੰ ਮੁਨਿ ਚਉਕ ਰਹਯੋ॥ ਚਿਤ ਸੋਰਸਵੈ ਗੁਰ ਤਾਸ ਕਹਯੋ॥੩੬੩॥

ਉਹ ਇੱਲ ਸੁੰਦਰ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਡਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਕੇ ਅਚੱਲ ਹੋਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਸ (ਇੱਲ) ਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੩੬੩ ॥

ਕੋਊ ਐਸ ਤਜੈ ਜਬ ਸਰਬ ਧਨੰ ॥ ਕਰਿ ਕੈ ਬਿਨ ਆਸ ਉਦਾਸ ਮਨੰ ॥

ਤਬ ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤਿਆਗਿਰਹੈ॥ ਇਨ ਚੀਲਨ ਜਿਉ ਸੁਤਐਸ ਕਹੈ॥੩੬੪॥

ਜਦ ਕੋਈ ਇਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਧਨ ਨੂੰ (ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ- ਜਾਣ ਕਰਕੇ) ਛੱਡ ਦੇਵੇ (ਅਤੇ) ਆਸਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਕੇ, ਉਦਾਸ ਮਨ ਹੋ ਰਹੇਗਾ। ਤਦ ਪੰਜੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਭੀ ਆਪੇ ਆਪਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ) ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ (ਅਚੱਲ) ਹੋਕੇ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ, ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਸੁਤੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੩੬੪ ॥

ਸੋਰਵੈ ਗੁਰੂ ਚਾਵਡ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧੬ ॥

ਅਬ ਦੁਧੀਰਾ ਸਤਾਰਵੇ ਗੁਰੂ ਕਬਨੰ ॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਕਰਿ ਸੋਰਸਵੇ ਰਿਖ ਤਾਸ ਗੁਰੰ ॥

ਉਠ ਚਲੀਆ ਬਾਟ ਉਦਾਸ ਚਿਤੰ ॥

ਮੁਖਿ ਪੂਰਤ ਨਾਦਿ ਨਿਨਾਦ ਧੁਨੰ ॥ ਸੁਨ ਗੀਝਤ ਗੰਧੁਬ ਦੇਵ ਨਰੰ ॥੩੬੫॥

ਦੱਤ ਰਿਖੀ ਉਸਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ, ਉਦਾਸ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਉੱਠ ਕਰਕੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਚਲੇ । {ਨਾਦਿ} ਸ਼ਬਦ ਦੀ {ਨਿਨਾਦ} ਅਖੰਡ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਜਿਸਨੂੰ) ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਗੰਧੁਬ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ॥ ੩੬੫ ॥

ਚਲਿ ਜਾਤ ਭਏ ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟੰ ॥ ਹਠਵੰਤ ਰਿਖੰ ਤਪਸਾ ਬਿਕਟੰ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਦੁਧੀਰਯ ਏਕ ਤਹਾਂ ॥ ਉਛਰੰਤ ਹੁਤੇ ਨਦ ਮੱਛ ਜਹਾਂ ॥੩੬੬॥

ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਗਏ । (ਜੋ) ਉਗ੍ਰ ਤਪ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਰਿਖੀ ਹਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਉਥੇ ਇਕ ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ ਵੇਖਿਆ । ਜਿਥੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਉੱਛਲ ਕੇ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੩੬੬ ॥

ਬਰਕੰਤ ਹੁਤੇ ਇਕ ਚਿੱਤ ਨਭੰ ॥ ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਭੰ ॥

ਨਹੀ ਆਨ ਬਿਲੋਕਤ ਆਪਦਿੰਗ ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਹਯੇ ਗਡ ਮੱਛ ਮਨੰ ॥੩੬੭॥

(ਉਥੇ ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ) ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ {ਬਰਕੰਤ} ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ । (ਜੋ) ਬੜੇ ਹੀ ਉੱਜਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸੋਭਦਾ ਸੀ । ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਉਸਦਾ) ਮਨ ਮੱਛੀਆਂ ਵਿਚ ਗਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੩੬੭ ॥

ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ ਮੱਜਨ ਕੈ ॥ ਉਠਿ ਕੈ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਸੁਚ ਕੈ ॥

ਨ ਟਰੇ ਤਬਲੈ ਵਹ ਮੱਛ ਅਗੀ ॥ ਰਬ ਸੂਰ ਅਬਿਓ ਨਹ ਡੀਠ ਟਰੀ ॥੩੬੮॥

ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਸੁੱਚੇ ਹੋਕੇ, ਉੱਠਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ (ਮਨ) ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰੀ [ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ] ਉਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਡੀ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ । ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਬ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਦੁਧੀਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ (ਮੱਛੀਆਂ ਵਲੋਂ) ਹਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੬੮ ॥

ਬਰਕੰਤ ਰਹਾ ਨਭ ਮੱਛ ਕਟੰ ॥ ਰਬ ਭਾਨ ਹਟਿਓ ਨਹੀ ਧਯਾਨ ਛੁਟੰ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ ਮੋਹਿ ਰਹਿਓ ॥

ਗੁਰ ਸਤ੍ਰਸਵੇਂ ਕਰ ਤਾਸ ਕਹਿਓ ॥ ੩੬੯ ॥

ਮੱਛੀ
ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਬ
ਨਹੀਂ ਛੁਟਾ ਹੈ
(ਅਤੇ) ਉਸਨੂੰ

ਤੋਟਕ

ਇਸਨਾ

ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ
ਛੁੱਟੇ ਚਮਕਦੇ
ਸਨ (ਅਰਥਾਤ
ਜਾ ਸਫਦਾ ਸੀ)

ਅਵਿਲੋਕ ਤ

ਤਹ ਪੱਤੁਣ

ਉਥੇ ਇ

ਜਿਥੇ ਰਿਖੀ ਲੋ

ਹਕਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ

ਵਾਂਕੂੰ ਚਮਕਦੀ

ਕਰ ਸੰਧਿਤ

ਸਭ ਸੈਨ ਸੁਨ

(ਉਸਨੂੰ)

(ਕਿੰਟ) ਜੁਗਤੀਆ

ਵੱਜ (ਦੱਬ) ਮੁਨੀ

ਮੱਛੀ ਨੂੰ {ਕਟੀ} ਖਾਣ ਵਾਲਾ [ਦੁਧੀਰਾ] ਅਥਾਸ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ।
 ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ (ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ) ਹਟ ਗਿਆ ਹੈ, (ਪਰ ਦੁਧੀਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਮੱਛੀ ਦਾ ਧਿਆਨ
 ਨਹੀਂ ਛੁਟਾ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ (ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 (ਅਤੇ) ਉਸਨੂੰ (ਆਪਨਾ) ਸਤਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੩੬੯ ॥

ਇਤਿ ਸਤਾਰਵੇ ਗੁਰੂ ਦੁਧੀਰਾ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧੭ ॥

ਅਥ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਅਠਾਰਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨੰ ॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਕਰਿ ਮੰਜਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇ ਗੁਨੰ ॥

ਉਠਿ ਜਾਤਿ ਭਏ ਬਨ ਮੱਧਿ ਮੁਨੰ ॥

ਜਹ ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਮਢਾਲ ਲਸੈ ॥

ਰਥ ਸੂਰਜ ਕੇ ਪਗ ਬਾਜ ਫਸੈ ॥ ੩੭੦ ॥

ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਜੋ ਉਠ ਕਰਕੇ
 ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ । ਜਿਥੇ ਸਾਲ ਤੇ ਤਮਾਲ ਬਿਛ ਉੱਤੇ {ਮਢਾਲ} ਮਾਖਿਓਂ ਦੇ
 ਛੱਤੇ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ) ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਫਸ ਜਾਂਦੇ
 ਸਨ (ਅਰਥਾਤ ਬਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਘਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ ਰੋਕਿਆ
 ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ) ॥ ੩੭੦ ॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਤਾਲ ਮਹਾਂ ॥ ਰਿਖ ਜਾਤ ਭਏ ਹਿਤ ਜੋਗ ਜਹਾਂ ॥

ਤਹ ਪੱਤੁਣ ਮੱਧ ਲਹਯੇ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ॥ ਤਨ ਸੋ ਮਤ ਕੰਚਨ ਸੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾ ॥ ੩੭੧ ॥

ਉਥੇ ਇਕ ਬੜਾ ਵਡਾ ਤਲਾਉ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਜੋਗ (ਦੀ ਸਾਧਨਾ) ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ
 ਜਿਥੇ ਰਿਖੀ ਲੋਕ ਜਾ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਉਥੇ ਪਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਨੇ) ਇਕ {ਮ੍ਰਿਗਹਾ}
 ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ [ਬਿਕਾਰੀ] ਵੇਖ ਲਿਆ । ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬੁਧੀ ਸੁਧ ਸੈਨੇ
 ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੀ ਸੀ ॥ ੩੭੧ ॥

ਕਰ ਸੰਧਿਤ ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਸਿਤੰ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰਤ ਕੋਟ ਕਰੋਰ ਕਿਤੰ ॥

ਸਭ ਸੈਨ ਸੁਨੀਸਰ ਸੰਗਿ ਲਏ ॥ ਜਹ ਕਾਨਨ ਥੇ ਤਹ ਜਾਤ ਭਏ ॥ ੩੭੨ ॥

(ਉਸਨੇ) ਹਥ ਵਿਚਲੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਚਿਟਾ ਤੀਰ ਸੰਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । (ਜੋ) ਕ੍ਰੋਠਾਂ
 {ਕੋਟ} ਜੁਗਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਸਾਰੇ ਸਿਵਕਾਂ ਦੀ
 ਵੈਜ (ਦੱਤ) ਮੁਨੀਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਜਿਥੇ ਇਹ ਜੰਗਲ ਸੀ, ਉਥੇ
 ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ॥ ੩੭੨ ॥

ਕਨਕ ਦੁੱਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਸਨੇ ॥ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਮਨੰ ਰਿਤੁ ਰਾਜ ਬਨੇ ॥
 ਰਿਖ ਸੰਗ ਸਖਾ ਨਿਸ ਬਹੁਤ ਲਏ ॥ ਤਿਹ ਬਾਰਧ ਦੂਜ ਬਿਲੋਕਿ ਗਏ ॥ ੩੭੩ ॥

ਸੈਨੇ ਦੀ ਦਮਕ ਵਾਂਗੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਜਲੇ ਅੰਗ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੁਨੀ ਰਾਜ (ਦੱਤ ਜੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ) ਮਾਨੋ, ਰਿਤੁ-ਰਾਜ [ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ] ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ । (ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਨੇ (ਆਪਨੇ) ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੇਵਕਾਂ (ਰੂਪ) ਰਾਤ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਸਦੇ ਵਿਚ (ਆਪ) ਦੂਜ ਦਾ {ਬਾਰਧ} ਚੰਦਮਾ ਵੇਖੇ ਗਏ ਸਨ ॥ ੩੭੩ ॥

ਰਿਖ ਬੋਲਤ ਘੋਰਤ ਨਾਦ ਨਵੰ ॥ ਤਿਹ ਠਉਰ ਕੁਲਾਹਲ ਉੱਚ ਹੂਅੰ ॥
 ਜਲ ਪੀਵਤ ਠਉਰ ਹੀ ਠਉਰ ਮੁਨੀ ॥
 ਬਨ ਮੱਧਿ ਮਨੋ ਰਿਖ ਮਾਲ ਬਨੀ ॥ ੩੭੪ ॥

ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਰਿਖੀ (ਬੰਦਲ ਦੇ ਗਰਜਨ ਵਾਂਗੂੰ) ਉੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦੇ ਸਨ । ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਕੁਲਾਹਲ [ਰੋਲਾ-ਗੋਲਾ] ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਜਗ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਪਾਣੀ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ, (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, ਬਨ ਵਿਚ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩੭੪ ॥

ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਧਰੈ ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਨਿਯਾਸ ਅਨਾਸ ਕਰੈ ॥
 ਨਿਵਲਯਾਦਿਕ ਸਰਬੰ ਕਰਮ ਕੀਏ ॥ ਰਿਖ ਸਰਬ ਚਹੁੰ ਚਕ ਦਾਸ ਬੀਏ ॥ ੩੭੫ ॥

ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਸ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨਿਉਲੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਚੋਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਹੀ ਲੋਕ ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩੭੫ ॥

ਅਨਭੰਗ ਅਖੰਡ ਅਨੰਗ ਤਨੰ ॥ ਬਹੁ ਸਾਧਤ ਨਯਾਸ ਸੰਨਯਾਸ ਬਨੰ ॥
 ਜਟ ਸੇਹਤ ਜਾਨੁਕ ਧੂਰਜਟੀ ॥ ਸਿਵ ਕੀ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜਟਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ॥ ੩੭੬ ॥

ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ । ਬਨ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਨਿਆਸ ਬਹੁਤ ਸਾਧ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਟਾਂ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋ {ਧੂਰਜਟੀ} ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੈ । (ਜਾਂ) ਮਾਨੋ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਜੋਗ (ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ) ਜਟਾਂ (ਰੂਪ ਹੋਕੇ) ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ॥ ੩੭੬ ॥

ਸਿਵ ਤੇ ਜਨੁ ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਛੁਟੇ ॥ ਇਹ ਹੁਇ ਜਨ ਜੋਗ ਜਟਾ ਪ੍ਰਗਟੇ ॥
 ਤਪ ਸਰਬ ਤਪੀਸਨ ਕੇ ਸਬ ਹੀ ॥ ਸੁਨ ਜੇ ਸਬ ਛੀਨ ਲਏ ਤਬ ਹੀ ॥ ੩੭੭ ॥

(ਉਹ ਜਟਾਂ ਇਉਂ ਖਿੱਲਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ਮਾਨੋ, ਸ਼ਿਵਜੀ (ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ) ਗੰਗਾ

ਦੇ ਤਰੰਗ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਉਂ (ਪ੍ਰਤੀਤ) ਹੋ (ਰਹੇ ਹਨ), ਮਾਨੋ, ਜੋਗ (ਹੀ) ਜਟਾ ਵਿਰੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਧਾ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਪੀਆਂ ਦੇ ਸਨੇ (ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ) ਤਪ (ਕੀਤਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸੁਨੋ, ਜੋਹੜੇ (ਬਲਵਾਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਸਨ) ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ॥੩੭੭॥
 ਸਤਿ ਜੇਤਿਕ ਨਯਾਸ ਉਦਾਸ ਕਹੇ ॥ ਸਬ ਹੀ ਰਿਖ ਅੰਗਨ ਜਾਨ ਲਏ ॥
 ਘੋਨ ਮੈ ਜਿਮ ਬਿਦੁੱਲਤਾ ਝਮਕੈ ॥ ਰਿਖ ਮੋ ਗੁਨ ਤਾਸ ਸਬੇ ਦਮਕੈ ॥੩੭੮॥

ਉਦਾਸ (ਮਾਰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ) ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਨਯਾਸ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜਾਨ ਲਏ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾ ਵਿਚ {ਬਿਦੁੱਲਤਾ} ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਖੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਨ ਦਮਕਾ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੩੭੮ ॥

ਜਸ ਛਾਡਤ ਭਾਨ ਅਨੰਤ ਛਟਾ ॥ ਰਿਖ ਕੇ ਤਿਮ ਸੋਭਤ ਜੋਗ ਜਟਾ ॥
 ਜਿਨ ਕੀ ਦੁਖ ਫਾਂਸ ਕਹੂੰ ਨ ਕਟੀ ॥ ਰਿਖ ਭੇਟਤ ਤਾਸ ਛਟਾਕ ਛੁਟੀ ॥੩੭੯॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਬੇਅੰਤ ਰਿਸਮਾਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਖੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗ ਸੋਭਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ । ਦੱਤ ਰਿਖੀ ਦੇ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਫਾਹੀ) ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ ॥ ੩੭੯ ॥

ਨਰ ਜੋ ਨਹੀ ਨਰਕਨ ਤੇ ਨਿਵਰੈ ॥ ਰਿਖ ਭੇਟਤ ਤਉਨ ਤਰਾਕ ਤਰੈ ॥
 ਜਿਨ ਕੇ ਸਮਤਾ ਕਹੂੰ ਨਾਹਿ ਠਟੀ ॥ ਰਿਖ ਪੂਜ ਘਟੀ ਸਬ ਪਾਪ ਘਟੀ ॥੩੮੦॥

ਜੇ ਪੁਰਸ ਨਰਕਾਂ ਦੇ (ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ ਹਨ । (ਉਹ ਪੁਰਸ ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ {ਤਰਾਕ} ਝਟ-ਪੱਟ (ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਰਿਖੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਘਾੜਤ ਹੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ ॥੩੮੦॥

ਇਤਿ ਬੰਧਪ ਤਉਨ ਬਿਠੋ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ॥ ਜਸ ਹੇਰਤ ਛੇਰਿਨਿ ਭੀਮ ਭਿਡਹਾ ॥

ਤਿਹ ਜਾਨ ਰਿਖੀ ਨਹੀ ਸਾਸ ਸਸਯੋ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ ਮੁਨੀ ਕਹੁ ਬਾਨ ਕਸਯੋ ॥੩੮੧॥

{ ਮ੍ਰਿਗਹਾ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ ॥ ਛੇਰਿਨਿ=ਬਕਰੀਆਂ ॥ ਭੀਮ=ਭਰਾਉਣਾ ॥ ਭਿਡਹਾ=ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ }
 ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਘਿਆੜ ॥ ਸਸਯੋ=ਰੋਕਿਆ ਹੋਯਾ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੰਧਪ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਾਉਣਾ ਬਘਿਆੜ ਬਕਰੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, (ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬੈਠਾ ਸੀ) । ਉਸ ਨੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ (ਮਾਰਣ ਲਈ) ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੮੧ ॥

ਸਰ ਪੇਖ ਸਬੇ ਤਿਹ ਸਾਧ ਕਹੈ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਹੋਇ ਨ ਰੇ ਮੁਨਰਾਜ ਇਹੈ ॥

ਨਹ ਬਾਨ ਸਰਾਸਨ ਪਾਨ ਤਜੇ ॥ ਅਸ ਦੇਖ ਦਿੜ੍ਹ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਲਜੇ ॥ ੩੮੨ ॥

ਤੀਰ (ਨੂੰ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ) ਵੇਖਕੇ, ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ—“ਹੇ ਫਿਕਾਰੀ ! ਹਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਮੁਨੀਰਾਜ (ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਜੀ) ਹੋਨਗੇ।” (ਪਰ ਉਸਨੇ) ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਅਜੇਹੀ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ (ਜੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੩੮੨ ॥

ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਜਿਉ ਤਿਹ ਧਯਾਨ ਛੁਟਾ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਧਰੇ ਰਿਖ ਪਾਲ ਜਟਾ ॥

ਕਸ ਆਵਤ ਹੋ ਡਰ ਡਾਰ ਅਬੈ ॥ ਮੁਹਿਲਾਗਤ ਹੋ ਮਿਗ ਰੂਪ ਸਬੈ ॥ ੩੮੩ ॥

ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ (ਮਗਰੋਂ) ਜਿਉ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟਾ, (ਤਦ ਉਸਨੇ) ਵੇਖਿਆ (ਕਿ ਏਹ) ਜਟਾਂ ਦੀ ਪਾਲ ਧਰੇ ਹੋਏ ਰਿਖੀ (ਜੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਕਿਹਾ)—“ਡਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟਕੇ, (ਤੁਸੀਂ) ਇਥੇ ਹੁਣ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲਗੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਰਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ !” ॥ ੩੮੩ ॥

ਰਿਖ ਪਾਲ ਬਿਲੋਕ ਤਿਸੈ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ॥ ਗੁਰ ਮਾਨ ਕਰੀ ਬਹੁਤੇ ਉਪਮਾ ॥

ਮਿਗ ਸੋ ਜਿਹ ਕੋ ਚਿਤ ਐਸ ਲਗਯੋ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਰਸ ਜਾਨ ਪਗਯੋ ॥ ੩੮੪ ॥

ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਪਾਲਕ [ਦੱਤ ਜੀ] ਨੇ ਉਸਦੀ (ਅਜੇਹੀ) ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, (ਉਸਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਮੰਨਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਪਮਾਂ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਤ ਹਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੩੮੪ ॥

ਮੁਨ ਕੋਂ ਤਬ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੀਜ ਹੀਆ ॥ ਗੁਰ ਠਾਰਸਮੋ ਮਿਗਨਾਸ ਕੀਆ ॥

ਮਨਮੋ ਤਬ ਦੱਤ ਬੀਚਾਰ ਕੀਆ ॥ ਗੁਨ ਮਿਗਹਾ ਕੋ ਚਿਤ ਬੀਚਲੀਆ ॥ ੩੮੫ ॥

ਉਸ ਵੇਲੇ (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਸੀਜ ਗਿਆ। (ਉਸ) ਮਿਗ-ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਦੱਤ ਨੇ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਅਤੇ) ਫਿਕਾਰੀ ਦੇ ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੮੫ ॥

ਹਰਿ ਸੋ ਹਿਤ ਜੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਰੈ ॥ ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰਹਿ ਪਾਰ ਪਰੈ ॥

ਮਲ ਅੰਤਰਿ ਯਾਹੀ ਇਸਨਾਨ ਕਟੈ ॥

ਜਗ ਤੇ ਫਿਰ ਆਵਨ ਜਾਨ ਮਿਟੈ ॥ ੩੮੬ ॥

ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਹਿੱਤ ਕਰੇਗਾ। (ਜੋ) ਅਪਾਰ ਹੀ ਭਾਰ (ਵਾਲਾ) ਸੰਸਾਰ (ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਇਸਨਾਨ (ਬਰਨ ਨਾਲ) ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਏਗੀ। ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਜਗਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੩੮੬ ॥

ਗੁਰ ਜਾਨ ਤਬੈ ਤਿਹ ਪਾਇ ਪਰਾ ॥ ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁ ਪਾਰ ਤਰਾ ॥
ਦਸ ਅਸਟਸਮੇ ਗੁਰ ਤਾਸ ਕੀਯੋ ॥ ਕਬਿ ਬਾਂਧਿ ਕਬਿੱਤਨ ਮੱਧਿ ਲੀਯੋ ॥੩੮੭॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ। ਅਪਾਰ ਹੀ ਭਾਰ (ਭਾਲੇ) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਰ ਕਰਕੇ (ਉਹ) ਪਾਰ (ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)। ਉਸਨੂੰ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵੀ (ਜਨ ਨੈ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ) ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ [ਗੰਥਨ ਕਰ] ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੮੭ ॥

ਸਬ ਹੀ ਸਿਖ ਸੰਜੁਤਿ ਪਾਨ ਗਹੇ ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਚਰਾ ਚਰਿ ਚਉਧ ਰਹੇ ॥
ਪਸੁ ਪੱਛ ਚਰਾਚਰਿ ਜੀਵ ਸਬੈ ॥ ਗਣ ਗੰਧੂਬ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਤਬੈ ॥੩੮੮॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸੰਜੁਗਤ (ਉਸਦੇ) ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਜੜ-ਚੇਤਨ ਚਉਪ [ਹੈਰਾਨ ਹੋ] ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਸੁ-ਪੱਛੀ ਤੇ ਜੜ-ਚੇਤਨ, ਗਣ, ਗੰਧਰਬ, ਭੂਤ, (ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ) ਪਿਸਾਚ, ਉਸ ਵੇਲੇ (ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ) ॥ ੩੮੮ ॥

ਇਤਿ ਅਠਦਸਵੇ ਗੁਰੂ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੧੮ ॥

ਅਥ ਨਲਨੀ-ਸੁਕ ਉਨੀਵੇ ਗੁਰ ਕਬਨੰ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦ ॥ ਮੁਨਿ ਅਤਿ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਣ ਗੁਣ ਉਦਾਰ ॥

ਬਿੱਦਯਾ ਬਿਚਾਰ ॥ ਨਿਤ ਕਰਤ ਚਾਰ ॥ ੩੮੯ ॥

ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮੁਨੀ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਉਦਾਰਤਾ (ਆਦਿਕ) ਅਪਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ {ਗਣ} ਭੰਡ ਹੈ। ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਦਾ) ਆਚਾਰ [ਕਰਤੱਬ] ਸਦਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੩੮੯ ॥

ਲਖਿ ਛਬਿ ਸੁਰੰਗ ॥ ਲਾਜਤ ਅਨੰਗ ॥

ਪਿਖ ਬਿਮਲ ਅੰਗ ॥ ਚਕਿ ਰਹਤ ਗੰਗ ॥ ੩੯੦ ॥

{ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ} ਸੋਸਟ ਰੰਗ ਦੀ ਛਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
{ਅੰਗ} ਸਰੀਰ ਦੀ {ਬਿਮਲ} ਨਿਰਮਲਤਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਗੰਗਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥੩੯੦॥

ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਅਪਾਰ ॥ ਰੀਝਤ ਕੁਮਾਰ ॥

ਰਯਾਨੀ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਨ ਗੁਨ ਉਦਾਰ ॥ ੩੯੧ ॥

ਅਪਾਰ ਦੁੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, (ਸੰਤ) ਕੁਮਾਰ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਪਾਰ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਦਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡ ਹੈ ॥ ੩੯੧ ॥

ਅਬਯਕਤ ਅੰਗ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥ ਸੋਭਾ ਸੁਰੰਗ ॥ ਤਨ ਜਨ ਅਨੰਗ ॥ ੩੯੨ ॥

ਦੇਹ ਭੰ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ

ਹੈ, ਮਾਨੋ {ਅਨੰਗ} ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਸਰੀਰ (ਧਾਰਿਆ) ਹੈ ॥ ੩੯੨ ॥

ਬਹੁ ਕਰਤ ਨਯਾਸ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥

ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ ॥ ਅਤਿ ਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ੩੯੩ ॥

ਬਹੁਤੇ ਨਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਆਰੀ ਆਸਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੁਧੀ ਵਿਚ (ਗਿਆਨ ਦਾ) ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ॥ ੩੯੩ ॥

ਤਨ ਸਹਤ ਧੁਪ ॥ ਸੰਨਯਾਸ ਭੁਪ ॥

ਤਨਿ ਛਬਿ ਅਨੂਪ ॥ ਜਨੁ ਸਿਵ ਸਰੂਪ ॥ ੩੯੪ ॥

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧੁਪ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਛਬੀ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ੩੯੪ ॥

ਮੁਖ ਛਬਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥

ਜੁਟਿ ਜੋਗ ਜੰਗ ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਅੰਗ ॥ ੩੯੫ ॥

ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਛਬੀ ਹੈ, ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਹੈ। ਜੋਗ (ਰੂਪ) ਜੁਧ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅੰਗ ਮੋੜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥ ੩੯੫ ॥

ਅਤਿ ਛਬਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਨਿਸਦਿਨ ਨਿਰਾਸ ॥

ਮੁਨਿ ਮਨ ਸੁ ਬਾਸੁ ॥ ਗੁਨ ਗੁਨ ਉਦਾਸ ॥ ੩੯੬ ॥

ਛਬੀ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਉਜਾਲਾ ਹੈ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ ਆਪਨੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਦਾਸ (ਆਦਿਕ) ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹਨ ॥ ੩੯੬ ॥

ਅਬਯਕਤ ਜੋਗ ॥ ਨਹੀ ਕਉਨ ਸੋਗ ॥

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਅਰੋਗ ॥ ਤਜਿ ਰਾਜ ਜੋਗ ॥ ੩੯੭ ॥

ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਨਾਲ) ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੋਈ (ਭੀ) ਸੋਗ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੋਜ ਦਾ ਰੋਜ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਰਾਜ-ਜੋਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੩੯੭ ॥

ਮੁਨਿ ਮਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਗੁਨ ਗੁਨ ਦਿਆਲ ॥

ਸੁਭਿ ਮਤਿ ਸੁ ਢਾਲ ॥ ਦਿੜ ਬਿੜ ਕਰਾਲ ॥ ੩੯੮ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ, ਦਿਆਲ (ਆਦਿਕ) ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ। ਸੁਭ ਮਤਿ ਉਸ ਵਿਚ ਢਾਲੀ (ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ) ਕਰਾਲ ਬਿੜੀ ਦਿੜ੍ਹੀ ਹੈ ॥ ੩੯੮ ॥

ਤਨ ਸਹਤ ਸੀਤ ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਚੀਤ ॥

ਬਹੁ ਬਰਖ ਬੀਤ ॥ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜੀਤ ॥ ੩੯੯ ॥

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਠੰਡ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ । ਚਿਤ (ਤਪਸਯਾ ਵਲੋਂ) ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਬਹੁਤ
ਫਰੇ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ । ਮਾਨੋ, ਜੋਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੯੯ ॥

ਚਾਲੰਤ ਬਾਤ ॥ ਬਰਕੰਤ ਪਾਤ ॥

ਪੀਅਰਾਤ ਗਾਤ ॥ ਨਹੀਂ ਬਦਤ ਬਾਤ ॥ ੪੦੦ ॥

ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਹੈ । (ਤਾਂ) ਪੱਤ ਕੰਬਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । (ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਕਰਕੇ)
ਸਰੀਰ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । (ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ) ਗਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ॥ ੪੦੦ ॥

ਭੰਗੀ ਭਛੰਤ ॥ ਕਾਛੀ ਕਛੰਤ ॥ ਕਿੰਗੀ ਬਜੰਤ ॥ ਭਗਵਤ ਭਣੰਤ ॥ ੪੦੧ ॥

ਭੰਗ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ਸੁੰਗ ਨੂੰ ਉਤਾਰਦੇ ਹਨ । ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਭਗਵੰਤ
ਏ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥ ੪੦੧ ॥

ਨਹੀਂ ਡੁਲਤ ਅੰਗ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਅਭੰਗ ॥

ਜੁਟਿ ਜੋਗ ਜੰਗ ॥ ਜਿਮ ਉਡਤ ਚੰਗ ॥ ੪੦੨ ॥

ਅੰਗ ਡੁਲਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੋਗ
(ਰੂਪ) ਜੰਗ (ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ (ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ) ਚੰਗ
[ਕੁੱਝੀ] ਉਡਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੪੦੨ ॥

ਨਹੀਂ ਕਰਤ ਹਾਇ ॥ ਤਪ ਕਰਤ ਚਾਇ ॥

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਬਨਾਇ ॥ ਬਹੁ ਭਗਤ ਭਾਇ ॥ ੪੦੩ ॥

(ਤਪਸਯਾ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮੰਨਕੇ) ਹਾਇ । ੨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਚਾਉ ਨਾਲ ਤਪ
ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਰੋਜ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਨਾ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ (ਕਰਦੇ ਹਨ) ॥ ੪੦੩ ॥

ਮੁਖ ਭਛਤ ਪਉਨ ॥ ਤਜਿ ਧਾਮ ਗਉਨ ॥

ਮੁਨਿ ਰਹਤ ਮਉਨ ॥ ਸੁਭ ਰਾਜ ਕਉਨ ॥ ੪੦੪ ॥

ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹਵਾ ਭੱਖਦੇ ਹਨ । ਘਰ ਦਾ ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਮੁਨੀ (ਜਨ ਸਦਾ)
ਉੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਏਹੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸੋਹਣਾ ਰਾਜ ਭਵਨ ਹੈ ॥ ੪੦੪ ॥

ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਅਭੇਵ ॥

ਅਨਜੁਰਿ ਅਜੇਵ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਤੇਵ ॥ ੪੦੫ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਮੁਨੀ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ (ਮਿਲਦਾ) । ਜੁਰ [ਤਾਪ] ਤੋਂ ਰਹਿਤ
ਹੈ, ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ {ਅਤ+ਏਵ} ਅਡੋਲ ਹੈ ॥ ੪੦੫ ॥

ਅਨ ਭੂ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਸ ॥

ਗੁਨ ਅਧਿਕ ਜਾਸ ॥ ਲਖ ਲਜਤ ਅਨਾਸ ॥ ੪੦੬ ॥

ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ ਉਦਾਸ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਨ ਹਨ।
(ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ {ਅਨਾਸ} ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੪੦੬ ॥

ਬ੍ਰਹਮੰਨ ਦੇਵ ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਭੇਵ ॥

ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ ॥ ਅਨਭਿਖ ਅਜੇਵ ॥ ੪੦੭ ॥

ਬ੍ਰਹਮੰਨ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੂਹ ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, {ਭਿਖ} ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ॥ ੪੦੭ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਨਾਥ ॥ ਅਨਧਰ ਪ੍ਰਮਾਥ ॥

ਇਕ ਰਟਤ ਗਾਥ ॥ ਟਕ ਏਕ ਸਾਥ ॥ ੪੦੮ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਸਾਮੀ ਹੈ। ਨਾਂ ਧਰੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਟੱਕ ਨਾਲ (ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ) ॥ ੪੦੮ ॥

ਗੁਨ ਗਨਿ ਅਪਾਰ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਉਦਾਰ ॥

ਸੁਭ ਮਤਿ ਸੁ ਢਾਰ ॥ ਬੁਧਿ ਕੋ ਪਹਾਰ ॥ ੪੦੯ ॥

ਉਦਾਰ (ਆਦਿਕ) ਅਪਾਰ ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਮੁਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਢਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਬੁਧੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਹੈ ॥ ੪੦੯ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖ ॥ ਅਨਿਬਿਖ ਅਦੇਖ ॥

ਜਾਪਤ ਅਭੇਖ ॥ ਬਿਧੁ ਬੁਧਿ ਅਲੇਖ ॥ ੪੧੦ ॥

ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖ, ਵਿਸਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿ) ਨਾਂ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਬਿਧੁ [ਬਜਰਗ] ਹੈ ॥ ੪੧੦ ॥

ਕੁਲਕ ਛੰਦ ॥ ਧੰ ਧਕਿਤ ਇੰਦ ॥ ਚੰ ਚਕਿਤ ਚੰਦ ॥

ਯੰ ਬਕਤ ਪਉਨ ॥ ਭੰ ਭਜਤ ਮਉਨ ॥ ੪੧੧ ॥

ਇੰਦ ਦਾ ਕਲੋਜਾ ਧੜਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਦਮਾ ਚਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਚਲਨ ਫਲਾਂ ਥੱਕ ਰਹੀ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੪੧੧ ॥

ਜੰ ਜਕਿਤ ਜੱਛ ॥ ਪੰ ਪਚਤ ਪੱਛ ॥

ਧੰ ਧਕਤ ਸਿੰਧ ॥ ਬੰ ਬਕਤ ਬਿੰਧ ॥ ੪੧੨ ॥

ਜੱਛ ਜਕੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਛੀ ਪਚੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੰਧ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਬਕਥਵਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੪੧੨ ॥

ਸੰ ਸਕਤ ਸਿੰਧ ॥ ਗੰ ਗਕਤ ਗਿੰਧ ॥

ਤੰ ਤਕਤ ਦੇਵ ॥ ਅੰ ਅਕਤ ਭੇਵ ॥ ੪੧੩ ॥

ਸਿੰਧ ਸੰਕੇ ਨਾਲ ਸੁੰਕੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੰਧਮਾਦਨ (ਪਹਾੜ) ਗਮ ਨਾਲ ਗਰਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਟੱਕ ਲਾਕੇ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੇਦ ਨਾਂ (ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ) ਅੱਕ ਰਹੇ ਹਨ ॥੪੧੩॥

ਲੰ ਲਖਤ ਜੋਗ ॥ ਭੰ ਭੁਮਤ ਭੋਗ ॥

ਬੰ ਬਕਤ ਬੈਨ ॥ ਚੰ ਚਕਤ ਨੈਨ ॥ ੪੧੪ ॥

ਜੋਗ ਨੂੰ ਲਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੋਗ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਬਚਨ ਬੈਲਦੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਚਕੁੱਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੧੪ ॥

ਤੰ ਤਜਤ ਅਤੁ ॥ ਛੰ ਛਕਤ ਛਤੁ ॥

ਪੰ ਪਰਤ ਪਾਨ ॥ ਭੰ ਭਰਤ ਭਾਨ ॥ ੪੧੫ ॥

ਤੀਰ ਛੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਭੀ {ਭੰ ਭਰਤ} ਛਰ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੪੧੫ ॥

ਬੰ ਬਜਤ ਬਾਦ ॥ ਨੰ ਨਜਤ ਨਾਦ ॥

ਅੰ ਉਠਤ ਰਾਗ ॥ ਉਫਟਤ ਸੁਹਾਗ ॥ ੪੧੬ ॥

ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਦ [ਸੰਖ] ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੧੬ ॥

ਛੰ ਛਕਤ ਸੂਰ ॥ ਭੰ ਭੁਮਤ ਹੂਰ ॥ ਰੰ ਰਿਝਤ ਚਿੱਤ ॥ ਤੰ ਤਜਤ ਬਿੱਤ ॥ ੪੧੭ ॥

ਸੂਰਮੇ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਿੱਤ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਇਸ ਲਈ) {ਬਿੱਤ} ਧਨ ਨੂੰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਕਰਕੇ) ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੪੧੭ ॥

ਛੰ ਛਕਤ ਜੱਛ ॥ ਭੰ ਭੁਮਤ ਪੱਛ ॥ ਭੰ ਭਿਰਤ ਭੁਪ ॥ ਨਵ ਨਿਰਖ ਰੂਪ ॥ ੪੧੮ ॥

ਜੱਛ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਛੀਆਂ (ਵਾਂਗੂੰ) ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੱਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਨ ਲਈ ਆਪੋ ਵਿਚ) ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। (ਰਿਖੀ ਦੇ) ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ (ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ) ॥ ੪੧੮ ॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ ॥ ਗਲਿਤੰ ਜੋਗੰ ॥ ਦਲਿਤੰ ਭੋਗੰ ॥

ਭਗਿਵੇ ਭੇਸੰ ॥ ਸੁਫਿਲੇ ਦੇਸੰ ॥ ੪੧੯ ॥

ਜੋਗ ਵਿਚ {ਗਲਿਤੰ} ਗਲਤਾਨ [ਮਸਤ] ਹਨ। ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਉੱਟਿਆ ਹੈ। ਭਗਵੇ

ਭੇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਠੇ ਦੇਸ ਨੂੰ (ਗਿਆਨ) ਫਲ ਸਮੇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੪੧੮ ॥

ਅੱਚਲ ਧਰਮੰ ॥ ਅਖਿਲ ਕਰਮੰ ॥ ਅਮਿਤ ਜੋਗੰ ॥ ਤਜਿਤ ਭੋਗੰ ॥ ੪੨੦ ॥

ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਹੈ । ਸਮੁੱਚੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਅਮਿਤ ਜੋਗ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ॥ ੪੨੦ ॥

ਸੁਫਲ ਕਰਮੰ ॥ ਸੁਬਿਤ ਧਰਮੰ ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਹੰਤਾ ॥ ਸੁਗਤੰ ਗੰਤਾ ॥ ੪੨੧ ॥

ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁਫਲ ਹੈ । ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੇਸਟ ਬਿਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸ਼ੇਸਟ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ {ਗੰਤਾ} ਚੱਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੪੨੧ ॥

ਦਲਿਤੰ ਦੋਹੰ ॥ ਮਲਿਤੰ ਮੋਹੰ ॥ ਸਲਿਤੰ ਸਾਰੰ ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰੰ ॥ ੪੨੨ ॥

ਦੋਹ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ । ਮੋਹ ਨੂੰ ਮੱਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸ਼ੇਸਟਤਾਈ {ਸਲਿਤੰ} ਨਦੀ ਹੈ । ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੪੨੨ ॥

ਭਗਵੇ ਭੇਸੰ ॥ ਸੁਫਲੰ ਦੇਸੰ ॥ ਸੁਹਿਦੰ ਸਰਤਾ ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਤੰ ਹਰਤਾ ॥ ੪੨੩ ॥

ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸੁਫਲ ਦੇਸ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸੁਹਿਦਤਾ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ । ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੪੨੩ ॥

ਚਕ੍ਰਿਤੰ ਸੂਰੰ ॥ ਬਮਤੰ ਨੂਰੰ ॥ ਏਕੰ ਜਪਿਤੰ ॥ ਏਕੰ ਬਪਿਤੰ ॥ ੪੨੪ ॥

ਸੂਰਮੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਨੂਰ {ਪ੍ਰਕਾਸ਼} ਨੂੰ ਉਗਲ ਰਹੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) । ਇਕ ਨੂੰ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਕ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੪੨੪ ॥

ਰਾਜੰ ਤਜਿਤੰ ॥ ਈਸੰ ਭਜਿਤੰ ॥ ਜਾਪੰ ਜਪਿਤੰ ॥ ਏਕੰ ਬਪਿਤੰ ॥ ੪੨੫ ॥

ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਕ (ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ) ਥਿਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੪੨੫ ॥

ਬਜਤੰ ਨਾਦੰ ॥ ਬਿਦਿਤੰ ਰਾਗੰ ॥ ਜਪਤੰ ਜਾਪੰ ॥ ਤਸਿਤੰ ਤਾਪੰ ॥ ੪੨੬ ॥

(ਅਨਹਦ) ਭਾਸ਼ੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਰਾਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਪਾਪ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੨੬ ॥

ਚਕਿਤੰ ਚੰਦੰ ॥ ਧਕਤੰ ਇੰਦੰ ॥ ਤਕਤੰ ਦੇਵੰ ॥ ਭਗਤੰ ਭੇਵੰ ॥ ੪੨੭ ॥

ਚੰਦਮਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇੰਦ (ਰਾਜੇ ਦਾ ਕਲੇਜਾ) ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦੇਵਤਾਂ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੇਵ ਨੂੰ (ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ) ॥ ੪੨੭ ॥

ਭ੍ਰਮਤੰ ਭ੍ਰੁਤੰ ॥ ਲਖਿਤੰ ਰੂਪੰ ॥ ਚਕ੍ਰਤੰ ਚਾਰੰ ॥ ਸੁਹਿਦੰ ਸਾਰੰ ॥ ੪੨੮ ॥

ਭ੍ਰੁਤ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖ ਰਹੇ ਹਨ । ਚਾਰੇ (ਕੂਟਾਂ) ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਸੁਹਿਦਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ੇਸਟ ਹੈ ॥ ੪੨੮ ॥

॥੪੨੦॥
 ਹੈ। ਭੋਗਾ ਨੂੰ
 ॥੪੨੧॥
 ਤਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ
 ॥੪੨੨॥
 ਲਿਤੰ} ਨਈ
 ॥੪੨੩॥
 ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ
 ॥੪੨੪॥
 ਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ
 ਹਨ ॥੪੨੪॥
 ॥੪੨੫॥
 (ਦੇ ਸਿਮਰਨ
 ॥੪੨੬॥
 (ਇਸ ਕਰਕੇ)
 ॥੪੨੭॥
 ਹਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ
 ॥੪੨੮॥
 ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਨਲਨਿੰ ਸੁਅੰ ॥ ਲਖਿ ਅਉਧੁਅੰ ॥ ਚਟ ਦੇ ਛਟਾ ॥ ਭੁਮ ਤੇ ਜਟਾ ॥੪੨੯॥
 ਨਲਨੀ [ਕੁੜਕੀ] (ਵਿਚ ਉਲਟਾ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ) ਤੋਤਾ, (ਦੱਤ) ਅਵਧੁਤ ਜੀ
 ਵੇਖਿਆ (ਤਾਂ) {ਚਟ ਦੇ} ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ (ਤਾਂ ਉਹ ਛੁਟਦਾ ਹੀ ਉੱਡ ਗਿਆ,
 ਤਾਂ ਅਵਧੁਤ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਜੀਵ ਭੀ ਤੈਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪ ਹੀ) ਭਰਮ ਨਾਲ ਜੁਟਾ
 ਏਆ ਹੈ ॥ ੪੨੯ ॥
 ਬਕਿਤੰ ਦੇਵੰ ॥ ਬਕਿਤੰ ਭੇਵੰ ॥ ਦਸ ਨਵ ਸੀਸੰ ॥ ਕਰਮਕ ਦੀਸੰ ॥੪੩੦॥
 (ਦੱਤ) ਦੇਵ ਨੇ (ਇਸ) ਭੇਦ ਨੂੰ ਤੱਕਦਿਆਂ ਹੀ {ਬਕਿਤੰ} ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, (ਇਹ
 ਨਲਨੀ ਸੁੱਕੇ ਮੇਰਾ) {ਦਸ ਨਵ ਸੀਸੰ} ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਸਿਰ ਤਾਜ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ) ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ
 ਗੁਰੂ ਦੇ ਜੀਵ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ॥ ੪੩੦ ॥
 ਬਿਧਿਤੰ ਧਾਮੰ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੰ ਬਾਮੰ ॥ ਭੁਮਤੰ ਮੋਹੰ ॥ ਮਮਿਤੰ ਮੋਹੰ ॥੪੩੧॥
 (ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਬੁੱਧੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਘਰ ਵਿਚ, ਗ੍ਰਹਸਤ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸਤੀ ਵਿਚ,
 ਕਰਮ ਵਿਚ ਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ, (ਇਸ) ਮਮੱਤ ਨੇ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੪੩੧ ॥
 ਮਮਤਾ ਬੁਧੰ ॥ ਸਹਤੰ ਲੋਗੰ ॥ ਅਹਿਤਾ ਧਰਮੰ ॥ ਲਹਿਤਹ ਭੋਗੰ ॥੪੩੨॥
 ਮਮਤਾ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਦੇ ਸਹਤ ਹੀ (ਸਾਰੇ) ਲੋਗ ਹਨ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) 'ਅਹਿਤ'
 ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ! ਭੋਗਾ ਨੂੰ (ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੪੩੨॥
 ਮਸਤੰ ਬੁਧੰ ॥ ਮਮਤਾ ਮਾਤੰ ॥ ਇਸਤੀ ਨੇਹੰ ॥ ਪੁਤੰ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥੪੩੩॥
 ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਹੈ। ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ। ਇਸਤੀ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਭ੍ਰਾਤਾ
 ਲ ਨੇਹ ਹੈ ॥ ੪੩੩ ॥
 ਮਸਤੰ ਮੋਹੰ ॥ ਧਰਿਤੰ ਕਾਮੰ ॥ ਜਲਤੰ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥ ਪਲਿਤੰ ਦਾਮੰ ॥੪੩੪॥
 (ਜਗਤ) ਮੋਹ ਵਿਚ ਗਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਮ ਨੂੰ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਸੜਦਾ
 {ਦਾਮੰ} ਮਾਯਾ ਵਿਚ {ਪਲਿਤੰ} ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੪੩੪ ॥
 ਮਲਤੰ ਬਯੋਧੰ ॥ ਤਕਿਤੰ ਦਾਵੰ ॥ ਅੰਤਹ ਨਰਕੰ ॥ ਗੰਤਹ ਪਾਵੰ ॥੪੩੫॥
 ਬਿਆਧੀ ਨੇ ਦਲ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਦਾਵ ਨੂੰ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨਰਕ ਵਿਚ
 (ਗੰਤਹ) ਲਿਜਾਕੇ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ੪੩੫ ॥
 ਮਜਿਤੰ ਸਰਬੰ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿਤੰ ਏਕੰ ॥ ਪੁਭਤੰ ਭਾਵੰ ॥ ਤਜਿਤੰ ਦੁਖੰ ॥੪੩੬॥
 (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਾਰਿਆਂ (ਦਾ ਮੋਹ) ਤੱਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਲਿਆ ਹੈ, ਪੁਭਤਾ
 ਨੂੰ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ) ਦੇਤਾ ਨੂੰ ਤਜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੪੩੬ ॥
 ਮਲਿਨੀ ਸੁਕਿਜਿਯੰ ॥ ਤਜਿਤੰ ਦਿਰਬੰ ॥ ਸਫਲੀ ਕਰਮੰ ॥ ਲਹਿਤੰ ਸਰਬੰ ॥੪੩੭॥

ਜਿਵੇਂ ਤੋਤਾ ਨਲਨੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਜੀਵ) ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ
ਹੀ ਸਫਲ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥੪੩੬॥

ਇਤਿ ਨਲਿਨੀ ਸੁਕ ਉਨੀਸਵੈ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨੰ ॥ ੧੯ ॥

ਅਥ ਸਾਹ ਬੀਸਵੈ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥ ਬਾਜਤ ਬੇਣ ਬਿਖਾਣ ਅਪਾਰੀ ॥
ਅਸਥਾਵਰ ਲਖਿ ਚੇਤਨ ਭਏ ॥ ਚੇਤਨ ਦੇਖ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰ ਗਏ ॥ ੪੩੭ ॥

ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। (ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ) {ਬਿਖਾਣ} ਸਿੰਘ
ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਕੰਤਕ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਅਸਥਾਵਰ [ਜੜ
ਚੇਤਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਵੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੩੭ ॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਕਛੁ ਕਹਾ ਨ ਜਾਈ ॥ ਨਿਰਖ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਹੀ ਸਕਲ ਲੁਕਾਈ ॥
ਜਿਤ ਜਿਤ ਜਾਤ ਪਥਹਿ ਰਿਖ ਗਯੋ ॥ ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮੇਘ ਬਰਖਯੋ ॥ ੪੩੮ ॥

ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੁਝ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਸ
ਦੁਨੀਆਂ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਧਰ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉ
ਇਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬੱਦਲ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੪੩੮ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਤਹ ਇਕ ਲਖਾ ਸਾਹ ਧਨਵਾਨਾ ॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਧਰਿ ਦਿਰਬ ਨਿਧਾਨਾ ॥

ਮਹਾ ਜੋਤਿ ਅਰੁ ਤੇਜ ਅਪਾਰੂ ॥ ਆਪ ਘੜਾ ਜਾਨੁਕ ਮੁਖਿ ਚਾਰੂ ॥ ੪੩੯ ॥

ਉਥੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਇਕ ਧਨ ਵਾਲਾ ਸਾਹ ਵੇਖਿਆ, (ਜੋ) ਬੜਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਤੇ
ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਸੀ। (ਜਿਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਦੀ) ਮਹਾਂ ਜੋਤੀ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਅਪਾਰ ਤੇਜ
ਮਾਨੋ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ (ਇਸਨੂੰ) ਆਪਣੇ (ਹੱਥ ਨਾਲ) ਘੜਿਆ ਹੈ ॥ ੪੩੯ ॥

ਬਿਕ੍ਰਿਅ ਬੀਚ ਅਧਿਕ ਸਵਧਾਨਾ ॥ ਬਿਨ ਬਿਪਾਰ ਜਿਨ ਅਉਰ ਨ ਜਾਨ

ਆਸ ਅਨੁਰਕਤ ਤਾਸ ਬਿਤ ਲਾਗਾ ॥ ਮਾਨਹੁ ਮਹਾ ਜੋਗ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥ ੪੪੦ ॥

ਸੌਦਾ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਵਪਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ
ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਬਿਤੀ ਆਸ਼ਾ ਦਾ {ਅਨੁਰਕਤ} ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਹੀ ਉਸਦੇ
ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। (ਇਉਂ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ) ਮਾਨੋ, ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ॥ ੪੪੦ ॥

ਤਹਾਂ ਰਿਖ ਗਏ ਸੰਗਿ ਸੰਨਾਸਨਿ ॥ ਕਈ ਛੂਹਨੀ ਜਾਤ ਨਹੀ ਗਨਿ

ਤਾਕੇ ਜਾਇ ਦੁਆਰ ਪਰ ਬੈਠੇ ॥ ਸਕਲ ਮੁਨੀ ਮੁਨਿਰਾਜ ਇਕੈਠੇ ॥ ੪੪੧ ॥

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ
ਮੁਨੀਆਂ (ਧਨ ਹੈ, ਜੋ
ਮੁਨੀ (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਰਾ
ਸਾਹ ਸੁ ਦਿਰਬ
ਨੌ ਨੀਚ ਏਕੈ
ਉਸ ਸਾਹ ਬਿ
ਇਕ ਧਨ
ਮਾਨੋ) ਹੈ, (ਮਾਨੋ)
ਜੇ ਹੁਤੇ ਰ
ਬੈਪਾਰ ਕਰ
ਉਥੇ (ਹੋਰ) ਜੋ
ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ
ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ।
ਕਿਆ ਹੈ ॥ ੪੪੦
ਦੇਖ ਕਰਿ
ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭ ਸੰ
ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਰ
ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ
ਇਤਿ
ਅਥ ਸੁ
ਬੀਸ ਗੁ
ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਮਿ
ਗੁਰੂ (ਧਾ
ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਂ
ਪ੍ਰਭਾਪ ਹੈ। ਮਾਨੋ,
ਬੈਠ ਦੇਖਾ

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ (ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ, (ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ) ਕਈ
ਮੁਨੀਆਂ (ਧਨ ਹੈ, ਜੋ) ਗਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਾਕੇ ਉਸਦੇ ਬੁਹੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਾਰੇ
ਮੁਨੀ (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਨ ॥ ੪੪੨ ॥

ਸਾਹ ਸੁ ਦਿਰਬ ਬਿਤ ਲਗ ਰਹਾ ॥ ਰਿਖਨ ਓਰ ਤਿਨ ਚਿਤਯੋ ਨ ਕਹਾ ॥
ਨੰਤੁ ਨੀਚ ਏਕੈ ਧਨਿ ਆਸਾ ॥ ਐਸ ਜਾਨੀਅਤ ਮਹਾ ਉਦਾਸਾ ॥੪੪੩॥

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਬਿਤੀ ਦਰਬ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਿਖੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚਿੱਤ ਭੀ ਨਹੀਂ
ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਧਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕੀਤੀਦਾ ਹੈ, (ਮਾਨੋਂ) ਮਹਾਂ ਉਦਾਸੀ ਹੈ ॥ ੪੪੩ ॥

ਭਗ ਜੇ ਹੁਤੇ ਰਾਵ ਅਰੁ ਰੰਕਾ ॥ ਮੁਨਿ ਪਗ ਪਰੇ ਛੋਰ ਕੈ ਸੰਕਾ ॥
ਭਿਹ ਬੈਪਾਰ ਕਰਮ ਕਰ ਭਾਰੀ ॥ ਰਿਖੀਅਨ ਓਰ ਨ ਦਿਸਟਿ ਪਸਾਰੀ ॥੪੪੪॥

ਉਥੇ (ਹੋਰ) ਜੇਹੜੇ ਧਨਵਾਨ ਤੇ ਨਿਰਧਨ ਹੋਗੇ ਸਨ। (ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਮਨ ਦੀ ਸੰਕਾ
ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। (ਪਰ) ਉਸ (ਸ਼ਾਹ) ਨੂੰ ਵਪਾਰ ਦਾ ਹੀ
ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। (ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ) ਰਿਖੀਆਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ
ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ੪੪੪ ॥

ਸ ਦੇਖ ਕਰਿ ਦੱਤ ਪ੍ਰਭਾਉ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਹਾ ਤਜ ਕੈ ਹਠ ਭਾਉ ॥
ਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗ ਲਗਾਈਐ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਈਐ ॥੪੪੫॥

ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਹੱਠ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਕਹਿ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰੇਮ (ਜੇਕਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈਏ। ਤਦ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ
ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੫ ॥

ਇਤਿ ਸਾਹ ਬੀਸਵੇ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੨੦ ॥

ਅਬ ਸੁਕ ਪੜਾਵਤ ਨਰ ਇਕੀਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਬੀਸ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਆਗੇ ਚਲਾ ॥ ਸੀਖੇ ਸਰਬ ਜੋਗ ਕੀ ਕਲਾ ॥
ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਮਿਤੋਜੁ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਾਧ ਫਿਰਾ ਸਬ ਜਾਪੁ ॥੪੪੬॥

ਵੀਹ ਗੁਰੂ (ਧਾਰਨ) ਕਰਕੇ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ) ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। (ਜਿਸਨੇ) ਜੋਗ
ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। (ਜਿਸਦਾ) ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ
ਕਲ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਸਾਰੇ ਜਾਪਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਮੁੜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥੪੪੬॥
ਲੀਏ ਬੈਠ ਦੇਖਾ ਇਕ ਸੁਆ ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਜਗਿ ਭਯੋ ਨ ਹੁਆ ॥

ਤਾ ਕਹੁ ਨਾਥ ਸਿਖਾਵਤ ਬਾਨੀ॥ਏਕ ਟਕ ਪਰਾ ਅਉਰ ਨ ਜਾਨੀ॥੪੪੩

ਇਕ (ਆਦਮੀ) ਇਕ ਤੋਤਾ ਲੈਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ । ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾ
ਵਿਚ ਨਾਂ (ਕੋਈ) ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ (ਉਸਦਾ) ਮਾਲਕ ਬੋਲੀ ਸਿਖਾਉ
ਸੀ । (ਉਸਨੂੰ ਭੀ) ਇਕੋ ਰਟ ਪੇ ਗਈ ਸੀ, ਹੋਰ (ਕੁਝ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ॥ ੪੪੩

ਸੰਗ ਲਏ ਰਿਖ ਸੈਨ ਅਪਾਰੀ ॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੋਨੀ ਬਤਿ ਧਾਰੀ

ਤਾਕੇ ਤੀਰ ਤੀਰ ਚਲਿ ਗਏ ॥ ਤਿਨ ਨਰ ਏ ਨਹੀ ਦੇਖਤ ਭਏ ॥੪੪੪

ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਵਡੇ ੨ ਮੋਨੀ
ਵਡੇ ੨ ਬਤ ਧਾਰੀ ਸਨ । ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ (ਦੱਤ ਰਿਖੀ) ਚਲੇ ਗਏ । (ਪਰ) ਉਸ ਆ
ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਕੇਵਲ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ
ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ, ਉਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਭੀ ਨਾਂ ਲੱਗਾ) ॥ ੪੪੪

ਸੈ ਨਰ ਸੁਕਹਿ ਪੜਾਵਤ ਰਹਾ ॥ ਇਨੈ ਕਛੁ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਕਹਾ

ਨਿਰਖਿ ਨਿਠੁਰਤਾ ਤਿਹ ਮੁਨ ਰਾਉ ॥ ਪੁਲਕ ਪੇਮ ਤਨ ਉਪਜਾ ਚਾਉ ॥੪੪੫

ਉਹ ਪੁਰਖ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਉਸਨੇ) ਕੁਝ ਭੀ ਮੂੰਹ
ਆਖਿਆ । ਮੁਨੀ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਨਿਠੁਰਤਾ [ਹਠ ਵਾਲੀ ਬਿਤੀ] ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਪੇਮ ਨ
ਪੁਲਕਾਵਲੀ ਅ ਗਈ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੪੪੫ ॥

ਐਸੇ ਨੇਹੁ ਨਾਥ ਸੈ ਲਾਵੈ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹੁ ਪਾਵੈ

ਇਕੀਸਵਾ ਗੁਰੂ ਤਾ ਕਹ ਕੀਆ ॥ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਮੇਲ ਜਨ ਲੀਆ ॥੪੪੬

(ਫਿਰ ਕਿਹਾ) ਇਸੇ ਵਰਗਾ ਪੇਮ ਕੋਈ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਲਾਵੇ । ਤਦ (ਉਹ ਜ
ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ । ਉਸਨੂੰ ਇਕੀਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ । ਮਾਨੋ,
ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮੁਲ ਲੇ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੪੪੬ ॥

ਇਤਿ ਇੱਕੀਸਵੇ ਗੁਰੂ ਸੁਕ ਪੜਾਵਤ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੨੧ ॥

ਅਥ ਹਰਿ ਬਾਹਤ ਬਾਈਸਵੇ ਗੁਰੂ ਕਥਨੰ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਜਬ ਇਕੀਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਬਾਹਤ ਇਕ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ ॥

ਤਾਕੀ ਨਾਰਿ ਮਹਾ ਸੁਖ ਕਾਰੀ ॥ ਪਤਿ ਕੀ ਆਸ ਹੀਏ ਜਿਹ ਭਾਰੀ ॥੪੪੭

ਜਦ ਇੱਕੀ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਅਗੇ ਨੂੰ) ਤੁਰਿਆ (ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਉਸਨੇ

ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਪੁਰਖ ਵੇਖਿਆ । ਉਸਦੀ ਇਸਤੀ ਬਤਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ । ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਤੀ ਦੀ ਹੀ ਬਤਾ ਭਾਰੀ ਆਸਾ ਸੀ ॥ ੪੫੧ ॥

ਭਾਤਾ ਲਏ ਪਾਨ ਚਲਿ ਆਈ ॥ ਜਨੁਕ ਨਾਥ ਗ੍ਰਹ ਬੋਲ ਪਠਾਈ ॥

ਹਰ ਬਾਹਤ ਤਿਨ ਕਛੂ ਨ ਲਹਾ ॥

ਤੀਅ ਕੇ ਧਿਆਨ ਨਾਥ ਪ੍ਰਤਿ ਰਹਾ ॥ ੪੫੨ ॥

(ਉਹ) ਹਥ ਵਿਚ ਭੱਤਾ ਲੈਕੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ । ਮਾਨੋ, ਮਾਲਕ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਉਸਨੇ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਵਲ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ (ਕੇਵਲ ਇਕ) ਪਤੀ ਵਲ ਹੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੪੫੨ ॥

ਮੁਨਿ ਪਤਿ ਸੰਗਿ ਲਏ ਰਿਖ ਸੈਨਾ ॥ ਮੁਖ ਛਬ ਦੇਖ ਲਜਤ ਜਿਹ ਮੈਨਾ ॥

ਤੀਰ ਤੀਰ ਤਾਕੇ ਚਲਿ ਗਏ ॥ ਮੁਨਪਤਿ ਬੈਠ ਰਹਤ ਪਛ ਭਏ ॥ ੪੫੩ ॥

ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਦੱਤ ਜੀ] ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਪਿਛੇ ਹੋਕੇ ਮੁਨੀ ਮਹਾਰਾਜ (ਦੱਤ ਜੀ) ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੪੫੩ ॥

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਅਨੂਪ ਗਾਤ ਅਤਿਭੁਤੰ ਬਿਭੂਤ ਸੋਭਤੰ ਤਨੰ ॥

ਅਛਿਜ ਤੇਜ ਜਾਜੁਲੰ ਅਨੰਤ ਮੋਹਤੰ ਮਨੰ ॥

ਸਸੋਭ ਬਸਤੁ ਰੰਗਤੰ ਸੁਰੰਗ ਗੇਰੁਅੰ ਬਰੇ ॥

ਬਿਲੋਕ ਦੇਵ ਦਾਨਵੰ ਮਮੋਹ ਗੰਧੁਬੰ ਨਰੰ ॥ ੪੫੪ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸਗੀਰ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਚਰਜ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਗੀਰ ਉਤੇ ਬਿਭੂਤੀ ਸੋਭਦੀ ਸੀ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ) {ਜਾਜੁਲੰ} ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਨਹੀਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ (ਜੋ) ਬੇਅੰਤ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਗੇਰੁਏ ਰੰਗ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸੁਸਟ ਬਸਤੁ ਸੋਭਦੇ ਹਨ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਦਾਨਵ, ਗੰਧੁਬ ਤੇ ਮਨੁਖ ਮੋਹ ਦੇ ਵਸ ਹੋਕੇ ਮੋਹੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੫੪ ॥

ਜਟਾ ਬਿਲੋਕ ਜਾਨੁਵੀ ਜਟੀ ਸਮਾਨ ਜਾਨਈ ॥

ਬਿਲੋਕਿ ਲੋਕ ਲੋਕਿਣੰ ਅਲੋਕਿ ਰੂਪ ਮਾਨਈ ॥

ਬਜੰਤ ਚਾਰ ਕਿੰਗੁਰੀ ਭਜੰਤ ਭੂਤ ਭੈ ਧਰੰ ॥

ਪਪਾਤ ਜੱਛ ਕਿੰਨੁਣੀ ਮਮੋਹ ਮਾਨਨੀ ਮਨੰ ॥ ੪੫੫ ॥

{ ਜਾਨੁ ਵੀ=ਜਾਨੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਗੰਗਾ ॥ ਜਟੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ॥ ਪਪਾਤ=ਡਿੱਕਦੇ }
 ਹਨ । ਚਿਤ੍ਰਣੀ=ਇਸਤੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥

(ਦੱਤ ਜੀ ਦੀਆਂ) ਜਟਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ (ਦੱਤ ਨੂੰ) ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੀ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ੨ ਦੇ ਲੋਕ (ਦੱਤ ਦੇ) ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਅਲੌਕਿਕ (ਰਸ ਨੂੰ) ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਬੜੀ ਸੁੰਕਰ ਕਿੰਗਰੀ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੋਂ) ਡਰ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕਰਕੇ ਭੁਭ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੱਛ ਤੇ ਕਿੰਨਰ ਇਸਤੀਆਂ (ਜੋ) ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, (ਉਹ ਰੂਪ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ) ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸ ਕਰਕੇ) ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੫੫ ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਰਿ ਚਿਤ੍ਰਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਣੰ ਪ੍ਰਭੰ ॥

ਰ ਰੀਝ ਜੱਛ ਗੰਧੁਬੰ ਸੁਗਾਰਿ ਨਾਰਿ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ ॥

ਕੜੰਤ ਕੂਰ ਕਿੰਨਣੀ ਹਸੰਤ ਹਾਸ ਕਾਮਣੀ ॥

ਲਸੰਤ ਦੰਤਣੇ ਦੁਤੰ ਖਿਮੰਤ ਜਾਣੁ ਦਾਮਣੀ ॥ ੪੫੬ ॥

{ ਸੁਗਾਰਿ ਨਾਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ॥ }

(ਜੋ) ਚਿਤ੍ਰਣੀ ਇਸਤੀ (ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਉਤੇ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਭੀ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਕਿੰਨਰ ਇਸਤੀਆਂ {ਕੜੰਤ ਕੂਰ} ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ਹੱਸਦੀਆਂ ਹਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਦੁੱਤ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਮਾਨ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੪੫੬ ॥

ਦਲੰਤ ਪਾਪ ਦੁੱਭਰੰ ਚਲੰਤ ਮੋਨ ਸਿੰਮਰੰ ॥

ਸੁਭੰਤ ਭਾਰਗਵੰ ਪਟੰ ਬਿਅੰਤ ਤੇਜ ਉਫਣੰ ॥

ਪਰੰਤ ਪਾਨ ਭੂਚਰੰ ਭ੍ਰਮੰਤ ਸਰਬਤੋ ਦਿਸੰ ॥

ਤਜੰਤ ਪਾਪ ਨਰ ਬਰੰ ਚਲੰਤ ਧਰਮਣੋ ਮਗੰ ॥ ੪੫੭ ॥

(ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਜੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਜਿਧਰ ਦੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਦੇ) ਦੁੱਭਰ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦਲ-ਮਲ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਸਗੀਰ ਉਤੇ) {ਭਾਰਗਵ ਪਟੰ} ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ) ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ ਫੁੱਟ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । {ਭੂ+ਚਰੰ} ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਚਰਨੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ) ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਜੋ ਪੁਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਧਰਮ-ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੈਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੭ ॥

ਬਿਲੋਕ ਬੀਰਣੋ ਦਯੰ ਅਰੁੱਝ ਛਤ੍ਰ ਕਰਮਣੰ ॥

ਤਜੰਤਿ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ਕਟੰਤ ਟੂਕ ਬਰਮਣੰ ॥

ਬਥੰਭ ਭਾਨਣੋ ਰਥੰ ਬਿਲੋਕ ਕਉਤਕੰ ਰਣੰ ॥

ਗਿਰੰਤ ਜੁੱਧਣੋ ਛਿਤੰ ਬਮੰਤ ਸੋਣਤੰ ਮੁਖੰ ॥ ੪੫੮ ॥

ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਛਤੀ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੀਜੇਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ੨ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਜੁੱਧ ਦਾ ਕੋਤਕ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਰੱਥ ਭੀ ਬੰਭ [ਖੜੋ] ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਜੋਧੇ ਛਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਕੈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੫੮ ॥

ਫਿਰੰਤ ਚੱਕੁਣੋ ਚਕੰ ਗਿਰੰਤ ਜੋਧਣੋ ਰਣੰ ॥

ਉਠੰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਹਠੀ ਠਠੁਕਿ ਕ੍ਰੁਧਿਤੰ ਭੁਜੰ ॥

ਭੁਮੰਤ ਅੱਧ ਬੱਧਤੰ ਕਮੱਧ ਬੱਧਤੰ ਕਟੰ ॥

ਪਰੰਤ ਭੂਤਲੰ ਭਟੰ ਬਕੰਤ ਮਾਰੂ ਤੈ ਰਣੰ ॥ ੪੫੯ ॥

ਢੋਹਾਂ ਢੱਕਾਂ ਵਿਚ ਢੱਕੂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਰਕੇ) ਜੋਧੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਠੀ (ਜੋਧੇ ਫਿਰ) ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਨ ਹੋਕੇ ਭੁਜਾਂ ਨੂੰ ਠੱਕਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਡੌਲਿਆਂ ਤੇ ਬਾਪੀ ਲਾਕੇ, ਜੁੱਧ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ)। (ਜੋ) ਧੜ (ਸਿਰ ਤੋਂ) ਕਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਹ) ਅੱਧ-ਪਚੱਧ ਜੋਹਾ ਭੀ ਭੁੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ) ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਕਈ) ਮਾਰੂ ਦੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੪੫੯ ॥

ਪਿਪੰਤ ਅਸਵੰ ਭਟੰ ਭਿਰੰਤ ਦਾਰਣੋ ਰਣੰ ॥

ਬਸੰਤ ਤੀਛਣੋ ਸਰੰ ਝਲੰਤ ਝਾਲ ਖੜਿਗਿਣੰ ॥

ਉਠੰਤ ਮਾਰੂ ਤੈ ਰਣੰ ਬਕੰਤ ਮਾਰਣੋ ਮੁਖੰ ॥

ਚਲੰਤ ਭਾਜਿ ਨਾ ਹਠੀ ਜੁਝੰਤ ਦੁੱਧਰੰ ਰਣੰ ॥ ੪੬੦ ॥

ਸੂਰਮੇ {ਆਸਵ} ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੇਖੁਦ ਹੋਕੇ) ਭਿਆਣਕ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖੜਗਾਂ ਦੀ ਝਾਲ [ਤਿਖੀ ਧਾਰ] ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ) ਝੱਲਦੇ ਹਨ। (ਜੋ ਸੁਚੇਤ ਹੋਕੇ) ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਸੂਰ ਨਾਲ ਮੂੰਹੋਂ-ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ, ਬੋਲਦੇ ਹਨ। (ਜੋ) ਹਠੀ (ਜੋਧੇ) ਨਹੀਂ ਹਨ, (ਉਹ) ਭੱਜਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਜੁਆਨ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੪੬੦ ॥

ਕਟੰਤ ਕਾਰਮੰ ਸੁਭੰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰੰਤੰ ਕ੍ਰਿਤੰ ॥

ਸਿਲੇਣਿ ਉੱਜਲੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ਬਹੰਤ ਸਾਇਕੰ ਸੁਭੰ ॥

ਬਿਲੋਕ ਮੋਨਿਸੰ ਜੁਧੰ ਚਚਉਧ ਚਕ੍ਰਤੰ ਭਵੰ ॥

ਮਮੋਹ ਆਸ੍ਰਮੰ ਗਤੰ ਪਪਾਤ ਭੂਤਲੀ ਸਿਰੰ ॥ ੪੬੧ ॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ) ਬਚਿਤ ਚਿਤਕਾਰੀ ਕਾਂਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਉਹ) ਸੋਹਣੇ ੨ {ਕਾਰਮੁਕੇ} ਧਨੁਖ ਕੰਦੇ ਗਏ ਹਨ। {ਸਿਲੇਣਿ} ਸੇਲਿਆਂ ਦੀ ਆਣ (ਜੋ) ਚਿੱਟੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੋਹਣੇ ੨ ਭੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਜੁਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਜੀ ਚਕਾ ਚੌਧ ਤੇ ਚਕ੍ਰਤ [ਹੈਰਾਨ] ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਆਸ੍ਰਮ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਿਰ ਰਖਕੇ (ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ) ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ॥ ੪੬੧ ॥

ਸਭਾਰ ਭਾਰਗ ਬਸਨਿ ਨੰ ਜਾ ਜੱਪਿ ਜਾਪਣੇ ਰਿਖੰ ॥

ਨਿਹਾਰਿ ਪਾਨ ਪੈ ਪਰਾ ਬਿਚਾਰ ਬਾਇਸਵੈ ਗੁਰੰ ॥

ਬਿਅੰਤ ਜੋਧਣੇ ਸਧੰ ਅਸੰਖ ਪਾਪਣੇ ਦਲੰ ॥

ਅਨੇਕ ਚੇਲਕਾ ਲਏ ਰਿਖੇਸ ਆਸਨੰ ਚਲੰ ॥ ੪੬੨ ॥

ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਭਗਵੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ (ਪਹਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ) ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਰਿਖੀ (ਦੱਤ ਜੀ, ਉਸਨੂੰ) ਬਾਈਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੇਅੰਤ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੰਖਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਰਿਖੀ ਰਾਜ ਜੀ ਆਸਨ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੬੨ ॥
ਇਤਿ ਹਰ ਬਾਹਤਾ ਬਾਈਸਵੈ ਗੁਰੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਤ ਲੈ ਆਈ ਸਮਾਪਤੀ ॥੨੨॥

—o—

ਅਥ ਤ੍ਰਿਆ ਜੱਛਣੀ ਤੇਈਸਮੋ ਗੁਰੂ ਕਬਨੰ ॥

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਬਜੰਤ ਨਾਦ ਦੁਧਰੰ ਉਠੰਤ ਨਿਸਨੰ ਸੁਰੰ ॥

ਭਜੰਤ ਅਰਿ ਦਿਤੰ ਅਘੰ ਬਿਲੋਕ ਭਾਰਗਵੰ ਭਿਸੰ ॥

ਬਿਲੋਕਿ ਕੰਚਨੰ ਗਿਰੰਤ ਤੱਜ ਮਾਨੁਖੀ ਭੁਅੰ ॥

ਸੁ ਸੁਹਕ ਤਾਪਸੀ ਤਨੰ ਅਲੋਕ ਲੋਕਣੇ ਬਪੰ ॥ ੪੬੩ ॥

ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਦ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਵੇਰੀ ਅਤੇ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਵੇਂ) ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਨੁਖ (ਧੀਰਜ ਨੂੰ) ਤਜਕੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। (ਤਿਵੇਂ) ਲੋਕ ਤਾਪਸੀ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਬਪੁ [ਸਰੀਰ] ਨੂੰ (ਵੇਖਕੇ, ਆਪਣੇ) ਤਨ ਨੂੰ ਝੁਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੬੩ ॥

ਅਨੇਕ ਜੱਛ ਗੰਧਬੰ ਬਸੇਖ ਬਿਧਿ ਕਾ ਧਰੀ ॥
 ਨਿਰਕਤ ਨਾਗਣੀ ਮਹਾ ਬਸੇਖ ਬਾਸਵੀ ਸੁਰੀ ॥
 ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮ ਪਾਰਬਤੀ ਅਨੂਪ ਆਲਕਾ ਪਤੀ ॥
 ਅਸਕਤ ਆਪਿਤੰ ਮਹਾਂ ਬਿਸੇਖ ਆਸੁਰੀ ਸੁਰੀ ॥ ੪੬੪ ॥

ਅਨੇਕਾਂ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ ਖਾਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬਿਧੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਮੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਾਗ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ । ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਰਬਤੀ ਅਤੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਲਕਾ-ਪਤੀ [ਕੁਬੇਰ] ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਆਪਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਡੇ ਹੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੋਂਤ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ॥ ੪੬੪ ॥

ਅਨੂਪ ਏਕ ਜੱਛਣੀ ਮਮੋਹ ਰਾਗਣੇ ਮਨੰ ॥
 ਘੁਮੰਤ ਘੁਮਣੰ ਛਿਤੰ ਲਗੰਤ ਸਾਰੰਗੋ ਸਰੰ ॥
 ਬਿਸਾਰ ਨੇਹ ਗੇਹਣੰ ਸਨੇਹ ਰਾਗਣੇ ਮਨੰ ॥
 ਮਿ੍ਗੀ ਸਜਾਣੁ ਘੁਮਤੰ ਕ੍ਰਿਤੇਣ ਕ੍ਰਿਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਰੰ ॥ ੪੬੫ ॥

ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ ਮੇਹ ਵਿਚ ਮਸਤ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਗ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਘੁਮਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਸੁਰ (ਰੂਪ) ਤੀਰ ਵੱਜਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟਨੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਹੈ । ਹਰਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਘੁਮਨ ਘੇਰੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੬੫ ॥

ਰਝੀਝ ਰਾਗਣੇ ਚਿਤੰ ਬਦੰਤ ਰਾਗ ਸੁ ਪੁਭੰ ॥
 ਬਜੰਤ ਕਿੰਗੁਰੀ ਕਰੰ ਮਮੋਹ ਆਸੁਮੰ ਗਤੰ ॥
 ਸ ਸੱਜਿ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ਕਪੰਤ ਕਾਮਣੇ ਕਲੰ ॥
 ਭੁਮੰਤ ਭੁਤਲੰ ਭਲੰ ਭੁਗੰਤ ਭਾਮਣੀ ਦਲੰ ॥ ੪੬੬ ॥

ਰਾਗ ਕਰਕੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ, ਰਾਗ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਤਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਕਿੰਗੁਰੀ (ਇਹੋ) ਵੱਜਦੀ ਹੈ, (ਜੋ) ਮੇਹ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਆਸੁਰਮ (ਦਾ ਧਰਮ) {ਗਤੰ} ਨਸਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਤੀਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜੋ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਲਾ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ, (ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋ) ਚਿਟੇ ਤੀਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । (ਜੋ) ਕਾਮਣੀ ਦਾ ਕੋਠ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਇਹੋ ਹੀ) ਫੌਜ ਦਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ॥ ੪੬੬ ॥

ਤੇਮਰ ਛੰਦ ॥ ਗੁਣ ਵੰਤ ਸੀਲ ਅਪਾਰ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਉਦਾਰ ॥
 ਰਸ ਰਾਗ ਸਰਬ ਸਪੰਨਿ ॥ ਧਰਣੀ ਤਲਾ ਮਹਿ ਧੰਨਿ ॥ ੪੬੭ ॥

ਗੁਨਾਂ ਵਾਲਾ, ਅਪਾਰ ਸੀਲ ਵਾਲਾ। ਅਠਾਰਾਂ (ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ) ਉਦਾਰ, ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸਪੰਨ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ {ਤਲਾ} ਤਖਤੇ ਵਿਚ ਧੰਨ ਹੈ ॥ ੪੬੭ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਇਕ ਰਾਗ ਗਾਵਤ ਨਾਰਿ ॥ ਗੁਣਵੰਤ ਸੀਲ ਅਪਾਰ ॥

ਸੁਖ ਧਾਮ ਲੋਚਨ ਚਾਰ ॥ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ ॥ ੪੬੮ ॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਇਕ ਇਸਤੀ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਜੋ) ਸੀਲ (ਆਦਿਕ) ਅਪਾਰ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਉਸਦੇ) ਸੁੰਦਰ ਨੇਤ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹਨ। (ਜੋ) ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੪੬੮ ॥

ਦੁਤਿ ਮਾਨ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਣ ਵੰਤ ਸੀਲ ਉਦਾਰ ॥

ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਰਾਗ ਨਿਧਾਨ ॥ ਹਰਿ ਲੇਤ ਹੇਰਤ ਪ੍ਰਾਨ ॥ ੪੬੯ ॥

ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਤੇ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਸੀਲ ਤੇ ਉਦਾਰ (ਆਦਿਕ) ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ। ਸੁਖ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। (ਜੋ ਨਜਰ ਭਰਕੇ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ॥ ੪੬੯ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਅਕਲੰਕ ਜੁੱਬਨ ਮਾਨ ॥ ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨ ॥

ਇਕ ਚਿੱਤ ਗਾਵਤ ਰਾਗ ॥ ਉਫਟੰਤ ਜਾਨ ਸੁਹਾਗ ॥ ੪੭੦ ॥

ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਹੀਨ ਜੋਬਨ ਵਾਲੀ। (ਉਹ) ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਖ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਸੁਹਾਗ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟਕੇ (ਬਾਹਰ) ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ॥ ੪੭੦ ॥

ਤਿਹ ਪੇਖ ਕੈ ਜਟਿ ਰਾਜ ॥ ਸੰਗਿ ਲੀਨ ਜੋਗ ਸਮਾਜ ॥

ਰਹਿ ਰੀਝ ਆਪਨ ਚਿੱਤ ॥ ਜੁੱਗ ਰਾਜ ਜੋਗ ਪਵਿੱਤ ॥ ੪੭੧ ॥

ਜਟਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ [ਦੱਤ] ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਜੋਗ ਦਾ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਲੈ ਕਰਕੇ। ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਜੋ) ਰਾਜ ਤੇ {ਜੋਗ} ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ ਹਨ ॥ ੪੭੧ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜੋ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ॥ ਹਿਤ ਕੀਜੀਐ ਅਨਭੰਗ ॥

ਤਬ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਲੋਕ ॥ ਇਹ ਬਾਤ ਮੈ ਨਹੀ ਸੋਕ ॥ ੪੭੨ ॥

ਜੋ (ਕੋਈ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ, {ਅਨ+ਭੰਗ} ਵਿੱਥ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਿੱਤ ਕਰੇਗਾ, ਤਦ (ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੀ) ਹਰਿ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਾ ਲਏਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੋਕ [ਚਿੰਤਾ] ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੪੭੨ ॥

ਚਿਤ ਚਉਪ ਸੋ ਭਰ ਚਾਇ ॥ ਗੁਰ ਜਾਨ ਕੈ ਪਰ ਪਾਇ ॥

ਚਿਤ ਤਉਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ ॥ ਗੁਰ ਤੇਈਸਵੇ ਤਿਹ ਕੀਨ ॥ ੪੭੩ ॥

ਚਾਉ ਤੇ ਚੌਪ [ਖੁਸੀ] ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ (ਉਸਦੇ) ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਤੇਈਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੪੭੩ ॥

ਇਤ ਜੱਛਣੀ ਨਾਰਿ ਰਾਗ ਗਾਵਤੀ ਗੁਰੂ ਤੇਈਸਵੇ ਸਮਾਪਤੰ ॥ ੨੩ ॥

—o—

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਤਬ ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ॥ ਚੜਿ ਮੇਰੁ ਸਿੰਗ ਮਹਾਨ ॥

ਕੀਅ ਘੋਰ ਤਪਸਾ ਉਗ੍ਰ ॥ ਤਬ ਰੀਝ ਏ ਕਛੁ ਸੁਗ੍ਰ ॥ ੪੭੪ ॥

ਤਦ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ, ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਉਚੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕਰਕੇ, ਬੜੀ ਘੋਰ-ਉਗਰ ਤਪਸਯਾ ਕੀਤੀ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ) {ਸੁਗ੍ਰ} ਸੁਘੜ ਪ੍ਰਭੂ ਕੁਝ ਕੁ ਪਰਸੰਨ ਹੋਏ ॥ ੪੭੪ ॥

ਜਗ ਦੇਖ ਕੈ ਬਿਵਹਾਰ ॥ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ ॥

ਇਨ ਕਉਨ ਸੋ ਉਪਜਾਇ ॥ ਫਿਰ ਲੇਤ ਆਪ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪੭੫ ॥

ਜਗਤ ਦਾ ਵਿਉਹਾਰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਮੁਨੀਰਾਜ ਦੱਤ ਨੇ (ਇਹ) ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। (ਕਿ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੌਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਨੇ (ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ? ॥ ੪੭੫ ॥

ਤਿਹ ਚੀਨੀਐ ਕਰਿ ਗਿਆਨ ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਣ ਧਯਾਨ ॥

ਤਿਹ ਜਾਣੀਐ ਜਤ ਜੋਗ ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਦੇਹ ਅਰੋਗ ॥ ੪੭੬ ॥

ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਏ। ਜਗ-ਜੋਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਦੇਹ ਅਰੋਗ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੪੭੬ ॥

ਤਬ ਏਕ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨ ॥ ਜਗਿ ਨਾਸ ਜਾਹਿਨ ਜਾਨ ॥

ਸਭ ਜਗਤ ਕੇ ਪਤਿ ਦੇਖ ॥ ਅਨ ਭਉ ਅਨੰਤ ਅਭੇਖ ॥ ੪੭੭ ॥

ਤਦ ਇਕ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਨ (ਹੋਵੇਗੀ)। ਜਿਸਨੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸ (ਦਾ ਕਾਰਨ) ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਪਤੀ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ! (ਜੋ) ਤਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥ ੪੭੭ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਹਿਨ ਸਾਤਿ ॥ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕਿਯੁੰ ਨ ਅਨਾਤ ॥

ਜਬ ਸੇਵਿਹੋ ਇਕਿ ਨਾਮ ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਣ ਕਾਮ ॥ ੪੭੮ ॥

ਇਕ (ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਭਾਵੇਂ) ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ? ਜਦ ਇਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇਗੇ। ਤਦ (ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ)

ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥ ੪੭੮ ॥

ਬਿਨ ਏਕ ਚੈਬਿਸ ਫੋਕ ॥ ਸਭ ਹੀ ਧਰਾ ਸਬ ਲੋਕ ॥

ਜਿਨ ਏਕ ਕਉ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੋ ਰਸ ਮਾਨ ॥ ੪੭੯ ॥

ਇਕ (ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਚੱਵੀ ਘੰਟੇ ਬਿਅਰਥ ਹਨ । ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬਿਅਰਥ ਹਨ । ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਚੱਵੀ ਘੰਟੇ ਹੀ ਰਸ ਮਾਨਦਾ ਹੈ ॥ ੪੭੯ ॥

ਜੇ ਏਕ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ ॥ ਤਿਨ ਚਉ ਬਿਸੋ ਰਸਿ ਲੀਨ ॥

ਜਿਨ ਏਕ ਕੇ ਨਹੀ ਬੁਝ ॥ ਤਿਹ ਚਉਬਿਸੋ ਨਹੀ ਸੁਝ ॥ ੪੮੦ ॥

ਜੇਹੜੇ ਇਕ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੱਵੀ ਘੰਟੇ ਹੀ ਰਸ ਲਿਆ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਵੀ-ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਭੀ ਸੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੪੮੦ ॥

ਜਿਨ ਏਕ ਕੋ ਨਹੀ ਚੀਨ ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੋ ਫਲ ਹੀਨ ॥

ਜਿਨ ਏਕ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੋ ਰਸ ਮਾਨ ॥ ੪੮੧ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਵੀ ਘੰਟੇ ਹੀ ਫਲ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੱਵੀ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਰਸ ਹੀ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੪੮੧ ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਪਦ ਛੰਦ ॥ ਏਕਹਿ ਜਉ ਮਨ ਆਨਾ ॥ ਦੂਸਰ ਭਾਵ ਨ ਜਾਨਾ ॥

ਦੁੰਦਭ ਦਉਰ ਬਜਾਏ ॥ ਫੁਲ ਸੁਰਨ ਬਰਖਾਏ ॥ ੪੮੨ ॥

ਜੇਕਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । (ਤਦ) ਦੂਜਾ-ਭਾਵ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਧੌਸੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਹਨ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ੪੮੨ ॥

ਹਰਖੇ ਸਬ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥ ਗਾਵਤ ਦੇ ਦੇ ਤਾਰੀ ॥

ਜਿਤ ਜਿਤ ਡੋਲਤ ਫੁਲੇ ॥ ਗ੍ਰਹ ਕੇ ਸਬ ਦੁਖ ਭੂਲੇ ॥ ੪੮੩ ॥

ਸਾਰੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ [ਜੋਗੀ-ਸੰਨਿਆਸੀ] ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੈਂਤੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ (ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ) ਫੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁੱਖ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੮੩ ॥

ਤਾਰਕ ਛੰਦ ॥ ਬਹੁ ਬਰਖ ਜਬੈ ਤਪਸਾ ਤਿਹ ਕੀਨੀ ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਕ੍ਰਿਆ ਜੁ ਕਹੀ ਧਰ ਲੀਨੀ ॥

ਤਬ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਹੁਐ ਬਿਯੋਤ ਬਤਾਈ ॥

ਤਬ ਹੀ ਦਸਓ ਦਿਸ ਸੂਝ ਬਨਾਈ ॥ ੪੮੪ ॥

ਜਦ ਬਹੁਤ ਵਰਿਆਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਪਸਯਾ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਆ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਕਹੀ, (ਉਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਧਰ ਲਈ। ਤਦ ਨਾਥ ਨੇ ਸਨਾਥ ਹੋ ਕਰਕੇ {ਬਿਯੋਤ} ਜੁਗਤੀ ਦੱਸ ਦਿਤੀ, ਅਤੇ ਤਦ (ਫਿਰ) ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦਸਾਂ ਹੀ ਦਿਸਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ॥ ੪੮੪ ॥

ਦਿਜ ਦੇਵ ਤਬੈ ਗੁਰ ਚਉਬਿਸ ਕੈ ਕੈ ॥

ਗਿਰ ਮੇਰ ਗਏ ਸਬ ਹੀ ਮੁਨ ਲੈ ਕੇ ॥

ਤਪਸਾ ਜਬ ਘੋਰ ਤਹਾਂ ਤਿਨ ਕੀਨੀ ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਤਬੈ ਤਿਹ ਯਾਸਿਖ ਦੀਨੀ ॥ ੪੮੫ ॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਚੇਵੀਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਤਦ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਘੋਰ ਤਪਸਯਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਗੁਰਦੇਵ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ॥ ੪੮੫ ॥

ਤੇਟਕ ਛੰਦਾ। ਗਿਰ ਮੇਰ ਗਏ ਰਿਖ ਬਾਲਕ ਲੈ ॥ ਧਰ ਸੀਸ ਜਟਾ ਭਗਵੇ ਪਟਕੈ ॥

ਤਪ ਘੋਰ ਕਰਾ ਬਹੁ ਬਰਖ ਦਿਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜਾਪ ਨ ਛੇਰਸ ਏਕ ਛਿਨਾ ॥ ੪੮੬ ॥

(ਦੱਤ) ਰਿਖੀ (ਸਾਰੇ) ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ (ਤੇ ਤਨ ਉਤੇ) ਭਗਵੇ (ਰੰਗ ਦੇ) ਕਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ (ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੜਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਛਿਨ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਭੀ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ॥ ੪੮੬ ॥

ਦਸ ਲੱਛ ਸੁ ਬੀਸ ਸਹੰਸੁ ਬ੍ਰਖੰ ॥ ਤਪ ਕੀਨ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਰਿਖੰ ॥

ਸਬ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਚਲਾਇ ਮੰਤੰ ॥ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ਮਹਾਂ ਮਤ ਗੂੜ ਗਤੰ ॥ ੪੮੭ ॥

ਦਸ ਲੱਖ ਤੇ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ (ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾ ਵਿਚ (ਆਪਨਾ) ਮਤ ਚਲਾ ਕਰਕੇ, (ਜੋ) ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੱਤ ਤੇ ਗੂੜ ਗਤੀ ਵਾਲੇ (ਦੱਤ) ਦੇਵ ਹਨ ॥ ੪੮੭ ॥

ਰਿਖ ਰਾਜ ਦਸਾ ਜਬ ਅੰਤ ਭਈ ॥ ਬਲ ਜੋਗਹੁ ਤੇ ਮੁਨਿ ਜਾਨ ਲਈ ॥

ਧੂਅਰੋ ਜਗ ਧਉਲੁਰ ਜਾਨ ਜਟੀ ॥ ਕਛੁ ਅਉਰ ਕ੍ਰਿਆ ਇਹ ਭਾਂਤ ਠਟੀ ॥ ੪੮੮ ॥

ਜਦੋਂ (ਦੱਤ) ਰਿਖੀ ਰਾਜ ਦੀ ਅੰਤ ਦਸਾ (ਨੇੜੇ) ਹੋਈ। ਜੋਗ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦਸਾ ਜਾਣ ਲਈ। (ਉਸ) ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ 'ਧੂਏ' ਦੇ ਮਹੱਲ (ਸਮਾਨ) ਜਾਨ (ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਕ੍ਰਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਾ ਲਈ ॥ ੪੮੮ ॥

ਸਧਿ ਕੈ ਪਵਨੈ ਰਿਖ ਜੋਗ ਬਲੰ ॥ ਤਜ ਚਾਲ ਕਲੇਵਰ ਭੂਮਿ ਤਲੰ ॥
ਕਲ ਫੋਰ ਉਤਾਲ ਕਪਾਲ ਕਲੀ ॥ ਤਿਹ ਜੋਤਿ ਸੁ ਜੋਤਿਹ ਮੱਧਿ ਮਿਲੀ ॥੪੮੯॥

ਰਿਖੀ ਨੇ ਜੋਗ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ (ਆਪਨੇ ਸ਼ਾਸਾਂ ਰੂਪ) ਪਵਨ ਨੂੰ ਸਾਧ [ਕੱਠੀ] ਕਰਕੇ,
(ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੜਾਈ ਅਤੇ) ਧਰਤੀ ਉਪਰ {ਕਲੇਵਰ} ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ (ਆਪ) ਚਲਦੇ
ਹੋਏ। {ਉਤਾਲ} ਛੇਤੀ ਨਾਲ {ਕਲ} ਸ਼ਾਸ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਕਪਾਲ-ਕਲੀ ਨੂੰ ਭੰਨ ਲਿਆ।
(ਫਿਰ) ਉਸਦੀ ਜੋਤ [ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ] ਜੋਤੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਮਿਲ ਗਈ ॥ ੪੮੯ ॥

ਕਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਵਾਲ ਕਰਾਲ ਲਸੈ ॥ ਜਗ ਜੰਗਮ ਥਾਵਰ ਸਰਬ ਕਸੈ ॥
ਜਗ ਕਾਲਹਿ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲ ਰਚਾ ॥

ਜਿਹ ਬੀਚ ਫਸੇ ਬਿਨ ਕੋ ਨ ਬਚਾ ॥ ੪੯੦ ॥

'ਕਾਲ' ਸ਼ਕਤੀ (ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਡਰਾਉਣੀ {ਕ੍ਰਵਾਲ} ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ।
(ਜਿਸਨੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ {ਥਾਵਰ} ਇਕ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਇਤ
ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵ (ਭੈ ਵਿਚ) ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਲ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ
ਜਾਲ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੪੯੦॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਨਰੇਸਨ ਜੀਤ ਅਨੇਸ ਬਡੇ ਅਵਨੇਸ ਸੰਘਾਰੇ ॥

ਆਠੋ ਈ ਸਿੱਧ ਸਬੈ ਨਵ ਨਿੱਧਿ ਸਮਿੱਧਨ ਸਰਬ ਭਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਾਰੇ ॥

ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ ਬਨਿਤਾ ਬਹੁਤੈ ਘਰਿ ਮਾਲ ਭਰੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਸਭਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਬਿਹੀਨ ਅਧੀਨ ਭਏ ਜਮ ਅੰਤਿ ਕੋ ਨਾਰੋ ਹੀ ਪਾਇ ਸਿਧਾਰੇ ॥੪੯੧॥

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਦੇਸਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ੨ {ਅਨੇਸ} ਸੈਨਾਪਤੀ
{ਅਵਨੇਸ} ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਅੱਠੇ ਹੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਨੌਂ ਨਿੱਧੀਆਂ ਅਤੇ
ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੰਪਦਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਇਸਤੀ
ਘਰ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਮਾਲ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ (ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ) ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ
ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। (ਉਹ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਨੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ
(ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ) ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਹੀ ਪੈਰੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੪੯੧ ॥

ਰਾਵਨ ਕੇ ਮਹਿਰਾਵਨ ਕੇ ਮਨ ਨਲ ਕੇ ਚਲਤੇ ਨ ਚਲੀ ਗਉ ॥

ਭੋਜ ਦਿਲੀਪਤ ਕੈਰਵਿ ਕੈ ਨਹੀ ਸਾਬ ਦਯੋ ਰਘਨਾਥ ਬਲੀ ਕਉ ॥

ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਅਬ ਲੋ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸਾਚ ਕਹੈ ਅਘ ਅਉਘ ਦਲੀ ਸਉ ॥

ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾ ਪਸੁ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਨ ਹਲੀ ਹਉ ॥੪੯੨॥

ਰਾਵਨ ਦੇ, ਮਹੀ ਰਾਵਨ ਦੇ, ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਦੇ, ਤੇ ਨਲ ਰਾਜਾ ਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ
 ਮੈਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਗਈ ਹਾਂ। ਭੋਜ (ਰਾਜਾ ਤੇ) ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ (ਦਲੀਪ ਰਾਜਾ)
 ਅਤੇ ਕੈਰਵਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸਾਥ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਰਾਜੇ) ਰਾਘਨਾਥ ਬਲੀ ਨੂੰ (ਭੀ ਮੈਂ
 ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ)। ਸਾਹੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾਕੇ (ਮੈਂ) ਸੱਚ
 ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, (ਕਿ) ਅੱਜ-ਤਕ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗਈ ਹਾਂ। ਹੋਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਹੀਨੇ
 ਮਹਾਂ ਪਸੂ ! ਚੇਤੇ ਕਰ, ਅਤੇ ਚੇਤੇ ਰਖ (ਕਿ) ਮੈਂ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲੀ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ
 ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਕਦੇ ਹਿੱਲੀ ਹਾਂ ॥ ੪੯੨ ॥

ਸਾਚ ਅੰ ਝੂਠ ਕਹੇ ਬਹੁਤੇ ਬਿਧ ਕਾਮ ਕਰੇਧ ਅਨੇਕ ਕਮਾਏ ॥
 ਭਾਜ ਨਿਲਾਜ ਬਚਾ ਧਨ ਕੇ ਡਰ ਲੋਕ ਰਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਏ ॥
 ਦੁਆਦਸ ਬਰਖ ਪੜਾ ਨ ਗੁੜਿਓ ਜੜੁ ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ਨਾਹਿਨ ਪਾਏ ॥
 ਲਾਜ ਬਿਹੀਨ ਅਧੀਨ ਰਾਹੇ ਜਮਅੰਤਕੋ ਨਾਰੋਹੀ ਪਾਇ ਸਿਧਾਏ ॥੪੯੩॥

ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਬਹੁਤ ਤੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ (ਹੀ ਕੰਮ) ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ
 ਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਧਨ ਦੇ ਬਚਾਉ ਵਾਸਤੇ ਨਿਲੱਜ ਹੋਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਡਰ
 (ਮਨ ਤੋਂ ਮਿਟ) ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਭੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਥ
 ਪੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਰੁੜ੍ਹਿਆ (ਇਕ ਭੀ ਅੱਖਰ) ਨਹੀਂ, ਮੁਰਖ ਨੇ {ਰਾਜੀਵ} ਕਮਲ
 ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ (ਪੁੱਠ ਨੂੰ) ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੱਜਾ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ,
 ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਮ ਦਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗਾ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੩ ॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਬਸਤੁ ਧਰੋ ਭਗਵੇ ਮੁਨਿ ਤੇ ਸਬ ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਜਲੈਗੀ ॥
 ਕਿਯੋਂ ਇਮ ਰੀਤ ਚਲਾਵਤ ਹੋ ਦਿਨ ਦੈਕ ਚਲੈ ਸਬਦਾ ਨ ਚਲੈਗੀ ॥
 ਕਾਲ ਕਰਾਲ ਕੀ ਰੀਤ ਮਹਾਂ ਇਹ ਕਾਹੂ ਜੁਗੋਸ ਛਲੀ ਨ ਛਲੈਗੀ ॥
 ਸੁੰਦਰ ਦੇਹਿ ਤੁਮਾਰੀ ਮਹਾ ਮੁਨਿ ਅੰਤਿ ਮਸਾਨ ਹੈ ਧੂਰ ਰਲੈਗੀ ॥੪੯੪॥

ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ (ਸਰੀਰ ਉਤੇ) ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਉਹ ਸਾਰੇ
 ਹੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਵਨਗੇ। ਇਹ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾ ਕਿਉਂ ਤੋਰਦਾ ਹੈ ? ਦੋ
 ਕੁ ਦਿਨ (ਇਹ ਰੀਤ) ਤੁਰ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨਗੀਆਂ (ਜੋ) ਕਾਲ ਦੀ ਮਹਾਂ
 ਡਰਾਉਣੀ ਰੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ (ਰੀਤੀ) ਕਿਸੇ ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਨੇ ਨਾ ਛਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛਲੀ
 ਜਾਏਗੀ। ਹੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ! ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੀ ਸੋਹਣੀ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਾਕ
 ਹੋਕੇ, ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਏਗੀ ॥ ੪੯੪ ॥

ਕਾਹੇ ਕੋ ਪੈਨ ਭਛੇ ਸੁਨਿ ਹੋ ਮੁਨਿ ਪਉਨ ਭਛੇ ਕਛੁ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ ॥

ਕਾਹੇ ਕੋ ਬਸਤੁ ਕਰੋ ਭਗਵਾ ਇਨ ਬਾਤਨ ਸੇ ਭਗਵਾਨ ਨ ਹੈ ਹੈ
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ ਦੇਖਹੁ ਤੇ ਸਬ ਹੀ ਬਸ ਕਾਲ ਸਬੈ ਹੈ ਹੈ
 ਜਾਰ ਅਨੰਗ ਨ ਨੰਗ ਕਹਾਵਤ ਸੀਸ ਕੀ ਸੰਗਿ ਜਟਾਉ ਨ ਜੈ ਹੈ ॥੪੯੫॥

ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਸੁਣੋ, ਪੈਣ ਕਿਉਂ ਭੱਖਦੇ ਹੋ (ਅਰਥਾਤ ਹਵਾ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ
 ਹੋ) ? ਹਵਾ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਭੀ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ । ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ
 ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਗਵੇ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਭਗਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।
 ਵੇਦਾਂ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ (ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ) ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲ
 ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ । (ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸਾਂ) ਅਨੰਗ [ਕਾਮ] ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਅਤੇ
 ਆਪਨੂੰ) ਨਾਂਗਾ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ? (ਚੇਤੇ ਰਖੋ, ਇਹ ਸਿਰ ਦੀਆਂ) ਜਟਾਂ ਭੀ ਸਿਰ
 ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ॥ ੪੯੫ ॥

ਕੰਚਨ ਕੂਟ ਗਿਰਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ ਸਾਤ ਓ ਸਾਗਰ ਕਿਯੋਂ ਨ ਸੁ ਕਾਨੋ
 ਪਸਚਮ ਭਾਨ ਉਦਿਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ ਗੰਗ ਬਹੀ ਉਲਟੀ ਅਨਮਾਨੋ
 ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਤਪਯੋ ਰਵਿ ਕਾਹੇ ਨ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਦਿਨੀਸ ਪ੍ਰਮਾਨੋ
 ਕਿਯੋਂ ਡਮ ਡੋਲ ਡੁਬੀ ਨ ਧਰਾ

ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਨਿਪਾਤਨਿ ਤਿਯੋਂ ਜਗ ਜਾਨੋ ॥ ੪੯੬ ॥

ਸੁਨੋ ਦਾ {ਕੂਟ} ਪਹਾੜ ਕਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ
 (ਕਦੇ) ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੁਕ ਗਏ ਹੋਨ । ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ
 ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਕਦੇ ਉਲਟੀ ਵਗ ਪਈ ਹੋਵੇ, (ਇਸ ਗਲ ਦਾ) ਅਨਮਾਨ ਕਰ
 ਲਵੋ । ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਅਤਿਯੰਤ ਤਪ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ
 ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਸੂਰਜ (ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੀਤਲ) ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ
 (ਰੂਪ ਬੇੜੀ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬ ਗਈ ? (ਦੱਤ) ਮੁਨੀ ਰਾਜ (ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ) ਨਾਸ
 ਜਾਣਾ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲਵੇ ॥ ੪੯੬ ॥

ਅਤ੍ ਪਰਾਸਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਬਯਾਸ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤੇ ਮੁਨਿ ਭਾਏ ॥
 ਭਾਲਵ ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਮੁਨੀਸੂਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂੰ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨਾਏ ॥
 ਅਗਸਤ ਪੁਲਸਤ ਬਸਿਸਟ ਤੇ ਆਦਿ ਨ ਜਾਨ ਪਰੇ ਕਿਹ ਦੇਸ ਸਿਧਾਏ ॥
 ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਇ ਬਨਾਇ ਮਹਾ ਮਤਿ ਫੇਰਿ ਮਿਲੇ ਪਰ ਫੇਰ ਨ ਆਏ ॥੪੯੭॥

ਅਤ੍ (ਰਿਖੀ), ਪਰਾਸਰ, ਨਾਰਦ, ਸਾਰਦਾ ਤੇ ਬਿਆਸ ਆਦਿਕ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਮੁਖੀ

ਹੋਏ ਹਨ । ਗਾ
 ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ ? (ਇਹ
 ਬਨਾਉਂਦੇ ਸ
 ਦੇ) {ਫੇਰਿ}
 ਬ੍ਰਹਮ ਨਿ
 ਪ੍ਰੀਤ ਰਲੀ
 ਪੁੰਨ ਕਬਾ
 ਪੂਰਣ ਧਿ
 { ਬ੍ਰਹਮ
 ਹੋਨਾ
 ਦਾ
 ਭਾਵ
 ਬ੍ਰਹਮ
 ਵਿਚ ਮਿਲ
 ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹ
 ਇਹ ਪਵਿੱਤ
 ਕਥਨ ਕੀਤੀ
 ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰੁੱਦ
 (ਨੋਟ-
 ਅਧਿਆਯ ਦੇ
 ਇਤਿ

ਹੋਏ ਹਨ। ਗਾਲਵ ਆਦਿਕ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਮਹਾਂ-ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਸਤ, ਪੁਲਸਤ ਤੇ ਵਸਿਸਟ ਆਦਿਕ ਕਿਸ ਦੇਸ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ? (ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ) ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। (ਕਿ ਜੋ) ਮੰਤ੍ਰ (ਦੇਕੇ ਚੇਲੇ) ਬਨਾਉਂਦੇ ਸਨ, (ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੜੇ ੨ ਮੱਤ ਤੌਰ ਦਿਤੇ ਸਨ, (ਉਹ ਸਾਰੇ ਚਰਾਸੀ ਦੇ) {ਫੇਰਿ} ਚੱਕ੍ਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਫੇਰ (ਮੁੜਕੇ ਇਥੇ) ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ ॥੪੮੭॥

ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਧ ਕੋ ਫੇਰ ਮੁਨੀਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸੁ ਜੋਤਿ ਕੇ ਮੱਧਿ ਮਿਲਾਨੀ ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਰਲੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੋ ਇਮ ਬੇਦਨ ਸੰਗਿ ਮਿਲੈ ਜਿਮ ਬਾਨੀ ॥
ਪੁੰਨ ਕਥਾ ਮੁਨਿ ਨੰਦਨ ਕੀ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਖ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਖਾਨੀ ॥
ਪੂਰਣ ਧਿਆਇ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਜਯ ਸ੍ਰੀ ਜੱਗਨਾਥ ਭਵੇਸ ਭਵਾਨੀ ॥੪੯੮॥

{ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਧ = ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧ, ਇਕ ਨਾੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਤਾਲੂ ਦੇ ਛੇਕ ਹੇਠਾਂ ਹੈ, ਯੋਗੀ ਜਨ ਇਸੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਸਾਂ ਦਾ ਵਿਸਰਜਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਮੁਨੀਸ = [ਮੁਨ + ਈਸ] ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ, ਭਾਵ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ॥ ਜੋਤਿ = ਆਤਮਾ ॥ ਬਾਨੀ = ਸਾਰਸੁਤੀ ॥ ਪੁੰਨ ਕਥਾ = ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ॥ ਭਵੇਸ = ਰੁਦ੍ਰ ॥ ਭਵਾਨੀ = ਰੁਦ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ॥ }

ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਫੋੜ ਕਰਕੇ, ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਦੀ ਆਤਮਾਂ-ਪਰਮ-ਆਤਮਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ (ਪੂਰਨ ਆਤਮਾਂ) ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਸੁਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅਤੀ) ਮੁਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਕਥਾ ਕਹਿ ਕਰਕੇ (ਸੁਣਾਈ ਹੈ, ਜੋ) ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਧਿਆਇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਰੁਦ੍ਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ॥ ੪੯੮ ॥

(ਨੋਟ—ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਸਪੰਨ ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅਸੀਰਵਾਦ ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ)।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦੱਤ ਮਹਾਤਮ ਰੁਦ੍ਰਵਤਾਰ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮਾਪਤੰ ਸੁਭੰ ਭਵੇਤ ਗੁਰੂ ਚਉਬੀਸ ॥੨੪॥

੧ ਓ ਅਥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ ॥ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੱਤ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਪੁਰਣ ਮਤ ਕੋ ਕੀਨ ਪਸਾਰਾ ॥
ਅੰਤ ਜੋਤ ਸੋ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਨੀ ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭਵਾਨੀ ॥ ੧ ॥

ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਦੱਤ ਜੀ' ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ (ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਨੇ) ਮੱਠ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ (ਉਸਦੀ) ਆਤਮਾ {ਜੋਤੀ} ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਿਲ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਭਵਾਨੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਏਕ ਲੱਛ ਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨਾ ॥ ਪਾਛੇ ਚਲਾ ਜੋਗ ਕੋ ਬਾਨਾ ॥

ਗਯਾਰਵ ਬਰਖ ਬਤੀਤਤ ਭਯੋ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਪੁਰਖ ਭੂ ਅਵਯੋ ॥ ੨ ॥

ਇਕ ਲੱਖ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ, (ਉਸਦੇ) ਮਗਰੋਂ ਜੋਗ ਦਾ ਭੇਖ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਚਲਿਆ ਹੈ। (ਜਦ) ਯਾਰਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ ਗੁਜਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। (ਤਦ) 'ਪਾਰਸ ਨਾਥ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ, ਇਕ) ਪੁਰਖ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਵਤਰਿਆ ਸੀ ॥ ੨ ॥

ਰੋਹ ਦੇਸ ਸੁਭ ਦਿਨ ਭਲ ਬਾਨੁ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਭਯੋ ਸੁਰ ਰਯਾਨੁ ॥

ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਸਿ ਅਵਰ ਨ ਹੋਊ ॥ ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਮਾਤ ਪਿਤ ਦੋਊ ॥ ੩ ॥

ਰੋਹ (ਨਾਮ ਵਾਲੇ) ਦੇਸ (ਵਿਚ), ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਤੇ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾਂ (ਵਿਚ) {ਸੁਰਰਯਾਨੁ} ਦਿੱਬ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਪਾਰਸ-ਨਾਥ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਚੋਹਰੇ ਉੱਤੇ) ਬੈਠਕਾ ਤੇਜ (ਦਮਕਦ ਸੀ), ਅਜੇਹੇ (ਤੇਜ ਵਾਲਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੀ (ਤੇਜ ਵੇਖਕੇ) ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੩ ॥

ਦਸ ਉ ਦਿਸਨਿ ਤੇਜ ਅਤ ਬਢਾ ॥ ਦ੍ਰਾਦਸ ਭਾਨ ਏਕ ਹੋ ਚਢਾ ॥

ਦਸ ਦਿਸ ਲੋਕ ਉਠੇ ਅਕੁਲਾਈ ॥ ਭੂਪਤ ਤੀਰਪੁਕਾਰੇ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥

ਦਸਾਂ ਹੀ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਤੇਜ ਵਧ ਗਿਆ ਸੀ। (ਮਾਨੋਂ) ਬਾਰਾਂ-ਸੂਰਜ (ਇਕੋ) (ਵੇਰੀ ਇਕੱਠੇ) ਹੋਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਹਨ। ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਘਬਰਾ ਉੱਠੇ ਸਨ। (ਸਭਨਾਂ ਨੇ) ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥ ੪ ॥

ਸੁਨੋ ਭੂਪ ਇਕ ਕਹੋ ਕਹਾਨੀ ॥ ਏਕ ਪੁਰਖ ਉਪਜਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥

ਜਿਹ ਸਮ ਰੂਪ ਜਗਤ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਏਕੈ ਘੜਾ ਬਿਧਾਤਾ ਸੋਈ ॥ ੫ ॥

ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। (ਤੇਰੇ ਸ਼ੋਹਰ ਵਿਚ) ਇਕ ਅਭਿਮਾਨੀ

ਪਰਖ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ (ਸੁੰਦਰ) ਰੂਪ (ਵਾਲਾ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਇਕ ਉਸੇ ਨੂੰ (ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ) ਘੜਿਆ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਕੈ ਗੰਧਬ ਜੱਛ ਕੋਈ ਅਹਾ ॥ ਜਾਨੁਕ ਦੂਸਰ ਭਾਨਾ ਦੜ ਰਹਾ ॥
ਅਤਿ ਜੋਬਨ ਝਮਕਤ ਤਿਹੰ ਅੰਗਾ ॥ ਨਿਰਖਤ ਜਾਕੇ ਲਜਤ ਅਨੰਗਾ ॥੬॥

ਜਾਂ ਕੋਈ ਜੱਛ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗੰਧਰਬ ਹੈ । ਮਾਨੋਂ, ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਜਵਾਨੀ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਮਦੇਵ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਰੂਪਤ ਦੇਖਨ ਕਾਜ ਬੁਲਾਵਾ ॥ ਪਹਿਲੇ ਦਯੋਸ ਸਾਬ ਚਲ ਆਵਾ ॥
ਹਰਖ ਹਿਦੇ ਧਰਕੇ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥ ਜਾਨੁਕ ਦੁਤੀ ਦੱਤ ਅਵਤਾਰੀ ॥ ੭ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ (ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ) ਸੱਦ ਮੰਗਵਾਇਆ । (ਬੁਲਾਉਣ ਗਏ ਹੋਏ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਨਾਲ, (ਉਹ) ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਚਲਕੇ (ਰਾਜੇ ਕੋਲ) ਆ ਗਿਆ । (ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਜਟਾਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਖ ਹੋਇਆ, ਪਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਕਲੇਜੇ ਧੜਕਣ ਲੱਗ ਪਏ । (ਸਮਝਨ ਲੱਗੇ) ਮਾਨੋਂ, (ਇਹ) ਦੱਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੭ ॥

ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਕਾਂਪੇ ਜਟ ਧਾਰੀ ॥ ਯਹ ਕੋਊ ਭਯੋ ਪੁਰਖ ਅਵਤਾਰੀ ॥
ਯਹ ਮਤ ਦੂਰ ਹਮਾਰਾ ਕੈ ਹੈ ॥ ਜਟਾ ਧਾਰਿ ਕੋਈ ਰਹੈ ਨ ਪੈ ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਰੂਪ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ । (ਅਤੇ ਸੋਚਨ ਲੱਗੇ) ਏਹ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ । (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ॥ ੮ ॥

ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਰਖ ਤਬ ਰਾਜਾ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪੁਲਕਤ ਚਿਤ ਗਾਜਾ ॥
ਜਿੱਹ ਜਿੱਹ ਲਖਾ ਰਹੈ ਬਿਸਮਾਈ ॥ ਜਾਨੁਕ ਰੰਕ ਨਵੇ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥੯॥

ਉਸ ਵੇਲੇ (ਉਸਦੇ) ਤੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਰਾਜਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ (ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋ) ਪੁਲਕਾਵਲੀ ਆ ਗਈ । ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਹ ਉਹ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ । ਮਾਨੋਂ ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਨੈਂ ਨਿਧਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਹਨ ॥ ੯ ॥

ਮੋਹਨ ਜਾਲ ਸਭਨ ਸਿਰ ਡਾਰਾ ॥ ਚੇਟਕ ਬਾਨ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਹੁੈ ਮਾਰਾ ॥
ਜੋਹ ਤੋਹ ਮੋਹਿ ਸਕਲ ਨਰ ਗਿਰੇ ॥ ਜਾਨ ਸੁਭਟ ਸਾਮੁਹਿ ਰਣ ਭਿੰਗੇ ॥੧੦॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੋਹਨ ਜਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ) ਚੇਟਕ ਬਾਨ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਖ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਭਿੰਗੇ ਪਏ ਹਨ । ਮਾਨੋਂ ਸੁਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਸਾਹਮਨੇ ਹੋਕੇ ਲੜੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਨਰ ਨਾਰੀ ਜਿੱਹ ਜਿੱਹ ਤੱਹ ਪੇਖਾ ॥ ਤਿੱਹ ਤਿੱਹ ਮਦਨ ਰੂਪ ਅਵਿਰੇਖਾ ॥
ਸਾਧਨ ਸਰਬ ਸਿੱਧਿ ਕਰ ਜਾਨਾ ॥ ਜੋਗਨ ਜੋਗ ਰੂਪ ਅਨਮਾਨਾ ॥੧੧॥

ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਇਸਤੀ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ । ਉਸ ਉਸ ਨੇ {ਮਦਨ} ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ {ਅਵਿਰੇਖਾ} ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ (ਸਰੂਪ) ਕਰਕੇ ਜਾਨਿਆ ਹੈ । ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਜੋਗ ਰੂਪ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਰਨਵਾਸ ਲੁਭਾਨਾ ॥ ਦੇ ਤਹ ਸੁਤਾ ਨਿਪਤ ਮਨ ਮਾਨਾ ॥
ਨਿਪ ਕੇ ਭਯੋ ਜਬੈ ਜਾਮਾਤਾ ॥ ਮਹਾ ਧਨੁਖ ਧਰ ਬੀਰ ਬਿਖਯਾਤਾ ॥੧੨॥

ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ (ਸਾਰਾ) ਰਨਵਾਸ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । "ਉਸਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂ" ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ । ਜਦ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਵਾਈ ਹੋ ਗਿਆ । (ਜੋ) ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਗਟ ਸੂਰਮਾ ਸੀ ॥ ੧੨ ॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਅਰੁ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪੂ ॥ ਜਾਨੁ ਜਪੈਹੈ ਆਪਨ ਜਾਪੂ ॥
ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਸੁਰਿ ਗਯਾਨਾ ॥ ਜਾ ਸਮ ਪੰਡਿਤ ਜਗਤ ਨ ਆਨਾ ॥੧੩॥

ਬੜਾ ਹੀ (ਸੁੰਦਰ) ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਪਨੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਵਾਏਗਾ । ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੱਬ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

ਬੋਰਿ ਬਹਿਕ੍ਰਮ ਬੁੱਧਿ ਬਿਸੇਖਾ ॥ ਜਾਨੁਕ ਧਰਾ ਬਿਤਨ ਯਹਿ ਭੇਖਾ ॥
ਜਿੱਹ ਜਿੱਹ ਰੂਪ ਤਵਨ ਕਾ ਲਾਹਾ ॥ ਸੋ ਸੋ ਚਮਕ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੁਐ ਰਹਾ ॥੧੪॥

(ਉਮਰਾ ਭਾਵੇਂ) ਬੋਝੀ (ਹੈ, ਪਰ) {ਬਹਿਕ੍ਰਮ} ਬਲ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈ । ਜਿਸ ਜਿਸਨੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹੋ ਉਹੋ (ਹੀ ਚੇਹਰੇ ਦੀ) ਚਮਕ (ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਮਾਨ ਭਰੇ ਸਰ ਸਾਨ ਧਰੇ ਮਠ ਸਾਨ ਚੜੇ ਅਸਿ ਸ੍ਰੇਣ ਤਿਸਾਏ ॥
ਲੇਤ ਹਰੇ ਜਿਹ ਡੀਤ ਪਰੇ ਨਹੀ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ ॥

ਭੀਮ ਝਰੇ ਜਨ ਸੇਲ ਹਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਗਿਰੇ ਜਨੁ ਦੇਖਨ ਆਏ ॥
ਜਾਸ ਹਿਰੇ ਸੋਊ ਮੈਨ ਘਿਰੇ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰੇਨ ਉਠੰਤ ਉਠਾਏ ॥੧॥੧੫

(ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ) ਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ (ਹੋਏ ਹਨ, ਜਾਂ) ਸਾਨ ਤੇ ਧਰੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਹਨ, (ਜਾਂ) ਮੱਠੇ* ਸਾਨ ਤੇ ਚੜੇ ਹੋਏ {ਅਸਿ} ਖੜਗ (ਹਨ, ਜਾਂ) ਲਹੂ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਹਨ । (ਉਸਦੇ)

*ਮੱਠੀ ਸਾਨ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇਜ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪਾਨ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮੋੜਿਆ
(ਜਾਏ ਤਦ ਭੀ) ਘਰ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ । (ਜੋ) ਪਾਰਸ (ਨਾਥ ਨੂੰ) ਵੇਖਨ ਆਏ ਸਨ,
(ਉਹ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ {ਭੀਮ-ਭਰੋ} ਘੋਰਨੀ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਮਾਨੋ {ਸੇਲ ਹਰੇ} ਬਰਛੇ ਦੇ
ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜਿਸਨੂੰ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ
ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, (ਜੋ) ਉਠਾਇਆਂ ਵੀ ਉੱਠਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ੧੫ ॥

ਸੋਭਤ ਜਾਨ ਸੁਧਾ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ਕੂਪ ਸੁਧਾਰੇ ॥
ਲਾਜਿ ਕੇ ਜਾਨ ਜਹਾਜ ਬਿਰਾਜਤ ਹੇਰਤ ਹੀ ਹਿਰ ਲੇਤ ਹਕਾਰੇ ॥
ਹਉ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਭੁਮਯੋ ਖਗ ਜਯੋਂ ਇਨ ਕੀ ਸਮ ਰੂਪ ਲਖੇ ਨ ਨਿਹਾਰੇ ॥
ਪਾਰਥ ਬਾਨ ਕਿ ਜੁੱਬਨ ਖਾਨ ਕਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਿ ਕਾਮ ਕਟਾਰੇ ॥੨॥੧੬॥

(ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੁੰਦਰ (ਨੇਤ੍ਰ) ਮਾਨੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਤਲਾਉ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ
(ਅਥਵਾ) ਮਾਨੋ ਕਾਮ ਦੇ ਖੂਹ ਸੁਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । (ਅਥਵਾ) ਲੱਜਿਆ ਦੇ ਜਹਾਜ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ (ਦੇ ਪਾਣਾਂ ਨੂੰ) ਲਲਕਾਰਕੇ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਚੋਹਾਂ ਕੁਟਾਂ
ਵਿਚ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ (ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ, (ਪਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ
(ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ) ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ) ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰ ਹਨ ? ਜਾਂ
ਜੋਬਨ ਦੀ ਖਾਨ ? ਜਾਂ ਕਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਨ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਕਟਾਰੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥

ਤੰਤ੍ਰ ਭਰੇ ਕਿਧੈ ਜੰਤ੍ਰ ਜਰੇ ਅਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹਰੇ ਚਖ ਚੀਨਤ ਯਾਤੇ ॥
ਜੋਬਨ ਜੋਤ ਜਗੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਰੰਗੇ ਮਦ ਸੇ ਮਦੁਆ ਤੇ ॥
ਰੰਗ ਸਹਾਬ ਕਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਸੇ ਸੀਖੇ ਹੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰੋਰਕ ਘਾਤੇ ॥
ਮਾਧੁਰੀ ਮੂਰਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਹੇਰਤਿ ਹੀ ਹਰ ਲੇਤ ਹੀਯਾ ਤੇ ॥੩॥੧੭॥

{ਚਖ} ਨੈਨ ਤੰਤ੍ਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ? ਅਥਵਾ ਜੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ (ਜਾਂ)
ਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਚੁਰਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨੇਤਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੁਆਨ
ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਜਗਦੇ ਹੋਏ, ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਅਥਵਾ) ਮਦ ਦੇ
ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ {ਮਦੁਆ} ਸ਼ਰਾਬੀ ਹਨ ? {ਸਹਾਬ} ਕਸ਼ੁਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਹਨ ?
ਜਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੂਲ ਵਰਗੇ ਹਨ ? ਜਾਂ ਕਰੋੜ ਕੁ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਸਿਖੇ ਹੋਏ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹਨ ?) ।
ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਮੂਰਤੀ ਹੈ, ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਹੈ, ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ
ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ੧੭ ॥

ਪਾਨ ਚਬਾਇ ਸੀਂਗਾਰ ਬਨਾਇ ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਇ ਸਭਾ ਜਬ ਆਵੈ ॥
ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਚਰਾਚਰ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੋਉ ਬਿਸਮਾਵੈ ॥

ਮੋਹਿਤ ਜੇ ਮਹਿ ਲੋਗਨ ਮਾਨਨਿ ਮੋਹਤ ਤਉਨ ਮਹਾ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥
ਵਾਰਹਿ ਹੀਰ ਅਮੋਲਕ ਚੀਰ ਤੀਯਾ ਬਿਨ ਧੀਰ ਸਬੈ ਬਲ ਜਾਵੈ ॥੪॥੧੮॥

(ਪਾਰਸ ਨਾਥ) ਜਦੋਂ ਪਾਨ ਨੂੰ ਚਬ ਕਰਕੇ, ਸਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕਰਕੇ (ਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤਰ ਆਦਿਕ) ਸੁਗੰਧੀ ਲਗਾ ਕਰਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਜੜ ਤੇ ਚੇਤਨ, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੇਂਤ (ਆਦਿਕ) ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮਾਨਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ (ਇਸ ਉੱਤੇ) ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੀਰੇ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਕਪੜੇ (ਇਸ ਤੋਂ) ਵਾਰਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਕੇ, ਮਾਰੀਆਂ (ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ) ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥

ਸੁੰਯਾ ॥ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਪੜੇ ਦਸ ਚਾਰ ਮਨੋ ਅਸੁਰਾਰ ਚਤਰ ਚਕ ਜਾਨਯੋ ॥
ਆਵਹ ਜੁਕਤ ਜਿਤੀਕ ਹੁਤੀ ਜਗ ਸਰਬਨ ਮੈ ਸਬ ਹੀ ਅਨਮਾਨਯੋ ॥
ਦੇਸਿ ਬਿਦੇਸਨ ਜੀਤ ਜੁਧਾਂਬਰ ਕ੍ਰਿਤ ਚੰਦੇਵ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤਾਨਯੋ ॥
ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਗੋਪੀਨ ਗੋਬਿੰਦ ਨਿਸਾ ਕਰਿ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਪਛਾਨਯੋ ॥੫॥੧੯॥

ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਚੰਦਾਂ (ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ) ਪੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਅਸੁਰਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ [ਦੇਵਤਾ] ਹੈ, (ਅਜਿਹਾ) ਚੰਦਾਂ ਚਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਜੁਕਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, (ਉਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਗਤ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ (ਜੁਗਤੀਆਂ) ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਅਨਮਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ, ਬਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਧ ਵਿਚ ਜਿਤ ਕਰਕੇ, ਕੀਰਤੀ ਰੂਪ ਚੰਦੋਆ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਤਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਸਮਾਨ, ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ੧੯ ॥

ਚਉਧਿਤ ਚਾਰ ਦਿਸਾ ਭਈ ਚੱਕ੍ਰਤ ਭੁੰਮ ਅਕਾਸ ਦੁਹੁ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
ਜੁੱਧ ਸਮਾਨ ਲਖਯੋ ਜਗ ਜੋਧਨ ਬੋਧਨ ਬੋਧ ਮਹਾ ਅਨੁਮਾਨਾ ॥
ਸੂਰ ਸਮਾਨ ਲਖਾ ਦਿਨ ਕੈ ਤਿਹ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
ਰਾਨਨਿ ਰਾਵ ਸਵਾਨਿਨਿ ਸਾਵ ਭਵਾਨਿਨਿ ਭਾਵ ਭਲੋ ਮਨ ਮਾਨਾ ॥੬॥੨੦॥

ਚੰਦਾਂ ਦਿਸਾਂ (ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ) ਚੰਧਿਆਉਣ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਚੰਦਾਂ ਨੇ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਜਗ ਜੋਧਾ ਸਮਾਨ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਮਹਾਂ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਨੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਦਮਾ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ

੧। ਗਣੀਆਂ ਨੇ ਰਾਵ ਕਰਕੇ, ਸੁਵਾਣੀਆਂ ਨੇ ਸੁਵਾਮੀ ਕਰਕੇ ਭਾਮਨੀਆ ਭਾਵਨ [ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ] ਕਰਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ੨੦ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਬਿਤੇ ਬਰਖ ਦੇ ਅਸਟ ਮਾਸੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ ॥

ਭਯੋ ਸੁਪ੍ਰਭੰ ਸਰਬ ਬਿਦਿਯਾ ਨਿਧਾਨੰ ॥

ਜਬੈ ਹਿੰਗਲਾ ਠਿੰਗਲਾ ਪਾਣ ਦੇਵੀ ॥ ਅਨਾਸਾ ਛੁਧਾ ਅਤ੍ਰਧਾਰੀ ਅਭੇਵੀ ॥ ੨੧ ॥

ਜਯੋ ਤੋਤਲਾ ਸੀਤਲਾ ਖੱਗ ਪਾਣੀ ॥ ਭੁਮਾ ਭੈ ਹਰੀ ਭੀਮ ਰੂਪਾ ਭਵਾਣੀ ॥

ਚਲਾਚਲ ਸਿੰਘੰ ਝੰਮਾ ਝੰਮ ਅੱਤੰ ॥ ਹਹਾ ਹੁਹਿ ਹਾਸੰ ਝਲਾਝਲ ਛਤੰ ॥ ੨੨ ॥

ਜਦ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਗੁਜਰ ਗਏ । (ਤਦ) ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਰੂਪ ਪਭਾ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ । 'ਠਿੰਗਲਾ, ਹਿੰਗਲਾ, ਪਾਣ ਦੇਵੀ, ਅਨਾਸਾ, ਛੁਧਾ, ਅਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਅਭੇਵੀ । ਜੱਯਾ, ਤੋਤਲਾ, ਸੀਤਲਾ, ਖੱਗ ਪਾਣੀ, ਭੁਮਾ, ਭੈ ਹਰੀ, ਭੀਮ ਰੂਪਾ, ਭਵਾਣੀ ।' (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਾਲੀ ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ) ਸ਼ਿਰ ਚਲਾ ਚਲ (ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦਿਕ) ਅਸਤੁ ਝੰਮਾ ਝੰਮ (ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) ਹਾਹਾ-ਹੁ ਹੁ (ਕਰਕੇ) ਹਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, (ਅਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ) ਛਤਰ ਝੁਲਦਾ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥

ਅਟਾ ਅੱਟਿ ਹਾਸੰ ਛਟਾ ਛੁੱਟ ਕੇਸੰ ॥ ਅਸੰ ਓਧ ਪਾਣੰ ਨਮੋ ਕ੍ਰੁਰ ਭੇਸੰ ॥

ਸਿਰੰਮਾਲ ਸੁੱਛੰ ਲਸੈ ਦੰਤ ਪੰਤੰ ॥ ਭਜੈ ਸਤੁ ਗੁੜੰ ਪੁਛੁਲੰਤ ਸੰਤੰ ॥ ੨੩ ॥

ਟਾਹ ਟਾਹ ਕਰਕੇ [ਖਿੜ-ਖਿੜਾਕੇ] ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਡਰੋਣੇ ਭੇਸ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । (ਜਿਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ) ਬੜੀ ਉੱਜਲ ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋਏ ੨ ਮੂੰਹ ਵਿਚ) ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਬੀੜ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ । (ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ) ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਵੈਰੀ ਭੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਤ ਪੁਛੁਲਤ [ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ] ॥ ੨੩ ॥

ਅਲਿੰਪਾਤ ਅਰਧੀ ਮਹਾ ਰੂਪ ਰਾਜੈ ॥ ਮਹਾ ਜੋਤ ਜੁਲੰ ਕਰਾਲੰ ਬਿਰਾਜੈ ॥

ਤੁਸੈ ਦੁਸਟ ਪੁਸਟੰ ਹਸੈ ਸੁਧ ਸਾਧੰ ॥ ਭਜੈ ਪਾਨ ਦੁਰਗਾ ਅਰੂਪੀ ਅਗਾਧੰ ॥ ੨੪ ॥

{ਅਲਿਪਾਤ} ਭੈਰਿਅਾਂ ਦੀ ਲੜੀ (ਵਾਂਗੂੰ) ਅਠਾਠਨੇ ਯੋਗ (ਦੇਵੀ ਦੇ ਭਰਥੱਟੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ) ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਦਾ ਹੈ । ਬੜੇ ਹੀ ਡਰਾਉਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ (ਖੜਗ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਬਿਰਾਜਦੀ ਹੈ । (ਜਿਸਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਭੀ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਧ (ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ) ਸਾਧ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਹੱਸਦੇ ਹਨ । (ਜੋ) ਅਗਾਧ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਸੁਨੇ ਉਸਤਤੀ ਭੀ ਭਵਾਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ॥ ਅਰਧੰ ਉਰਧਵੀ ਆਪ ਰੂਪੀ ਰਸਾਲੰ ॥

ਦਏ ਇਖੁਧੀ ਦੈ ਅਠੰਗੀ ਖਤੰਗੀ ॥ ਪਰੰਸਯੰ ਧਰੰ ਜਾਨ ਲੋਹੰ ਸੁਰੰਗੀ ॥੨੫॥

(ਇਸ) ਉਸਤਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਈ, (ਜੋ) {ਅਰਧੀ} ਹੋਠਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇ {ਉਰਧਵੀ} ਉਪਰਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ, ਆਪ ਹੀ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਉਸਨੇ ਪਸੰਨ ਹੋਕੇ) ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਨ ਵਾਲੇ {ਖਤੰਗੀ} ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਭੱਥੇ ਤੇ {ਇਖੁਧੀ} ਧਨੁਖ ਦਿੱਤਾ। (ਅਤੇ) ਪਰਸਾ [ਕੁਹਾੜਾ] ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, (ਜੋ) ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ ॥ ੨੫ ॥

ਜਬੈ ਸਸਤੁ ਸਾਧੀ ਸਬੈ ਸਸਤੁ ਪਾਏ ॥ ਉਘਾਰੇ ਚੁਮੇ ਕੰਠ ਸੀਸੰ ਛੁਹਾਏ ॥
ਲਖਯੋ ਸਰਬ ਰਾਵੰ ਪ੍ਰਭਾਵੰ ਅਪਾਰੰ ॥ ਅਜੋਨੀ ਅਜੈ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ ॥੨੬॥

ਜਦ ਸਾਰੇ ਸਸਤਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਸਤੁ ਪਾ ਲਏ। (ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ, ਚੁੰਮਿਆ (ਫਿਰ) ਗਲ ਤੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਛੁਹਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ। (ਜੋ) ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥

ਗਿਹੀਤੁਆ ਜਬੈ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਅਪਾਰੰ ॥ ਪੜੇ ਅਨ ਭਵੰ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ ॥
ਪੜੇ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਹੁਤੀ ਸਰਬ ਦੇਸੰ ॥ ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਦੇਸੀ ਸੁ ਅਸਤੁ ਨਰੇਸੰ ॥੨੭॥

ਜਦ ਅਪਾਰ ਹੀ ਸਸਤਾਂ ਤੇ ਅਸਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। (ਫਿਰ) ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਪੜਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। (ਫਿਰ ਜੋ) ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਹੀਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਪੜ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ {ਅਸਤੁ} ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਭੀ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਅਪਾਰੰ ॥
ਕਰੋ ਆਨ ਕੈ ਬੇਦ ਬਿੱਦਯਾ ਬਿਚਾਰੰ ॥
ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਤਪੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੰ ॥
ਸੁਧੀ ਸ੍ਰਾਵਗੀ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬੀਚਾਰੰ ॥ ੨੮ ॥

ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਕਾਗਤ (ਲਿਖਕੇ) ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ (ਪਰਵਾਨੇ) ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ। (ਕਿ) ਸਾਰੇ ਜਨੇ ਆਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦੀ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ) ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਜਟਾਂਧਾਰੀ, ਦੰਡ ਧਾਰੀ, ਸਿਰ ਮੁੰਨੇ, ਤਪੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ। ਸੁਧੀ ਰਖਨ ਵਾਲੇ ਸੋਧੀ, ਸ੍ਰਾਵਗੀਏ, (ਇਹ) ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ॥ ੨੮ ॥:-

ਹਕਾਰੇ ਸਬੈ ਦੇਸ ਦੇਸਾ ਨਰੇਸੰ ॥ ਬੁਲਾਏ ਸਬੈ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਸੁ ਬੇਸੰ ॥
ਜਟਾ ਧਾਰ ਜੇਤੇ ਕਹੂੰ ਦੇਖ ਪਈਯੈ ॥ ਬੁਲਾਵੈ ਤਿਸੈ ਨਾਥ ਭਾਖੈ ਬੁਲਈਯੈ ॥੨੯॥
ਸਾਰੇ ਸੱਦ ਲਏ, (ਹੋਰ) ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਮੋਨੀ, ਮਾਨੀ ਤੇ ਭੇਸ ਧਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ

ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀ ਸੱਦ ਲਏ । ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਜਟਾਂ ਧਾਕਨ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਏ ਸਨ ।
(ਉਹ) ਸਾਰੇ ਸੱਦ ਲਏ, (ਕਿ ਪਾਰਸ) ਨਾਥ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੯ ॥

ਫਿਰੇ ਸਰਬ ਦੇਸੰ ਨਰੇਸੰ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਮਿਲੈ ਨਾ ਤਿਸੈ ਛੱਤੁ ਛੋਣੀ ਛਿਨਾਵੈ ॥
ਪਠੇ ਪਤੁ ਏਕੈ ਦਿਸਾ ਏਕ ਧਾਵੈ ॥ ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਕਹੁੰ ਹਾਥ ਆਵੈ ॥ ੩੦ ॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵੇ ਫਿਰ ਗਏ । (ਜੋ) ਉਸਨੂੰ ਆਨਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ
ਹੈ, ਉਸਦਾ ਛੱਤਰ ਤੇ ਰਾਜ ਚੋਹ ਲਿਆ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਰਵਾਨਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ
ਪਾਸੇ ਆਪ ਧਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ, ਦੰਡ ਵਾਲੇ, ਸਿਰਮੁੰਨੇ (ਜਿਥੋਂ) ਕਿਤੇ ਕੋਈ
ਹੱਥ ਆ ਜਾਵੇ ॥ ੩੦ ॥

ਰਚਯੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ ਚਲੇ ਸਰਬ ਜੋਗੀ ॥ ਜਹਾਂ ਲਉ ਕੋਈ ਬੁਢਾ ਬਾਰੇ ਸਭੋਗੀ ॥
ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਜਾ ਕਹਾ ਨਾਰ ਹੋਈ ॥ ਰਚਯੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਕੋਈ ॥ ੩੧ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੱਗ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੋਗੀ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਬੁਢਾ
ਬਾਲ ਜਾਂ ਰੋਗੀ-ਭੋਗੀ ਸੀ । ਕੀ ਕੰਗਾਲ, ਕੀ ਰਾਜਾ, (ਜਾਂ ਜੋਗ ਧਾਟਨ ਵਾਲੀ) ਇਸਤੀ ਭੀ
ਹੋਵੇ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੱਗ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਸਭ ਕੋਈ ਚਲੇ ਚਲੇ ॥ ੩੧ ॥

ਫਿਰੇ ਪੱਤੁ ਸਰਬੱਤੁ ਦੇਸੰ ਅਪਾਰੰ ॥ ਜੁਰੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾ ਨਿਪੰ ਆਨ ਦੁਆਰੰ ॥
ਜਹਾਂ ਲੋ ਹੁਤੇ ਜਗਤ ਮੇ ਜਟਾ ਧਾਰੀ ॥ ਮਿਲੈ ਰੋਹ ਦੇਸੰ ਭਏ ਭੇਖ ਭਾਰੀ ॥ ੩੨ ॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਪਰਵਾਨੇ ਫਿਰ ਗਏ । ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਆਨਕੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ
ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਥੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ । ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਹੋਗੇ ਸਨ । ਰੋਹ ਦੇਸ ਵਿਚ
ਆਣਕੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ । ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩੨ ॥

ਜਹਾਂ ਲਉ ਹੁਤੇ ਜੋਗ ਜੋਗਿਸਟ ਸਾਧੇ ॥ ਮਲੇ ਮੁਖ ਬਿਭੂਤੰ ਸੁਲੰਗੋਟ ਬਾਧੇ ॥
ਜਟਾ ਸੀਸ ਧਾਰੇ ਨਿਹਾਰੇ ਅਪਾਰੰ ॥ ਮਹਾ ਜੋਗ ਧਾਰੰ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ ॥ ੩੩ ॥

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਭੀ ਕੋਈ, ਜੋਗ ਤੇ ਜੋਗ ਇਸਟ ਨੂੰ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਬਿਭੂਤੀ ਨੂੰ
ਮਲੇ ਹੋਏ ਤੇ ਲੰਗੋਟ ਬਧੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਅਪਾਰ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਸਨ ।
(ਜੋ) ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਧਾਰੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸਨ ॥ ੩੩ ॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ਬੁਲੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾ ॥ ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਮੇ ਦਾਨ ਨੀਸਾਨ ਬਾਜਾ ॥
ਮਿਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸਾਨ ਆਨੇਕ ਮੰਤੀ ॥ ਕਰੈ ਸਾਧਨਾ ਜੋਗ ਬਾਜੰਤੁ ਤੰਤੀ ॥ ੩੪ ॥

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾਏ ਸਨ । ਚੋਂਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਦਾਨ
ਦਾ ਧੀਂਸਾ ਵੱਜ ਗਿਆ ਸੀ । ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੰਤੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । (ਸਭ) ਜੋਗ
ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਵਜੰਤੀ ਵਜੰਤੁ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ॥ ੩੪ ॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਭੂਮਿਸ ਥਲੀ ਸੰਤ ਆਹੇ ॥ ਤਿਤੇ ਸਰਬ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬੁਲਾਏ ॥
ਦਏ ਭਾਂਤ ਆਨੇਕ ਭੋਜ ਅਰਘ ਦਾਨੰ ॥

ਲਜੀ ਪੇਖ ਦੇਵਿਸ ਥਲੀ ਮੋਨ ਮਾਨੰ ॥ ੩੫ ॥

ਧਰਤੀ ਖੰਡ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਹੈਗੇ ਸਨ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬੁਲਾ ਲਏ ਸਨ । ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਤੇ ਅਰਘ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਮੋਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵੀਆਂ ਭੀ ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੩੫ ॥

ਕਰੈ ਬੈਠ ਕੈ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ ॥ ਪ੍ਰਕਾਸੈ ਸਬੈ ਆਪੁ ਆਪੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ॥

ਟਕੰ ਟੱਕ ਲਾਗੀ ਮੁਖੰ ਮੁਖਿ ਪੇਖਿਓ ॥

ਸੁਨਯੋ ਕਾਨ ਹੋ ਤੈ ਸੁ ਤੋ ਆਖਿ ਦੇਖਿਓ ॥ ੩੬ ॥

ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਨੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੋ । (ਇਹ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀ) ਇਕ ਟੱਕ (ਸਮਾਧੀ) ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ । (ਜੋ ਕੁਝ ਪਹਲੇ) ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੬ ॥

ਪ੍ਰਕਾਸੈ ਸਬੈ ਆਪੁ ਆਪੰ ਪੁਰਾਣੰ ॥ ਰੜੇ ਦੇਸਿ ਦੇਸਾਣ ਬਿੱਦਿਆ ਮੁਹਾਣੰ ॥

ਕਰੋ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤੰ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ ॥

ਨਿ ਭੈ ਚਿੱਤ ਦੈ ਕੈ ਮਹਾਂ ਤ੍ਰਾਸ ਟਾਰੰ ॥ ੩੭ ॥

(ਫਿਰ ਕਿਹਾ)—ਸਾਰੇ ਜਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੀਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੋ, ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ (ਦੀ ਜੋ) ਮੁਹਾਰਣੀ (ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਹੁਣ ਇਥੇ ਭੀ) ਬੋਲੋ । ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ । ਚਿਤ ਨੂੰ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ॥ ੩੭ ॥

ਜੁਰੇ ਬੰਗਸੀ ਰਾਫਜੀ ਰੋਹ ਰੂਮੀ ॥ ਚਲੇ ਬਾਲਖੀ ਛਾਡ ਕੈ ਰਾਜ ਭੂਮੀ ॥

ਨਿ ਭੈ ਭਿੰਭਰੀ ਕਾਸਮੀਰੀ ਕਧਾਰੀ ॥ ਕਿ ਕੈਕਾਲਮਾਖੀ ਕਸੇ ਕਾਸਕਾਰੀ ॥ ੩੮ ॥

ਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਬੰਗ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਰਾਫਜ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਰੋਹ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਰੂਮ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਅਤੇ ਬਲਖ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ । ਭਿੰਭਰ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਕਾਸਮੀਰ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਕਾਲਮਾਖ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਕਾਸਕਾਰੀ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਚਲੇ ਸਨ ॥ ੩੮ ॥

ਜੁਰੇ ਦੱਛਣੀ ਸਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਅਰਿਯਾਰੇ ॥ ਦੁਜੈ ਦ੍ਰਾਵੜੀ ਤਪਤ ਤਈਲੰਗ ਵਾਰੇ ॥

ਪਰੰ ਪੂਰਬੀ ਉਤ੍ਰ ਦੇਸੀ ਅਪਾਰੰ ॥ ਮਿਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸੇਣ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥੩੯॥

ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਸਸਤ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ, ਹਠ ਵਾਲੇ, ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਦਾਵੜ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਤਤੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਤਿਲੰਗ ਦੇਸ ਵਾਸੀ, ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ਤੇ ਅਪਾਰ ਹੀ ਉਤਰ ਦੇਸ ਵਾਸੀ । ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਆਣਕੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ॥ ੩੯ ॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੀਰ ਬਹੁ ਬੀਰ ਜੋਗ ॥ ਮਤ ਦੇਸ ਦੇਸ ਰਾਜਾ ਕਰੋਗ ॥
ਦੈ ਹੀਰ ਚੀਰ ਬਹੁ ਦਰਬ ਸਾਜ ॥ ਸਨਮਾਨ ਦਾਨ ਬਹੁ ਭਾਤ ਰਾਜ ॥੪੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ । ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਕੁਝ ਰਾਜੇ (ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ) । ਬਹੁਤੇ ਧਨ, ਪਦਾਰਥ, ਹੀਰੇ, ਕਪੜੇ ਤੇ ਸਾਜ (ਸਮਾਨ) ਦੇਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਸਨਮਾਨ (ਕੀਤਾ) ॥ ੪੦ ॥

ਅਨਭੈ ਅਭੰਗ ਅਵਧੂਤ ਛਤ੍ਰ ॥ ਅਨਜੀਤ ਜੁਧ ਬੇਤਾ ਅਤਿ ਅਤ੍ਰ ॥
ਅਨਗੰਜ ਸੂਰ ਅਬਿਚਲ ਜੁਝਾਰ ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੰਗ ਜਿੱਤੇ ਹਜਾਰ ॥੪੧॥

ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਧੂਤ (ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ) ਛਤ੍ਰ । ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਜੁੱਧ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਅਸਤ੍ਰ (ਵਿਦਿਆ ਦੇ) ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ । ਨਾ ਗੰਜਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਚੱਲ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ । (ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹਜਾਰਾਂ (ਜੋਧੇ) ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੪੧ ॥

ਸਬ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਰਾਵ ॥ ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਜੁਧ ਨਾਨਾ ਉਪਾਵ ॥
ਕੈ ਸਾਮ ਦਾਨ ਅਰੁ ਦੰਡ ਭੇਦ ॥ ਅਵਨੀਪ ਸਰਬ ਜੋਰੇ ਅਛੇਦ ॥੪੨॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿਤ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਉ ਕੀਤੇ । ਸਾਮ ਦਾਮ, ਦੰਡ ਤੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ, ਨਾ ਛੇਦੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਸਾਰੇ { ਅਵਨੀਪ } ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ॥ ੪੨ ॥

ਜਬ ਸਰਬ ਭੂਪ ਜੋਰੇ ਮਹਾਨ ॥ ਜੈ ਜੀਤ ਪੱਤ੍ਰ ਦਿੰਨੋ ਨਿਸਾਨ ॥
ਦੈ ਹੀਰ ਚੀਰ ਅਨਭੰਗ ਦਿਰਬ ॥ ਮਹਿਪਾਲ ਮੋਹਿ ਡਾਰੇ ਸੁ ਸਰਬ ॥੪੩॥

ਜਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, (ਤਦ ਦਿੱਗ) ਬਿਜੇ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਫੜਾ ਦਿਤਾ । ਹੀਰੇ, ਕਪੜੇ ਤੇ ਨਾ ਮੁਕਨ ਵਾਲਾ ਧਨ ਦੇ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਮਹੀਪਾਲਾਂ [ਰਾਜਿਆਂ] ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ੪੩ ॥

ਇਕ ਦਯੋਂਸ ਬੀਤ ਪਾਰਸੁਰਾਇ ॥ ਉਤਿਸਟ ਦੇਵ ਪੂਜਿਤ ਜਾਇ ॥
ਉਸਤਤਿ ਕਿੰਨ ਬਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਸੇ ਕਹੋਂ ਛੰਦ ਮੋਹਣਿ ਮਝਾਰ ॥੪੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਾਰਸ ਰਾਇ ਨੇ ਬੜੇ ਉਚੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ-ਇਸ਼ਟ ਦੇ
ਦੀ ਜਾਕੇ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ । ਬਹੁਤ ਬਿਧੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ (ਅਸੀਂ) ਉਹ
(ਸਾਰੀ ਉਸਤਤੀ ਨੂੰ) 'ਮੋਹਣੀ' ਛੰਦ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੪ ॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ ॥ ਜੈ ਦੇਵੀ ਭੇਵੀ ਭਾਵਾਣੀ ॥ ਭਉ ਖੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਸਰਬਾਣੀ ॥

ਕੇਸਰੀਆ ਬਾਹੀ ਕਉ ਮਾਰੀ ॥ ਭੈ ਖੰਡੀ ਭੈਰਵਿ ਉਧਾਰੀ ॥ ੪੫ ॥

ਜੈ ਹੋਵੇ, ਦੇਵੀ ! ਭੇਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਵਾਣੀ ਦੀ । (ਜੈ) ਦੁਰਗਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ
ਖੰਡਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । (ਜੈ) {ਕੇਸਰੀਆ ਬਾਹੀ} ਸਿੰਘ ਦਾਹਨੀ [ਸ਼ੇਰ ਉਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ]
ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਆਰੀ ਹੈ । (ਜੈ) ਭੈਰਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆਂ ਡਰ ਨੂੰ
ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੪੫ ॥

ਅਕਲੰਕਾ ਅੱਤ੍ਰੀ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ॥ ਮੋਹਣੀਅੰ ਸਰਬੰ ਲੋਕਾਣੀ ॥

ਰਕਤਾਗੀ ਸਾਗੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ॥ ਪਰਮੇਸੀ ਪਰਮਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ ॥ ੪੬ ॥

(ਜੈ) ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਸੁਰਬੀਰਣੀ ਹੈ । (ਜੈ) ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ
ਤਾਈਂ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । (ਜੈ) ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਸਾਂਗ ਵੜਨ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ
ਦੇਵੀ ਹੈ । (ਜੈ) ਪਰਮ ਈਸ਼ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ॥ ੪੬ ॥

ਤੋਤਲੀਆ ਜਿਹਬਾ ਕਉਮਾਰੀ ॥ ਭਵ ਭਰਣੀ ਹਰਣੀ ਉਧਾਰੀ ॥

ਮ੍ਰਿਦ ਰੂਪਾ ਭੂਪਾ ਬੁੱਧਾਣੀ ॥ ਜੈ ਜੰਪੈ ਸੁੱਧੰ ਸਿਧਾਣੀ ॥ ੪੭ ॥

ਤੋਤਲੀ ਜੀਭ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕੁਮਾਰ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ । ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲੀ, ਹਰਨ
ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੀ । ਕੋਮਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ । ਸੁੱਧ ਸਿਧੀਆ
ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜੈ ੨ ਕਰਕੇ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ॥ ੪੭ ॥

ਜਗ ਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਗਤਾਯੰ ॥ ਕਰ ਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਮੁਕਤਾਯੰ ॥

ਸੁੰਦਰ ਗੋਫਣੀਆ ਗੁਰਜਾਣੀ ॥ ਤੇ ਬਰਣੀ ਹਰਣੀ ਭਾਮਾਣੀ ॥ ੪੮ ॥

ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਡੇ ੨ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ (ਜਿਸਨੇ) ਭਾਰੀ ਮੁਕਤੀ ਹਥ ਵਿਚ
ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਗੋਫੀਆ [ਗੁਲੇਲ] ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ
ਹੈ । ਉਹ {ਬਰਣੀ} ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

ਭਿੰਭਰੀਆ ਜੱਛੇ ਸਰਬਾਣੀ ॥ ਗੰਧਰਬੀ ਸਿੱਧੰ ਚਾਰਾਣੀ ॥

ਅਕਲੰਕ ਸਰੂਪੰ ਨਿਰਮਲੀਅੰ ॥ ਘਣ ਮੱਧੇ ਮਾਨੋ ਚੰਚਲੀਅੰ ॥ ੪੯ ॥

ਭਿੰਭਰੀਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੀ ਜੱਛਣੀ ਹੈ । ਗੰਧਰਬੀ ਹੈ, ਸਿਧਣੀ ਹੈ, ਚਾਰਣੀ
ਹੈ । ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਮਾਨੋ, ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ

ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਨ
ਅਸਪਾਣੀ
ਦੁਸਟ ਹੰ
ਹਥ
ਸੁਖ ਕਰਨ ਵਾ
ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ
ਆਨੰਦੀ
ਅਨਰੰਜ
ਅਨੰਦ
ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਾਲ
ਰਕਤਾਗੀ
ਰਕਤਾਲੀ
ਲਾਲ
ਪਾਉਨ ਵਾਲੀ
ਤੇ {ਪਉਲ} ਚਿੰ
ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ਪ
ਜਗ ਦਾਨੀ
ਰੁਦ੍ਰਾਗੀ ਰੁ
{ਭਾਵਾਣ
ਵਾਲੀ ਹੈ । ਡਰ
ਹੈ । ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅੰ
ਵਾਲੀ, ਮਾਈ ਧ
ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦ
ਅਸਿ ਪਾਣੀ
ਮਹਿਖਾਸੁ
ਬਿਛੁਰ ਦੇਂਤ ਨੂੰ ਨ
ਵਾਲੀ, ਮਾਣ ਦੇਵ

ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਨ ਵਾਂਗੂ ਹੈ ॥ ੪੯ ॥

ਅਸਪਾਣੰ ਮਾਣੰ ਲੋਕਾਯੰ ॥ ਸੁਖ ਕਰਣੀ ਹਰਣੀ ਸੋਕਾਯੰ ॥
ਦੁਸਟ ਹੰਤੀ ਸੰਤੰ ਉਧਾਰੀ ॥ ਅਨਛੇਦਾ ਭੇਦਾ ਕਉਮਾਰੀ ॥੫੦॥

ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਨਾ ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੁਮਾਰੀ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥

ਆਨੰਦੀ ਗਿਰਜਾ ਕਉਮਾਰੀ ॥ ਅਨਛੇਦਾ ਭੇਦਾ ਉਧਾਰੀ ॥
ਅਨਗੰਜ ਅਭੰਜਾ ਖੰ ਕਾਲੀ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ਰੂਪੰ ਉਜਾਲੀ ॥ ੫੧ ॥

ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਕੁਮਾਰ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਛੇਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਨਾਂ ਗੰਜ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਨਾਂ ਭੰਜ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੇ {ਖੰ} ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਾਲ ਰਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉੱਜਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥੫੧॥

ਰਕਤਾਂਗੀ ਰੁਦ੍ਰਾ ਪਿੰਗਾਛੀ ॥ ਕਟਿ ਕਛੀ ਸ੍ਰਛੀ ਹੁਲਾਸੀ ॥
ਰਕਤਾਲੀ ਰਾਮਾ ਧਉਲਾਲੀ ॥ ਮੋਹਣੀਆ ਮਾਈ ਖੰ ਕਾਲੀ ॥ ੫੨ ॥

ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਰੁਦ੍ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਭੁਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਲੱਕ ਵਿਚ ਕੱਛ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁਲਾਸ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ, ਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ {ਧਉਲ} ਚਿੱਟੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਕਾਲ ਦਾ ਭੀ ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੫੨ ॥

ਜਗ ਦਾਨੀ ਮਾਨੀ ਭਾਵਾਣੀ ॥ ਭਵਖੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਾਣੀ ॥
ਰੁਦ੍ਰਾਗੀ ਰੁਦ੍ਰਾ ਰਕਤਾਂਗੀ ॥ ਪਰਮੇਸ਼ੀ ਮਾਈ ਧਰਮਾਗੀ ॥ ੫੩ ॥

{ਭਾਵਾਣੀ=ਭਵ} ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਡਰ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਵਾਲੀ, ਦੁਰਗ ਦੇਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਰੁਦ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪਰਮ ਏਸ਼ੁਰਜ ਵਾਲੀ, ਮਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ੫੩ ॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਰਣੀ ਮਹਿਪਾਲੀ ॥ ਚਿਛੁਰਾਸੁਰ ਹੰਤੀ ਖੰ ਕਾਲੀ ॥
ਅਸਿ ਪਾਣੀ ਮਾਣੀ ਦੇਵਾਣੀ ॥ ਜੈ ਦਾਤੀ ਦੁਰਗਾ ਭਾਵਾਣੀ ॥ ੫੪ ॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇਂਤ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਚਿਛੁਰ ਦੇਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਾਲ ਦਾ ਭੀ ਕਾਲ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਵੜਨ ਵਾਲੀ, ਮਾਣ ਦੇਵ ਵਾਲੀ ਦੇਵ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਭਾਵਾਣੀ ਜਿੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੫੪ ॥

ਪਿੰਗਾਛੀ ਪਰਮਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ ॥ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਆ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ॥
 ਭੈ ਹਰਣੀ ਭੀਮਾ ਭਾਮਾਣੀ ॥ ਛੈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਾਣੀ ॥ ੫੫ ॥

ਹੇ ਭੂਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਪਰਮਾ ! ਹੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ! ਹੇ {ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ} ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਸੰਧਿਆ (ਸਮੇਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਸਰੂਪ) ! ਹੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ! ਹੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਡਰ ਸਰੂਪ (ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ) ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਵਨ ਵਾਲੀ ! ਜੈ (ਹੋਵੇ) ! ਦੇਵੀ ! ਦੁਰਗਾ ! ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ! ॥ ੫੫ ॥

ਦੁਰਗਾ ਦਲ ਗਾਹੀ ਦਿਵਾਣੀ ॥ ਭੈ ਖੰਡੀ ਸਰਬੰ ਭੂਤਾਣੀ ॥
 ਜੈ ਚੰਡੀ ਮੁੰਡੀ ਸੱਤ੍ਰ ਹੰਤੀ ॥ ਜੈ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ ਜੈ ਅੰਤੀ ॥ ੫੬ ॥

ਹੇ ਦਲ ਗਾਹਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਦੁਰਗਾ ! ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ (ਹੋਵੇ) ! ਚੰਡ (ਦੈਂਤ) ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਜੈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ॥ ੫੬ ॥

ਸੰਸਰਣੀ ਤਰਣੀ ਲੋਕਾਣੀ ॥ ਭਿੰ ਭਰਣੀ ਦਰਣੀ ਦਈਤਾਣੀ ॥

ਕੇ ਕਰਣੀ ਕਾਰਣ ਲੋਕਾਣੀ ॥ ਦੁਖ ਹਰਣੀ ਦੇਵੰ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ॥ ੫੭ ॥

ਹੇ ਸੰਸੇ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨੇ ਵਾਲੀ ! ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ) ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਦੁਖ ਹਰਨ ਵਾਲੀ ! (ਹੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ) ਇੰਦ੍ਰਪਦਵੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ॥ ੫੭ ॥

ਸੁੰਭ ਹੰਤੀ ਜਯੰਤੀ ਖੰ ਕਾਲੀ ॥ ਕੰਕੜੀਆ ਰੂਪਾ ਰਕਤਾਲੀ ॥

ਤੋਤਲੀਆ ਜਿਹਵਾ ਸਿੰਧੁਲੀਆ ॥ ਹਿੰਗੁਲੀਆ ਮਾਤਾ ਪਿੰਗੁਲੀਆ ॥ ੫੮ ॥

ਹੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਕੰਕੜੀਆ ਰੂਪਾ ! ਹੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਤੋਤਲੀ ਜੀਭਾ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਿੰਧ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪਾ ! ਹੇ ਹਿੰਗ ਲਾਜ ਮਾਤਾ ! ਹੇ ਭੂਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ! ॥ ੫੮ ॥

ਚੰਚਾਲੀ ਚਿਤ੍ਰਾ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗੀ ॥ ਭਿੰਭਰੀਆ ਭੀਮਾ ਸਰਬਾਂਗੀ ॥

ਬੁਧ ਭੂਪਾ ਕ੍ਰੂਪਾ ਜੁਜੁਾਲੀ ॥ ਅਕਲੰਕਾ ਮਾਈ ਨਿਮਾਲੀ ॥ ੫੯ ॥

ਹੇ ਚੰਚਲਾ [ਬਿਸਲੀ] ਰੂਪਾ ! ਹੇ ਚਿਤ੍ਰੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਿਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਗਾਂ ਕਰਕੇ ਡਰੋਣੀ ਅੰਗ ਦੀਆਂ ਚਿਣਗਾਂ ਰੂਪ ! ਹੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ! ਹੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਖੂਹ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੜੇ ਨਿਰਮਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ! ॥ ੫੯ ॥

ਗਵਨ
 ਮੈਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਅਤੇ ਕੈਰਵਾਂ ਦ
 ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ
 ਕਰਿੰਦੀ ਹਾਂ,
 ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ ! ਚ
 ਆਪਨੇ ਨਿਯਮ
 ਸਾਚ ਅੰ
 ਭਾਜ ਨਿਲ
 ਦੁਆਦਸ
 ਲਾਜ ਬਿਹੀ
 ਸੱਚ ਅ
 ਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ।
 (ਮਨ ਤੋਂ ਮਿਟ)
 ਪਛਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ
 ਜੋਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
 ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ
 ਕਾਹੇ ਕਉ
 ਕਿਯੋਂ ਇਮ
 ਕਾਲ ਕਰਾਲ
 ਸੁੰਦਰ ਦੇਹਿ
 ਹੇ ਮੁਨੀ
 ਹੀ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸ
 ਕ ਦਿਨ (ਇਹ
 ਭਰਾਉਨੀ ਗੀਤੀ
 ਜਾਏਗੀ । ਹੇ ਮਹਾਂ
 ਹੋਕੇ ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ
 ਕਾਹੇ ਕੋ ਪੰਨ

ਉਛਲੇ ਲੰਕੜੀਆ ਛਤਾਲਾ ॥ ਭਿੰਭਰੀਆ ਭੈਰੋ ਭਉਹਾਲਾ ॥

ਜੈ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ ਜੈ ਦਾਣੀ ॥ ਲੋਕੇਸੀ ਦੁਰਗਾ ਭਾਵਾਣੀ ॥ ੬੦ ॥

ਛਤ ਚੁੱਕਨ ਵਾਲਾ ਲੰਕੜਾ (ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ) ਉੱਛਲਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਡਰੋਣੇ ਭੈਰੋ ਵਾਲੀ ਭਿੰਭਰੀਆ ਦੇਵੀ ! ਹੇ ਜੈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ! ਹੇ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ! ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਮਨੀ ! ਹੇ ਦੁਰਗਾ ! ਹੇ ਭਵਾਨੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ॥ ੬੦ ॥

ਸੰ ਮੋਹੀ ਸਰਬੰ ਜਗਤਾਯੰ ॥ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਛੁਧ੍ਰਾ ਪਿਪਾਸਾਯੰ ॥

ਜੈ ਕਾਲੰ ਰਾਤ੍ਰੀ ਸਕ੍ਰਾਣੀ ॥ ਉਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਗਤਾਣੀ ॥ ੬੧ ॥

ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ! (ਤੂੰਹੀ) ਨੀਂਦ, ਭੁਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਰੂਪ ਹੈ ! ਹੇ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ ! ਹੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਹੋਵੇ ! ਹੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ! ॥ ੬੧ ॥

ਜੈ ਮਾਈ ਗਾਈ ਬੇਦਾਣੀ ॥ ਅਨਛਿੱਜ ਅਭਿੱਦਾ ਅਖਿਦਾਣੀ ॥

ਭੈ ਹਰਣੀ ਸਰਬੰ ਸੰਤਾਣੀ ॥ ਜੈ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ॥ ੬੨ ॥

ਹੇ ਮਾਈ ! ਵੇਦਾਂ ਨੇ (ਭੀ ਤੇਰੀ) ਜੈ ਕੀਰਤੀ ਗਾਂਵੀ ਹੈ। ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੀ, ਨਾਂ ਭੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਾ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ॥ ੬੨ ॥

ਅਚਕੜਾ ਛੰਦ ॥

ਅੰਬਕਾ ਤੋਤਲਾ ਸੀਤਲਾ ਸਾਕਣੀ ॥ ਸਿੰਧੁਰੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁਭ੍ਰਮਾ ਡਾਕਣੀ ॥

ਸਾਵਜਾ ਸੰਭਿਰੀ ਸਿੰਧਲਾ ਦੁਖਹਰੀ ॥ ਸੁੰਮਿਲਾ ਸੰਭਿਲਾ ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੁਧਰੀ ॥ ੬੩ ॥

ਹੇ ਅੰਬਕਾ ! ਹੇ ਤੋਤਲਾ ! ਹੇ ਸੀਤਲਾ ! ਹੇ ਸਾਕਣੀ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਸਿੰਧੁਰੀ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਭ੍ਰਮਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਡਾਕਣੀ ! ਹੇ {ਸਾਵਜਾ} ਹਾਥੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਭਲੀ ਬੱਚਾਂ ਭਿੜਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਿੰਧ ਦੇਸ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੁਮਿਲ ਦੇਸ ਵਾਸੀ ! ਹੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਭਿੜਨ ਵਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਵਾਲੀ ॥ ੬੩ ॥

ਭਾਵਨਾ ਭੈਹਰੀ ਭੂਤਿਲੀ ਭੈਹਰਾ ॥ ਟਾਕਣੀ ਝਾਕਣੀ ਸਾਕਣੀ ਸਿੰਧੁਲਾ ॥

ਦੁਧਰਾ ਦੁਮਖਾ ਦੁਕਟਾ ਦੁਧਰੀ ॥ ਕੰਪਿਲਾ ਜੰਪਿਲਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਭੈਹਰੀ ॥ ੬੪ ॥

ਹੇ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਟੰਹਕਨੀ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਝਾਕਣੀ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਾਂਗ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਿੰਧ ਦੇਸ ਵਾਸਨੀ ! ਹੇ ਦੁਧਾਰਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਡਰਾਉਣੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ! ਬੁਰਾਈ ਕੱਟਨ ਵਾਲੀ ! ਦੇਹੀਂ ਪਾਸੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਕਪਲੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੀ ! ਹੇ

ਜਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਿੰਗਲਾਜ ! ॥ ੬੪ ॥
 ਚਿੱਤ੍ਰਣੀ ਚਾਪਣੀ ਚਾਰਣੀ ਚੱਛਣੀ ॥ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਰੰਧੂਬਾ ਜੱਛਣੀ
 ਬਰਮਣੀ ਚਰਮਣੀ ਪਰਘਣੀ ਪ੍ਰਾਸਣੀ ॥

ਖੜਗਣੀ ਰੜਗਣੀ ਸੈਬਣੀ ਸਾਪਣੀ ॥ ੬੫ ॥

ਹੇ ਚਿਤ੍ਰੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਾਰਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ !
 ਵਡਿਆਈ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚੱਛਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਹਿੰਗਲਾ ! ਪਿੰਗਲਾ ! ਰੰਧੂਬਾ
 ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਜੱਛ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਸੰਜੋਯ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਵਾਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਪਰਘ
 [ਕ੍ਰਹਾੜਾ] ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਫਾਸੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਖੜਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਗੋਪੀ
 ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਸੈਹਬੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ੬੫ ॥

ਭੀਮੜਾ ਸਮਦੜਾ ਹਿੰਗਲਕਾ ਰਤਕੀ ॥ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਅੱਛਿਦਾ ਅੱਧਰਾ ਮਾਰਤਕੀ
 ਗਿੰਗਲੀ ਹਿੰਗਲੀ ਠਿੰਗਲੀ ਪਿੰਗਲਾ ॥

ਚਿੱਕਣੀ ਚਰਕਟਾ ਚਰਪਟਾ ਚਾਂਵਡਾ ॥ ੬੬ ॥

ਹੇ ਮੁਰਦੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਜਾਨਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਹਿੰਗ
 ਲਾਜ ਤੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇ {ਮਾਰੁਤਕੀ}
 ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ! ਹੇ {ਗਿੰਗਲੀ} ਗਿਆਤ ਗੋਯ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਹਿੰਗਲਾ !
 ਠੀੰਗਨੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਭੂਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਿਕਨੇ ਕੰਸਾਂ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਰੜ ੨ ਕਰ
 ਕਟਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਰਪਟ ਸਰੂਪਣੀ ! ਹੇ ਇੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ॥ ੬੬ ॥

ਅਚਕੜਾ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਅਛਿਦਾ ਅਭਿਦਾ ਅਸਿਤਾ ਅੱਧਰੀ ॥
 ਅਕਿਟਾ ਅਖਡਾ ਅਛਟਾ ਦੁੱਧਰੀ ॥

ਅੰਜਨੀ ਅੰਬਕਾ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਧਾਰਣੀ ॥ ਅੱਭਰੰ ਅਧਰਾ ਜਗਤਿ ਉਧਾਰਣੀ ॥ ੬੭ ॥

ਨਾਂ ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਭਿਦਨ ਵਾਲੀ, ਕਾਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਆਸਰਾ ਦੇਨ ਵਾਲੀ
 ਨਾਂ ਕਦੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਛੁੱਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ! ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਅੰਬਕਾ
 ਦੇਵੀ ! ਹੇ ਅੰਬਕਾ ਦੇਵੀ ! ਹੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਨ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਭਰੇ ਜਾਨ
 ਵਾਲੇ, ਨਾਂ ਧਰੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ੬੭ ॥

ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਸਾਕੜੀ ਸੀਤਲਾ ॥ ਸਿਧਰੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸਾਮਲਾ ਤੋਤਲਾ ॥
 ਸੰਭਰੀ ਗੰਭਰੀ ਅੰਭਰੀ ਅਕਟਾ ॥ ਦੁਸਲਾ ਦੁਭਿਖਾ ਦੁਕਟਾ ਅਮਿਟਾ ॥ ੬੮ ॥

ਹੇ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਾਕ ਭੱਛਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ !
 ਸੀਤਲਾ (ਖਰ ਬਾਹਨੀ) ! ਹੇ ਸਿਧੀ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸਾਮ

ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਤੋਤਲੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਰੀਝੀਰ ਰੁਪ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਭਰੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਕਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ! ਬੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ! ਕੇਹਤ ਸਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲੀ ! ਨਾਂ ਮਿਟ ਸਕਨ ਵਾਲੀ ॥ ੬੮ ॥

ਭੈਰਵੀ ਭੈਹਰੀ ਭੂਚਰਾ ਭਾਵਨੀ ॥ ਤਿਕੁਟਾ ਚਰਪਟਾ ਚਾਂਵਡਾ ਮਾਨਵੀ ॥ ਜੋਬਨਾ ਜੈਕਰੀ ਜੰਭਹਰੀ ਜਾਲਪਾ ॥ ਤੋਤਲਾ ਤੁੰਦਲਾ ਦੰਤਲੀ ਕਾਲਕਾ ॥ ੬੯ ॥

ਹੇ ਭੈਰਵ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਪਿਥਵੀ ਤੇ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਤਿੰਨ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚਰਪਟਾ ! ਹੇ ਇੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਮਾਨਵ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਜੋਬਨ ਨੂੰ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਜੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਜਾਲਪਾ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਤੋਤਲਾ ! ਹੇ ਤੁੰਦ ਗੁਸੇ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਵਡੇ ੨ ਦੰਦ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਕਾਲਕਾ ! ॥ ੬੯ ॥

ਭਰਮਣਾ ਨਿਭੁਮਾ ਭਾਵਨਾ ਭੈਹਰੀ ॥ ਬਰ ਬੁਧਾਂ ਦਾਤੁਣੀ ਸੱਤੁਣੀ ਛੈਕਰੀ ॥ ਦੁਕਟਾ ਦੁਭਿਦਾ ਦੁਧਰਾ ਦੁਮਦੀ ॥ ਅਤੁਟਾ ਅਛਟਾ ਅਜਟਾ ਅਭਿਦੀ ॥ ੭੦ ॥

ਹੇ ਭੁਮਨ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਨਾ ਭੁਮਨ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ! ਹੇ ਡਰਾਉਣੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੋਸਟ ਬੁਧੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਤਰੂਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ, ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੇਦਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਦੋ ਪਾਸੀ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਬੁਰੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ! ਨਾ ਟੁੱਟਨ ਵਾਲੀ, ਨਾ ਛਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਨਾ ਜੁੱਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਭਿਦਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ੭੦ ॥

ਤੋਤਲਾ ਅੰਤਲਾ ਸੰਤਲਾ ਸਾਵਜਾ ॥ ਭੀਮੜਾ ਭੈਹਰੀ ਭੂਤਲਾ ਭਾਵਜਾ ॥

ਡਾਕਣੀ ਸਾਕਣੀ ਝਾਕਣੀ ਕਾਕੜਾ ॥

ਕਿੰਕੜੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਜੈਮਿੜਾ ॥ ੭੧ ॥

ਤੰਤੀ ਵੀ ਲੈ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅੰਤ ਦੇ ਸਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਹਾਥੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਚੁੜੇਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਾਕ ਭੱਛਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਕਾਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ । ਕਿੰਕੜੀ [ਤੜਾਗੀ] ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਾਲਕਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਾਲਪਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਿੜਾ [ਮੁਰਦੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਹੈ ॥ ੭੧ ॥

ਠਿੰਗੁਲਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਪ੍ਰਾਸਣੀ ॥ ਸੱਸਤੁਣੀ ਅੱਸਤੁਣੀ ਸੂਲਣੀ ਸਾਸਣੀ ॥

ਕੰਨਿਕਾ ਅੰਨਿਕਾ ਧੰਨਿਕਾ ਧਉਲਰੀ ॥

ਰਕਤਿਕਾ ਸਕਤਿਕਾ ਭਕਤਕਾ ਜੈ ਕਰੀ ॥੭੨॥

ਠਿੰਗਨੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਹਿੰਗਲਾ ਹੈ, ਪਿੰਗਲਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਾਸੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤਿਸੁਲ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਕੰਨਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅੰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਧੰਨਤਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਧਉਲਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਲਾਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ॥੭੨॥

ਝਿੰਗੜਾ ਪਿੰਗੜਾ ਜਿੰਗੜਾ ਜਾਲਪਾ ॥ ਜੋਗਣੀ ਭੋਗਣੀ ਰੋਗ ਹਰੀ ਕਾਲਕਾ ॥

ਚੰਚਲਾ ਚਾਂਵਡਾ ਚਾਚਰਾ ਚਿਤ੍ਰਤਾ ॥

ਤੰਤਰੀ ਭਿੰਭਰੀ ਛੱਤ੍ਰਣੀ ਛਿੰਛਲਾ ॥੭੩॥

ਝਗੜਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜੰਗ ਦੀ ਸੋਭਾ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਾਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੋਗਣੀ ਹੈ, ਭੋਗਣੀ ਹੈ, ਰੋਗ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਹੈ। ਚੰਚਲਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਚਿੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਚਾਚਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਭਿੰਭਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ॥ ੭੩ ॥

ਦੰਤੁਲਾ ਦਾਮਣੀ ਦੁੱਕਟਾ ਦੁੱਭੁਮਾ ॥ ਛੁੱਧਿਤਾ ਨਿਦੁਕਾ ਨਿਭਿਖਾ ਨਿਗਮਾ ॥

ਕਦੁਕਾ ਚੁੜਕਾ ਚਾਰਕਾ ਚਾਪਣੀ ॥

ਚਿਚੜੀ ਚਾਵੜਾ ਚਿੰਪਿਲਾ ਜਾਪਣੀ ॥੭੪॥

ਵਡੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਮਾਯਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਬੁਰਾਈ ਕਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਬੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਸ਼ਕਤੀ, ਨੀਂਦ ਸ਼ਕਤੀ, ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਵੇਦ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਚੁੜ ੨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਚਾਚਰ ਸ਼ਕਤੀ, ਤੇ ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਚਿੰਚੜੀਕ [ਭੋਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਸ਼ਕਤੀ ਚਵੀਭਾ [ਗਿੱਧ] ਸ਼ਕਤੀ, ਚਾਪ ਨੂੰ ਲੈਯ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ॥੭੪॥

ਬਿਸਨਪਦਾ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ ॥ ਪਰਜ ॥ ਕੈਸੇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਨੁਕ ਨਿਪਟ ਅਘਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮ ਸੰਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਚਾਰੋ ॥

ਮਨ ਮਧੁ ਕਰਹਿ ਚਰਣ ਕਮਲਨ ਪਰ ਹੁਐ ਮਨ ਮੱਤ ਗੁੰਜਾਰੋ ॥

ਮਾਤਿਕ ਸਪਤ ਸਪਿਤ ਪਿਤਰਨ ਕੁਲ ਚੋਦਹੁ ਕੁਲੀ ਉਧਾਰੋ ॥੧॥੭੫॥

ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ? ਮਾਨੋ ਨਿਟੇਲ ਹੀ ਨਾ ਘੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, (ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ) ਸੇਸ਼ਟ ਸੁਰਮੇ ਵੀਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਚਰਨਾਂ (ਰੂਪ) ਕਮਲਾਂ (ਉਤੇ ਮੈਂ ਆਪਨੇ) ਮਨ ਨੂੰ {ਮਧੁਕਰ}

ਭੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
ਕੁਲ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਤੇ ਪਿ
ਸੁੰਦਰ ਤਾਂ ਉਧਾਰ
ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਕਾ
ਜਾ ਕਿ
ਤਾ ਦਿ
ਜਾਕਹੁ
(ਮੈਂ ਆਪਣੀ)
ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ (ਜਰ
ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ
ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਦੋਂ
ਸਿੰਠ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸ
ਅੰਤਿ ਹੀ
ਆਪਨ ਭ
ਚੱਕ੍ਰਤ ਰੋ
(ਜੋ) ਭਵਾਨੀ
ਉਸਨੇ) ਪ
ਪਛਾਨ ਲਿ
ਖੰਡਨ (ਕਰ
(ਸਾਰੇ) ਮੁਨੀ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ)
ਬਾਮਹਿ ਪਾ
ਤਰ ਜੱਛ ਕਿੰਨ
ਤਨ ਮਧੁ ਕੀ
ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿ
ਖੰਬੇ ਹੱਥ ਦੇ

ਕੋਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ ਮਤ ਹੋਕੇ ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਭੀ ਸੱਤ ਕੁਲਾਂ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਉਧਾਰ ਲਵਾਂਗਾ ॥ ੧ ॥ ੭੫ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਕਾਫੀ ॥ ਤਾ ਦਿਨ ਦੇਹ ਸਫਲ ਕਰ ਜਾਨੇ ॥

ਜਾ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮਾਂਤ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹੋ ਦੇਹਿ ਬਿਜੈ ਬਰ ਦਾਨੇ ॥

ਤਾ ਦਿਨ ਸੱਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ਕਟ ਬਾਂਧੋ ਚੰਦਨ ਚਿਤ੍ਰ ਲਗਾਉਂ ॥

ਜਾਕਹੁ ਨੇਤ ਨਿਗਮਕਹਿ ਬੋਲਤ ਤਾਸੁ ਸੁ ਬਰ ਜਬ ਪਾਉਂ ॥੨॥੭੬

(ਮੈਂ ਆਪਣੀ) ਦੇਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਸਫਲੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮਾਂਤ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹੋਕੇ (ਜਗਤ ਨੂੰ) ਜਿੱਤਨ ਦਾ ਵਰ ਦਾਨ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾਵਾਂਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ੨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਏਹ ਸੇਸ਼ਟ ਵਰ ਪਾਵਾਂਗਾ ॥ ੨ ॥ ੭੬ ॥

ਸੋਰਠ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਭਯ ਭਵਾਨੀ ॥

ਅਤਿ ਹੀ ਨਿਰਖ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਰਸ ਕੋ ਚਿਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਪਛਾਨੀ ॥

ਆਪਨ ਭਗਤ ਜਾਨ ਭਵ ਖੰਡਨ ਅਭਯ ਸਰੂਪ ਦਿਖਾਯੋ ॥

ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਪੇਖ ਮੁਨ ਜਨ ਸੁਰ ਅਜਰ ਅਮਰ ਪਦ ਪਾਯੋ ॥੩॥੭੭

(ਜੋ) ਭਵਾਨੀ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ) ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਉਸਨੇ) ਪਾਰਸ (ਨਾਥ) ਦੇ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, (ਉਸਦੇ) ਚਿਤ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਜਾਣ (ਕਰਕੇ, ਭਵਾਨੀ ਨੇ) ਜਨਮ (ਮਰਨ ਦੇ) ਖੰਡਨ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਆਪਣਾ) ਨਿਰਭਉ ਸਰੂਪ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਸਾਰੇ) ਮੁਨੀ, ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਮਰ ਪਦ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੭੭ ॥

ਭੋਤ ਬਾਮਹਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ॥

ਤਰ ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਅਸਰਨ ਕੀ ਸਬ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹਿਰਾਨੀ ॥

ਤਨ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਕਹੁ ਖੰਡਯੋ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰੇ ॥

ਸੇਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਦਾਨ ਲਗੇ ਜਗ ਦਾਹਨ ਰਹੇ ਹਮਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੭੮ ॥

ਖੰਬੇ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ (ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ) ਹੇਠਾਂ-ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਏਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ (ਕ੍ਰਿਪਾਨ) {ਤਨ} ਨਾਲ ਮਧੁ ਤੇ ਕੀਟ

ਨੂੰ {ਖੰਡਯੋ} ਟੁਕੜੇ ੨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਭ-ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ । ਉਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਜਗਤ
ਦਾ {ਨਿਦਾਨ} ਅੰਤ ਸਮਾ ਲੱਗਨ ਤੱਕ, ਸਾਡੇ ਸਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹੇ (ਅਰਥਾਤ, ਹੋ ਭਵਾਨੀ ।
ਮੈਂ ਏਹ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ
ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਰਹੇ) ॥ ੪ ॥ ੭੮ ॥

ਜਾ ਤਨ ਬਿੜਾਲਾਛ ਚਿਛਾਦਿਕ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਉਡਾਏ ॥
ਪੂਲੀ ਕਰਨ ਪੂਮਲੋਚਨ ਕੇ ਮਾਸਨ ਗਿੱਧ ਰਜਾਏ ॥
ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨਾਦਿਕ ਕਾਲ ਕਰਵਾਲਹਿ ਕੂਟੇ ॥
ਕੋਟ ਉਪਾਇ ਧਾਇ ਸਭ ਥਾਕੇ ਬਿਨ ਤਿੱਹ ਭਜਨ ਨ ਛੂਟੇ ॥੫॥੭੯॥

{ ਜਾ ਤਨ=ਜਿਸ ਨਾਲ ॥ ਬਿੜਾਲਾਛ=[ਬਿੜਾਲ+ਅਛ] ਬਿੱਲੇ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ,
ਇਕ ਦੈਂਤ ॥ ਚਿਛਾ= (ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ) । ਕਰਵਾਲਹਿ=ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ॥ }

ਜਿਸ (ਤਲਵਾਰ) ਨਾਲ 'ਬਿੜਾਲ+ਅੱਛ' (ਦੈਂਤ ਤੇ) ਚਿੱਛਰ ਵਰਗੇ (ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ)
ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । 'ਪੂਲੀ ਕਰਨ' ਤੇ 'ਪੂਮਰ ਲੋਚਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ)
ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਗਿਰਝਾਂ ਨੂੰ ਰਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਰਾਮ, ਰਸੂਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ
ਕਾਲ (ਨੇ ਜਿਸ) ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਹੈ । ਸਾਰੇ (ਲੋਕੀ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ) ਉਪਾਵਾਂ
(ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ) ਭੱਜ ਭੱਜਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹਨ, (ਪਰ) ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕਿਸੇ ਯਤਨ ਨਾਲ
ਭੀ) ਉਸ (ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ) ਛੁੱਟੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥ ੫ ॥ ੭੯ ॥

ਸੂਹੀ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਬਤਾ ॥ ਸੋਭਤ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਉਜਾਰੀ ॥
ਜਾ ਤਨ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋਟਿ ਕਈ ਖੰਡੇ ਬਿਸਨ ਕ੍ਰੋਰ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ ॥
ਜਾ ਕਹੁ ਰਾਮ ਉਚਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸਬ ਸੇਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ ॥
ਤਸ ਤੁਮ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਬਾਰ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ ॥ ੬ ॥ ੮੦ ॥

{ ਪਾਨ=ਹੱਥ।ਉਜਾਰੀ=ਨੰਗੀਕੀਤੀਹੋਈ॥ਜਾਤਨ=ਜਿਸਨਾਲ। ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ=[ਤ੍ਰਿਪੁਰ+ਅਰੀ]
{ ਤ੍ਰਿਪੁਰਦੈਂਤ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ॥ਕ੍ਰੋਰ=ਕ੍ਰੋੜ, ਇਕ ਸੌ ਲਖ ਦਾ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਹੁੰਦਾਹੈ। ਤਸ=ਉਸ। }

ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਸੋਭਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ (ਤਲਵਾਰ) ਨਾਲ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਇੰਦ੍ਰ,
ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਖੰਡਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਜਿਸਨੂੰ 'ਰਾਮ' ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ
ਮੁਨੀ ਜਨ ਧਿਆਨ ਲਗਾਕੇ (ਜਿਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀ
ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੇਰੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ੮੦ ॥

ਅਨਭਵ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਅਗੰਜਨ ਕਹੇ ਕਵਨ ਬਿਧ ਗੱਈਯੈ ॥
ਜਿਹਬਾ ਸਹੰਸ੍ ਰਟਤ ਗੁਨ ਥਾਕੀ ਕਬਿ ਜਿਹਵੇਕ ਬਤੱਈਯੈ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਕਾਸ ਪਤਾ
ਜਗ ਮਗ ਜੇਤ
ਕੋਟ=ਸਿਮਰਨ ਕਰ
ਪਤਾਲ ॥ ਜਵਨ=ਜਿ
(ਜਿਸਦਾ) 'ਅ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਤ੍ਰਿਕੇ ਨਾਲ (ਉਸ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ
ਕੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ)
ਕੋਟ ਜੀਭ ਵਾਲਾ ਅੰ
ਕੋਟਾ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ
ਕੋਟ ਦੈਂਦਾ ਹੈ । ਧਰਤੀ
ਕੋਟ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ੮
ਕੋਟ ॥ ਬਿਸਨ ਪ
ਜਾਸਿ ਪ
ਜਾਸਿ ਪ
ਦੇਵਤੇਸ
{ ਕਾਰਮਾ=ਕ
ਜੈ ਹੋਵੇ ! ਜੈ ਹੋਵੇ
ਕੋਟੀ ਚਿੱਖਿਆ ਲੈਣ
ਕੋਟੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਚੰਦ੍ਰ
ਕੋਟ ਦੇ ਸਰੋਰ ਉੱਤੇ ਹਜ
ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਮ
ਕਾਲ ਕੋ
ਜਾਸਿ ਪਾਇ
ਤਾਹਿ ਤੇ ਅ
(ਜਿਸਦੀ ਆਕਾ

ਅਕਾਸ ਪਤਾਰ ਜਵਨ ਕਰਿ ਚਉਦਹ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੇ ॥

ਮਗ ਜੋਤ ਹੋਤ ਭੂਤਲਿ ਮੈ ਖੰਡਨ ਅਉ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ॥ ੭ ॥ ੮੧ ॥

{ (ਰਟਤ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ॥ ਜਿਹਵੇਕ=[ਜਿਹਵ+ਏਕ] ਇਕ ਜੀਭ ॥ ਪਤਾਰ=ਪਤਾਲ ॥ ਜਵਨ=ਜਿਸਨੇ ॥ ਬਿਹੰਡੇ=ਨਾਸ ਕੀਤੇ ॥ ਭੂਤਲਿ=ਧਰਤੀ ॥ ਖੰਡਨ=ਖੰਡਾਂ ॥ }

(ਜਿਸਦਾ) 'ਅਨਭਵ ਰੂਪ' (ਹੈ ਤੇ) ਨਾਂ ਗੰਜਨ [ਨਸ਼ਟ] ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਦਸੇ ਤੀਕੇ ਨਾਲ (ਉਸ ਦੇ ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ) ਗਾਉਂ ਸਕੀਦਾ ਹੈ? (ਸੋਸਨਾਗ ਦੀ) ਹਜਾਰ ਜੀਭ (ਉਸਦੇ) ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਪਕ ਗਈ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਗੁਨ ਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ) ਅਤੇ ਕਵੀ [ਗੰਥ ਕਰਤਾ] ਦੀ ਜੀਭ ਇਕ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਹਜਾਰ ਜੀਭ ਵਾਲਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸੱਕਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਜੀਭ ਵਾਲਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸੱਕੇਗਾ ?) । ਜਿਹੜਾ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ ਤੇ ਪਤਾਲ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕਰਕੇ, (ਫਿਰ) ਚੌਦਾਂ ਖੰਡਾਂ [ਲੋਹਾਂ] ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ (ਨੌ) ਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ (ਉਸਦੀ) ਜੋਤ 'ਜਗ-ਮਗ' ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ੮੧ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਜੈ ਜੈ ਰੂਪ ਅਰੇਖ ਅਪਾਰ ॥

ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਭ੍ਰਮਾਇ ਜੱਹ ਤੱਹ ਭੀਖ ਕੇ ਸਿਵ ਦੁਆਰ ॥

ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਲਗਯੋ ਨਿਸੇਸਹਿ ਕਾਰਮਾ ਤਨ ਏਕ ॥

ਦੇਵਤੇਸ ਸਹੰਸੂ ਭੇ ਭਗ ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਅਨੇਕ ॥ ੮ ॥ ੮੨ ॥

{ ਕਾਰਮਾ=ਕਾਲਖ, ਸ਼ਯਾਹੀ, ਭਾਵ-ਕਲੰਕ ॥ ਤਨ=ਸਾਥ=ਨਾਲ ॥ ਨਿਸੇਸਹਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ॥ ਦੇਵਤੇਸ=ਇੰਦ੍ਰ ॥ }

ਜੈ ਹੋਵੇ ! ਜੈ ਹੋਵੇ ! ਹੇ ਰੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਅਪਾਰ ਰੂਪ ! ਜਿਸਦੀ (ਆਗਯਾ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਭੀਖੀ ਭਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਥੇ ਬੁਹੇ ੨ ਤੇ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ (ਆਗਯਾ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ (ਆਗਯਾ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਹਜਾਰ ਭਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ॥ ੮ ॥ ੮੨ ॥

ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਮ ਭਏ ਕਿਤੇ ਪੁਨ ਕਾਲ ਪਾਇ ਬਿਹਾਨ ॥

ਕਾਲ ਕੇ ਅਨਕਾਲ ਕੈ ਅਕਲੰਕ ਮੁਰਤ ਮਾਨ ॥

ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਭਯੋ ਸਭੈ ਜਗ ਜਾਸ ਪਾਇ ਬਿਲਾਨ ॥

ਤਾਹਿ ਤੈ ਅਬਿਚਾਰ ਜੜ ਕਰਤਾਰ ਕਾਹੇ ਨ ਜਾਨ ॥੯॥੮੩॥

(ਜਿਸਦੀ ਆਗਯਾ ਨੂੰ ਪਾਕੇ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮਾਪਕ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਉਸ) 'ਕਾਲ' ਨੂੰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ

ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ । ਜਿਸਦੀ (ਸੱਤਾ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ (ਫਿਰ) ਜਿਸਦੀ (ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜੜ ! ਤੂੰ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ॥ ੯ ॥ ੮੩ ॥

ਨਰ ਹਰਿ ਜਾਨ ਕਾਹਿ ਨ ਲੇਤ ॥

ਤੈ ਭਰੋਸ ਪਰਯੋ ਪਸੁ ਜਿਹ ਮੋਹਿ ਬੁੱਧਿ ਅਚੇਤ ॥

ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਸੂਲ ਕੋ ਉਠਿ ਲੇਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਨਾਉ ॥

ਕਹਾ ਵੈ ਅਬ ਜੀਅਤ ਜਗ ਮੈ ਕਹਾ ਤਿਨ ਕੋ ਗਾਉ ॥੧੦॥੮੪॥

ਹੇ ਨਰ ! ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ? ਤੈਨੂੰ ਪਸੂ (ਵਰਗਾ) ਭਰੋਸਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮਝ ਤੋਂ ਹੀਨੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਹਰ ਰੋਕ (ਸਵੇਰੇ) ਉੱਠਕੇ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ) ਉਹ ਹੁਣ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਜਾਂ ਉੱਦੇ ਹਨ ? ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਾਉਂ [ਨਗਰ] ਕਿਥੇ ਹੈ ? (ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਗਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਕਦ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ?) ॥੧੦॥੮੪॥

ਸੋਰਠ ॥ ਤਾਸ ਕਿਉ ਨ ਪਛਾਨ ਹੀ ਜੇ ਹੋਹਿ ਹੈ ਅਬ ਹੈ ॥

ਨਿਹਫਲ ਕਾਹੇ ਭਜਤ ਪਾਹਨ ਤੇਹਿ ਕਛੁ ਫਲਿ ਦੈ ॥

ਤਾਸ ਸੇਵਹੁ ਜਾਸ ਸੇਵਤਿ ਹੋਹਿ ਪੂਰਣ ਕਾਮ ॥

ਹੋਹਿ ਮਨਸਾ ਸਕਲ ਪੂਰਣ ਲੇਤ ਜਾਕੇ ਨਾਮ ॥੧੧॥੮੫॥

ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ? ਜਿਹੜਾ (ਅਗੇ ਨੂੰ) ਹੋਵੇਗਾ (ਅਤੇ ਹੁਣ) ਹੋਰ ਹੈ । ਫਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਪੂਜਦੇ ਹੋ ? (ਕੀ) ਤੁਹਾਨੂੰ (ਉਹ) ਕੁਝ ਫਲ ਦੇਣਗੇ ? ਉਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਸਾਰੇ) {ਕਾਮ} ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ { ਮਨਸਾ } ਇਛਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੧ ॥ ੮੫ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ਇਹ ਬਿਧ ਕੀਨੀ ਜਬੈ ਬਡਾਈ ॥

ਗੀਝੇ ਦੇਵ ਦਿਆਲ ਤਿਹ ਉਪਰ ਪੂਰਣ ਪੁਰਖ ਸੁਖਦਾਈ ॥

ਆਪਨਿ ਮਿਲੇ ਦੇਵ ਦਰਸਨਿ ਭਯੋ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਅਸਵਾਰੀ ॥

ਲੀਨੇ ਛੱਤੁ ਲੰਕਰਾ ਕੂਦਤ ਨਾਚਤ ਗਣ ਦੈ ਤਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ੮੬ ॥

ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ । (ਤਦ, ਜੇ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਪੁਰਖ ਪੁਰਖ, ਦਿਆਲੂ ਦੇਵ (ਹਨ, ਉਹ) ਉਸ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਰਸਨ

ਰੋਇਆ (ਤੇ
ਸੰਗ ਉੱਤੇ ਸ
ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅ
ਰਾਮਕਲੀ
ਨਿਰਤਤ
ਕੁਹਕਤਿ
ਘਹਰਤਿ ਰ
(ਤੀਰ-
(ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ
ਅਨੰਕ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕੁਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਭਰ ਦੇ ਭਾਰ
ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ,
ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ)
ਦੇ
ਕਛੁ ਬਰ
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ
ਜੇ ਬਰ ਦਾ
ਕੰਚਨ ਰਤ
ਦੇਵੀ ਨੇ
ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ
ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ
ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ
(ਆਦਿਕ) ਸਾਰ
ਸਬ ਹੀ ਪ
ਸਬ ਹੀ

ਹੋਇਆ (ਤੇ ਫਿਰ ਆਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ) ਆਪੇ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ, (ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ) ਖੁੰਡ ਉਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰ ਲਈ। (ਹਥ ਵਿਚ) ਛਤਰ ਲੈਕੇ ਲੰਕਾ (ਬੀਰ) ਟਪੋਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੋੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ 'ਗਣ' ਨੱਚਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥੮੬॥

ਰਾਮਕਲੀ ॥ ਝਮਕਤ ਅਸਤੁ ਛਟਾ ਸੱਸਤੁਨਿ ਕੀ ਬਾਜਤ ਡਉਰ ਅਪਾਰ ॥

ਨਿਰਤਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਨਾ ਬਿਧ ਡਹਕਤ ਫਿਰਤ ਬੈਤਾਰ ॥

ਕੁਹਕਤਿ ਫਿਰਤਿ ਕਾਕਣੀ ਕੁਹਰਤ ਡਹਰਤ ਕਠਨ ਮਸਾਨ ॥

ਘਹਰਤਿ ਗਗਨਿ ਸਘਨ ਰਿਖ ਦਹਲਤ ਬਿਡਰਤ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨ ॥੧੩॥੮੭॥

(ਤੀਰ-ਚੱਕਰ ਆਦਿਕ) ਅਸਤਰ ਝਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਸਤਾਂ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕਣ (ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ-ਚੌਂਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਡੈਰੂ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੈਤਾਲ ਡਕਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। 'ਕਾਕਣੀ' ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੜੇ (ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ) ਮਸਾਨ ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਹੋਏ (ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ) ਡਰ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦਬਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਖਰਕੇ) ਰਿਖੀ ਲੈਕ ਦਹਲ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਮਾਨਾਂ (ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ) ਡਰੇ ਹੋਏ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੩ ॥ ੮੭ ॥

ਦੇਵੀ ਬਾਚ ॥ ਸਾਰੰਗ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕਛੁ ਬਰ ਮਾਂਗਹੁ ਪੂਤ ਸਯਾਨੇ ॥

ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਨਹੀ ਤੁਮਰੀ ਸਰ ਸਾਧ ਚਰਤ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥

ਜੇ ਬਰ ਦਾਨ ਚਹੇ ਸੇ ਮਾਂਗੇ ਸਬ ਹਮ ਤੁਮੈ ਦਿਵਾਰ ॥

ਕੰਚਨ ਰਤਨ ਬੱਜ ਮੁਕਤਾ ਫਲ ਲੀਜਹਿ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ ॥੧੪॥੮੮॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਕੁਝ ਵਰ ਮੰਗ ਲੈ! ਹੇ ਚੁਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਯਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ) ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਜੋ (ਭੀ) ਵਰ-ਦਾਨ (ਤੁਸੀਂ ਲੈਣਾ) ਚਾਹੋ, ਉਹ ਮੰਗ ਲੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸੋਨਾ, ਜਵਾਹਰਤ, ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੀਆਂ (ਵਸਤਾਂ ਤੁਸੀਂ) ਬੇਸ਼ਕ ਲੈ ਲਵੋ ॥ ੧੪ ॥ ੮੮ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ ॥ ਸਾਰੰਗ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥

ਸਬ ਹੀ ਪੜੇ ਬੇਦ ਬਿਦਿਆ ਬਿਧਿ ਸਬ ਹੀ ਸਸਤੁ ਚਲਾਉ ॥

ਸਬ ਹੀ ਦੇਸ ਜੇਰ ਕਰਿ ਆਪਨ ਆਪੇ ਮਤਾ ਮਤਾਉ ॥

ਕਹਿ ਤਥਾਸਤੁ ਭਈ ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਤਾਸ ਮਹਾਂ ਬਰ ਦੇ ਕੈ ॥

ਅੰਤ੍ਰਯਾਨ ਹੁਐ ਰਾਈ ਆਪਨ ਪਰ ਸਿੰਘ ਅਰੂੜਤ ਹੁਐ ਕੈ ॥੧੫॥੮੯॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਬਿਧੀਆਂ (ਦੇ ਸਹਿਤ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਲਵਾਂ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪਨੇ {ਜੇਰ} ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ, (ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਰਾਂ (ਏਹ ਵਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ)। {ਤਥਾਸਤੁ} 'ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ' (ਇਹ) ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਚੰਡਕਾ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਬਰ ਦੇ ਕਰਕੇ, ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। (ਅਰਥਾਤ) ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਰ ਉੱਤੇ {ਅਰੂੜਤ} ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ (ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਫਿਰ) ਅੰਤਰ ਯਾਨ ਹੋਗਈ ॥ ੧੫ ॥ ੮੯ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗਉਰੀ ॥ ਪਾਰਸ ਕਰਿ ਡੰਡੋਤ ਫਿਰਿ ਆਏ ॥

ਆਵਤ ਬੀਰ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਭੇਜ ਬੁਲਾਏ ॥

ਨਿਪ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕ ਸੁਭਟ ਸਭ ਚੱਕ੍ਰਤ ਚਿੱਤ ਬਿਸਮਾਏ ॥

ਐਸੇ ਕਬਹੀ ਲਖੇ ਨਹੀ ਰਾਜਾ ਜੈਸੇ ਆਜੁ ਲਖਾਏ ॥

ਚੱਕ੍ਰਤ ਭਈ ਗਗਨਿ ਕੀ ਬਾਲਾ ਗਨ ਉਡਗਨ ਬਿਰਮਾਏ ॥

ਝਿਮ ਝਿਮ ਮੇਘ ਬੂੰਦ ਜਿਯੋਂ ਦੇਵਨ ਅਮਰ ਪੁਹਪ ਬਰਖਾਏ ॥

ਜਾਨੁਕ ਜੁਬਨ ਖਾਨ ਹੁਐ ਨਿਕਸੇ ਰੂਪ ਸਿੰਧ ਅਨਵਾਏ ॥

ਜਾਨੁਕ ਧਾਰਨਿ ਡਰ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਕਾਮ ਕਲੇਵਰ ਆਏ ॥੧੬॥੯੦॥

ਪਾਰਸ (ਨਾਥ ਜੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ) ਡੰਡੋਤ ਕਰਕੇ (ਘਰ ਨੂੰ) ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕਰਕੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਜੋਧੇ (ਸੱਦ ਲਏ ਹਨ)। ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਚੱਕ੍ਰਤ [ਹੈਰਾਨ] ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ (ਵਿਚੋਂ ਆਪਾ) ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। (ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਅੱਜ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਕਾਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ [ਆਪਫਰਾਂ] ਭੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, {ਉਡਗਨ} ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਝੰਡ, (ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ) ਗਨ ਭੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਝਿਮ ਝਿਮ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ (ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ *ਅਮਰ ਫੁੱਲ* ਬਰਸਾਏ ਹਨ। (ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ) 'ਰੂਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ' ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਮਾਨੋ, ਜੈਬਨ ਦੀ ਖਾਨ ਹੋਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। (ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ, ਕਿ) ਮਾਨੋ, ਡਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਾਮ ਹੀ {ਕਲੇਵਰ} ਦੇਹ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ॥੧੬॥ ੯੦ ॥

*ਜਿਸ ਬਿਛ ਦਾ ਫਲ 'ਅਮਰ ਫਲ' ਹੈ, ਉਸਦੇ ਫੁੱਲ 'ਅਮਰ ਫੁੱਲ' ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਸਾਰੰਗ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਭੂਪਤ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਜਬ ਪਾਯੋ ॥
 ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਠਨ ਕਰ ਤਾਕੇ ਜੋ ਕਰਿ ਧਿਆਨ ਲਗਾਯੋ ॥
 ਕਰ ਬਹੁ ਨਿਯਾਸ ਕਠਨ ਜਪੁ ਸਾਧਯੋ ਦਰਸਨਿ ਦੀਯੋ ਭਵਾਨੀ ॥
 ਤਤ ਛਿਨ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸਯੋ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ਰਾਨੀ ॥
 ਤਿਹ ਛਿਨ ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੁਖ ਉਚਰੇ ਤੱਤ ਅਤੱਤ ਪਛਾਨਾ ॥
 ਅਵਰ ਅਤੱਤ ਸਬੈ ਕਰ ਜਾਨੇ ਏਕ ਤੱਤ ਠਹਰਾਨਾ ॥
 ਅਨਭਵ ਜੋਤ ਅਨੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਬਜਾਯੋ ॥
 ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਜੀਤ ਰਾਜਨ ਕਹੁ ਸੁਭਟ ਅਭੈ ਪਦ ਪਾਯੋ ॥੧੭॥੯੧॥

ਜਦ ਰਾਜੇ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ) ਨੇ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਪਾ ਲਿਆ। (ਤਦ) ਜੋ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਸ ਕਰਕੇ, ਕਠਨ ਜਪ ਨੂੰ ਸਾਧਿਆ, ਤਦ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (ਜੋ) ਚੋਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਛਿਨ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਉਸੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੂੰਹ ਜਬਾਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਤੱਤ-ਅਤੱਤ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ) ਅਤੱਤ ਕਰਕੇ ਜਾਨਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਕੋ ਨੂੰ 'ਤੱਤ' ਨਿਸਚੈ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਨਭਵ ਜੋਤ (ਹੈ, ਉਸਦੇ ਜਾਣ ਲੈਣ ਕਰਕੇ) ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵੱਜ ਪਏ ਹਨ। ਦੋਸਾਂ ਬਿਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਣੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ, ਬਹਾਦੁਰ ਜੇਧੇ ਨੇ 'ਅਭੈ ਪਦ' ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੭ ॥ ੯੧ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਪਰਜ ॥ ਐਸੇ ਅਮਰ ਪਦ ਕਹੁ ਪਾਇ ॥
 ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ ਭੂਪਤ ਜੀਤ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ ॥
 ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਰੇ ਗੁਮਾਨ ਨਿਸਾਨ ਸਰਬ ਬਜਾਇ ॥
 ਚਉਪ ਚਉਪ ਚਲੇ ਚਮੁੰਪਤ ਚਿੱਤ ਚਉਪ ਬਢਾਇ ॥
 ਆਨ ਆਨ ਸਬੈ ਲਗੇ ਪਗ ਭੂਪ ਕੇ ਜੁਹਰਾਇ ॥
 ਆਵ ਆਵ ਸੁਭਾਵ ਸੋ ਕਹਿ ਲੀਨ ਕੰਠ ਲਗਾਇ ॥
 ਹੀਰ ਚੀਰ ਸੁ ਬਾਜ ਦੇ ਗਜ ਰਾਜ ਦੈ ਪਹਿਰਾਇ ॥
 ਸਾਧ ਦੈ ਸਨਮਾਨ ਕੈ ਕਰ ਲੀਨ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ ॥੧੮॥੯੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਮਰ ਪਦ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਸਾਂ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ

ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ (ਆਪਨੇ ਕੋਲ) ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਵਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੈਨਾਂ ਪਤੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਕੇ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋਕੇ ਚਲੇ (ਆਉਂਦੇ ਹਨ)। ਆਨ ਆਨਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ) {ਜੁਹਰਾਇ} ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗਾਗਏ ਹਨ। ਆਨ ਆਨਕੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗਾਕੇ ਕਹਿ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੀਰੇ, ਕਪੜੇ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਰਾਜੇ (ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਵਿਚ) ਦਿਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਂ (ਨੂੰ ਭੇਟਾ) ਦੇਕੇ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੮ ॥ ੯੨ ॥

ਕਾਫੀ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਇਮ ਕਰ ਦਾਨ ਦੈ ਸਨਮਾਨ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਿਮੋਹਿ ਭੂਪਤ ਭੂਪ ਬੁੱਧ ਨਿਧਾਨ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਸਾਜਦੈ ਬਰ ਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ ॥

ਆਪਨੇ ਕੀਨੋ ਨਿਪੰ ਸਬ ਪਾਰਸੈ ਮਹਾਰਾਜ ॥

ਲਾਲ ਜਾਲ ਪ੍ਰਵਾਲ ਬਿਦਮ ਹੀਰ ਚੀਰ ਅਨੰਤ ॥

ਲੱਛ ਲੱਛ ਸੂਰਣ ਸਿੰਝੀ ਦਿਜ ਏਕ ਏਕ ਮਿਲੰਤ ॥

ਮੋਹਿ ਭੂਪਤਿ ਭੂਮਿ ਕੈ ਇਕ ਕੀਨ ਜੱਗ ਬਜਾਇ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਭਾ ਬਨਾਇਸ ਬੈਠ ਭੂਪਤਿ ਆਇ ॥ ੧੯ ॥ ੯੩ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ। (ਜੋ) ਬੁਧੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਰਾਜੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸਮਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਜ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਰਸ (ਨਾਥ) ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਨੇ (ਸੇਵਕ) ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਲਾਲ ਤੇ {ਪ੍ਰਵਾਨ} ਮੂੰਗਿਆਂ ਦੇ ਜਾਲ, {ਬਿਦਮ ਹੀਰ} ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ। ਸੈਨੇ ਦੇ ਸਿੰਝਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲੱਖ ਲੱਖ ਗਊਆਂ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਜੱਗ ਕਰਨ (ਦਾ ਧੌਂਸਾ) ਵੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਰਾਜੇ ਆਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਵੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥ ੯੩ ॥

ਬਿਸਨ ਪਦ ॥ ਕਾਫੀ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਬਨਾਈ ॥

ਬਡੇ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰੀ ਬਸੁਧਾ ਕੇ ਲੀਨੇ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਈ ॥

ਅਰੁ ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਮਤਿ ਤੇ ਭੀ ਸਰਬ ਬੁਲਾਏ ॥

ਸੁਨਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਰਬ ਜਟ ਧਾਰੀ ਦੇਸ ਦੇਸ ਤੇ ਆਇ ॥

ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਜਟਨ ਕਹ ਧਾਰੇ ਅਰੁ ਮੁਖ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਏ ॥
 ਬਲਕੁਲ ਅੰਗ ਦੀਰਘ ਨਖ ਸੇਭਤ ਮ੍ਰਿਗਪਤ ਦੇਖ ਲਜਾਏ ॥
 ਮੁੰਦ੍ਰ ਨੇਤ੍ਰ ਉਰਧ ਕਰ ਓਪਤ ਪਰਮ ਕਾਛਨੀ ਕਾਛੇ ॥
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਪਯੋ ਕਰਤ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈ ਮਹਾ ਮੁਨੀਸਰ ਆਛੇ ॥੨੦॥੯੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਸਭਾ ਬਣਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ੨ ਛੱਤੀ (ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਹੈਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਏ ਸਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੇਹੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਹੈਗੇ ਸਨ, ਉਹ ਭੀ ਸਾਰੇ ਸੱਦ ਲਏ ਸਨ। (ਇਸ) ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆ ਗਏ ਸਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਬਿਭੂਤੀ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭੋਜ ਪੱਤਰ (ਦੇ ਕਪੜੇ ਹਨ ਤੇ) ਨੌਂਹ ਏਨੇ ੨ ਵਡੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਹਥ ਉਚਾ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸਾਜ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਮਹਾਂ ਮੁਨੀਸਰ ਸੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈ ਮਹਾ ਜੀ ਹਨ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਜਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥ ੯੪ ॥

ਪਾਰਸਨਾਥ ਬਾਚ ॥ ਧਨਾਸਰੀ ॥ ਤ੍ਰੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕੈ ਤੁਮ ਹਮ ਕੋ ਪਰਚੈ ਦਿਖਾਓ ॥

ਨਾਤਰ ਜਿਤੇ ਤੁਮ ਹੋ ਜਟ ਧਾਰੀ ਸਬ ਹੀ ਜਟਾ ਮੁੰਡਾਓ ॥

ਜੇਗੀ ਜੇਗੁ ਜਟਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜੇਕਰ ਕਛੁਅਕ ਹੋਈ ॥

ਤਉ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਛੇਰਿ ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਭੀਖ ਨ ਮਾਂਗੈ ਕੋਈ ॥

ਜੇਕਰ ਮਹਾਂ ਤਤ ਕਹੁ ਚੀਨੈ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਹੁ ਪਾਵੈ ॥

ਤਬ ਯਹ ਮੋਨ ਸਾਧ ਮਨ ਬੈਠੇ ਅਨਤ ਨ ਖੋਜਨ ਧਾਵੈ ॥

ਜਾਕੀ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀ ਜਾਨੀਐ ਸਦਾ ਅਦ੍ਰਿਖ ਕਹਾਯੋ ॥

ਜਉਨ ਅਭੇਖ ਰੇਖ ਨਹੀ ਸੋ ਕਹੁ ਭੇਖ ਬਿਖੈ ਕਿਉ ਆਯੋ ॥੨੧॥੯੫॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਜੇਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ {ਪਰਚੋ} ਕਰਮਾਤ ਵਿਖਾਓ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਜਟਾ ਧਾਰੀ (ਸਾਧੂ ਹੈਗੇ ਹੋ) ਸਾਰੇ ਹੀ (ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ) ਜਟਾਂ ਮੰਨਵਾ ਦਿਓ। ਹੇ ਜੇਗੀਓ! ਜੇਕਰ ਜਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਭੀ ਜੋਗ ਹੈਗਾ ਹੈ। ਤਦ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਭੀ ਦਰ ਦਰ ਉਤੇ ਭੀਖਿਆ ਨਾ ਮੰਗਦਾ

ਫਿਰੇ ? ਜੇਕਰ ਮਹਾਂ ਤਤ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲਵੇ, (ਤਦ ਹੀ) ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ ।
ਤਦ ਇਹ ਚੁਪ ਧਾਰਕੇ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਮਨ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਧਾਵੇਗਾ । ਜਿਸਦਾ
(ਕੋਈ) ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਦਾ (ਅਤੇ ਜੋ) ਸਦਾ ਹੀ ਅਦ੍ਰਿਖ [ਦੁਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ] ਕਹਾਉਂਦਾ
ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਭੇਖ ਨਹੀਂ, ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਦਸੇ ਉਹ ਭੇਖ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥੨੧॥੯੫॥

ਸਾਰੰਗ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜੇ ਜੇ ਤਿਨ ਮਹਿ ਹੁਤੇ ਸਯਾਨੇ ॥
ਪਾਰਸ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੇ ਬੇਤਾ ਮਹਾਂ ਪਰਮ ਕਰ ਮਾਨੇ ॥
ਸਬਹਨਿ ਸੀਸ ਨਯਾਇ ਕਰਿ ਜੇਰੇ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੰਗ ਬਖਾਨੇ ॥
ਜੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਹਾ ਸੋ ਕੀਨਾ ਅਉ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੇ ॥
ਸੁਨ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਜੇ ਤੁਮ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ ॥
ਸੋ ਹਮ ਦੱਤ ਬਕੱਤੁ ਤੇ ਸੁਨ ਕਰ ਸਾਚ ਹੀਐ ਅਨਮਾਨੇ ॥
ਜਾਨੁਕ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਨਿਕਸੇ ਮਹਾਂ ਰਸਨ ਰਸ ਸਾਨੇ ॥
ਜੇ ਜੇ ਬਚਨ ਭਏ ਇਹ ਮੁਖਿ ਤੇ ਸੋ ਸੋ ਸਬ ਹਮ ਮਾਨੇ ॥੨੨॥੯੬॥

ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਨੇ ਹੋਗੇ ਸਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਾਰਸ (ਨਾਥ ਨੂੰ) ਪਰਮ ਤੱਤ
ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਏ ਅਤੇ
ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਬਚਨ, ਮੂੰਹ) ਨਾਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਹਨ । ਗੁਰੂ (ਦੱਤਾ ਤੇ ਅ)
ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਸਾਂ ਉਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸਾਂ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ) ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ
ਜਾਣਿਆ ਹੈ । ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਜੇ ਬਚਨ ਤੁਸਾਂ ਕਹੋ ਹਨ, (ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਸਾਂ) ਸੁਣ
ਲਏ ਹਨ । (ਪਰ) ਉਹ ਬਚਨ ਅਸਾਂ ਦੱਤ ਸ਼ਾਮੀ ਦੇ {ਬਕੱਤੁ} ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕਰਕੇ, ਹਿਰਦੇ
ਵਿਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸੱਚਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । (ਉਹ ਬਚਨ) ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਂ ਰਸਾਂ ਨਾਲ
(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) {ਸਾਨੇ} ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ । ਜੇ
ਜੇ ਭੀ ਬਚਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹ ਉਹ ਮੰਨ
ਲਏ ਹਨ ॥ ੨੨ ॥ ੯੬ ॥

ਸੋਰਠ* ॥ ਜੋਗੀ ਜੋਗੁ ਜਟਨ ਮੋ ਨਾਹੀ ॥

ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਮ ਮਰਤ ਕਹਾ ਪਚਿ ਪਚਿ ਕਰ ਦੇਖਿ ਸਮਝ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

ਜੇ ਜਨ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਕੱਹੁ ਜਾਨੈ ਪਰਮ ਰਾਜਾਨ ਕਹੁ ਪਾਵੈ ॥

* ਇਹ ਬਿਸਨਪਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨੰ, ੧੦ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਨੰ: ੧੧ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਤਬ ਯਹ ਏਕ ਠਉਰ ਮਨ ਰਾਖੈ ਦਰ ਦਰ ਭੁਮਤ ਨ ਧਾਵੈ ॥
 ਕਹਾ ਭਯੋ ਗਿਹੁ ਤਜਿ ਉਠ ਭਾਗੇ ਬਨ ਮੈ ਕੀਨ ਨਿਵਾਸਾ ॥
 ਮਨ ਤੇ ਰਹਾ ਸਦਾ ਘਰਿ ਹੀ ਮੇ ਸੋ ਨਹੀ ਭਯੋ ਉਦਾਸਾ ॥
 ਅਧਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਠਗਾ ਜਗ ਜਾਨ ਜੋਗ ਕੇ ਜੋਗਾ ॥
 ਤੁਮ ਜੀਅ ਲਖਾ ਤਜੀ ਹਮ ਮਾਯਾ ਮਾਯਾ ਤੁਮੈ ਨ ਛੋਰਾ ॥੨੩॥੯੭॥

ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਜਟਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭੌਂਦਿਆਂ ਭੌਂਦਿਆਂ ਤੇ ਪਚਿ ਕੇ ਕੀ ਮਰਦੇ ਹੋ ?
 ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ ! ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ
 ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਬਾਹਰ ਨੂੰ) ਉੱਠ ਭੱਜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਨ ਵਿਚ
 ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮਨ ਤਾਂ ਸਦਾ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ (ਹੀ ਲੱਗਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਦਾਸ
 ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਖਾਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ, (ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ
 ਹੀ) ਜੋਗ ਦਾ ਜੋਰ ਜਾਨ ਲਿਆ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ (ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, (ਕਿ) ਅਸਾਂ
 ਮਾਯਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, (ਪਰ) ਮਾਯਾ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥ ੯੭ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਸੋਰਠ* ॥ ਭੇਖੀ ਜੋਗਨ ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ॥

ਨਾਹਨ ਜਟਾ ਬਿਭੂਤ ਨਖਨ ਮੈ ਨਾਹਿਨ ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗਾਏ ॥
 ਜੈ ਬਨ ਬਸੈ ਜੋਗ ਕਹੁ ਪੱਈਐ ਪੰਛੀ ਸਦਾ ਬਸਤ ਬਨ ॥
 ਕੁੰਚਰ ਸਦਾ ਧੂਰ ਸਿਰ ਮੇਲਤ ਦੇਖਹੁ ਸਮਝ ਤੁਮ ਹੀ ਮਨ ॥
 ਦਾਦਰ ਮੀਨ ਸਦਾ ਤੀਰਥ ਮੇ ਕਰਯੋ ਕਰਤ ਇਸਨਾਨਾ ॥
 ਧਜਾਨ ਬਿੜਾਲ ਬਕੀ ਬਕ ਲਾਵਤ ਤਿਨ ਕਿਆ ਜੋਗੁ ਪਛਾਨਾ ॥
 ਕੈਸੇ ਕਸਟ ਠਗਨ ਕਹੁ ਠਾਟਤ ਐਸੇ ਹਰਿ ਹਿਤ ਕੀਜੈ ॥
 ਤਬ ਹੀ ਮਹਾਂ ਗਜਾਨ ਕੇ ਜਾਨੈ ਪਰਮ ਪਯੂਖਹਿ ਪੀਜੈ ॥੨੪॥੯੮॥

ਹੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਭੇਖ ਵਿਚ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਟਾਂ (ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਜੋਗ)
 ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਭੂਤੀ (ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਜੋਗ) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੌਹੀ (ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਜੋਗ) ਨਹੀਂ ਹੈ
 ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕਪੜੇ ਰੰਗਾਉਣ ਵਿਚ (ਜੋਗ) ਹੈ । ਜੇਕਰ ਬਨ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਗ
 ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੰਛੀ ਸਦਾ ਹੀ ਬਨ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ । (ਜੇਕਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਬਿਭੂਤੀ ਲਾਉਣ
 ਨਾਲ ਜੋਗ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ) ਹਾਥੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ,
 ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ (ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ) ਸਮਝੋ, (ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ) ਵੇਖੋ (ਜੇਕਰ
 ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੋਗ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਤਦ) ਭੱਠੂ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ

ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਜੇਕਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਜੋਗ ਦਾ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਦ) ਬਿੱਲਾ, ਬਗਲਾ ਤੇ ਬਗਲੀ (ਸਦਾ ਹੀ) ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਹੈ ? (ਲੌਗਾਂ) ਨੂੰ ਠੱਗਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਨੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਹਰੀ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ) ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਤਦ ਹੀ ਮਹਾਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਣੇਗਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਲਵੇਗਾ ॥੨੪॥੯੮॥

ਸਾਰੰਗ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸਿਯਾਨੇ ॥

ਉਠਿ ਉਠਿ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਪਾਰਸ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੈ ਲਪਟਾਨੇ ॥

ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ ਤਿਨ ਤਿਨ ਬੈਨ ਨ ਮਾਨੇ ॥

ਉਠ ਉਠ ਲਗੇ ਕਰਨ ਬਕਬਾਦਹ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ ॥

ਉਠ ਉਠ ਭਜੇ ਕਿਤੇ ਕਾਨਨ ਕੇ ਕੇਤਕਿ ਜਲਹਿ ਸਮਾਨੇ ॥

ਕੇਤਕ ਭਏ ਜੁੱਧ ਕਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਨਤ ਸਬਦੁ ਘਹਰਾਨੇ ॥

ਕੇਤਕ ਆਨ ਆਨ ਸਨਮੁਖ ਭਏ ਕੇਤਕ ਛੇਰਿ ਪਰਾਨੇ ॥

ਕੇਤਕ ਜੁਝ ਸੇਭੇ ਰਣ ਮੰਡਲ ਬਾਸਵ ਲੋਕ ਸਿਧਾਨੇ ॥੨੫॥੯੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ, ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਉੱਠ ਉੱਠਕੇ ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਪਾਰਸ (ਨਾਥ) ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਏ ਹਨ । ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਗੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਹਨ । (ਸਗੋਂ ਉਹ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਤੇ ਇਆਣੇ (ਪੁਰਸ਼) ਉੱਠ ਉੱਠਕੇ ਬਕ-ਬਾਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉੱਠ ਉੱਠ ਕੇ ਬਨ ਨੂੰ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ । (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ (ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ) ਗਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ (ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਨ ਆਨ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ (ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਣ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੈਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਕੇ) ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੫ ॥ ੯੯ ॥

ਤਿਲੰਗ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਥਤਾ ॥ ਜਬ ਹੀ ਸੰਖ ਸਬਦ ਘਹਰਾਏ ॥

ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਸੂਰ ਜਟ ਧਾਰੀ ਤਿਨ ਤਿਨ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਏ ॥

ਚੱਕ੍ਰਤ ਭਈ ਗਗਨ ਕੀ ਤਰਨੀ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਤੁਸਾਏ ॥

ਨਿਰਖਤ ਭਯੋ ਸੂਰ ਰਬ ਬੰਭਤ ਨੈਨ ਨਿਮੇਖ ਨ ਲਾਏ ॥

ਸੱਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਛੰਡੇ ਬਣ ਪ੍ਰਯੋਘ ਚਲਾਏ ॥

ਮਾਨਹੁ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਬੂੰਦਨ ਜਿਯੋਂ ਬਾਣ ਬਯੂਹ ਬਰਸਾਏ ॥
 ਚਟਪਟ ਚਰਮ ਬਰਮ ਪਰ ਚਟਕੇ ਦਾਝਤ ਤਿਣਾ ਲਜਾਏ ॥
 ਸ੍ਰੇਣਤ ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸੋਭਿਤ ਜਨੁ ਚਾਚਰ ਖੇਲ ਸਿਧਾਏ ॥੨੬॥੧੦੦॥

ਜਦੋਂ ਹੀ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਸੰਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਨ ਲੱਗੇ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਜਦਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਹੋਗੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ) ਘੋੜੇ ਨਚਾਏ ਹਨ। ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ {ਤਰਨੀ} ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ [ਅਪਛਰਾਂ] ਹੋਰਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਭਰ ਨਾਲ ਕੰਬਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। (ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਬ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਟੱਕ ਉਧਰ ਲੱਗ ਗਈ (ਅਰਥਾਤ ਪਲਕਾਂ ਦਾ ਝਮਕਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਛੱਡੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੰਡ ਹੀ ਚਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ (ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਮਾਨੋਂ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੰਡਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ) {ਚਰਮ} ਢਾਲਾਂ ਤੇ {ਬਰਮ} ਸੰਜੋਆ ਉਤੇ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਚਿਟਕਾਰੇ (ਉੱਠਨ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ) ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਹੋਲੀਆਂ ਖੇਡ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ ॥ ੨੬ ॥ ੧੦੦ ॥

ਕਿਦਾਰਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਭਯੋ ਆਹਵ ਘੋਰ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਗਿਰੇ ਧਰਾ ਪਰ ਸੂਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸੋਰ ॥
 ਕੋਪ ਕੋਪ ਹਠੀ ਘਟੀ ਰਣ ਸੱਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਇ ॥
 ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਦਿਵਾਲਯ ਢੋਲ ਬੋਲ ਬਜਾਇ ॥
 ਹਾਇ ਹਾਇ ਭਈ ਜਹਾਂ ਤੱਹ ਭਾਜ ਭਾਜ ਸੁ ਬੀਰ ॥
 ਪੈਠ ਪੈਠ ਗਏ ਤ੍ਰੀਆਲੈ ਹਾਰ ਹਾਰ ਅਧੀਰ ॥
 ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਛੁਟੇ ਸਰਾਨ ਦਿਸਾਨ ਭਯੋ ਅੰਧਿਆਰ ॥
 ਟੂਕ ਟੂਕ ਪਰੇ ਜਹਾਂ ਤੱਹ ਮਾਰ ਮਾਰ ਜੁਝਾਰ ॥੨੭॥੧੦੧॥

ਇਸ ਤੀਕੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਣਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ-ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ-ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਹਠੀ (ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਕ੍ਰੋਧ (ਕਰਕੇ ਤੇ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਜੁੱਧ (ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ) ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਲੜ ਲੜਕੇ ਜੋਧੇ ਢੋਲ ਤੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ {ਦਿਵਾਲਯ} ਸੂਰਕ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਜੋਧੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜ ਪਈ ਹੈ, (ਉਥੇ) ਹਾਇ! ਹਾਇ! (ਦੀ ਡੰਡ ਰੋਲੀ) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਰ (ਮੰਨਕੇ), ਧੀਰਜ

ਤੋਂ ਗੀਨੇ ਹੋਕੇ, ਹਾਏ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਵੜਕੇ (ਲੁਕ) ਗਏ ਹਨ।
(ਉਥੇ) ਬੇ ਹਿਸਾਬੇ ਹੀ ਤੀਰ ਛੁਟੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ) ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ (ਉਥੇ) ਮਾਰ ਮਾਰ (ਕਰਦੇ ਹਨ), ਜਿਥੇ (ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ) ਟੁੱਟ
ਟੁੱਟਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥ ੧੦੧ ॥

ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ॥ ਮਾਰੂ ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਨ ਬਾਜੇ ॥

ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਸੁਭਟ ਰਣ ਸੁੰਦਰ ਗਹ ਗਹ ਆਯੁਧ ਗਾਜੇ ॥

ਕਵਚ ਪਹਰ ਪਾਖਰ ਸੋ ਡਾਰੀ ਅਉਰੈ ਆਯੁਧ ਸਾਜੇ ॥

ਭਰੇ ਗੁਮਾਨ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘਨ ਜਿਯੋਂ ਆਹਵ ਭੂਮਿ ਬਿਰਾਜੇ ॥

ਗਹਿ ਗਹਿ ਚਲੇ ਗਦਾ ਗਾਜੀ ਸਬ ਸੁਭਟ ਅਯੋਧਨ ਕਾਜੇ ॥

ਆਹਵ ਭੂਮਿ ਸੂਰ ਅਸ ਸੋਭੇ ਨਿਰਖ ਇੰਦੁ ਦੁਤਿ ਲਾਜੇ ॥

ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ਧਰਣ ਪਰ ਆਹਵ ਛੋਰ ਨ ਭਾਜੇ ॥

ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਏ ਦੇਵ ਮੰਦਰ ਕਹੁ ਸਸਤ੍ਰਨ ਸੁਭਟ ਨਿਵਾਜੇ ॥੨੮॥੧੦੨॥

ਮਾਰੂ (ਗਾਗ ਦੇ) ਸਬਦ ਬੜੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਰਣ ਸੁੰਦਰ
ਸੂਰਮੇ ਹੀਰੋ ਸਨ, (ਉਹ) ਸਸਤ੍ਰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਪਾ ਕੇ
(ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ) ਪਾਖਰਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਸਸਤ੍ਰ ਸਜਾ ਲਏ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗਾਜੀ
ਲੋਕ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜਕੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ
ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਭ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਦੁੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇੰਦੁ ਭੀ ਲੱਜਾਵਾਨ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜੇ ਨਹੀਂ
ਹਨ। (ਉਹ) ਦੇਵ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ
ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ। (ਭਾਵ-ਜੋ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ
ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ) ॥ ੨੮ ॥ ੧੦੨ ॥

ਕਲਿਆਨ ॥ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵਤ ਭਏ ਜੁਝਾਰੇ ॥

ਮੁਦਗਰ ਗੁਫਨ ਗੁਰਜ ਗੋਲਾਲੇ ਪੱਟਸਿ ਪਰਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਰਨ ਮੰਡਲ ਜਾਨੁ ਬਸੰਤ ਖਿਲਾਰੇ ॥

ਉਠ ਉਠ ਭਏ ਜੁੱਧ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੋਹ ਭਰੇ ਰਜ ਵਾਰੇ ॥

ਭਖ ਭਖ ਬੀਰ ਪੀਸ ਦਾਂਤਨ ਕਹ ਰਣ ਮੰਡਲੀ ਹਕਾਰੇ ॥

ਬਰਛੀ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਜਾਇਧੁ ਅਸਤੁ ਸਸਤੁ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਭਏ ਗੰਧੁਬ ਗਣ ਦਾਝਤ ਦੇਵ ਪੁਕਾਰੇ ॥

ਹਮ ਮਤ ਮੰਦ ਚਰਣ ਸਰਣਾਗਤ ਕਾਹੇ ਨ ਲੇਤ ਉਬਾਰੇ ॥੨੯॥੧੦੩॥

ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਦਗਰ, ਗੋਪੀਏ, ਗੁਰਜ, ਲੋਲ, ਪੱਟਹ ਤੇ ਪਰਘ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲਾਇਆ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਖੇਡ (ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਕੇ (ਖਿਲਰੇ) ਪਏ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਬਸੰਤ [ਹੌਲੀ] ਨੂੰ ਖਿੱਚਨ ਵਾਲੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹਨ। (ਫਿਰ) ਉੱਠ ਉੱਠਕੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜੋ) ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਭਖਦੇ (ਕੋਲੇ ਵਾਂਗੂੰ) ਭਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਖੀਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਬਰਛੀ, ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਗਜਾਯੁਧ ਤੇ ਸਸਤਾਂ-ਅਸਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗਣ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੜਦੇ ਹੋਏ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਕਿ) ਅਸੀਂ ਮੰਦੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ (ਆਪਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ (ਬਾਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ) ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਏ ਫੈਂਦੇ ? ॥ ੨੯ ॥ ੧੦੩ ॥

ਮਾਰੂ ॥ ਦੋਊ ਦਿਸ ਸੁਭਟ ਜਬੈ ਜੁਰ ਆਏ ॥

ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਮਿੰਦੰਗ ਬਜਤ ਸੁਨ ਸਾਵਨ ਮੇਘ ਲਜਾਏ ॥

ਦੇਖਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹਾਂਹਵ ਚੜੇ ਬਿਬਾਨ ਸੁਹਾਏ ॥

ਕੰਚਨ ਜਟਤ ਖਚੇ ਰਤਨਨ ਲਖ ਗੰਧੁਬ ਨਗਰ ਰਿਸਾਏ ॥

ਕਛਿ ਕਛਿ ਕਾਛ ਕਛੇ ਕਛਨੀ ਚੜ ਕੋਪ ਭਰੇ ਨਿਜਕਾਏ ॥

ਕੋਊ ਕੋਊ ਰਹੇ ਸੁਭਟ ਰਣ ਮੰਡਲ ਕੇਈ ਕੇਈ ਛਾਡ ਪਰਾਏ ॥

ਝਿਮਝਿਮ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਪਰਲੈ ਜਿਯੋਂ ਬਿੰਦ ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਾਏ ॥

ਐਸੋ ਨਿਰਖ ਬਡੇ ਕਵਤਕ ਕਹ ਪਾਰਸ ਆਪ ਸਿਧਾਏ ॥੩੦॥੧੦੪॥

ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋਧੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਆ ਗਏ। ਧੌਂਸੇ, ਢੋਲ ਤੇ ਮਿੰਦੰਗਾਂ ਵੱਜ ਆਂ ਸੁਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਵਨ ਦੇ ਬੱਦਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਇਸ) ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਦੇਖਨ (ਦੇ ਵਾਸਤੇ) ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਬਿਮਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਗਹਿਣੇ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਖੱਚਤ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਗੰਧਰਬਾਂ ਨਗਰ (ਆਪਨੇ ਆਪ ਉਤੇ) ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਛ ਨੂੰ ਕੱਛ ਕਰਕੇ, ਕਛਨੀ ਦੇ ਕੱਛੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੌੜੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਜੱਧਾ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਦੇ

ਪੁਕਾਰੇ ॥
ਖਲਾਰੇ ॥
ਸ ਵਾਰੇ ॥
ਪੁਕਾਰੇ ॥

ਇਸਮਾਇਲ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਉਨ ਵਾਂਗੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜ਼ੈਹਰੀਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਨੂੰ ਕੋਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਪਾਰਸ (ਨਾਬ) ਆਪ ਚੜ੍ਹਕੇ (ਜੰਗ ਨੂੰ) ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੩੦ ॥ ੧੦੪ ॥

ਭੈਰੋ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਦੈ ਰੇ ਦੈ ਰੇ ਵੀਹ ਦਮਾਮਾ ॥

ਕਰਹੋ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਲਖਤ ਸੂਰਗ ਕੀ ਬਾਮਾ ॥

ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰਹਿ ਧਰਣ ਭਾਰੀ ਭਟ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਰਜਾਉ ॥

ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਡਾਕਣੀ ਜੋਗਣ ਕਾਕਣ ਰੁਹਰ ਪਿਵਾਉ ॥

ਭਕਿ ਭਕਿ ਉਠੇ ਭੀਮ ਭੈਰੋ ਰਣ ਅਰਧ ਉਰਧ ਸੰਘਾਰੋ ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਬਰਣਾਦਿਕ ਆਜ ਸਭੈ ਚੁਨ ਮਾਰੋ ॥

ਮੋਹਿ ਬਰ ਦਾਨ ਦੇਵਤਾ ਦੀਨਾ ਜਿਹ ਸਰਿ ਅਉਰ ਨ ਕੋਈ ॥

ਮੈ ਹੀ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਕਰਤਾ ਜੋ ਮੈ ਕਰੋ ਸੁ ਹੋਈ ॥੩੧॥੧੦੫॥

ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਧੌਂਸਾ ਧੌਂ ਧੌਂ ਕਰਕੇ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਧੜ ਤੇ ਸਿਰ ਖਲੋਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਸੂਰਗ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ [ਅਪਛਰਾਂ] ਵੇਖਣਗੀਆਂ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਧੁੱਕ ੨ ਕਰਕੇ ਪੈਣਗੇ, ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ (ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ) ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਨੂੰ ਰਜਾਵਾਂਗਾ। ਭੂਤ, ਪਿਸਾਚ, ਡਾਕਣੀ, ਜੋਗਣੀ ਤੇ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲਹੂ ਪਿਆਵਾਂਗਾ। ਡਰਾਉਨਾ ਭੈਰੋ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਕ-ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਉੱਠੇਗਾ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ-ਉਪਰਲੇ (ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਬਰਣ ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਚੁਣ ੨ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ {ਦੇਵਤਾ} ਦੇਵੀ ਨੇ ਵਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਕਿ ਤੂੰ ਉਹ ਹੈਂ) ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਹੈਗਾ ਹੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, (ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ ਜੋ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੩੧ ॥ ੧੦੫ ॥

ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਥਤਾ ਗਉਰੀ ॥ ਮੋ ਤੇ ਅਉਰ ਬਲੀ ਕੋ ਹੈ ॥

ਜਉਨ ਮੋਤੇ ਜੰਗ ਜੀਤੇ ਜੁੱਧੁ ਮੈ ਕਰ ਜੈ ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ ਕੋ ਪਲ ਮੱਧਿ ਜੀਤੇ ਜਾਇ ॥

ਅਉਰ ਐਸੋ ਕੋ ਭਯੋ ਰਣ ਮੋਹਿ ਜੀਤੇ ਆਇ ॥

ਸਾਤ ਸਿੰਧ ਸੁਕਾਇ ਡਾਰੇ ਨੈਕ ਰੋਸੁ ਕਰੋ ॥

ਜੱਛ ਗੰਧੁਬ ਕਿੰਨੁ ਕੋਰ ਕਰੋਕ ਮੋਰ ਧਰੋ ॥

ਦੇਵ ਐਰ ਅਦੇਵ ਜੀਤੇ ਕਰੇ ਸਬੈ ਗੁਲਾਮ ॥

ਦਿੱਬ ਦਾਨ ਦਯੋ ਮੁਝੈ ਛੁਐ ਸਕੈ ਕੋ ਮੁਹਿ ਛਾਮ ॥੩੨॥੧੦੬॥

ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋਰ ਕੌਨ ਹੈ ? ਜੇਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤੇਗਾ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬਿਜੇ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ? ਇੰਦ੍ਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਬਾਵਨ (ਅਵਤਾਰ) ਨੂੰ (ਮੈਂ ਇਕ) ਪਲ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗਾ। (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ। (ਜੇਕਰ ਮੈਂ) ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਵਾਂ, (ਤਾਂ) ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਸੁੱਟਾਂਗਾ। ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਬ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ {ਕੋਰ} ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਮਰੋੜਕੇ ਰਖ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤ ਜਿੱਤਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਲਾਮ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ (ਦੁਰਗਾ ਨੇ) ਦਿੱਬਜ (ਅਸਤਾਂ ਦਾ) ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ) ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ॥੩੨॥੧੦੬॥

ਮਾਰੂ ॥ ਯੋਂ ਕਹਿ ਪਾਰਸ ਰੋਸ ਬਢਾਯੋ ॥

ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਬਜਾਇ ਮਹਾਂ ਧੁਨਿ ਸਮੁਹਿ ਸੰਨਯਾਸਨਿ ਧਾਯੋ ॥

ਅੱਸਤੁ ਸੱਸਤੁ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਛੱਡੇ ਬਾਣ ਪ੍ਰਯੋਘ ਚਲਾਏ ॥

ਸੁਭਟਿ ਸਨਾਹਿ ਪਤੁ ਚਲ ਦਲ ਜਯੋਂ ਬਾਨਨ ਬੇਧ ਉਡਾਏ ॥

ਦੁਹ ਦਿਸ ਬਾਨ ਪਾਨ ਤੇ ਛੂਟੇ ਦਿਨ ਪਤਿ ਦੇਹ ਦੁਰਾਨਾ ॥

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਏਕ ਜਨ ਹੁਐ ਗਏ ਚਾਲ ਚਹੂੰ ਚਕ ਮਾਨਾ ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ ਮੁਨਿ ਵਰ ਸਬ ਕਾਂਪੇ ਬਸੁ ਦਿਗਿ ਪਾਲ ਡਰਾਨੀਯ ॥

ਬਰਨ ਕੁਬੇਰ ਛਾਡ ਪੁਰ ਭਾਜੇ ਦੁਤੀਯ ਪੁਲੈ ਕਰਮਾਨੀਯ ॥੩੩॥੧੦੭

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਪਾਰਸ (ਨਾਥ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਧੌਸੇ ਤੇ ਢੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੂੰਜ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਨੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਅਸਤੁ ਤੇ ਸਸਤੁ ਆਨਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੱਡੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝੁੰਡ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀਆਂ ਨੂੰ {ਚਲਦਲ} ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਪੱਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ (ਜਾਣਕੇ) ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੇਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ (ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ) ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) {ਦਿਨਪਤਿ} ਸੂਰਜ ਦੀ ਦੇਹ {ਦੁਰਾਨਾ} ਲੁਕ ਗਈ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਢਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ)। ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਮਾਨੋ ਇੱਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਚੋਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਨੇ {ਚਾਲ} ਭੁੰਚਾਲ (ਦਾ ਆਉਣਾ) ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਹੁਣ ਹੇਠਲੀ-ਉਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ)। ਇੰਦ੍ਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਕੰਬ ਗਏ ਹਨ, (ਅੱਠ) ਬਸੁ ਤੇ ਦਿੱਗ ਪਾਲ ਭੀ ਡਰ ਗਏ ਹਨ।

ਬਰਨ ਤੇ ਕੁਬੇਰ (ਆਪਣੀਆਂ) ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ (ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਦੂਜੀ ਪਰਲੋ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ੩੩ ॥ ੧੦੭ ॥

ਮਾਰੂ ॥ ਸੁਰ ਪੁਰ ਨਾਰਿ ਬਧਾਵਾ ਮਾਨਾ ॥

ਬਰਿ ਹੈ ਆਜ ਮਹਾ ਸੁਭਟਨ ਕੈ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਜਾਨਾ
ਲਖਿ ਹੈ ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੀ ਹਮ ਜਿੱਮ ਜਿੱਮ ਸੁਭਟ ਜੁਝੈ ਹੈ ॥
ਤਿੱਮ ਤਿੱਮ ਘਾਲ ਪਾਲਕੀ ਆਪਨ ਅਮਰ ਪੂਰੀ ਲੈ ਜੈ ਹੈ
ਚੰਦਨ ਚਾਰਿ ਚਿਤੁ ਚੰਦਨ ਕੇ ਚੰਚਲ ਅੰਗ ਚੜਾਉ
ਜਾ ਦਿਨ ਸਮਰ ਸੁਅੰਬਰ ਕਰਕੈ ਪਰਮ ਪਿਆਰ ਵਹਿ ਪਾਉ
ਤਾਂ ਦਿਨ ਦੇਹ ਸਫਲ ਕਰਿ ਮਾਨੋ ਅੰਗ ਸੀਗਾਰ ਧਰੋ

ਜਾ ਦਿਨ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਸਖੀ ਰੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਰੋਂ ॥ ੩੪ ॥ ੧੦੮ ॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ [ਸੁਰਗ] ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ [ਅਪੱਛਰਾਂ] ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਹਨ। (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, (ਕਿ) ਅੱਜ {ਸਮਰ} ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਅੰਬਰ (ਵਿਚ) ਮਹਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ (ਅਸੀਂ) ਵਰ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੀਆਂ (ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰਬੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵਨਗੇ। ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ (ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕਰਕੇ 'ਅਮਰ ਲੋਕ' ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤੁ (ਬਣਾ ਕਰਕੇ) ਚੰਦਨ (ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ) ਚੰਚਲ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਅੰਬਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪਾਵਾਂਗੀਆਂ ਉਸ ਦਿਨ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਮੰਨਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਗਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਯੰਬਰ ਕਰਕੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ॥ ੩੪ ॥ ੧੦੮ ॥

ਕਾਫੀ ॥ ਚਹੁ ਦਿਸ ਮਾਰੂ ਸਬਦ ਬਜੇ ॥

ਗਹਿ ਗਹਿ ਗਦਾ ਗੁਰਜ ਗਾਜੀ ਸਬ ਹਠ ਰਣ ਆਨ ਗਜੇ
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੈਹਥੀ ਬਾਣ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚਲਾਏ ॥
ਜਾਨੁਕ ਮਹਾ ਮੇਘ ਬੂੰਦਨ ਜਿਯੋਂ ਬਿਸਿਖ ਬਯੂਹਿ ਬਰਸਾਏ
ਚਰਪਟ ਚਰਮ ਬਰਮ ਸਬ ਬੇਧੇ ਸਟ ਪਟ ਪਾਰ ਪਰਾਨੇ
ਖਟ ਪਟ ਸਰਬ ਭੂਮਿ ਕੇ ਬੇਧੇ ਨਾਗਨ ਲੋਗ ਸਿਧਾਨੇ ॥

ਸਮਕਤ ਖੜਕ
ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਗਟ
ਚੰਗਾਂ ਪ
ਵਿਚ ਗਦਾ ਤੇ
ਕਮਾਨ, ਤਲਵ
ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਦੇ ਬੁੰਡ ਦਾ ਮੀ
ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ
ਹਨ। ਖਟਪਟੀ
ਦੇ ਬਹਿਰ [ਪਤਾ
ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਤ
ਹਨ। (ਉਹ ਬਿ
ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ
ਸੋਰਠ ॥
ਤੇ
ਚਰ
ਸੋਭ
ਭੂਖ
ਜਾ
ਕਰਿ
ਜਾਨੁਕ ਅਮਿ
ਅਗਿਣਤ
ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਛੱਡ
ਬੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ
ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਪਾ ਰਹੇ
ਬਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ
ਪਏ ਹਨ! (ਉਹ
ਦੇ ਅਧੋਕ ਬਾਣ

ਸੁਮਕਤ ਖੜਗ ਕਾਢ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਸੈਥੀ ਸੁਭਟ ਚਲਾਵਤ ॥

ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਗਟ ਬਾਟ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀ ਨੀਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦਿਖਾਵਤ ॥੩੫॥੧੦੯॥

ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਸਬਦ ਵਜਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗਾਜ਼ੀ ਲੋਕ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗਦਾ ਤੇ ਗੁਰਜ ਫੜ ਫੜਕੇ ਤੇ ਹਠ ਧਾਰਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਆਣ ਗੱਜੇ ਹਨ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੁੰਦਾਂ ਪੈਣ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੰਡ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟ (ਨਾਲ) ਪਟ [ਪੜਦੇ] ਨੂੰ ਪਾੜਕੇ (ਤੀਰ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਟਪਟੀ (ਪਾਉਨ ਵਾਲੇ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ (ਦੇ ਸੂਰਮੇ) ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ [ਪਤਾਲ] ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। (ਸੂਰਮੇ) ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ (ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕਢ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਸੁਰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਖਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੫ ॥ ੧੦੯ ॥

ਸੋਰਠ ॥ ਬਾਨਨ ਬੇਧੇ ਅਮਿਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥

ਤੇ ਤਜ ਦੇਹ ਨੇਹ ਸੰਪਤਿ ਕੇ ਭਏ ਸੁਰਗ ਕੇ ਬਾਸੀ ॥

ਚਰਮ ਬਰਮ ਰਥ ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਾਟ ਗਿਰਾਏ ॥

ਸੋਭਤ ਭਏ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰ ਜਮਪੁਰ ਸੁਰਪੁਰ ਨਿਰਖ ਲਜਾਏ ॥

ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗ ਰੰਗਨ ਕੇ ਛੁਟ ਛੁਟ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ॥

ਜਾਨੁਕ ਅਸੋਕ ਬਾਗੁ ਦਿਵਪਤ ਕੇ ਪੁਹਪ ਬਸੰਤਿ ਝਰੇ ॥

ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਿਰੇ ਗਜਨ ਕੁੰਭਸਥਲ ਮੁਕਤਾ ਬਿਬੁਰਿ ਪਰੇ ॥

ਜਾਨੁਕ ਅਮਿਤ ਕੁੰਡ ਮੁਖ ਛੂਟੇ ਜਲ ਕਨ ਸੁਭਗ ਝਰੇ ॥੩੬॥੧੧੦॥

ਅਗਿਣਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਦੇਹ ਦੇ ਨੇਹ (ਤੇ ਧਨ) ਸੰਪਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਢਾਲਾਂ, ਸੰਜੋਆਂ, ਰਥ, ਝੰਡੇ ਤੇ ਝੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਟ ਕਟਕੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ, ਜਮ ਪੁਰੀ ਤੇ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਭੀ ਬਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਖੁਲ ਖੁਲ੍ਹਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ! (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਮਾਨੋ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ] ਦੇ ਅਸੋਕ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਬਸੰਤੀ ਫੁਲ ਝੜ ਪਏ ਹਨ। ਹਾਥੀਆਂ (ਦੇ ਸਿਰ ਜੋ) ਕਟ ਕਟਕੇ

ਡੋਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਕੁੰਭ ਸ਼ਬਲਾਂ [ਮਥਿਆਂ ਤੇ ਗੱਲਾਂ] ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ {ਮੁਕਤਾ} ਮੌਤੀ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਹਨ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਮਾਨੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਭਗ ਜੇਹੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਜਲ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਝੜ ਪਏ ਹਨ। ੩੬। ੧੧੦।

ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਦੁਜੀ ਤਰਾ ॥ ਦੁਹ ਦਿਸ ਪਰੇ ਬੀਰ ਹੰਕਾਰ ॥
 ਕਾਢਿ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਧਾਵਤ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਚਾਰ ॥
 ਪਾਨ ਰੋਕ ਸਰੋਖ ਰਾਵਤ ਕ੍ਰੋਧ ਜੁਧ ਫਿਰੇ ॥
 ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਗਾਜੀ ਰਥੀ ਰਣ ਅੰਤ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ॥
 ਤਾਨ ਤਾਨ ਸੰਧਾਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਾਨ ਸੁ ਬਾਹ ॥
 ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਫਿਰੇ ਸੁਬਾਹਨ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮਹਿ ਚਾਹਿ ॥
 ਬੇਧ ਬੇਧ ਸੁ ਬਾਨ ਅੰਗ ਜੁਆਨ ਜੁਝੇ ਐਸ ॥
 ਭੂਰਿ ਭਾਰਥ ਕੇ ਸਮੇ ਸਰ ਸੇਜ ਭੀਖਮ ਜੈਸ ॥੩੭॥੧੧੧॥

ਦੇਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋਧੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਨ ਪਏ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕਵਕੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਗੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ {ਰਾਵਤ} ਸੰਨਿਆਸੀ-ਰਾਜੇ {ਪਾਨ} ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ (ਫੌਜ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ) ਲਤਾੜ ਲਤਾੜਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। (ਕਮਾਨ ਵਿਚ) ਤੀਰ ਨੂੰ ਸੰਧਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕੰਨ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚਕੇ ਉਹ ਚਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਹ ਵਾਲੇ {ਸੁਬਾਹਨ} ਸੁਰਬੀਰ (ਤੀਰ) ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਲਾਂਦੇ ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ (ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ {ਭੂਰਿ ਭਾਰਥ} ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀਖਮ (ਪਿਤਾਮਾ) ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਪਿਆ ਸੀ ॥੩੭॥੧੧੧॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਸਾਰੰਗ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਹੁਤੁ ਸੰਨਯਾਸੀ ਮਾਰੇ ॥
 ਕੇਤਿਕ ਬਾਂਧ ਬਾਰ ਮੇ ਬੋਰੇ ਕਿਤੇ ਅਗਨਿ ਮੇ ਜਾਰੇ ॥
 ਕੇਤਨ ਏਕ ਹਾਥ ਕਟ ਡਾਰੇ ਕੇਤਿਨ ਕੇ ਦੂੈ ਹਾਥ ॥
 ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਰਥੀ ਕਟਿ ਡਾਰੇ ਕਟੇ ਕਿਤਨ ਕੇ ਮਾਥ ॥
 ਛਤ੍ਰ ਚਮ੍ ਰਥ ਬਾਜ ਕਿਤਨ ਕੇ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਰਣ ਡਾਰੇ ॥
 ਕੇਤਨ ਮੁਕਟ ਲਕੁਟ ਲੈ ਤੋਰੇ ਕੇਤਨ ਜੂਟ ਉਪਾਰੇ ॥

ਭਕਿ ਭਕਿ ਗਿਰੇ ਭਿੰਭਰ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਘਾਇ ਅੰਗ ਭਿਭਰਾਰੇ ॥
ਜਾਨੁਕ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸਬੈ ਮਿਲਿ ਚਾਚਰ ਖੇਲ ਸਿਧਾਰੇ ॥੩੮॥੧੧੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਗ ਵਿਚ ਸਾੜੇ ਹਨ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹਥ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਵੱਢ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲ ੨ ਜਿੰਨਾਂ ਵੱਢ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਛੱਤਰ, ਚੋਰ, ਰਥ ਤੇ ਘੋੜੇ ਹੀ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟ ੨ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿਤੇ ਹਨ। (ਹਥ ਵਿਚ) ਲਕੜ ਲੈਕੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੁਕਟ ਹੀ ਤੋੜ ਸੁਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਪੁੱਟ ਘੱਤੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਕਾ-ਭਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥ (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਹੌਲੀ ਖੇਡਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਸਨ (ਤੇ ਹੌਲੀ ਖੇਡਕੇ ਸੁੱਤੇ ਖਏ ਹਨ) ॥ ੩੮ ॥ ੧੧੨ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਅਡਾਨ ॥ ਚੁਪਰੇ ਚਾਰ ਚਿਕਨੇ ਕੇਸ ॥

ਆਨ ਆਨ ਫਿਰੀ ਚੁਹੁ ਦਿਸ ਨਾਰਿ ਨਾਗਰ ਭੇਸ ॥

ਚਿਬਕ ਚਾਰ ਸੁ ਧਾਰ ਬੇਸਰ ਡਾਰ ਕਾਜਰ ਨੈਨ ॥

ਜੀਵ ਜੰਤਨ ਕਾਚਲੀ ਚਿਤ ਲੇਤ ਚੋਰਸ ਮੈਨ ॥

ਦੇਖ ਰੀ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਸੁੰਦਰ ਆਜੁ ਬਰ ਹੈ ਬੀਰ ॥

ਬੀਨ ਬੀਨ ਧਰੋ ਸਬੰਗਨ ਸੁੱਧ ਕੇਸਰ ਚੀਰ ॥

ਦੀਨ ਚੀਨ ਬਰਿਹੈ ਸੁਬਾਹ ਸੁ ਮੱਧ ਜੁੱਧ ਉਛਾਹ ॥

ਤੇਗ ਤੀਰਨ ਬਾਨ ਬਰਛਿਨ ਜੀਤ ਕਰਿਹੈ ਬਯਾਹ ॥੩੯॥੧੧੩॥

ਤੇਲ ਨਾਲ ਚੋਪੜੇ ਹੋਏ ਕੇਸ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿਕਨੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਆਣਕੇ, (ਅਪਛਰਾਂ) ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵਾਂ ਜੰਤਾਂ ਦੀ (ਗੱਲ ਹੀ) ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, (ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ) ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, (ਕਿ) ਅੱਜ (ਅਸੀਂ ਇਸ) ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਵਰਾਂਗੀਆਂ। ਚੁਣ ਚੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੇਸਰ ਤੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਜੁੱਧ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣਕੇ (ਅਪਛਰਾਂ) ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੩੯ ॥ ੧੧੩ ॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਸੋਰਠ ॥ ਕਹ ਲੋ ਉਪਮਾ ਇਤੀ ਕਰੈ ॥

ਗ੍ਰੰਥ ਬਦਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸੁ ਨਹ ਜੁ ਚਿਤ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਡਰੈ ॥
ਤਉ ਸੁਧਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕਥਾ ਕਹਿ ਕਹਿ ਸੰਛੇਪ ਬਖਾਨੇ ॥
ਜੈਸੇ ਤਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੇ ਬਲ ਤੇ ਜਬਾ ਸਕਤਿ ਅਨਮਾਨੇ ॥
ਜਬ ਪਾਰਸ ਇਹ ਬਿਧ ਰਣ ਮੰਡਯੋ ਨਾਨਾ ਸਸਤੁ ਚਲਾਏ ॥
ਹਤੇ ਸੁ ਹਤੇ ਜੀਅ ਲੈ ਭਾਜੇ ਚਹੁ ਦਿਸ ਗਏ ਪਗਏ ॥
ਜੇ ਹਠ ਤਿਆਗ ਆਨ ਪਗ ਲਾਗੈ ਤੇ ਸਬ ਲਏ ਬਚਾਈ ॥

ਭੂਖਨ ਬਸਨ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਦੀਨੇ ਦੈ ਦੈ ਬਹੁਤ ਬਡਾਈ ॥ ੪੦ ॥ ੧੧੪ ॥

ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ {ਇਤੀ} ਸਮਾਪਤ ਕਰਾਂ! ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ (ਕਹਿੰਦਾ), ਚਿਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਦ ਭੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਥੋੜੇ-ਵਿਚ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਜੌਰ ਨਾਲ (ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, (ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਤੁ ਚਲਾਏ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੌ ਮਾਰੇ ਗਏ, (ਜੇਹੜੇ ਬਾਕੀ ਸਨ, ਉਹ) ਜਾਨ ਲੈਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲਾ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਕੇ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੀ) ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ) ਬਚ ਲਏ। ਗਹਿਣੇ, ਕਪੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਦੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੪੦ ॥ ੧੧੪ ॥

ਕਾਫੀ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਡੇ ਰਨ ਪਾਰਯੋ ॥

ਆਪਨ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗਤ ਮਤੁ ਕੀਨਾ ਦੇਵ ਦੱਤ ਕੋ ਟਾਰਯੋ ॥
ਲੈ ਲੈ ਸੱਸਤੁ ਅਸਤੁ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਅਰਿ ਮਾਰੇ ॥
ਜੀਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਰਸ ਕੇ ਸਗਲ ਜਟਾ ਧਰ ਹਾਰੇ ॥
ਬੇਖ ਬੇਖ ਭਟ ਪਰੇ ਧਰਣ ਗਿਰ ਬਾਣ ਪੁਯੋਘਨ ਘਾਏ ॥
ਜਾਨੁਕ ਪਰਮ ਲੋਕ ਪਾਵਨ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਾਨਨ ਪੰਖ ਲਗਾਏ ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੂੰ ਗਿਰੇ ਕਵਚ ਕਟ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹੂੰ ਪਾਈ ॥
ਜਣੁ ਦੈ ਚਲੈ ਨਿਸਾਣ ਸੁਰਗ ਕਹੂੰ ਕੁਲਹਿ ਕਲੰਕ ਮਿਟਾਈ ॥ ੪੧ ॥ ੧੧੫ ॥

ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਲੈਕੇ ਅ
ਗਏ ਹਨ
ਮਾਰੇ ਹੋਏ
ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਹੋਕੇ ਡਿੱਕ
ਚੌਸਾ ਮ
ਲਿਆ
ਸੂਹੀ ॥

ਨਿੰਦਾ
ਦੁਜੀ ਵੇਰ
ਹੈ ਗੁਜਰਿ
ਘੋੜੇ ਰੁੜ
ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ
ਹਨ, (ਿ
ਬੱਜਰ ਤੋ
ਡਿੱਕਦੀ
ਹਨ, (ਇ
ਸੋਰਠ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੱਤਾ ਤੇਜ ਦਾ ਮਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਤ ਤੇ ਅਸਤ ਲੈ ਲੈਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਭੇਖ ਭੇਖ ਦੇ ਸੂਰਮੇ, ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਬੁੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਪਰਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਾਉਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਖੰਭ ਲਗ ਗਏ ਹਨ। ਲੱਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁਕੜੇ ੨ ਹੋਕੇ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪੁਭਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਚੌਸਾ ਮਾਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚੱਲੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ) ਕੁਲ ਦਾ ਕਲੰਕ ਮਿਟਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥ ੧੧੫ ॥

ਸੂਹੀ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਡੋ ਰਣ ਜੀਤੋ ॥

ਜਾਨਕ ਭਈ ਦੂਸਰ ਕਰਣਾਰਜੁਨ ਭਾਰਥ ਸੋ ਹੋਇ ਬੀਤੋ ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਚਲੇ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਸ੍ਰੇਣ ਕੇ ਰਥ ਗਜ ਅਸਵ ਬਹਾਏ ॥

ਭੈ ਕਰ ਜਾਨ ਭਯੋ ਬਡ ਆਹਵ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਲਜਾਏ ॥

ਜਹ ਤਹ ਚਲੇ ਭਾਜ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਾਣਨ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

ਜਾਨੁਕ ਬੱਜੁ ਇੰਦੁ ਕੇ ਭੈ ਤੇ ਪੱਬ ਸਪੱਛ ਸਿਧਾਰੇ ॥

ਜਿੱਹ ਤਿੱਹ ਗਿਰਤ ਸ੍ਰੇਣ ਕੀ ਧਾਰਾ ਅਰ ਘੁਮਤ ਭਿਭਰਾਤ ॥

ਨਿੰਦਾ ਕਰਤ ਛਤ੍ਰੀਯਾ ਧਰਮ ਕੀ ਭਜਤ ਦਸੋਦਿਸ ਜਾਤ ॥ ੪੨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ ਕਰਣ ਤੇ ਅਰਜੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਮਹਾਂ) ਭਾਰਤ ਵਾਂਗੂੰ (ਇਹ ਜੁੱਧ) ਹੋ ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਹੂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪਏ ਹਨ, (ਜਿਸਨੇ) ਰਥ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਰੁੜਾ ਲਏ ਹਨ। ਬੜਾ ਡਰਾਉਨਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਲਹੂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਲੱਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਨਿਆਸੀ (ਲੋਕ ਹੀ) ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅੰਗ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ। (ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਮਾਨੋ, ਇੰਦੁ ਦੇ ਬੱਜਰ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਭੱਜਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘੁਮਦੇ ਤੇ ਭਿਭਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਡਿਗਦੇ ਹਨ। ਛਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ) ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੪੨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਸੋਰਠ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਜੇਤਕ ਜੀਅਤ ਬਚੇ ਸੰਨਯਾਸੀ ॥

ਤ੍ਰਾਸ ਮਰਤ ਫਿਰ ਬਹੁਰ ਨ ਆਏ ਹੋਤ ਭਏ ਬਨਬਾਸੀ ॥

ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਦੁੰਢ ਬਨ ਬੇਹੜ ਜੱਹ ਤੱਹ ਪਕਰ ਸੰਘਾਰੇ ॥
 ਖੋਜ ਪਤਾਲ ਅਕਾਸ ਸੁਰਗ ਕਹੁੰ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਚੁਨ ਮਾਰੇ ॥
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਸ ਕਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਪਨ ਮਤਹ ਮਤਾਯੇ ॥
 ਆਪਨ ਨਾਸ ਸਿਖਾਇ ਸਬਨ ਕਹੁੰ ਆਪਨ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਯੇ ॥
 ਜੇ ਜੇ ਗਹੇ ਤਿਨੋ ਤੇ ਘਾਇਲ ਤਿਨ ਕੀ ਜਟਾ ਮੁੰਡਾਈ ॥
 ਦੋਹੀ ਦੁਰ ਦੱਤ ਕੀ ਕੀਨੀ ਆਪਨ ਫੇਰ ਦੁਹਾਈ ॥੧੧੭॥

ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚ ਗਏ । ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਮੁੜਕੇ ਦੇਸ ਵਿਚ
 ਨਾ ਆਏ, (ਜਿਥੇ ਹੈਗੇ ਸਨ ਉਥੇ ਹੀ) ਬਨਬਾਸੀ ਹੋ ਗਏ । ਦੇਸਾਂ, ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ, ਬਨਾਂ ਬੇਹੜਾਂ
 [ਜੰਗਲਾਂ] ਨੂੰ ਦੁੰਢਕੇ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ (ਭੀ ਮਿਲੇ) ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ । ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ
 ਤੇ ਸੁਰਗ ਤਕ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਰਕੇ, ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਨਾਲ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਨਾ ਮੱਤ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਆਪਨਾ
 ਨਾਸ ਸਬਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਨਾ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ੨ (ਜਟਧਾਰੀ)
 ਜ਼ਖਮੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਨਾਲ) ਦੱਤ ਦੀ ਦੁਹਾਈ (ਜਗਤ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । (ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ)
 ਆਪਨੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾਈ ਹੈ ॥ ੧੧੭ ॥

ਬਸੰਤ ॥ ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਫਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਖੇਲੇ ॥
 ਸੋਭਤ ਢਾਲ ਮਾਲ ਡਫ ਮਾਲੈ ਮੂਠ ਗੁਲਾਲਨ ਸੇਲੇ ॥
 ਜਾਨ ਤੁਫੰਗ ਭਰਤ ਪਿਚਕਾਰੀ ਸੂਰਨ ਅੰਗ ਲਗਾਵਤ ॥
 ਨਿਕਸਤ ਸ੍ਰੇਣ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਉਪਜਤ ਕੇਸਰ ਜਾਨ ਸੁਹਾਵਤ ॥
 ਸ੍ਰੇਣਤ ਭਰੀ ਜਟਾ ਅਤਿ ਸੋਭਤ ਛਬਹਿ ਨ ਜਾਤ ਕਹਯੋ ॥
 ਮਾਨਹੁ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸੈ ਡਾਰਯੋ ਈਂਗਰ ਲਾਗਿ ਰਹਯੋ ॥
 ਜਹੁ ਤੱਹ ਗਿਰਤ ਭਏ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਸਾਂਗਨ ਸਤੁ ਪਰੋਏ ॥
 ਜਾਨੁਕ ਖੇਲ ਧਮਾਰ ਪਸਾਰ ਕੈ ਅਧਿਕ ਸੁਮਿਤ ਹੁੈ ਸੋਏ ॥੧੧੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਹੈ । (ਜੋ) ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ (ਹੈ,
 ਏਹੋ ਮਾਨੋ) ਛੱਫਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜੋ) ਬਰਛੇ (ਹਨ ਇਹੋ ਹੀ) ਗੁਲਾਲਾਂ
 ਦੀ ਮੁੱਠ ਹੈ । (ਜੋ) ਬੰਦੂਕਾਂ (ਹਨ, ਏਹੋ ਰੰਗ ਦੀਆਂ) ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਹਨ,
 (ਜੋ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ । (ਅਤੇ ਜੋ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਲਹੁ ਨਿਕਲ

ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕੇਸਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਹੁ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਛਬ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀਦੀਆਂ ਹਨ) ਮਾਨੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿੰਗਰਫ ਦਾ ਰੰਗ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਰਛਿਆਂ ਨਾਲ ਪੁੱਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਤਰੂ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡਿਗੇ ਹੋਏ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। ਮਾਨੋਂ, ਧਮਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਹੀ ਬੱਕ ਗਏ ਸਨ, (ਇਸ ਲਈ) ਪੈਰ ਪਸਾਰਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ ॥੧੧੮॥

ਬਿਸਨਪਦ ॥ ਪਰਜ ॥ ਦਸ ਸੈ ਬਰਖ ਰਾਜ ਤਿਨ ਕੀਨਾ ॥

ਕੈ ਕੈ ਦੂਰ ਦੱਤ ਕੇ ਮਤ ਕਹ ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੋਉ ਲੀਨਾ ॥

ਜੇ ਜੇ ਛਪੇ ਲੁਕੇ ਕਹ ਬਾਚੇ ਰਹਿ ਰਹਿ ਵਹੈ ਗਏ ॥

ਐਸੇ ਏਕ ਨਾਮ ਲੈਬੇ ਕੇ ਜਗ ਮੇ ਰਹਤ ਭਏ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੈ ਰਾਜ ਕਰਤ ਯੋ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਧਨ ਜੋਰਯੋ ॥

ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਮਾਨਸ ਸੁਉਨਨ ਸੁਨ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੇ ਤੋਰਯੋ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੀਤ ਦੇਸ ਪੁਰ ਦੇਸਨ ਜੀਤ ਨਿਸਾਨ ਬਜਾਯੋ ॥

ਆਪਨ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਸਰਾਯੋ ॥ ੧੧੯ ॥

ਦਸ ਸੈ [ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰ੍ਹਾ ਉਸਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਦੱਤ ਦੇ ਮਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਰਾਜ ਤੇ ਜੋਗ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਲੁਕੇ ਛਪੇ ਹੋਏ (ਜਟਾਧਾਰੀ) ਕਿਧਰੇ ਬਚੇ ਰਹੇ ਗਏ, ਉਹੀ (ਜਟਾਧਾਰੀ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਨਾਲ ਧਨ ਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੰਨੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ, ਸ਼ੈਹਰ ਤੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ, ਜਿੱਤ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ, (ਫਿਰ) ਆਪ ਨੂੰ 'ਕਰਣ-ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ' ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੧੧੯ ॥

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ ॥ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਰਖ ਸੁ ਕੀਨ ਰਾਜ ਸੁਧਾਰ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਧਰਾਨ ਲੈ ਅਰੁ ਸੱਤ੍ ਸਰਬ ਸੰਘਾਰ ॥

ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਨੂਪ ਭੂਪ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ॥

ਭੂਪ ਮੇਧ ਠਟਯੋ ਨਿਪੋਤਮ ਏਕ ਜਗ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੨੦ ॥

ਦੱਸ ਸੈ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਜਿੱਤ ਲਈ

ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ । ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤਕੇ
(ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਜੋ ਰਾਜੇ) ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਪਾਰ ਰੂਪ (ਵਾਲੇ ਸਨ) । (ਫਿਰ ਉਸ)
ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇੱਕ 'ਭੂਪ*ਮੇਧ' ਜੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਧਾਰ ਲਿਆ ॥ ੧੨੦ ॥

ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੇ ਨਰੇਸਨ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਇਕ ਬਾਰ ॥

ਰੋਹ ਦੇਸ ਬਿਖੈ ਗਯੋ ਲੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ॥

ਨਾਰਿ ਸੰਜੁਤ ਬੈਠ ਬਿਧਵਤ ਕੀਨ ਜਗ ਅਰੰਭ ॥

ਬੋਲ ਬੋਲ ਕਰੇਰ ਰਿਤਜ ਔਰ ਬਿਪੁ ਅਸੰਭ ॥੧੨੧ ॥

ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਬੰਨਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ, ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ (ਦੇ ਸਮੇਤ ਰਾਜ) ਕੁਮਾਰਾਂ
ਨੂੰ 'ਰੋਹ ਦੇਸ' ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸਤੀ ਦੇ ਸਮੇਤ (ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ) ਬੈਠ ਕਰਕੇ
ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੱਦ ਲਏ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ
ਹੀ ਰਿਤੱਜ ਸੱਦ ਲਏ ॥ ੧੨੧ ॥

ਰਾਜਮੇਧ ਕਰਯੋ ਲਗੈ ਆਰੰਭ ਭੂਪ ਅਪਾਰ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸਮਿਧ ਜੋਰ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ॥

ਭਾਂਤ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਜੁਰੇ ਜਨ ਆਨ ਕੈ ਤਿੱਹ ਦੇਸ ॥

ਛੀਨ ਛੀਨ ਲਏ ਨਿਪਾ ਬਰ ਦੇਸ ਦਿਰਬ ਅਵਿਨੇਸ ॥੧੨੨ ॥

ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, (ਉਹ) 'ਰਾਜ ਮੇਧ' ਜੱਗ ਰਾਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਲਗਾ ।
ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਿਗੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ, ਵੈਰੀ (ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ (ਨੂੰ ਜੈੜ
ਲਿਆ) । ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ । (ਪਾਰਸ ਨਾਥ)
ਰਾਜੇ ਨੇ (ਸਭਨਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਚੰਗੇ (੨ ਪਦਾਰਥ), ਦੇਸ ਤੇ ਧਨ {ਅਵਿਨੇਸ} ਰਾਜਿਆਂ
ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਖੋਹਕੇ (ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਜਮਾਂ ਕਰਕੇ ਕਈ ਖਜਾਨੇ ਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ) ॥ ੧੨੨ ॥

ਦੇਖ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਰਬ ਸੁ ਭੂਪ ਸੰਪਤ ਨੈਣ ॥

ਗਰਬ ਸੇ ਭੁਜ ਦੰਡ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੋਲਾ ਬੈਣ ॥

ਭੂਪ ਮੇਧ ਕਰੋ ਸਬੈ ਤੁਮ ਆਜ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ॥

ਸਤਜੁੱਗ ਮਾਹ ਭਯੋ ਜਿਹੀ ਬਿਧ ਕੀਨ ਰਾਜੈ ਜੰਭ ॥੧੨੩ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲਿਆ ।

*ਜਿਸ ਜੱਗ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਭੂਪ ਮੇਧ'
ਜਾਂ 'ਰਾਜਮੇਧ' ਹੈ ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਢੰਡੇ (ਵਰਗੀਆਂ) ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਗਰਬ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।
 'ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੱਜ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਹੁਣ 'ਰਾਜ ਮੇਧ' ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਨਾਲ ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਜੰਭ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। (ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਉਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੱਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ ॥ ੧੨੩ ॥

ਮੰਤ੍ਰੀਯ ਬਾਚ ॥ ਲੱਛ ਜਉ ਨਿਪ ਮਾਰੀਯੈ ਤਬ ਹੋਤ ਹੈ ਨਿਪ ਮੇਧ ॥
 ਏਕ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸੰਪਤ ਦੀਜੀਯੈ ਭਵਿ ਖੇਧ ॥
 ਲੱਛ ਲੱਛ ਤੁਰੰਗ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਯੈ ਅਬਚਾਰ ॥
 ਜਗ ਪੂਰਣ ਹੋਤੁ ਹੈ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ ॥ ੧੨੪ ॥

(ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ) ਵਜੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਜੇਕਰ ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ
 ਜਾਏ, ਤਦ 'ਨਿਪ ਮੇਧ' ਜੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਇਕ ਇਕ (ਹੋਤੇ ਤੇ ਰਿੱਤੁਜ ਨੂੰ) ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ (ਤੋਂ) ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ
 ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਕ ੨ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਘੋੜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਤਦ) ਜੱਗ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
 ਹੇ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਨ ! (ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣੋ ॥ ੧੨੪ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੁਮਿਧ ਸੰਪਤ ਦੀਜੀਯੈ ਇਕ ਬਾਰ ॥

ਲੱਛ ਹਸਤਿ ਤੁਰੰਗ ਦ੍ਰੈ ਲੱਛ ਸੁਵਰਨ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ॥

ਕੋਟ ਕੋਟ ਦਿਜੇਕ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਯੈ ਅਬਿਲੰਬ ॥

ਜੱਗ ਪੂਰਣ ਹੋਇ ਤਉ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਸੰਭ ॥ ੧੨੫ ॥

(ਹੋਰ ਸੁਣੇ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਤੇ ਸੰਪਦਾ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
 ਇਕ ਲੱਖ ਹਾਥੀ, ਦੋ ਲੱਖ ਘੋੜੇ, ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਭਾਰ*
 ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋੜ ਕ੍ਰੋੜ (ਮੋਹਰ ਦੱਖਣਾ ਦੀ) ਡੇਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਹੀ ਜੱਗ ਪੂਰਨ ਹੋਇਗਾ, ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ! (ਇਹ
 ਬੇਨਤੀ) ਸੁਣੋ ॥ ੧੨੫ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥

ਸੁਵਰਨ ਕੀ ਨ ਇਤੀ ਕਮੀ ਜਉ ਟੂਟ ਹੈ ਬਹੁ ਬਰਖ ॥

ਹਸਤ ਕੀ ਨ ਕਮੀ ਮੁਝੈ ਹਯਸਾਰ ਲੀਜੈ ਪਰਖ ॥

ਅਉਰ ਜਉ ਧਨ ਚਾਹੀਯੈ ਸੋ ਲੀਜੀਯੈ ਅਬਚਾਰ ॥

* ਵਾਈ ਮਣ ਵਜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚਿੱਤ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਕਰੋ ਸੁਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ॥ ੧੨੬ ॥

(ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕਰਕੇ) ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਸੋਨੇ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬਹੁਤ ਵਰੇ (ਭੀ ਵਰਤਦੇ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਭੀ) ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਹਾਥੀਆਂ (ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਭੀ) ਮੈਨੂੰ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਬੇਸ਼ਕ ਜਾਕੇ) ਘੋੜ ਸ਼ਾਲਾ (ਤੇ ਹਸਤਿ ਸ਼ਾਲਾ) ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰ ਲਵੋ। ਹੋਰ ਭੀ ਜੇਹੜਾ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲਵੋ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ (ਭੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ) ਨਾਂ ਕਰੋ, ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ! (ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲੈ ॥ ੧੨੬ ॥

ਯਿਉ ਜਬੈ ਨਿਪੁ ਉਚਰਯੋ ਤਬ ਮੰਤ੍ਰ ਬਰ ਸੁਨ ਬੈਨ ॥

ਹਾਥ ਜੋਰ ਸਲਾਮ ਕੈ ਨਿਪੁ ਨੀਚ ਕੈ ਜੁਗ ਨੈਨ ॥

ਅਉਰ ਏਕ ਸੁਨੋ ਨਿਪੋਤਮ ਉੱਚਰੋ ਇਕ ਗਾਥ ॥

ਜੈਨ ਮੱਧਿ ਸੁਨੀ ਪੁਰਾਨਨ ਅਉਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਥ ॥ ੧੨੭ ॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ, ਤਦ ਸੁੱਸਟ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ (ਇਹ) ਬਚਨ ਸੁਣ ਕਰਕੇ। ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਨਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ) :—“ਹੇ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ! ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, (ਮੇਰੀ ਇਹ) ਇਕ (ਅਠਠ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣੋ। (ਉਹ ਗੱਲ) ਜੇਹੜੀ (ਕਿ ਮੈਂ) ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣੀ (ਹੋਈ ਹੈ) ॥ ੧੨੭ ॥

ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਾਚ ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥

ਅਉਰ ਜੇ ਸਭ ਦੇਸ ਕੇ ਨਿਪੁ ਜੀਤੀਯੈ ਸੁਨਿ ਭੂਪ ॥

ਪਰਮ ਰੂਪੁ ਪਵਿੱਤ੍ਰੁ ਗਾਤ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰੁ ਹਰਣ ਸਰੂਪ ॥

ਐਸ ਜਉ ਸੁਨ ਭੂਪੁ ਪਤਿ ਸਬ ਪੁਛੀਆ ਤਿੱਹ ਗਾਥ ॥

ਪੁਛ ਆਉ ਸਬੈ ਨਿਪਾਲਨ ਹਉ ਕਹੋ ਤੁਹ ਸਾਥ ॥ ੧੨੮ ॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਹੋਰ ਜੇਹੜੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਪਰਮ ਰੂਪ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰੁ। ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰੁਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਰੂਪ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭੂਪ ਪਤੀ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ (ਇਹ) ਗੱਲ ਪੁੱਛ ਆਓ। ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ (ਇਹ ਗੱਲ) ਪੁਛ ਆਓ, (ਜੋ ਗੱਲ) ਮੈਂ ਤੁਹੋਂ ਕੋਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੨੮ ॥

ਰੂਆਲ ॥ ਯੋਂ ਕਹੈ ਜਬ ਬੈਨ ਭੂਪਤ ਮੰਤ੍ਰ ਬਰ ਸੁਨ ਧਾਇ ॥

ਪੰਚ ਲੱਛ ਬੁਲਾਇ ਭੂਪਤ ਪੂਛ ਸਰਬ ਬੁਲਾਇ ॥
 ਅਉਰ ਸਾਤ ਹੂੰ ਲੋਕ ਭੀਤਰ ਦੇਹ ਅਉਰ ਬਤਾਇ ॥
 ਜਉਨ ਜਉਨ ਨ ਜੀਤਿਆ ਨਿਪੁ ਰੋਸ ਕੈ ਨਿਪੁ ਰਾਇ ॥੧੨੯॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਤਦ ਸੇਸਟ ਵਜੀਰ ਸੁਣਕੇ ਭਜ ਕਰਕੇ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਲਖ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾ ਲਏ ਅਤੇ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਸਭਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ। ਹੋਰ ਸੱਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਇਕ ਹੀ) ਰਾਜਾ ਦਸ ਦਿਓ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜਾ ੨ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਜਿਤਿਆ ਹੈ ॥ ੧੨੯ ॥

ਰੁਆਲ ॥ ਦੇਖ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਬੈ ਤਰ ਕੋ ਨ ਦੇਤ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਐਸ ਕਉਨ ਰਹਾ ਧਰਾ ਪਰ ਦੇਹ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰ ॥
 ਏਕ ਏਕ ਬੁਲਾਇ ਭੂਪਤਿ ਪੂਛ ਸਰਬ ਬੁਲਾਇ ॥
 ਕੋ ਅਜੀਤ ਰਹਾ ਨਹੀ ਜਿਹ ਠਉਰ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ॥੧੩੦॥

(ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ) ਸਾਰੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ੨ (ਖੜੋ) ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਭੀ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਨੇ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੌਣ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ? (ਜਿਸਨੂੰ) ਉਹ ਦੱਸ ਦੇਣ? ਇਕ ੨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਭੀ ਜਿੱਤਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਜਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ॥੧੩੦॥

ਏਕ ਨਿਪੁ ਬਾਚ ॥ ਰੁਆਲ ਛੰਦ ॥
 ਏਕ ਭੂਪਤ ਉੱਚਰੋ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਰਾਜਾ ਬੈਨ ॥
 ਜਾਨ ਮਾਫ ਕਰੋ ਕਹੋ ਤਬ ਰਾਜ ਰਾਜ ਸੁ ਨੈਨ ॥
 ਏਕ ਹੈ ਮੁਨ ਸਿੰਧ ਮੈ ਅਰ ਮੱਛ ਕੇ ਉਰ ਮਾਹਿ ॥
 ਮੋਹਿ ਰਾਵ ਬਬੇਕ ਭਾਖੋ ਤਾਹਿ ਭੂਪਤਿ ਨਾਹਿ ॥ ੧੩੧ ॥

ਇਕ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ-- ਰਾਜਨ! ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਓ, ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਨੈਨ ਰਾਜਨ! ਜੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰੋ, ਤਦ (ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ) ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਮੁਨੀ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਹ ਮੱਛ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਮੋਹ ਅਤੇ ਬਬੇਕ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਆਖੀਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩੧ ॥

ਰੁਆਲ ॥ ਏਕ ਦਿਯੋਸ ਜਟ ਧਰੀ ਨਿਪੁ ਕੀਨੁ ਛੀਰ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥
 ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੁਤੀ ਤਹਾਂ ਇਕ ਨਾਰਿ ਨਾਗਰ ਭੇਸ ॥

ਤਾਸ ਦੇਖ ਸਿਵੇਸ ਕੇ ਗਿਰ ਬਿੰਦ ਸਿੰਧ ਮਝਾਰ ॥

ਮੱਛ ਪੇਟ ਮਛਿੰਦੁ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਨਿਪੁ ਬਾਰ ॥ ੧੩੨ ॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦਾਂ ਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੀਰ (ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਵੇਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਥੇ (ਅਗੇ) ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨਾਗਰ [ਚਤਰ] ਭੇਸ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈਗੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਵਤਾਰ [ਦੱਤ] ਦਾ ਬੀਰਜ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮਛਿੰਦੁ (ਨਾਮ ਦਾ) ਜੋਗੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ, ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ੧੩੨ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਤਾਸ ਤੇ ਚਲ ਪੁਛੀਐ ਨਿਪੁ ਸਰਬ ਬਾਤ ਬਿਬੇਕ ॥

ਏਨ ਤੋਹਿ ਬਤਾਇ ਹੈ ਨਿਪੁ ਭਾਖਿਹੋ ਜੁ ਅਨੇਕ ॥

ਐਸ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬੈ ਤਬ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ॥

ਸਿੰਧ ਖੋਜਨ ਕੇ ਚਲਾ ਲੈ ਜਗਤ ਕੇ ਸਬ ਜਾਰ ॥ ੧੩੩ ॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸਾਰੀ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਾਕੇ ਪੁਛਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (ਓਹੀ) ਤੈਨੂੰ {ਏਨ} ਠੀਕ ਠੀਕ ਦਸੇਗਾ, ਰਾਜਨ! (ਹੋਰ) ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ (ਗੱਲਾਂ) ਦੱਸੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਜਦ ਸੁਣ ਲਈ, ਤਦ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ। ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਲ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਦੁੰਡਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ ॥ ੧੩੩ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਮੰਗਾਇ ਜਾਲਨ ਸੰਗ ਲੈ ਦਲ ਸਰਬ ॥

ਜੀਤ ਦੁੰਦਭ ਦੈ ਚਲਾ ਨਿਪੁ ਜਾਨ ਕੈ ਜੀਅ ਗਰਬ ॥

ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰਿ ਸੰਪਤ ਸਰਬ ਮੱਧਿ ਬੁਲਾਇ ॥

ਸਿੰਧ ਜਾਰ ਡਰੇ ਜਹਾ ਤਹਾ ਮੱਛ ਸੱਤੁ ਡਰਾਇ ॥ ੧੩੪ ॥

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲਾਂ (ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ) ਮੰਗਵਾਕੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵਜਾਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ (ਜਿਸਦੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਗਰਬ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਮੰਤ੍ਰੀ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਜਾਕੇ) ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ) ਮੱਛ ਰੂਪ ਵੇਰੀ ਦਾ ਡਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੩੪ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਮੱਛ ਕੱਛਪ ਅਉਰ ਜੀਵ ਅਪਾਰ ॥

ਬੱਧਿ ਜਾਰਨ ਹੈ ਕਢੇ ਤਬ ਤਿਆਗ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਧਾਰ ॥

ਸਿੰਧ ਤੀਰ ਗਏ ਜਬੈ ਜਲ ਜੀਵ ਏਕੈ ਬਾਰ ॥

ਐਸ ਭਾਂਤ ਭਏ ਬਖਾਨਤ ਸਿੰਧ ਪੈ ਮਤ ਸਾਰਾ ॥ ੧੩੫ ॥

ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮੱਛ, ਕੱਛ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨਗਿਣਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜੀਵ । ਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝ
 ਕਰਕੇ (ਬਾਹਰ) ਕੱਢੇ ਗਏ, ਤਦ (ਉਹ) ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਜਦ (ਅਜੇਹੀ
 ਦਸਾ ਹੋਈ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਜਲ ਦੇ ਜੀਵ ਇਕੋ ਵੇਰੀ (ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ) ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ
 ਗਏ । (ਫਿਰ ਉਹ) ਸੁੰਸਟ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ
 ਕਰਨ ਲੱਗੇ ॥ ੧੩੫ ॥

ਬਿੱਖ ਕੋ ਧਰ ਸਿੰਧ ਮੂਰਤ ਆਇਯੋ ਤਿੱਹ ਪਾਸਿ ॥
 ਰਤਨ ਹੀਰ ਪ੍ਰਵਾਲ ਮਾਨਕ ਦੀਨ ਹੈ ਅਨਿਆਸ ॥
 ਜੀਵ ਕਾਹਿ ਸੰਘਾਰੀਐ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ ਨਿਪੁ ਬੈਨ ॥
 ਜਉਨ ਕਾਰਜ ਕੇ ਚਲੇ ਤੁਮ ਸੋ ਨਹੀ ਇਹ ਠੈਨ ॥੧੩੬॥

ਸਮੁੰਦਰ ਬਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ । ਰਤਨ, ਹੀਰੋ,
 ਮੁੰਗੇ, ਮਾਨਕ (ਲਿਆਕੇ) {ਅਨਿਆਸ} ਯਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ।
 (ਫਿਰ) ਕਿਹਾ—ਹੇ ਰਾਜਨ । (ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਨੇ) ਕਿਉਂ
 ਮਾਰਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ? (ਮੇਰੀ) ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ । ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ (ਇਥੇ)
 ਚਲਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਉਹ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੩੬ ॥

ਸਿੰਧ ਬਾਚ ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਛੀਰ ਸਾਗਰ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ ॥
 ਮੱਛ ਉਦਰ ਮਛਿੰਦੁ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਬਿਤ ਧਾਰ ॥
 ਡਾਰ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰ ਤਾ ਕੱਹ ਪੁਛ ਲੇਹੁ ਬਨਾਇ ॥
 ਜੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕੀਜੀਐ ਨਿਪੁ ਇਹੀ ਸੱਤ ਉਪਾਇ ॥ ੧੩੭ ॥

ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਜਿਥੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ।
 (ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਮਛਿੰਦੁ ਜੋਗੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਜਾਲ ਪਾਕੇ ਉਸਨੂੰ
 ਕੱਟਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲੋ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਝ ਕਛੋ, ਏਹੋ
 ਉਪਾਓ ਸੱਚਾ ਹੈ ॥ ੧੩੭ ॥

ਜੋਰਿ ਬੀਰਨ ਲਾਖ ਸਿੰਧਹ ਆਗ ਚਾਲ ਸੁਬਾਹ ॥
 ਹੂਰ ਪੂਰ ਰਹੀ ਜੱਹ ਤੱਹ ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਉਚਾਹ ॥
 ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਜੰਤੁ ਬਾਜਤ ਅਉਰ ਘੁਰਤ ਨਿਸਾਨ ॥
 ਛੀਰ ਸਿੰਧ ਹੁਤੇ ਜਹਾਂ ਤਿੱਹ ਠਾਮ ਪਹੁਚੇ ਆਨ ॥ ੧੩੮ ॥

{ਸੁਬਾਹ} ਖਤੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ {ਲਾਖ} ਲੰਘਕੇ ਅਗੇ

ਤੁਰ ਚਲਿਆ । ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਹੁਰਾਂ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਤੁਰਾਂ ਤੁਰਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ । ਜਿਥੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋਗਾ ਸੀ । ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਨ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ॥ ੧੩੮ ॥

ਸੂਤ੍ਰ ਜਾਰ ਬਨਾਇਕੈ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਡਾਰ ਅਪਾਰ ॥
 ਅਉਰ ਜੀਵ ਘਨੇ ਗਹੇ ਨ ਵਿਲੋਕਯੋ ਸਿਵ ਬਾਰ ॥
 ਹਾਰਿ ਹਾਰਿ ਫਿਰੈ ਸਬੈ ਭਟ ਆਨ ਭੂਪਤ ਤੀਰ ॥
 ਅਉਰ ਜੀਵ ਘਨੇ ਗਹੇ ਪਰ ਸੋ ਨ ਪਾਵ ਫਕੀਰ ॥ ੧੩੯ ॥

ਸੂਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਲ ਬਣਾ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਅਪਾਰ (ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ) ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ । (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਫੜ ਲਏ, (ਪਰ ਉਹ) ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ [ਮਛਿੰਦ੍ਰ] (ਕਿਸੇ ਭੀ) ਨਾ ਦਿਸਿਆ । ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ (ਜਾਲ ਪਾਕੇ ਤੇ) ਹਾਰ ਹਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਮੁੜ ਆਏ (ਤੇ ਆਖਣ ਲਗੇ) । ਹੋਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤੁਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਧੂ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੩੯ ॥

ਮੱਛ ਪੇਟ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਬਿਨ ਆਸ ॥
 ਜਾਰ ਭੇਟ ਸਕੈ ਨ ਵਾਕੋ ਮੋਨ ਅੰਗ ਸੁਬਾਸ ॥
 ਏਕ ਜਾਰ ਸੁਨਾ ਨਯੋ ਤਿੱਹ ਡਾਰੀਐ ਅਬਚਾਰ ॥
 ਸੱਤ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੁਮੈ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ ॥ ੧੪੦ ॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ 'ਮੋਨ' ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਹੋਰ ਨਾਮ ਜਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੀ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ॥ ੧੪੦ ॥

ਰੂਆਲ ॥ ਗਿਆਨ ਨਾਮ ਸੁਨਾ ਹਮੇ ਤਿੱਹ ਜਾਰ ਕੋ ਨਿਪੁ ਰਾਇ
 ਤਉਨ ਤਾਮੈ ਡਾਰ ਕੈ ਮੁਨ ਰਾਜ ਲੇਹੁ ਗਹਾਇ
 ਯੋ ਨ ਹਾਥਿ ਪਰੇ ਮੁਨੀਸਰ ਬੀਤ ਹੈ ਬਹੁ ਬਰਖ
 ਸੱਤ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੁਮੈ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ ਭਰਤਰਖ ॥ ੧੪੧ ॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਸਾਂ ਉਸ ਜਾਲ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗਿਆਨ' ਸੁਣਿਆ ਹੈ । ਉਸ (ਜਾਲ) ਉਸ (ਸਮੁੰਦਰ) ਵਿਚ ਪਾਕੇ, ਮੁਨੀਰਾਜ [ਮਛਿੰਦ੍ਰ] ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇ । (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਇਹ ਤੁਰਾਂ (ਦੇ ਜਾਲਾਂ ਨਾਲ) ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ [ਮਛਿੰਦ੍ਰ] ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ, (ਭਾਵੇਂ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਾਰ

ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ! (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ

ਜੇ ਨ ਪਾਨ ਪਰੇ ਮੁਨਾ ਬਰ ਹੋਹਿ ਕੋਟਿ ਉਪਾਇ ॥

ਡਾਰ ਕੈ ਤੁਮ ਗਯਾਨ ਜਾਰ ਸੁ ਤਾਸੁ ਲੇਹੁ ਗਹਾਇ ॥

ਗਯਾਨ ਜਾਰ ਜਬੈ ਨਿਪੰ ਬਰ ਡਾਰਯੋ ਤਿਹ ਬੀਚ ॥

ਤਉਨ ਜਾਰ ਗਹੇ ਮੁਨਾ ਬਰ ਜਾਨ ਦੂਜੁ ਦਧੀਚ ॥ ੧੪੨ ॥

(ਭਾਵੇਂ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਉਪਾਉ ਹੋਵਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਸਟ ਮੁਨੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਨ ਜਾਲ ਪਾਕੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਵੋ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਰਾਜੇ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ) ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ (ਨਾਮ ਦਾ) ਜਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਜਾਲ ਨੇ ਸੇਸਟ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਦਧੀਚ (ਰਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ॥ ੧੪੨ ॥

ਮੱਛ ਸਹਿਤ ਮਛਿੰਦੁ ਜੋਗੀ ਬੱਧਿ ਜਾਰ ਮਝਾਰ ॥

ਮੱਛ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਸਬ ਹੁੈ ਗਏ ਬਿਸੰਭਾਰ ॥

ਦੈ ਮਹੂਰਤ ਬਿਤੀ ਜਗੈ ਸੁਧ ਪਾਇਕੈ ਕਛੁ ਅੰਗ ॥

ਭੂਪ ਦਾਰ ਗਏ ਸਬੈ ਭਟ ਬਾਂਧਿ ਅਸਤੁ ਉਤੰਗ ॥ ੧੪੩ ॥

ਮੱਛ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਮਛਿੰਦੁ (ਨਾਮ ਵਾਲੇ) ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਜਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਮੱਛ ਦੇਖ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ-ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਦ ਦੋ ਮਹੂਰਤ (ਭਾਈ) ਗੁਜਰ ਗਏ, (ਤਦ ਸਭਨਾਂ ਨੇ) ਕੁਝਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਨੂੰ ਪਾ ਕਰਕੇ। ਹੀ ਸੁਰਮੇ ਚੰਗੇ ੨ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੁਹੇ ਤੇ ਹਨ ॥ ੧੪੩ ॥

ਮੱਛ ਉਦਰ ਲਗੇ ਸੁ ਚੀਰਨ ਕਿਉਹੂੰ ਨ ਚੀਰਾ ਜਾਇ ॥

ਹਾਰਿ ਹਾਰਿ ਪਰੈ ਜਬੈ ਤਬ ਪੂਛ ਮਿਤੁ ਬੁਲਾਇ ॥

ਅਉਰ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ਉਪਚਾਰ ਤਾ ਕਰ ਆਜ ॥

ਦਿਸਟ ਜਾਤ ਪਰੇ ਮੁਨੀਸੂਰ ਸਰੇ ਹਮਰੇ ਕਾਜੁ ॥ ੧੪੪ ॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਲਕੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪੇਟ ਚੀਰਨ ਲੱਗੇ (ਪਰ) ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਨਾ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਰ ਹਾਰਕੇ ਪੈ ਗਏ, ਤਦ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦ ਕਰਕੇ ਪੁਛਿਆ— (ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਕਿ) ਉਸਨੂੰ ਚੀਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਹੋਰ ਕੋਹੜਾ ਉਪਚਾਰ [ਯਤਨ] ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾ ਮੁਨੀ (ਮਛਿੰਦਰ ਜੋਗੀ) ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਥੇ
ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਨ ॥ ੧੪੪ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਮੱਛ ਪੇਟ ਕਿਹੂੰ ਨ ਫਟੇ ਸਬ ਕਰ ਹਟੇ ਉਪਾਇ ॥

ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਤਿਨ ਕੇ ਹੁਤੇ ਪੁਛਾ ਤਾਹਿ ਬਨਾਇ ॥ ੧੪੫ ॥

ਮੱਛ ਦਾ ਪੇਟ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਨਾ ਪਾਟਿਆ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਬੱਕ ਚੁਕੇ।
(ਵਿਰ) 'ਗਿਆਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈਗਾ ਸੀ ਉਸਦੇ 'ਲੋ' ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ ॥ ੧੪੫ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦਾ ॥ ਭਟ ਤਯਾਗ ਕੈ ਸਬ ਗਰਬਾ ॥ ਨਿਪੁ ਤੀਰ ਬੋਲੇ ਸਰਬ ॥

ਨਿਪੁ ਪੁਛੀਐ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ॥ ਕਹ ਦੇਹਿ ਤੋਹਿ ਬਿਧਾਨ ॥ ੧੪੬ ॥

ਸੁਰਮੇ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਛੁਡ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ।
ਰਾਜਨ! 'ਗਿਆਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ। (ਉਹ) ਤੁਹਾਨੂੰ (ਕੋਈ) ਹੋਰ
ਜੁਗਤੀ ਦਸ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ੧੪੬ ॥

ਤੋਟਕ ॥ ਬਿਧ ਪੂਰ ਕੈ ਸੁਭਚਾਰ ॥ ਅਰ ਗਿਆਨ ਰੀਤ ਬਿਚਾਰ ॥

ਗੁਰ ਭਾਖੀਐ ਮੁਹਿ ਭੇਵ ॥ ਕਿਮ ਦੇਖੀਐ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ॥ ੧੪੭ ॥

ਸੁਭ ਅਚਾਰ (ਦੀ ਸਾਰੀ) ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੀਤੀ ਵਿਚਾਰ
ਕੇ (ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ)—ਹੇ ਗੁਰੇ! ਮੈਨੂੰ ਭੇਦ ਦਸੋ। (ਕਿ) ਮੁਨੀ ਦੇਵ (ਮਛਿੰਦਰ)
ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ? ॥ ੧੪੭ ॥

ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬੋਲਯੋ ਬੈਨ ॥ ਸੁਭ ਬਾਰ ਸੋ ਸੁਖ ਦੈਨ ॥

ਫੁਰਕਾ ਬਿਬੇਕ ਲੈ ਹਾਥ ॥ ਇਹ ਫਾਰੀਐ ਤਿਹ ਸਾਥ ॥ ੧੪੮ ॥

ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਚਨ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।
(ਰਾਜਨ! ਆਪਨੇ) ਹਥ ਵਿਚ 'ਬਿਬੇਕ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਫੁਰਾ (ਫੜ) ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ
ਇਸ (ਮੱਛ ਦਾ ਪੇਟ) ਪਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ॥ ੧੪੮ ॥

ਤੋਟਕ ॥ ਤਬ ਕਾਮ ਤੈਸੇਈ ਕੀਨ ॥ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਜਿਯੋ ਸਿਖ ਦੀਨ ॥

ਗਹਿ ਕੈ ਬਿਬੇਕਹਿ ਹਾਥ ॥ ਤਿਹ ਚੀਰਿਆ ਤਿਹ ਸਾਥ ॥ ੧੪੯ ॥

ਤਦ ਉਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਿਖਯਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਹਰ
ਵਿਚ ਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਫੜ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿਤਾ ॥ ੧੪੯ ॥

ਜਬ ਚੀਰ ਪੇਟ ਬਨਾਇ ॥ ਤਬ ਦੇਖ ਏ ਜਗ ਰਾਇ ॥

ਜੁਤ ਧਿਆਨ ਮੁਦ੍ਰਤ ਨੈਨ ॥ ਬਿਨ ਆਸ ਚਿਤ ਨ ਡੁਲੈਨ ॥ ੧੫੦ ॥

ਜਦ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਮੱਛ ਦਾ) ਪੇਟ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ। ਤਦ (ਉਸਦੇ ਵਿਚ) ਜਗਤ

ਦਾ ਰਾਜਾ (ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ) ਵੇਖਿਆ । ਧਿਆਨ ਸੰਜੁਗਤ ਹੋਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਹਨ । ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਚਿਤ ਚੰਚਲ ਹੋ ਕੇ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੫੦॥

ਤੋਟਕ ॥ ਸਤ ਧਾਤ ਪੁਤ੍ਰਾ ਕੀਨ ॥ ਮੁਨ ਦ੍ਰਿਸਟ ਤਰ ਧਰ ਦੀਨ ॥

ਜਬ ਛੁਟਿ ਰਿਖ ਕੋ ਧਯਾਨ ॥ ਤਬ ਭਏ ਭਸਮ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥੧੫੧॥

ਸੱਤਾਂ ਧਾਤਾਂ (ਦਾ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ) ਪੁਤਲਾ ਬਨਵਾ ਲਿਆ । (ਉਹ) ਮੁਨੀ
ਦੀ ਨਜਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਧਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਦ (ਮਛਿੰਦ੍ਰ) ਰਿਖੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟਾ (ਤੇ ਉਸਨੇ ਪੁਤਲੇ
ਫੱਲ ਵੇਖਿਆ) । ਤਦ (ਉਹ ਪੁਤਲਾ) ਸੁਆਹ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ॥੧੫੧॥

ਜੇ ਅਉਰ ਦ੍ਰਿਗ ਤਰ ਆਉ ॥ ਸੋਉ ਜੀਅਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਉ ॥

ਸੋ ਭਸਮ ਹੋਵਤ ਜਾਨ ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਗਤਿ ਨ ਮਾਨ ॥ ੧੫੨ ॥

ਜੇ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਨਜਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ । (ਤਾਂ) ਉਹ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਣਾ ਨਾ
ਪਾਉਂਦਾ । (ਸੱਚ) ਜਾਣੋ, ਉਹ ਭੀ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । (ਭਗਵੰਤ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਨ ਨਹੀਂ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ॥ ੧੫੨ ॥

ਜਬ ਭਏ ਪੁਤ੍ਰਾ ਭਸਮ ॥ ਜਨ ਅੰਧਤਾ ਰਵ ਰਸਮ ॥

ਪੁਨ ਪੁਛੀਆ ਤਿਹ ਜਾਇ ॥ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਭੇਦ ਬਤਾਇ ॥ ੧੫੩ ॥

ਜਦ ਪੁਤਲਾ (ਨਜਰ ਅਗਨੀ ਨਾਲ) ਸੜਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਿਆ । ਮਾਨੋ, ਸੁਰਜ ਦੀਆਂ
(ਰਸਮ) ਰਿਸ਼ਮਾਂ [ਕਿਰਣਾਂ] ਨੇ ਅੰਧਤਾ [ਹਨੇਰੇ] ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਜਾਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ
ਪੁੱਛਿਆ-ਹੋ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ! (ਸਾਰਾ) ਭੇਦ ਦੱਸ ਦੇਹੁ ॥ ੧੫੩ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਕਉਨ ਭੂਪ ਭੂਮ ਮੈ ਬਤਾਇ ਮੋਹਿ ਦੀਜੀਯੈ ॥

ਜੁ ਮੋਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨਾ ਤ੍ਰਸਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਿਖੀਸ ਕੀਜੀਯੈ ॥

ਸੁ ਅਉਰ ਕਉਨ ਹੈ ਹਠੀ ਸੁ ਜਉਨ ਮੋ ਨ ਜੀਤਿਯੋ ॥

ਅਤ੍ਰਾਸ ਕਉਨ ਠਉਰ ਹੈ ਜਹਾ ਨ ਮੋਹ ਬੀਤਿਯੋ ॥੧੫੪॥

ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿਓ, (ਕਿ) ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਡਰ ਨਾਲ
ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਹੋ ਰਿਖੀ ਮਹਾਰਾਜ ! (ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਣ ਦੀ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ । ਹੋਰ
(ਅਜੇਹਾ) ਸੁਰਮਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ? (ਮੇਰੇ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੇਹੜੀ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ (ਡਰ) ਨਹੀਂ ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ ? ॥ ੧੫੪ ॥

ਨ ਸੰਕ ਚਿੱਤ ਆਨੀਯੈ ਨਿਸੰਕ ਭਾਖ ਦੀਜੀਯੈ ॥

ਸੁ ਕੋ ਅਜੀਤ ਹੈ ਰਹਾ ਉਚਾਰ ਤਾਸ ਕੀਜੀਯੈ ॥

ਨਰੇਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਅਸੇਸ ਜੀਤ ਮੈ ਲੀਏ ॥
ਛਿਤੇਸ ਭੇਸ ਭੇਸ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਆਨ ਹੁਐ ਰਹੇ ॥ ੧੫੫ ॥

ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾਂ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਉਹ ਕੌਣ ਬਿਹਾ ਹੈ, (ਜੇ ਮੈਂ) ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ? (ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ) ਉਸਦਾ ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਓ । ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ {ਅਸੇਸ} ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ । {ਛਿਤੇਸ} ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਰਾਜ ਭੇਸ (ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ) ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਭੇਸ (ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ) ਆਨਕੇ (ਮੇਰੇ ਗੁਲਾਮ) ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੫੫ ॥

ਨਰਾਜ ॥ ਅਸੇਖ ਰਾਜ ਰਾਜ ਕਾਜ ਮੋ ਲਗਾਇ ਕੈ ਦੀਏ ॥
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਨਾਤ ਕੈ ਅਛਿਨ ਪੁਨ ਮੈ ਕੀਏ ॥
ਅਨੰਤ ਛਤੀਆਨ ਛੈ ਦੁਰੰਤ ਰਾਜ ਮੈ ਕਰੇ ॥
ਸੁ ਕੇ ਤਿਹੁ ਜਹਾਨ ਮੈ ਸਮਾਜ ਉਨ ਤੇ ਟਰੇ ॥ ੧੫੬ ॥

ਅਗਿਣਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਾਂ ਨਸਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਨੇਕਾਂ ਛਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ {ਦੁਰੰਤ ਰਾਜ} ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ) ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਰਾਜ-ਸਮਾਜ ਖੋਹ ਲਵਾਂਗਾ ॥ ੧੫੬ ॥

ਨਰਾਜ ॥ ਅਨੰਗ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਸੁਰੰਗ ਬਾਜ ਮੈ ਹਰੇ ॥
ਬਸੇਖ ਰਾਜਸੂਇ ਜਗ ਬਾਜ ਮੇਧ ਮੈ ਕਰੇ ॥
ਨ ਭੂਮ ਐਸ ਕੈ ਰਹੀ ਨ ਜੱਗ ਖੰਭ ਜਾਨੀਯੈ ॥
ਜਗਤੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਕਰਿ ਦੁਤੀਯ ਮੋਹਿ ਮਾਨੀਯੈ ॥ ੧੫੭ ॥

{ਅਨੰਗ} ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਰੰਗਾਂ ੨ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਮੈਂ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ । ਅਗਿਣਤ ਰਾਜਸੂਆ ਤੇ ਅਸੁਮੇਧ ਜੱਗ ਮੈਂ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ (ਮੇਰੇ) ਜਗ ਦਾ ਖੰਭਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜੱਗ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰੂਪ ਖੰਮੇ ਰੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ) । ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਦੂਜਾ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਰਬ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਹਾਂ) ॥ ੧੫੭ ॥

ਸੁ ਅੱਤ੍ਰ ਛੱਤ ਜੇ ਧਰੇ ਸੁ ਛੱਤ੍ਰ ਸੂਰ ਸੇਵਹੀ ॥

ਅਦੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੇ ਸੁ ਦੰਡ ਮੋਹਿ ਦੇਵਹੀ ॥

ਸੁ ਐਸ ਅਉਰ ਕੌਨ ਹੈ ਪੁਤਾਪਵਾਨ ਜਾਨੀਐ ॥

ਤਿਲੋਕ ਆਜ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰ ਮੋਹਿ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੫੮ ॥

ਜੋ ਅਸਤੁ (ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰਾਜ) ਛੱਤਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਛੱਤੀ ਸੂਰਮੇ ਮੇਰੀ ਸੰਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਖੰਡ ਖੰਡ (ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਦੰਡ ਨਹੀਂ (ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਵੰਡ ਵੰਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਫਰ ਵੰਦੇ ਹਨ)। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਤਾਪ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ? ਹੇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ! ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜ (ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ) ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ॥੧੫੮॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬਾਚ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੇ ॥

ਸੁਯਾ ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਜੀਤ ਸੁ ਲੋਗਨ ਕੇ ਬਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਯੋ ॥

ਅਉਰ ਕਹਾ ਜੁ ਪੈ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਮਾਹਿ ਭਲੇ ਗਜ ਗਾਹਿ ਬਧਾਯੋ ॥

ਜੋ ਮਨ ਜੀਤਤ ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ ਵਹੈ ਤੁਮਰੈ ਨਿਪ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ ॥

ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਸਰਯੋ ਨਹੀ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਨ ਪਾਯੋ ॥੧੫੯॥

ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਰ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀ (ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ) ਧੌਂਸਾ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਸਾਂ ਬਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹ ਲਿਆ ਹੈ ਤਦ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? (ਕਿਉਂਕਿ) ਰਾਜਨ! ਜੇਹੜਾ ਮਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨ ਅਜੇ ਤਕ) ਤੇਰੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। (ਤੇਰੇ ਮਨ ਤੋਂ) ਸ਼ਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਤੇਰਾ ਇਹ) ਲੋਕ (ਨਸ਼ਟ ਹੋ) ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਭੀ ਤੂੰ ਭਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫੯ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਭੂਮ ਕੇ ਕਉਨ ਗੁਮਾਨ ਹੈ ਭੂਪਤ ਸੁ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸੰਗ ਚਲੇਹੈ ॥

ਹੈ ਛਲਵੰਤ ਬਡੀ ਬਸੁਧਾ ਯਹਿ ਕਾਹੂ ਕੀ ਹੈ ਨਹ ਕਾਹੂ ਕੀ ਹੁਐਹੈ ॥

ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਸਬੇ ਬਰ ਨਾਰ ਸੁ ਅੰਤਿ ਤੁਝੇ ਕੋਊ ਸਾਥ ਨ ਦੋਹੈ ॥

ਆਨ ਕੀ ਬਾਤ ਚਲਾਤ ਹੋ ਕਾਹੇ ਕਉ ਸੰਗਿ ਕੀ ਦੇਹ ਨ ਸੰਗਿ ਸਿਧੈਹੈ ॥੧੬੦॥

ਰਾਜਨ! ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ (ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਹ ਧਰਤੀ ਬੜੀ ਹੀ ਛਲਵੰਤ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ) ਇਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਘਰ, ਖਜਾਨਾ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਸੁੰਦਰ

ਇਸਤੀ (ਆਦਿਕ) ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ । ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਲਈ ਤੋਰਦੇ ਹੋ ? (ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ) ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਦੇਹ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ ॥ ੧੬੦ ॥

ਰਾਜ ਕੇ ਸਾਜ ਕੇ ਕਉਨ ਗੁਮਾਨ ਨਿਦਾਨ ਜੁ ਆਪਨ ਸੰਗ ਨ ਜੈ ਹੈ ॥
 ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਘਰ ਬਾਰ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈ ॥
 ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸਖਾ ਕੋਈ ਅੰਤਿ ਸਮੈ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਨ ਦੇਹੈ ॥
 ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਪਸ ਸੰਗ ਬੀਯੋ ਸੋ ਭੀ ਸੰਗ ਨ ਜੈਹੈ ॥ ੧੬੧ ॥

(ਇਸ) ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਕੀ ਹੈ? ਜੇ {ਨਿਦਾਨ} ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਨੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ । ਮਹੱਲ ਤੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਹੀ ਦੁਜਿਆਂ ਦੇ ਕਹਾਉਨਗੇ । ਪੁੱਤ੍ਰ, ਇਸਤੀ, ਮਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ (ਸਬੰਧੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਭੀ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ । ਚੇਤੇ ਕਰ, ਹੇ ਬੇ ਸਮਝ ਮਹਾਂ ਪਸੂ ! (ਜੇ ਸਰੀਰ ਤੇਰੇ) ਨਾਲ {ਬੀਯੋ} ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੧੬੧ ॥

ਕਉਨ ਭਰੋਸ ਭਟਾਨ ਕੇ ਭੂਪਤ ਭਾਰ ਪਰੇ ਜਿਨ ਭਾਰ ਸਹੈਗੇ ॥

ਭਾਜ ਹੈ ਭੀਰ ਭਯਾਨਕ ਹੁਐ ਕਰ ਭਾਰਬ ਸੋ ਨਹੀ ਭੇਰ ਚਹੈਗੇ ॥

ਏਕ ਉਪਚਾਰ ਨ ਚਾਲ ਹੈ ਰਾਜਨ ਮਿਤ੍ਰ ਸਬੈ ਮਿਤ੍ਰ ਨੀਰ ਬਹੈਗੇ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸਭੈ ਤੁਮਰੇ ਨਿਪ ਛੂਟਤ ਪ੍ਰਾਨ ਮਸਾਨ ਕਹੈਗੇ ॥ ੧੬੨ ॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! (ਇਨ੍ਹਾਂ) {ਭਟਾਨ} ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਭਾਰ ਦੇ ਪਿਆਂ (ਇਹ) ਭਾਰ ਨੂੰ {ਜਿਨ} ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਨਗੇ । (ਜਦੋਂ) ਭਰਾਉਨੀ ਭੀੜ [ਬਿਪਤਾ] ਪੈ ਜਾਏਗੀ, (ਤਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੇ) ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਜੇਹਾ ਭੇੜ [ਜੁੱਧ] ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁਣਗੇ । ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਭੀ ਉਪਚਾਰ [ਯਤਨ] ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇਗਾ, ਮਰ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ (ਕੇਵਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਨੀਰ ਵਗਾਉਨਗੇ । ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਇਸਤੀ, (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਛੂਟਦਿਆਂ ਹੀ ਮਸਾਨ ਕਹਿਣਗੇ (ਭਾਵ-ਸਾਰੇ ਏਹੋ ਕਹਿਣਗੇ, ਡੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਝਟ-ਪਟ ਇਸਨੂੰ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਚਲੋ) ॥ ੧੬੨ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ ॥ ਮਛਿੰਦੁ ਸੋ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਮੁਨ ਕਉਨ ਹੈ ਵਹ ਰਾਉ ॥ ਤਿਹ ਆਜ ਮੋਹਿ ਬਤਾਉ ॥

ਤਿਹ ਜੀਤ ਹੋ ਜਬ ਜਾਇ ॥ ਤਬ ਭਾਖੀਅਉ ਮੁਹਿ ਰਾਇ ॥ ੧੬੩ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਮਛਿੰਦੁ
 ਵਿਚਿ । ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਸੁਨ
 ਤੁਹਿ

ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿ
 ਸੁਰਜ ਹੋ । ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ

ਅਬਿਬੇਕ
 ਤਿਹ ਜੀਤ

'ਅਬਿਬੇਕ' ਉ
 ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਰਾਜੇ

ਭਾਠਾ ਹੈ ॥ ੧੬੫ ॥

ਫਪਯ ਛੰਦ ॥ ਬ
 ਕਿ

ਸੋਉ ਮਦਨ
 ਜਿਹ ਦੇਵ ਦਈਤ

ਜਿਸਨੇ ਬਲ
 ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਚੰਦ ਤੋਂ ਭੰਡ ਲਿਆ
 ਫਲਵਾਨ 'ਸੁੰਭ ਦੇ' ਤ

ਹੈ ਅਤੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੀਟ
 [ਮਦਨ] ਰਾਜਾ ਕਾਮ

ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਸਨੇ
 ਤੇ ਭੰਡ ਵਸੂਲ ਕੀਤ
 ਫਪੇ ਛੰਦ ॥ ਜਦ

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਮਛਿੰਦੁ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਉਹ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਦੱਸ ਦਿਓ । ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਕੇ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗਾ । ਤਦ (ਤੁਸੀਂ) ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਖਣਾ ॥੧੬੩॥

ਮਛਿੰਦੁ ਬਾਚ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੋ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਨ ਹੰਸ ॥ ਭਵ ਭੂਮਿ ਕੇ ਅਵਿਤੰਸ ॥
ਤੁਹਿ ਜੀਤ ਏ ਸਬ ਰਾਇ ॥ ਪਰ ਸੋ ਨ ਜੀਤਯੋ ਜਾਇ ॥੧੬੪॥

ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ (ਵਿਚ) ਰਾਜ-ਹੰਸ ! ਸੁਣੋ, ਸੰਸਾਰ (ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ) ਧਰਤੀ ਦੇ {ਅਵਿਤੰਸ} ਸੂਰਜ ਹੋ । ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ । ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏਗਾ ॥੧੬੪॥

ਅਬਿਬੇਕ ਹੈ ਤਿਹ ਨਾਉ ॥ ਤਵ ਹੀਯ ਮੈ ਤਿਹ ਠਾਂਉ ॥

ਤਿਹ ਜੀਤ ਕਹੀ ਨ ਭੂਪ ॥ ਵਹ ਹੈ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ ॥੧੬੫॥

'ਅਬਿਬੇਕ' ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ (ਰਹਿਣ ਦੀ) ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਹ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੧੬੫॥

ਫਪਯ ਛੰਦ ॥ ਬਲਿ ਮਹੀਪ ਜਿਨ ਛਲੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਵਨ ਬਸ ਕਿਨੋ ॥

ਕਿਸਨ ਜਿਸਨ ਜਿਨ ਹਰੇ ਦੰਡ ਰਘਪਤਿ ਤੇ ਲਿਨੋ ॥

ਦਸ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਜਿਨ ਹਰਾ ਸੁਭਟ ਸੁੰਭਾਸੁਰ ਖੰਡਯੋ ॥

ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦੀਆ ਮਾਨ ਮਧੁ ਕੀਟ ਬਿਹੰਡਯੋ ॥

ਸੋਉ ਮਦਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨਿਪਤਿ ਨਿਪ ਅੱਬਿਬੇਕ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੀਯੋ ॥

ਜਿਹ ਦੇਵ ਦਈਤ ਗੰਧੁਬ ਮੁਨਿ ਜੀਤ ਅਡੰਡ ਡੰਡਹਿ ਲੀਯੋ ॥੧੬੬॥

ਜਿਸਨੇ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਬਾਵਨ (ਨੂੰ ਅਪਨੇ) ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ {ਜਿਸਨ} ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਡੰਡ ਲਿਆ ਹੈ । ਜਿਸਨੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ 'ਸੁੰਭ ਦੇਵ' ਤੇ ਨੂੰ ਖੰਡ ੨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਜਿਸਨੇ) ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੀਟਭ (ਦੇਵ ਦੇ) ਮਾਨ ਦਾ ਮਲੀਆ ਮੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ {ਮਦਨ} ਰਾਜਾ ਕਾਮਦੇਵ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ (ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਨਾ) ਵਜੀਰ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਸਨੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤ ਗੰਧੁਬ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਨਾਂ ਡੰਡ ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਡੰਡ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧੬੬॥

ਫਪੈ ਛੰਦ ॥ ਜਵਨ ਕ੍ਰੁਧ ਕੈ ਜੁਧ ਕਰਣ ਕੈਰਵ ਰਣ ਘਾਏ ॥

ਜਾਸ ਕੋਪ ਕੇ ਕੀਨ ਸੀਸ ਦਸ ਸੀਸ ਗਵਾਏ ॥
 ਜਉਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਕੀਏ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਰਣ ਲੁੱਝੇ ॥
 ਜਾਸ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਕੀਨ ਖਸਟ ਕੁਲ ਜਾਦਵ ਜੁੱਝੇ ॥
 ਸੋਊ ਤਾ ਸਮਾਨ ਸੈਨਾਧਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਵਹੁ ਆਇਹੈ ॥
 ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨ ਹੋ ਨਿਪਤ ਅਵਰ ਸਮੁਹਿ ਕੇ ਜਾਇਹੈ ॥ ੧੬੭ ॥

ਜਿਸਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕਰਣ ਅਤੇ ਕੈਰਵਾਂ ਨੂੰ ਰਣ (ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਮਾਰਿਆ ਹੈ।
 ਜਿਸਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਫਾਵਨ ਨੇ (ਆਪਨੇ) ਦਸ ਸਿਰ ਗਵਾ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਕ੍ਰੋਧ
 ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਕਰਕੇ
 ਯਾਦਵਾਂ ਦੀਆਂ ਛੇ ਕੁਲਾਂ ਲੜ ਮੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਫੌਜ ਦਾ
 ਸ਼ਾਮੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ,
 (ਉਸਦੇ) ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਿਹੜਾ ਜਾਵੇਗਾ? ॥ ੧੬੭ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ ॥ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੋ ॥

ਛਪੇ ਛੰਦ ॥ ਸੁਨਹੁ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬੈਨ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਬਾਤ ਬਿਚੱਛਨ ॥
 ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਜਗਤ ਦ੍ਰੈ ਨਿਪਤ ਸੁ ਲੱਛਨ ॥
 ਬਡ ਜੋਧਾ ਦੁਹੂੰ ਸੰਗ ਬਡੇ ਦੋਉ ਆਪ ਧਨੁਰ ਧਰ ॥
 ਏਕ ਜਾਤ ਇਕ ਪਾਤ ਏਕ ਹੀ ਮਾਤ ਜੋਧਾ ਬਰ ॥
 ਇਕ ਤਾਤ ਏਕ ਹੀ ਬੰਸ ਪੁਨ ਬੈਰ ਭਾਵ ਦੁਹ ਕਿਮ ਗਹੋ ॥
 ਤਿਹ ਨਾਮ ਨਾਮ ਆਭਰਣ ਰਥ ਸੱਸਤ੍ਰ ਅਸੱਤ੍ਰ ਸਬ ਮੁਨਿ ਕਹੋ ॥ ੧੬੮ ॥

ਹੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ! ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਬੜੀ ਅਚਰਜ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, (ਮੰਰੇ) ਬਚਨ (ਧਿਆਨ
 ਦੇਖੋ) ਸੁਣੋ। ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਬਿਬੇਕ, (ਇਹ) ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਜਗਤ ਵਿਚ
 ਸੁੰਦਰ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ
 ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੁਰਮੇ ਹਨ। ਇਕੋ ਜਾਤ, ਇਕੋ ਬਰਾਬਰੀ (ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਸ਼ੇਸਟ ਜੋਧਿਆਂ
 ਦੀ ਮਾਂ ਭੀ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਕ ਪਿਓ ਹੈ, ਇਕੋ ਕੁਲ ਹੈ, ਫਿਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦੋਹਾਂ (ਨੇ ਆਪ
 ਵਿਚ) ਵੈਰ-ਭਾਵ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਟਿਕਾਣੇ,
 ਚਾਹਿਣੇ ਰਥ, ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਹੋ ਮੁਨੀ! ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਸ ਦੇਹੁ ॥ ੧੬੮ ॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬਾਚ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੋ ॥

ਛਪਯ ॥ ਅਸਿਤ ਬਰਣ ਅਬਿਬੇਕ ਅਸਿਤ ਬਾਜੀ ਰਥ ਸੋਭਤ ॥

ਅਸਿਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਿਹ ਅੰਗ ਨਿਰਖ ਨਾਰੀ ਨਰ ਲੋਭਤ ॥

ਅਸਿਤ ਸਾਰਥੀ ਅਗ੍ਰ ਅਸਿਤ ਆਭਰਣ ਰਬੋਤਮ ॥

ਅਸਿਤ ਧਨਖ ਕਰ ਅਸਿਤ ਧੁਜਾ ਜਾਨਕ ਪੁਰਖੋਤਮ ॥

ਇਹ ਛਬ ਨਰੇਸ ਅਬਿਬੇਕ ਨਿਪੁ ਜਗਤ ਜਯੰ ਕਰ ਮਾਨੀਯੈ ॥

ਅਨਜਿੱਤ ਜਾਸ ਕਹ ਨਾ ਤਜੋ ਕਿਸਨ ਰੂਪ ਤਿਹ ਜਾਨੀਯੈ ॥ ੧੬੯ ॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਅਬਿਬੇਕ ਹੈ, ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਰਥ ਅਗੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਕਾਲੇ ਹੀ ਕਪੜੇ (ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇਸਤੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਰਥ ਦੇ) ਅਗੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਰਥਵਾਹਾ (ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ) ਉੱਤਮ ਰਥ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਭੀ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ। ਹਥ ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਹੀ ਧਨੁਖ ਹੈ, ਕਾਲੀ ਹੀ ਧੁਜਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ (ਇਹੋ ਹੀ) ਜਗੰਨਾਥ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਬੀ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹੈ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਜਕਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ (ਜਾ ਸਕਦਾ), ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ॥ ੧੬੯ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਪੁਹਪ ਧਨਖ ਅਲਿ ਪਨਚ ਮਤਸ ਜਿਹ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜੈ ॥

ਬਾਜਤ ਝਾਝਰ ਤੂਰ ਮਧੁਰ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਬਾਜੈ ॥

ਸਬ ਬਜੰਤ੍ਰ ਜਿਹ ਸੰਗ ਬਜਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਸੋਹਤ ॥

ਸੰਗ ਸੈਨ ਅਬਲਾ ਸੰਬੁਹ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਮੋਹਤ ॥

ਅਸ ਮਦਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨਿਪੁਤ ਜਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧਿ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾਕੇ ਸਮੁਹਿ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ ॥ ੧੭੦ ॥

{ ਪੁਹਪ=ਫੁੱਲ ॥ ਅਲਿ=ਭੈਰਾ ॥ ਪਨਚ=ਚਿੱਲਾ, ਧਨੁਖ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬੱਝਨ }
{ ਵਾਲੀ ਰੱਸੀ ॥ ਮਤਸ=ਮੱਛੀ ॥ ਅਬਲਾ=ਇਸਤੀ ॥ ਮਦਨ=ਕਾਮਦੇਵ ॥ ਤੂਰ=ਬਿਗਲ ॥ }

ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁਖ ਹੈ, ਭੈਰਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ (ਰਥ ਉੱਤੇ) ਮੱਛੀ (ਦੇ ਨਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ) ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਝਾਝਰ ਤੇ ਤੂਰ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਬੜੀ) ਮਿੱਠੀ ੨ ਧੁਨੀ ਬੀਨਾ ਭੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੱਝਨ ਵਾਲੇ ਸਾਜ ਵੱਜਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ) ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਤੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ (ਜਿਸਦੇ) ਨਾਲ ਛੰਦ ਹੈ, (ਜੋ) ਦੇਵਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ (ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ)। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਾਮਦੇਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੌਣ ਕੌਈ ਜਾਵੇਗਾ? ॥ ੧੭੦ ॥

ਛਪੈਯ ਛੰਦ ॥ ਕਰਤ ਨਿਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਜਤ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਮੰਗਲ ॥
 ਉਪਜਤ ਰਾਗ ਸੰਬੁਹ ਬਜਤ ਬੈਰਾਰੀ ਬੰਗਲ ॥
 ਭੈਰਵ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਦੀਪ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਾ ਸੁਰ ॥
 ਉਘਟਤ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਸੁਨਤ ਗੀਝਤ ਧੁਨ ਸੁਰ ਨਰ ॥
 ਇਹ ਛਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਤਰਾਜ ਨਿਪ ਜਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈਂ ॥
 ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾਕੇ ਨਿਪਤ ਅਉਰ ਸਮੁਹਿ ਕੇ ਜਾਇ ਹੈ ॥੧੭੧॥

ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੀਨਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ 'ਮੰਗਲ' ਦੇ ਗੀਤ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੈਰਾਗੀ ਤੇ ਬੰਗਲਾ (ਰਾਗ) ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਭੈਰੋ ਰਾਗ, ਬਸੰਤ, ਦੀਪਕ ਤੇ ਹਿੰਡੋਲ ਦੀ ਮਹਾਂ ਸੁਰ (ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ) ਤਾਨਾਂ ਦੇ ਤਰੰਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, (ਜਿਸ) ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਛਬ ਵਾਲਾ 'ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ' (ਜੇਧਾ) ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜਨ! ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੇਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਜਾਵੇਗਾ? ॥੧੭੧॥

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲਾਰ ਬਿਭਾਸ ਸਰਬ ਗਨ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਹਿੰਡੋਲ ਗੋਡ ਗੂਜਰੀ ਮਹਾਂ ਧੁਨ ॥
 ਲਲਤ ਪਰਜ ਗਵਰੀ ਮਲਾਰ ਕਾਨੜਾ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ॥
 ਜਾਹਿ ਬਿਲੋਕਤ ਬੀਰ ਸਰਬ ਤੁਮਰੇ ਜੈਹੈ ਦਬਿ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਰੇਸ ਰਿਤਰਾਜ ਨਿਪ ਮਦਨ ਸੂਅਨ ਜਬ ਗਰਜ ਹੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਇਕ ਗਜਾਨ ਸੁਨ ਹੇ ਨਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੇ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥੧੭੨॥

{ ਨਰੇਸ=ਰਾਜਾ ॥ ਰਿਤਰਾਜ=ਬਸੰਤ ਤ ॥ ਮਦਨ ਸੂਅਨ= }
 ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ ॥ ਬਰਜਿ=ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ ॥

ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਸੁੱਧ, ਮਲਾਰ, ਬਿਭਾਸ (ਆਦਿਕ ਹੋਰ) ਸਾਰੇ (ਰਾਗਾਂ ਦੇ) ਝੰਡ। ਰਾਮਕਲੀ, ਹਿੰਡੋਲ, ਗੋਡ ਤੇ ਗੂਜਰੀ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਧੁਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲਲਤ, ਪਰਜ, ਗੋਰੀ, ਮਲਾਰੀ ਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਕਾਨੜਾ। ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ) ਵੇਖ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਨਗੇ, ਦੱਬ ਜਾਉਣਗੇ। ਰਾਜਨ! ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ {ਸੂਆਨ} ਪੁੱਤ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਰਾਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, (ਜਦ ਉਹ ਆਣਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣ, (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਇਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੌਣ ਹੈ? ॥੧੭੨॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਕਉਪਤ ਦਾਮਨ ਸਘਨ ਸਘਨ ਘੋਰਤ ਚਹੁ ਦਿਸ ਘਨ ॥

ਮੋਹਿਤ
ਬੱਲਤ
ਦੇਖਤ
ਇਹ
ਬਿਨੁ
(ਕਉਪਤ=ਚਮਕ
ਛਾਵਣ=ਭੱਭੁ ॥
(ਜਿਵੇਂ ਕਾਲ
ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ (ਸ
ਰਿਸਤੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ
ਜਦਕੇ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਕਈ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਪ
ਪ੍ਰਾਵ ਨਾਲ) {ਬਿ
ਕਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ
(ਸਟਕ) ਅਗੋਂ ਦੀ
ਦੂਜਾ (ਸੂਰਮਾ ਉਸਨੂੰ
ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਤਿਤ
ਕਰਿ
ਕੋ
ਸਭ
ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨੰ
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ
(ਕਾਮਦੇਵ ਤੇ)
ਘਨ ਤੇ ਮੁਨੀ ਭੀ ਡਰਾ
ਜਾ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਧਰੇਗਾ

ਮੋਹਿਤ ਭਾਮਨ ਸਘਨ ਡਰਤ ਬਿਰਹਨਿ ਤਿਯ ਲਖ ਮਨ ॥
 ਬੋਲਤ ਦਾਦਰ ਮੋਰ ਸੁ ਗਨ ਝਿੱਲੀ ਝਿੰਕਾਰਤ ॥
 ਦੇਖਤ ਦਿਗਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਮਿਤ ਮੁਨਿ ਮਨ ਬਿਤ ਹਾਰਤ ॥
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੁਲਾਸ ਮਦਨਜ ਦੁਸਰ ਜਦਿਨ ਚਟਕ ਦੇ ਸਟਕ ਹੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨਹੋ ਨਿਪਤ ਅਉਰ ਦੁਸਰ ਕੋ ਹਟਕ ਹੈ ॥੧੭੩॥

{ ਕਉਧਤ=ਚਮਕ ॥ ਦਾਮਨ=ਬਿਜਲੀ ॥ ਬਿਰਹਨਿ=ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ }
 { ਝਾਦਰ=ਭੱਡੂ ॥ ਝਿੱਲੀ=ਬੀਂਡੇ ॥ ਮਦਨਜ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ॥ ਸਟਕ=ਅਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘਨ ॥ }

{ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ {ਕਉਧਤ} ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ (ਸਮਾਨ ਹੀ) ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਘਨੀ ਗੂੰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਦਾ ਮਨ (ਉਸਨੂੰ) ਜਾਣਕੇ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ) ਭੱਡੂਆਂ ਤੇ ਮੋਰਾਂ ਦਾ ਝੰਡ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਝਿੱਲੀ ਝਿੰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਮੁਨੀ (ਜਨਾਂ ਦਾ) ਮਨ (ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ) {ਬਿਤ ਹਾਰਤ} ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਹੁਲਾਸ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੁਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ) ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਚਟਕਾ ਦੇਕੇ (ਤੇਰੀ ਫੌਜ ਦੇ) {ਸਟਕ} ਅਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੇਹੜਾ ਦੂਜਾ (ਸੁਰਮਾ ਉਸਨੂੰ ਅਗੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ) ਰੋਕੇਗਾ? ॥ ੧੭੩ ॥

ਛਪੇ ਛੰਦ ॥ ਤਿਤੀਆ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੰਦ ਜਦਿਨ ਸਸਤ੍ਰ ਨ ਕਹੁ ਧਰਿ ਹੈ ॥
 ਕਰਿ ਹੈ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸੁ ਰਣ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਡਰ ਹੈ ॥
 ਕੋ ਭਟ ਧਰਿ ਹੈ ਧੀਰ ਜਦਿਨ ਸਾਮੁਹ ਵਹ ਐਹੈ ॥
 ਸਭ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਛਿਨਕ ਭੀਤਰ ਹਰ ਲੇਹੈ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨੰਦ ਦੁਰ ਧਰਖ ਭਟ ਜਦਿਨ ਸਸਤ੍ਰ ਗਹ ਮਿੱਕ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿ ਰੇ ਨਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਦੁਸਰ ਟਿੱਕ ਹੈ ॥੧੭੪॥

(ਕਾਮਦੇਵ ਤੇ) ਤੀਜੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਦਾ ਨਾਮ) 'ਅਨੰਦ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇਗਾ। ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, (ਜਿਸ ਤੋਂ) ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਭੀ ਡਰਨਗੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਕੇਹੜਾ ਸੁਰਮਾ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਰੇਗਾ? (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਬਿੜ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਨੰਦ (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੇਯਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਧੀਰਜ ਤੋਂ

ਬਿਨਾ, (ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸੱਕੇਗਾ ॥ ੧੭੪ ॥

ਛਪਯਾ ਛੰਦ ॥ ਰਤਨ ਜਟਤ ਰਬ ਸੁਭਤ ਖਚਿਤ ਬਜਰਨ ਮੁਕਤਾ ਫਲ ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਆਭਰਣ ਧਰੇ ਸਾਰਥੀ ਮਹਾ ਬਲ ॥
ਕਨਕ ਦੇਖ ਕੁਰਰਾਤ ਕਠਨ ਕਾਮਨ ਬ੍ਰਿਤਹਾਰਤ ॥
ਤਨ ਪਟੰਬਰ ਜਰਕਸੀ ਪਰਮ ਭੂਖਨ ਤਨ ਧਾਰਤ ॥

ਇਹ ਛਬ ਅਨੰਦ ਮਦਨਜ ਨਿਪਤ ਜਦਿਨ ਗਰਜ ਦਲ ਗਾਹਿ ਹੈ ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿ ਰੇ ਨਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਸਮੁਹ ਕੇ ਜਾਹਿ ਹੈ ॥੧੭੫॥

{ ਬਜਰਨ=ਹੀਰਿਆਂ ॥ ਮੁਕਤਾ ਫਲ=ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁਛੇ ॥ ਆਭਰਣ=ਗਹਣੇ ॥ ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ, ਕੋਚਵਾਨ ॥ ਕਨਕ=ਸੋਨਾ ॥ ਕੁਰਰਾਤ=ਕੁੜਨਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿੜਨਾ ॥ ਬ੍ਰਿਤ ਹਾਰਤ=ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ॥ ਜਰਕਸੀ=ਕਨਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ॥ ਮਦਨਜ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁਤਰ ॥

ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਜੜਾਉ ਰਬ ਹੈ, (ਜੋ) {ਬਜਰਨ} ਹੀਰਿਆਂ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁਛਿਆਂ ਨਾਲ ਖੱਚਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਰਥਵਾਹੀ (ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੂਪ ਦੀ ਦਮਕ ਨੂੰ) ਦੇਖਕੇ, ਸੋਨਾ (ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) {ਕੁਰਰਾਤ} ਅਪਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੁੜ ਬੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ ਹਨ, (ਜੋ) {ਜਰਕਸੀ} ਸਿਲਮੇ ਸਤਾਰੇ ਤੇ ਕਨਾਰੀ ਨਾਲ ਮੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਮਹਾਂਭੂਖਨ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਨੰਦ (ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਧੇ ਦੀ) ਇਹ ਛਬ ਹੈ, (ਏਹ ਭੀ) ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਕੇ ਛੈਜ ਨੂੰ ਗਾਹੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਹੜਾ ਸੁਰਮਾ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਵੇਗਾ? ॥੧੭੫॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਧੂਮੁ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਧੂਮੁ ਬਾਜੀ ਰਬ ਛਾਜਤ ॥
ਧੂਮੁ ਬਰਣ ਆਭਰਣ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਲਾਜਤ ॥
ਧੂਮੁ ਨੈਨ ਧੂਮਰੇ ਗਾਤ ਧੂਮਰ ਤਿਹ ਭੂਖਨ ॥
ਧੂਮੁ ਬਦਨ ਤੇ ਬਮਤ ਸਰਬ ਸਤੁ ਕੁਲ ਦੁਖਨ ॥

ਅਸ ਭਰਮ ਮਦਨ ਚਤਰਬ ਸੂਵਨ ਜਦਿਨ ਰੇਸ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈ ॥
ਦਲ ਲੂਟ ਕੂਟ ਤੁਮਰੇ ਨਿਪਤ ਸੁ ਸਰਬ ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਜਾਇ ਹੈ ॥੧੭੬॥

{ ਧੂਮਰੇ=ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ॥ ਗਾਤ=ਸਰੀਰ, ਜਿਸਮ ॥ ਬਦਨ ਤੇ=ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ॥ ਬਮਤ=ਕੋਐ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ਸੂਵਨ=ਪੁੱਤ੍ਰ ॥

ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ
ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ
ਲੱਜਾ ਆ ਜਾਂਦੇ
ਗੀ ਗਹਿਣੇ ਹਨ
ਦੁੱਖ ਦੇ
ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ
ਇਹ ਇਕ
੧੭੬ ॥
ਅਉਰ ਅ
ਬਡ ਜੋਧਾ
ਕਲਹਿ ਨਾਮ
ਲੋਗ ਚਤੁਰ
ਅਸਤੁ ਅਸਤੁ
ਦੇਸ ਭੇਸ ਅਰੁ ਰਾ
ਹੋਰ ਹੋਰ ਜੋਹੜੇ ਬੜੇ
ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ
ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਕ
ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸਨੇ
(ਦਿ ਚਲਾਉਨ) ਵਿਚ
ਭੇਸਾਂ ਅਤੇ ਸਾ
ਬੈਰ ਨਾਮ
ਕਬਹੁ ਦੀਨ
ਲੋਚਨ ਸੁਣ
ਰਵਿ ਪ੍ਰਕਾਸ
ਬੈਰ ਬੀਰਾ
ਸਾਂਤ ਸੁਨ ਰੇ

ਪੁੰਏ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਰਬਵਾਹੀ ਹੈ, ਪੁੰਏ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਘੋੜੇ ਰਬ ਅਗੇ ਜੁਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁੰਏ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਮਨੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਜਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁੰਏ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਪੁੰਏ ਜਿਹਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਪੁੰਏ ਵਰਗੇ ਹੀ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। ਪੁੰਏ ਦੀ ਹੀ 'ਕੈਅ' ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਭਰਮ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ) ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਹ ਧਾਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਹੋ ਰਾਜਨ ! ਇਹ ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ, ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੭੬ ॥

ਫੁਪੈ ਛੰਦ ॥ ਅਉਰ ਅਉਰ ਜੇ ਸੁਭਟਿ ਗਨੋ ਤਿਹ ਨਾਮ ਬਿਚੱਛਨ ॥

ਬਡ ਜੋਧਾ ਬਡ ਸੂਰ ਬਡੇ ਜਿਤਵਾਰ ਸੁ ਲੱਛਨ ॥

ਕਲਹਿ ਨਾਮ ਇਕ ਨਾਰਿ ਮਹਾ ਕਲ ਰੂਪ ਕਲਹ ਕਰ ॥

ਲੋਗ ਚਤੁਰ ਦਸ ਮਾਝਿ ਜਾਸ ਛੇਰਾ ਨਹੀ ਸੁਰ ਨਰ ॥

ਸਬ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਭੀਤਰ ਨਿਪਣ ਅਤਿ ਪੁਭਾਵ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ ॥

ਸਬ ਦੇਸ ਭੇਸ ਅਰੁ ਰਾਜ ਸਬ ਤਾਸ ਜਵਨ ਕੇ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੭੭ ॥

ਹੋਰ ਹੋਰ ਜੇਹੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬੜੇ ਹੀ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਹੀ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਭ ਲੱਛਨਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ।

'ਕਲਹਿ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਕ ਇਸਤੀ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਕਲ ਰੂਪ ਤੇ ਕਲਹ [ਲੜਾਈ] ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸਨੇ ਭੀ ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਸਤਾਂ ਤੇ

ਅਸਤਾਂ (ਦੇ ਚਲਾਉਨ) ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਪੁੱਤਾਪ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ

ਦੇਸਾਂ, (ਸਾਰੇ) ਭੇਸਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਡਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੭੭ ॥

ਫੁਪੈ ਛੰਦ ॥ ਬੈਰ ਨਾਮ ਇਕ ਬੀਰ ਮਹਾ ਦੁਰ ਧਰਖ ਅਜੈ ਰਣ ॥

ਕਬਹੁ ਦੀਨ ਨਹੀ ਪੀਠਿ ਅਨਿਕ ਜੀਤੇ ਜਿਹ ਨਿਪੁ ਗਣ ॥

ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੇਣਤ ਬਰਣ ਅਰਣ ਸਬ ਸਸਤੁ ਅੰਗਿ ਤਿਹ ॥

ਰਵਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ਸਰ ਧੁਜਾ ਅਰਣ ਲਾਜਤ ਲਖ ਛਬਿ ਜਿਹ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੈਰ ਬੀਰਾ ਬਡੇ ਜਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨੁ ਏਕ ਸਾਂਤ ਸੁਨ ਰੇ ਨਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨੋ ਦੂਸਰ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥ ੧੭੮ ॥

ਇਕ 'ਵੈਰ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ ਦੁਰਧਰਖ ਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ

ਹੈ। ਕਦੇ ਵੀ (ਉਸਨੇ) ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਵਿੱਤੀ, ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਰੰਗ ਜੇਹੀਆਂ ਲਾਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਲਾਲ ਹੀ ਸਸਤ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਠੋਠਨੀ ਦੇ ਸਮਾਨ (ਜਿਸਦੀ) ਧੁਜਾ ਲਾਲ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਛਬੀ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਭੀ ਲੱਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਵੈਰ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ (ਕਰਕੇ, ਉਹ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, (ਉਸ ਦਿਨ) ਇਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੇਹੜਾ ਆਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕੇਗਾ ? ॥ ੧੭੮ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਧੂਮ੍ ਧੁਜਾ ਰਥ ਧੂਮ੍ ਧੂਮ੍ ਸਾਰਥੀ ਬਿਰਾਜਤ ॥
 ਧੂਮ੍ ਬਸਤ੍ ਤਨ ਧਰੇ ਨਿਰਖ ਧੂਅਰੋ ਮਨ ਲਾਜਤ ॥
 ਧੂਮ੍ ਧਨੁਖ ਕਰ ਛਕਯੋ ਬਾਨ ਧੂਮਰੇ ਸੁਹਾਏ ॥
 ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਭੁਜੰਗ ਜੱਛ ਅਰ ਅਸੁਰ ਲਜਾਏ ॥

ਇਹ ਛਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਲਸ ਨਿਪਤ ਜਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹ ਜੁੱਟ ਹੈ ॥
 ਉੱਦਮ ਬਿਹੀਨ ਸੁਨ ਰੇ ਨਿਪਤ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਫੁੱਟ ਹੈ ॥ ੧੭੯ ॥

ਪੁੰਏ' ਦਾ ਝੰਡਾ, ਪੁੰਏ' ਦਾ ਰਥ ਅਤੇ ਪੁੰਏ' ਦਾ ਹੀ ਰਥਵਾਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਏ' ਦੇ ਹੀ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਪੁੰਏ' ਦਾ ਮਨ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਏ' ਦਾ ਹੀ ਧਨੁਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਪੁੰਏ' ਦੇ ਹੀ ਤੀਰ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁਖ, ਨਾਗ, ਸੱਪ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਲੱਜਾ ਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਛਬ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ 'ਆਲਸ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਉਹ) ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜੁੱਟ ਜਾਏਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! (ਇੱਕ) ਉੱਦਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫੌਜ (ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ) ਫੁੱਟ [ਤਬਾਹ ਹੋ] ਜਾਏਗੀ ॥ ੧੭੯ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਹਰਿਤ ਧੁਜਾ ਅਰੁ ਧਨੁਖ ਹਰਿਤ ਬਾਜੀ ਰਥ ਸੋਭਤ ॥
 ਹਰਿਤ ਬਸਤ੍ ਤਨ ਧਰੇ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮਨ ਮੋਹਤ ॥
 ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਚਲਤ ਭ੍ਰਮਨ ਬਘੁਲਾ ਲਖਿ ਲਾਜਤ ॥
 ਸੁਨਤ ਸ੍ਰਵਨ ਚਕ ਸਬਦ ਮੇਘ ਮਨ ਮਹਿ ਸੁਖ ਸਾਜਤ ॥

ਇਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਦ ਨਾਮ ਨਿਪ ਜਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇ ਹੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨ ਲੈ ਨਿਪਤ ਸੁ ਸਮਰ ਨ ਦੂਸਰ ਜਾਇ ਹੈ ॥ ੧੮੦ ॥

ਗਰਿਤ=ਪੀਲੇ
 ਪੀਲੀ ਝੰਡੀ ਹੈ,
 ਕਪੜੇ ਤਨ ਉੱਤੇ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ
 ਵੱਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ
 ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨ
 ਦਿਨ (ਉਹ) ਜੁੱਧ
 ਸਮਰ) ਜੁੱਧ
 ਛੰਦ ॥ ਅਸਿਤ
 ਅਸਿਤ
 ਅਸਿਤ
 ਅਸਿਤ
 ਕਵਿਤਿ ਬੀਰ
 ਇਕ ਪੀਰਜ
 ਅਸਿਤ=ਜੋ ਚਿੱ
 ਰਾਜੀ=ਕਤਾਰ,
 ਬਰਧਨ=ਵਧਾਉ
 ਕਾਲੀ ਝੰਡੀ ਹੈ, ਕ
 ਤਨ ਉੱਤੇ ਕੱਸਿਆ
 ਏ ਭੀ) ਕਾਲੇ ਰੰਗ
 ਮਈਆਂ ਦੇ ਗ
 ਅਜਿੱਤ ਸੁਰਮਾ 'ਕ
 ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ
 ਛੰਦ ॥ ਚਰਮ
 ਅਜੇ

{ ਹਰਿਤ=ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ॥ ਨਿਰਖ=ਵੇਖ ਕਰਕੇ ॥ ਭੁਮਨ=ਫਿਰਨਾ ॥
 ਬਘੁਲਾ=ਵਾ-ਵਰੋਲਾ ਸਮਰ=ਜੁੱਧ ਵਿਚ ॥ }

ਪੀਲੀ ਝੰਡੀ ਹੈ, ਪੀਲਾ ਧਨੁਖ ਹੈ, ਪੀਲਾ ਹਥ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ
 ਪੀਲੇ ਹੀ ਕਪੜੇ ਤਨ ਉਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ
 ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ (ਵਾਂਗੂੰ) ਤੇਜ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸਦਾ) {ਭੁਮਨ} ਫਿਰਨਾ ਵੇਖ
 ਕਰਕੇ ਵਾ-ਵਰੋਲਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸਦੇ) ਸਬਦ ਨੂੰ ਕੰਨੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬੱਦਲ
 ਰੋਰਾਨ ਹੋਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। 'ਮਦ' ਨਾਮ (ਵਾਲੇ) ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਇਹ ਪੁਤਾਪ ਤੇ ਛਬੀ
 ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਉਹ) ਘੋੜਾ ਨਚਾਵੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਸਦੇ
 (ਸਾਹਮਨੇ) {ਸਮਰ} ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਦੂਜਾ (ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੌਈ) ਜਾਵੇਗਾ ? ॥ ੧੮੦ ॥

ਫੁਪੇ ਛੰਦ ॥ ਅਸਿਤ ਧੁਜਾ ਸਾਰਥੀ ਅਸਿਤ ਬਸਤ੍ਰੈ ਅਰੁ ਬਾਜੀ ॥
 ਅਸਿਤ ਕਵਚ ਤਨ ਕਸੇ ਤਜਤ ਬਾਣਨ ਕੀ ਰਾਜੀ ॥
 ਅਸਿਤ ਸਕਲ ਤਿਹ ਬਰਣ ਅਸਿਤ ਲੋਚਨ ਦੁਖ ਮਰਦਨ ॥
 ਅਸਿਤ ਮਣਨ ਕੇ ਸਕਲ ਅੰਗ ਭੂਖਣ ਰੁਚ ਬਰਧਨ ॥
 ਅਸ ਕੁਵਿਤਿ ਬੀਰ ਦੁਰ ਧਰਖ ਅਤਿ ਜਦਿਨ ਸਮਰ ਕਹ ਸੱਜਿ ਹੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਇਕ ਧੀਰਜ ਬੀਰੱਤ ਤਜਿ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਭੱਜਿ ਹੈ ॥੧੮੧॥

{ ਅਸਿਤ=ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਨਹੀਂ, ਕਾਲਾ ॥ ਬਾਜੀ=ਘੋੜਾ ॥ ਕਵਚ=ਸੰਜੋਯ ॥
 ਰਾਜੀ=ਕਤਾਰ, ਲੜੀ ਦੀ ਲੜੀ ॥ ਮਰਦਨ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ॥
 ਬਰਧਨ=ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ॥ ਦੁਰ ਧਰਖ=ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਭੀ ਨਾ
 ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ॥ ਸਮਰ=ਜੁੱਧ ॥ }

ਕਾਲੀ ਝੰਡੀ ਹੈ, ਕਾਲਾ ਰਥਵਾਹੀ ਹੈ, ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਕਾਲੇ ਹਨ। ਕਾਲਾ ਹੀ
 ਸੰਜੋਯ ਤਨ ਉਤੇ ਕੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ
 (ਕੱਠੇ ਭੀ) ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ, ਕਾਲੀਆਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਦੁਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।
 ਕਾਲੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਣੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਮਹਾਂ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ 'ਕੁਵਿਤੀ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਸਜਾਏਗਾ। ਇਕ ਧੀਰਜ
 ਬੀਰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਦੱਲ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ) ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੮੧ ॥
 ਫੁਪੇਯਾ ਛੰਦ ॥ ਚਰਮ ਬਰਮ ਕੱਹ ਧਰੇ ਧਰਮ ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਧਾਰਤ ॥
 ਅਜੈ ਜਾਨ ਆਪਨਹਿ ਸਰਬ ਰਣ ਸੁਭਟ ਪਚਾਰਤ ॥
 ਧਰਤ ਨ ਆਗੈ ਧੀਰ ਬੀਰ ਜਿਹ ਸਾਮੁੰਹ ਧਾਵਤ ॥

ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਅਰੁ ਨਰ ਨਾਰਿ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਗੁਨ ਗਾਵਤੁ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਗੁਮਾਨ ਜਾਦਨ ਗਰਜ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਢੁਕ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇੱਕ ਸੀਲ ਸੁਨ ਨਿਪਤਿ ਨਿਪਣਿ ਸੁ ਅਉਰ ਸਕਲ ਧਰ ਹੂਕ ਹੈ ॥੧੮੨॥

{ ਪਚਾਰਤ=ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਜੈ=ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ॥
ਨਿਪਣਿ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਸੈਨਾਂ ॥ }

ਚੰਮ ਦੀ ਸੰਜੋਭ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਾਨ ਕਰਕੇ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਅਗੇ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਇਸਤੀਆਂ-ਪੁਰਸ, ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧਰਬ (ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਦੇ) ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਗੁਮਾਨ' (ਸੂਰਮਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਦਿਨ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਫਰਕੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਕੇ (ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ) ਢੁਕੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਸੀਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਗਾ ਫੌਜ ਉਸਦੇ ਅਗੇ ਲਗਕੇ ਭਜ ਜਾਏਗੀ ॥੧੮੨॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਕੜਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਚੜਗ ਭੜਕਿ ਭਾਵਦਿ ਜਿਯੋਂ ਗਜਤ ॥

ਸੜਕ ਤੇਗ ਦਾਮਨ ਤੜਕ ਤੜ ਭੜ ਰਣ ਸੱਜਤ ॥

ਲੜਕ ਲੁੱਥਿ ਬਿਬੁੱਰਗ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹਿ ਹੁੈ ਘੱਲਤ ॥

ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਰਾਵਤ ਰਣਹਿ ਦੂਸਰ ਕੋ ਝੱਲਤ ॥

ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਅਪਮਾਨ ਤਿਹ ਭ੍ਰਾਤ ਭਨ ਜਦਿਨ ਰੁਦੁ ਰਸ ਮੱਚਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇੱਕ ਸੀਲ ਦੁੱਸੀਲ ਭਟ ਅਉਰ ਰਣਿ ਰੱਚਿ ਹੈ ॥ ੧੮੩ ॥

{ ਭੜਕਿ=ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ॥ ਦਾਮਨ=ਬਿਜਲੀ ॥ ਤੜਕ=ਕੜਕਨਾ ॥ ਬਿਬੁੱਰਗ= ਖਿੱਲਰ ਜਾਣਗੀਆਂ ॥ ਸੇਲ=ਬਰਛੇ ॥ ਘੱਲਤ=ਮਾਰਨਗੇ ॥ }

(ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ) ਕੜਕ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜੇਗਾ। (ਉਸਦੀ) ਤਲਵਾਰ ਸੜਕ (ਕਰਕੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗੀ, ਅਤੇ) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤੜਕ (ਵਾਂਗੂੰ) ਤੜ-ਭੜ ਕਰਕੇ ਰਣ ਸਜੇਗਾ। ਲੋਟ ਜਾਣਗੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਥਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਬਰਛੇ ਮਾਰਨਗੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਰਣ ਮਚਾਏਗਾ, ਦੂਸਰਾ ਕੋਣ (ਉਸਦੀ ਝਾਲ ਨੂੰ) ਝਲੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਅਪਮਾਨ' (ਜੋਧਾ ਤੇ) ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਉਹ) ਰੁਦ-ਰਸ ਵਿਚ ਮਚ ਜਾਵੇਗਾ। (ਉਸ ਦਿਨ) ਇਕ 'ਸੀਲ' ਤੇ 'ਦੁੱਸੀਲ' ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਣ (ਆਕੇ) ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਏਗਾ ॥੧੮੩॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਧਨੁਖ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਲਗਤ ਜਾਕੇ ਸਦੀਵ ਰਣ ॥

ਨਿਰਖਤ
ਕਉਨ
ਨਹਤ
ਬਿਧਿ ਅਨਰ
ਇੱਕ ਧੀਰ ਸੁ
ਧਨੁਖ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲ
ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ,
ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ? ਦੁਤਿ
ਨਹੀਂ ਹਨ, ਡਰਦੇ
ਹੈ, (ਜੋ) ਜੁੱਧ ਵਿ
ਸੁਣੋ, ਇਕ ਧੀਰ
? ॥ ੧੮੪ ॥
ਛੰਦ ॥ ਪੀਤ
ਪੀਤ
ਪੀਤ
ਪੀਤ
ਬੈਰ ਸੂਰ
ਇੱਕ ਗਿਆਨ ਸ
ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ
ਪੀਲਾ ਹੀ ਧਨੁਖ
ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ
ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਵੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ
ਗਿਆਨ ਤੋਂ
ਮਲਤ ਬ
ਮਲਤ

ਨਿਰਖਤ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਟਕ ਭਾਜਤ ਹੈ ਭਟ ਗਣ ॥
ਕਉਨ ਬਾਂਧਤੇ ਧੀਰ ਬੀਰ ਨਿਰਖਤ ਦੁਤਿ ਲਾਜਤ ॥
ਨਹਤ ਜੁੱਧ ਠਹਰਾਤਿ ਤ੍ਰਸਤ ਦਸ ਹੂੰ ਦਿਸ ਭਾਜਤ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨਰਥ ਸਮੱਰਥ ਰਣ ਜਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਮਟੱਕ ਹੈ ॥
ਬਿਨ ਇੱਕ ਧੀਰ ਸੁਨ ਬੀਰ ਸੁ ਦੂਸਰ ਕਉਨ ਹਟੱਕਿ ਹੈ ॥ ੧੮੪ ॥

ਧਨੁਖ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲ ਸ਼ਕਲ (ਦਾ ਹੋਕੇ, ਜੋ) ਸਦਾ ਹੀ ਜੁਧ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਦੇ) ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਭਟਕਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ? ਦੁਤਿ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ (ਹੀ ਸਾਰੇ) ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਠਹਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ 'ਅਨਰਥ' ਹੈ, (ਜੋ) ਜੁਧ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਚਾਏਗਾ। (ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੌਣ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਾ ਉਸਨੂੰ ਹਟਕ ਸਕੇਗਾ? ॥ ੧੮੪ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਪੀਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਧੁਜਾ ਪੀਅਰੀ ਰਥ ਧਾਰੇ ॥
ਪੀਤ ਧਨਖ ਕਰ ਸੇਭ ਮਾਨ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੋ ਟਾਰੇ ॥
ਪੀਤ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਪੀਤ ਬਰਣੈ ਰਥ ਬਾਜੀ ॥
ਪੀਤ ਬਰਨ ਕੋ ਬਾਣ ਖੇਤ ਚੜ ਗਰਜਤ ਗਾਜੀ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੈਰ ਸੂਰਾ ਨਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਗਰਜਿ ਦਲ ਗਾਹਿ ਹੈ ॥
ਬਿਨ ਇੱਕ ਗਿਆਨ ਸਵਧਾਨ ਹੂੰ ਅਉਰ ਸਮਰ ਕੋ ਚਾਹਿ ਹੈ ॥ ੧੮੫ ॥

ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧਾਰੇ - ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰਥ ਉਤੇ ਪੀਲੀ ਹੀ ਬੰਤੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੀਲਾ ਹੀ ਧਨੁਖ ਹਥ ਵਿਚ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਰਤੀ ਦੇ ਪਤੀ [ਕਾਮਦੇਵ] ਦਾ ਮਾਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਹੈ, ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦੇ ਰਥ ਅਗੇ ਘੋੜੇ ਹਨ। ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦੇ ਤੀਰ ਹਨ, ਜੁਧਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋਧਾ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ 'ਵੈਰ' ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲਤਾਏਗਾ। ਇਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੌਈ ਸਵਾਧਾਨ ਹੋਕੇ ਜੁਧ ਨੂੰ ਚਾਹੇਗਾ? ॥ ੧੮੫ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਮਲਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਮਲਿਤ ਭੂਖਨ ਰਥ ਬਾਂਧੇ ॥
ਮਲਤ ਮੁਕਟ ਸਿਰ ਧਰੇ ਪਰਮ ਬਾਣਣ ਕਹ ਸਾਂਧੇ ॥
ਮਲਿਤ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਮਲਤ ਤਾਹੂੰ ਆਭੂਖਨ ॥

ਮਲਜਾਗਰ ਕੀ ਗੰਧ ਸਕਲ ਸਤੁ ਕੁਲ ਦੁਖਨ ॥
 ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨਿੰਦ ਅਨਧਰ ਸੁ ਭਟ ਜਦਿਨ ਅਯੋਧਨ ਮੱਚਿ ਹੈ ॥
 ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨ ਬੀਰ ਬਰ ਸੁ ਅਉਰ ਕਵਣ ਰਣ ਰੱਚਿ ਹੈ ॥੧੮੬॥

ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਗਹਿਣੇ ਰਬ ਨਾਲ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਲਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਕਟ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਖਿਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਰਬਵਾਗੀ ਹੈ, ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। {ਮਲਜਾਗਰ} ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ (ਵਾਲਾ) ਵੈਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਿੰਦ' ਤੇ 'ਅਨਧਰ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੁਧ ਮਚਾਏਗਾ। (ਉਸ ਦਿਨ) ਹੋ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ! ਸੁਨ, ਇਕ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ) ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੋਈ ਜੁਧ ਨੂੰ ਰਚਾਏਗਾ? ॥ ੧੮੬ ॥

ਫਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਘੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਘੋਰ ਪਗੀਆ ਸਿਰ ਬਾਧੇ ॥

ਘੋਰ ਬਰਨ ਸਿਰ ਮੁਕਟ ਘੋਰ ਸਤੁਨ ਕਹ ਸਾਧੇ ॥

ਘੋਰ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਜਪਤ ਪਰਮ ਆਘੋਰ ਰੂਪ ਤਿਹ ॥

ਲਖਤ ਸੁਰਗ ਭਹਰਾਤ ਘੋਰ ਆਭਾ ਲਖਿ ਕੈ ਜਿਹ ॥

ਇਹ ਭਾਤ 'ਨਰਕ' ਦੁਰਧਰਖ ਭਟ ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਰਣਿ ਆਇ ਹੈ ॥

ਬਿਨੁ ਇਕ ਹਰਿਨਾਮ ਸੁਨ ਹੋ ਨਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ ਬਚਾਇ ਹੈ ॥੧੮੭॥

{ਘੋਰ} ਡਰਾਉਣੇ ਕਪੜੇ ਤਨ ਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਡਰਾਉਣੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਡਰਾਉਣੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੁਕਟ (ਪਹਨਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਰਾਉਣਾ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੂਪ ਬੜਾ ਹੀ ਡਰਾਉਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਡਰਾਉਣੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ 'ਸੁਰਗ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਭੀ) {ਭਹਰਾਤ} ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਰਕ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਹ ਰਣ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ। (ਉਸ ਦਿਨ ਨੇ) ਇਕ 'ਹਰਿ ਨਾਮ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋ ਰਾਜਨ ਸੁਣੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ (ਭੀ ਉਸਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਬਚ ਸੱਕੇਗਾ ॥ ੧੮੭ ॥

ਫਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਸਮਟ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹਿ ਹੈ ਸੁੱਟੈ ॥

ਕਲਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਸੰਜੁਗਤਿ ਗਲਿਤ ਗੈਵਰ ਜਿਯੋ ਜੁੱਟੈ ॥

ਇੱਕ ਇੱਕ ਬਿਨੁ ਕੀਨ ਇੱਕ ਤੇ ਇੱਕ ਨ ਚੱਲੈ ॥

ਇੱਕ ਇੱਕ ਸੰਗ ਭਿੜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਝੱਲੈ ॥

ਇੱਹ ਬਿਧਨਸੀਲ ਦੁੱਸੀਲ ਭਟ ਸਹਤ ਕੁਚੀਲ ਗੋਰੱਜਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨੁ ਏਕ ਸੁਚਹਿ ਸੁਨਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁਣਿ ਸੁ ਅਉਰਨ ਕੋਊ ਬਰੱਜਿ ਹੈ ॥੧੮੮॥

(ਜੋ) ਸਿਮਟਕੇ ਬਰਛੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਸਾਹਮਨੇ ਹੋਕੇ ਬਰਛਾ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਸੰਜੁਗਤ ਬੜਾ ਹੀ ਚਮਕਦਾ ਹੋਇਆ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ (ਜੁੱਧ ਵਿਚ) ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਇੱਕੜੀ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ (ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਇਕ (ਕਦਮ ਭੀ) ਹਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਹਮਨੇ ਹੋਕੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ (ਦੀ ਮਾਰ) ਝੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਸੀਲ' ਤੇ 'ਦੁਸੀਲ' ਸੂਰਮਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਕੁਚੀਲ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਇੱਕ 'ਸੁੱਚਤਾ' (ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਭੀ ਉਸਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ ॥ ੧੮੮ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਦੋਊ ਨਿਪਣ ਨਿਪਣ ਸਬ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਰਗ ॥

ਅਰਣ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅਰੁ ਰਕਤ ਬਸਤ੍ਰ ਧ੍ਰਿਤਵਾਨ ਧਨੁਰ ਧਰ ॥

ਬਿਕਟ ਬਾਂਕਯ ਬਡ ਡਯਾਛ ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨ ਧਰੇ ਮਨ ॥

ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਭੈ ਆਲੋਕ ਅਜੈ ਰਨ ॥

ਅਸ ਸੁਭਟ ਛੁਧਾ ਤਿਸਨਾ ਸਬਲ ਜਦਿਨ ਰੰਗ ਰਣ ਰਚਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨੁ ਇੱਕ ਨਿਪੁਤ ਨਿਗ੍ਰਹ ਬਿਨਾ ਅਉਰ ਜੀਅ ਨ ਲੈ ਬਚਿ ਹੈ ॥੧੮੯॥

ਜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ (ਵਿਚਾਰਨ ਵਿਚ) ਚਤਰ ਹੈ। ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਕਪੜੇ ਲਾਲ ਹਨ, ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਬਿਕਟ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਧਾਰੀ (ਰਖਦਾ ਹੈ)। ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਅਲੌਕਿਕ ਹੀ ਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ-ਭੁਖ, ਤੇ ਤ੍ਰੇਹ' ਬੜੇ ਖਲਵਾਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਏਗਾ। (ਉਸ ਦਿਨ) ਰਾਜਨ ! ਇਕ 'ਨਿਗ੍ਰਹ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ ॥੧੮੯॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਬ ਚਲਤ ਸੁ ਛਬਿ ਸਾਵਜ ਤੜਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ॥

ਗਿਰਤ ਧਰਨ ਸੁੰਦਰੀ ਨੈਕ ਜਿਹ ਦਿਸਿ ਫਿਰਿ ਝਾਕਤ ॥

ਮਦਨ ਮੋਹ ਮਨ ਰਹਤ ਮਨੁਛ ਦੇਖਿਤ ਛਬ ਲਾਜਤ ॥

ਉਪਜਤ ਹੀਯ ਹੁਲਾਸ ਨਿਰਖ ਦੁਤਿ ਕਹ ਦੁਖ ਭਾਜਤ ॥

ਇਸ ਕਪਟ ਦੇਵ ਅਨਜੇਵ ਨਿਪੁ ਜਦਿਨ ਝਟਕ ਦੇ ਧਾਇ ਹੈ ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਸਾਂਤਿ ਸੁਨ ਹੋ ਨਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਕਵਨ ਸਮੁਹਾਇ ਹੈ ॥੧੯੦॥

(ਜਿਸਦਾ) ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, {ਸਾਵਜ} ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕਾਲੀ ਛਬ ਵਾਲਾ ਤੇ {ਤੜਤਾ} ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਮੁੜਕੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਝਾਕਦਾ ਹੈ, (ਉਧਰ ਦੀਆਂ) ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀਆਂ (ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ) ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਇਸਦਾ ਨਾਮ) 'ਮੋਹ ਮਦਨ' (ਹੈ, ਇਹ) ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸਦੀ) ਛਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮਨ ਲੱਜਾ ਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੁਲਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਭਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਕਪਟ ਦੇਵ' ਤੇ 'ਅਨਜੇਵ' ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਝਟਕਾ ਦੇਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਸਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੌਈ ਆਵੇਗਾ? ॥੧੯੦॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਚਖਨ ਚਾਰ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖੰਜਨ ਲਖਿ ਲਾਜਤ ॥

ਗਾਵਤ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਬੇਣ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਬਾਜਤ ॥

ਧਧਕਤ ਧ੍ਰਿਕਟ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਝਾਂਝ ਝਾਲਰ ਸੁਭ ਸੋਹਤ ॥

ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਮਨ ਮੋਹਤ ॥

ਅਸ ਲੋਭ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਡੋ ਜਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹ ਜੁੱਟਿ ਹੈ ॥

ਜਸ ਪਵਨ ਬੇਗ ਤੇ ਮੇਘ ਗਣ ਸੁ ਅਸ ਤਵ ਦਲ ਸਬ ਫੁੱਟਿ ਹੈ ॥੧੯੧॥

ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਚੰਚਲ (ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ {ਖੰਜਨ} ਮਮੋਲਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬੇਣ ਤੇ ਬੀਨਾ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਉਸਦੇ ਨਾਲ) ਵਜਦੀ ਹੈ। 'ਧਧਕਿਟ' 'ਧ੍ਰਿਕਟ' (ਇਹ) ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਦੇ ਬੋਲ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ) 'ਝਾਂਝ' ਤੇ 'ਝਾਲਰ' ਦੀ ਸੁਭ (ਅਵਾਜ ਭੀ ਨਾਲ) ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਪੰਛੀ, ਹਰਨ, ਜੱਛ, ਸੱਪ, ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ (ਦਾ ਨਾਮ) ਲੋਭ (ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ) ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ (ਪਾਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੇਗੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ (ਆਪੇ ਵਿਚ) ਪਾਟੋ-ਧਾੜ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ॥ ੧੯੧ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਧੁਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬੀਜੁਰੀ ਭੁਜਾ ਭਾਰੀ ਜਿਹ ਰਾਜਤ ॥

ਅਤਿ ਚੰਚਲ ਰਥ ਚਲਤ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਭਾਜਤ ॥

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਮਿਟ ਜੋਧਾ ਰਣ ਦੁਹ ਕਰ ॥

ਅਤਿ ਪੁਤਾਪ ਬਲਵੰਤ ਲਗਤ ਸਤ੍ਰਨ ਕੱਹ ਰਿਪੁ ਹਰ ॥
 ਅਸ ਮੋਹ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਜਸੀ ਜਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕੱਹ ਜੁੱਟਿ ਹੈ ॥
 ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਨਿਪੁ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਫੁੱਟਿ ਹੈ ॥੧੯੨॥

ਬਿਜਲੀ ਜੇਡੀ (ਦਮਕ ਵਾਲੀ) ਧੁਜਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਬਾਹੀਆਂ, ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ । ਬੜਾ ਹੀ ਚੰਚਲ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਕਠਨ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ । ਬੜਾ ਭਾਰੇ ਪੁਤਾਪ ਵਾਲਾ ਬਲ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ਤ ਨਾਸ-ਕਰਤਾ' ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਜਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜੁੱਟ ਜਾਏਗਾ । ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ 'ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਵਿਚਾਰ' ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ (ਤੇਰੀ) ਸਾਰੀ ਫੈਜ ਨਸ਼ਟ-ਭੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ॥੧੯੨॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਚਲਤ ਗਵਨ ਲਖਯੋ ਹਿਤ ਨਾਗਰ ॥

ਅਤਿ ਪੁਤਾਪ ਅਮਿਤੇਜ ਅਜੈ ਪੁਤਮਾਨ ਪੁਭਾਧਰ ॥

ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਅੱਧਿਸਟ ਸਕਲ ਸੈਨਾ ਕਹੁ ਜਾਨਹੁ ॥

ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਮ ਬਡਿਯਾਛ ਬਡੋ ਜੋਧਾ ਜੀਅ ਮਾਨਹੁ ॥

ਧਰਿ ਅੰਗ ਕਵਚ ਧਰ ਪਨਚ ਕਰ ਜਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਮਟਕ ਹੈ ॥

ਬਿਨੁ ਏਕ ਸਾਂਤਿ ਸੁਨ ਸੱਤਿ ਨਿਪੁ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ ਹਟਕਿ ਹੈ ॥੧੯੩॥

(ਜਿਸਦਾ) ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ (ਨੇ ਉਸਦੇ) ਹਿਤ ਅਤੇ ਚਾਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ । ਵਡੇ ਭਾਰੇ ਪੁਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਮੂਰਤੀ ਜੇਹੀ ਪੁਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫੈਜ ਦਾ ਅਸਿਸਟ [ਆਸਰਾ ਸਰੂਪ] ਜਾਣ ਲਵੇ । (ਉਹ) 'ਕ੍ਰੋਧ' ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ, ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵੱਡੀ ਛਬ ਵਾਲਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਵੇ । ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਵਚ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਿੱਲਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਮਕਾਵੇਗਾ । (ਉਸ ਦਿਨ) ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ ਇੱਕ 'ਸਾਂਤਿ' ਤੇ 'ਸੱਚ' ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸੱਕੇਗਾ ॥ ੧੯੩ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਗਲਿਤ ਦੁਰਦ ਮਦਿ ਚੜ੍ਹਯੋ ਕਾਢ ਕਰਵਾਲ ਭਯੰਕਰ ॥

ਸਯਾਮ ਬਰਨ ਆਭਰਣ ਖਚਿਤ ਸਬ ਨੀਲ ਮਣਿਣ ਬਰ ॥

ਸੂਰਨ ਕਿੰਕਣੀ ਜਾਲ ਬਧੇ ਬਾਨੈਤ ਗਜੋਤਮ ॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੁਤਿ ਬੀਰ ਸਿੱਧ ਸਾਵੰਤ ਨਰੋਤਮ ॥
 ਇਹ ਛਬਿ ਹੰਕਾਰ ਨਾਮਾ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ ॥
 ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਜੀਤੇ ਸਬੈ ਆਪ ਅਜੀਤ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੯੪ ॥

ਮਦ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮਦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਡਰੋਣੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ (ਜੋ) ਨੀਲ ਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਖਚਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਜਾਲ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਬੱਧੇ (ਹੋਏ) ਬੜੇ ਉੱਤਮ ਹਾਥੀ ਸਮਾਨ {ਬਾਨੈਤ} ਜੋਧਾ ਹੈ। ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਸੰਜੁਗਤ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ (ਉਸਦੇ) {ਸਾਵੰਤ} ਵਜੋਂ ਹਨ। 'ਹੰਕਾਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੀ ਇਹ ਛਬ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ) ਅਜਿੱਤ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ੧੯੪ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਸੇਤ ਹਸਤ ਆਰੂੜ ਦੁਰਤ ਚਹੂ ਓਰ ਚਵਰ ਬਰ ॥
 ਸੁਰਣ ਕਿੰਕਣੀ ਬਧੇ ਨਿਰਖ ਮੋਹਤ ਨਾਰੀ ਨਰ ॥
 ਸੰਭੁ ਸੈਹਥੀ ਪਾਣ ਪ੍ਰਭਾ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਪਾਵਤ ॥
 ਨਿਰਖ ਦਿਪਤਿ ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੀਯਰੇ ਪਛੁਤਾਵਤ ॥
 ਅਸ ਦੋਹ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਡੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਜਲ ਬਲ ਬਿਦੇਸ ਦੇਸਨ ਨਿਪਤਿ ਆਨ ਜਵਨ ਕੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੯੫ ॥

ਚਿੱਟੇ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਂਸੀਂ ਚਿੱਟੇ ਚੌਰ ਵੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਬਧੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵੇਖਕੇ ਇਸਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ (ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਬਰਛੀ ਕੋਮਲ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। (ਉਸਦੇ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਅਤੇ ਦੂਜੇ) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛੁਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਹ ਨਾਮ (ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਜਲ-ਬਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਦੇਸਾਂ ਬਿਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਜਿਸਦੀ ਆਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯੫ ॥

ਛਪੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਤਬਲ ਬਾਜ ਘੁੰਘਰਾਰ ਸੀਸ ਕਲਗੀ ਜਿਹ ਸੋਹਤ ॥
 ਦੂ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਗਜਗਾਹ ਨਿਰਖ ਨਾਰੀ ਨਰ ਮੋਹਤ ॥
 ਅੰਮਿਤ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਬਿਕਟ ਬਾਨੈਤ ਅਮਿਟ ਭਟ ॥
 ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਅਤਿ ਸੂਰ ਅਜੈ ਅਨਭਿੰਦ ਸੁ ਅਨ ਕਟ ॥

ਇੱਹ ਭਾਂਤ ਭਰਮ ਅਨ ਭਿੱਦ ਭਟ ਜਦਿਨ ਕ੍ਰਧ ਜੀਯ ਧਾਰ ਹੈਂ ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਨਿਪੁ ਸੁ ਅਉਰਨ ਆਨ ਉਬਾਰਿ ਹੈਂ ॥੧੯੬॥

{ਤਬਲ} ਧੰਸਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਸਿਰ (ਉੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਫਲਗੀ ਭੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ (ਕੱਸੀਆਂ ਹਨ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ) *'ਗਜਗਾਹ' (ਪਹਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਨਾ ਕਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਾਂ ਹਨ, ਵਡਾ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਭੇਦੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਭੇਦੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ 'ਭਰਮ' ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਆਨਕੇ ਇਸਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਵੇਗਾ ॥੧੯੬॥

ਫਪਯਾ ਛੰਦ ॥ ਲਾਲ ਮਾਲ ਸੁਭ ਬਧੈ ਨਗਨ ਸਰ ਪੇਚਿ ਖਚਿਤ ਸਿਰ ॥

ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਅਨਿਭੇਦ ਅਜੈ ਸਾਵੰਤ ਭਟਾ ਬਰ ॥

ਕਟਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੈਹਥੀ ਤਜਤ ਧਾਰਾ ਬਾਣਨ ਕਰ ॥

ਦੇਖਤ ਹਸਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਜਤ ਤੜਿਤਾ ਧਾਰਾ ਧਰ ॥

ਅਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ ਅਨ ਮੋਖ ਭਟ ਅਕਟ ਅਜੈ ਤਿੱਹ ਜਾਨੀਐ ॥

ਅਰਿ ਦਵਨ ਅਜੈ ਆਨੰਦ ਕਰ ਨਿਪੁ ਅਬਬੇਕ ਕੋ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੯੭ ॥

ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਿਰ ਦੇ ਸਿਰਪੇਚ [ਪੱਗ] ਵਿਚ ਨਗ ਖਚਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਭੇਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਡਾ ਹੀ ਸੁਸਟ ਜੋਧਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ। ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਬਰਛੀ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਛੱਡੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ' ਤੇ 'ਅਨਮੋਖ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੈ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਅਨੰਦ (ਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ॥ ੧੯੭ ॥

ਫਪੈ ਛੰਦ ॥ ਅਸਿਤ ਬਸਤੁ ਅਰੁ ਅਸਿਤ ਗਾਤ ਅਮਿਤੋਜ ਰਣਾਚਲ ॥

* ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਲੀ ਸਮਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਝੁਲ, ਜੋ ਸਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਘੋੜੇ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ 'ਅਸੁ ਕਵਚ' ਜਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੰਜੋਝ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤਿ ਬੀਰ ਬੀਰ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ ॥
 ਅਕਟ ਅਜੈ ਅਨਭੇਦ ਅਮਿਟ ਅਨਰਥਿ ਨਾਮ ਤਿੱਹ ॥
 ਅਤਿ ਪੁਮਾਥ ਅਰ ਮਥਨ ਸਤੁ ਸੋਖਨ ਹੈ ਬਿਦ ਜਿੱਹ ॥
 ਦੁਰਧਰਖ ਸੂਰ ਅਨਭੇਦ ਭਟ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿੱਹ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਅਨਜੈ ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ ਅਪਨ ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਤਿੱਹ ਮਾਨੀਐ ॥ ੫੯੮ ॥

ਹਾਲੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਾ ਹਿੱਲਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਮਿੱਤ ਥਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਤਯੰਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤਯੰਤ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਜਲ ਥਲ ਦੇ ਜੋਧੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। (ਜੈ) ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ, ਨਾਂ ਫੁੱਟਨ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ, 'ਅਨਰਥੀ' ਹੈ। ਅਤਯੰਤ ਰਿੜਕਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਥਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਬਿਰਦ [ਧਰਮ] ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਬਲਵੰਡ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਨਾਂ ਫੁੱਟਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਜੋਧਾ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ॥ ੫੯੮ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਮੋਰ ਬਰਣ ਰਥ ਬਾਜ ਮੋਰ ਹੀ ਬਰਣ ਪਰਮ ਜਿੱਹ ॥
 ਅਮਿੱਤ ਤੇਜ ਦੁਰਧਰਖ ਸਤੁ ਲਖਿ ਕਰ ਕੰਪਤ ਤਿੱਹ ॥
 ਅਮਿਟ ਬੀਰ ਆਜਾਨ ਬਾਹ ਆਲੋਕ ਰੂਪ ਗਨ ॥
 ਮਤਸ ਕੇਤ ਲਖਿ ਜਾਹਿ ਹਿਦੈ ਲਾਜਤ ਹੈ ਦੁਤ ਮਨ ॥
 ਅਸ ਝੁਠ ਰੂਠ ਜਦਿਨ ਨਿਪਤਿ ਰਣਹਿ ਤੁਰੰਗ ਉਥੱਕਿ ਹੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਇੱਕ ਸੱਤ ਸੁਣ ਸੱਤ ਨਿਪੁ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਆਨ ਹੱਟਕਿ ਹੈ ॥ ੫੯੯ ॥

ਮੋਰ (ਦੇ ਖੰਡਾਂ ਜੇਹੇ) ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਰਥ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਬਿਲਕੁਲ ਮੋਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਅਮਿੱਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਅਮਿਟ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਦੁੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, {ਮਤਸ ਕੇਤ} ਕਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੱਜਿਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਝੁਠ' ਤੇ 'ਰੂਠ' ਰਾਜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਨਗੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਕ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਆਣਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਕ ਨਹੀਂ ਸੱਕੇਗਾ ॥ ੫੯੯ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਰਥ ਤੁਰੰਗ ਸਿਤ ਅਸਿਤ ਅਸਿਤ ਸਿਤ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜਤ ॥
 ਅਸਿਤ ਸੇਤ ਤਿੱਹ ਬਸਤੁ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਲਾਜਤ ॥

ਅਤਿ
 ਸੁਵ
 ਇਹ ਫੁੱਲ ਪ੍ਰਭਾਵ
 ਇਹ ਜਗਤ ਜੀ
 ਚਿਟਾ-ਕਾਲਾ
 ਇਹ ਦੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕ
 ਇਹ ਨ। ਕਾਲਾ-ਚਿ
 ਕਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ
 ਇਹ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਇਹ
 ਇਹ ਬਲਵਾਨ ਕਿਹਾ
 ਇਹ ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁ
 ਚਕ੍ਰ
 ਆ
 ਚਵ
 ਨਿ
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁ
 ਅਨਭੰਜ ਗਾਤ
 { ਬਕੁ=ਬੜ
 ਕੁੜ
 (ਜਿਸਨੇ) ਭਿ
 ਆ ਧਰਨ ਕੀਤਾ
 ਇਹ ਨੂੰ ਖਲੋਰ ਰਿਹ
 ਇਹ ਨੂੰ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾ
 ਨਾ ਨਸਟ ਹੋਣ ਵ
 ਇਹ ਮੰਨੀਦਾ

ਅਸਿਤ ਸੇਤ ਸਾਰਥੀ ਅਸਿਤ ਸੇਤ ਛਕਿਓ ਰਥਾਂਬਰ ॥
 ਸੁਵਰਣ ਕਿੰਕਣੀ ਕੇਸ ਜਨੁਕ ਦੂਸਰੈ ਦੇਵੇਸੁਰ ॥
 ਇੱਹ ਛਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿੱਥਿਆ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਤਿਹ ਕਹ ਕਹਯੋ ॥
 ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਜੀਤੇ ਸਬੈ ਨਹਿ ਅਜੀਤ ਨਰ ਕੋ ਰਹਯੋ ॥ ੨੦੦ ॥

ਚਿਟਾ-ਕਾਲਾ ਜੇਹਾ ਰਥ ਹੈ, ਕਾਲੇ-ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੀ ਧੁਜਾ ਸੰਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਲੇ-ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕਪੜੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਾ-ਚਿੱਟਾ ਹੀ ਰਥਵਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਚਿਟੇ ਰੰਗਵਾਲੇ ਬੜੇ ਸੇਸਟ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਜੰਜੀਰੀ ਕੇਸਾਂ (ਨਾਲ ਹੈ), ਮਾਨੋ ਦੂਜਾ {ਦੇਵੇਸੁਰ} ਇੰਦਰਾਜਾ ਹੈ। ਇਹ ਛਬ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਮਿਥਿਆ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਜਿੱਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੦੦ ॥

ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰ ਕਰ ਧਰੇ ਚਾਰ ਬਾਗਾ ਤਨ ਧਾਰੇ ॥
 ਆਨਨ ਖਾਤ ਤੰਬੋਲ ਗੰਧ ਉੱਤਮ ਬਿਸਥਾਰੇ ॥
 ਚਵਰੁ ਚਾਰ ਚਹੂ ਓਰ ਦੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ ॥
 ਨਿਰਖਤ ਨੈਨ ਬਸੰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾ ਕਹ ਸਿਹ ਨਾਵਤ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁ ਬਾਹੁ ਚਿੰਤਾ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਦੁਰਧਰਖ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਅਨਭੰਜ ਗਾਤ ਅਨਭੈ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ ॥ ੨੦੧ ॥

{ ਬਕ੍ਰ=ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਭੈਨ ਵਾਲਾ ॥ ਬਾਗਾ=ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੜਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਭਾਰ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ॥ ਆਨਨ=ਮੂੰਹ ॥ }

(ਜਿਸਨੇ) ਭਿਆਨਕ ਚੱਕ੍ਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਨ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਖਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਹਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਖਲੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੌਹੀਂ ਪਾਂਸੀ ਸੁੰਦਰ ਚੰਦਰ ਫਿਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਹਣੀ ਛਬ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਉਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਚਿੰਤਾ (ਨਾਮ ਦਾ) ਜੇਧਾ, ਵੱਡਾ ਹੀ ਦੁਰਧਰਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਯੇਧਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ॥ ੨੦੧ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਲਾਲ ਹੀਰਨ ਕੇ ਧਰੇ ਜਿਹ ਸੀਸ ਪੈ ਬਹੁ ਹਾਰ ॥

ਸੁਰਣ ਕਿੰਕਣ ਸੈ ਛਕਾ ਗਜਰਾਜ ਪੱਬਾਕਾਰ ॥
 ਦੁਰਦ ਰੂੜ ਦਰਿਦ੍ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ ਸੁਨਿ ਭੂਪ ॥
 ਕਉਨ ਤਾਤੇ ਜੀਤ ਹੈ ਰਣਆਨਿ ਰਾਜ ਸਰੂਪ ॥ ੨੦੨ ॥

{ਪੱਬਾਕਾਰ=ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ ॥ ਪਹਾੜ ਜੇਡਾ ॥ ਦੁਰਦ=ਹਾਥੀ ॥ ਰੂੜ=ਸਵਾਰ ॥}
 ਲਾਲ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਜਿਸਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।
 (ਜਿਸਦਾ) ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਪਹਾੜ ਜੇਡਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਉਸ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਰਿਦ' ਹੈ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ
 ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਪਾਸੋਂ, ਅੱਜ ਰਣ ਵਿਚ ਆਨਕੇ ਕੌਣ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥ ੨੦੨ ॥

ਜਰਕਸੀ ਕੇ ਬਸਤੁ ਹੈਂ ਅਰੁ ਪਰਮ ਬਾਜਾ ਰੂੜ ॥
 ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗਾਤ ਅਛਿੱਜ ਰੂਪ ਅਗੂੜ ॥
 ਛਤ੍ਰ ਧਰਮ ਧਰੇ ਮਹਾ ਭਟ ਬੰਸ ਕੀ ਜਿਹ ਲਾਜ ॥
 ਸੰਕ ਨਾਮਾ ਸੂਰ ਸੇ ਸਬ ਸੂਰ ਹੈ ਸਿਰਤਾਜ ॥ ੨੦੩ ॥

(ਜਿਸਨੇ) ਸਿਲਮੇ ਸਤਾਰ ਤੇ ਗੋਟੇ ਦੇ ਮੜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ
 ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਬੜਾ ਉੱਜਲਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਤੇ
 ਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। (ਉਸ) ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਨੇ ਛਤ੍ਰੀ ਧਰਮ
 ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ (ਆਪਨੀ) ਕੁਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ
 'ਸੰਕ' ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ ॥ ੨੦੩ ॥

ਪਿੰਗ ਬਾਜ ਨਹੇ ਰਥੈ ਸਹਿ ਅਭਿੱਗ ਬੀਰ ਅਖੰਡ ॥
 ਅੰਤ ਰੂਪ ਧਰੇ ਮਨੇ ਆਛਿੱਜ ਗਾਤ ਪੁਚੰਡ ॥
 ਨਾਮ ਸੂਰ ਅਸੋਭ ਤਾ ਕੱਹ ਜਾਨ ਹੀ ਸਭ ਲੋਕ ॥
 ਕਉਨ ਰਾਵ ਬਿਬੇਕ ਹੈ ਜੁ ਨ ਮਾਨਿ ਹੈ ਇਹ ਸੋਕ ॥ ੨੦੪ ॥

(ਜਿਸਦੇ) ਰਥ ਅਗੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜੁਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਸਦਾ) {ਸਹਿ} ਸਵਾਰ
 ਨਾਂ ਭਿੰਗਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਅਤਿਅੰਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਿਹਾ
 ਹੈ, ਮਾਨੋ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਦਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਸੋਭ'
 ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਵਿਵੇਕ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਜੇ ਇਸਦਾ {ਸੋਕ}
 ਡਰ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ? (ਅਰਥਾਤ ਵਿਵੇਕ ਰਾਜਾ ਭੀ ਉਸਦਾ ਡਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ) ॥ ੨੦੪ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਸਜੇ ਸ੍ਰਾਮ ਬਾਜੀ ਰਬੰ ਜਾਸੁ ਜਾਨੇ ॥ ਮਹਾ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਅਜੈ ਤਾਸੁ ਮਾਨੇ ॥
ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾਮਾ ਮਹਾ ਬੀਰ ਸੋਹੈ ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਜਾਕੇ ਬਡੇ ਤਾਸ ਮੋਹੈ ॥੨੦੫॥

ਜਿਸਦੇ ਰਬ ਅਗੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਭੀ ਨਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨ ਲਵੋ। (ਉਹ) 'ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ-ਬੀਰ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਬੜਾ ਡਰ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੨੦੫॥

ਚੜ੍ਹੇ ਤੱਤ ਤਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀਤ ਸੋਭੈ ॥ ਸਿਰੰ ਜੈਤਪਤੰ ਲਖੇ ਚੰਦ੍ਰ ਛੋਭੈ ॥
ਅਨਾਸ ਉਚ ਨਾਮਾ ਮਹਾ ਸੂਰ ਸੋਹੈ ॥ ਬਡੇ ਛੱਤਧਾਰੀ ਧਰੇ ਛੱਤੁ ਜੋਹੈ ॥੨੦੬॥

(ਜੋ) ਤਤੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ 'ਅਜਿੱਤ' (ਜਿਗਾ) ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਉਪਰਲੇ 'ਫਤੇ ਨਾਮਾ' ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ) ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨਾਸ ਉਚ' ਹੈ। ਜੋ ਬੜਾ ਛੱਤਧਾਰੀ ਛੱਤੁ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੦੬ ॥

ਰਬੰ ਸੇਤ ਬਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀਤ ਸੋਹੈ ॥ ਲਖੇ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਜੀ ਤਰੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੋਹੈ ॥

ਹਠੀ ਬਾਬਰੀ ਕੋ ਹਿੰਸਾ ਨਾਮ ਜਾਨੇ ॥

ਮਹਾ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਅਜੈ ਲੋਕ ਮਾਨੇ ॥ ੨੦੭ ॥

ਰਬ ਅਗੇ ਚਿੱਟੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ 'ਅਜਿੱਤ' ਸੋਭਦੀ ਹੈ। (ਜਿਸਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਨਬਰ ਹੇਠਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਕੋਈ (ਚੀਜ਼ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ)। ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਠੀਲੇ ਜੁਆਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਿੰਸਾ' ਹੈ। ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨਾਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ (ਉਸਨੂੰ) ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੨੦੭ ॥

ਸੁਭੰ ਸੰਦਲੀ ਬਾਜ ਰਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀ ॥ ਲਖੇ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਲਜੈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਜੀ ॥

ਕੁਮੰਤੰ ਮਹਾ ਜੋਰ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥ ਜਲੰ ਵਾ ਬਲੰ ਜੇਣ ਜਿੱਤੇ ਬਰਿਆਰੰ ॥੨੦੮

ਸੀਰਾਜ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸੰਦਲੀ ਰੰਗ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ (ਰੱਬ ਅੱਗੇ) ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਮਹਾਂ ਜੋਰ ਵਾਲਾ ਲੜਾਕਾ ਜੋਧਾ 'ਕੁਮੰਤ' ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਬਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ॥੨੦੮॥

ਚੜ੍ਹੇ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਕਪੋਤੰ ਸਰਪੰ ॥ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਬਿਸਾਲੰ ਅਨੂਪੰ ॥

ਪੁਜਾ ਬੱਧ ਸਿੱਧੰ ਅਲੱਜਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥ ਬਡੇ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੁ ਰੂਪੀ ਬਰਾਰੰ ॥੨੦੯॥

(ਜੋ) ਕਬੂਤਰ ਜੇਹੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਤਾਜੀ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪਮਾ ਤੇ ਰਹਿਤ ਬਰਮ [ਸੰਜੋਅ] ਤੇ ਬੜੀ ਵਡੀ ਚਰਮ [ਵਾਲ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਪੁਸ਼ਿਧੀ (ਵਾਸਤੇ ਰਥ ਨਾਲ) ਧੁਜਾ ਬੱਧੀ (ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ) ਲੜਾਕਾ ਜੋਧਾ 'ਅਲੱਜਾ' ਹੈ। ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਜੰਗ ਜੋਧਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਤੇ {ਬਰਾਰੰ} ਪਿੱਛੇ ਨਾਂ ਮੁੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੨੦੯ ॥

ਧਰੇ ਛੀਨ ਬਸਤੁ ਮਲੀਨੰ ਦਰਿਦ੍ਰੀ ॥ ਧੁਜਾ ਫਾਟ ਬਸਤੁ ਸੁ ਧਾਰੇ ਉਪਦ੍ਰੀ ॥
ਮਹਾ ਸੂਰ ਚੋਰੀ ਕਰੋਰੀ ਸਮਾਨੰ ॥ ਲਸੈ ਤੇਜ ਐਸੋ ਲਜੈ ਦੇਖਿ ਸ੍ਰਾਨੰ ॥੨੧੦॥

(ਜਿਸਨੇ) ਬੜੇ ਪਤਲੇ ਕਪੜੇ ਧਰੇ ਹੋਏ, ਬੜਾ ਹੀ ਮਲੀਨ ਤੇ ਦਲਿਦ੍ਰੀ ਹੈ। ਧੁਜਾ ਦਾ ਕਪੜਾ ਪਾਟਾ ਹੋਯਾ ਤੇ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। 'ਚੋਰੀ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ (ਜੋ) ਕਰੋੜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਉਸਦਾ) ਤੇਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਕੁੱਤਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ-ਚੋਰ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਸੁਭਾਵ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ॥ ੨੧੦ ॥

ਫਟੇ ਬਸਤੁ ਸਰਬੰ ਸਬੈ ਅੰਗ ਧਾਰੇ ॥ ਬਧੇ ਸੀਸ ਜਾਰੀ ਬੁਰੀ ਅਰਧ ਜਾਰੇ ॥
ਚੜਯੋ ਭੀਮ ਭੈਸੰ ਮਹਾਂ ਭੀਮ ਰੂਪੰ ॥ ਬਿਭੈਚਾਰ ਜੋਧਾ ਕਹੇ ਤਾਸ ਭੂਪੰ ॥੨੧੧॥

ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਰ ਉਤੇ {ਜਾਰੀ} ਪੱਗ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਜੋ ਪੱਗ) ਅੱਧੀ ਜੇਹੀ ਸੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਜੋ) ਬੜੇ ਭਰੋਨੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਭਰ ਸੰਜੁਗਤ ਹੋਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਰਾਉਨੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਿਭਚਾਰ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ੨੧੧ ॥

ਸਭੇ ਸਿਆਮ ਬਰਨੰ ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਏਕੰ ॥ ਨਹੇ ਗਰਧਪੰ ਸਯੰਦ ਨੇਕੰ ਅਨੇਕੰ ॥
ਧੁਜਾ ਸਿਆਮ ਬਰਨੰ ਭੁਜੰ ਭੀਮ ਰੂਪੰ ॥ ਸਰੰ ਸ੍ਰੋਣਿਤੰ ਏਕ ਅੱਛੇਕ ਕੂਪੰ ॥੨੧੨॥

ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਕਾਲਾ ਰੰਗ (ਹੈ, ਕੇਵਲ) ਇਕ ਸਿਰ ਚਿੱਟਾ ਹੈ। ਇਕ ਰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਖੋਤੇ ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਭਰੋਨੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ ਹੈ। (ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲਾ) ਤੀਰ (ਮਾਨੋ) ਲਹੂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਂ-ਮੁੱਕਨ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਤੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਲਹੂ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾਉਣ ਦੀ ਸਰਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ) ॥ ੨੧੨ ॥

ਮਹਾ ਜੋਧ ਦਰਿਦ੍ਰ ਨਾਮਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਸੁ ਪਾਣੰ ਕੁਠਾਰੰ ॥
ਬਡੋ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਧੀ ਕਰੋਧੀ ਕਰਾਲੰ ॥ ਤਜੈ ਨਾਸਕਾ ਨੈਨ ਧੂਮੰ ਬਰਾਲੰ ॥੨੧੩॥

ਦਰਿਦ੍ਰ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਬੜਾ ਹੀ ਲੜਾਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ (ਸਰੀਰ ਉਤੇ) ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜਾ ਹੀ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਜੋਧਾ ਹੈ ਭਰੋਏ ਕਰੋਧ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਨੱਕ ਤੇ ਅੱਖਾਂ (ਰਾਹੀਂ ਕ੍ਰੋਧ) {ਬਰਾਲੰ} ਅਗਨੀ ਦਾ ਧੰਠੀ ਛੱਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨੧੩ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਸ੍ਰਾਮਿਘਾਤ ਕ੍ਰਿਤਘ੍ਰਿਤਾ ਦੋਉ ਬੀਰ ਹੈਂ ਦੁਰਧਰਖ ॥
 ਸੋਤੁ ਸੂਰਨ ਕੇ ਸੰਘਾਰਕ ਸੈਨ ਕੇ ਭਰਤਰਖ ॥
 ਕਉਨ ਦੇ ਬਨ ਸੈ ਜਨਾ ਜੁ ਨ ਮਾਨਿ ਹੈ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ॥
 ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਭਟ ਭਜੈ ਹੋਇ ਉਦਾਸ ॥੨੧੪॥

{ ਦੋ ਬਨ=ਦੋ ਬਨ, ਦੋਹੇ ਮੰਮਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ॥ ਜਨਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ । }
 ਦੁਰਧਰਖ=ਜਿਤਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ॥ ਭਰਤਰਖ=ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਾ ॥

ਸ੍ਰਾਮੀਘਾਤ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ, ਇਹ ਦੋ ਜੋਧੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਅਮੋੜ ਹਨ । (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਆਪਣੀ) ਫੌਜ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਹਨ । ਉਹ ਕੇਹੜਾ ਪੁਰਖ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸਨੇ) ਦੋਹੇ ਮੰਮਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਜੋਧੇ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ) ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ (ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ) ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੧੪ ॥

ਮਿਤੁ ਦੇਖ ਅਰੁ ਰਾਜ ਦੇਖ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਹੈਂ ਭ੍ਰਾਤ ॥
 ਏਕ ਬੰਸ ਦੁਹੁਨ ਕੇ ਅਰੁ ਏਕ ਹੀ ਤਿਹ ਮਾਤ ॥
 ਛਤ੍ਰਿ ਧਰਮ ਧਰੇ ਹਠੀ ਰਣ ਧਾਇ ਹੈ ਜਿਹ ਓਰ ॥
 ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਭਟਾਂਬਰ ਲੇਤ ਹੈਂ ਝਕਝੋਰ ॥੨੧੫॥

ਮਿਤੁ ਦੇਖ ਅਤੇ ਰਾਜਦੇਖ (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਭਰਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ । ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਕੁਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ । ਛਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਹਠੀ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਧਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਫਿਰ) ਕੇਹੜਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਧੀਰਜ ਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਇਹ) ਝਕਝੋਰ (ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤ) ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੨੧੫॥

ਈਰਖਾ ਅਰੁ ਉਚਾਟ ਏ ਦੋਉ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੂਰ ॥
 ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਅਵਿਲੋਕਿ ਕੈ ਅਰੁ ਰੀਝਿ ਹੈਂ ਲਖਿ ਹੂਰ ॥
 ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਭਟਾਂਬਰ ਜੀਤਿ ਹੈ ਸਬ ਸਤ੍ਰ ॥
 ਦੰਤ ਲੈ ਤਿਣ ਭਾਜਿ ਹੈ ਭਟ ਕੋਨ ਗੱਹਿ ਹੈ ਅਤ੍ਰ ॥ ੨੧੬ ॥

ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਉੱਚਾਟ ਦੋਹੇ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਨੂੰ (ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੇ) ਸੂਰਮੇ ਹਨ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੇਹੜਾ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੀਰਜ ਧਰਦਾ ਹੈ ? ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਸੂਰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਸਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰ

ਕੋਣ ਫੜੇਗਾ ? ॥ ੨੧੬ ॥

ਘਾਤ ਅਉਰ ਬਸੀਕਰਣ ਬਡ ਬੀਰ ਧੀਰ ਅਪਾਰ ॥
 ਕੂਰ ਕਰਮ ਕੁਠਾਰ ਪਾਣ ਕਰਾਲ ਦਾੜ ਬਰਿਯਾਰ ॥
 ਬਿੱਜ ਤੇਜ ਅਛਿੱਜ ਗਾਤ ਅਭਿੱਜ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ ॥
 ਕਉਨ ਕਉਨ ਨ ਜੀਤਿ ਏ ਜਿਨਿ ਜੀਵ ਜੰਤ ਮਹੰਤ ॥੨੧੭॥

'ਘਾਤ' ਅਤੇ 'ਬਸੀਕਰਣ' (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਅਪਾਰ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸੁਰਮ ਹਨ । ਕੂਰ ਕਰਮ ਰੂਪ ਕੁਠਾਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ {ਬਰਿਯਾਰ} ਜੋਗਾਵਰੀ ਹੀ ਡਰੋਣੀ ਦਾੜ ਹੈ । ਬਿਜਲੀ ਵਰਗਾ ਤੇਜ ਹੈ, ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਭਿੱਜਨ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਹੈ (ਜਿਸਦਾ) ਅੰਤ (ਜਾਣਨਾ) ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਕੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਜੀਵ ਜੰਤ ਤੇ ਮਹੰਤ (ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ) ॥ ੨੧੭ ॥

ਆਪਦਾ ਅਰੁ ਝੁਠਤਾ ਅਰੁ ਬੀਰ ਬੰਸ ਕੁਠਾਰ ॥
 ਪਰਮ ਰੂਪ ਦੁਧਰਖ ਗਾਤ ਅਮਰਬ ਤੇਜ ਅਪਾਰ ॥
 ਅੰਗ ਅੰਗਨਿ ਨੰਗ ਬਸਤਨ ਅੰਗ ਬਲਕਲ ਪਾਤ ॥
 ਦੁਸਟ ਰੂਪ ਦਰਿਦ੍ਰ ਪਾਸ ਸੁ ਬਾਣ ਸਾਧੇ ਸਾਤ ॥੨੧੮॥

'ਆਪਦਾ' 'ਝੁਠਤਾ' ਅਤੇ 'ਬੰਸ-ਕੁਠਾਰ' ਸੁਰਮੇ ਹਨ । ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੇ, ਅਮੋੜ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ, ਨਾਂ ਮਰਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਪਾਰ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੋਂ ਨੰਗੇ ਹਨ, ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ (ਪਾਏ ਹੋਏ, ਕੇਵਲ) ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬਲਕਲ [ਭੋਜ] ਦੇ ਪੱਤ (ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ) । ਬਹੁਤ ਝੁਰਾਈ ਕਰਨੀ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਰੂਪ ਹੈ, ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਕੋਲ ਫਾਹੀ ਹੈ, ਸੱਤ ਤੀਰ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਸੱਤ ਈਤਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਤੀਰ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ) ॥ ੨੧੮ ॥

ਬਯੋਗ ਅਉ ਅਪਰਾਧ ਨਾਮ ਸੁ ਧਾਰ ਹੈ ਜਬ ਕੋਪ ॥
 ਕਉਨ ਠਾਢ ਸਕੈ ਮਹਾ ਬਲ ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਬਿਨ ਓਪ ॥
 ਸੂਲ ਸੈਬਨ ਪਾਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਿ ਹੈਂ ਤਵ ਸੂਰ ॥
 ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਤਜਿ ਲਾਜ ਕੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਹੈ ਸਬ ਕੂਰ ॥੨੧੯॥

'ਬਿਯੋਗ' ਅਤੇ 'ਅਪਰਾਧ' ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਰਮੇ ਜਦ (ਮਨ ਵਿਚ) ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰਨਗੇ (ਤਦੋਂ) ਕੇਹੜਾ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਖੜੇ ਸਕੇਗਾ ? (ਸਾਰੇ ਹੀ) ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ । (ਹੋ ਰਾਜਨ !) ਤੇਰੇ ਸੁਰਮੇ (ਭਾਵੇਂ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੇਜਾ, ਬਰਛੀ ਤੇ

[੨੧੮੧]
 ਤੀਰ ਫੜ ਲੇ
 ਜੋ ਜਾਣਗੇ ।
 ਭਾਨ
 ਕਉ
 ਸਸ
 ਕਾ
 ਸੁਰਜ ਦ
 ਤਪਾਉਣਗੇ ।
 ਹੋਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ
 ਹੋ ਰਾਜਨ ! ਸੰਜੋ
 ਧੁਮ
 ਛੀਟ
 ਨਾਮ
 ਕਉਨ ਸੁ
 ਪੁੰਏ ਵਰ
 ਤੇ) {ਸੁਸਾਤ
 ਹੋਕੇ ਸਰੀਰ ਦਾ
 ਹੋ ਰਾਜ-ਅਵਤਾਰ
 ਸਭਦਾ ਹੈ ॥ ੨
 ਤੇਰਕ ਛੰਦ ॥
 ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁ
 ਤਲਵਾਰ
 ਅਮਕਾਰ ਪਾਉ
 ਉਸਨੂੰ ਨਿਪ
 ਲ ਰੂਪ ਕਰਾ
 ਤਿਉ

ਤੀਰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ । (ਪਰ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਸੁਧ ਤੇ ਝੁਠੇ ਹੋਕੇ ਅਤੇ ਸੁਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ
ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ ॥ ੨੧੯ ॥

ਭਾਨ ਕੀ ਸਰ ਭੇਦ ਜਾ ਦਿਨ ਤਪਿ ਹੈਂ ਰਣ ਸੂਰ ॥

ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਮਹਾ ਭਟ ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਸਭ ਕੂਰ ॥

ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਰੁ ਬਾਜ ਰਾਜ ਬਿਸਾਰ ॥

ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਨਾਹ ਤਵ ਭਟ ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਬਿਸੰਭਾਰ ॥ ੨੨੦ ॥

ਸੂਰਜ ਦੀ (ਕਿਰਣ ਦੇ ਸਮਾਨ) ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣਗੇ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ
ਤਪਾਉਣਗੇ । (ਉਸਦੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਕੌਣ ਧੀਰਜ ਧਰੇਗਾ ? ਵਡੇ ਬਲਵਾਨ ਭੀ ਝੁਠੇ
ਹੋਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ । ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕਰਕੇ,
ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ, ਤੇਰੇ ਜੋਧੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ ॥ ੨੨੦ ॥

ਧੂਮੁ ਬਰਣ ਅਉ ਧੂਮੁ ਨੈਨ ਸੁਸਾਤ ਧੂਮੁ ਜੁਆਲ ॥

ਛੀਨ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰੈ ਸਬੈ ਤਨ ਕੂਰ ਬਰਣ ਕਰਾਲ ॥

ਨਾਮ ਆਲਸ ਤਵਨ ਕੋ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ ॥

ਕਉਨ ਸੂਰ ਸੰਘਾਰਿ ਹੈ ਤਿਹ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ॥ ੨੨੧ ॥

ਪੁੰਏ ਵਰਗਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਪੁੰਏ ਜੋਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਪੁੰਏ ਦੀ {ਜੁਆਲ} ਲਾਟ (ਹੀ
ਮੂੰਹ ਤੋਂ) {ਸੁਸਾਤ} ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਤਲੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ,
ਡਰੋਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਡਰੋਣਾ ਹੀ ਰੰਗ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਆਲਸ' ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ
ਦੇ ਰਾਜ-ਅਵਤਾਰ ! ਸੁਣ । ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕੇਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਮਾਰ
ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੨੨੧ ॥

ਤੇਟਕ ਛੰਦ ॥ ਚੜ੍ਹਿ ਹੈ ਗਹਿ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰਣੰ ॥

ਘਮਕੰਤ ਕਿ ਘੁੰਘਰ ਘੋਰ ਘਣੰ ॥

ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁ ਖੇਦ ਅਭੇਦ ਭਟੰ ॥ ਤਿਹ ਬੀਰ ਸੁ ਬੀਰ ਲਖੇ ਨਿਪਟੰ ॥ ੨੨੨ ॥

ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜਕੇ (ਜੋ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਬਹੁਤ ਡਰੋਣੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ
ਦਾ ਘਮਕਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਨਾਂ ਭਿੰਦਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਖੇਦ' ਹੈ । ਸੂਰਮਿਆਂ
ਵਿਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਪਟ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੨੨ ॥

ਕਲ ਰੂਪ ਕਰਾਲ ਜੁਾਲ ਜਲੰ ॥ ਅਸਿ ਉੱਜਲ ਪਾਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਮਲੰ ॥

ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਦੰਦ ਅਨੰਦ ਮਨੰ ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁ ਜੋਧ ਗਨੰ ॥ ੨੨੩ ॥

(ਜਿਸਦੇ) ਸਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਡਰੋਨੀ ਲਾਟ {ਜਲੰ} ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉੱਜਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ ਬੜੀ) ਨਿਰਮਲ ਪੁਭਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਹਨ, (ਮਾਨੋ) ਅਨੰਦ ਦੀ ਮਣੀ ਹਨ। ਉਸ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੁਕ੍ਰਿਆ' ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੨੩ ॥

ਅਤਿ ਸਿਆਮ ਸਰੂਪ ਕਰੂਪ ਤਨੰ ॥ ਉਪਜੰ ਅਗਯਾਨ ਬਿਲੋਕ ਮਨੰ ॥
ਤਿਹ ਨਾਮ ਗਿਲਾਨ ਪੁਧਾਨ ਭਟੰ ॥ ਰਣ ਮੋਨ ਮਹਾਂ ਹਠ ਹਾਰ ਹਟੰ ॥ ੨੨੪ ॥

ਬੜਾ ਹੀ ਕਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਕਰੂਪ ਸਰੀਰ ਹੈ। (ਉਸਨੂੰ) ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪੁਧਾਨ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗਿਲਾਨੀ' ਹੈ। ਮਹਾਨ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਹਠ ਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਭੀ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੨੨੪ ॥

ਅਤਿ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਨਾਹ ਸੁਭੰ ॥ ਬਹੁ ਕਸਟ ਸਰੂਪ ਸੁ ਕਸਟ ਛੁਭੰ ॥
ਅਤਿ ਬੀਰ ਅਧੀਰ ਨ ਭਯੋ ਕਬਹੀ ॥ ਦਿਵ ਦੇਵ ਪਛਾਨਤ ਹੈਂ ਸਬਹੀ ॥ ੨੨੫ ॥

ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸਣਾਹ। 'ਬਹੁ ਕਸਟ' (ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਇਹ) ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜੋ ਕਸਟ ਵਿਚ ਖੁਭਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜਾ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਹੈ, ਕਦੇ ਭੀ ਧੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸਾਰੇ ਹੀ (ਉਸਨੂੰ) ਪਛਾਨਦੇ ਹਨ ॥ ੨੨੫ ॥

ਭਟ ਕਰਮ ਬਿਕਰਮ ਜਬੈ ਧਰਿ ਹੈ ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗਹਿ ਬਿਚਰਿ ਹੈ ॥
ਤੁਵ ਬੀਰ ਸੁ ਧੀਰਹਿ ਕੋ ਧਰਿ ਹੈ ॥ ਬਲਿ ਬਿਕ੍ਰਮ ਤੇਜ ਜਬੈ ਹਰਿ ਹੈ ॥ ੨੨੬ ॥

'ਕਰਮ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ, ਜਦੋਂ ਭੀ ਬਿਕਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਣ ਰੂਮੀ (ਵਿਚ ਆਕੇ) ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਫਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਹੋ ਰਾਜਨ!) ਤੇਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ (ਸਾਹਮਨੇ) ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਕੌਣ ਧਰੇਗਾ? ਜਦ ਕਿ (ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਬਲ, ਬਿਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ੨੨੬ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਨ ਸੂਰਾ ਸੁਧਰ ਧੈਹੈ ਨਿਪੁ ਅਬਿਬੇਕ ॥

ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਕੀ ਦਿਸਿ ਸੁ ਭਟ ਠਾਢ ਨ ਰਹਹਿ ਹੈ ਏਕ ॥ ੨੨੭ ॥

ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਸਸਤੁ-ਅਸਤੁ) ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ ਵੇਲੇ) ਧਾਢਾ ਕਰਨਗੇ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਤਰਫ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ (ਭੀ ਰਣਰੂਮੀ ਵਿਚ) ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ॥ ੨੨੭ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਰਸ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੰਬਾਦੇ ਨਿਪੁ ਅਬਿਬੇਕ
ਅਗਮਨ ਨਾਮ ਸੁਭਟ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਸੁਭਮਸਤ ॥ ਅਫਜੂ ॥

ਅਥ ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਕੇ ਦਲ ਕਥਨੰ ॥

ਫੁਪਯ ਛੰਦ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਬਿਬੇਕ ਨਿਪੁਤਿ ਦਲ ਸਹਿਤ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਨਾਮ ਠਾਨ ਆਭਰਨ ਸੁ ਰਥ ਸਭ ਕੇ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥
 ਸਸਤ੍ਰੁ ਅਸਤ੍ਰੁ ਅਰੁ ਧਨੁਖ ਧੁਜਾ ਜਿਹ ਬਰਣ ਉਚਾਰੀ ॥
 ਤ੍ਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ਸਕਲ ਸੁ ਬਿਬੇਕ ਬਿਚਾਰੀ ॥
 ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਕਲ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਹੇ ਤਹਿ ਬਿਧਿ ਵਹੈ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਕਿਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਹ ਦੁਤਿ ਨਿਪੁਤਿ ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਅਨੁਮਾਨੀਐ ॥੧॥੨੨੮

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਦੇ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ, ਟਿਕਾਣਾ, ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਰਥ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅਸਾਂ ਜਾਨ ਲਏ ਹਨ। ਸਸਤ੍ਰੁ, ਅਸਤ੍ਰੁ, ਧਨੁਖ, ਧੁਜਾ ਅਤੇ ਰੰਗ ਜੇਹੜਾ ਤੁਸਾਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਨੀ ਦੇਵ! ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤੁਸਾਂ ਕਹੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦੁਜਿਆਂ) ਦਾ ਭੀ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਬਿ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁੱਤ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਿਬੇਕ (ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ) ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿਓ ॥ ੧ ॥ ੨੨੮ ॥

ਅਧਿਕ ਨਯਾਸ ਮੁਨਿ ਕੀਨ ਮੰਤ੍ਰੁ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੇ ॥
 ਤੰਤ੍ਰੁ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸਧੇ ਜੰਤ੍ਰੁ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲਿਖਿ ਡਾਰੇ ॥
 ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੁਐ ਆਪ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰ ਕਰੇ ਤਿਹ ॥
 ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਸੁ ਅਬਿਬੇਕ ਸਹਿਤ ਸੈਨਾ ਕਥਯੋ ਜਿਹ ॥

ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਹੁ ਦਿਸ ਭਏ ਅਨਲ ਪਵਨ ਸਸਿ ਸੂਰ ਸਬ ॥
 ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਿ ਹੈ ਸੰਘਰਜ ਕੇ ਜੱਛ ਗੰਧਰਬ ਸਭ ॥੨॥੨੨੯॥

(ਮਛਿੰਦ੍ਰੁ) ਮੁਨੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿਆਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੁ ਪੜ੍ਹੇ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਤ੍ਰੁ ਲਿਖ ਦਿਤੇ। (ਪਹਲੇ) ਆਪ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ— 'ਰਾਜੇ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ,' ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਫੁੱਲ ਦੇ ਸਹਿਤ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚੋਹਾਂ ਦਿਸਾਂ (ਦੇ ਵੱਸਨ ਵਾਲੇ), {ਅਨਲ} ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਨਗੇ? (ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ) ਸਾਰੇ ਜੱਛ ਦੇ ਗੰਧਰਬ {ਜਕੇ} ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ॥੨॥੨੨੯॥

ਸੇਤ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰ ਧਰੇ ਸੇਤ ਬਾਜੀ ਰਥ ਰਾਜਤ ॥
 ਸੇਤ ਸਸਤ੍ਰ ਤਨ ਸਜੇ ਨਿਰਖਿ ਸੁਰ ਨਰ ਭ੍ਰਮਿ ਭਾਜਤ ॥
 ਚੰਦ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਹੁੰ ਰਹਿਤ ਭਾਨ ਭਵਤਾ ਲਖਿ ਭੁੱਲਤ ॥
 ਭ੍ਰਮਰ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖਿ ਭ੍ਰਮਤ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਡਗ ਭੁੱਲਤ ॥

ਇਹ ਛਬਿ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਨਿਪਤਿ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ ॥
 ਮੁਨਿ ਗਨ ਮਹੀਪ ਬੰਦਤ ਸਕਲ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਮਹਿ ਜਾਨੀਐ ॥੩॥੨੩੦॥

ਚਿੱਟਾ ਛੱਤ੍ਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਚਿੱਟੇ ਰਥ (ਅੱਗੇ) ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਚਿੱਟੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਦਮਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੁਰਜ ਭਵਤਾ [ਹੋਂਦੇ] ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੈਰਾ ਪ੍ਰਭਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਆਪਾ) ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਡਾਂਵਾਂ ਡੌਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਰਾਜੇ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਇਹ ਛਬਿ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਬਲਿਸਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਝੰਡ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ) ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥੩॥੨੩੦

ਚਮਰ ਚਾਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਦੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ ॥
 ਨਿਰਖਿ ਹੰਸ ਤਿਹ ਦੁਰਨਿ ਮਾਨ ਸਰਵਰਹਿ ਲਜਾਵਤ ॥
 ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਬ ਗਾਤ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਹੀ ਜਿਹ ਸੋਹਤ ॥
 ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਸੁਰੇਸ ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਮਨ ਮੋਹਤ ॥

ਇਹ ਛਬਿ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਨਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਕਮਾਨ ਚੜਾਇ ਹੈ ॥
 ਬਿਨ ਇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਸੁਨਿ ਹੋ ਨਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰਨ ਬਾਨ ਚਲਾਇ ਹੈ ॥੪॥੨੩੧

ਚੌਂਹੀ ਪਾਸੀਂ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਦੁਲਦਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਰੋ) ਦਾ ਦੁਲਨਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਹੰਸ-ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਛਬੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। (ਜੋ) ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਨਾਗ, ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ, ਜੱਛ ਤੇ ਕਿੰਨਰ (ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ (ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ)। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਇਹ ਛਬਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਉਹ) ਧਨੁਖ ਚੜਾਏਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, (ਉਸ ਦਿਨ) ਇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸਦੇ (ਸਾਹਮਨੇ) ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਏਗਾ ॥ ੪ ॥ ੨੩੧ ॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਬਿਕਾਰ ਤੇਜ ਆਖੰਡ ਅਤੁਲ ਬਲ ॥

ਬਲ
 ਨਾਮ
 ਖਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ
 ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ
 ਤੁਰਦਾ
 ਹੁੰਦੀ ਹੈ
 ਭਰਮ
 (ਜੋ)
 ਇਸ ਵ
 ਗਿਆ ਹੈ।
 ਮੰਨਿਆ
 ਧਰਮ
 ਕਲਪ
 ਅਤਿ ਪ
 ਬ੍ਰਹਮ
 ਦੁਤਿ ਪ੍ਰ
 ਏਰ ਅਬਿ
 ਧਰਮ, ਧੀਰ
 ਕਲ
 (ਰੁਪ) ਬ
 {ਅਨਿਲ}
 'ਬਿਵ

ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤਿ ਸੂਰ ਤੂਰ ਬਾਜਤ ਜਿਹ ਜਲ ਬਲ ॥
 ਪਵਨ ਬੈਗ ਰਬ ਚਲਤ ਪੇਖਿ ਚਪਲਾ ਚਿਤ ਲਾਜਤ ॥
 ਸੁਨਤ ਸਬਦ ਚਕ ਚਾਰ ਮੇਘ ਮੋਹਤ ਭ੍ਰਮ ਭਾਜਤ ॥

ਜਲ ਬਲ ਅਜੇਅ ਅਨਭੇ ਅਭਟ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਪਰਵਾਨੀਐ ॥

ਧੀਰਜੁ ਸੁ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਿਕਟ ਅਤਿ ਸੁਬਾਹੁ ਜਗ ਮਾਨੀਐ ॥੫॥੨੩੨॥

ਬਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੜਾ ਹੀ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ ਹੈ ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਅਤੁੱਲ ਬਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪੈਂਮਾ ਜਲ-ਬਲ ਵਿਚ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਖਾ ਰਬ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ ਤੇਜ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ {ਚਪਲਾ} ਬਿਜਲੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਰਬ ਦੀ) ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਚੌਕਾਂ ਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ (ਦੇ ਗਰਜਨ ਦਾ) ਭਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਗੰਭੀਰ) ਸਬਦ ਉਤੇ ਚਾਰੇ ਢੱਕ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜੋ) ਜਲ ਬਲ ਵਿਚ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, (ਕਿਸੇ ਦਾ) ਡਰ ਨਹੀਂ (ਮੰਨਦਾ, ਇਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ) ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ, (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਤਮ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਇਸ) ਬਿਕਟ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ ਧੀਰਜ ਹੈ, (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲ ਵਾਲਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥੫॥੨੩੨॥

ਧਰਮ ਧੀਰ ਬੀਰਜ ਸਮੀਰ ਅਨ ਭੀਰ ਬਿਕਟ ਮਤਿ ॥

ਕਲਪ ਬਿਛੁ ਕੁਬਿਤਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਸ ਤਿਲਕ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤਿ ਓਜ ਅਨਿਲ ਸਰ ਤੇਜ ਜਰੇ ਰਣ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤੁ ਸਿਵ ਅਸਤੁ ਨਹਿਨ ਮਾਨਤ ਏਕੈ ਬ੍ਰਣ ॥

ਇਕ ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ਬਿਤ ਛਤੁ ਨਿਪੁ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਜਬ ਛੰਡਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਏਰ ਅਬਿਤੁ ਸੁਬਿਤੁ ਨਿਪਤਿ ਅਵਰ ਨ ਆਹਵ ਮੰਡਿ ਹੈ ॥੬॥੨੩੩॥

{ਸਮੀਰ=ਹਵਾ ॥ (੨) ਪ੍ਰਾਣ ॥}

ਧਰਮ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਬੀਰਤਾ (ਹੀ ਜਿਸਦੇ) ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ, (ਜੋ) ਕਾਇਰ ਨਹੀਂ, ਬਿਕਟ ਮਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਲਪ ਬਿਛੁ (ਸਮਾਨ ਫਲ ਦਾਤਾ) ਕੁਬਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ (ਰੂਪ), ਜਸ ਦਾ ਤਿਲਕ (ਰੂਪ) ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਭਟ ਹੈ। ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤਿਅੰਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, {ਅਨਿਲ} ਅੱਗ ਦੇ ਸਦਰਸ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਣ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤੁ' ਤੇ 'ਸਿਵ ਅਸਤੁ' (ਨੂੰ ਭੀ) ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕੋ ਬ੍ਰਣ [ਜਾਮ] (ਕਰਨਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)। ਇਹ ਦੁਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ 'ਬ੍ਰ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਛੱਤੀ ਰਾਜਾ ਹੈ,

ਜਦੋਂ ਇਹ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਸਸਤ ਤੇ ਅਸਤ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਨ ! (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਇਕ ਅਬਿਤ ਤੇ ਸੁਬਿਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਭੀ ਇਸਦੇ ਨਾਲ) ਜੁਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥੬॥੨੩੩॥

ਅਛਿੱਜ ਗਾਤ ਅਨਭੰਗ ਤੇਜ ਆਖੰਡ ਅਨਿਲ ਬਲ ॥

ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਾਨਤ ਜੀਅ ਜਲ ਬਲ ॥

ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਪਰਬੀਨ ਛੀਨ ਸਬ ਅੰਗ ਬਿਤਨ ਕਰ ॥

ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਸੰਜਮ ਸੁ ਬੀਰ ਜਾਨਤ ਨਾਰੀ ਨਰ ॥

ਗਹਿ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਪਾਨਹਿ ਧਰਮ ਪਰਮ ਰੂਪ ਧਰਿ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇਕ ਅਬਿਤ ਸੁਬਿਤਿ ਨਿਪਤਿ ਅਉਰ ਨ ਆਨ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥੭॥੨੩੪॥

ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਹੈ, ਨਾਂ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਅਗ ਸਮਾਨ ਬਲ ਹੈ। ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਰਬ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਜਲ ਬਲ (ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਜੀਵ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਧਨੁਖ-ਬਾਨ (ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਤੇ ਬਿਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ 'ਸੰਜਮ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੂਰਮਾ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ) ਇਸਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। (ਜਦ) ਹਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਫੜਕੇ, ਪਰਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਦ) ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਅਬਿਤੀ ਤੇ ਸੁਬਿਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਸਾਹਮਣੇ) ਆਣਕੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ ॥ ੭ ॥ ੨੩੪ ॥

ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਕਾਸ ਬਾਜੀ ਰਬ ਸੋਹਤ ॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਧੁਨ ਛੀਨ ਬੀਨ ਬਾਜਤ ਮਨ ਮੋਹਤ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੁਭ ਧਰੇ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਭਟ ਭੈ ਕਰ ॥

ਪ੍ਰਮ ਰੂਪ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੁਧ ਜੈ ਅਰਿ ਛੈ ਕਰ ॥

ਅਸਿ ਅਮਿਟ ਬੀਰ ਧੀਰਾ ਬਡੇ ਅਤਿ ਬਲੀ ਸੁ ਦੁਰਧਰਖ ਰਣ ॥

ਅਨਭੈ ਅਭੰਜ ਅਨਮਿਟ ਸੁਧੀਸ ਅਨ ਬਿਕਾਰ ਅਨ ਜੈ ਸੁ ਭਣ ॥੮॥੨੩੫

ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਰਬ ਅਗੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੜਾ ਹੀ ਚਤਰ ਹੈ, ਬੀਕ ਸੁਰ ਦੀ ਬੀਨ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, (ਜੈ) ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਨੇਮ' ਨਾਮ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, (ਜਿਸਨੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੁਭ (ਭੂਖਨ) ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰੂਪ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਜੁਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤਨ ਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਵਡੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਦੁਰਧਰਖ ਹੈ। (ਜੈ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਭੰਜਨ ਨਹੀਂ

(ਹੈਨ ਵਾਲਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਬਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ੨੩੫ ॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਮਿਟ ਅਨਭੈ ਅਭੰਗ ਭਟ ॥

ਰਬ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚਪਲਾ ਸੁ ਚਾਰੁ ਚਮਕਤ ਹੈ ਅਨਕਟ ॥

ਨਿਰਖ ਸੱਤੁ ਤਿਹ ਤੇਜ ਚਕ੍ਰਿਤ ਭਯ ਭੀਤ ਭਜਤ ਰਣ ॥

ਧਰਤ ਧੀਰ ਨਹਿ ਬੀਰ ਤੀਰ ਸਰ ਹੈ ਨਹੀ ਹਠਿ ਰਣ ॥

ਬਿਗਯਾਨ ਨਾਮ ਅਨਭੈ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਤਹ ਜਾਨੀਐ ॥

ਅਗਿਆਨ ਦੇਸ ਜਾਕੇ ਸਦਾ ਤ੍ਰਾਸ ਘਰਨ ਘਰ ਮਾਨੀਐ ॥੯॥੨੩੬॥

ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ, ਨਾਂ ਡਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੈਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਮਾ ਹੈ। {ਚਪਲਾ} ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰਬ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਚਮਕ) ਕਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਕੇ ਜੁਧ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। (ਵੱਡੇ ੨) ਬੀਰ ਭੀ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ (ਜਿਸਦੇ) ਤੀਰ (ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿਸੇ ਭੀ) ਹਠੀਏ ਦਾ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਇਸ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਗਯਾਨ' ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਿਸਟ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਦੇਸ ਅਗਯਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਡਰ ਸਦਾ ਹੀ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ੨੩੬ ॥

ਬਮਤ ਜੁਲ ਡਮਰੂ ਕਰਾਲ ਡਿਮ ਡਿਮ ਰਣ ਬੱਜਤ ॥

ਘਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਕ ਸਬਦ ਘਹਰ ਜਾਕੇ ਗਲ ਗੱਜਤ ॥

ਸਿਮਟ ਸਾਗ ਸੰਗ੍ਰਹਤ ਸਰਕਿ ਸਾਮੁਹ ਅਰਿ ਝਾਰਤ ॥

ਨਿਰਖ ਤਾਸ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੈ ਸਬਦ ਉਚਾਰਤ ॥

ਇਸਨਾਨ ਨਾਮ ਅਭਿਮਾਨ ਜੁਤ ਜਦਿਨ ਧਨੁਖ ਗਹਿ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥

ਬਿਨ ਇਕ ਕੁਚੀਲ ਸਾਮੁਹਿ ਸਮਰ ਅਉਰ ਨ ਤਾਸਿ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥੧੦॥੨੩੭

{ ਗਲ ਗੱਜਤ=ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਅਵਾਜ਼ । ਕੰਠ ਸੁਰ ॥
ਘਹਰ=ਗੁੰਜਨਾ ॥ (੨) ਗੰਭੀਰਤਾ ॥ ਕੁਚੀਲ=ਗੰਦਾ ਪਣਾ ॥ }

(ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ) ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, (ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ) ਡਰੇਣਾ ਡੇਰੂ ਡਿੱਮ ਡਿੱਮ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਗਲ ਗੱਜਤ ਸਬਦ ਦਾ ਘਹਰਾਉਣਾ [ਗੁੰਜਨਾ] ਬੱਦਲ ਦੇ ਘਹਰਾਉਣ ਜੇਠਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ)

ਸਿਮਟਕੇ ਬਰਛੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਚ ਅਗੇ ਵਧਕੇ ਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ (ਆਦਿਕ, ਸਾਰੇ ਹੀ) 'ਜੈ' 'ਜੈ' ਦਾ ਸਬਦ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਮਹਾਂ ਜੋਧੇ ਦਾ) ਨਾਮ 'ਇਲਨਾਨ' ਹੈ, ਜੋ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਫੜਕੇ (ਇਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਗਰਜੇਗਾ। ਇਕ 'ਕੁਚੀਲ' ਤੇ ਬਿਨਾ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਭੀ) ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਠੱਕ ਸਕੇਗਾ ॥੧੦॥੨੩੭॥

ਇਕ ਨਿਬਿਤ ਅਤਿ ਬੀਰ ਦੁਤੀਅ ਭਾਵਨਾ ਮਹਾ ਭਟ ॥

ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਅਨਿਮਿਟ ਅਪਾਰ ਅਨਛਿੱਜ ਅਨਾਕਟ ॥

ਸਸਤੁ ਧਾਰਿ ਗਜ ਹੈ ਜਬ ਭੀਰ ਭਾਜਿ ਹੈ ਨਿਰਖਿ ਰਣ ॥

ਪਤੁ ਭੇਸ ਭਹਰਾਤ ਧੀਰ ਧਾਰਿ ਹੈਂ ਨ ਅਨਗਣ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਧੀਰ ਜੋਧਾ ਨਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਅਯੋਧਨ ਰਚਿ ਹੈ ॥

ਤਜਿ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਭਜਿ ਹੈ ਸਕਲ ਏਕ ਨ ਬੀਰ ਬਿਰਚਿ ਹੈਂ ॥੧੧॥੨੩੮॥

ਇਕ 'ਨਿਵਿਰਤੀ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਮਹਾਂ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਭਾਵਨਾ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) (ਮਹਾਂ ਜੋਧਾ ਹੈ। (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਮਹਾਂ ਬਲਿਸਟ, ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ, ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਂ ਛਿੱਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਦ ਸਸਤੁ ਫੜਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਗਜਨਗੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਪੱਤੁ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਬ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਅਗਿਣਤ (ਸੂਰਮੇ) ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਰਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧੀਰ (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੰਗ ਰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! (ਉਸ ਦਿਨ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਸਤੁ-ਅਸਤੁ ਨੂੰ ਵੱਡ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ॥ ੧੧ ॥ ੨੩੮ ॥

ਸੰਗੀਤ ਛਪਯ ਛੰਦ ॥

ਤਾਗੜਦੀ ਤੂਰ ਬਾਜ ਹੈ ਜਾਗੜਦੀ ਜੋਧਾ ਜਬ ਜੁੱਟਹਿ ॥

ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿਬੁਰਹਿ ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਨਾਹ ਸੁ ਤੁਟਹਿ ॥

ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰੁ ਸਿੱਧ ਨਿਹਾਰਹਿ ॥

ਜਾਗੜਦੀ ਜੱਛ ਜੁੱਗਣੀ ਜੂਥ ਜੈ ਸਬਦ ਉਚਾਰਹਿ ॥

ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਸੰਜਮ ਅਮਿਟ ਕਾਗੜਦੀ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜਬ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥

ਦੰਦਾਗੜਦੀ ਇਕ ਦੁਰਮਤਿ ਬਿਨਾ ਆਗੜਦੀ ਸੁਅਉਰੋ ਨ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥੧੨॥੨੩੯॥

ਜਦ ਤੂਰ [ਬਿਗਲ] ਵੱਜਦੇ ਹਨ, (ਤਦੋਂ ਹੀ) ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੁੱਥ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਚੰਗੀਆਂ ੨ ਸੰਜੋਆ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਭੈਰੋ, ਸਿੱਧ ਤੇ

ਪਸਿੰਧ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਗਾਂ ੨ ਉਤੇ ਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਜੱਫਾ
 ਤੇ ਭੁੱਭੁ ਜੈ ਜੈ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਂ ਮਿਟ ਵਾਲਾ 'ਸੰਜਮ' ਨਾਮ ਦਾ ਮਹਾਂ
 ਜੋਧਾ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ (ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਗਰਜੇਗਾ। ਇਕ 'ਦੁਰਮਤੀ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ)
 ਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਅਗੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਭੀ ਇਸਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ ॥ ੧੨ ॥ ੨੩੯ ॥

ਜਾਗੜਦੀ ਜੋਗ ਜਯਵਾਨ ਕਾਗੜਦੀ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕੜਕਹਿ ॥

ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਟ ਅਰੁ ਕੁੱਟ ਤਾਗੜਦੀ ਤਰਵਾਰ ਸੜਕਹਿ ॥

ਸਾਗੜਦੀ ਸਸਤ੍ਰੁ ਸੰਨਾਹ ਪਾਗੜਦੀ ਪਹਿਰ ਹੈਂ ਜਵਨ ਦਿਨ ॥

ਸਾਗੜਦੀ ਸੱਤ੍ਰੁ ਭਜਿ ਹੈਂ ਟਾਗੜਦੀ ਟਿਕਿ ਹੈ ਨ ਇੱਕ ਛਿਨ ॥

ਪੰ ਪਾਗੜਦੀ ਪੀਅਰ ਸਿਤ ਬਰਣ ਮੁਕ ਸਾਰਾੜਦੀ ਸਮਸਤ ਸਿਧਾਰ ਹੈਂ ॥

ਅੰ ਆਗੜਦੀ ਅਮਿਟ ਦੁਰ ਧਰਖ

ਭਟ ਜਾਗੜਦੀ ਕਿ ਜਦਿਨ ਨਿਹਾਰ ਹੈਂ ॥ ੧੩ ॥ ੨੪੦ ॥

ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 'ਜੋਗ' ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਕੜਕੇਗਾ। (ਵੈਰੀ ਦੱਲ ਨੂੰ)
 ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਕੁੱਟਕੇ (ਤਬਾਹ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ) ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਏਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਸਤ੍ਰੁ ਤੇ ਸੰਜੋਅ
 ਪਹਰੇਗਾ। (ਉਸ ਦਿਨ) ਵੈਰੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਇਕ ਛਿਨ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਠਹਰੇਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ
 ਦੇ ਮੂੰਹ (ਡਰ ਨਾਲ) ਪੀਲੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ (ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਤੁਰਨਗੇ।
 ਜਿਸ ਦਿਨ ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਦੁਰਧਰਖ ਸੂਰਮਾ (ਵੈਰੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ)
 ਵੇਖੇਗਾ ॥ ੧੩ ॥ ੨੪੦ ॥

ਆਗੜਦੀ ਇੱਕ ਅਰਚਾਰੁ ਪਾਗੜਦੀ ਪੂਜਾ ਜਬ ਕੁਪਹਿ ॥

ਰਾਗੜਦੀ ਰੋਸ ਕਰਿ ਜੋਸ ਪਾਗੜਦੀ ਪਾਇਨ ਜਬ ਰੁਪਹਿ ॥

ਸਾਗੜਦੀ ਸਤ੍ਰੁ ਤਜਿ ਅਤ੍ਰੁ ਭਾਗੜਦੀ ਭੱਜਹਿ ਸੁ ਭ੍ਰਮ ਰਣ ॥

ਆਗੜਦੀ ਐਸ ਉੱਝੜਹਿ ਪਾਗੜਦੀ ਜਣੁ ਪਵਨ ਪਤ੍ਰੁ ਬਣ ॥

ਸੰ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁ ਭਟ ਸਬ ਭਜਿ ਹੈਂ ਤਾਗੜਦੀ ਨ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇ ਹੈ ॥

ਛੇ ਛਾਗੜਦੀ ਛਤ੍ਰੁ ਬਿਤਿ ਛੱਡਿ ਕੈ

ਆਗੜਦੀ ਅਧੋਗਤਿ ਜਾਇ ਹੈਂ ॥ ੧੪ ॥ ੨੪੧ ॥

ਇਕ 'ਅਰਚਾ' ਅਤੇ (ਦੂਜਾ) 'ਪੂਜਾ' (ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ) ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਗੇ। ਜਦੋਂ
 ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ, ਜੋਸ ਨਾਲ ਪੈਰ (ਗੱਡ ਕਰਕੇ) ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਤ ਅਸਤ੍ਰੁ ਛੱਡਕੇ, ਭਰਮ
 ਕਰਕੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਝੜ ਜਾਣਗੇ, ਮੈਨਾਂ, ਹਵਾ ਨਾਲ ਬਨ ਦੇ

ਖੰਡ (ਉੱਡ ਗਏ ਹਨ) । ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਤੁਰਨਗੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਚਾਉਣਗੇ । (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਛਤੀਆਂ ਦੀ ਬਿਤੀ (ਸਸਤ੍ਰ-ਵਿਦਯਾ) ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਤੀ ਹੋਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ਉਹ ਨੀਚ ਗਤੀ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ ॥ ੧੪ ॥ ੨੪੧ ॥

ਫਪਯ ਛੰਦ ॥ ਚਮਿਰ ਚਾਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਦੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ ॥
ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰੁ ਅਰੁ ਬਾਜ ਸੇਤ ਸਸਤ੍ਰਣ ਛਬ ਛਾਵਤ ॥
ਅਤਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰੁ ਅਬਿਕਾਰ ਅਚਲ ਅਨਖੰਡ ਅਕਟ ਭਟ ॥
ਅਮਿਤ ਓਜ ਅਨਮਿਟ ਅਨੰਤ ਆਛਲ ਰਣਾ ਕਟ ॥

ਧਰ ਅਸਤ੍ਰੁ ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਾਮੁਹ ਸਮਰ ਜਦਿਨ ਨਿਪੋਤਮ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥
ਟਿੱਕਿ ਹੈ ਇਕ ਭਟ ਨਹਿ ਸਮਰ ਅਉਰ ਕਵਣ ਤਬ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥੧੫॥੨੪੨॥

ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੁਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਨੂੰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ । ਚਿਟੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਚਿਟੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਹਨ, ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਛਬੀ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰੁ 'ਅਬਿਕਾਰ' ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜੋ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਅਮਿੱਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਛਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ । (ਜਦ) ਸਸਤ੍ਰੁ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰੁ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਹੇ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਹਮਨੇ ਹੋਕੇ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਗਰਜੇਗਾ । ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਟਿਕੇਗਾ, ਤਦ (ਉਸਨੂੰ) ਹੋਰ ਕੇਹੜਾ ਜੋਧਾ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ ? ॥੧੫॥੨੪੨॥

ਇਕ ਬਿੱਦਿਆ ਅਰੁ ਲਾਜ ਅਮਿਟ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਣ ॥
ਭੀਮ ਰੂਪ ਭੈਰੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਮਿੱਟ ਅਦਾਹਣ ॥
ਅਤਿ ਅਖੰਡ ਅਡੰਡ ਚੰਡ ਪਰਤਾਪ ਰਣਾ ਚਲ ॥
ਬਿਖਭ ਕੰਧ ਆਜਾਨ ਬਾਹ ਬਾਨੈਤ ਮਹਾ ਬਲ ॥

ਇਹ ਛਬਿ ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਜੁਗਲ ਜਦਿਨ ਨਿਸਾਨ ਬਜਾਇ ਹੈ ॥
ਭੱਜਿ ਹੈਂ ਭੂਪ ਤਜਿ ਲਾਜ ਸਭ ਏਕ ਨ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਹੈ ॥੧੬॥੨੪੩॥

ਇਕ (ਦਾ ਨਾਮ) 'ਵਿਦਿਆ' ਅਤੇ (ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ) 'ਲੱਜਾ' (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ (ਦਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ) । ਨਾਂ ਸੜਨ ਵਾਲੇ, ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ, ਭੈਰੋ (ਸਮਾਨ) ਭਿਆਣਕ ਰੂਪ ਤੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਨਾਂ ਖੰਡ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਡੰਡ ਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਬੜੇ ਹੀ {ਚੰਡ} ਤੇਜ ਤੇ ਪਰਤਾਪ (ਵਾਲੇ ਅਤੇ) ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । {ਬਿਖਭ} ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਕੰਧੇ (ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਚੇ) ਮੋਢਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਗੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਮੀਆਂ

ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ {ਬਾਨੈਤ} ਬੜਾ ਬਾਂਕੇ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹਨ। {ਜੁਗਲ} ਦੇਹਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਾਰ ਛਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਉਨਗੇ। (ਉਸ ਦਿਨ) ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਲਾਜ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਨਗੇ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ॥ ੧੬ ॥ ੨੪੩ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਅਖੰਡ ਏਕ ਜਾਨੀਐ ॥

ਸੁ ਧਾਂਮ ਧਾਮ ਜਾਸ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਜ ਮਾਨੀਐ ॥

ਅਖੰਡ ਐ ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਭੰਗ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ ॥

ਬਿਚਾਰ ਅਜ ਤਉਨ ਸੋ ਜੁਝਾਰ ਕਉਨ ਰਾਖੀਐ ॥੧੭॥੨੪੪

ਇਕ ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ (ਵਾਲਾ) ਸੂਰਮਾ ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੰਡ ਨਹੀਂ (ਭਰਦਾ), ਛੇਦ ਨਹੀਂ (ਹੁੰਦਾ) ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਹੜਾ ਜੋਧਾ ਰਖ ਸੱਕੀਦਾ ਹੈ ? ॥੧੭॥੨੪੪॥

ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬੀਰ ਦੇਖੀਐ ॥

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਅਜਿੱਤ ਤਾਸ ਲੇਖੀਐ ॥

ਗਰਜਿ ਸਸਤੁ ਸਜਿਕੈ ਸਲੱਜਿ ਰਥ ਧਾਇ ਹੈ ॥

ਅਮੰਡ ਮਾਰਤੰਡ ਜਿਯੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੇਭ ਪਾਇ ਹੈ ॥੧੮॥੨੪੫॥

ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਮੰਡਲੀਕ [ਰਾਜੇ] ਵਰਗੇ {ਪ੍ਰਚੰਡ} ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) 'ਸੁਕ੍ਰਿਤ' ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਗਰਜਕੇ, ਸਸਤੁ ਸਜਾ ਕਰਕੇ, ਲੱਜਾ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਰਥ ਦਾ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏਗਾ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਨਾਂ ਮੰਡਨ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ {ਮਾਰਤੰਡ} ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੇਭਾ ਪਾਵੇਗਾ ॥ ੧੮ ॥ ੨੪੫ ॥

ਬਿਸੇਖ ਬਾਣ ਸੈਹਥੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਸੱਜਿ ਹੈ ॥

ਅਮੋਹ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸਰੋਹ ਆਨ ਗੱਜਿ ਹੈ ॥

ਅਲੋਭ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਦੁਤੀਅ ਜੋ ਗਰੱਜਿ ਹੈ ॥

ਰਥੀ ਗਜੀ ਹਈ ਪਤੀ ਅਪਾਰ ਲੈਣ ਭੱਜਿ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥ ੨੪੬ ॥

ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੀਰ, ਬਰਛੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) 'ਅਮੋਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਆਣਕੇ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਗਰਜਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਜੋ 'ਅਲੋਭ'

ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, (ਉਹ ਭੀ ਆਨਕੇ) ਲਲਕਾਰੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਰਥਾਂ ਵਾਲੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਹੀ ਸੈਨਾਂ ਪਤੀ (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ) ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥ ੨੪੬ ॥

ਹਠੀ ਜਪੀ ਤਪੀ ਸਤੀ ਅਖੰਡ ਬੀਰ ਦੇਖੀਐ ॥

ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਾਰਤੰਡ ਜਿਯੋ ਅਡੰਡ ਤਾਸ ਲੇਖੀਐ ॥

ਅਜਿੱਤ ਜਉਨ ਜਗਤ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅੰਗ ਜਾਨੀਐ ॥

ਅਕਾਮ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾਭਿਰਾਮ ਤਾਸ ਮਾਨੀਐ ॥ ੨੦ ॥ ੨੪੭ ॥

(ਜੋ) ਹਠ ਵਾਲੇ, ਜਪ ਵਾਲੇ, ਤਪ ਵਾਲੇ, ਸਤ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾਂ ਖੰਡ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਦੇਖੀਐ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਤੇ ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਜਗਤ ਤੇ ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਵਾਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅੰਗ ਵਾਲੇ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। 'ਅਕਾਮ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ (ਜੋ) ਜੋਧਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ॥ ੨੦ ॥ ੨੪੭ ॥

ਅਕ੍ਰੋਧ ਜੋਧ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਬਿਰੋਧ ਸੱਜਿ ਹੈ ਜਬੈ ॥

ਬਿਸਾਰ ਲਾਜ ਸੂਰਮਾ ਅਪਾਰ ਭਾਜਿ ਹੈ ਸਭੈ ॥

ਅਖੰਡ ਦੇਹਿ ਜਾਸ ਕੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੁਪ ਜਾਨੀਐ ॥

ਸੁ ਲੱਜ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸੁਮੰਤ੍ਰਿ ਤਾਸ ਮਾਨੀਐ ॥ ੨੧ ॥ ੨੪੮ ॥

'ਅਕ੍ਰੋਧ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ, ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵਿਰੋਧ [ਲੜਾਈ] ਸਜਾਏਗਾ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਸੂਰਮੇ, ਸਾਰੀ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਸਦੀ ਦੇਹ {ਖੰਡ} ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਰੁਪ ਤੇਜ ਵੰਤ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਲੱਜਾ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ, ਉਸਦਾ ਮੰਤ੍ਰੀ [ਵਜ਼ੀਰ] ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਅਕ੍ਰੋਧ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਲੱਜਾ ਹੈ) ॥ ੨੧ ॥ ੨੪੮ ॥

ਸੁ ਪਰਮ ਤੱਤ ਆਦਿ ਦੈ ਨਿਰਾਹੰਕਾਰ ਗਰਜਿ ਹੈ ॥

ਬਿਸੇਖ ਤੇਰ ਸੈਨ ਤੇ ਅਸੇਖ ਬੀਰ ਬਰਜਿ ਹੈ ॥

ਸਰੋਖ ਸੈਹਥੀਨ ਲੈ ਅਮੋਘ ਜੋਧ ਜੁੱਟਿ ਹੈਂ ॥

ਅਸੇਖ ਬੀਰ ਕਾਰਮਾਦ ਕ੍ਰੂਰ ਕਉਚ ਤੁੱਟਿ ਹੈਂ ॥ ੨੨ ॥ ੨੪੯ ॥

'ਪਰਮ ਤੱਤ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ=ਜੋਧੇ) ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈਕੇ, 'ਨਿਰਾਹੰਕਾਰ' (ਜੋਧੇ ਸਣੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ) ਲਲਕਾਰਨਗੇ। ਖਾਸ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤੇਰ ਕਰਕੇ, ਅਗਿਣਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਖਨਗੇ। ਕ੍ਰੂਰ ਨਾਲ ਅਮੋਘ ਬਰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜੋਧੇ (ਜੰਗ ਵਿਚ) ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ਅਗਿਣਤ

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਡਰਾਉਣੇ {ਕਾਰਮਾਦਿ} ਧਨੁਖ ਅਤੇ {ਕਉਚ=ਕਵਚ} ਸੰਜੋਆਂ ਟੁਟ ਜਾਣਕੀਆਂ ॥ ੨੨ ॥ ੨੪੯ ॥

ਸਭਗਤਿ ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਸਕ੍ਰੋਧ ਸੂਰ ਧਾਇ ਹੈਂ ॥

ਅਸੇਖ ਮਾਰਤੰਡ ਜਿਯੋਂ ਬਿਸੇਖ ਸੋਭ ਪਾਇ ਹੈਂ ॥

ਸੰਘਾਰ ਸੈਣ ਸੱਤੁਵੀ ਜੁਝਾਰ ਜੋਧ ਜੁੱਟਿ ਹੈ ॥

ਕਰੂਰ ਕੂਰ ਸੂਰਮਾ ਤਰਕ ਤੰਗ ਤੁੱਟਿ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥ ੨੫੦ ॥

ਇਕ 'ਭਗਤੀ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ) 'ਭਾਵਨਾ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ (ਜਦੋਂ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। (ਤਦੋਂ ਉਹ) ਅਗਿਣਤ ਸੂਰਜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਧੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) 'ਕਰੂਰ' ਤੇ 'ਕੂੜ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਤੰਗ ਤਤੱਕ (ਕਰਕੇ) ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੩ ॥ ੨੫੦ ॥

ਸਿਮਿੱਟਿ ਸੂਰ ਸੈਹਥੀ ਸਰਕਿ ਸਾਂਗ ਸੇਲ ਹੈ ॥

ਦੁਰੰਤ ਘਾਇ ਝਾਲਿ ਕੈ ਅਨੰਤ ਸੈਣ ਪੇਲਿ ਹੈਂ ॥

ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਦਾਮਣੀ ਸੜਕਿ ਸੂਰਮੱਟਿ ਹੈਂ ॥

ਨਿਪੱਟਿ ਕਟਿ ਕੁੱਟਿ ਕੈ ਅਕਟ ਅੰਗ ਸੱਟਿ ਹੈਂ ॥ ੨੪ ॥ ੨੫੧ ॥

(ਉਹ) ਸੂਰਮੇ ਸਿਮਟਕੇ, ਅਤੇ {ਸਰਕਿ} ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਬਰਛੇ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ (ਨਾਲ ਵੇਰੀ) ਨੂੰ ਸੱਲਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਘਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਕਰਕੇ ਬੇਅੰਤ ਫੌਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਧੱਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ (ਵਾਂਗੂੰ) ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, (ਜਿਸਨੂੰ) ਸੜਕ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸਨੂੰ) ਨਿਪਟ ਹੀ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ (ਲਾਹ) ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ॥ ੨੪ ॥ ੨੫੧ ॥

ਨਿਪੱਟਿ ਸਿੰਘ ਜਿਯੋਂ ਪਲੱਟਿ ਸੂਰ ਸੇਲ ਬਾਹਿ ਹੈ ॥

ਬਿਸੇਖ ਬੁਥਨੀਸ ਕੀ ਅਸੇਖ ਸੈਣ ਅਗਾਹਿ ਹੈਂ ॥

ਅਰੁੱਝਿ ਬੀਰ ਅੱਪ ਮੱਝਿ ਗੱਝਿ ਆਨਿ ਜੁੱਝਿ ਹੈਂ ॥

ਬਿਸੇਖ ਦੇਵ ਦਈਤ ਜੱਛ ਕਿੰਨੁ ਕਿੱਤ ਬੁੱਝਿ ਹੈਂ ॥ ੨੫ ॥ ੨੫੨ ॥

ਨਿਪਟ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪਲਟਕੇ ਸੂਰਮੇ ਸੇਲੇ [ਬਰਛੇ] ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ {ਬੁਥਨੀਸ} ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੀ ਅਗਿਣਤ ਫੌਜ ਨੂੰ ਆਨਕੇ ਦਬਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਂ ਰੁਝਨ ਵਾਲ {ਗੱਝਿ} ਹੋਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਆਣਕੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ

ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਜੱਛ ਤੇ ਕਿੰਨਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫ ॥ ੨੫੨ ॥

ਸਰਕਿ ਸੇਲ ਸੂਰਮਾ ਮਟਿਕ ਬਾਜ ਸੁੱਟਿ ਹੈਂ ॥

ਅਮੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੇ ਅਫੁੱਟ ਸੂਰ ਫੁਟਿ ਹੈਂ ॥

ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਸੂਰ ਕੇ ਬਿਸੇਖ ਭੂਪ ਜਾਨੀਐ ॥

ਸੁ ਸਾਖ ਤਾਸ ਕੀ ਸਦਾ ਤਿਹੂੰਨ ਲੋਕ ਮਾਨੀਐ ॥ ੨੬ ॥ ੨੫੩ ॥

ਸੂਰਮਾ ਸੇਲੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਉਂਦਾ [ਅਗੇ ਨੂੰ ਧੱਕਦਾ] ਹੈ, ਅਤੇ ਮਟਕ [ਨਖਰੇ] ਨਾਲ ਘੰਝੇ ਨੂੰ {ਸੁੱਟਿ ਹੈ} ਭਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਮੰਡਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ {ਮੰਡਲੀਕ} ਰਾਜਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਨਾਂ ਫੁੱਟਨ ਵਾਲੇ (ਹੋਕੇ ਭੀ) ਫੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਨਾਮ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਖਾਸ ਹੀ ਰੂਪ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ {ਸਾਖ} ਗਵਾਹੀ, ਸਦਾ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥ ੨੫੩ ॥

ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਭਾਨ ਸੇ ਅਭੂਤ ਰੂਪ ਮਾਨੀਐ ॥

ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ ਸਤ੍ਰਹਾ ਸੁ ਬੀਰ ਤਾਸ ਜਾਨੀਐ ॥

ਸੁ ਸਾਂਤ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸੁ ਅਉਰ ਏਕ ਬੋਲੀਐ ॥

ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਾਸ ਕੇ ਸਦਾ ਸੁ ਸਰਬ ਲੋਗ ਤੋਲੀਐ ॥ ੨੭ ॥ ੨੫੪ ॥

(ਜਿਸਦਾ) ਰੂਪ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੂਰਜ ਜੇਹਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ) ਹੈ, ਉਹ ਰੂਪ ਤੱਤਾਂ (ਦੀ ਚਰਨਾਂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੰਜੋਗ' ਹੈ, (ਜੋ) ਵੇਗ ਨੂੰ {ਹਾ} ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ 'ਸਾਂਤ' ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥ ੨੫੪ ॥

ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਦੇਖੀਐ ॥

ਸੁ ਕੋਪ ਸੁੱਧ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਪੇਖੀਐ ॥

ਸੁ ਪਾਠ ਨਾਮ ਤਾਸ ਕੇ ਅਠਾਟ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ ॥

ਭਜਯੋ ਨ ਜੁੱਧ ਤੇ ਕਹੂੰ ਨਿਸੇਸ ਸੂਰ ਸਾਖੀਐ ॥ ੨੮ ॥ ੨੫੫ ॥

(ਜਿਸਦਾ) ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਰੂਪ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਜਦੋਂ) ਕ੍ਰੋਧ (ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਸਦਾ) ਰੂਪ ਨਿਰੋਲ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਾਠ' ਹੈ, ਉਸਨੂੰ {ਅਠਾਟ} ਕਾਯਮ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਭੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ ਹੈ, ਚੰਦਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ (ਬਿਸ ਗੱਲ ਦੇ) ਗਵਾਹ ਹਨ ॥ ੨੮ ॥ ੨੫੫ ॥

ਸੁਕਰਮ ਨਾਮ ਏਕ ਕੇ ਸੁਸਿੱਛ ਦੂਜ ਜਾਨੀਐ ॥

ਅਭਿੱਜ ਮੰਡਲੀਕ ਸੋ ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੁ ਕੋਪ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਜਯੋ ਘਟਾ ਸਮਾਨ ਜੁੱਟਿ ਹੈਂ ॥
 ਦੁਰੰਤ ਬਾਜ ਬਾਜਿ ਹੈਂ ਅਨੰਤ ਸਸਤੁ ਛੁੱਟਿ ਹੈਂ ॥੨੬॥੨੫੬॥

ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਕਰਮ' ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸੁਸਿੱਖ' ਨਾਮ (ਦੁਜੇ ਦਾ) ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ
 ਭਿੰਜਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਤੇ ਨਾਂ ਛਿੰਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਰਮਾ
 ਹੋਰ ਵਾਂਗੂੰ ਕ੍ਰੋਧ (ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ) ਘਟਾਂ (ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਆਉਣ) ਸਮਾਨ (ਜੁੱਧ ਵਿਚ) ਜੁੱਟ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਸ਼ਸਤ
 ਚਲਦੇ ਹਨ ॥ ੨੬ ॥ ੨੫੬ ॥

ਸੁ ਜੱਗ ਨਾਮ ਏਕ ਕੋ ਪ੍ਰਬੋਧ ਅਉਰ ਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੁ ਦਾਨ ਤੀਸਰਾ ਹਠੀ ਅਖੰਡ ਤਾਸ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਸੁ ਨੇਮ ਨਾਮ ਅਉਰ ਹੈ ਅਖੰਡ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਜਗੱਤ ਜਾਸ ਜੀਤਿਆ ਜਹਾਨ ਭਾਨ ਸਾਖੀਐ ॥੩੦॥੨੫੭॥

ਇਕ (ਜੇਧੇ) ਨਾਮ 'ਸੁਜੱਗਜ' ਹੈ (ਅਤੇ ਇਕ) ਹੋਰ 'ਪ੍ਰਬੋਧ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ)
 ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ 'ਸੁਦਾਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਹਠੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ-ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ
 ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। 'ਸੁਨੇਮ' ਨਾਮ (ਵਾਲਾ ਇਕ) ਹੋਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ 'ਅਖੰਡ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ
 ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, (ਸਾਰਾ) ਜਹਾਨ ਤੇ ਸੂਰਜ (ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ) ਗਵਾਹ ਹੈ ॥੩੦॥੨੫੭॥

ਸੁ ਸੱਤੁ ਨਾਮ ਏਕ ਕੋ ਸੰਤੋਖ ਅਉਰ ਬੋਲੀਐ ॥
 ਸੁ ਤਪ ਨਾਮ ਤੀਸਰੇ ਦਸੰਤੁ ਜਾਸੁ ਛੋਲੀਐ ॥
 ਸੁ ਜਾਪ ਨਾਮ ਏਕ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਜ ਤਾਸ ਕੋ ॥
 ਅਨੇਕ ਜੁੱਧ ਜੀਤਿ ਕੈ ਬਰਿਯੋ ਜਿਨੈ ਨਿਰਾਸ ਕੋ ॥੩੧॥੨੫੮॥

ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੱਤ' ਹੈ, ਦੂਜੇ (ਦਾ ਨਾਮ) 'ਸੰਤੋਖ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰੇ ਦਾ 'ਤਪ'
 ਨਾਮ ਹੈ, (ਦੇਸਾਂ) ਦੇਸਾਂਤਾਂ (ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ) ਜਸ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਾ 'ਜਾਪ'
 ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅੱਜ (ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਨੂੰ
 ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ 'ਨਿਰਾਸ' ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥ ੨੫੮ ॥
 ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲਵੰਡ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਇਕ ਅਤਿ ਭਟ ॥
 ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਦੂਸਰੇ ਸੂਰ ਬੀਰਾਰਿ ਰਣੋਤਕਟ ॥

ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਲਿਸਟਿ ਧੀਰ ਨਾਮਾ ਚਤੁਰਥ ਗਨਿ ॥
 ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਪੰਚਵੇ ਧਿਯਾਨ ਨਾਮ ਖਸਟਮ ਭਨਿ ॥
 ਜੋਧਾ ਅਪਾਰ ਅਨਖੰਡ ਅਤਿ ਸਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਨਾਗ ਗੰਧੂਬ ਧਰਮ ਨਾਮ ਜਵਨ ਕੇ ਜਾਨੀਐ ॥੩੨॥੨੫੬॥

ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੇਜ ਵਾਲ, ਬਲ ਵਾਲਾ, ਨੇਮ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਂ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪੇਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਤੇ {ਰਣੋਤਕਟ} ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ 'ਸੰਜਮ' ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਥਾ (ਜੋਧਾ) 'ਧੀਰਜ' ਗਿਣੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ 'ਪ੍ਰਾਣਾ-ਯਾਮ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ (ਜੋਧੇ ਦਾ) ਨਾਮ 'ਧਿਆਨ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੱਤਵਾਂ ਨਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋਨ ਵਾਲਾ (ਜੋ) ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਨਾਗ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਧਰਮ' ਜਾਣਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਸੱਤਵਾਂ ਜੋਧਾ 'ਧਰਮ' ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗਨ, ਗੰਧੂਬ ਤੇ ਵੇਵ ਅਦੇਵ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ) ॥੩੨॥੨੫੬॥

ਸੁਭਾਚਾਰ ਜਿਹ ਨਾਮ ਸਬਲ ਦੂਸਰ ਅਨੁਮਾਨੇ ॥
 ਬਿਕ੍ਰਮ ਤੀਸਰੇ ਸੁਭਟ ਬੁੱਧ ਚਤੁਰਥ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥
 ਪੰਚਮ ਅਨੁਰਕਤਤਾ ਛਠਮ ਸਾਮਾਧ ਅਭੈ ਭਟ ॥
 ਉੱਦਮ ਅਰੁ ਉਪਕਾਰ ਅਮਿਟ ਅਨਜੀਤ ਅਨਾਕਟ ॥

ਜਿਹ ਨਿਰਖਿ ਸਤ੍ਰੁ ਤਜਿ ਆਸਨਨਿ ਬਿਮਨ ਚਿੱਤ ਭਾਜਤ ਤਵਨ ॥
 ਬਲਿ ਟਾਰਿ ਹਾਰਿ ਆਹਵ ਹਠੀ ਅਠਟ ਠਾਟ ਭੁਲਤ ਗਵਨ ॥੩੩॥੨੬੦॥

'ਸੁਭਾਚਾਰ' ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, (ਉਸਦਾ) ਦੂਜਾ ਬਲਵਾਨ (ਸਾਬੀ) 'ਅਨੁਮਾਨ' ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਸੁਭਟ 'ਬਿਕ੍ਰਮ' ਹੈ, ਚੌਥਾ ਸੂਰਮਾ 'ਬੁੱਧ' ਜੀਅ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲਵੇ, ਪੰਜਵਾਂ 'ਅਨੁਰਕਤਤਾ' ਤੇ ਛੇਵਾਂ 'ਸਾਮਾਧੀ' (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਨਿਡਰ ਜੋਧੇ ਹਨ। 'ਉੱਦਮ' ਅਤੇ 'ਉਪਕਾਰ' ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ, ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਆਸਨਾਂ [ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ] ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਬੁੱਝੇ ਹੋਏ ਮਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਬਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਹਾਰ ਮੰਨਕੇ, ਨਾਂ ਠਟਨ ਵਾਲੇ ਠਾਟ ਨੂੰ ਕਰਕੇ {ਗਵਨ} ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੩ ॥ ੨੬੦ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਸੁਬਿਚਾਰ ਹੈ ਭਟ ਏਕ ॥ ਗੁਨ ਬੀਚ ਜਾਸ ਅਨੇਕ ॥
 ਸੰਜੋਗ ਹੈ ਇਕ ਅਉਰ ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਤਿਆ ਪਤਿ ਗਉਰ ॥੩੪॥੨੬੧॥

ਇਕ 'ਸੁਬਿਚਾਰ' (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਕ

ਹੋਰ (ਜੋਧਾ) 'ਸੰਜੋਗ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਜਿਸਨੇ {ਪਤਿ ਗਉਰ} ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ
 ਹੋਰਾ ਹੈ ॥ ੩੪ ॥ ੨੬੧ ॥

ਇਕ ਹੋਮ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ ॥ ਅਰਿ ਕੀਨ ਜਾਸ ਅਧੀਰ ॥

ਪੂਜਾ ਸੁ ਅਉਰ ਬਖਾਨ ॥ ਜਿਹਸੇ ਨ ਪਉਰਖੁ ਆਨ ॥ ੩੫ ॥ ੨੬੨ ॥

ਇਕ 'ਹੋਮ' ਨਾਮ ਵਾਲ ਸੇਸਟ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਢਾਹ ਦਿਤੇ
 ਹੋਏ ਹਨ। (ਇਕ) ਹੋਰ ਪੂਜਾ (ਨਾਮ ਦਾ ਦੂਜਾ ਜੋਧਾ) ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ
 (ਕਿਸੇ ਵਿਚ) ਪੌਰਖ [ਬਲ] ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੫ ॥ ੨੬੨ ॥

ਅਨੁਰਕਤਤਾ ਇਕ ਅਉਰ ॥ ਸਭ ਸੁਭਟ ਕੇ ਸਿਰਮਉਰ ॥

ਬੇਰਕਤਤਾ ਇਕ ਆਨ ॥ ਜਿਹ ਸੈ ਨ ਆਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ॥ ੩੬ ॥ ੨੬੩ ॥

ਇਕ ਹੋਰ 'ਅਨੁਰਕਤਤਾ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਸੂਰਮਾਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ। ਇਕ
 ਹੋਰ 'ਬੇਰਕਤਤਾ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੬ ॥ ੨੬੩ ॥

ਸਤਸੰਗ ਅਉਰ ਸੁਬਾਹ ॥ ਜਿਹ ਦੇਖ ਜੁੱਧ ਉਛਾਹ ॥

ਭਟ ਨੇਹ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ਬਲ ਜਉਨ ਕੇ ਬਿਕਰਾਰ ॥ ੩੭ ॥ ੨੬੪ ॥

ਹੋਰ 'ਸਤਸੰਗ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਜੋਧਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਇੱਸਦਾ
 ਹੈ। (ਇਕ ਹੋਰ) 'ਨੇਮ' ਨਾਮ (ਵਾਲਾ) ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ
 ਬਲ ਹੈ ॥ ੩੭ ॥ ੨੬੪ ॥

ਇਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਰੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ॥ ਜਿਹ ਜੇਤ ਜਗ ਮਗ ਜਗਤ ॥

ਭਟ ਦੱਤ ਮੱਤ ਮਹਾਨ ॥ ਸਬ ਠਉਰ ਮੈ ਪਰਧਾਨ ॥ ੩੮ ॥ ੨੬੫ ॥

ਇਕ 'ਪ੍ਰੀਤੀ' ਅਤੇ (ਦੂਜਾ) 'ਹਰਿ ਭਗਤੀ' (ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਧੇ ਹਨ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਤ
 ਵਿਚ ਉੱਜਾਲਾ ਜਗ ਮਗ (ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)। 'ਦੱਤ ਮੱਤ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੋਧਾ
 (ਹੈ, ਜੋ) ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ॥ ੩੮ ॥ ੨੬੫ ॥

ਇਕ ਅਕ੍ਰੁੱਧ ਅਉਰ ਪ੍ਰਬੋਧ ॥ ਰਣ ਦੇਖ ਕੈ ਜਿਹ ਕ੍ਰੋਧ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇ ॥ ਦੁਹੁ ਦਿਸਿ ਨਿਸਾਣ ਬਜਾਇ ॥ ੩੯ ॥ ੨੬੬ ॥

ਇਕ 'ਅਕ੍ਰੁੱਧ' ਅਤੇ (ਦੂਜਾ) 'ਪ੍ਰਬੋਧ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵੇਖ
 ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੌਸੇ
 ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੩੯ ॥ ੨੬੬ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਕੈ ਚੜੇ ਨਿਸਾਨ ਬਜਾਇ ॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਆਹਵ ਮਚਯੋ ਸੋ ਸੋ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ ॥੪੦॥੨੬੭

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕਰਕੇ, ਧੌਂਸੇ ਵਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਹ (ਗੱਲ) ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੦ ॥ ੨੬੭ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਕਿ ਸੰਬਾਹ ਉੱਠੇ ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਜੁੱਟੇ ॥

ਕਿ ਨੀਸਾਣ ਹੁੱਕੇ ॥ ਕਿ ਬਾਜੰਤੁ ਧੁੱਕੇ ॥ ੪੧ ॥ ੨੬੮ ॥

{ਸੰਬਾਹ} ਸੰਬਾਦ [ਭਗੜਾ] ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। {ਸਾਵੰਤ} ਰਣ ਥਾਂਕੇ ਸਿਖਾਰੀ (ਜੰਗ ਵਿਚ) ਜੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ। ਵੱਜੇ ਧੁੱਕਾਰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੧ ॥ ੨੬੮ ॥

ਕਿ ਬੰਬਾਲ ਨੇਜੇ ॥ ਕਿ ਜੰ ਜਾਲ ਤੇਜੇ ॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਦੂਕੇ ॥ ਕਿ ਹਾ ਹਾਇ ਕੂਕੇ ॥ ੪੨ ॥ ੨੬੯ ॥

ਨੇਜਿਆ ਦੇ ਬੰਬਲ [ਬਾਲਰ] (ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜਕੇ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਕੇ ਹਨ)। ਮਾਨੋਂ {ਤੇਜੇ} ਅੱਗ ਦੀਆਂ {ਜੰ ਜਾਲ} ਖੂਬੰਡ ਲਾਟਾਂ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇਜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ (ਮੂੰਹ ਤੋਂ) ਹਾਇ! ਹਾਇ ਕੂਕਦੇ ਹਨ ॥ ੪੨ ॥ ੨੬੯ ॥

ਕਿ ਸਿੰਧੂਰ ਗੱਜੇ ॥ ਕਿ ਤੰਦੂਰ ਬੱਜੇ ॥

ਕਿ ਸੰਬਾਹ ਜੁੱਟੇ ॥ ਕਿ ਸੰਨਾਹ ਫੁੱਟੇ ॥ ੪੩ ॥ ੨੭੦ ॥

{ਸਿੰਧੂਰੇ} ਹਾਥੀ ਗਰਜਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ) ਸੰਜੋਆਂ ਫੁੱਟ ਗਈਆਂ ਹਨ ॥ ੪੩ ॥ ੨੭੦ ॥

ਕਿ ਡਾਕੰਤ ਡਉਰੂ ॥ ਕਿ ਭ੍ਰਾਮੰਤ ਭਉਰੂ ॥

ਕਿ ਆਹਾੜ ਡਿੱਗੇ ॥ ਕਿ ਰਾਕਤੁ ਭਿੱਗੇ ॥ ੪੪ ॥ ੨੭੧ ॥

ਡਉਰੂ ਡੱਕ ਡੱਕ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਭੌਰੂ [ਘੋੜੇ] ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਆਹਾੜ [ਮੁਰਦੇ] ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ {ਰਾਕਤੁ} ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੪੪ ॥ ੨੭੧ ॥

ਕਿ ਚਾਮੁੰਡ ਚਰਮੰ ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਧਰਮੰ ॥

ਕਿ ਆਵੰਤ ਜੁੱਧੰ ॥ ਕਿ ਸਾਨਧ ਬੱਧੰ ॥ ੪੫ ॥ ੨੭੨ ॥

ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ 'ਚਾਮੁੰਡਾ' (ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਰਮ (ਪਹਿਨ ਰਹੀ ਹੈ)। (ਜੋ) {ਸਾਵੰਤ} ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨਧ ਬੱਧ ਹੋਕੇ (ਭੂਮੀ) ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ॥ ੪੫ ॥ ੨੭੨ ॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਸੱਜੇ ॥ ਕਿ ਨੀਸਾਣ ਬੱਜੇ ॥

ਕਿ ਜੰਜਾਲ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥ ਕਿ ਬਿਸਾਰਿ ਬੋਧੰ ॥ ੪੬ ॥ ੨੭੩ ॥

ਮਹਾਂ ਜੋਧੇ (ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ) ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ । ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਅੰਗ ਦੀਆਂ
 ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਗਿਆਨ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੪੬ ॥ ੨੭੩ ॥

ਕਿ ਆਹਾੜ ਮਾਨੀ ॥ ਕਿ ਜਿਯੋਂ ਮੱਛ ਪਾਨੀ ॥
 ਕਿ ਸਸਤ੍ਰਾਂਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ ॥ ਕਿ ਜਿਯੋਂ ਜੀਤ ਚਾਹੈ ॥ ੪੭ ॥ ੨੭੪ ॥

ਮਾਨ ਵਾਲੇ (ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ) {ਅਹਾੜ} ਮੁਰਦੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ) । ਜਿਵੇਂ
 ਮੱਛ ਪਾਣੀ (ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਦਾ ਹੈ) । ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਜੋ (ਆਪਣਾ)
 ਜਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੭ ॥ ੨੭੪ ॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਸੋਹੇ ॥ ਕਿ ਸਾਰੰਗ ਰੋਹੇ ॥

ਕਿ ਸਸਤ੍ਰਾਂਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ ॥ ਭਲੇ ਸੈਣ ਗਾਹੈ ॥ ੪੮ ॥ ੨੭੫ ॥

ਸੁਰਮੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ, {ਸਾਰੰਗ} ਬੱਬਰ ਸ਼ੈਰ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਰਿਹਾ
 ਹੈ । ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੇ
 ਰਹਦੇ ਹਨ ॥ ੪੮ ॥ ੨੭੫ ॥

ਕਿ ਭੈਰਉ ਭਭੱਕੈ ॥ ਕਿ ਕਾਲੀ ਕੁਹੱਕੈ ॥

ਕਿ ਜੋਗਨ ਜੁੱਟੀ ॥ ਕਿ ਲੈ ਪੱਤ੍ਰ ਟੁੱਟੀ ॥ ੪੯ ॥ ੨੭੬ ॥

ਭੈਰੋ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ । ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ । ਜੋਗਨੀਆਂ ਜੋਟਾ ਜੋਟਾ (ਹੈਕੇ ਹੱਥ
 ਖੱਪਰ ਲੈਕੇ, (ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਲਈ) ਟੁੱਟਕੇ ਪੇ ਗਈਆਂ ਹਨ ॥ ੪੯ ॥ ੨੭੬ ॥

ਕਿ ਦੇਵੀ ਦਮੱਕੈ ॥ ਕਿ ਕਾਲੀ ਕੁਹੱਕੈ ॥

ਕਿ ਭੈਰੋ ਭਕਾਰੈ ॥ ਕਿ ਡਉਰੂ ਡਕਾਰੈ ॥ ੫੦ ॥ ੨੭੭ ॥

ਦੇਵੀ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ । ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ । ਭੈਰੋ ਲਲਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 (ਸਿਵਜੀ ਦਾ) ਡੈਰੂ ਡੁੱਕ-ਡੁੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੫੦ ॥ ੨੭੭ ॥

ਕਿ ਬਹੁ ਸਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ ॥ ਕਿ ਪਰਮਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ ॥

ਕਿ ਦਈਤਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਕਿ ਦੇਵਾਸਤ੍ਰ ਮੁੱਕੇ ॥ ੫੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਵੱਡੇ ੨ ਧਨੁਖ-ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ {ਕਰਖੇ} ਖਿੱਚਦੇ
 ਹਨ । 'ਦੈਤ-ਅਸਤ੍ਰ' ਚੱਲਦੇ ਹਨ । 'ਦੇਵ ਅਸਤ੍ਰ' (ਜੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ) ਮੁੱਕ ਗਏ
 ਹਨ ॥ ੫੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਕਿ ਸੈਲਾਸਤ੍ਰ ਸਾਜੇ ॥ ਕਿ ਪਉਨਾਸਤ੍ਰ ਬਾਜੇ ॥

ਕਿ ਮੇਘਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ ॥ ਕਿ ਅਗਨਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ ॥ ੫੨ ॥ ੨੭੯ ॥

'ਸੈਲ ਅਸਤੁ' (ਸੂਰਮਿਆ ਨੇ) ਸਜਾ ਲਏ ਹਨ। 'ਪੈਣ ਅਸਤੁ' ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਮੇਘ ਅਸਤੁ' ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਅਗਨ ਅਸਤੁ' ਨੂੰ (ਧਨੁਖਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਕੇ) ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੫੩ ॥ ੨੮੯ ॥

ਕਿ ਹੰਸਾਸਤੁ ਛੁੱਟੇ ॥ ਕਿ ਕਾਕਸਤੁ ਤੁੱਟੇ ॥

ਕਿ ਮੇਘਾਸਤੁ ਬਰਖੇ ॥ ਕਿ ਸੂਕ੍ਰਾਸਤੁ ਕਰਖੇ ॥ ੫੩ ॥ ੨੯੦ ॥

'ਹੰਸ ਅਸਤੁ' ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ) 'ਕਾਂ ਅਸਤੁ' ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। 'ਮੇਘ ਅਸਤੁ' (ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ) ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਸੂਕ੍ਰ ਅਸਤੁ' (ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਕੇ) ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੫੩ ॥ ੨੯੦ ॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤੁ ਸੱਜੇ ॥ ਕਿ ਬਯੋਮਾਸਤੁ ਗੱਜੇ ॥

ਕਿ ਜੱਛਾਸਤੁ ਛੁਟੇ ॥ ਕਿ ਕਿੰਨਾਸਤੁ ਮੁਕੇ ॥ ੫੪ ॥ ੨੯੧ ॥

ਸੂਰਮੇ (ਸਸਤਾਂ ਨਾਲ) ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਬਯੋਮ ਅਸਤੁ' (ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ) ਬੱਦਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਜੱਛ ਅਸਤੁ' ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਕਿੰਨਰ ਅਸਤੁ' (ਜੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ) ਮੁੱਕ ਗਏ ਹਨ ॥ ੫੪ ॥ ੨੯੨ ॥

ਕਿ ਗੰਧਬਾਸਤੁ ਬਾਹੈ ॥ ਕਿ ਨਰ ਅਸਤੁ ਗਾਹੈ ॥

ਕਿ ਚੰਚਲ ਨੈਣੰ ॥ ਕਿ ਮੈ ਮਤ ਬੈਣੰ ॥ ੫੫ ॥ ੨੯੨ ॥

'ਗੰਧਰਬ ਅਸਤੁ' ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਨਰ ਅਸਤੁ' ਨੂੰ ਗਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। (ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਚੰਚਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੫੫ ॥ ੨੯੩ ॥

ਕਿ ਆਹਾੜ ਡਿੱਗੈ ॥ ਕਿ ਆਰਕਤ ਡਿੱਗੈ ॥

ਕਿ ਸਸਤਾਸਤੁ ਬੱਜੈ ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਗੱਜੈ ॥ ੫੬ ॥ ੨੯੩ ॥

(ਜੈ) ਮੁਰਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਲਹੂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਸਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸਤੁਰ ਅਤੇ ਅਸਤੁ ਨਾਲ ਸਸਤੁ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। (ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ) ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੫੬ ॥ ੨੯੪ ॥

ਕਿ ਆਵਰਤ ਹੁਰੰ ॥ ਕਿ ਸਾਵਰਤ ਪੁਰੰ ॥

ਫਿਰੀ ਐਣ ਗੈਣੰ ॥ ਕਿ ਆਰਕਤ ਨੈਣੰ ॥ ੫੭ ॥ ੨੯੪ ॥

ਅਨ੍ਹੇ ਅਰਥ-ਪੁਰੇ ੨ {ਸਾਵਰਤ} ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਰਾਂ ਨੇ {ਆਵਰਤ} ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। {ਐਣ} ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੫੭ ॥ ੨੯੪ ॥

ਕਿ ਪਾਵੰਗ ਪੁੱਲੇ ॥ ਕਿ ਸਰਬਾਸਤੁ ਖੁੱਲੇ ॥

ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਬਾਹੈ ॥ ਅਧੰ ਅਧਿ ਲਾਹੈ ॥੫੮॥੨੮੫॥

{ਪਾਵੰਗ} ਘੋੜੇ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ (ਹਥਾਂ ਵਿਚ) ਨੰਗੇ ਸ਼ਸਤਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਵੈਰੀ ਨੂੰ) ਅਧੇ ਅਧ ਲਾਹ ਸੁਟਦੇ ਹਨ ॥ ੫੮ ॥ ੨੮੫ ॥

ਛੁਟੀ ਈਸ ਤਾਰੀ ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ ॥

ਕਿ ਗੰਧਰਬ ਗੱਜੇ ॥ ਕਿ ਬਾਦਿਤ੍ਰ ਬੱਜੇ ॥੫੯॥੨੮੬॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ ਸਨ। ਉਹ ਗੰਧਰਬ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥੫੯॥੨੮੬॥

ਕਿ ਪਾਪਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ ॥ ਕਿ ਧਰਮਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ ॥

ਅਰੋਗਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਸੁ ਭੋਗਾਸਤ੍ਰ ਸੁਟੇ ॥੬੦॥੨੮੭॥

'ਪਾਪ ਅਸਤ੍ਰਾਂ' ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਧਰਮ ਅਸਤ੍ਰਾਂ' ਨੂੰ (ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਚੜਾਕੇ) ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਅਰੋਗ ਅਸਤ੍ਰਾਂ' ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਭੋਗ ਅਸਤ੍ਰਾਂ' (ਨੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਵੈਜ ਉੱਤੇ) ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ॥੬੦॥੨੮੭॥

ਬਿਬਾਦਾਸਤ੍ਰ ਸੱਜੇ ॥ ਬਿਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਬੱਜੇ ॥

ਕੁਮੰਤਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਸੁਮੰਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਟੁੱਟੇ ॥੬੧॥੨੮੮॥

'ਬਿਬਾਦ' ਨੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ਹਨ। 'ਬਿਰੋਧ' ਨੂੰ ਤੀਰ ਵਜੇ ਰਨ। 'ਕੁਮੰਤ੍ਰ' ਨੇ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। 'ਸੁਮੰਤ੍ਰ' (ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਤੀਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ ॥੬੧॥੨੮੮॥

ਕਿ ਕਾਮਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਕਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਤੁੱਟੇ ॥

ਬਿਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ ॥ ਬਿਮੋਹਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ ॥੬੨॥੨੮੯॥

'ਕਾਮ' ਨੇ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਤੀਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। 'ਬਿਰੋਧ' ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਮੋਹ ਨੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ ॥੬੨॥੨੮੯॥

ਚਰਿਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਕਿ ਮੋਹਾਸਤ੍ਰ ਜੁੱਟੇ ॥

ਕਿ ਤ੍ਰਾਸਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ ॥ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ ॥੬੩॥੨੯੦॥

'ਕੋਤਕ' ਨੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮੋਹ (ਜੋਧਾ) ਤੀਰ (ਛੱਡਨ ਵਿਚ) ਜੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਸ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਖਿਚਕੇ (ਮਾਰੇ ਹਨ) ॥੬੩॥੨੯੦॥

ਚੇਪਈ ਛੇਦ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਛੋਰੇ ॥

ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਕੇ ਭਟ ਝਕ ਝੇਰੇ ॥

ਆਪਨ ਚਲਾ ਨਿਸਰਿ ਤਬ ਰਾਜਾ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਬਾਜਨ ਬਾਜਾ ॥੬੪॥੨੯੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਸਤੁ ਤੇ ਅਸਤੁ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਬਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਆਪ ਹੀ (ਫੌਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ) ਨਿਕਲਕੇ (ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ) ਚਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ॥ ੬੪ ॥ ੨੯੧ ॥

ਦੁਹੁ ਦਿਸਿ ਪੜਾ ਨਿਸਾਨੈ ਘਾਤਾ ॥ ਮਹਾ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਉਠੀ ਅਘਾਤਾ ॥

ਬਰਖਾ ਬਾਣ ਗਗਨ ਗਯੇ ਛਾਈ ॥

ਭੂਤਿ ਪਿਸਾਚ ਰਹੇ ਉਰਝਾਈ ॥੬੫॥੨੯੨॥

ਦੇਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਉਤੇ ਡੱਗੇ ਵੱਜੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਉੱਠੀ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ (ਦਾ ਏਨਾਂ) ਮੀਂਹ ਵਸਿਆ ਹੈ (ਕਿ) ਅਕਾਸ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੂਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ) ਫਸ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੬੫ ॥ ੨੯੨ ॥

ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਸਾਰੁ ਗਗਨ ਤੇ ਬਰਖਾ ॥ ਭਲ ਭਲ ਸੁਭਟ ਪਖਰੀਆ ਪਰਖਾ ॥

ਸਿਮਟੇ ਸੁਭਟ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਾ ॥

ਪਰਿ ਗਈ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥ ੬੬ ॥ ੨੯੩ ॥

ਛਮ ਛਮ (ਮੀਂਹ ਵੱਸਨ ਵਾਂਗੂੰ) ਅਕਾਸ ਤੋਂ ਲੋਹਾ ਬਰਸਿਆ (ਭਾਰ-ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋਈ ਹੈ)। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਹੈ। ਅਗਿਟਤ ਅਪਾਰ ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਅੰਧ-ਧੁੰਧ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ॥ ੬੬ ॥ ੨੯੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਨਿਪੁ ਬਿਬੇਕ ਤਬ ਰੋਸਹਿ ਭਰਾ ॥ ਸਭ ਸੈਨਾ ਕਹਿ ਆਇਸੁ ਕਰਾ ॥

ਉਮਡੇ ਸੂਰ ਸੁ ਫਉਜ ਬਨਾਈ ॥

ਨਾਮ ਤਾਸ ਕਬਿ ਦੇਤ ਬਤਾਈ ॥ ੬੭ ॥ ੨੯੪ ॥

ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। (ਉਸਨੇ) ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। (ਜੋ) ਸੂਰਮੇ ਫੌਜ ਬਨਾਕੇ ਚੜ ਪਏ ਸਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੬੭ ॥ ੨੯੪ ॥

ਸਿਰੀ ਪਾਖਰੀ ਟੋਪ ਸਵਾਰੇ ॥ ਚਿਲਤਹ ਹਾਰ ਸੰਜੋਵਾ ਡਾਰੇ ॥

ਚਲੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਸੁ ਬੀਰਾ ॥ ਸੁਖਤਭਯੋ ਨਦਨ ਕੇ ਨੀਰਾ ॥੬੮॥੨੯੫॥

ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਟੋਪ (ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ) ਪਾਖਰਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਚਿਲਤਾ* {ਹਾਰੇ} ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਟੁਰ ਪਏ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡੀ ਹੋਈ ਧੁੰਡੀ ਪੈਕੇ) ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ ॥੬੮॥੨੬੫॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੁਹ ਦਿਸਨ ਮਾਰੂ ਬਜਯੋ ਪਰਯੋ ਨਿਸਾਣੇ ਘਾਉ ॥

ਉਮਡਿ ਦੁਬਹੀਆ ਉਠਿ ਚਲੇ ਭਯੋ ਭਿਰਨ ਕੋ ਚਾਉ ॥੬੯॥੨੬੬॥

(ਜਦ) ਧੌਂਸਿਆਂ ਉਤੇ ਡੱਗਾ ਵੱਜਾ, (ਤਦ) ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵੱਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। {ਦੁਬਹੀਆ} ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਉ ਨਾਲ, ਉਮਡਕੇ ਉੱਠ ਤੁਰੇ ਹਨ ॥ ੬੯ ॥ ੨੬੬ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਰਣੰ ਸੁੱਧ ਸਾਵੰਤ ਭਾਵੰਤ ਗਾਜੇ ॥

ਤਹਾ ਤੁਰ ਭੇਰੀ ਮਹਾ ਸੰਖ ਬਾਜੇ ॥

ਭਯੋ ਉੱਚ ਕੋਲਾਹਲੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥

ਬਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ॥ ੭੦ ॥ ੨੬੭ ॥

ਨਰੈਲ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਭਬਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਗੱਰਜਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਤੁਰਮ ਭੇਰੀ ਤੇ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ ਨਾਲ ਕੁਲਾਹਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਥ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੭੦ ॥ ੨੬੭ ॥

ਫਰੀ ਧੋਪ ਪਾਇਕ ਸੁ ਖੰਡੇ ਬਿਸੇਖੰ ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ਭਏ ਭੂਤ ਭੇਖੰ ॥

ਰਣੰ ਰਾਗ ਬਜੇ ਤ ਗੱਜੇ ਭਟਾਣੰ ॥

ਤੁਰੀ ਤੱਤ ਨੱਚੇ ਪਲੱਟੇ ਭਟਾਣੰ ॥ ੭੧ ॥ ੨੬੮ ॥

{ ਫਰੀ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢਾਲ ॥ ਧੋਪ=ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ਪਾਇਕ=ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ॥ ਤੁਰੇ=ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ ਘੋੜੇ ॥ ਤਾਜੀ=ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ॥ ਹੈਵਾਰ=ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ॥ ਗੈਵਾਰ=ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਾਥੀ ॥ ਸਿਰਾਜੀ=ਸੀਰਾਜ ਦੇਸ ਦੇ ਜੋਧੇ ॥ ਬਾਰੰ=ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ॥

ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਢਾਲਾਂ-ਤਲਵਾਰਾਂ (ਲੈਕੇ, ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਖੰਡੇ (ਭੀ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗੁਸੈਲੇ ਘੋੜਿਆਂ (ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ) ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ (ਵਿਚ ਮਾਰੂ) ਰਾਗ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਤੁਰੀ' ਦੀ {ਤੱਤ} ਅਵਾਜ ਉਤੇ (ਘੋੜੇ) ਨੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ

* ਭਾਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ 'ਚਿਲਤਾ' ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ੴ ਸੁਰਮੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੭੧ ॥ ੨੯੮ ॥

ਹਿਣਕੇਤ ਹੈਵਾਰ ਗੈਵਾਰ ਗਾਜੀ ॥ ਮਟੱਕੇ ਮਹਾਬੀਰ ਸੁੱਟੇ ਸਿਰਾਜੀ ॥

ਕੜਾ ਕੁੱਟ ਸਸਤ੍ਰਾ ਸਤ੍ਰ ਬਜੇ ਅਪਾਰੰ ॥

ਨਚੇ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧੰ ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ॥ ੭੨ ॥ ੩੯੯ ॥

ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ੨ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ, ਚੰਗੇ ੨ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਮਟੱਕ ਦੇ (ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ) ਸ਼ੀਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕਠਕੁੱਟ ਵਿਚ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਦੇ ਹਨ। 'ਸਿੱਧ ਸੁੱਧ'* (ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ (ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ॥ ੭੨ ॥ ੨੯੯ ॥
ਕਿਲੰਕਤਿ ਕਾਲੀ ਕਮੱਛਯਾ ਕਰਾਲੰ ॥ ਬਕਯੋ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬਾਮੰਤ ਜਾਲੰ ॥

ਚਵੀ ਚਾਵਡੀ ਚਾਵ ਚਉਸਠਿ ਬਾਲੰ ॥

ਕਰੈ ਸੁਣਹਾਰੰ ਸਬੈ ਜੋਗ ਜਾਲੰ ॥ ੭੩ ॥ ੩੦੦ ॥

{ ਚਵੀ=ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ਚਾਵਡੀ=ਚੁੜੇਲਾਂ ॥ ਬਾਲੰ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ॥ ਜੋਗਿ=ਜੋਗਨੀਆਂ }
{ ਜਾਲੰ=ਅੱਗ ॥ ਸੁਣਹਾਰੰ=[ਸੁਣ+ਅਹਾਰ] ਲਹੁ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ }

ਭਰੋਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਤੇ ਕਮੱਛਯਾ ਦੇਵੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, (ਤਾਂ ਉਸਦੇ) ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਓ ਨਾਲ ਚੋਹਠ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਗਨੀਆਂ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਲਹੁ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਖੱਪਰ ਭਰ ੨ ਕੇ ਲਹੁ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ॥ ੭੩ ॥ ੩੦੦ ॥

ਫੁਰੀ ਛਿਪੁ ਛੰਡੈਤਿ ਮੰਡੈ ਰਣਾਰੰ ॥ ਤਮੱਕੇਤ ਤਾਜੀ ਭਭੱਕੇ ਭਟਾਣੰ ॥

ਸੁਭੇ ਸੰਦਲੀ ਬੋਜ ਬਾਜੀ ਅਪਾਰੰ ॥ ਬਹੇ ਬੋਰ ਪਿੰਗੀ ਸਮੁਦੇ ਕੰਧਾਰੰ ॥ ੭੪ ॥ ੩੦੧ ॥

{ ਛਿਪੁ=ਤੇਜੀ, ਫੁਰਤੀ ॥ ਛੰਡੈਤਿ=ਛੰਡਦੇ ਹਨ, ਮਾਰਦੇ ਹਨ ॥ ਸੰਦਲੀ=ਸ਼ਰਬਤੀ }
{ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ॥ ਬੋਜ=ਚੀਨਾ ਘੋੜਾ, ਚਿਤ-ਮਿਤਾਲਾ ਘੋੜਾ ॥ ਬੋਰ=ਕੈਲਾ ਘੋੜਾ ॥ }

ਰਣ ਨੂੰ ਮੰਡਨ ਵਾਲੇ, ਬਜੀ ਤੇਜੀ [ਫੁਰਤੀ] ਨਾਲ ਫੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੰਡਦੇ [ਮਾਰਦੇ] ਹਨ। ਤਾਜੀ (ਜਾਤੀ ਦੇ ਘੋੜੇ) ਤਮਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਧੇ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਸੰਦਲੀ, ਬੋਜ ਤੇ ਬਾਜੀ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਿੰਗੀ ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਦੇ ਬੋਰ (ਅਰਥਾਤ ਦਰਿਆਈ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕੈਲੇ ਘੋੜੇ) ਲਹੁ ਦੇ ਨਦੀ ਵਿਚ) ਰੁੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੭੪ ॥ ੩੦੧ ॥
ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ਉਠੇ ਕੱਛ ਅੱਛੰ ॥ ਕੱਛੇ ਆਰਥੀ ਪੱਬ ਮਾਨੋ ਸਪੱਛੰ ॥

*ਸਿੱਧ ਸੁਧ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਫਾ ੨੪੨ ਤੇ ਵੇਖੋ।

ਉੱਠੀ ਧੂਰ ਪੂਰ ਛੁਹੀ ਐਣ ਗੈਣਿ ॥ ਭਯੋ ਅੰਧੁੰ ਧੰ ਪਰੀ ਜਾਣ ਰੈਣਿ ॥੭੫॥੩੦੨

ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ {ਤੁੰਦ} ਗੁਸੈਲੇ ਘੋੜੇ, ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ {ਉੱਠੇ} ਉਦੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਕੱਛ ਦੇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹਛੇ ੨ ਘੋੜੇ। (ਉਹ) ਕੱਛ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਜਦੇ ਹਨ) ਮਾਨੋਂ ਖੰਭਾ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਹਨ। ਬੜੀ ਗਰਦ ਉੱਠੀ ਹੈ, (ਜੇ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ) ਪੂਰੀ ਹੋਕੇ ਐਨ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਜਾ ਛੁੱਹੀ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਅੰਧੁੰਦ ਹਨੇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਕਿ) ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਮਲੂਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ॥੭੫॥੩੦੨॥

ਇਤੇ ਦੱਤ ਧਾਯੋ ਅਨਾਦੱਤ ਉੱਤੰ ॥ ਰਹੀ ਧੂਰ ਪੂਰ ਪਰੀ ਕੱਟ ਲੁੱਬੰ ॥

ਅਨਾਵਰਤ ਬੀਰੰ ਮਹਾਬਰਤ ਧਾਰੀ ॥

ਚੜ੍ਹਯੋ ਚਉਪ ਕੈ ਤੁੰਦ ਨੱਚੇ ਤਤਾਰੀ ॥੭੬॥੩੦੩॥

{ ਦੱਤ=ਦਾਨ ਦੇਨ ਦਾ ਕਰਮ ॥ ਅਨਾਦੱਤ=ਦਾਨ ਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਕਰਮ ॥
ਅਨਾਵਰਤ=ਵਰਤ ਨਾ ਰਖਨ ਦਾ ਕਰਮ ॥ }

ਇਧਰੋਂ 'ਦੱਤ' ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਧਰੋਂ 'ਅਨਾਦੱਤ' ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੂੜੀ (ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ) ਪੂਰੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੋਥਾਂ ਦੀ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। 'ਅਨਾਵਰਤ' ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ 'ਮਹਾ ਬਰਤ' (ਜੋਧੇ ਨੇ) ਧਰ ਦਬਾਇਆ ਹੈ। (ਜੋਧਾ) ਚੌਂਪ ਕਰਕੇ (ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ) ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਤਾਰ ਦੇਸ ਦਾ ਤੁੰਦ [ਗੁਸੈਲਾ] ਘੋੜਾ (ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਨਾਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੭੬ ॥ ੩੦੩ ॥

ਖੁਰੰ ਖੇਹ ਉੱਠੀ ਛਯੋ ਰਥ ਭਾਨੰ ॥ ਦਿਸਾ ਬੇਦਿਸਾ ਭੂ ਨ ਦਿਖਯਾ ਸਮਾਨੰ ॥

ਛੁਟੇ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਪਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ ॥

ਛੁਟੇ ਤੀਰ ਕਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ ॥੭੭॥੩੦੪॥

ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ (ਜੋ) ਧੂੜ ਉੱਠੀ ਹੈ, (ਉਸਨੇ) ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਦਿਸਾਂ ਤੇ ਬੇਦਿਸਾਂ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ (ਕੁਛ ਭੀ) ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਸਤੁ ਅਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੁਰੀਆਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥ ੭੭ ॥ ੩੦੪ ॥

ਗਹੇ ਬਾਣ ਦੱਤੰ ਅਨਾਦੱਤ ਮਾਰਯੋ ॥ ਭਜੀ ਸਰਬ ਸੈਣੰ ਨ ਨੈਣੰ ਨਿਹਾਰਯੋ ॥

ਜਿਨਯੋ ਬੀਰ ਏਕੈ ਅਨੇਕੰ ਪਰਾਨੋ ॥

ਪੁਰਾਨੇ ਪਲਾਸੀ ਹਨੇ ਪੌਨ ਮਾਨੋ ॥੭੮॥੩੦੫॥

'ਦੱਤ' ਨੇ ਤੀਰ ਵੜਕੇ 'ਅਨਾਦੱਤ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਸਾਰੀ ਭੀੜ

ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ, (ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਜੋਧਾ) ਅੱਖੀਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਜਿਤਦਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ (ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਭਜ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਨੋ, ਪਲਾਸ ਦੇ ਪੁਰਾਨੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥੭੮॥੩੦੫॥

ਰਣੰ ਰੋਸ ਕੈ ਲੋਭ ਬਾਜੀ ਮਟੱਕਯੋ ॥ ਭਜਯੋ ਬੀਰ ਬਾਦਯੋ ਅਰਯੋ ਸੋ ਝੱਟਕਯੋ ॥

ਫਿਰਯੋ ਦੇਖ ਬੀਰੰ ਅਨਾਲੋਭ ਧਾਯੋ ॥

ਛੁਟੇ ਬਾਣ ਐਸੇ ਸਬੈ ਬਯੋਮ ਛਾਯੋ ॥੭੯॥੩੦੬॥

'ਲੋਭ' ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਟਕਾਇਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਜੋਧਾ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ, (ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਅਭਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਝਟਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਲੋਭ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਫਿਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕਰਕੇ 'ਅਨਾਲੋਭ' ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲੇ ਹਨ, (ਕਿ) ਸਾਰਾ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੭੯ ॥ ੩੦੬ ॥

ਦਸੰ ਬਾਣ ਲੈ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਪੁਹਾਰੇ ॥ ਸਰੰ ਸੱਠਿ ਲੈ ਸੰਜਮੈ ਤਾਕਿ ਮਾਰੇ ॥

ਨਵੰ ਬਾਣ ਸੋ ਨੇਮ ਕੇ ਅੰਗ ਛੇਦਯੋ ॥

ਬਲੀ ਬੀਸਿ ਬਾਣਾਨਿ ਬਿਰਯਾਨ ਭੇਦਯੋ ॥੮੦॥੩੦੭॥

ਦਸ ਤੀਰ ਲੈਕੇ 'ਧੀਰਜ' ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਸਠ ਤੀਰ ਲੈਕੇ 'ਸੰਜਮ' ਦੇ (ਕਲੰਜੇ ਵਿਚ) ਤੱਕ ੨ ਕੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਨੌ ਤੀਰ ਲੈਕੇ 'ਨਿਯਮ' ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਵੀਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਬਿਰਯਾਨ' ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੮੦॥੩੦੭॥

ਪਚਿਸ ਬਾਣ ਪਾਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕੈ ਪੁਹਾਰੇ ॥ ਅਸੀਹ ਬਾਣ ਅਰਚਾਹਿ ਕੈ ਅੰਗ ਝਾਰੇ ॥

ਪਚਾਸੀ ਸਰੰ ਪੁਰ ਪੂਜਾਹਿ ਛੇਦਯੋ ॥

ਬਡੇ ਲਸਟਕਾ ਲੈ ਸਲੱਜਾਹਿ ਭੇਦਯੋ ॥੮੧॥੩੦੮॥

ਪੰਝੀ ਤੀਰ 'ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ' ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਅਸੀਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਅਰਚਾ' ਦੇ ਅੰਗ ਝਾਰੇ ਹਨ। ਪਚਾਸੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਪੂਜਾ' ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸੇਟਾ ਲੈਕੇ 'ਲੱਜਾ' ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ॥੮੧॥ ੩੦੮ ॥

ਛਿਆਸੀ ਬਲੀ ਬਾਣ ਬਿਦੱਯਾਹਿ ਮਾਰੇ ॥ ਤਪਸਯਾਹਿ ਪੈ ਤਾਕਿ ਤੇਤੀਸ ਡਾਰੇ ॥

ਕਈ ਬਾਣ ਸੋ ਕੀਰਤਨੰ ਅੰਗ ਛੇਦਯੋ ॥

ਅਲੋਭਾਦਿ ਜੋਧਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੇਦਯੋ ॥੮੨॥੩੦੯॥

ਛਿਆਸੀ ਤੀਰ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ 'ਬਿਦਯਾ' ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਹਨ। 'ਤਪਸਯਾ' (ਜਿਥੇ ਨੂੰ) ਤੱਕ

ਕਰਕੇ ਤੋਤੀ (ਉਸ ਉਤੇ) ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਕੀਰਤਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੁਰਮੇ ਦੇ) ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। 'ਅਲੋਭ' ਆਦਿਕ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੮੨ ॥ ੩੦੯ ॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੇ ਬਾਨ ਅੱਸੀਨ ਛੇਦਯੋ ॥ ਭਲੇ ਪਰਮ ਤਤ੍ਵਾਦਿ ਕੇ ਬੱਛ ਭੇਦਯੋ ॥
ਕਈ ਬਾਣ ਕਰੁਣਾਹਿ ਕੇ ਅੰਗ ਝਾਰੇ ॥
ਸਰੰ ਸਉਕ ਸਿੱਛਿਆ ਕੇ ਅੰਗ ਮਾਰੇ ॥੮੩॥੩੧੦॥

ਅੱਸੀਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਨਿਰੰਕਾਰ' ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ਹੈ। 'ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਵ' ਆਦਿਕ (ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜਿਆ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ 'ਕਰੁਣਾ' ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਿਆ ਹੈ। 'ਸਿਖਿਆ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੈ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ ॥ ੮੩ ॥ ੩੧੦ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਦਾਨ ਆਨਿ ਪੁਜਿਯੋ ਤਬੈ ਗਯਾਨ ਬਾਨ ਲੇ ਹਾਥ ॥

ਜਾਨਿ ਜਾਨਿ ਮਾਰਯੋ ਤਿਸੈ ਯਯਾਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ॥੮੪॥੩੧੧

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ 'ਗਿਆਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ) ਬਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ, ਦਾਨ (ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਆਣਕੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਜੁਆਨ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ (ਰੂਪ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਦੇ) ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ॥ ੮੪ ॥ ੩੧੧ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਰਣੰ ਉਛਲਯੋ ਦਾਨ ਜੋਧਾ ਮਹਾਨੰ ॥

ਸਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਅਤ ਅਸਤ੍ਰੰ ਨਿਧਾਨੰ ॥

ਦਸੰ ਬਾਣ ਸੇ ਲੋਭ ਕੇ ਬੱਛ ਮਾਰਯੋ ॥

ਸਰੰ ਸਪਤ ਸੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਦੇਹੁ ਤਾਰਯੋ ॥੮੫॥੩੧੨॥

'ਦਾਨ' (ਨਾਮ ਵਾਲਾ) ਮਹਾਨ ਜੋਧਾ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੁੱਟਿਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' (ਵਿਦਯਾ ਦਾ) ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਭ ਦੀ ਵੱਖੀ ਨੂੰ ਪਾੜਿਆ ਹੈ। ਸੱਤਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਹੈ ॥ ੮੫ ॥ ੩੧੨ ॥

ਨਵੰ ਬਾਣ ਬੇਧਯੋ ਅਨੰਨਯਾਸ ਬੀਰੰ ॥ ਤੁਯੇ ਤੀਰ ਭੇਦਯੋ ਅਨਾਬਰਤ ਧੀਰੰ ॥

ਭਯੋ ਭੇਦਿ ਕ੍ਰੋਧੰ ਸਤੰਸੰਗਿ ਮਾਰੇ ॥

ਭਈ ਧੀਰ ਧਰਮੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਤਾਰੇ ॥੮੬॥੩੧੩॥

'ਅਨੰਨਯਾਸ' ਸੁਰਮੇ ਨੂੰ ਨੌਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨਿਆ ਹੈ। 'ਅਨਾਬਰਤ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ)

ਧੀਰਜਵਾਨ (ਜੋਧੇ ਨੂੰ) ਤਿੰਨਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸਤਸੰਗ' (ਜੋਧੇ) ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ' (ਜੋਧੇ ਦੀ) ਤਾਬਨਾ (ਸੁਣਕੇ) ਧਰਮ (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ) ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥੮੬॥੩੧੩॥

ਕਈ ਬਾਣ ਕੁਲ ਹਤੁਤਾ ਕੇ ਚਲਾਏ ॥ ਕਈ ਬਾਣ ਲੈ ਬੈਰ ਕੇ ਬੀਰ ਘਾਏ ॥
ਕਿਤੇ ਘਾਇ ਆਲਸ ਕੈ ਅੰਗ ਲਾਗੇ ॥

ਸਬੈ ਨਰਕ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਬੀਰ ਭਾਗੇ ॥ ੮੭ ॥ ੩੧੪ ॥

'ਕੁਲ ਹਤੁਤਾ' ਨੂੰ (ਨਿਬਾਨਾ ਬਣਾਕੇ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰ ਲੈਕੇ 'ਵੈਰ' ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। 'ਆਲਸ' ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜਖਮ ਲੱਗੇ ਹਨ। 'ਨਰਕ' ਤੋਂ ਆਦਿਕ ਲੈਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੋਧੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ॥ ੮੭ ॥ ੩੧੪ ॥

ਇਕੈ ਬਾਣ ਨਿਸੀਲ ਕੈ ਅੰਗ ਛੇਦਯੋ ॥ ਦੁਤੀ ਕੁ ਸਤਤਾ ਕੈ ਭਲੈ ਸੂਤ ਭੇਦਯੋ ॥

ਗੁਮਾਨਾਦਿ ਕੇ ਚਾਰ ਬਾਜੀ ਸੰਘਾਰੇ ॥

ਅਨਰਥਾਦਿ ਕੇ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੮੮ ॥ ੩੧੫ ॥

ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ 'ਨਿਸੀਲ' ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ (ਤੀਰ ਨਾਲ) 'ਸੁੱਤਤਾ' ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਤੀਜੇ ਤੀਰ ਨਾਲ) 'ਗੁਮਾਨ' ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। (ਚੌਥੇ ਤੀਰ ਨਾਲ) 'ਅਨਰਥ' ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ੨ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੮੮ ॥ ੩੧੫ ॥

ਪਿਪਾਸਾ ਛੁਧਾ ਆਲਸਾਦੀ ਪਰਾਨੇ ॥ ਭਜਯੋ ਲੋਭ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹਠੀ ਦੇਵ ਜਾਨੇ ॥

ਤਪਯੋ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਅਨੇਮੰ ਪੁਣਾਸੀ ॥

ਧਰੇ ਜੋਗ ਅਸਤੁੰ ਅਲੋਭੀ ਉਦਾਸੀ ॥ ੮੯ ॥ ੩੧੬ ॥

ਤੇਹ, ਭੁੱਖ ਤੇ ਆਲਸ ਆਦਿਕ (ਸੂਰਮੇ) ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਚੇਵ ਨੂੰ ਹਠੀ (ਜੋਧਾ) ਜਾਨ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰੋਧੀ ਲੋਭ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਨੇਮ' ਨਾਮ ਦਾ (ਜੋਧਾ) ਤਪਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸਨੇ) 'ਅਨੇਮ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਜੋਗ' ਨੇ ਅਸਤੁ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਲੋਭੀ ਤੇ ਉਦਾਸੀ (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ ਹਨ) ॥ ੮੯ ॥ ੩੧੬ ॥

ਹਤਯੋ ਕਾਪਟੰ ਖਾਪਟੰ ਸੇਕ ਪਾਲੰ ॥ ਹਨਯੋ ਰੋਹ ਮੋਹੰ ਸਕਾਮੰ ਕਰਾਲੰ ॥

ਮਹਾ ਕ੍ਰੂਧ ਕੈ ਕ੍ਰੂਧ ਕੈ ਬਾਨੇ ਮਾਰਯੋ ॥

ਖਿਸਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇਖਾਦਿ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ॥ ੯੦ ॥ ੩੧੭ ॥

(ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਕਪਟ ਖਪਟ ਤੇ ਖੋਕਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਰੋਹ, ਮੋਹ ਤੇ ਡਰਾਉਣ

'ਸਕਾਮ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। 'ਬ੍ਰਹਮ
ਦੇਖ' (ਜੋਧਾ) ਨੱਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ' ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ
ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ॥ ੯੦ ॥ ੩੧੭ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਸੁ ਦੇਹ ਅਉ ਹੰਕਾਰ ਕੇ ਹਜਾਰ ਬਾਨ ਸੇ ਹਨਯੋ ॥
ਦਰਿਦ੍ਰ ਅਸੰਕ ਮੋਹ ਕੇ ਨ ਚਿੱਤ ਮੈ ਕਛੁ ਗਨਯੋ ॥
ਅਸੋਚ ਅਉ ਕੁਮੰਤ੍ਰਤਾ ਅਨੇਕ ਬਾਨ ਸੇ ਹਤਯੋ ॥

ਕਲੰਕ ਕੇ ਨਿਸੰਕ ਹੇ ਸਹੰਸੁ ਸਾਇਕੰ ਛਤਯੋ ॥ ੯੧ ॥ ੩੧੮ ॥

ਦੇਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਦਰਿਦ੍ਰ ਅਸੰਕ ਤੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਚਿੱਤ
ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਹੈ। ਅਸੋਚ ਅਤੇ ਕੁਮੰਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।
ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰ ਨਾਲ {ਛਤਯੋ} ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੯੧ ॥ ੩੧੮ ॥

ਕ੍ਰਿਤ ਘਨਤਾ ਬਿਸ੍ਵਾਸਘਾਤ ਮਿਤ੍ਰ ਘਾਤ ਮਾਰਯੋ ॥

ਸੁ ਰਾਜ ਦੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤੁ ਝਾਰਯੋ ॥

ਉਚਾਟ ਮਾਰਣਾਦਿ ਬੱਸਿ ਕਰਣ ਕੇ ਸਰੰ ਹਨਯੋ ॥

ਬਿਖਾਧ ਕੇ ਬਿਖਾਧ ਕੇ ਨ ਬਿੱਧ ਤਾਹਿ ਕੇ ਗਨਯੋ ॥ ੯੨ ॥ ੩੧੯ ॥

ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ, ਬਿਸ੍ਵਾਸਘਾਤ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰਘਾਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇਖ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇਖ
ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤੁ ਨਾਲ ਝਾੜਿਆ ਹੈ। ਉਚਾਟਨ, ਮਾਰਣ ਤੇ ਬਸੀ ਕਰਣ (ਆਦਿਕ
ਕਾਮ ਦੇ) ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਬਿਖਾਧ ਨੂੰ ਬਿਖਾਧ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਧਤਾ
ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਹੈ ॥ ੯੨ ॥ ੩੧੯ ॥

ਭਜੇ ਰਥੀ ਹਈ ਗਜੀ ਸੁ ਪਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਧਾਰਿ ਕੈ ॥

ਭਜੇ ਰਥੀ ਮਹਾਰਥੀ ਸੁ ਲਾਜ ਕੇ ਬਿਸਾਰਿ ਕੈ ॥

ਅਸੰਭ ਜੋਧ ਜੋ ਭਜੇ ਸੁ ਕੈਸ ਕੈ ਬਤਾਈਐ ॥

ਸਹੰਸੁ ਬਾਕ ਜੋ ਰਟੇ ਨ ਤਤੁ ਪਾਰ ਪਾਈਐ ॥ ੯੩ ॥ ੩੨੦ ॥

ਰਥੀ ਵਾਲੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਿਆਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਭਰ ਧਾਰ ਕਰਕੇ
ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਰਥੀ ਤੇ ਮਹਾਰਥੀ ਭੀ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਬਿਸਾਰ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਜੋ
{ਅਸੰਭ} ਮਹਾਂ ਪਰਗਟ ਜੋਧੇ ਭਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?
ਜੇਕਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਭੀ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਤਦ ਭੀ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ,
(ਅਰਥਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਫਰਟਣ ਕੀਤਿਆਂ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ) ॥ ੯੩ ॥ ੩੨੦ ॥

ਕਲੰਕ ਬਿਭ੍ਰਮਾਦਿ ਅਉ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾਹਿ ਕੈ ਹਨਯੋ ॥
 ਬਿਖਾਦ ਬਿਪਦਾਦਿ ਕੋ ਕਛੁ ਨ ਚਿੱਤਿ ਮੈ ਗਨਯੋ ॥
 ਸੁ ਮਿਤ੍ਰੁ ਦੇਖ ਰਾਜਦੇਖ ਈਰਖਾਹਿ ਮਾਰਿ ਕੈ ॥
 ਉਚਾਟ ਅਉ ਬਿਖਾਧ ਕੋ ਦਯੋ ਰਣੰ ਨਿਕਾਰਿ ਕੈ ॥੯੪॥੩੨੧॥

ਕਲੰਕ, ਬਿਭ੍ਰਮਾਦਿਕ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਬਿਖਾਦ ਤੇ ਬਿਪਦਾ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਿਤ੍ਰੁ ਦੇਖ, ਰਾਜ ਦੇਖ ਤੇ ਈਰਖਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਚਾਟ ਅਤੇ ਬਿਖਾਧ ਨੂੰ ਰਣ(ਭੂਮੀ) ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ॥੯੪॥੩੨੧॥

ਗਿਲਾਨਿ ਕੋਪ ਮਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਨ ਸੈ ਹਨਯੋ ॥
 ਅਨਰਥ ਕੋ ਸਮਰਥ ਕੈ ਹਜਾਰ ਬਾਨ ਸੇ ਝਨਯੋ ॥
 ਕੁਚਾਰ ਕੋ ਹਜਾਰ ਬਾਨ ਚਾਰ ਸੈ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ॥
 ਕੁਕਸਟ ਅਉ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਕੋ ਭਜਾਇ ਤਾਸ ਡਾਰਯੋ ॥੯੫॥੩੨੨॥

ਗਿਲਾਨੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਬੇ ਹੱਦ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਮਰਥ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨਰਥ ਨੂੰ ਵਿੰਨਿਆ ਹੈ। ਚਾਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਨ ਨਾਲ 'ਕੁਚਾਰ' ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਕੁਕਸਟ ਅਤੇ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਡਰ ਪਾਕੇ ਭਜਾ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ॥ ੯੫ ॥ ੩੨੨ ॥

ਛਪਯ ਛੰਦ ॥ ਅਤਪ ਬੀਰ ਕਉ ਤਾਕਿ ਬਾਨ ਸੱਤਰਿ ਮਾਰੇ ਤਪ ॥
 ਨਵੈ ਸਾਇਕਨਿ ਸੀਲ ਸਹਸ ਸਰ ਹਨੇ ਅਜਪ ਜਪ ॥
 ਬੀਸ ਬਾਣ ਕੁਮਤਹਿ ਤੀਸ ਕੁਕਰਮਹਿ ਭੇਦਯੋ ॥
 ਦਸ ਸਾਇਕ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਕਾਮ ਕਈ ਬਾਣਨਿ ਛੇਦਯੋ ॥
 ਬਦ ਬਿਧਿ ਬਿਰੋਧ ਕੋ ਬਧ ਕੀਯੋ ਅਬਿ ਬੇਕਹਿ ਸਰ ਸੰਧਿ ਰਣ ॥
 ਰਣ ਰੋਹ ਕ੍ਰੋਹ ਕਰਵਾਰ ਗਹਿ ਇਮ ਸੰਜਮ ਬੁਲਯੋ ਬਯਣ ॥੯੬॥੩੨੩॥

{ ਅਤਪ=ਨਾਂ ਤਪ, ਤਪਸਯਾ ਦੇ ਉਲਟ ॥ ਅਜਪ=ਨਾਂ }
 { ਜਪ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਲਟ ॥ ਬਯਣ=ਬੈਠ, ਬਚਨ ॥ }

'ਅਤਪ' ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕਰਕੇ 'ਤਪ' (ਜੋਧੇ ਨੇ) ਸੱਤਰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। 'ਸੀਲ' (ਨੇ ਅਸੀਲ ਨੂੰ) ਨੌਂਬੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ (ਵਿੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ) ਜਪ ਨੇ 'ਅਜਪ' ਨੂੰ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। (ਸੁਮਤੀ ਨੇ) ਕੁਮਤੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ, ਅਤੇ (ਸੁਕਰਮ ਨੇ) ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਡੀਰਾ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਉੱਦਮ ਨੇ) ਦਰਿਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਸ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ

ਕਮਨਾ (ਨੂੰ ਸੰਤੋ
 ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ
 ਮਾਰੇ ਹਨ)। ਇ
 ਵਿਚ) ਤਲਵਾਰ ਫ
 ਸੰਸਾਰ ਉਲ
 ਸਨਿਨਿਪਅਇ
 ਅਰੁਣ=ਸੂਰ
 ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥
 ਨੂੰ ਹੁੱਡ ਕਹਿੰ
 ਹੁੱਡ ਉਤੇ ਚੁੱ
 ਜਾਨੁਵੀ=ਜਾ
 ਸੂਰਜ (ਬੇ
 ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿ
 ਯਾਦੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦ
 ਕੰਠਨਾਗ ਦਾ ਫਲ
 (ਰਾਜਾ) ਹਰੀਚੰਦ
 ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਹਿੱਸ
 ਵਿਸ ਜਾਵੇ, ਧਰਤ
 ਹੀ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ
 ਖਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗ
 ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਮੈ ਗੁੰ
 ਉੱਜਰੀ ਪ੍ਰਯਾਤ

ਕਾਮਨਾ (ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨੇ) ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨਿਆ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਵਿਵੇਕ ਨੇ ਰਣ ਵਿਚ 'ਸੰਧੀ' [ਮਿਲਾਪ] ਨੂੰ ਤੀਰ (ਮਾਰੇ ਹਨ) । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦਾ ਜੁਧ ਵੇਖਕੇ) ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ (ਧਾਰਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ 'ਸੰਜਮ' (ਸੂਰਮਾ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ॥੯੬॥੩੨੩॥

ਅਰਣ ਪਛਮਹਿ ਉਗੈ ਬਰੁਣੁ ਉੱਤਰ ਦਿਸ ਤੱਕੈ ॥
ਮੋਰ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡੈ ਸਰਬ ਸਾਇਰ ਜਲ ਸੁੱਕੈ ॥
ਕੋਲ ਦਾੜ੍ਹ ਕੜਮੁੜੈ ਸਿਮਟਿ ਫਣੀਅਰ ਫਣ ਫੱਟੈ ॥
ਉਲਟਿ ਜਾਨਵੀ ਬਹੈ ਸੱਤ ਹਰੀਚੰਦੈ ਹੱਟੈ ॥

ਸੰਸਾਰ ਉਲੱਟ ਪੁਲੱਟ ਹੁੰ ਧਸਕਿ ਧਉਲ ਧਰਣੀ ਫਟੈ ॥
ਸੁਨਿਨਿਪਅਬਿਬੇਕ ਸੁ ਬਿਬੇਕ ਭਟਿ ਤਦਪਿਨ ਲਟਿ ਸੰਜਮਹਟੈ ॥੯੭॥੩੨੪

ਅਰਣ=ਸੂਰਜ ॥ ਬਰੁਣ=ਜਲ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਵਾਸਾ ਪੱਛਮ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ਕੋਲ=ਸੂਰ ॥ ਦਾੜ੍ਹ=ਹੁੱਡ, ਸੂਰ ਦਾ ਦੰਦ ਜੋ ਬਾਹਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੱਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪੁਰਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੂਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੁੱਡ ਉਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਸਾਇਰ=ਸਮੁੰਦਰ ॥

ਜਾਨਵੀ=ਜਾਨੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤੀ, ਗੰਗਾ ॥ ਫਣੀਅਰ=ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ।

ਸੂਰਜ (ਬੇਸ਼ੱਕ) ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹ ਪਵੇ, ਬਰੁਣ (ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ) ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਪਵੇ । ਮੋਰ ਖੰਡਾਂ ਨਾਲ (ਇੱਲ ਵਾਂਗੂੰ) ਉੱਡਨਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਕਰ ਲਵੇ, ਸਾਵੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ । ਸੂਰ ਦੀ ਹੁੱਡ (ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ) ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਦਾ ਫਲ (ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ) ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, (ਰਾਜਾ) ਹਰੀਚੰਦ ਦਾ ਸੱਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਸੰਸਾਰ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ [ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਉੱਪਰ ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ] ਹੋ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ (ਨੂੰ ਚੁੱਕਨ ਵਾਲਾ) ਬਲਦ (ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ) ਧੱਸ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ ਫਟ ਜਾਵੇ । (ਇਹ ਨਾਂ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੋ ਜਾਨ । ਪਰ ਹੋ) ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ! ਸੁਣ, 'ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਸੰਜਮ ਤਦ ਭੀ (ਜੁੱਧ ਤੋਂ) ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗਾ ॥੯੭॥ ੩੨੪ ॥

ਤੇਰੇ ਜੇਰ ਮੈ ਗੰਗਾ ਕਹਤਾ ਹੋ ॥ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਕੁਪਯੋ ਸੰਜਮੰ ਪਰਮ ਜੇਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥

ਬਡੇ ਗਰਬ ਧਾਰੀ ਬਡੇ ਨਿਰ ਬਿਕਾਰੰ ॥

ਅਨੰਤਾਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ ਅਨਰਥੇ ਪ੍ਰਹਾਠਯੋ ॥

ਅਨਾਦੱਤ ਕੇ ਅੰਗ ਕੇ ਛੇਦ ਡਾਰਯੋ ॥੯੮॥੩੨੫॥

ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਸੰਜਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਬੜਾ ਹੀ ਗਰਬ ਧਾਰ
ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਸੁਧ ਸ਼ੁਰੂਪ) ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਅਸਤਰ ਤੋਂ
ਲੈਕੇ (ਉਸਨੇ) ਅਨਰਥ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। 'ਅਨਾਦੱਤ' (ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੇ) ਅੰਗ
ਕੱਟ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥੯੮॥੩੨੫॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਕਹਤ ਹੋ ॥ ਇਸੇ ਜੁਧ ਬੀਤਯੋ ਕਹਾ ਲੋ ਸੁਨਾਉ ॥

ਰਟੇ ਸਹੰਸ ਜਿਹਵਾ ਨ ਤਉ ਅੰਤ ਪਾਉ ॥

ਦਸੰ ਲੱਛ ਜੁਗਯੰ ਸੁ ਬਰਖੰ ਅਨੰਤੰ ॥

ਭਯੋ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ਕਥੈ ਕਉਣ ਅੰਤੰ ॥੯੯॥੩੨੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਮੇਂ) ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸੁਣਾਵਾਂ ? ਦੁਜਾਰ
ਨਾਲ ਭੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਕਰਾਂ, ਤਦ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਵਾਂਗਾ। ਦਸ ਲਖ ਜੁਗ ਤੇ ਅਰਿ
ਹੀ ਵਰਿਆਂ ਤਕ, (ਇਹ) ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, (ਇਸਦੇ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕ
ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥੯੯॥੩੨੬॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਸੰਗ ਕਹਤਾ ॥ ਭਈ ਅੰਧ ਧੰਧੰ ਮਚਯੋ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥

ਨਚੀ ਜੁਗਣੀ ਚਾਰੁ ਚਉਸੱਠ ਪੇਤੰ ॥

ਨਚੀ ਕਾਲਕਾ ਸੀ ਕਮੱਖਯ ਕਰਾਲੰ ॥

ਡਕੰ ਡਾਕਣੀ ਜੋਧ ਜਾਗੰਤ ਜਾਲੰ ॥੧੦੦॥੩੨੭॥

ਸੂਰਮਿਆਂ (ਦਾ ਅਜਿਹਾ) ਜੁਧ ਮਚਿਆ (ਕਿ ਸਸਤ-ਅਸਤਾਂ ਨਾਲ) ਅੰਧਾ ਧੰਧ
ਗਈ। ਚੌਸੱਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਪੇਤ (ਆਣਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਨਚੇ। ਡਾਕਣੀ
ਕਾਲਕਾ ਤੇ ਕਮੱਖਯਾ ਭੀ ਨੱਚੀ। ਡਾਕਣੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋਧੇ
ਵਾਰੂੰ ਜਗ ਮਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੦੦॥੩੨੭॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ਮਚਯੋ ਜੋਰ ਜੁਧੰ ਹਟਯੋ ਨਾਹਿ ਕੋਉ ॥

ਬਡੇ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਪਤੀ ਛਤ੍ਰ ਦੋਉ ॥

ਬਪਯੋ ਸਰਬ ਲੋਕੰ ਅਲੋਕੰ ਅਪਾਰੰ ॥

ਮਿਟੇ ਜੁਧ ਤੇ ਏਨ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥੧੦੧॥੩੨੮॥

ਬੜੇ ਜੋਰ ਦਾ ਜੁਧ ਮਚਿਆ, ਕੋਈ (ਭੀ ਪਿਛੇ) ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ। (ਦੇਹਾਂ ਪਾਸਿ
ਦੇ) ਦੈਵੇ (ਸੂਰਮੇ) ਬੜੇ ਹੀ ਛਤਰ ਧਾਰੀ ਤੇ ਛਤਰ ਪਤੀ ਹਨ। (ਜਿਨਹਾਂ ਨੇ) ਸਾ

ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ
ਜੋਧੇ ਜੁਧ ਕਰ
ਤੇਰਾ ਜੋਰ
ਲਟਿ ਭਟ
ਨਾ
ਦੇਹ) ਝਟ ਪ
ਜੁਧ ਘਟਿਅ
ਮਿਟਿਆ ਹੈ
ਤੇਰਾ ਜੋਰ
ਵੀਰ
ਕਿਸੇ ਦਾ ਭ
ਹੈ। ਨਕ ਚ
ਕਹਿ ਮੁਨ
ਰਾ
ਬਿਬੇਕ] ?
ਨਵਿਰਤ
(ਨਸ਼ਟ
ਤੇਰਾ ਜੋ
ਦੇਹੈ ਆ
ਇ
ਦਾ ਅੰਤ ਕਿ
ਵਾਨ ਜੋਧੇ ਹ

ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਅਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਪਿਆ [ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ] ਹੈ। ਇਹ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਜੁਧ ਕਰਨ ਤੇ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੦੧॥੩੨੮॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥ ਚਟ ਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟੇ ਝਟਪਟ ਭਈ ਅਭੰਗ ॥

ਲਟਿ ਭਟ ਹਟੇ ਨ ਰਨ ਘਟਯੇ ਅਟ ਪਟ ਮਿਟਯੋ ਨ ਜੰਗ ॥੧੦੨॥੩੨੯॥

ਨਾ ਕਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਚਟ ਪਟ ਕਟੇ ਯਏ ਹਨ, ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ (ਦੀ ਦੇਹ) ਝਟ ਪਟ (ਭੰਗ) ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ (ਪਿਛੇ) ਨਹੀਂ ਹਟੇ, (ਇਸ ਲਈ) ਜੁਧ ਘਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਅਟਪਟੀ (ਹੋ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਭੀ) ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਟਿਆ ਹੈ ॥੧੦੨॥੩੨੯॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰ ॥ ਚੋਪਈ ॥ ਬੀਸ ਲੱਛ ਜੁਗ ਐਤੁ ਪ੍ਰਮਾਨਾ ॥

ਲਰੇ ਦੋਊ ਭਈ ਕਿਸੂ ਨ ਹਾਨਾ ॥

ਤਬ ਰਾਜਾ ਜੀਅ ਮੈ ਅਕੁਲਾਯੋ ॥

ਨਾਕ ਚਢੇ ਮਛਿੰਦੁ ਪੈ ਆਯੋ ॥੧੦੩॥੩੩੦॥

{ਐਤੁ=ਇਕ ਹਜਾਰ ॥ ਪ੍ਰਮਾਨਾ=ਤੱਕ ॥}

ਵੀਹ ਲਖ ਜੁਗ ਤੇ ਇਕ ਹਜਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਦੋਵੇਂ (ਰਾਜੇ) ਲੜਦੇ ਰਹੇ, (ਪਰ) ਨਾਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਦ ਰਾਜਾ (ਮੋਹ ਤੇ ਬਿਬੇਕ) ਮਨ ਵਿਚ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਕ ਚੜ੍ਹਾਕੇ (ਮਨ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਕਰਕੇ) ਮਛਿੰਦੁ ਨਾਥ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ॥੧੦੩॥੩੩੦॥

ਕਹਿ ਮੁਨ ਬਰਿ ਸਭ ਮੋਹਿ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਏ ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰਾ ॥

ਇਨਕਾ ਬਿਰੁਧ ਨਿਵਰਤ ਨ ਭਯਾ ॥

ਇਨੋ ਛੁਡਾਵਤ ਸਭ ਜਗੁ ਗਇਆ ॥ ੧੦੪ ॥ ੩੩੧ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਸੇਸਟ ਮੁਨੀ! ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ! ਏਹ ਦੋਵੇਂ [ਮੋਹ-ਬਿਬੇਕ] ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਮਹਾਂ ਬਲਿਵਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪੋ ਵਿਚ) ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਿਵਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ) ਛੁਡਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ (ਨਸ਼ਟ ਹੋ) ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੧੦੪ ॥ ੩੩੧ ॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ਇਨੈ ਜੁਝਾਵਤ ਸਭ ਕੋਈ ਜੁਝਾ ॥ ਇਨ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਕਾਹੁ ਸੁਝਾ ॥

ਏਹੈ ਆਵਿ ਹਠੀ ਬਰਿਆਰਾ ॥ ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਉ ਮਹਾ ਭਯਾਰਾ ॥੧੦੫॥੩੩੨॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਆਪੋ ਵਿਚ) ਲੜਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਕੋਈ ਲੜਿਆ ਹੈ। (ਪਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਹੋ ਹੀ (ਸਭ ਤੋਂ) ਪਹਿਲੇ ਹਠੀ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲ-ਵਾਨ ਜੋਧੇ ਹਨ। (ਜੋ) ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭਿਆਣਕ ਹਨ ॥ ੧੦੫ ॥ ੩੩੨ ॥

ਬਚਨੁ ਮਛਿੰਦੁ ਸੁਨਤ ਚੁਪ ਰਹਾ ॥ ਧਰਾ ਨਾਥ ਸਬਨਨ ਤਨ ਕਹਾ ॥
ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿੱਤ ਚਟਪਟ ਹੁੈ ਦਿਖਸਾ ॥

ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਤਦਿਨ ਤੇ ਨਿਕਸਾ ॥ ੧੦੬ ॥ ੩੩੩ ॥

ਮਛਿੰਦੁ (ਨਾਥ ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਚੁਪ ਹੋ ਰਿਹਾ। (ਫਿਰ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋਕੇ, ਚਟ ਪਟ ਹੀ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ 'ਚਰਪਟ ਨਾਥ' ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧੦੬ ॥ ੩੩੩ ॥

ਇਤਿ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਪ੍ਰਗਟਣੇ ਨਾਮ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਤੁਹਿ ਕਹੈ ਬਿਬੇਕਾ ॥ ਇਨ ਕਹ ਦੈ ਜਾਨਹੁ ਜਿਨ ਏਕਾ ॥
ਏ ਅਬਿਕਾਰ ਪੁਰਖ ਅਵਤਾਰੀ ॥

ਬਡੇ ਧਨੁਰਧਰ ਬਡੇ ਜੁਝਾਰੀ ॥ ੧੦੭ ॥ ੩੩੪ ॥

ਬਿਬੇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਰਾਜਨ ! ਸੁਣ, ਤੈਨੂੰ (ਸਾਰਾ ਇਤਾਤ) ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ [ਮੇਰੇ ਤੇ ਬਿਬੇਕ] ਨੂੰ ਦੋ ਨਾਂ ਜਾਣ, ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹਨ। (ਜੋ) ਬਡੇ ਹੀ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਤੇ ਬਡੇ ਹੀ ਲੜਾਕੇ ਹਨ ॥ ੧੦੭ ॥ ੩੩੪ ॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਬ ਆਪ ਸੰਭਾਰਾ ॥ ਆਪ ਰੂਪ ਮੈ ਆਪ ਨਿਹਾਰਾ ॥
ਓਅੰਕਾਰ ਕਹ ਇਕ ਦਾ ਕਹਾ ॥

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਸਕਲ ਬਨਿ ਰਹਾ ॥ ੧੦੮ ॥ ੩੩੫ ॥

ਜਦੋਂ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। (ਅਤੇ) ਆਪਨੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। (ਤਦ ਉਸਨੇ) ਇਕ ਵੇਰੀ 'ਓਅੰਕਾਰ' (ਸ਼ਬਦ) ਆਖਿਆ ਸੀ। (ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ ਬਣਕੇ (ਟਿਕ) ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੧੦੮ ॥ ੩੩੫ ॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰ ॥ ਦਾਹਨ ਦਿਸ ਤੇ ਸਤਿ ਉਪਜਾਵਾ ॥ ਬਾਮਪਰਸਤੇ ਝੂਠ ਬਨਾਵਾ ॥
ਉਪਜਤ ਹੀ ਉਠਿ ਜੁਝੇ ਜੁਝਾਰਾ ॥

ਤਬ ਤੇ ਕਰਤ ਜਗਤ ਮੈ ਰਾਰਾ ॥ ੧੦੯ ॥ ੩੩੬ ॥

(ਉਸ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਨੇ) ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੱਬੀ ਪਸਲੀ ਵਿਚੋਂ 'ਝੂਠ' ਨੂੰ ਬਨਾਯਾ ਹੈ। ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ (ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਉੱਠਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਤਦ ਤੋਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੧੦੯ ॥ ੩੩੬ ॥

ਸਹੰਸ ਬਰਖ ਜੋ ਆਯੁ ਬਢਾਵੈ ॥ ਰਸਨਾ ਸਹਸੁ ਸਦਾ ਲੋ ਪਾਵੈ ॥
ਸਹੰਸ ਜੁਗਨ ਲੋ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥

ਤਦਪਿ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ੧੧੦ ॥ ੩੩੭ ॥

ਜੇ ਕੋਈ (ਆਪਨੀ ਉਮਰ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਵਧਾ ਲਵੇ, (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਜੀਭ ਪਾ ਲਵੇ। (ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਜੀਭ ਨਾਲ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੱਕ (ਉਸਦੀ) ਵਿਚਾਰ (ਪ੍ਰਗਟ) ਕਰਦਾ ਰਹੇ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤਦ ਭੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ ॥ ੧੧੦ ॥ ੩੩੭ ॥
ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਗੁੰਗਾ ਕਹਤਾ ॥ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਅਉ ਰਿਖਿ ਘਨੇ ॥

ਸਿੰਗੀ ਰਿਖਿ ਬਕਦਾਲਭ ਭਨੇ ॥

ਸਹੰਸ ਮੁਖਨ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਖਾ ॥ ਤਉ ਨ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ਬਿਸੇਖਾ ॥ ੧੧੧ ॥ ੩੩੮ ॥

ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਪਰਾਸਰ (ਆਦਿਕ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਿਖੀ (ਲੋਕ)। ਸਿੰਗੀ ਰਿਖੀ ਤੇ ਬਕਦਾਲਭ (ਆਦਿਕ ਤੇਰਾ ਜਸ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ (ਭੀ ਅਸਾਂ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ। (ਪਰ) ਤਦ ਭੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਖਾਸ ਕਰਕੇ (ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਣਿਆ) ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੧ ॥ ੩੩੮ ॥
ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਿੰਧ ਸੁਭਟ ਸਾਵੰਤ ਸਭ ਮੁਨਿ ਗੰਧਰਬ ਮਹੰਤ ॥

ਕੋਟ ਕਲਪ ਕਲਪਾਤ ਭੇ ਲਹਯੇ ਨ ਤੇਰੇ ਅੰਤ ॥ ੧੧੨ ॥ ੩੩੯ ॥

ਸਮੁੰਦਰ, ਜੋਧੇ, ਸੈਨਾਪਤੀ, ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ, ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਮਹੰਤ। ਕੋੜਾਂ ਕਲਪ ਤੇ ਕਲਪ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਏ ਹਨ, (ਪਰ) ਤੇਰਾ ਅੰਤ (ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ) ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੨ ॥ ੩੩੯ ॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਸੈ ਕਹੇ ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਉਚਰੇ ਪ੍ਰਬੋਧੰ ॥ ਸੁਨੋ ਚਿੱਤ ਦੈ ਕੈ ਨ ਕੀਜੈ ਬਿਰੋਧੰ ॥

ਸੁਸੀਆਦ ਪੁਰਖੰ ਅਨਾਦੰ ਸਰੂਪੰ ॥ ਅਜੇਅੰ ਅਭੇਅੰ ਅਦਰੰ ਅਰੂਪੰ ॥ ੧੧੩ ॥ ੩੪੦ ॥

ਹੇ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ! ਸੁਣੋ, (ਮੈਂ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕੰਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣੋ, (ਇਸਦਾ) ਵਿਰੋਧ ਨਾਂ ਕਰੋ। ਉਹ ਲਛਮੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਦਮਕਦਾ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੈ ॥ ੧੧੩ ॥ ੩੪੦ ॥
ਅਨਾਮੰ ਅਧਾਮੰ ਅਨੀਲੰ ਅਨਾਦੰ ॥ ਅਜੇਅੰ ਅਭੇਅੰ ਅਵੈ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ ॥

ਅਨੰਤੰ ਮਹੰਤੰ ਪ੍ਰਿਥੀਸੰ ਪੁਰਾਣੰ ॥ ਸੁਭਬਯੰ ਭਵਿਖਯੰ ਅਵੈਯੰ ਭਵਾਣੰ ॥ ੧੧੪ ॥ ੩੪੧ ॥

ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਘਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਬਿਖਾਦ [ਝਗੜਿਆਂ] ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਮਹਤਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਹੈ, ਸਨਾਤਨ ਹੈ। ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ,

ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੧੧੪ ॥ ੩੪੧ ॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਜੋਗੀ ਜਟੀ ਜੰਤੁ ਧਾਰੀ ॥ ਜਲਾਸ੍ਰੀ ਜਵੀ ਜਾਮਨੀ ਜੱਗ ਕਾਰੀ ॥

ਜਤੀ ਜੋਗੀ ਜੁੱਧੀ ਜਕੀ ਜਾਲ ਮਾਲੀ ॥

ਪੁਮਾਥੀ ਪਰੀ ਪਰਬਤੀ ਛਤ੍ਰਪਾਲੀ ॥ ੧੧੫ ॥ ੩੪੨ ॥

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀ ਹਨ, ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਵਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, {ਜਾਮਨੀ} ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੋਗ (ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ), ਜਤ ਰਖਨ ਵਾਲੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, {ਜਕੀ} ਹਠ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ {ਜਾਲ ਮਾਲੀ} ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਧੁਣੀਆਂ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪੁਮਾਰਥ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵਸਨ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੧੧੫ ॥ ੩੪੨ ॥

ਤੇਰਾ ਜੋਗ ॥ ਸਬੈ ਝੁਠੁ ਮਾਨੋ ਜਿਤੇ ਜੰਤੁ ਮੰਤੁ ॥ ਸਬੈ ਫੋਕਟੰ ਧਰਮ ਹੈ ਭਰਮ ਤੰਤੁ ॥

ਬਿਨਾ ਏਕ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਸਬੈ ਹੈ ॥

ਬਿਨਾ ਏਕ ਨਾਮੰ ਨ ਕਾਮੰ ਕਬੈ ਹੈ ॥ ੧੧੬ ॥ ੩੪੩ ॥

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਜੰਤੁ ਤੇ ਮੰਤੁ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਝੁਠ ਮੰਨੇ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਤੁ ਭਰਮ ਹਨ। ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਰਾਸ ਹਨ। ਇਕ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਕਦੇ (ਭੀ ਕੁਝ) ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧੬ ॥ ੩੪੩ ॥

ਤੇਰਾ ਜੋਗ ॥ ਕਰੇ ਮੰਤੁ ਜੰਤੁ ਜੁ ਪੈ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ॥

ਦਰੇ ਦੁਾਰ ਭਿੱਛਿਆ ਭੁਮੈ ਨਾਹਿ ਕੋਈ ॥

ਧਰੈ ਏਕ ਆਸਾ ਨਿਰਾਸੇ ਰਮਾਨੈ ॥

ਬਿਨਾ ਏਕ ਕਰਮੰ ਸਬੈ ਭਰਮ ਜਾਨੈ ॥ ੧੧੭ ॥ ੩੪੪ ॥

ਮੰਤੁ ਜੰਤੁ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜੋਕਰ (ਮਨੋਰਥ) ਸਿਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। (ਤਾਂ ਜੰਤੁ ਮੰਤੁ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਕੋਈ (ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ) ਝੁਠੇ ਉਤੇ ਭਿੱਛਿਆ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ। {ਰਮਾਨ} ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋਕੇ ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਧਰੇ। ਇਕ (ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਰੂਪ ਜਾਨ ਲਵੇ ॥ ੧੧੭ ॥ ੩੪੪ ॥

ਸੁਨਯੋ ਜੋਗ ਬੈਨੰ ਨਰੇਸੰ ਨਿਧਾਨੰ ॥ ਭੁਮਿਯੋ ਭੀਤ ਚਿਤੰ ਕੁਪਯੋ ਜੇਮ ਪਾਨੰ ॥

ਤਜੀ ਸਰਬ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਚਿਤਾਨੰ ॥

ਪੁਨਰ ਉੱਚਰੇ ਬਾਚ ਬੰਧੀ ਬਿਧਾਨੰ ॥ ੧੧੮ ॥ ੩੪੫ ॥

ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਨੇ (ਮਛਿੰਦਰ) ਜੋਗੀ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਿਆ । (ਤਦ) ਨਾਲ (ਉਸਦਾ) ਚਿਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ {ਭ੍ਰਮਿਯੋ} ਹਿੱਲ ਗਿਆ (ਤੇ) ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਹਿੱਲਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੀ ਆਸਾ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਤ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਬੱਧੀ ਹੋਏ ਬੰਧਾਨ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ॥੧੧੮॥੩੪੫॥

ਰੋਗਾ ਜੋਰ ॥ ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਸੁਨਿ ਮੋਨਿ ਰਾਜੇ ॥ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਸਾਜੇ ॥
ਕਛੂ ਦੇਹ ਮੰਤੰ ॥ ਕਹੇ ਤੋਹਿ ਬੱਤੰ ॥੧੧੯॥੩੪੬॥

ਹੇ ਮੋਨੀ ਰਾਜੇ ! ਸੁਣੋ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਸਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਨ । ਕੁਝ (ਉਹ) ਸਿਖੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ (ਆਪਨੇ ਮਨ ਦੀ) ਬਾਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥੧੧੯॥੩੪੬॥

ਦੋਉ ਜੋਰ ਜੁੱਧੰ ॥ ਹਠੀ ਪਰਮ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥
ਸਦਾ ਜਾਪ ਕਰਤਾ ॥ ਸਬੈ ਸਿੰਧ ਹਰਤਾ ॥੧੨੦॥੩੪੭॥

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜੁਧ ਵਿਚ ਜੋਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । (ਜੋ) ਹਠੀ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੇ ਸਨ । ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ॥੧੨੦॥੩੪੭॥

ਅਰੀਲੇ ਅਰਾਰੇ ॥ ਹਠੀਲੇ ਜੁਝਾਰੇ ॥
ਕਟੀਲੇ ਕਰੂਰੰ ॥ ਕਰੈ ਸਤ੍ਰ ਚੂਰੰ ॥੧੨੧॥੩੪੮॥

ਵੈਰ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਵੈਰੀ ਸਨ । ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਲੜਾਕੇ ਜੈਧੇ ਸਨ । ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕੀਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸਨ । (ਜੋ) ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ॥੧੨੧॥੩੪੮॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰ ॥ ਚਉਪਈ ॥
ਇਨ ਜੀਤਿ ਸਕੋ ਨਹਿ ਭਾਈ ॥ ਤਉ ਮੈ ਜਰੋ ਚਿਤਾਹਿ ਜਰਾਈ ॥

ਮੈ ਇਨ ਕਹਿ ਮੁਨਿ ਜੀਤ ਨ ਸਾਕਾ ॥
ਅਬ ਮੁਰ ਬਲ ਪੌਰਖ ਸਬ ਥਾਕਾ ॥੧੨੨॥੩੪੯॥

ਹੈ ਭਾਈ ! ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਿਖਾ ਬਾਲਕੇ ਸੜਦਾ ਹਾਂ (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਜੋਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ (ਕੁਝ) ਥਕ ਗਿਆ ਹੈ ॥੧੨੨॥੩੪੯॥

ਸਭਾਂਤ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਸਭ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਾ ॥
ਸਭ ਰੂਪ ਬਡੋ ਬਰਿਆਰੂ ॥ ਮੈ ਜੀਤੋ ਇਹ ਸਬ ਸੰਸਾਰੂ ॥੧੨੩॥੩੫੦॥

(ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । (ਫਿਰ) ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਗਟ (ਹੀ ਇਹ) ਕਥਨ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਭਾ ਹੀ

ਬਲਵਾਨ ਹਾਂ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੧੨੪॥੩੫੦॥

ਜਿਨਿ ਮੋਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ ॥ ਤਿਨ ਮੁਹਿ ਜਾਨੁ ਠਗਉਰੀ ਲਾਈ ॥

ਏ ਦੈ ਬੀਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰਾ ॥ ਇਨ ਜੀਤੇ ਜੀਤੇ ਸੰਸਾਰਾ ॥੧੨੪॥੩੫੧॥

ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮਾਨੋ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ (ਕੋਈ) ਠਗੋਲੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । (ਕਿ) ਇਹ ਦੋ ਜੋਧੇ ਬੜੇ ਹੀ ਬਲਿਵਾਨ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਣ (ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ) ਸੰਸਾਰ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੪ ॥ ੩੫੧ ॥

ਅਬ ਮੋ ਤੇ ਏਈ ਜਿਨਿ ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਮੁਨਿ ਮੋਹਿ ਕਥਾ ਸਮਝਾਈ ॥

ਅਬ ਮੈ ਦੇਖ ਬਨਾਵੈ ਚਿਖਾ ॥ ਪੈਠੋ ਬੀਚ ਅਗਨਿ ਕੀ ਸਿਖਾ ॥੧੨੫॥੩੫੨॥

ਹੁਣ ਮੈਥੋਂ ਏਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ । ਮੁਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਕਥਾ ਕਹਿ ਸਮਝਾਈ ਹੈ । ਵੇਖੋ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਚਿਖਾ ਬਨਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । (ਫਿਰ) ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੨੫ ॥ ੩੫੨ ॥

ਚਿਖਾ ਬਨਾਇ ਸਨਾਨਹਿ ਕਰਾ ॥ ਸਬ ਤਨ ਬਸਤੁ ਤਿਲੋਨਾ ਧਰਾ ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲੋਗ ਹਟਕਿ ਕਰਿ ਰਹਾ ॥

ਚਟਪਟ ਕਰਿ ਚਰਨਨ ਭੀ ਗਹਾ ॥੧੨੬॥੩੫੩॥

(ਪਹਿਲੇ) ਚਿਖਾ ਬਣਵਾਈ, (ਫਿਰ) ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ । (ਅਤੇ) ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸਾਰੇ {ਤਿਲੋਨਾ} ਬਸੰਤੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ ਧਾਰ ਲਏ ਹਨ । (ਸਾਰੇ) ਲੋਕੀ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹਟਕ ਕਰਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਟਕਿਆਂ ਭੀ ਹਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤੇ) ਚਟਪਟ (ਨਾਥ) ਭੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੧੨੬॥੩੫੩॥

ਹੀਰ ਚੀਰ ਦੈ ਬਿਧਿ ਵਤ ਦਾਨਾ ॥ ਮੱਧਿ ਕਟਾਸ ਕਰਾ ਅਸਥਾਨਾ ॥

ਭਾਂਤ ਅਨਕ ਤਨ ਜੁਲ ਜਰਾਈ ॥

ਜਰ ਤਨ ਭਈ ਜੁਲ ਸੀਅਰਾਈ ॥੧੨੭॥੩੫੪॥

ਹੀਰੇ (ਆਦਿਕ ਗਹਣੇ ਤੇ) ਕਪੜੇ, ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ (ਵੰਡ) ਦਿੱਤੇ ਹਨ । (ਫਿਰ) ਕਟਾਸ (ਰਾਜ ਦੇ) ਵਿਚਾਲੇ (ਚਿਖਾ ਦੀ) ਜਗ੍ਹਾਂ ਬਨਾਈ । ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਨਾਲ) ਅੱਗ ਨੂੰ (ਪਗਟ ਕਰਕੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੜ ਜਾਨ ਮਗਰੋਂ ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਕਰਕੇ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥ ੧੨੭ ॥ ੩੫੪ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਾਰਸ ਰਾਇ ॥ ਕਰ ਆਪ ਅਗਨਿ ਜਰਾਇ ॥

ਸੇ ਭਈ ਸੀਤਲ ਜੁਲ ॥ ਅਤਿ ਕਾਲ ਰੂਪ ਕਰਾਲ ॥੧੨੮॥੩੫੫॥

ਪਾਰਸ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਆਪਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਾਲਕੇ (ਚਿਖਾ ਨੂੰ ਲਾਂ ਲਈ। ਪਰ) ਉਹ ਅੱਗ (ਬੁੱਝਕੇ) ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ। (ਜੇ ਅੱਗ) ਬੜੀ ਹੀ ਡਰਾਉਣੀ ਕਾਲ ਰੂਪ ਸੀ ॥ ੧੨੮ ॥ ੩੫੫ ॥

ਤਬ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਨਿਕਾਰਿ ॥ ਅਤਿ ਜੁਲਤ ਰੂਪ ਅਪਾਰਿ ॥

ਤਬ ਕੀਅਸ ਆਪਨ ਦਾਹ ॥ ਪੁਰ ਲਖਤ ਸਾਹਨ ਸਾਹ ॥੧੨੯॥੩੫੬॥

ਤਦ (ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜੀ ਨੇ) ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਕੱਢ ਕਰਕੇ (ਚਿਖਾ ਬਾਲ ਲਈ। ਜੋ) ਅੱਗ ਬੜੇ ਹੀ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਤਦ (ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ) ਆਪਨੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਦਾਹ ਕਰ ਲਿਆ। (ਜੋ ਪਾਰਸ ਨਾਥ) ਪੂਰਾ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ ॥੧੨੯॥੩੫੬

ਤਬ ਜਰੀ ਅਗਨਿ ਬਿਸੇਖ ॥ ਤਿਣ ਕਾਸ੍ਰ ਘਿਰਤ ਅਸੇਖ ॥

ਤਬ ਜਰਯੋ ਤਾਮਹਿ ਰਾਇ ॥ ਭਏ ਭਸਮ ਅਦਭੁਤ ਕਾਇ ॥੧੩੦॥੩੫੭॥

ਤਦ ਫਿਰ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਲ ਪਈ। (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਕੱਖ, ਲਕੜਾਂ ਤੇ ਘਿਉ (ਆਦਿਕ) ਅਗਿਣਤ (ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਖਾ ਲਟ-ਲਟ ਕਰਕੇ ਮੱਥ ਪਈ) ਤਦ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ (ਪਾਰਸ ਨਾਥ) ਸੜ ਗਿਆ। (ਉਸਦੀ) ਅਚਰਜ ਦੇਹ (ਸੜਕੇ) ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥ ੧੩੦ ॥ ੩੫੭ ॥

ਕਈ ਦਿਯੋਸ ਬਰਖ ਪੁਮਾਨ ॥ ਸਲ ਜਰਾ ਜੋਰ ਮਹਾਨ ॥

ਭਈ ਭੂਤ ਭਸਮੀ ਦੇਹ ॥ ਧਨ ਧਾਮ ਛਾਡਯੋ ਨੇਹ ॥੧੩੧॥੩੫੮॥

ਕਈ ਦਿਨ ਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ, ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਜੋਰ (ਕਰਕੇ) ਮਹਾਨ {ਸਲ} ਦੁਖ (ਭੋਗਿਆ ਸੀ) ਫਿਰ ਚਿਖਾ ਵਿਚ) ਦੇਹ ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਹੋ ਗਈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੧੩੦ ॥ ੩੫੮ ॥

(ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜੋ ਬ੍ਰਿਧ ਉਮਰਾ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਦੁਖ ਭੋਗਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੁਖ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਸੜਕੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਭੋਗਨਾ ਪਵੇ)।

ਨੋਟ-ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਸ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਹਨ :-

- (੧) ਬਿਲਾਵਲ-ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ
- (੨) ਰਾਮਕਲੀ-ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੋਗ
- (੩) " ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿ
- (੪) " ਪੁਾਨੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਗ
- (੫) ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ-ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨਾਰ ।
- (੬) " ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬਾਚਨ
- (੭) ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ-ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ ਕਰਤਾਰ
- (੮) ਕਲਿਆਨ-ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨਾ ਕਿਰਤਮ
- (੯) ਸੋਰਠਿ-ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੋ ਕਹਿ ਲਾਜ

ਇਹ ਨੌ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਖਿਆਲ-"ਮਿਤੁ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ" ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਬਿਸ਼ਨਪਦੇ ਹੋਰ ਵਾਧੂ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ਵਿਚ ਪਤਾ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

(੨) ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਖਿਆਲ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ-ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

(੩) ਰਾਮਕਲੀ ਆਦਿਕ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਖੋਜੀ ਸਜਨ ਉਥੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ।

(੪) ਹੁਣ ਅਖਰੀਂ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ :-

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ *ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥ ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਬੈ ਕਰਿ
 ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

*ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੇ ਬਨਾਏ, ਹੋਏ-'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ' ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ ।

†ਰਹਾਉ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ।

ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਜੋਗ ਕੇ ਮੰਜਨੁ ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ ॥
 ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਓ ॥ ੧ ॥
 ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦਾ ਦਯਾ ਛਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
 ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ ਹੁੰਬੋ ਤਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ॥ ੨ ॥
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ ਮੋਹੋ ਨ ਮਨ ਸੇ ਲਯਾਵੈ ॥
 ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੇ ਦਰਸੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

{ ਸਦਨ=ਘਰ ॥ ਜਤ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖਨ ਦਾ ਨਾਮ ਜਤੁ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਤੁ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਮੰਜਨ=ਇਸਨਾਨ ॥ ਜੋਗ=ਪਤੰਜਲਿ ਰਿਖਿ ਦਾ ਦਸਿਆ ਹੋਯਾ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਏਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜੋਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਵਿਚ ਲੀਣ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋਗ ਹੈ ॥ ਨਖਨ=ਨਹੁੰ ॥ ਨੇਮ=ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਪ੍ਰਣ। (੨) ਜੋਗ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ, ਅਰਥਾਤ ਤਪ, ਸੰਤੋਖ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਵਿਦਯਾਭਿਆਸ ਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਨੇਮ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। (੩) ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨੇਮ ਹੈ ॥ ਗਿਆਨ=ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਜਾਣਨਾ ॥ ਆਤਮ=ਮਨ ॥ ਨਾਮ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਬਿਭੂਤ=ਸਾਹ ॥ ਅਲਪ=ਥੋੜਾ ॥ ਸੁਲਪ ਸੀ=ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ॥ ਤਨ=ਸਾਥ, ਨਾਲ ਹੁੰਬੋ=ਹੋ ਜਾਓ ॥ ਸੀਲ=ਸਿਸਟਾਚਾਰ (੨) ਪਤਿਬਤ ਧਰਮ। (੩) ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ। (੪) ਕ੍ਰਿਤੰਗਯਤਾ। (੫) ਸਾਂਤਿਭਾਵ ॥ ਸੰਤੋਖ=ਸਬਰ, ਲੋਭ ਦਾ ਤਿਆਗ ॥ ਆਤਮ ਤਤ=ਆਪਨੇ ਆਪ ਦੀ {ਤਤੁ}

ਅਸਲੀਅਤ, ਆਪਨਾ ਅਸਲ ਰੂਪ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ॥ ਕਹ=ਨੂੰ ॥
 ਹੇ ਮਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਦਾਸ ਰਹੁ। (ਅਰਥਾਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖ)। ਜਤ ਦੀਆਂ ਜੱਟਾਂ, ਜੋਗ ਦਾ ਇਸਨਾਨ ਅਤੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨੌਹ ਵਧਾ ਲੈ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਬਨਾਕੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ ਦੇਹੁ, ਅਤੇ ਨਾਮ (ਜਪਨਾ ਹੀ ਪਿੰਡੇ ਪੁਰ) ਸਾਹ ਲਾਓ ॥ ੧ ॥ ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਸੈਣਾ, ਦਯਾ ਤੇ ਖਿਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ (ਧਾਰਨ ਕਰ), ਸੀਲ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੁ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾ-ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਅਤੀਤ ਹੋਕੇ ਰਹੁ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਲੋਭ, ਹਠ ਤੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ (ਕਦੇ ਭੀ) ਨਾ ਲਿਆਓ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖੋਗਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ [ਵਾਹਿਗੁਰੂ] ਨੂੰ ਪਾਲਵੇਂਗਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਓ ॥

ਬਿਨਾਂ ਦੇ
ਉਥੇ ਇਸ
ਹੀ ਹਨ।
ਬਿਲਾਵਲ
ਹਿਬ ਜੀ
ਜੀਤਾ ਖੋਜੀ
ਕਰਿ
ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਪਹਿਲੀ

ਸਿੰਝੀ ਸਾਚ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ ਧਿਆਨ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਓ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਤਾਤੀ ਗਹੁ ਆਤਮ ਬਸਿ ਕਰ ਕੀ ਭਿੱਛਾ ਨਾਮ ਅਧਾਰੰ ॥
 ਬਾਜੇ ਪਰਮ ਤਾਰ ਤਤੁ ਹਰਿ ਕੋ ਉਪਜੈ ਰਾਗ ਰਸਾਰੰ ॥ ੧ ॥
 ਉਘਟੈ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਰੰਗਿ ਅਤਿ ਗਿਆਨ ਗੀਤ ਬੰਧਾਨੰ ॥
 ਚਕਿ ਚਕਿ ਰਹੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਛਕਿ ਛਕਿ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨੰ ॥੨॥
 ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ ਭੇਸੁ ਸੰਜਮ ਕੋ ਜਾਪ ਸੁ ਅਜਪਾ ਜਾਪੇ ॥
 ਸਦਾ ਰਹੈ ਕੰਚਨ ਸੀ ਕਾਯਾ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਬਯਾਪੇ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

ਸਿੰਝੀ=ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਸਿੰਝ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਕਪਟ=ਅਕਪਟਤਾ, ਨਿਰਛਲਤਾ, ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ॥ ਕੰਠਲਾ=ਰੁਦਾਖ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦਾ ਕੰਠਾ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਸਾਧੂ ਗਲ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ਤਾਤੀ=ਤੰਤ੍ਰੀ ਕਿੰਗਰੀ, ਇਕ ਦੋ ਤਾਰਾ ਵਾਜਾ ॥ ਅਧਾਰੰ=ਝੋਲੀ ॥ ਉਘਟੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾਨ ਤਰੰਗ=ਤਾਨ ਦੀ ਲਹਿਰ, ਆਰੋਹੀ ਅਵਰੋਹੀ ਤਾਨ ਦਾ ਆਲਾਪ ॥ ਖੜਜ (ਸਾ) ਤੋਂ ਨਿਖਾਦ (ਨੀ) ਤੱਕ ਸੁਰ ਦਾ ਜਾਣਾ ਅਰੋਯੇ ਤਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਖਾਦ (ਨੀ) ਤੋਂ ਖੜਜ (ਸਾ) ਵੱਲ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਵਰੋਹੀ ਤਾਨ ਹੈ ॥ ਛਕਿ=ਸੋਭਾ ਨਾਲ ॥ ਛਕਿ=ਸੁੰਦਰ ਹੋਕੇ ॥ ਬਯੋਮ=ਅਕਾਸ ॥ ਬਿਮਾਨੰ=ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਉਡਨ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ॥ ਸੰਜਮ=ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ॥ ਅਜਪਾ ਜਾਪ=ਜੀਭ ਤੇ ਸ਼ਾਸ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾ ਕੇਵਲ ਚਿੰਤਬਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਪ ॥ (੨) ਯੋਗ ਮਤਾਨੁਸਾਰ 'ਹੰਸ ਗਾਯਤੀ' ਜੋ ਸ਼ਾਸ ਸ਼ਾਸ 'ਹੰਸ' ਅਤੇ 'ਸ' ਅੱਖਰ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ ॥ ਸੀ=ਜੇਹੀ ॥ ਕਰ=ਹੱਥ

ਹੇ ਮਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਗ ਕਮਾਓ । ਸੱਚ ਸਿੰਝੀ ਹੈ, ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਹੋਣਾ) ਕੰਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਿਆਨ (ਧਾਰਨਾ ਹੀ) ਬਿਭੂਤੀ ਚੜਾਓ । (ਜੋ) ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਏਹ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿੰਗਰੀ ਫੜ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਿੱਛਾ (ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਧਾ ਨੂੰ) ਝੋਲ ਬਨਾਓ, (ਜੋ) ਹਰਿ ਤਤੁ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਇਸਦੀ) {ਪਰਮ} ਸੁੰਦਰ ਤਾਰ ਵਜੇਗੀ, (ਜਿਸਤੋਂ) {ਰਾਗ}* ਪ੍ਰੇਮ (ਰੂਪ) ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧ ॥ (ਜੋ) {ਰੰਗਿ} ਪ੍ਰੇਮੀ (ਹੋਣਾ ਹੈ, ਏਹੋ) ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜੋ) ਗਿਆਨ (ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਏਹ) ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੰਧਾਨ ਹਨ (ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਮਨੀ {ਚਕਿ} ਵੇਖਕੇ {ਚਕਿ} ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਬਿਮਾਨਾਂ (ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ) ਅਕਾਸ

*ਰਾਗ ਵਿਚ ਸੁਲੋਸਾਲੰਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਰੰਗ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ ।

... ਰਹੇ ਹਨ ...
 ... ਅਤੇ (ਜੋ) ...
 ... ਵੇਹ ਸਦਾ ਸੋ ...
 ... ਮੁਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ...
 ... ਪਾਤ ...
 ... ਕਹਾ ਮੋ ...
 ... ਕਹਾ ...
 ... ਕਹ ...
 ... ਕੇਵਲ ਕ ...
 ... ਕ ...
 ... ਦੂਖ ...
 ... ਦੂਖ ...
 ... ਪਰਮ ਪੁਰਖ ...
 ... ਚੇਤ ॥ ਔਰ ...
 ... ਪਰ ...
 ... ਕੰਠਾ ...
 ... ਮਾਰਣਾ, ...
 ... ਦੀ ਚੋਰੀ, ...
 ... ਪਰ (੧) ਗ ...
 ... ਪਰ ਇਸ ...
 ... ਹਨ ॥ ...
 ... ਪਾਗੋ ...
 ... ਪਾਣੀ ...
 ... ਕੇ ਤੇ ...
 ... (ਆਪ ਨੂੰ) ਉ ...
 ... ਦੇ ਸਾਦਾ ਨੂੰ ...
 ... ਭਰਮ ...
 ... ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ...
 ... ਜਿਸ ਕਰਕੇ ...

ਵਿਚ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ਮਨ (ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ) ਉਪਦੇਸ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਨੂੰ (ਧਾਰਨਾ) {ਭੇਸ} ਭੇਖ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜੋ) ਅਜਪਾ ਜਾਪ (ਦਾ ਕਰਨਾ) ਹੈ, ਏਹੋ ਜਾਪ ਹੈ। ਐਸਾ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ) ਦੇਹ ਸਦਾ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਰਹੇਗੀ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਬਿਆਪੇਗਾ। (ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ) ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਪ੍ਰਾਨੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਗ ਲਾਗੇ ॥ ਸੰਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ ਨਿੰਦਾ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਸੁਚਿਤ ਹੋ ਜਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਐਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ ਪਸੁ ਤੋਹਿ ਪਰਬੋਧ ਨ ਲਾਗੇ ॥

ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਿਯਨ ਕਹ ਕਬਹੁ ਬਿਖੈ ਰਸ ਤਯਾਗੇ ॥ ੧ ॥

ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥

ਸੰਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੇ ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੇ ॥ ੨ ॥

ਜਾਤੇ ਦੁਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੇ ॥

ਜੇ ਸੁਖ ਚਾਹੇ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੈ ਤੈ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਪਾਗੇ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ॥ ਪਗ=ਚਰਨੀ ॥ ਸੁਚਿਤ=ਸੁਚੇਤ ॥ ਐਰਨ=ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ॥ ਪਸੁ=ਅਗਿਆਤ ਪੁਰਸ, ਪਸੁ ਵਰਗਾ ਬੇਸਮਝ ॥ ਪਰਬੋਧ=ਉਪਦੇਸ਼ ॥ ਸਿੰਚਤ=ਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਅਨੁਰਾਗੇ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ॥ ਸੰਗ੍ਰਹੁ=ਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ॥ ਪਰਮ ਪਾਪ=ਮਹਾਂ ਪਾਪ, (੧) ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਣਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਾਰਣਾ, ਧੀ ਜਾਂ ਭੈਣ ਦਾ ਮਾਰਨਾ। (੨) ਧੀ-ਭੈਣ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲੈਣਾ। (੩) ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਅਤੇ ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਦਾ ਗਮਨ ਇਹ ਚਾਰੇ ਕਰਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹਨ। ਪਰ (੧) ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਕੁਠੇ ਦਾ ਵਰਤਨਾ, (੨) ਕੇਸਾਂ ਜਾਂ ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਕਟਾਨਾ। (੩) ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ। (੪) ਤਮਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਕਰਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹਨ ॥ ਤਾਗੇ=ਤੱਗਯ ਹੋਵੇ, ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ। (੨) ਛੁਟ ਜਾਓਗੇ ॥ ਰਸ=ਪ੍ਰੇਮ ॥ ਪਾਗੇ=ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਓ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀਓ ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗ ਜਾਓ। ਮੋਹ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਕੀ ਸੈ ਰਹੇ ਹੋ ? ਕਦੇ ਤਾਂ ਜਾਗਕੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ? ਹੇ ਬੇਸਮਝ ! ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਤੈਨੂੰ (ਆਪ ਨੂੰ) ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਿਆ ਸਿੰਜਦਾ ਹੈ ? ਕਦੇ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹੁ ॥੧॥ (ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ) ਨਿਰਾ ਕਰਮ (ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਭਰਮ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਣ ਲਵੇ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ, ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਕਠਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਓ। ॥੨॥ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੋਹੇਗਾ, (ਉਸ) ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਦੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ

ਹੋਵੇ, (ਅਰਥਾਤ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੋ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਮਿਲੇਗਾ) ਜੇਕਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਓ ॥੩॥੩॥

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ* ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ॥ ੧੦ ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਜੂ ਤੋ ਕਹ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ ॥
 ਨੀਲ ਕੰਠ ਨਰ ਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਨੀਲ ਬਸਨ ਬਨਵਾਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸਰ ਸੁਆਮੀ ਪਾਵਨ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ ॥
 ਮਾਧਵ ਮਹਾ ਜੋਤਿ ਮਧ ਮਰਦਨ ਮਾਨ ਮੁਕੰਦ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੧ ॥
 ਨਿਰ ਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਨਿੰਦਾ ਬਿਨੁ ਨਿਰਬਿਖ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੀ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਕਾਲ ਤੈ ਦਰਸੀ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨ ਕਾਰੀ ॥ ੨ ॥
 ਧਨਰ ਪਾਨ ਧ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਧਰਾ ਧਰ ਅਨਿਬਿਕਾਰ ਅਸਿਧਾਰੀ ॥

ਹੈ ਮਤਿ ਮੰਦ ਚਰਨ ਸਰਨਾਗਤਿ ਕਰ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥੩॥੧॥੪॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਮ ਹੈ । ਹੇ ਨੀਲ ਕੰਠ ! ਹੇ ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰੈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਨਰਾਇਣ ! ਹੇ ਨੀਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਬਨਵਾਰੀ ! ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ! ਹੇ ਪਰਮੇਸਰ ! ਹੇ ਸੁਆਮੀ ! ਹੇ ਪਾਵਨ ! ਹੇ ਪੈਣ ਅਹਾਰੀ ! ਹੇ ਮਾਧਵ ! ਹੇ ਵਡੀ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਮਧ ਮਰਦਨ ! ਹੇ ਮਾਨ ਮਰਦਨ ! ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ! ਹੇ ਮੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ॥੧॥
 ਹੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਬਿਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ! ਹੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ॥੨॥ ਹੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਨੁ ਰਖਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਧੀਰਜ ਦੇ ਮਾਨ ! ਹੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਮੈਂ ਮੰਦ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ (ਤੇਰੇ) ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ [ਓਟ ਵਿਚ] ਆਯਾ ਹਾਂ, (ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੂਪ) ਹਥ ਫੜਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ ਕਢ ਲਵੋ ॥੩॥੧॥੪॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ 'ਨੀਲ ਕੰਠ' 'ਨੀਲ ਬਸਨ' ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਨਿਰਗੁਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਬਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਏਹੀ ਨਾਮ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ 'ਇਕ ਅਕਾਲ ਬਿਨ ਦੁਜੇ ਕਵਨ' ਹੈ ? ਜਿਸਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਜੋ 'ਸਰਬ ਭੂਤ ਆਪ ਵਰਤਾਰਾ' ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ, ਅਤੇ ਹਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਭੀ ਉਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੇਂਹਦੇ ਹਨ।

* ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਦਾ ਵਰਨਣ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ-ਸਟੀਕ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਸਫਾ ੨੧੩ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ ।

ਰਾਗੁ ਕਲਿਆਣਿ* ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ ॥
 ਆਦਿ ਅਜੋਨ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਆਨਿ ਜਗਤ ਮੈ ਦਸਕ ਅਸੁਰ ਹਰਿ ਆਏ ॥
 ਅਧਕਿ ਪਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਸਭਨ ਕੱਹ ਆਪਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਕਹਾਏ ॥ ੧ ॥
 ਭੰਜਨ ਗੜਨ ਸਮਰਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਕਿਮ ਜਾਤਿ ਗਿਨਾਯੋ ॥
 ਤਾਤੇ ਸਰਬ ਕਾਲ ਕੇ ਅਸਿ ਕੋ ਘਾਇ ਬਚਾਇ ਨ ਆਯੋ ॥ ੨ ॥
 ਕੇਸੇ ਤੋਹਿ ਤਾਰਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਜੜ ਆਪ ਡੁਬਿਯੋ ਭਵ ਸਾਗਰ ॥
 ਛੁਟਿਹੋ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਬਹੀ ਗਹੇ ਸਰਨਿ ਜਗਤਾਗਰ ॥੩॥੧॥੫॥

{ ਕਰਤਾਰ=[ਕਰ+ਤਾਰ] ਜਿਸਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਰ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ॥
 ਕਿਰਤਮ=ਬਣੇ ਹੋਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ॥ ਹਰਿ=
 ਵਿਸ਼ਨੂ ॥ ਪਰਪੰਚ=ਆਡੰਬਰ, ਮਾਯਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣ ਲਈ
 ਪਸਰਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਪਰਪੰਚ ਹੈ ॥ ਸਰਬ ਕਾਲ=ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ, ਮਹਾਂ ਕਾਲ ॥ ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ ॥ ਘਾਇ=ਮਾਰ, ਵਾਰ ॥ ਜਗਤਾਗਰ [ਜਗਤ+
 ਅਕਾਰ] ਜਗਤ ਦੀ ਖਾਣ। (੨) ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥
 ਪ੍ਰਭੂ=ਵਿਸ਼ਨੂ ॥ ਤਾਤੇ=ਇਸ ਕਰਕੇ ॥ ਜੜ=ਮੂਰਖ ॥

ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ) ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਾਂ ਮੰਨੋ। (ਜੇ ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੁਨਾਂ
 ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, {ਤਿਹ} ਅਜੋਹੇ
 ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਣੋ। ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦਸ ਕੁ ਦੌਤ ਮਾਰ
 ਦਿਤੇ ਹਨ, (ਤਾਂ) ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਡੰਬਰ ਵਿਖਾਕੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ
 ਰੂਪ ਕਹਾਉਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ? ॥ ੧ ॥ (ਜੋ) ਸਦਾ ਹੀ ਭੰਨਨ ਤੇ ਘੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ
 ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ (ਰੂਪ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਕਰਕੇ,
 (ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤੇ ਖੜਗ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ (ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸੱਕਿਆ
 (ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਜੇ ਕਿਵੇਂ
 ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?) ॥ ੨ ॥ ਹੇ ਮੂਰਖ! (ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ) ਸੁਣ, (ਜੋ) ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ
 ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰੇਗਾ? ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਛੁਟੇਂਗਾ
 (ਜਦੋਂ ਤੂੰ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਨੂੰ ਫੜੇਂਗਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥

ਨੋਟ-ਜਦੋਂ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

*ਕਲਿਆਣ ਰਾਗ ਦਾ ਵਰਨਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ।

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ:—

ਖਿਆਲ* ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦॥ ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ॥
ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗ ਰਜਾਇਯਾ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾ ਦੇ ਰਹਣਾ॥
ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰੁ ਪਿਯਾਲਾ ਬਿੰਗੁ ਕਸਾਈਯਾ ਦਾ ਸਹਣਾ ॥
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੁ ਸਬਰੁ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆ ਦਾ ਰਹਣਾ॥੧॥੧॥੬॥

{ਨਿਵਾਸਾ=ਘਰਾਂ, ਮੰਦਰਾਂ ॥ ਬਿੰਗੁ=ਵਿੰਗ, ਟੇਢੀ ਫੁਰੀ ॥ ਸਬਰੁ=ਭੂਮਿ ਬਿਸਤਰਾ ॥}

(ਅਸਾਂ) ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਹਾਲ (ਭੀ ਜਾਕੇ) ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ! (ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ !)

ਤੇਰੇ (ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਸਿਆਲ ਵਿਚ) ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਉਪਰ ਲੈਕੇ (ਸੈਣਾ) ਰੋਗ (ਦੇ ਸਮਾਨ) ਹੈ, ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਵਸੋਬੇ (ਫਰਗਾ ਹੈ) । ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ਸੂਲ (ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਅਤੇ) ਪਿਆਲਾ (ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ) ਕਸਾਈਆਂ ਦੀ ਵਿੰਗੀ ਖੰਜਰ ਦਾ (ਵਾਰ) ਸਹਿਣਾ ਹੈ । ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਸੱਥਰ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੈ, (ਮਿੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ) {ਖੇੜਿਆ} ਸ਼ੈਰਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਭੱਠ (ਦੇ ਸਮਾਨ) ਹੈ ॥੧॥੧॥੬॥

ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ ਕਰਤਾਰ ॥

ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨੰਤਿ ਮੂਰਤਿ ਗੜ੍ਹਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਿੰਦ ਉਸਤਤਿ ਜਉਨ ਕੇ ਸਮ ਸਤ੍ਰੁ ਮਿਤ੍ਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਕਉਨ ਬਾਟ ਪਰੀ ਤਿਸੈ ਪਥ ਸਾਰੋਥੀ ਰਥ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥

ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ ਪੁਤ੍ਰੁ ਪੈਤ੍ਰੁ ਮੁਕੰਦ ॥

ਕਉਨ ਕਾਜ ਕਹਾਹਿਗੇ ਆਨ ਦੇਵਕਿ ਨੰਦ ॥ ੨ ॥

ਦੇਵ ਦੈਤ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਜਿਹ ਕੀਨ ਸਰਬ ਪਸਾਰ ॥

ਕਉਨ ਉਪਮਾ ਤੈਨ ਕੇ ਮੁਖ ਲੇਤ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥

{ ਬਾਟ=ਵਿਖੋਤਿ, ਮੁਸੀਬਤ ॥ ਪਥ=ਪਾਰਥ, ਅਰਜਨ ॥ ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ ॥
ਦੇਵਕਿ ਨੰਦ=ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵਕੀ' ਸੀ ॥ ਦਿਸਾ
ਵਿਸਾ=ਲਾਂਭਾ ਚਾਂਭਾ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਚਾਰੇ ਕੋਨੇ ॥ ਮੁਰਾਰ=ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ
ਵਾਲਾ, ਮੁਰ ਦਾ ਵੇਰੀ ॥ ਕੇਵਲ=ਇਕੋ ਇੱਕ ॥

ਇਕੋ ਇਕ ਕਾਲ ਹੀ (ਸਭ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੈ । (ਜੋ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ

*ਇਹ ਇਕ ਗੀਤ ਦਾ ਵਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਟੱਪਾ' ਜਾਂ 'ਸੱਦ' ਹੈ ।

ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਨਾਉਨ ਤੇ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਇਕ-ਸਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ-ਮਿਤ੍ਰ (ਜਿਸਦਾ) ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੇਹੜੀ ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਸੀ, (ਜੋ ਆਣਕੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਬ ਦਾ ਰਬਵਾਹੀ ਹੋਯਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦਾ (ਕੋਈ) ਮਾਂ ਪਿਉ, ਜਾਤਿ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਪੁੱਤੁ ਪੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਸਨੇ) ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਣਕੇ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਪੁੱਤੁ ਕਹਾਯਾ? ॥੨॥ ਜਿਸਨੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਲਾਂਭਾ ਚਾਂਭਾ(ਆਦਿ) ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ (ਇਹ) ਕੇਹੜੀ ਉਪਮਾ ਹੈ? (ਜੋ ਤੂੰ) ਮੂੰਹੋਂ (ਉਸਦਾ) ਨਾਮ 'ਮੁਰਾਰੀ' ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ? (ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਤੂੰ ਮੁਰਾਰੀ (ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਪਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ਯਥਾ.-

ਜਾਕੇ ਏਕ ਫਣੰਗ ਫਨਗੁ ਭਾਰ ਧਰਨੀ ਧਾਰੀ ਤਾਹਿ ਗਿਰਵਰਧਰ ਕਹੈ ਕਉਨੁ ਬਡਾਈ ਹੈ ? ਜਾਕੇ ਇਕ ਬਾਵਰੈ ਬਿਸੁ ਨਾਮੁ ਨਾਤ ਕਹਾਵੈ ਤਾਹਿ ਬਿਜਨਾਥ ਕਹੈ ਕਉਨੁ ਅਧਿਕਾਈ ਹੈ ? ਅਨਿਕ ਆਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰੇ ਤਾਹਿ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਕਹੈ ਕਉਨੁ ਸੇਭਤਾਈ ਹੈ ? ਜਾਨਤ ਉਸਤਤਿ ਅਹੁ ਕਰਤ ਹੈ ਨਿੰਦਾ ਮੂੜ ਐਸੇ ਅਰਾਧਬੇ ਤੇ ਮੇਨ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ॥'੫੫੬॥ (ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ+ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਕਹਾਏ ॥ ਸਿਧ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕਰ ਹਾਰੇ ਕਯੋਹੂੰ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਰਦ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਧਅ ਸੇ ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਹਾਰ ਹਠ ਛਾਡਿਓ ਤਦਪਿ ਧਿਆਨ ਨ ਆਏ ॥ ੧ ॥ ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਨੇਤਹ ਨੇਤ ਕਹਾਏ ਸੂਛਮ ਤੇ ਸੂਛਮ ਕਰ ਚੀਨੇ ਬਿਧਨ ਬਿਧ ਬਤਾਏ ॥ ੨ ॥ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸਭੈ ਸਜਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸਦਾਏ ॥

ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੇ ਜੇ ਹਰਿ ਸਰਣ ਸਿਧਾਏ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥

{ ਕਯੋਹੂੰ=ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ॥ ਦੇਖਸ=ਦਰਸ਼ਨ ॥ ਹਾਰ=ਵਾਲਿਆਂ ॥ ਸੂਛਮ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੀਕ, ਪੁਮਾਣੂ ਸਮਾਨ, ਵਾਲ ਦੀ ਨੰਕ ਦੇ ਸੈਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਤੁੱਲ ॥ ਬਿਧਨ=ਵਡਿਆਂ ਤੇ ॥ ਬਿਧ=ਵੱਡਾ ॥ ਸਦਾਏ=ਕਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ਸਿਧਾਏ=ਗਏ ਹਨ ॥ ਤੇ=ਉਸਨੂੰ ॥

ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜਿਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ) ਸਿਧ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ੨ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, (ਪਰ) ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਨਾਰਦ, ਬਿਆਸ, ਪਰਾਸਰ ਤੇ ਧਰੁਹ ਵਰਗੇ (ਭਗਤ) ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ (ਜਿਸਦਾ) ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੇਰੇ ਟੀਕਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੇ ਸਫਾ ੩੧੩ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ।

ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਠ ਫੁਡ ਵਿੱਤਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਵੇਰ ਭੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਦਾਨਵ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਬੀਕ ਤੋਂ ਬੀਕ ਕਰਕੇ (ਓਹੀ) ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ (ਭੀ ਓਹੀ) ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ (ਆਦਿਕ) ਸਭ ਕੁਝ (ਜਿਸਨੇ) ਬਨਾਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ (ਰੂਪ) ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹਨ, ਜੋ (ਪੁਰਸ਼ ਉਸ) ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥

ਰਾਗ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ* ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਏਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋਨ ਚਿਨਾਰ ॥
 ਭੰਜਨ ਗੜਨ ਸਮਰਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਹਾ ਭਇਓ ਜੋ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕਰ ਬਹੁ ਬਿਧ ਸਿਲਾ ਪੁਜਾਈ ॥
 ਪ੍ਰਾਨ ਬਕਿਓ ਪਾਹਿਨ ਕਹ ਪਰਸਤ ਕਛੁ ਕਰ ਸਿਧ ਨ ਆਈ ॥ ੧ ॥
 ਅਛਤ ਧੁਪ ਦੀਪ ਅਰਪਤ ਹੈ ਪਾਹਨ ਕਛੁ ਨ ਖੈ ਹੈ ॥
 ਤਾ ਮੈ ਕਹਾਂ ਸਿਧ ਹੈ ਰੇ ਜੜ ਤੋਹਿ ਕਛੁ ਬਰਦੈ ਹੈ ॥ ੨ ॥
 ਜੋ ਜਿਯ ਹੋਤ ਤੋ ਦੇਤ ਕਛੁ ਤੁਹਿ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰ ॥
 ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ ਯੋ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੯ ॥

{ ਚਿਨਾਰ=ਪਛਾਣਿਆ ॥ ਹਿਤ=ਪ੍ਰੇਮ ॥ ਸਿਲਾ=ਸਿਵਲਿੰਗ ਜਾਂ ਠਾਕਰ ਆਦਿਕ }
 ਪੱਥਰ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਬਕਿਓ=ਪ੍ਰਾਣ ਬੱਕ ਗਏ, ਭਾਵ ਮਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ॥
 ਪਾਹਿਨ ਕਹ=ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ॥ ਪਰਸਤ=ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ॥ ਅਛਤ=ਚਾਵਲ ॥
 ਧੁਪ ਦੀਪ=ਆਰਤੀ ॥ ਸਿਧ=ਵਸਤੂ, ਜਿੰਦ ॥ ਬਢ=ਬਾਣੀ ॥
 ਕਰਮ=ਕ੍ਰਮ, ਸਰੀਰ ॥ ਕੇਵਲ=ਨਿਰੋਲ, ਸੁਧ ॥

ਉਸ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ) ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਹੀ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਕਰਤਾਰ (ਸਭ ਕੁਝ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਚਿਤ ਦੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਿਆਂ ੨ ਪ੍ਰਾਣ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ, (ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ) ਕੁਝ ਭੀ ਸਿੱਧੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਚਾਵਲ, ਧੁਪ ਤੇ ਦੀਵੇ (ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ) ਅਰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਪੱਥਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ! ਹੇ ਮੂਰਖ! ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਹੜੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, (ਜੋ) ਤੈਨੂੰ

*ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਮੇਰੇ ਟੀਕਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ ਦੀ ਤੀਜੀ ਪੱਥੀ ਦੇ ਸਫਾ ੭੩੧ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ।

ਕੜ 'ਵਰ' ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ੨ ॥ ਜੇ (ਪੱਥਰ) ਜੀਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ (ਜ਼ਰੂਰ) ਦੇਵੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਕਰਕੇ) ਵੀਚਾਰ ਲੈ। (ਕਿ) ਇਕੋ ਇੱਕ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸਰਣੀ (ਪਏ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈਹੈ ॥

ਚੰਦਹ ਲੋਕ ਜਾਹਿ ਬਸ ਕੀਨੇ ਤਾਤੇ ਕਹਾਂ ਪਲੈਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਉਬਾਰ ਨ ਸਕ ਹੈ ਜਾਕਰ ਨਾਮ ਰਟੈ ਹੈ ॥

ਬਹਮਾ ਬਿਸਨ ਰੁਦ ਸੂਰਜ ਸਸਿ ਤੇ ਬਸਿ ਕਾਲ ਸਬੈ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਬੇਦ ਕੁਰਾਨ ਪੁਰਾਨ ਸਬੈ ਮਤ ਜਾਕਰ ਨੇਤ ਕਹੈ ਹੈ ॥

ਇੰਦੁ ਫਨਿੰਦੁ ਮੁਨਿੰਦੁ ਕਲਪ ਬਹੁ ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਨ ਐਹੈ ॥ ੨ ॥

ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਨਿਯਤ ਸੇ ਕਿਮ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈਹੈ ॥

ਛੁਟ ਹੋ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਤਾਹਿ ਚਰਨ ਲਪਟੈਹੈ ॥੩॥੨॥੧੦॥

{ ਪਲੈਹੈ=ਭੱਜਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ॥ ਰਟੈ ਹੈ=ਜਪਦਾ ਹੈ ॥ ਰੁਦੁ=ਸ਼ਿਵਜੀ ॥
ਫਨਿੰਦੁ=ਸੋਸਨਾਗ ॥ ਕਲਪ=ਬਹਮਾ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ, ਜੋ ੪੩੨੦੦੦੦੦੦੦੦
ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹਮ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਇੰਦੁ ਰਾਜ ਭੋਗਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਯਥਾ—"ਚਉਦਹ ਇੰਦੁ ਵਿਣਾਸ ਕਾਲ ਬਹਮੇ ਦਾ ਇਕ ਦਿਵਸ ਖਿਤਾਵੈ(ਭਾਗੁ੧)

ਹਰਿ ਨਾਮ (ਜਾਪ ਤੋਂ) ਗੀਣਾ (ਕੋਈ ਭੀ ਮੱਤ ਤੋਂ) ਬਚਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ। ਜਦ (ਕਾਲ) ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ? ਰਾਮ ਤੇ {ਰਹੀਮ} ਮੁਹੰਮਦ (ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ (ਤੂੰ) ਜਪਦਾ ਹੈ। ਬਹਮਾ, ਬਿਸਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਮਾ (ਇਤਾਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਬੇਦ, ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਪੁਰਾਨ (ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੱਤ ਜਿਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ੨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਦੁ, ਮਹਾ ਮੁਨੀ ਤੇ ਸੋਸਨਾਗ (ਆਦਿਕ) ਬਹੁਤੇ ਕਲਪਾਂ (ਤਕ ਜਿਸਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਹ ਫੇਰ ਭੀ) ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸਦਾ (ਕੋਈ ਖਾਸ) ਰੂਪ ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ (ਤੂੰ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਯਾਮ ਸੁੰਦਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? (ਹੇ ਬੰਦੇ! ਤੂੰ) ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਛੁਟੇਂਗਾ, (ਜਦੋਂ ਤੂੰ) ਉਸ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਏਂਗਾ, (ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਏਂਗਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣੀ ਹੈ) ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥

ਨੋਟ—ਛਪੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ' ਸਵੱਯਾ ਨਹੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ੩੨ ਹੀ ਸਵੱਯੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਪਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ੩੩ ਸੁੱਯੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਸੁੱਯੇ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ੩੩ ਸੁੱਯੇ ਹੀ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕਈ ਇਕ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ੩੩ ਸੁੱਯੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾ: ਟੈ: ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਭੀ ੩੩ ਸੁੱਯੇ ਛਪ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ, ਦਾਸ ਨੇ ੩੩ ਸਵੱਯੇ ਹੀ ਟੀਕਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ ॥

ਸੁੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਸੁਯਾ ॥ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਠ ਆਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਪੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਠ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ ॥

ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਿਖਾਲਸ ਜਾਨੈ ॥ ੧ ॥

{ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ=ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। (੨) ਕਰਤਾਰ ॥
 { ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ=ਰਾਤ ਦਿਨ ॥ ਪੂਰਨ ਜੋਤ=ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ॥
 ਘਟਤ=ਹਿਰਦਾ ॥ ਨਿਖਾਲਸ=ਅਤਿਅੰਤ ਸੁਧ, ਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ ॥

ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਜਪੇ, ਅਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਨੋਤ ਨੂੰ) ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਨਾਂ ਲਿਆਵੇ। (ਜੋ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ) ਪੂਰਨ (ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ) ਪੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ [ਨਿਸਚਾ] ਬਣਾਵੇ, ਅਤੇ ਵਰਤ ਕਬਰਾ, ਮੜੀ-ਮਠ ਨੂੰ ਭੂਲਕੇ ਵੀ ਨਾਂ ਮੰਨੇ। ਤੀਰਥ (ਇਸਨਾਨ), ਦਾਨ (ਕਰਨਾ) ਦਯਾ (ਕਰਨੀ), ਤਪ (ਕਰਨਾ), ਸੰਜਮ (ਰਖਨਾ), ਇਕ (ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਪਿਛੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਂ ਪਛਾਨੇ। (ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਦੋਂ) ਪੂਰਨ ਦੀ ਜੋਤ [ਸਰੂਪ] ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨ-ਖਾਲਸਾ ਜਾਣੇਗਾ, (ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੇ ਪੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਾਲਾ ਹੈਕੇ, ਇਕ ਰਸ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਭਯਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਤਦੋਂ ਸਿਖ [ਖਾਲਸਾ] ਪੂਰਨ ਪਦ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੈਕੇ 'ਪੂਰਨ ਸਿਖ' ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥੧॥

ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤ ਬ੍ਰਤ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਜੈ ਹੈ ॥

ਦਾਨ ਦਯਾ ਦਮ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਜਤ ਬ੍ਰਤ ਸੀਲ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤ ਅਬੈ ਹੈ ॥
 ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦ ਅਨਾਹਦ ਆਪਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਖ ਅਭੈ ਹੈ ॥
 ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਅਰੇਖ ਜਰਾਰਦਨ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਹੈ* ॥ ੨ ॥

{ ਜਰਾਰਦਨ=ਬਿਧਾਵਸਥ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ, ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਬੁਢੇਪਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅੰਮਤ । (੨) ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ॥

(ਜੋ) ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਤ ਦੇ ਬ੍ਰਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਜਿਸਦਾ) ਮੁਢ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾਂ ਡੁੰਘਾਈ (ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ) ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਨੇ) ਦਾਨ, ਦਯਾ, ਦਮ, ਸੰਜਮ, ਨਿਯਮ, ਜਤ ਤੇ ਸੀਲ ਦਾ ਬ੍ਰਤ (ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜੋ) ਅਬਨਾਸੀ ਬ੍ਰਿਤਿ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, {ਅਨ+ਆਦ} ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ (ਤੇ ਸਦਾ) ਇਕ ਸਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜਿਸਦਾ) {ਆਪਿ} ਆਪਨਾ-ਆਪ ਦ੍ਵੈਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। (ਜਿਸਦਾ) ਰੂਪ ਹੀ ਅਰੂਪ, ਅਰੇਖ ਤੇ ਜਰਾਰਦਨ ਹੈ, (ਉਹ) ਦੀਨ ਦਿਆਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ) ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨ ॥

ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਖ ਮਹਾ ਪ੍ਰਭ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥
 ਪੂਰ ਰਹਯੇ ਸਭ ਹੀ ਘਟ ਕੈ ਪਟ ਤੱਤ ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ ਪ੍ਰਨਾਸੀ ॥
 ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜਗਾਦਿ ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭ ਫੈਲ ਰਹਯੇ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਬਾਸੀ ॥
 ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਆਦਿ ਅਜੇਨ ਅਜੈ ਅਬਨਾਸੀ ॥ ੩ ॥

{ ਜੋਤ=ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ, ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤੇ ਅਗਨੀ ਆਦਿਕ ॥ ਘਟ =ਸਰੀਰ । (੨) ਹਿਰਦਾ ॥ ਪਟ=ਤਖਤ । (੨) ਪੜ੍ਹਦਾ ॥ ਤੱਤ=ਪੰਜ ਤਤ੍ਵ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜਲ, ਤੇਜ, ਵਾਯੂ ਤੇ ਅਕਾਸ, ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹਨ । ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ=ਸਥਿਰਤਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਅਡੋਲ ਟਿਕਨ ਦੀ ਆਦਤ । (੨) ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵ ॥ ਪ੍ਰਨਾਸੀ=ਸੰਘਾਰ ਕਰਤਾ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਕਰ=[ਕ੍ਰਿਪਾ+ਆਕਰ] ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਣੀ, ਵਡਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ॥

* ਗੁਰਮਤ ਨੇਸ਼ਨਲ ਏਜੰਸੀ ਵਲੋਂ ਛਪੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਈ ਇਕ ਲਿਖਤ ਦੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਸ੍ਰੋਯਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੇ ਸ੍ਰੋਯੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ 'ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੋ' ਪਹਲਾ ਸ੍ਰੋਯਾ ਡਿਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦਾਸ ਨੇ ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਸੇ ਸ੍ਰੋਯੇ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(ਜੋ) ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਅਦੁਖ, ਅਭੇਖ ਤੇ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸਰੂਪ (ਵਾਲਾ) ਆਪ (ਹੀ ਸਭਨਾਂ) ਜੋਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜਿਸਨੇ) ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰਹੀ ਮੁੱਢ ਹੈਂ, ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ (ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ (ਸਭ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਣ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ! ਹੇ ਆਦ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜੋਨੀ ! (ਤੂੰ) ਨਾਂ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ॥ ੩ ॥

ਆਦਿ ਅਭੇਖ ਅਛੇਦ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ ॥
 ਦੀਨ ਦਿਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਸਤ ਸਦੈਵ ਸਭੈ ਘਟ ਛਾਯੋ ॥
 ਸੇਸ ਸੁਰੇਸ ਗਣੇਸ ਮਹੇਸੁਰ ਗਾਹਿ ਫਿਰੈ ਸੁਤਿ ਬਾਹ ਨ ਆਯੋ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਮੁੜ ਅਗੂੜ ਇਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤੈ ਕਿਹਿ ਕਾਜ ਕਹੋ ਬਿਸਰਾਯੋ ॥ ੪ ॥

{ ਭੇਦ=ਮਰਮ ॥ ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ ॥ ਸੁਰੇਸ=ਇੰਦੁ ॥ ਗਾਹਿ=ਦੁੰਢਦੇ (੨) }
 { ਵਿਚਾਰਦੇ । ਸੁਤਿ=ਵੇਦ ॥ ਅਗੂੜ=ਜੋ ਗੁਪਤ ਨਹੀ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ॥ }

(ਜੋ) ਪ੍ਰਭੂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਭੇਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਛੇਦ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ (ਜਿਸਦਾ) ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਦੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ (ਵਿਚ) ਫੈਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਸੇਸਨਾਗ, ਇੰਦੁ, ਗਣੇਸ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ (ਆਦਿਕ) ਵੇਦਾਂ ਦੁਆਰੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਫਿਰੇ ਹਨ, (ਪਰ ਜਿਸਦਾ) ਬਾਹ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਹੱਥ) ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ॥ ੪ ॥

ਅਚੁੱਤ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਦੈਵ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜਾਇ ਜਰਾ ਬਿਨੁ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਪਰੰਪਰ ਮਾਨੇ ॥
 ਸਿਧ ਸ੍ਰਯੰਭੂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਭੈ ਜਗ ਏਕ ਹੀ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਰੰਕ ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ ਹਰਿ ਤੈ ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਤੇ ਨ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੫ ॥

ਪੰਜੇ ਤੱਤ ਨਿਸਕ੍ਰਯ [ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਹੀਣ] ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਭਾਵ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਧਰਤੀ ਜਲ ਦਾ ਤੇ ਜਲ-ਵਾਯੂ ਦਾ, ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿਲਕੇ ਦੇਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ) ।

ਅਜਾਇ=ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ॥ ਜਰਾ=ਬੁਢੇਪਾ ॥ ਪਰੰਪਰ=ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਕ ਦੇ
 ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਜਾ । (੨) [ਪਰੰ+ਅਪਰ] ਪਰੇ ॥ ਸਿਧ=ਜ਼ਾਹਰ, ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਯੰਭੂ = ਆਪਣੇ
 ਆਪ ਹੋਣਾ ॥ ਰੰਕ = ਕੰਗਲਾ ॥ ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ = ਸੁੱਧ ਰੂਪ ॥

(ਜੋ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਂ-ਡਿੱਗਨ ਵਾਲਾ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਇਕ ਸਾਰ ਹੈ, (ਅਤੇ
 ਜੋ) ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਜੋ ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜਨਮ
 ਤੇ ਰਹਿਤ, ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਬਿਧਾਵਸਥਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ
 ਪਰੇ ਤੇ ਉਰੇ [ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ] ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਜੋ) ਅਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ
 ਹੈ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜੋ) ਇਕੋ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ
 ਹੈ । ਹੇ ਮਨ ਕੰਗਲੇ ! (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ, ਤੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਕਚਕੇ
 ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ॥ ੫ ॥

ਅੱਛਰ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਸੱਤ ਸਦੈਵ ਤੁਹੀ ਕਰਤਾਰਾ ॥
 ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲਿ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਸਬ ਕੈ ਸਦ ਪੇਟ ਕੈ ਪੋਖਨ ਹਾਰਾ ॥
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੁਹੂ ਮਿਲ ਭਾਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ ॥
 ਐਰ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ ਕਛੁ ਨਹਿ ਏ ਸੁਬਹਾਨ ਤੁਹੀ ਸਿਰਦਾਰਾ ॥ ੬ ॥

{ ਅੱਛਰ=ਅਛੱਲ, ਛਲ ਰਹਿਤ ॥ ਸਦ=ਹਮੇਸ਼ਾਂ ॥ ਨਿਦਾਨ= }
 { ਅੰਤ ॥ ਸੁਬਹਾਨ=ਅਚਰਜ ॥ ਸਿਰਦਾਰ=ਮਾਲਕ, ਸ਼ਾਮੀ ॥ }

ਹੈ ਕਰਤਾਰ ! (ਇਕ) ਤੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਛਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ
 ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸਾਰ ਸੱਤ ਹੈਂ । ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਪੇਟ
 ਨੂੰ ਸਦਾ (ਤੂੰਹੀ) ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਵੇਦਾਂ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਣ (ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ)
 ਵੇਦਾਂ (ਕੋਮਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ) ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ
 ਹੈ । (ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਏਹੋ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ):—ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ! ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਹੋਠ
 (ਕੋਈ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ (ਰਹੇਗਾ, ਇਕ) ਤੂੰਹੀ (ਸਭ ਦਾ) ਮਾਲਕ (ਹੋਵੇਗਾ) ॥ ੬ ॥

ਆਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਅਲੇਖ ਅਜੇਅ ਅਨਾਹਦ ਜਾਨਾ ॥
 ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਤੁਹੀ ਸਬਹੂੰ ਸਬ ਠੌਰਨ ਮੋ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥
 ਦਵ ਅਦੇਵ ਮਣੀਧਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਪਛਾਨਾ ॥
 ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਕੋ ਕਛੁ ਭੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੭ ॥

{ ਭੂਤ=ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਸਮਾ ॥ ਭਵਿਖ=ਅੱਗੇ ਐਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾ ॥ ਭਵਾਨ=ਵਰਤਰਿਹਾ ਸਮਾ ॥ }
 { ਅਦੇਵ=ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੁਰ ਦੋਂ ਤ ॥ ਮਣੀਧਰ=ਸੇਸਨਾਗ ॥ ਸਾਰਦ=ਸਰਸੁਤੀ ॥ }

(ਜੋ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਅਛੇਦ, ਅਭੇਦ ਅਲੇਖ ਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਇਕ

ਸਾਰ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭਨਾ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ
(ਮੇਰੇ) ਮਨ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ, ਦੈਤਾਂ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਨਾਰਦ ਤੇ ਸਰਸੁਤੀ ਨੇ ਸੱਦਾ
ਹੀ (ਤੈਨੂੰ) ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਹੈ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ !
(ਤੇਰੇ) ਭੇਦ ਨੂੰ (ਵੇਦ) ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ (ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ) ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੭ ॥

ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸੱਤ ਬਿਤ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੁਹੀ ਉਪਜਾਯੋ ॥

ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਭੂਤ ਭਵਾਨ ਵਹੀ ਠਹਰਾਯੋ ॥

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਨ ਪਾਯੋ ॥

ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ਅਗੂੜਿ ਇਸੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਹਿ ਕਹੋ ਕਿਹਿ ਆਨ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ੮ ॥

ਹੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਸਰੂਪ (ਵਿਚ) ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ! ਤੂੰਹੀ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ
ਹੈ। (ਜੋ) ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਦਾ {ਦੇਵ} ਸ਼ਾਮੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ
ਵਿਚ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜਗਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਹੈ, ਇਕ ਰਸ ਹੈ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, (ਪਰ) ਪਾਯਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ !
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ {ਅਗੂੜਿ} ਮਹਾਂ ਗੁਪਤ ਹੋਕੇ (ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਦਸੋ, ਤੈਨੂੰ
ਕਿਸਨੇ ਆਣਕੇ ਸੁਣਾਯਾ ਹੈ ? ॥ ੮ ॥ ਉਤਰ -

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹੀ ਧਰ ਨਾਗਨ ਸਿੱਧ ਪੁਸਿੱਧ ਬਡੋ ਤਪੁ ਕੀਨੋ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਬੈ ਗੁਨ ਗਾਇ ਬਕੇ ਪੈਤੇ ਜਾਇ ਨ ਚੀਨੋ ॥

ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਰ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਜਿਹਿ ਸੋ ਸਬ ਕੇ ਚਿਤ ਚੀਨੋ ॥

ਪੂਰ ਰਹੀ ਮਹਿ ਮੇ ਮਹਿਮਾ ਮਨ ਮੈ ਤਿਹਿ ਆਨ ਮੁਝੈ ਕਹਿ ਦੀਨੋ ॥ ੯ ॥

{ਮਹੀਧਰ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਢਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਨਾਗਨ=ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ॥ {ਮਹਿ=ਧਰਤੀ}।
ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਾਂ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਧ ਲੋਕਾਂ (ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ
ਪਾਉਣ ਲਈ) ਵੱਡਾ ਉਗ੍ਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ (ਧਰਮਾਂ
ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ, ਪਤਾਲ (ਦੀਆਂ) ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ (ਜਾਵ ਜੰਤੂ
ਹਨ), ਉਹ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ (ਦੇ ਹਾਲ) ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਮਹਿਮਾ (ਜੋ)
ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ (ਮਹਿਮਾ) ਨੇ (ਹੀ) ਆਣਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ
ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥ (ਕਿ):-

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਹਯੋ ਤਿਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਸਣੈ ਕਰਿ ਹਾਰੇ ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਪੁਰਾਨ ਬੀਚਾਰ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਕਥਾ ਧਅ ਸੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਜਾਮਲ ਤਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਉਚਾਰ ਤਰੀ ਗਨਿਕਾ ਸੇਈ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰ ਬੀਚਾਰ ਹਮਾਰੇ ॥੧੦॥

ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧ (ਭੀ) ਸਮਾਧੀਆਂ (ਲਗਾ) ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਸਿੰਮੁਤੀਆਂ, ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ) ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ (ਨਾਲ ਜਿਸਦੇ) ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। (ਸਭਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਥਾ (ਉਸਦੀ) ਅਗਾਧ ਹੈ, ਧਹ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਰਗੇ (ਭਗਤ ਤੇ) ਅਜਾਮਲ (ਵਰਗੇ ਪਾਪੀ ਉਸਨੇ) ਤਾਰੇ ਹਨ। (ਜਿਸ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਕੇ ਵੇਸਵਾ ਤਰ ਗਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਾਡੇ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ) ਅਧਾਰ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥

ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਸਿੱਧ ਸ੍ਰੂਪ ਸਭੇ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ॥

ਗੰਧਬ ਜੱਛ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਚਹੁ ਚਕ ਜਾਨਯੋ ॥

ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਅਰੁ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੁਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਨਯੋ ॥

ਚਿੱਤ ਅਗਯਾਨ ਸੁ ਜਾਨ ਸੁਯੰਭਵ ਕੋਨ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨਿਦਾਨ ਭੁਲਾਨਯੋ ॥੧੧॥

{ ਸਿਧ=ਮੁਕਤੀ ॥ ਨਾਗਨ=ਸੱਪਾਂ, ਪਤਾਲ ਵਾਸੀ ਜੀਵਾਂ ॥ ਕਾਨਿ=ਦਬਾਉ }
 ਹੇਠਾਂ ਆਕੇ, ਕਾਨ ਕਰਕੇ ॥ ਨਿਦਾਨ=ਕਾਰਣ ਸਬੱਬ ॥

(ਜੇ) ਪ੍ਰਭੁ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨਾਦ, ਅਗਾਧ, ਤੇ ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਸ੍ਰੂਪ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ, ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਸੱਪਾਂ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ (ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਲਾਂਭਾ-ਚਾਂਭਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ (ਆਦਿਕ) ਦੋਹਾਂ (ਪਾਸਿਆਂ) ਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਚਿੱਤ! ਉਸ ਸੁਯੰਭੁ ਨੂੰ ਜਾਣ (ਤੂੰ) ਕਿਸ ਦੀ ਕਾਣ ਦੇ ਸਬੱਬ (ਉਸਨੂੰ) ਭੁਲਾ ਬੇਠਾ ਹੈਂ? ॥ ੧੧ ॥

ਕਾਹੁ ਲੈ ਠੋਕ ਬਧੇ ਉਰ ਠਾਕੁਰ ਕਾਹੁ ਮਹੇਸ ਕੋ ਏਸ ਬਖਾਨਯੋ ॥

ਕਾਹੁ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਮੈ ਹਰਿ ਕਾਹੁ ਮਸੀਤ ਕੇ ਬੀਚ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ ॥

ਕਾਹੁ ਨੇ ਰਾਮ ਕਹਿਯੋ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਕਹੁ ਕਾਹੁ ਮਨੇ ਅਵਤਾਰਨ ਮਾਨਯੋ ॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਬਿਸਾਰ ਸਬੈ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਕਉ ਕਰਿਤਾ ਜੀਅ ਜਾਨਯੋ ॥੧੨॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਲੋਕੇ, {ਠੋਕ} ਘੁੱਟਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ) 'ਰਾਮ' ਕਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਕੋਈ) ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਉਸਨੂੰ ਚੱਢੀ) ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। (ਮੈਂ ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਕੰਮੇ ਧਰਮ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਇਕ) ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ

ਦਾ ਕਰਤਾ ਜਾਨਿਆ ਹੈ। (੨) ਜਾਂ ਇਕ ਕਰਤਾਰ (ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ) ਕਰਤਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਜੇ ਕਹੈ ਰਾਮ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਤਿ ਕਾਹੇ ਕੈ ਕੌਸਲ ਕੁੱਖ ਜਯੋ ਜੂ ॥
ਕਾਲ ਹੂ ਕਾਨੁ ਕਹੈ ਜਿਹਿ ਕੈ ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਕਾਲ ਕੇ ਦੀਨ ਭਯੋ ਜੂ ॥
ਸੰਤ ਸਰੂਪ ਬਿਬੈਰ ਕਹਾਇ ਸੁ ਕਿਯੋਂ ਪਥ ਕੋ ਰਥ ਹਾਂਕ ਧਯੋ ਜੂ ॥
ਤਾਹੀ ਕੈ ਮਾਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਹ ਕੋ ਕੋਊ ਭੇਦ ਨ ਲੇਨ ਲਯੋ ਜੂ ॥੧੩॥

ਜੇ ਕਰਕੇ (ਤੁਸੀ) 'ਰਾਮ' (ਨੂੰ ਹੀ) ਅਜੋਨੀ ਤੇ ਅਜਿੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, (ਤਾਂ ਦਸੇ, ਉਹ) ਕੁਸੱਲਯਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ? ਜੇ ਕਾਨੁ ਨੂੰ ਹੀ 'ਕਾਲ' ਰੂਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, (ਤਾਂ ਦਸੋ, ਉਹ) ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲ [ਮੌਤ] ਦੇ {ਦੀਨ} ਅਧੀਨ ਹੋਯਾ ਸੀ? (ਜੇ) ਵੈਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੈ ਸੰਤ ਰੂਪ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸਨੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਧਾਰਕੇ) ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥ ਨੂੰ ਹਿੱਕਕੇ ਕਿਉਂ ਭਜਾਯਾ ਸੀ? (ਹੋ ਬੰਦੇ!) ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਕੇ ਮੰਨ, ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ (ਨਾਂ ਕੋਈ) ਲੈ ਸਕੇਗਾ ॥ ੧੩ ॥

ਕਿਯੋਂ ਕਹੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਹੈ ਕਿਹ ਕਾਜ ਤੇ ਬੱਧਕ ਬਾਣੁ ਲਗਾਯੋ ॥
ਅਉਰ ਕੁਲੀਨ ਉਧਾਰਤ ਜੋ ਕਿਹ ਤੇ ਅਪਨੋ ਕੁਲ ਨਾਸੁ ਕਰਾਯੋ ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਕਹਾਇ ਕਹੋ ਕਿਮ ਦੇਵਕ ਕੇ ਜਠਰੰਤਰ ਆਯੋ ॥
ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਕਹੈ ਜਿਹਕੇ ਤਿਹ ਕਿਯੋਂ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਬਾਪੁ ਕਹਾਯੋ ॥੧੪॥

ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਹੀ {ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ} ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਬਿਕਾਰੀ ਨੇ (ਉਸਨੂੰ) ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ ਸੀ? ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸਨੇ) ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪਨੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਾਯਾ ਸੀ? (ਜੇ) ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜੋਨੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦਸੋ, (ਉਹ) ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਯਾ ਸੀ? ਜਿਸਦਾ (ਕੋਈ) ਪਿਉ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਬਾਸਦੇਵ ਉਸਦਾ 'ਪਿਤਾ' ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਯਾ ਸੀ? ॥ ੧੪ ॥

ਕਾਹੇ ਕੈ ਏਸ ਮਹੇਸਹਿ ਭਾਖਤ ਕਾਹਿ ਦਿਜੇਸ ਕੋ ਏਸ ਬਖਾਨਯੋ ॥
ਹੈ ਨ ਰਘੁਸ ਜਦੇਸ ਰਮਾ ਪਤਿ ਤੈ ਜਿਨ ਕੋ ਬਿਸੁਨਾਥ ਪਛਾਨਯੋ ॥
ਏਕ ਕੋ ਛਾਡਿ ਅਨੇਕ ਭਜੈ ਸੁਕਦੇਵ ਪਰਾਸਰ ਬਯਾਸ ਝੁਠਾਨਯੋ ॥
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਜੇ ਸਬਹੀ ਹਮ ਏਕ ਹੀ ਕੋ ਬਿਧ ਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ ॥੧੫॥

{ ਰਘੁਸ=ਰਾਘਵ ਕੁਲ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ॥ ਰਮਾ ਪਤਿ=ਲਛਮੀ ਪਤਿ, ਵਿਸਨੁ ॥
{ ਜਦੇਸ=ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ॥ ਨੇਕ=ਅਨੇਕ ॥ ਦਿਜੇਸ=ਬ੍ਰਹਮਾ ॥ }

ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਈਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਸਨੂੰ (ਭੀ ਈਸਰ) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀਕਰਕੇ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ? ਸੁਕਦੇਵ, ਪਰਮਾਰ ਤੇ ਬਿਆਸ (ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ) ਬੁਠ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, (ਜੋ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)। ਸਾਰੇ (ਉਹਨਾਂ ਨੇ) ਫਜ਼ਲ ਹੀ ਧਰਮ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਹੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਕਰਕੇ) ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਕੋਊ ਦਿਜੇਸ ਕੋ ਮਾਨਤ ਹੈ ਅਰੁ ਕੋਊ ਮਹੇਸ ਕੋ ਏਸ ਬਤੈ ਹੈ ॥

ਕੋਊ ਕਹੇ ਬਿਸਨੋ ਬਿਸੁਨਾਇਕ ਜਾਹਿ ਭਜੈ ਅਘ ਓਘ ਕਟੈ ਹੈ ॥

ਬਾਰ ਹਜਾਰ ਬਿਚਾਰ ਅਰੇ ਜੜ ਅੰਤ ਸਮੇ ਸਭ ਹੀ ਤਜ ਜੈ ਹੈ ॥

ਤਾਹੀ ਕੋ ਧਯਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨਿ ਹੀਏ ਜੋ ਬੇ ਅਬ ਹੈ ਅਰੁ ਆਗੈ ਊ ਹੁ ਹੈ ॥੧੬॥

ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿ) "ਜਿਸਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ" ਹੇ ਮੂਰਖ! ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਰੀ ਵਿਚਾਰ (ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਕਿ) ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਛੁਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਜੋ (ਪਿਛੇ) ਸੀ, ਹੁਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧੬॥

ਕੋਟਕ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੇ ਜਿਹ ਕੇ ਕਈ ਕੋਟ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਨਾਇ ਖਪਾਯੋ ॥

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ੍ਰ ਧਰਾਧਰ ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਹਿ ਜਾਤਿ ਗਨਾਯੋ ॥

ਆਜ ਲਗੇ ਤਪੁ ਸਾਧਤ ਹੈ ਸਿਵ ਉ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਖਯੋ ਜਿਹ ਸੋਊ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਯੋ ॥੧੭॥

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਜਿਸਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਵਨ (ਜਿਸਨੇ) ਬਣਾਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਏ'ਤ, ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ੇਸਨਾਗ, {ਧਰਾਧਰ} ਇੰਗਜ (ਜਾਂ ਪਹਾੜ) ਪਸੂ, ਤੇ ਪੰਛੀ (ਆਦਿਕ ਉਸਦੇ ਇਤਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ) ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਜ ਤਕ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਕੁਝ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ {ਗੁਰੂ ਗੁਰ} ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਹੈ, ਇਹ ਭੇਦ) ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ) ਦਸਿਆ ਹੈ ॥੧੭॥

ਧਿਯਾਨ ਲਗਾਇ ਠਗਿਓ ਸਬ ਲੋਗਨ ਸੀਸ ਜਟਾ ਨਖ ਹਾਥ ਬਢਾਏ ॥

ਲਾਇ ਬਿਭੂਤ ਫਿਰਯੋ ਮੁਖ ਉਪਰਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਬੈ ਡੁਹਕਾਏ ॥

ਲੋਭ ਕੇ ਲਾਗੈ ਫਿਰਯੋ ਘਰਹੀ ਘਰ ਜੋਗ ਕੇ ਨਿਯਾਸ ਸਬੈ ਬਿਸਰਾਏ ॥
ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜੁ ਸਰਯੋ ਨਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਪੁਭੁ ਪਾਨ ਨ ਆਏ ॥੧੮॥

{ ਧਿਆਨ=ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ, ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ॥ ਡਹਕਾਏ= }
ਭੁਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ, ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ ॥ ਸਰਯੋ=ਪੂਰਾ ਹੋਯਾ ॥ ਪਾਨ=ਹਥ ॥

ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਤੇ ਹਥਾਂ ਉਤੇ ਨੌਂਹ ਵਧਾ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਗਲ-ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਸਾਹ ਲਾਕੇ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ [ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸਾਂ] ਨੂੰ ਭੁਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਦੇ ਵਸ ਹੋਕੇ ਘਰ ਘਰ (ਵਿਚ ਮੰਝਨ ਲਈ) ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। (ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ) ਲਾਜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, (ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੀ) ਕੁਝ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣਾ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਪੁਭੁ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ॥੧੮॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਮਨ ਮੂਰਖ ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਖੈਹੈ ॥
ਕਾਹੇ ਕੇ ਲੋਗ ਠਗੇ ਠਗ ਲੋਗਨਿ ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰ ਲੋਗ ਗਵੈਹੈ ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕੀ ਠੋਰ ਜਹਾ ਤਿਹਿ ਠੋਰ ਬਿਖੈ ਤੁਹਿ ਠੋਰ ਨ ਐਹੈ ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਜੜ ਭੇਖ ਕੇ ਕੀਨੇ ਅਲੇਖ ਨ ਪੈਹੈ ॥੧੯॥

ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਪਖੰਡ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਪਖੰਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਨੀ ਹੀ ਇਜ਼ਤ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਠਗਦਾ ਹੈ? ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਠਗਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕ (ਤਾਂ ਵਿਗੜ) ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਰਲੋਕ (ਨੂੰ ਭੀ) ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ {ਦੀਨ ਦਿਆਲ} ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ) ਜਗ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਥਾਂ (ਹਥ) ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ! ਚੇਤੇ ਕਰ, ਚੇਤੇ ਕਰ, (ਇਹਨਾਂ) {ਭੇਖ} ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਲੇਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਂਗਾ ॥ ੧੯ ॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਪੂਜਤ ਪਾਹਨ ਕਉ ਕਛੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਪੂਜ ਪੁਭੁ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਹ ਪੂਜਤ ਹੀ ਅਘ ਓਘ ਮਿਟਾਹੀ ॥
ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ ਕੇ ਬੰਧਨ ਜੇਤਕ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਸਬੈ ਛੁਟਿ ਜਾਹੀ ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਯਾਨੁ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸਦਾ ਇਨ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਕਰੇ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ॥੨੦॥

ਕਿਸ ਲਈ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ? ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ (ਬੈਠਾ)। ਉਸੇ ਨੂੰ ਪੁਭੁ ਮੰਨ ਕਰਕੇ ਪੂਜ, ਜਿਸਦੇ ਪੂਜਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ (ਆਦਿਕ) ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਬੰਧਨ ਹਨ, (ਜਿਸਦੇ) ਨਾਮ ਦੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਖੁਲ੍ਹ

ਜਾਣੇ ਹਨ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ (ਧਰਨਾ) {ਪ੍ਰਮਾਣ} ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ, ਇਹਨਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ (ਕੋਈ ਭੀ) ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥੨੦॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਭਯੋ ਫਲ ਹੀਨ ਜੁ ਪੂਜ ਸਿਲਾ ਜੁਗਿ ਕੋਟ ਗਵਾਈ ॥

ਸਿੱਧ ਕਹਾ ਸਿਲ ਕੇ ਪਰਸੈ ਬਲ ਬਿਧ ਘਟੀ ਨਵ ਨਿੱਧ ਨ ਪਾਈ ॥

ਆਜੁ ਹੀ ਆਜੁ ਸਮੋ ਜੁ ਬਿਤਿਯੋ ਨਹਿ ਕਾਜਿ ਸਰਿਯੋ ਕਛੁ ਲਾਜਿ ਨ ਆਈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਿਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਗਵਾਈ ॥੨੧॥

ਜੇ ਸਿਲਾਂ ਠਾਕਰਾਂ] ਦੇ ਪੂਜਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤਕ (ਉਮਰਾਂ) ਗਵਾਈ ਹੈ, (ਇਤਾਦਿਕ) ਫਜ਼ੂਲ ਧਰਮ (ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਸਮਾਂ) ਫਲ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ)। ਪਥਰ ਦੇ ਪਰਸਨ ਨਾਲ ਕੀ ਸਿਧੀ ਹੈ? (ਸਗੋਂ) ਬਲ ਤੇ {ਬਿਧ} ਵਡਿਆਈ ਘਟ ਗਈ ਹੈ, (ਕੋਈ) ਨੌ ਨਿਧਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਹੀ ਅੱਜ (ਕਰਦਿਆਂ) ਜੁ ਸਮਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਵਿਚ) ਨਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਸ਼ਰਮ ਆਈ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ! (ਤੂੰ) ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਭਗਵੰਤ ਦਾ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ {ਐਸੇ ਹੀ} ਨਿਕੰਮੇ {ਐਸ} ਭੈਰਾਬਿਲਾਸਾ (ਵਿਚ ਲੱਗਕੇ) {ਬੈਸ} ਉਮਰਾਂ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ ॥੨੧॥

ਜੇ ਜੁਗ ਤੇ ਕਰ ਹੈ ਤਪਸਾ ਕਛੁ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨੁ ਨ ਪਾਹਨ ਕੈ ਹੈ ॥

ਹਾਥਿ ਉਠਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੋ ਜੜਿ ਤੋਹਿ ਕਛੁ ਬਰ ਦਾਨੁ ਨ ਦੇ ਹੈ ॥

ਕਉਨ ਭਰੋਸ ਭਯਾ ਇਹਕੋ ਕਹੁ ਭੀਰ ਪਰੀ ਨਹਿ ਆਨਿ ਬਚੈ ਹੈ ॥

ਜਾਨੁ ਰੇ ਜਾਨੁ ਅਜਾਨ ਹਠੀ ਇਹ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸੁ ਭਰਮ ਗਵੈ ਹੈ ॥੨੨॥

ਜੇ ਤੂੰ ਜੁਗਾਂ (ਤਕ ਭੀ) ਤਪਸਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, (ਤਾਂ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਪੱਥਰ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ? ਹੇ ਜੜ! ਉਹ (ਪੱਥਰ) ਚੰਗੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵਰ-ਦਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਦੱਸ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਹ ਭਰੋਸਾ ਹੋਯਾ? {ਭੀਰ} ਬਿਪਦਾ ਦੇ ਪਿਆਂ ਭੀ ਆਣਕੇ ਨਹੀਂ ਬਚਾਉਣਗੇ। ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਹਠੀਏ! (ਤੂੰ) ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੋਕਟ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਜਾਨ [ਜਿੰਦਗੀ] ਨੂੰ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨੨॥

ਜਾਲ ਬਧੇ ਸਬ ਹੀ ਮਿਤ ਕੇ ਕੋਉ ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ ॥

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਧਰਾਧਰ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ ॥

ਅੰਤ ਮਰੈ ਪਛੁਤਾਇ ਪਿਥੀ ਪਰਿ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ ॥

ਚੇ ਮਨ ਲੈਲ ਇਕੇਲ ਹੀ ਕਾਲ ਕੇ ਲਾਗਤ ਕਾਹਿ ਨ ਪਾਇਨ ਧਾਏ ॥੨੩॥

{ ਲੈਲ=ਬਦ ਨਸੀਬ ॥ ਮੰਦ ਭਾਗੀ ॥ ਧਰਾਧਰ=ਪਹਾੜ ॥ ਰਸੂਲ=ਮੁਹੰਮਦ ॥ }

ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਰਾਮ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ (ਆਦਿਕ ਵਿਚੇ) ਕੋਈ (ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ) ਬਚਨਾ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਤੇ ਪਹਾੜ (ਆਦਿਕ ਜੋ ਕੁਝ) ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ) ਅੱਗੇ ਔਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੇਹੜੇ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ, (ਉਹ ਭੀ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਬਦ ਨਸੀਬ ਮਨ ! ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਕੇ, ਇਕੋ ਕਾਲ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ? ॥ ੨੩ ॥

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਇਓ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਹਿ ਦੰਡ ਕਮੰਡਲ ਭੂਮ ਭਮਾਨਯੋ ॥

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸਦਾ ਸਿਵਜੂ ਸਭ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਭਇਆ ਹਮ ਜਾਨਯੋ ॥

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਮਿਟ ਗਯੋ ਜਗ ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਤਾਹਿ ਸਬੋ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕੇ ਭੇਦ ਸਬੈ ਤਜਿ ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਮਾਨਯੋ ॥ ੨੪ ॥

{ ਕਾਲ=ਮਹਾ ਕਾਲ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਵਿਸ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ 'ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ' ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ। ਨਾਮ 'ਕਾਲ' ਤਾਂ ਤੇ ਜਗ ਛਾਲਾ।' (ਚਵੀ ਅਵ:) ।
ਜਗ=[ਜਗਤ] ਵਾਯੂ, ਮਹਾ ਦੇਵ=ਵਿਸ਼ਨੁ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਦੀ ਆਗਯਾ) ਪਾਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਡੰਡਾ-ਕਮੰਡਲ ਵੜਕੇ (ਸਾਰੀ) ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾ ਕਾਲ (ਦੀ ਆਗਿਆ) ਪਾਕੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ (ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੋ) ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ (ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ) ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ {ਹਮ} ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਕਾਲ (ਦਾ ਹੁਕਮ) ਪਾਕੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੈ, {ਯਾਂਹੀ ਤੇ} ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸੇ [ਕਾਲ] ਨੂੰ (ਅਸਾਂ) ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ (ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ) ਸਾਰੇ {ਭੇਦ} ਵਰਕ ਛੱਡਕੇ, (ਅਸਾਂ) ਸੁਧ-ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਨ ਕਾਮਨ ਸਿਉ ਜੜ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੀਐ ਨ ਚਿਤਾਰਿਯੋ ॥

ਲਾਜ ਕੇ ਛਾਡਿ ਨਿਲਾਜ ਅਰੇ ਤਜਿ ਕਾਜਿ ਅਕਾਜ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਯੋ ॥

ਬਾਜ ਬਨੇ ਗਜਰਾਜ ਬਡੇ ਖਰ ਕੇ ਚੜਿਬੇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਿਯੋ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ ਲਾਜ ਹੀ ਲਾਜ ਤੈ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਯੋ ॥ ੨੫ ॥

{ਕਾਲ=ਸਮਾ ॥ ਕਾਮਨ=ਕੰਮਾਂ ॥ ਅਕਾਜ=ਨਾਂ ਕੰਮ ਔਣ ਵਾਲਾ ॥ ਕੈਕਾਜ=ਬੁਰਾ ਕਰਮ ॥} ਹੇ ਜੜ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾ (ਬੀਤ) ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਨੂੰ ਤੂੰ ਕਦੇ ਭੀ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ (ਮੂਰਖਾ !) ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬੇਸ਼ਰਮ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ) ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾਂ ਛੱਡਕੇ, ਨਾਂ ਕੰਮ ਔਣ ਵਾਲੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਤੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲ) ਵਡੇ (ਸੁੰਦਰ) ਘੋੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਹਾਥੀ {ਬਨੇ}

ਸੰਭ ਰਹੇ ਹਨ, (ਪਰ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ) ਖੋਤੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਰਖ ! ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ (ਦਾ ਤੂੰ ਕਦੇ ਭੀ) ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਭੇਦ ਕਛੂ ਤਿਨਕੇ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ॥

ਪੂਜਤ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਫਿਰਯੋ ਪਰ ਏਕ ਕਬੈ ਹੀਯ ਮੈ ਨ ਬਸਾਯੋ ॥

ਪਾਹਨ ਕੋ ਅਸਥਾਲਯ ਕੋ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ਫਿਰਿਯੋ ਕਛੂ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ ॥

ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ਅਗੂੜ ਪ੍ਰਭੂ ਤਜਿ ਆਪਨ ਹੂੜ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ ॥ ੨੬ ॥

{ ਅਸਥਾਲਯ=[ਅਸਥਿ+ਆਲਯ] ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਮੜੀ-ਕਬਰ ॥
ਅਗੂੜ=ਨਾਂ ਗੁਪਤ, ਪ੍ਰਗਟ ॥ ਹੂੜ=ਮੁਰਖਤਾ ॥ ਉਰਝਾਯੋ=ਫਸ ਰਿਹਾ ॥ }

(ਤੂੰ) ਬਹੁਤੇ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜੇ ਹਨ, (ਪਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਫਿਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਭੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਯਾ ਹੈ। (ਕਦੇ) ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ (ਅਤੇ ਕਦੇ) ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਫਿਰਿਆ ਹੈ, (ਪਰ ਉਥੋਂ ਭੀ ਤੇਰੇ) ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਰਖ ਮਨ ! ਪ੍ਰਗਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਆਪਨੀ ਮੁਰਖਤਾ ਵਿਚ ਕੀ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ॥ ੨੬ ॥

ਜੇ ਜੁਗਿਯਾਨ ਕੇ ਜਾਇ ਉਠਿਯਾ ਸੁਮ ਗੋਰਖ ਕੋ ਤਿਹ ਜਾਪੁ ਜਪਾਵੈ ॥

ਜਾਇ ਸਨਜਾਸਨ ਕੇ ਤਿਹ ਕੋ ਕਹ ਦੱਤ ਹੀ ਸੱਤ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥

ਜੇ ਕੋਉ ਜਾਇ ਤੁਰੱਕਨ ਮੈ ਮਹਿ ਦੀਨ ਕੇ ਦੀਨ ਤਿਸੇ ਗਹਿ ਲਜਾਵੈ ॥

ਆਪਹਿ ਬੀਚ ਗਨੈ ਕਰਤਾ ਕਰਤਾਰ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਉ ਬਤਾਵੈ ॥ ੨੭ ॥

ਜੇ (ਕੋਈ) ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਮ ਤੇ {ਉਠਿ} ਚਲਕੇ ਜਾਵੇ, (ਤਾਂ ਉਹ) ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਰਖ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ (ਪਾਸ) ਜਾਵੇ, (ਤਾਂ ਇਹ) ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਜੋ) 'ਦੱਤ ਸੁਾਮੀ' ਹੀ 'ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਹੈ' (ਏਹ) {ਮੰਤ੍ਰ} ਸਲਾਹ ਨਿਸਚੈ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ (ਦੇ ਸਥਾਨ) ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, (ਤਾਂ ਇਹ) ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ {ਮਹਿ ਦੀਨ} ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਦੀਨ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ) ਆਪਨੇ (ਮੰਤ੍ਰ) ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਗਿਣਦੇ ਹਨ, (ਪਰ) ਕਰਤਾਰ ਦੇ (ਮਿਲਣ ਦੇ) ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥

ਜੇ ਜੁਗੀਆਨ ਕੇ ਜਾਇ ਕਹੈ ਸਬ ਜੋਗਨ ਕੋ ਗ੍ਰਹ ਮਾਲ ਉਠੈ ਦੈ ॥

ਜੇ ਪਰੋ ਭਾਜਿ ਸਨਜਾਸਨ ਕੈ ਕਹੈ ਦੱਤ ਕੇ ਨਾਮ ਪੈ ਧਾਮ ਲੁਟੈ ਦੈ ॥

ਜੇ ਕਰਿ ਕੋਉ ਮਸੰਦਨ ਸੋ ਕਹੈ ਸਰਬ ਦਰਬ ਲੈ ਮੋਹਿ ਅਬੈ ਦੈ ॥

ਲੇਉ ਹੀ ਲੇਉ ਕਹੈ ਸਬ ਕੋ ਨਰ ਕੇਉ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਇ ਹਮੈ ਦੈ ॥ ੨੮ ॥

ਜੇ (ਕੋਈ) ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ (ਕੋਲ) ਜਾ ਕੇ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਦਸੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ-ਸਬਾਬ ਚੁੱਕਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹੁ' (ਤੇਰੀ ਇਸੇ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਹੈ) । ਜੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਭੱਜਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ (ਚਰਨੀ ਜਾ) ਪਵੇ, (ਤਾਂ ਉਹ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-'ਦੱਤ ਸਾਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਘਰ (ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ) ਲੁਟਵਾ ਦੇਹੁ' (ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ) । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਹੇ-(ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਸੈਨੂੰ (ਭੇਟਾ ਕਰ) ਦੇਹੁ, (ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ) । ਸਭ ਕੋਈ ਲੈਣਾ, ਲੈਣਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੀ ਬੰਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ) ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ {ਦੇ} ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥

ਜੇ ਕਰਿ ਸੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ ਕਹੈ ਆਨਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਬੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ ॥

ਜੇ ਕਛੁ ਮਾਲ ਤਵਾਲਯ ਸੇ ਅਬ ਹੀ ਉਠਿ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ ਹੀ ਕੀਜੈ ॥

ਮੇਰੇਈ ਧਯਾਨ ਧਰੇ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਭੂਲ ਕੈ ਅਉਰ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੀਜੈ ॥

ਦੀਨੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨੇ ਭਜਿ ਰਾਤਹਿ ਲੀਨੇ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਪ੍ਰਸੀਜੈ ॥੨੯॥

{ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਰਾਜ ਮੰਦਰ ਤੋਂ । (੨) ਘਰੋਂ ॥ ਤਵਾਲਯ=ਤੇਰੇ ਘਰ ॥ ਬਾਸੁਰ= ਦਿਨ ॥ ਦੀਨੇ=ਦੇਣ ਦੇ ॥ ਨੈਕੁ=ਬੌਝਾ ਮਾਤੁ ਭੀ ॥ ਪ੍ਰਸੀਜੈ=ਪਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ॥ }

ਜੇਕਰ (ਕੋਈ) ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ (ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-'ਘਰ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹੁ । ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ (ਜਾਹੁ ਅਤੇ ਲਿਆਕੇ) ਮੇਰੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇਹੁ । ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਹੀ (ਸਰੂਪ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਧਰ, ਭੁੱਲਕੇ (ਭੀ ਕਿਸੇ) ਹੋਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਂ ਲੈ' । (ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ) ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਭੱਜਕੇ (ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ) ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੯ ॥

ਆਖਨ ਭੀਤਰਿ ਤੇਲ ਕੇ ਡਾਰ ਸੁ ਲੋਗਨ ਨੀਰੁ ਬਹਾਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥

ਜੇ ਧਨਵਾਨੁ ਲਖੈ ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਤਾਹੀ ਪਰੋਸਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਿਮਾਵੈ ॥

ਜੇ ਧਨ ਹੀਨ ਲਖੈ ਤਿੱਹ ਦੇਤ ਨ ਮਾਂਗਨ ਜਾਤ ਮੁਖੇ ਨ ਦਿਖਾਵੈ ॥

ਲੂਟਤ ਹੈ ਪਸੁ ਲੋਗਨ ਕੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ੩੦ ॥

(ਮਸੰਦ ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਸੁਰਮਚੂ ਨਾਲ) ਤੇਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਕਥਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਪਾਣੀ ਵਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੋਮ ਦੀ ਮੂਰਤੀ) ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਧਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ (ਬਾਲ ਵਿਚ)

ਪਰੈਸ ਕੇ {ਪੁਸਾਦਿ} ਚੰਗੇ ਭੋਜਨ {ਜਿਮਾਵੈ} ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਸੇਵਕ) ਨੂੰ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ [ਕੰਗਾਲ] ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਛਕਨ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਲਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਾਦਾ ਮੰਗਨ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, (ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ) ਮੂੰਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਂਦਾ। {ਪਸੁ} ਬੇਸਮਝ (ਮਨੰਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੦ ॥

ਆਂਖਨ ਮੀਚ ਰਹੈ ਬਕ ਕੀ ਜਿਮ ਲੋਰਾਨ ਏਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਯੋ ॥

ਨਿਆਤ ਫਿਰਯੋ ਸਿਰੁ ਬੱਧਕ ਜਿਯੋਂ ਅਸ ਧਯਾਨ ਬਿਲੋਕ ਬਿੜਾਲ ਲਜਾਯੋ ॥

ਲਾਗਿ ਫਿਰਯੋ ਧਨ ਆਸ ਜਿਤੈ ਤਿਤ ਲੋਗ ਰਾਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵਾਯੋ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ ਧਾਮ ਕੇ ਕਾਮ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ ॥ ੩੧ ॥

{ ਬਕ=ਬਗਲਾ ॥ ਅਸ=ਐਸਾ ॥ ਬਿੜਾਲ=ਬਿੱਲਾ ॥ ਉਰਝਾਯੋ=ਫਸ ਰਿਹਾ ॥ }

ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਬਗਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਸਮਾਧੀ ਲਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ (ਨੂੰ ਠੱਗਨ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਅਜੇਹਾ (ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ) ਵੇਖਕੇ ਬਿੱਲਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਧਨ (ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੀ) ਆਸ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ) ਲਾਗੇ ੨ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ (ਧਨ ਮਗਰ ਲਗਕੇ) ਲੋਕ ਨੂੰ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਭੀ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ! (ਤੂੰ ਕਦੇ ਭੀ) ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ (ਜੀ ਦਾ) ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ? ॥ ੩੧ ॥

ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਦਿੜਾਤ ਕਹਾਇਨ ਲੋਗਨ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਐਹੈ ॥

ਭਾਜਤ ਕਾ ਧਨ ਹੇਤ ਅਰੇ ਜਮ ਕਿੰਕਰ ਤੇ ਨਹ ਭਾਜਨ ਪੈਹੈ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਿਤੁ ਨ ਮਿਤੁ ਸਬੈ ਉਹਾ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਕੋਉ ਸਾਖ ਨ ਦੈਹੈ ॥

ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾ ਪਸੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਅਕੇਲੋ ਈ ਜੈਹੈ ॥ ੩੨ ॥

ਨਿਕੰਮੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੜ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ (ਚਲਾਏ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤ ਵੇਲੇ) ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਹੇ (ਬੰਦੇ! ਤੂੰ) ਧਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ? (ਚੇਤੇ ਰੱਖ), ਜਮ ਦੁਤਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸੱਕੇਂਗਾ? ਪੁੱਤ੍ਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸਾਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਚੇਲੇ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਉਥੇ ਨਾਂ ਕੋਈ {ਸਖਾ} ਸਾਥੀ (ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ) ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ {ਸਾਖ} ਗਵਾਹੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ! ਚੇਤੇ ਕਰ, ਚੇਤੇ ਕਰ, ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ (ਇਥੋਂ) ਅਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾਵੇਂਗਾ ॥ ੩੨ ॥

ਤੇ ਤਨ ਤਿਆਗਤ ਹੀ ਸੁਨ ਰੇ ਜੜ ਪ੍ਰੇਤ ਬਖਾਨ ਤਿਆ ਭਜਿ ਜੈਹੈ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਿਤੁ ਸੁ ਮਿਤੁ ਸਖਾ ਇਹ ਬੇਗ ਨਿਕਾਰਹੁ ਆਇਸੁ ਦੈਹੈ ॥

ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਧਰਾ ਗੜ ਜੇਤਕ ਛਾਡਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈ ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਪਸੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਅਕੇਲੋ ਈ ਜੈਹੈ ॥ ੩੩ ॥

ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਸੁਣ, ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਛੱਡਦਿਆਂ (ਹੀ ਤੈਰੀ) ਇਸਤਰੀ (ਤੈਨੂੰ) ਪ੍ਰੇਤ-ਪ੍ਰੇਤ
ਕਹਿਕੇ (ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ) ਭੱਜ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਾਥੀ (ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਹਨ,
ਸਾਰੇ) ਏਹੋ ਆਗਿਆ ਦੇਣਗੇ—(ਜੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ) ਛੇਤੀ (ਬਾਹਰ) ਕਢੇ ਘਰ, ਖਜਾਨਾ, ਧਰਤੀ
ਤੇ ਕਿਲਾ (ਆਦਿਕ) ਜਿੰਨੇ (ਭੀ ਪਦਾਰਥ ਹਨ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਛੁੱਟਦਿਆਂ (ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੇ)
ਬਿਗਾਨੇ ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਮਝ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ! ਚੇਤੇ ਕਰ, ਚੇਤੇ ਕਰ,
ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ (ਤੂੰ ਇਥੋਂ) ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾਵੇਂਗਾ ॥੩੩॥

ਨੋਟ—ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਪਾਜ ਉਘੋੜਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ
ਪੁਰ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ
ਗੁਜਰ ਜਾਣ ਪੁਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੇ
ਤਕ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ? ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਜਿਹਾ ਪੱਜ ਲਾਈਏ, ਜਿਸਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਰ
ਦਿੱਤਾ—ਹੁਣ ਭਗਵਤੀ ਦੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕੇਵਲ ਕੁਲੀਨ*
ਪੁਰਸ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਪ ਕੋਈ ਕੁਲੀਨ ਪੁਰਸ ਮੰਗਵਾਓ, ਜਿਸਦੀ ਬਲੀ
ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਪਰਗਟ ਹੋ ਪਏਗੀ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਯਾ
ਆਪ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੁਲੀਨ ਦੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਦੀ ਬਲੀ
ਦੇਕੇ ਦੁਰਗਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ
ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਖਾਨਿਓਂ ਗਈ, ਝਟ ਇਸਨਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ
ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੋਠਾਂ ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਲਾ-ਪਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਗੁੰਮ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਏ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਦੂਜੇ ਬਾਹਮਣਾਂ
ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਨ ਦੇ ਲੱਲੇ ਪੈ ਗਏ, ਉਹ ਭੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀਲੇ ਬਹਾਨੇ ਬਨਾਕੇ ਕਿਰਨ-
ਮਕਿਰਨੀ ਕਿਰ ਗਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਵਨ ਦੀ ਸਾਮਿਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾ ਲਖ ਹੀ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਕੋਲ ਰਹਿ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ
ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਛਲ-ਫਰੇਬ ਤੇ ਕਪਟ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗਰੀ ਚੁਕਕੇ
ਕੁੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤੀ। ਜਿਸਦੀ ਬੁਲੰਦ ਲਾਟ ਚੌਹਾਂ ਕੁਟਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ੨ ਤਕ ਦਿਸੀ,
ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਤੇਜ
ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਹ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਿਆ
ਤੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਗਿਆ।

*ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਲ ਸੀ।

ਹਵਨ ਦੀ ਸਾ
[ਤਲਵਾਰ]
ਦੀ ਸਾਮਗਰੀ
ਦੁਰਗ
ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨ
ਜੋੜੇ ਪਦਾਰਥ
ਯੋਗ ਨ
ਇਹ ਸੁੰਝੇ ਉ

ਕਿਛੁ ਲੇਖੁ ਤਿ
ਕਛੁ ਅਪ
ਨਿਹਾਲੀ
ਸਭੈ ਕ੍ਰਿ
(ਬਿਧਨਾ=ਵਿ
(ਤੁਲਾਈ, ਤੋਸ਼
ਜੋ ਕੁਝ ਬ
ਦਿਓ। (ਇਸ
ਤੈਨੂੰ (ਸਭ) ਯ
(ਚਿਤਾਰੇ) ਵੇਖ
ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ)
ਹਨ, ਅਤੇ
ਦੀ ਨਜ਼ਰ
ਭਾਵ-ਕੇਸ਼ਵ
ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਤੁ
ਦੇਣਾ ਲੈਣਾ
ਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹ
ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ
ਨਾਮ

ਹਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗਰੀ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਅਗਨਿ ਵਿਚ ਘਤਕੇ ਸੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
 ਭਗਉਤੀ [ਤਲਵਾਰਾਂ] ਨੂੰ ਹਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਥੇ ਜੋ ਕੁਝ
 ਜੰਗ ਦੀ ਸਾਮਗਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਦਿਤੀ। ਇਨੇ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੇ
 ਆਟਕੇ ਕਿਹਾ-ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਾਕੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਏਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ
 ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ,
 ਅਤੇ ਜੇਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਸਾਡੇ ਹਕ ਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਦਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੇ ਹਨ,
 ਇਹ ਅਪਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾਂ
 ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਯੋ ਉਚਾਰੇ ਸਨ-

੧ ਓ ਸੁਯਾ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਜੇ ਕਿਛੁ ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ ਸੋਈ ਪਾਯਤੁ ਮਿਸੁ ਜੂ ਸੋਕ ਨਿਵਾਰੋ ॥
 ਮੇਰੇ ਕਛੁ ਅਪਰਾਧੁ ਨਹੀ ਗਯੋ ਯਾਦ ਤੇ ਭੁਲ ਨਹ ਕੋਪ ਚਿਤਾਰੋ ॥
 ਬਾਗੋ ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦੈਹੋ ਆਜੁ ਭਲੇ ਤੁਮਕੋ ਨਿਹਚੈ ਜੀਅ ਧਾਰੋ ॥
 ਛਤੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਇਨਹੂ ਪੈ ਕਟਾਛ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਨਿਹਾਰੋ ॥੧॥

{ ਬਿਧਨਾ=ਵਿਧਾਤਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ ॥ ਬਾਰੋ=ਪੁਸ਼ਾਕਾ, ਗਲ ਪਾਉਨ ਦੇ ਕਪੜੇ ॥ ਨਿਹਾਲੀ= }
 { ਤੁਲਾਈ, ਤੋਸ਼ਕ ॥ ਨਿਹਚੈ=ਨਿਸਚਾ, ਪੱਕੀ ਗਲ, ਭਰੋਸਾ ॥ ਕ੍ਰਿਤ=ਕਰਮ ॥ ਤੈ=ਤੈਨੂੰ ॥ }

ਜੋ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਿਸ਼ਰ ਜੀ ! ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ
 ਕਰ ਦਿਓ। (ਇਸ ਵਿਚ) ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਭੱਜ) ਗਿਆ
 ਸੀ, ਤੈਨੂੰ (ਸਭ) ਯਾਦ ਹੈ, ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, (ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਲੋ) ਕ੍ਰੋਧ (ਭਰੇ ਨੈਨਾਂ) ਨਾਲ
 ਨਾਂ {ਚਿਤਾਰੋ} ਵੇਖੋ। (ਮੈਂ) ਅਜੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ੨ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ,
 (ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਰਖ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ) ਸਾਰੇ
 ਛੱਤਰੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ ॥੧॥

ਭਾਵ-ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਭਜ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗਲ ਚੇਤੇ ਕਰਾਕੇ, ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ
 ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੂੰ ਸੂਦਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੱਤਰੀ ਹਨ,
 ਅਤੇ ਦੇਣਾ ਲੈਣਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮ
 ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤਕੋ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਧੁਨਿ
 ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਪਿਠ ਮੋੜਕੇ ਨਸ ਗਏ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ

† ਨਾਮ ਭਗਉਤੀ ਲੋਹ ਘੜਾਇਆ। (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਧਕ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਰੁਰ ਸਿਖਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ' ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖੋ, ਸਗੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖੋ।

ਨੋਟ-ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਇਸ ਸੁਯੋ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪਨੇ ਸਭ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅੰਨ ਪਸਤਾਦਿਕ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੈਸੇ ਵੇਦ ਕਰਤਾ ਦਾਨ ਪਾਤਕ ਪੰਡਿਤ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸੁਦਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭਰੇ ਜਾਣ ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-

"ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ (ਆਪ ਮੇਰੀ) ਯਾਦ ਤਾਂ ਫੁਲੇ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰੀ ਸਦ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਰੁੱਧ (ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੈਲ ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ) ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਵੋ"

(੨) ਅਤੇ ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

"ਸਾਰੇ ਛੱਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ {ਕ੍ਰਿਤ} ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ (ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਿਸਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖੋ)। (ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਕਢਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪਰਸਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜੋ ਉਪਕਾਰ ਖਤੀਆਂ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਜਾਣ ਕਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰੋ)।

ਸੁਯੋ ॥ ਜੁੱਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ ॥
ਅਘ ਅਉਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ ॥
ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿਦਿਆ ਲਈ ਇਨਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸਤੁ ਮਰੇ ॥
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ ਨਹੀ ਮੇਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ ॥ ੨ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗ ਜਿਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ) ਘਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦਯਾ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗਰੀਬ (ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਪਏ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਬੁੱਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ॥ ੨ ॥

ਸੁਯੋ ॥ ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ ॥
ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਭਲੇ ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ ॥
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦਯੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ ॥

ਭੁਗ ਮੈ ਤਨ ਤੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਖਾਂ)
{ਸੁਹਾਤ} ਚੰਗੀ
ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ
ਸਭ ਫਿੱਕਾ ਹੈ
ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦਾ
ਨੋਟ-ਕਈ ਪ੍ਰਸੰ
ਦੇ ਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ
ਜਿਤੇ ਹਨ, ਆਦਿਕ
ਆਦਿਕ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ
ਨੂੰ ਰੁੱਧਾ ਕਿਉਂ
ਕਠ ਕਿਹਾ ਹੈ।
ਚਟਪਟਾ
ਖੋਜ ਰੇ
{ਚਟ
ਰੇ
(ਇਹ ਗੱਲ ਸੁ
ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਖ ਫਾਂ
ਜਾਣ ਦੇ) ਕਾਰ
ਭਾਵ-ਪੰਡਿਤ
ਹੀ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦ
ਕਠਦਾ ਰਹਾਂਗਾ।
ਕਰੇ, ਭਾਵ ਸਿੱਖ
ਦੁਖ ਹੋਯਾ। ਪਰ
ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਧ
ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਟ
ਆ ਗਈ ਅਤੇ

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਮੈਂ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਬ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੇ ॥ ੩ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ (ਮੈਨੂੰ) ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਮੇਰੇ) ਜੀ ਨੂੰ (ਸੁਹਾਤ) ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਯੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ (ਦੇਣਾ, ਮੈਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੀ ਅਗੇ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੀ ਜਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਜੇ ਕੁਝ) ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਭ ਫਿੱਕਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਨ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਕਰਕੇ, ਸਿਰ ਤਕ ਸਾਰਾ ਧਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਨੋਟ-ਕਈ ਪੁਸੰਗ ਭੁਲੜ ਤੇ ਬਿਪੁ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸ਼ੋਕੀਨ ਅਗਿਆਨੀ ਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ ਸੇਯਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਲੋਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ-ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗ ਜਿਤੇ ਹਨ, ਆਦਿਕ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਹੀ ਫਲ ਦਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿਕ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸੁਯੋ ਉਚਾਰੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਕਿਉਂ? ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਕਿਉਂ ਪਿਆ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ ਦੇਹਰੇ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦੇਹਰਾ ॥ ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਰਯੋ ਤਿਣ ਜਿਯੋ ਕੁੱਧਤ ਹੋਇ ॥

ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸ੍ਰ ਜੂ ਰੋਇ ॥ ੪ ॥

{ ਚਟਪਟਾਇ=ਘਬਰਾ ਗਿਆ ॥ ਖੋਜ=ਰਸਤਾ, ਮਾਰਗ ॥
ਰੋਜ=ਰੋਜੀ, ਉਪਜੀਵਕਾ ॥ ਹੇਤ=ਕਾਰਣ, ਸਬਬ ॥ }

(ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਹੀ, ਪੰਡਿਤ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਕੁੱਧਤ ਹੋਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਖ ਵਾਂਗੂੰ ਸੜ ਗਿਆ। ਰੋਜੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਮਿਸਰ ਜੀ ਨੇ (ਇਸਦੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ) ਕਾਰਣ ਹੈ ਦਿੱਤਾ ॥ ੪ ॥

ਭਾਵ-ਪੰਡਿਤ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੈਂ ਜੰਗ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰੋਹਤ ਹੋਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਗਹਿਰੇ ਕਠੇ ਛਕਦਾ ਰਹਾਂਗਾ। ਪਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ-ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਸ਼ਟੀ ਕਰੋ, ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡੋ, ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣ ਦਾ ਚਿੰਤਾ ਦੁਖ ਹੋਯਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਬਣ ਕੀ ਸਰਦਾ ਸੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਭੁੱਲ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਰੋਅਬ ਪੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਫਰੋਬੀ ਜਾਲ ਤਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁਝਿਆ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗਕੇ ਰੋਣਾ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਰੋਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੁਣਾ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ-

ਕੇਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਪਰ ਕੇਸ਼ਵ ਪੰਡਿਤ ਹੁਣ ਉਹ ਲਾਲਸਾ ਭਰਿਆ ਕੇਸ਼ਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦੀ ਅਵਿਦਯਾ ਰੂਪ ਮੈਲ ਕੱਟਕੇ ਸਚ ਮੁਚ ਦਾ 'ਕੇਸ਼ਕਾ ਕੇਸ਼ਵ !' ਕੇਸ਼ਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ-ਕੇਸ਼ਵ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ-ਤੁੱਠੇ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਮ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ, ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖੋ, ਅਤੇ ਨਾ ਵਿਛੜਨ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਦਿਓ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਯਾ—ਕੇਸ਼ਵ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਰਜੀ ਹੈ, ਜੇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇਹਾ ਫਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਭੋਲੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਹਤ ਹੋਕੇ ਰਾਜ ਵਰਗੇ ਸੁਖ ਭੋਗਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸਿਖ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਦੇਕੇ, ਨਾਮ ਦਾਨ, ਸਿਖੀ ਦਾਨ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਭੁਗਤਾਵਾਂਗੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਚੈਲੇ ਦੇ ਛੱਡ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਂ ਵਿਛੜਨ ਵਾਲਾ ਸੁਖ' ਮੁਕਤਿ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਜੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਯਾ ਸੀ।

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਬ ਸ੍ਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਲਿਖਯਤੇ ॥

ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਸਾਂਗ ਸਰੋਹੀ ਸੈਫ ਅਸਿ ਤੀਰ ਤੁਪਕ ਤਰਵਾਰ ॥

ਸਤ੍ਰਾਂਤਕ ਕਵਚਾਂਤ ਕਰਿ ਕਰੀਐ ਰੱਛ ਹਮਾਰ ॥ ੧ ॥

ਸਾਂਗ=ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬਰਛੀ, ਜੋ ਦਸ ਫੁੱਟ ਲੰਮੇ ਦਸਤੇ [ਡੰਡੇ] ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਦਸਤਾ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੌਕਦਾਰ ਫਲ ਖ ਫੁੱਟ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥
ਸਰੋਹੀ=ਸਿਰੋਹੀ* ਨਗਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ, ਦੋ ਫੁਲਾਦੀ ਜਾਂ ਸਕੇਲੇ ਦੇ ਪੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੱਚਾ ਲੋਹਾ ਦੇਕੇ ਸਿਰੋਹੀ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿਰੋਹੀ ਟੁੱਟਦੀ ਨਹੀ, ਅਤੇ ਵਾਢ ਬਹੁਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥
ਸੈਫ=ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ ॥ ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ, ਖਮਦਾਰ ਤਲਵਾਰ ॥ ਤੁਪਕ=ਬੰਦੂਕ ॥
ਸਤ੍ਰਾਂਤਕ=[ਸਤ੍ਰ+ਅੰਤ+ਕ] ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥
ਕਵਚਾਂਤ ਕਰਿ=ਕੈਵਚ [ਸੰਜੋਯ] ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥

(ਜੋ) ਸਾਂਗ, ਸਰੋਹੀ, ਸੈਫ, ਅਸਿ, ਤੀਰ, ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ; (ਏਹ) ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੰਜੋਯ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਅਤੇ ਓਹੀ) ਮੇਰੀ ਰੱਛਾ ਕਰੀਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਾਧਰੀ ਸੈਫ ਸੂਲ ਜਮਦਾਢ ॥

ਕਵਚਾਂਤਕ ਸਤ੍ਰਾਂਤ ਕਰਿ ਤੇਗ ਤੀਰ ਧਰਬਾਢ ॥ ੨ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨ=ਤਲਵਾਰ ॥ ਧਾਰਾਧਰੀ=ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਰਖਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ ॥ ਸੂਲ=ਨੋਜਾ, ਭਾਲਾ ॥ (੨) ਤਿ੍ਸੂਲ ॥ ਜਮਦਾਢ=ਕਟਾਰ, ਜੋ ਜਮ ਦੀ ਦਾੜ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥
(੨) ਬਿਛੁਆ, ਖਮਦਾਰ ਨੌਕ ਵਾਲਾ ਪੇਸ਼ ਕਬਜ। (੩) ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਕਟਾਰ ॥
ਕਵਚਾਂਤਕ=ਸੰਜੋਯ ਭੇਨਨ ਵਾਲੀ ॥ ਸਤ੍ਰਾਂਤ ਕਰਿ=ਵੇਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥
ਬਾਢ ਧਰ=ਵਾਢ ਰਖਣ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ, ਧਾਰਦਾਰ ਸਸਤ੍ਰ ॥

*ਇਹ ਨਗਰ ਰਾਜਪੁਤਾਨੇ ਵਿਚ ਚੌਹਾਨ ਜਾਤਿ ਦੀ ਸ਼ਾਖ 'ਦੇਓਰਾ' ਰਾਜਪੂਤ ਵੰਸ ਦੀ ਇਕ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਨ ੧੪੨੫ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਾਉ ਸੈਨ ਮੱਲ ਨੇ ਵਸਾਯਾ ਸੀ, ਇਹ ਰਾਜਪੁਤਾਨਾ ਮਾਲਵਾ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਪਿੰਡਵਾੜਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸੈਲਾ ਮੀਲ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ ।

ਅਸਿ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਧਾਰਾਧਰੀ, ਸੈਫ, ਸੂਲ, ਜਮ ਦਾਢ, ਤੇਗ ਤੀਰ, ਬਾਢ ਧਰ, (ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਕਵਚ ਨੂੰ ਭੰਨਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵੇਗੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੇ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਅਰੁ ਤੀਰ ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਯਹੈ ਹਮਾਰੈ ਪੀਰ ॥ ੩ ॥

{ ਖੰਡੇ=ਦੇ ਧਾਰਾ ਖੜਗ ਦੇਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਢ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ॥ ਖੜਗ=ਕ੍ਰਿਪਾਣ, ਤਲਵਾਰ। ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਚੌੜੀ ਤੇ ਪੰਜਾਂਹ ਉਂਗਲ ਲੰਮੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਖੜਗ ਹੈ ॥ ਤਬਰ=ਛੱਵੀ, ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਗੰਡਾਸਾ ॥ ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ ॥

ਅਸਿ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ, ਖੰਡਾ, ਖੜਗ, ਬੰਦੂਕ, ਛੱਵੀ, ਤੀਰ, ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ ਅਤੇ ਬਰਛੀ, ਏਹੇ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ॥ ੩ ॥

ਤੀਰ ਤੁਹੀ ਸੈਥੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਰਵਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਜੋ ਜਪੈ ਭਏ ਸਿੰਧ ਭਵ ਪਾਰ ॥ ੪ ॥

(ਹੇ ਗੁਰੂ!) ਤੂੰਹੀ ਤੀਰ ਹੈ, ਤੁਹੀ ਸੈਹਥੀ (ਬਰਛੀ) ਹੈ, ਤੁਹੀ ਛੱਵੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ, (ਓਹੀ) ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਏਗਾ ॥ ੪ ॥

ਕਾਲ ਤੁਹੀ ਕਾਲੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤੇਗ ਅਰੁ ਤੀਰ ॥

ਤੁਹੀਂ ਨਿਸਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਜ ਤੁਹੀ ਜਗ ਬੀਰ ॥ ੫ ॥

ਤੂੰਹੀ ਕਾਲ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਕਾਲੀ [ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ] ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਤੇਗ ਤੇ ਤੀਰ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਤੂੰਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਤੁਹੀ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਤਬਰ ਤੂੰ ਨਿਖੰਗ ਅਰੁ ਬਾਨ ॥

ਤੁਹੀ ਕਟਾਰੀ ਸੇਲ ਸਭ ਤੁਮਹੀ ਕਰਦ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ॥ ੬ ॥

{ ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ ॥ ਸੇਲ=ਬਰਛਾ ॥ }

ਤੂੰਹੀ ਭਾਲਾ (ਹੈ, ਤੂੰਹੀ) ਸੈਹਥੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਭੱਥਾ ਤੇ ਬਾਨ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ ਕਟਾਰੀ (ਹੈ, ਤੂੰਹੀ) ਬਰਛਾ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਤੇ) ਤੂੰਹੀ ਕਰਦ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਤੁਮਹੀ ਸਿਪਰ ਤੁਮਹੀ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ ॥

ਕਵਚਾਂਤਕ ਤੁਮ ਹੀ ਬਨੇ ਤੁਮ ਬਯਾਪਕ ਸਰਬੰਗ ॥ ੭ ॥

{ ਸਿਪਰ=ਢਾਲ ॥ ਸਰਬੰਗ=[ਸਰਬ+ਅੰਗ] ਸਾਰੇ ਰੂਪ ॥ }

(ਤੂੰਹੀ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਢਾਲ, ਸੰਜੋਯ ਤੇ ਭੱਥਾ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ ਕਵਚ ਨੂੰ ਭੰਨਨ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪ-(ਹੋਕੇ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੭॥

ਸ੍ਰੀ ਤੂੰ ਸਭ ਕਾਰਨ ਤੁਹੀ ਤੂੰ ਬਿੰਦਯਾ ਕੇ ਸਾਰ ॥

ਤੁਮ ਸਭ ਕੋ ਉਪਰਾਜਹੀ ਤੁਮਹੀ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰ ॥ ੮ ॥

{ ਸ੍ਰੀ=ਮਾਯਾ ॥ ਉਪਰਾਜਹੀ=ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ॥ }

ਮਾਯਾ ਤੂੰ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਤੂੰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ।
ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ (ਮੈਨੂੰ) ਬਚਾ ਲਵੋ ॥ ੮ ॥

ਤੁਮਹੀ ਦਿਨ ਰਜਨੀ ਤੁਹੀ ਤੁਮਹੀ ਜੀਅਨ ਉਪਾਇ ॥

ਕਉਤਕ ਹੇਰਨ ਕੇ ਨਮਿਤ ਤਿਨ ਮੇਂ ਬਾਦ ਬਦਾਇ ॥ ੯ ॥

{ ਰਜਨੀ=ਰਾਤ ॥ ਬਦਾਇ=ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ }

ਤੂੰਹੀ ਦਿਨ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
(ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ) ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਹਨਾਂ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਵਿਚਾਲੇ ਝਗੜਾ ਖੜਾ
ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਸੈਫ ਤੇਗ ਤਰਵਾਰ ॥

ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਸਦਾ ਕਵਚਾਂਤਕ ਕਰਵਾਰ ॥ ੧੦ ॥

{ ਕਰਵਾਰ=ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ }

ਅਸਿ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਖੰਡਾ, ਖੜਗ, ਸੈਫ, ਤੇਗ, ਤਲਵਾਰ, ਕਵਚਾਂਤਕ ਤੇ ਕਰਵਾਰ, (ਜਿਸਦੇ
ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਹ ਤਲਵਾਰ) ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਰੱਛਾ ਕਰੋ ॥ ੧੦ ॥

ਤੁਹੀ ਕਟਾਰੀ ਦਾੜ੍ਹ ਜਮ ਤੂੰ ਬਿਛੁਓਂ ਅਰੁ ਬਾਨ ॥

ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਜੇ ਲੀਜੀਐ ਰੱਛ ਦਾਸ ਮੁਹਿ ਜਾਨ ॥ ੧੧ ॥

ਤੂੰਹੀ ਕਟਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਮ ਦਾੜ੍ਹ ਤੇ ਬਿਛੁਆ ਹੈ, ਅਤੇ (ਤੂੰਹੀ) ਬਾਨ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸ਼ਾਮੀ
ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ (ਫੜ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, (ਉਸ) ਦਾਸ ਦੀ ਰੱਛਾ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ॥ ੧੧ ॥
ਭਾਵ-ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਦੀ ਜੇ ਸਰਣੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਉਸਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਰਣ ਪਏ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਬਾਂਕ ਬਜ ਬਿਛੁਓਂ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਤਬਰ ਤਰਵਾਰ ॥

ਤੁਹੀਂ ਕਟਾਰੀ ਸੈਹਥੀ ਕਰੀਐ ਰੱਛ ਹਮਾਰਿ ॥ ੧੨ ॥

{ ਬਾਂਕ=ਇਕ ਸਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵਰਗਾ ਖਮਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ (੨) [ਡਿੰਗਲ ਭਾਸ਼ਾ]
ਬਮਸ਼ੇਰ, ਤਲਵਾਰ ॥ ਬਜ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਗਦਾ, ਗਦਾ। (੨) ਬਰਛੇ ਦਾ ਭਾਲਾ ॥
ਬਿਛੁਓਂ=ਬਿਛੁ ਦੇ ਡਿੰਗ ਵਰਗਾ ਟੇਢਾ ਪੇਸ਼ ਕਬਜ ॥

ਤੂੰਹੀ ਬਾਂਕ, ਬੱਜਰ ਤੇ ਬਿਛੁਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਰੱਛਾਸਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ
ਕਟਾਰੀ ਤੇ ਸੈਹਥੀ ਹੈ, (ਤੁਸੀਂ) ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ॥ ੧੨ ॥

ਤੁਮੀ ਗੁਰਜ ਤੁਮ ਹੀ ਗਦਾ ਤੁਮ ਹੀ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ॥

ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਰੱਛ ਕਰੋ ਸਰਬੰਗ ॥ ੧੩ ॥

{ ਗੁਰਜ=ਗੁਰਜ, ਗਦਾ ਵਰਗਾ ਲੰਹੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ॥ ਤੁਫੰਗ=ਬੰਦੂਕ ॥ ਗਦਾ=ਲਕੜੇ ਦੇ ਡੰਡੇ [ਦਸਤੇ] ਵਾਲਾ ਲੰਹੇ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਗੁਰਜ । ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਦਗਰ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਦਗਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਤੂੰਹੀ ਗੁਰਜ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਹੈ । (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ॥ ੧੩ ॥

ਫੁਰੀ ਕਲਮ-ਰਿਪੁ ਕਰਦ ਭਨਿ ਖੰਜਰ ਬੁਗਦਾ ਨਾਇ ॥

ਅਰਧ ਰਿਜਕ ਸਭ ਜਗਤ ਕੇ ਮੁਹਿ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਬਚਾਇ ॥ ੧੪ ॥

{ ਕਲਮ ਰਿਪੁ=ਕਲਮ ਤਰਾਸ਼, ਚਾਕੂ, ਫੁਰੀ ॥ ਬੁਗਦਾ=ਫੁਰਾ । (੨) ਟੈਕਾ । (੨) ਵੇਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰਥਾਤ ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ । ਨੋਟ-'ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-'ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦੇਣਾ' । (੩) ਇਕ ਡਰਾਂ ਦਾ ਖਮਦਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ਾ ॥ ਅਰਧ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗਯ, ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਲਾਇਕ ॥

ਫੁਰੀ, ਚਾਕੂ, ਕਰਦ, ਖੰਜਰ, ਟੈਕਾ (ਆਦਿਕ) ਨਾਮਾਂ (ਵਾਲੇ ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਬਦ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗਯ ਦੌਲਤ ਹਨ, ਤੂੰਸੀ ਮੈਨੂੰ (ਵੇਰੀ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਵੋ ॥ ੧੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਪਾਵਹੁ ਜਗਤ ਤੁਮ ਤੁਮ ਹੀ ਪੰਥ ਬਨਾਇ ॥

ਆਪ ਤੁਹੀ ਝਗਰਾ ਕਰੋ ਤੁਮਹੀ ਕਰੋ ਸਹਾਇ ॥ ੧੫ ॥

ਤੂੰਸੀ ਪਹਿਲੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੂੰਸੀ ਹੀ ਰਸਤੇ ਬਨਾਉਂਦੇ ਹੋ । ਤੂੰਸੀ ਆਪੇ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਝਗੜਾ (ਖੜਾ) ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ (ਫਿਰ) ਤੂੰਸੀ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥

ਮੱਛ ਕੱਛ ਬਾਰਾਹ ਤੁਮ ਤੁਮ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ॥

ਨਾਰਸਿੰਘ ਬਉਧਾ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਜਗਤ ਕੇ ਸਾਰ ॥ ੧੬ ॥

ਤੂੰਹੀ ਮੱਛ, ਕੱਛ ਤੇ ਵਾਰਾਹ (ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ) ਤੂੰਹੀ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਹੈ । ਤੁਹੀ ਨਰ-ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਉਧ (ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ) ਤੂੰਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਤੰਤੂ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥

ਤੁਹੀਂ ਰਾਮ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੁਮ ਤੁਹੀਂ ਬਿਸਨ ਕੇ ਰੂਪ ॥

ਤੁਹੀਂ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਜਗਤ ਕੀ ਤੁਹੀ ਆਪ ਹੀ ਰੂਪ ॥ ੧੭ ॥

ਤੂੰਹੀ ਰਾਮ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਬਿਸਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ । ਤੂੰਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਪਰਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ॥ ੧੭ ॥

ਤੁਹੀਂ ਬਿਪੁ ਫਤ੍ਰੀ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਰੰਕ ਅਰੁ ਰਾਉ ॥

ਸਾਮ ਦਾਮ ਅਰੁ ਡੰਡ ਤੁਮ ਤੁਮ ਹੀ ਭੇਦ ਉਪਾਉ ॥ ੧੮ ॥

{ ਸਾਮ=ਪਯਾਰੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਸਾਂਤ ਕਰਨਾ ॥
 ਦਾਮ=ਧਨ ਦੇਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਰਸੰਨ ਕਰਨਾ ॥
 ਡੰਡ=ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇਣੀ ॥
 ਭੇਦ=ਵੈਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਫੋਟਕ ਪਾਕੇ ਆਪਨਾ ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ।

ਇਹ ਚਾਰੇ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅੰਗ (ਜਾਂ ਉਪਾਉ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਤੂੰਹੀ ਬਾਹਮਣ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਖੱਤਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਕੰਗਾਲ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੈ । ਤੂੰਹੀ ਸਾਮ ਦਾਮ ਤੇ ਡੰਡ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ 'ਭੇਦ ਉਪਾਉ' ਹੈ ॥ ੧੮ ॥

ਸੀਸ ਤੁਹੀਂ ਕਾਯਾ ਤੁਹੀਂ ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ॥

ਤੈਂ ਬਿਦਯਾ ਜੁਗ ਬਕਤੁ ਹੁਇ ਕਰੇ ਬੇਦ ਬਖਯਾਨ ॥ ੧੯ ॥

{ ਜੁਗ ਬਕਤੁ— { ਜੁਗ=ਚਾਰ* ਸੰਖਯਾ ਬੋਧਕ ।
 ਕਿਉਂਕਿ ਜੁਗ ਚਾਰ ਮੰਨੇ ਹਨ ।
 ਬਕਤੁ=ਮੂੰਹ ॥ } ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ॥

ਤੂੰਹੀ ਸਿਰ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਦੇਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ । ਤੂੰਹੀ ਵਿਦਯਾ (ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ) ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ [ਬ੍ਰਹਮਾਂ] ਹੋਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

ਬਿਸਿਖ ਬਾਨ ਧਨੁਖਾਗੁ ਭਨ ਸਰ ਕੈਬਰ ਜਿਨਾਮ ॥

ਤੀਰ ਖਤੰਗ ਤਤਾਰਚੇ ਸਦਾ ਕਰੇ ਮਮ ਕਾਮ ॥ ੨੦ ॥

{ ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ, ਉਹ ਤੀਰ ਜਿਸਦੇ ਪੰਖ ਨਾ ਹੋਵਨ ॥
 ਧਨੁਖਾਗੁ=ਜੋ ਧਨੁਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤੀਰ ॥

{ ਕੈਬਰ=ਤੀਰ ॥ ਖਤੰਗ=ਤੀਰ, ਖਦੰਗ ਇਕ ਖਾਸ ਬਿਛ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਤੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਖਤੰਗ ਹੈ ॥
 ਤਤਾਰਚੇ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਰ, ਜੋ ਤਾਤਾਰ ਦੇਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (੨) ਭਾਲਾ ॥
 ਬਿਸਿਖ, ਬਾਨ, ਧਨੁਖਾਗੁ, ਸਰ, ਕੈਬਰ, ਤੀਰ, ਖਤੰਗ ਤੇ ਤਤਾਰਚਾ, (ਏਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਕਹੀਂਦੇ ਹਨ, (ਤੁਸੀਂ ਹੀ) ਸਦਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ (ਪੂਰਾ) ਕਰਦੇ ਹੋ ॥ ੨੦ ॥

ਤੁਣੀਰਾਲੈ ਸਤੁਅਰਿ ਮ੍ਰਿਗਅੰਤਕ ਸਸਿ ਬਾਨ ॥

ਤੁਮ ਬੈਰਨ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਹਨੋ ਬਹੁਰੋ ਬਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ॥ ੨੧ ॥

{ ਤੁਣੀਰਾਲੈ=[ਤੁਣੀਰ+ਆਲਯ] ਭੱਥਾ (ਜਿਸਦਾ) ਘਰ ਹੈ, (ਉਹ)—ਤੀਰ ॥ ਸਤੁ ਅਰਿ= ਵੈਰੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਅੰਤਕ=ਚੋਪਾਏ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥ ਸਸਿ ਬਾਨ=[ਸਸਿ ਬਾਨ] ਚੰਦ ਬਾਣ, ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਤੀਰ ॥

* ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ 'ਜੁਗ ਬਕਤੁ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਜੁਗ ਬਕਤੁ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਤੁਣੀਰਾਲਯ, ਸਤੁ-ਅਰਿ, ਮਿਗ ਅੰਤਥ, ਸਸਿਬਾਨ (ਇਹ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ) ।
 (ਹੈ ਤੀਰ !) ਤੁਸੀ ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਜਾ ਮਾਰਦੇ ਹੋ, ਮਗਰੋਂ ਤਲਵਾਰ (ਵੇਰੀ ਦੇ ਸਿਰ
 ਥਿਰ) ਵੱਜਦੀ ਹੈ ॥ ੨੧ ॥

ਤੁਮ ਪਾਟਸ ਪਾਸੀ ਪਰਸ ਪਰਮ ਸਿਧਿ* ਕੀ ਖਾਨ ॥
 ਤੇ ਜਗ ਕੇ ਰਾਜਾ ਭਏ ਦੀਅ ਤਵ ਜਿਹੋ ਬਰ ਦਾਨ ॥ ੨੨ ॥

ਪਾਟਸ=ਪੱਟਿਸ, ਲਚਕਦਾਰ ਅਸਪਾਤ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਾ ।
 ਜਿਸਦੇ ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਧਾਰ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਪੁਰ ਹੱਥ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਲੋਹੇ
 ਦੀ ਜਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ 'ਪੱਟਾ' ਹੈ । ਪਰਸ=[ਪਰਸੁ] ਕੁਹਾੜਾ ॥
 ਨੋਟ-ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਉੱਤਮ, ਸਾਢੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਮੱਧਮ
 ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਅਧਮ ਪੱਟਿਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
 (੨) ਤਿੰਨ ਨੋਕਾਂ ਵਾਲਾ ਨੋਜ਼ਾ, ਜਿਸਦਾ ਛੜ ਚਾਰ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ਪਾਸੀ=ਪਾਸਿ, ਫਾਹੀ, ਫੰਦਾ, ਕਮੰਦ ॥ ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਵਿਚ ਪਾਸਿ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਫਾਹੁਣ ਦਾ, ਦੂਜਾ ਮਨੁਖਾਂ ਲਈ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਜੰਗ
 ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੀ । ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਸ ਹੱਥ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਸੂਤਰ ਜਾਂ ਚੰਮ ਦੀ ਰੱਸੀ ਜਾਂ
 ਨਲਏਰ ਦੀ ਜੱਤ ਤੋਂ ਪਾਸਿ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਮੋਮ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਚਿਕਨੀ ਅਤੇ ਸਖਤ
 ਫਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਪਾਸਿ ਦੇ ਸਿਰੇ ਪੁਰ ਸਿਰਖ ਫਰਾਹੀ [ਰਿਸ਼ਖ ਫਾਹੀ] ਰੀਝ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,
 ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ, ਜਦ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਹੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ
 ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਈਦਾ ਸੀ । ਖਿੱਚਣ ਤੋਂ ਪਾਸਿ ਨਾਲ ਗਲ ਘੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ,
 ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੇਰੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।

ਤੂੰਹੀ ਪੱਟਿਸ, ਫਾਹੀ ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਪਰਮ ਸਿਧਿ ਦੀ ਖਾਣਿ ਹੈ । ਉਹ ਜਗਤ
 ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਵਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥

ਸੀਸ ਸਤੁ ਅਰਿ ਆਰ ਅਸਿ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ॥
 ਸਤੁ ਸੁਰੇਸਰ ਤੁਮ ਕੀਯੋ ਭਗਤ ਆਪੁਨੋ ਜਾਨ ॥ ੨੩ ॥

{ ਸੀਸ ਸਤੁ ਅਰਿ=ਵੇਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਤਲਵਾਰ ॥ ਆਰ=[ਆਰਸੀ ਦਾ ਸਮਾਸੀ]
 ਰੂਪ } ਤਲਵਾਰ ॥ ਸਤੁ ਸੁਰੇਸਰ=[ਸੁਰ+ਏਸਰ=ਇੰਦੁ] ਇੰਦੁ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਮੋਘਨਾਦ,
 ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ ਸੀ ॥

ਸੀਸ ਸਤੁ ਅਰਿ, ਆਰਸੀ, ਅਸਿ, ਖੰਡਾ, ਖੜਗ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ (ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ
 ਹਨ । ਹੇ ਤਲਵਾਰੋ !) ਤੁਸੀ ਮੋਘਨਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ॥ ੨੩ ॥

*ਬੇਸਮਾਫ਼ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਿ ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਰ 'ਸਿਧਿ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਜਮਧਰ ਜਮਦਾੜਾ ਜਬਰ ਜੋਧਾਂਤਕ ਜਿੱਹ ਨਾਇ ॥

ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੀਜਤ ਤਿਨੈ ਜੇ ਬਿਨ ਬਾਂਧੇ ਜਾਇ ॥ ੨੪ ॥

ਜਮਧਰ, ਜਮਦਾੜਾ, ਜਬਰ ਤੇ ਜੋਧਾਂਤਕ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। (ਉਸ ਕਟਾਰ) ਨੂੰ ਲੱਭ
ਨਾਲ) ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇਹੜੇ (ਪੁਰਸ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੂਟ
ਕੂਟ ਲਈਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਬਾਂਕ ਬਜ਼ ਬਿਛੂਓ ਬਿਸਿਖ ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਸਭ ਰੂਪ ॥

ਜਿਨ ਕੋ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਭਏ ਜਗਤ ਕੇ ਭੂਪ ॥ ੨੫ ॥

{ਬਿਰਹ=[ਬਰਹਿਨ੍ਹ] ਪੰਖਧਾਰੀ, ਖੰਭੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ॥}

ਬਾਂਕ, ਬੰਜਰ, ਬਿਛੂਆ, ਬਿਸਿਖ, ਪੰਖਧਾਰੀ ਤੇ ਬਾਨ (ਏਹ) ਸਾਰੇ ਰੂਪ (ਤੇਰੇ ਹਨ)।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੁਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੫ ॥

ਸਸਤ੍ਰ ਸੇਰ ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ ਸਿੱਪਰਾਰਿ ਸਮਸੇਰ ॥

ਮੁਕਤ ਜਾਲ ਜਮ ਕੇ ਭਏ ਜਿਨੈ ਗਹਯੋ ਇਕ ਬੇਰ ॥ ੨੬ ॥

{ਸਸਤ੍ਰ ਸੇਰ=ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ ॥ ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ=[ਸਮਰ+ਅੰਤ]
ਜੰਗ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ ॥ ਸਿੱਪਰਾਰਿ=[ਸਿੱਪਰ+ਅਰਿ] ਢਾਲ ਦੀ ਵੇਰਣ,
ਤਲਵਾਰ ॥ ਮੁਕਤ=ਅਜ਼ਾਦ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਗਏ।

ਸਸਤ੍ਰ ਸੇਰ, ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ, ਸਿੱਪਰਾਰਿ ਅਤੇ ਸਮਸੇਰ (ਆਦਿਕ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।
ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਇਕ ਵੇਰ ਭੀ ਫੜਿਆ ਹੈ, (ਉਹ) ਜਮ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟ
ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੬ ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੱਤ੍ਰ ਅਰਿ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿੱਹ ਨਾਮ ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਚਿੱਤ ਬਸੇ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ ॥ ੨੭ ॥

{ਸਤ੍ਰ ਅਰਿ=ਵੇਰੀ ਦੀ ਵੇਰਣ, ਤਲਵਾਰ ॥ ਸਾਰੰਗਾਰਿ=[ਧਨੁਖ+ਅਰਿ]ਧਨੁਖ
ਦੀ ਵੇਰਣ, ਤਲਵਾਰ, (ਜੋ) ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ ॥

ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ, ਸਤ੍ਰ-ਅਰਿ ਤੇ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। (ਉਹ ਤਲਵਾਰ) ਸਦਾ
ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਮ (ਪੂਰੇ) ਕਰਦੀ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਿਥਮ

ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੧ ॥

{ਭਗਉਤੀ=ਤਲਵਾਰ। ਯਥਾ—'ਨਾਮ ਭਗਉਤੀ ਲੋਹ ਘੜਾਇਆ।' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ) }

[ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ]

ਦੇਹਰਾ ॥ ਕਵਚ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਲੇਹੁ ॥ ੨੮ ॥

{ ਸਬਦ=ਪਦ ॥ ਅੰਤ=ਮਗਰੋਂ ॥ }

ਪਹਿਲਾਂ 'ਕਵਚ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਰਖੇ, ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੮ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਕਵਚ ਨਾਮ ਸੰਜੋਯ ਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਕਵਚ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਭ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੈਸਾ ਕਿ-

[ਸੰਜੋਯ ਦੇ ਨਾਮ]

(੧) ਤਨੁਤ੍ਰ । (੨) ਵਰਮ । (੩) ਦੰਸਨ । (੪) ਕੰਕਟਕ । (੫) ਅਜਗਰ । (੬) ਜਗਰ । (੭) ਜਾਗਰ । (੮) ਕਟਕ । (੯) ਯੋਗ । (੧੦) ਸੰਨਾਹ । (੧੧) ਕੰਚੁਕ । (੧੨) ਸੰਜੋਯ । (੧੩) ਜਿਰਹ ਬਖਤਰ ।

ਨੋਟ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ 'ਕਵਚ' ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ 'ਕਵਚ' ਨੂੰ ਸੂਚਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਲਾਉਣ ਕਰਕੇ 'ਤਲਵਾਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

(੨) ਜਿਵੇਂ ਕਵਚ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਨਾਮ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ 'ਅਰਿ' ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਭੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੈਸਾ ਕਿ-'ਅਰਿ, ਸ਼ਤ੍ਰੂ, ਵੈਰੀ, ਘਾਤਕ' ਆਦਿਕ ਹਨ ।

ਸਤੁ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੈ ਅੰਤ ਦੁਸਟ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗੀਨਾਥ ਕੇ ਸਦਾ ਹਿਦੈ ਮੇ ਰਾਖੁ ॥ ੨੯ ॥

{ ਜਗੀਨਾਥ=ਖੜਗ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ ॥ }

ਪਹਿਲਾਂ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਦੁਸਟ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਭੀ 'ਤਲਵਾਰ' ਦੇ ਹਨ, ਸਦਾ ਰਿਤ ਵਿਚ (ਚੇਤੇ) ਰਖੋ ॥ ੨੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਵੇਖੋ, ਉਪਰਲਾ (੨) ਨੋਟ । ਓਹੀ ਗੱਲ ਇਸ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਦੁਸਟ ਦੇ ਨਾਲ 'ਸਤੁ' ਨਾਮ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਯਥਾ-

(੧) ਦੁਸਟ ਰਿਪੁ । (੨) ਦੁਸਟ ਅਰਿ । (੩) ਦੁਸਟ ਵੈਰੀ । (੪) ਦੁਸਟ-ਘਾਤਕ । (੫) ਦੁਸਟ-ਨਾਸਕ ਆਦਿਕ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਭਨੋ ਪਾਲਕਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮੁ ਸਿਸਟੇਸ ਕੇ ਸਦਾ ਹਿਦੈ ਮੇ ਧਾਰ ॥ ੩੦ ॥

{ ਸਿਸਟੇਸ=[ਸਿਸਟ=ਸ੍ਰੀ+ਏਸ=ਸਾਹਿਬ] ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਖੜਗ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ ॥ }

ਪਹਲਾ 'ਪ੍ਰਿਥਵੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਪਾਲਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਯਾਦ) ਰਖੇ ॥ ੩੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਪਾਲਕ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ—

[ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਮ]

(੧) ਅਚਲ । (੨) ਅਦਿਤਿ । (੩) ਅਨੰਤਾ । (੪) ਅਵਨੀ । (੫) ਆਦਯਾ । (੬) ਇਕਾ । (੭) ਇਰਾ । (੮) ਇਲਾ । (੯) ਉਰਵਰਾ । (੧੦) ਉਰਵੀ । (੧੧) ਉਰਮੀ । (੧੨) ਕੁ । (੧੩) ਖਮਾ । (੧੪) ਖਮਾਮਾ । (੧੫) ਖਿਯੁਤਿ । (੧੬) ਖਯੋਣੀ । (੧੭) ਛੋਣੀ । (੧੮) ਗੋ । (੧੯) ਗੀਤਾ । (੨੦) ਜਗਤਾ । (੨੧) ਜਯਾ । (੨੨) ਧਰਣੀ । (੨੩) ਧਰਤੀ । (੨੪) ਧਰਾ । (੨੫) ਧਰਿਤੀ । (੨੬) ਧਾਤੀ । (੨੭) ਨਿਸੁਲਾ । (੨੮) ਪਾਠਾ । (੨੯) ਭੂ । (੩੦) ਭੂਮਿ । (੩੧) ਮਹਿ । (੩੨) ਮਹੀ । (੩੩) ਮੇਦਨੀ । (੩੪) ਰਤਨਗਰਭਾ । (੩੫) ਰਤਨਾ ਵਤੀ । (੩੬) ਰਸਾ । (੩੭) ਵਸੁੰਧਰਾ । (੩੮) ਵਸੁਧਾ । (੩੯) ਵਸੁਮਤੀ । (੪੦) ਵਿਪੁਲਾ । (੪੧) ਸ਼ਮਾਮਾ । (੪੨) ਸਹਾ । (੪੩) ਸਥਿਰਾ । (੪੪) ਸਾਫਰ ਮੇਖਲਾ ॥

ਨੋਟ—ਇਹ ੪੪ ਨਾਮ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਵਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਪਾਲਕ' ਪਦ ਲਾਉਣ ਤੇ 'ਤਲਵਾਰ' ਬੋਧਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਸਟ ਨਾਮ ਪਹਲੇ ਕਹੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ਨਾਥ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮੁ ਮਮ ਈਸ ਕੇ ਸਦਾ ਬਸੇ ਜੀਅ ਸਾਥ ॥ ੩੧ ॥

{ਮਮ ਈਸ=ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ, ਖੜਗ ॥}

'ਸਿਸਟੀ' ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਲੇ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ (ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਸਾਓ, (ਭਾਵ ਯਾਦ ਰਖੋ) ॥ ੩੧ ॥

ਨੋਟ—ਪਿਛਲੇ ਦੋਹਰੇ (੩੦) ਵਿਚ 'ਸਿਸਟੇਸ' ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜਿੰਨੇ—ਵਿਸੁ, ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ, ਸਿਸਟੀ, ਰਚਨਾ, ਦੁਨੀਆਂ,—ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਏਸ' ਜਾਂ 'ਪਤਿ' ਆਦਿਕ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਉਹੀ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਸਿੰਘ ਸਬਦ ਭਾਖੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਹਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗਮਾਤ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੩੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਸ਼ੇਰ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਬਾਹਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਗਵਤੀ [ਤਲਵਾਰ] ਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਓ ॥ ੩੨ ॥

[ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ—ਸਿੰਹ, ਸਿੰਘ, ਕੇਸਰੀ, ਨਾਹਰ, ਬਾਘ, ਮ੍ਰਿਗੇਸ

ਮਿਗਪਤਿ-ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਬਾਹਨ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮ 'ਜਗਮਾਤ' [ਭਗਵਤੀ] ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ 'ਲਛਨਾਂ' ਬਿਤਿ ਕਰਕੇ ਏਹ ਨਾਮ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰੂਢਿ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ 'ਜਗਮਾਤ' ਨਾਮ ਖੜਗ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਨਗੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੇ।

ਰਿਪੁ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਜਗਤ ਖਲ ਖੰਡਨ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਤਾਕੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਐ ਜਿੱਹ ਸੁਨ ਦੁਖ ਟਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ੩੩ ॥

(ਜੋ) ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ (ਤਲਵਾਰ) ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ (ਨਾਮ) ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋਖੀ ਟਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੩ ॥

ਸਭ ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਅੰਤ ਪਤਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਹਿਦੈ ਮਹਿ ਰਾਖੁ ॥ ੩੪ ॥

ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਆਖੋ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਯਾਦ) ਰੱਖੋ ॥ ੩੪ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੨੬ ਵਿਚ 'ਸਸਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ' ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਹਰੇਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ 'ਏਸ, ਰਾਜਾ, ਸ਼ਾਮੀ ਜਾਂ ਪਤਿ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ-ਕਟਾਰ ਪਤਿ, ਸਾਂਗ ਪਤਿ ਆਦਿਕ।

ਖੱਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਕ* ਖੜਗ ਖਗ ਖੰਡੋ ਖੱਤ੍ਰਿਆਰਿ ॥

ਖੇਲਾਂਤਕ ਖਲਕੇਮਰੀ ਅਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ॥ ੩੫ ॥

{ ਖੱਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਕ=ਖੱਤ੍ਰਿਯਾਂ [ਯੋਧਿਆਂ] ਦੇ ਅੰਗ ਲਟਕਨ ਵਾਲਾ-ਖੜਗ ॥
ਖੱਤ੍ਰਿਆਰਿ=ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਖੜਗ ॥
ਖੇਲਾਂਤਕ=ਖੇਲ [ਜੰਗ] ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਖੜਗ ॥
ਖਲਕੇਮਰੀ=[ਖਲਕੇਮ=ਕੂਰ, ਦੁਸ਼ਟ+ਅਰੀ] ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿ-ਖੜਗ ॥

ਖੱਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਕ, ਖੜਗ, ਖੱਗ, ਖੰਡਾ, ਖਤ੍ਰਿਆਰਿ, ਖੇਲਾਂਤਕ, ਖਲਕੇਮਰਿ, (ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੩੫ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੨੬ ਵਿਚ 'ਦੁਸ਼ਟ ਰਿਪੁ' ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਖਲਕੇਮਰਿ' ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਭੂਤਾਂਤਕ ਸੀ ਭਗਵਤੀ ਭਵ ਹਾ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥

ਸਿਰੀ ਭਵਾਨੀ ਭੈ ਹਰਨ ਸਭ ਕੋ ਕਰੈ ਕਲਯਾਨ ॥ ੩੬ ॥

*ਭਾਪੇ ਅਤੇ ਅਭਾਜਤ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਪਾਠ 'ਖਤ੍ਰਿਯਾਂਕੇ ਖੇਲਕ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਭੂਤਾਂਤਕ={ਭੂਤ} ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਖੜਗ ॥ ਭਗਵਤੀ=ਤਲਵਾਰ ॥ ਭਵਹਾ=
 ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਖੜਗ ॥ ਸੀ-ਹਾ=[ਡਿੰਗਲ, ਸੀ=ਡਰ] ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
 ਖੜਗ ॥ ਸਿਰੀ=[ਸੀ] ਤਲਵਾਰ ॥ ਭੈ ਹਰਨ=ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ, (ਸਸਤ ਕੈਲ
 ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਰਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭੈਹਰਨ' ਹੈ) ॥
 ਭੂਤਾਂਤਕ, ਸੀ-ਹਾ, ਭਗਵਤੀ, ਭਵਹਾ, ਸਿਰੀ, ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਭੈ ਹਰਨ, (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਨਾਮ
 (ਤਲਵਾਰ ਦੇ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੩੬ ॥

ਅਕਿੱਲ ॥ ਭੂਤ ਸਬਦ ਕੋ ਭਾਖਿ ਬਹੁਰ ਅਰਿ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਸਭ ਅਸਿ ਜੂ ਕੋ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਰਾਖੀਐ ॥

ਖਹਲਾਂ 'ਭੂਤ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰ
 ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥

ਯਥਾ—'ਭੂਤ ਅਰਿ, ਭੂਤ ਰਿਪੁ, ਭੂਤਾਂਤਕ, ਭੂਤਹਾ, ਭੂਤ ਗੀਜਨ, ਭੂਤ ਖੰਡਨ' । ਇਸ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ ।

ਨਾਮ ਮਿ੍ਗਨ ਸਭ ਕਹਿ ਧਨੁਸਰ ਉੱਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੇ ਸਭ ਖੰਡੇ ਕੇ ਨਾਮ ਸੱਤਿ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ ॥ ੩੭ ॥

{ ਧਨੁ ਸਰ=ਧਨੁਖ ਤੇ ਤੀਰ । (੨) ਧੁਸੁ=ਵਿਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਧੁੰਸੀ ॥ }
 ਸਾਰੇ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧੁਸੁ' ਜਾਂ 'ਧੁੰਸੀ' ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
 (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਖੜਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ੩੭ ॥

[ਹਰਨ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਹਰਨ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਧੁੰਸੀ ਪਦ ਲਾ
 ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹਰਨ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:—
 ਮਸੂਰ, ਰੋਹਿਤ, ਨਜੰਕ, ਸੰਬਰ, ਵਭੁਣ, ਰੁਰੂ, ਸ਼ਸ, ਹਰਿਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸਾਰ, ਏਣ, ਕਸਤੂਰਾ,
 ਮਿ੍ਗ, ਸਾਂਭਰ ਤੇ ਬਾਰਹਸਿੰਗਾ ।

[ਜਮਦਾਕ ਦੇ ਨਾਮ]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਜਮ ਕੋ ਉਚਰਿ ਬਹੁਰੇ ਰਦਨ ਉਚਾਰਿ ॥
 ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮਦਾਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੩੮ ॥

{ ਰਦਨ=ਦੰਦ, ਦਾੜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਜਮ' ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਦਨ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ
 'ਜਮਦਾਕ' (ਆਦਿਕ ਕਟਾਰ) ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਢੀ ਜਨੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥ ੩੮ ॥

[ਜਮ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਕੋਈ ਵਿਚ ਜਮ ਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ:—

ਪਿਤਰਪਤਿ, ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ, ਸਮਨ, ਕਾਲ, ਦੰਡਧਰ, ਸ੍ਰਾਧ ਦੇਵ, ਧਰਮ, ਜੀਵਿਤੈਸ, ਮਹਿਖ
ਧ੍ਰੁਜ, ਮਹਿਖ ਬਾਹਨ, ਸ਼ੀਰਣ ਪਾਦ, ਹਰਿ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰ ।

ਸਿੰਮਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਇਹ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ—
ਯਮ, ਧਰਮ ਰਾਜ, ਮਿਤ੍ਰਜੁ, ਅੰਤਕ, ਵੈਵਸ੍ਰਤ, ਕਾਲ, ਸਰਵ ਭੂਤ ਖਯ, ਉਦੰਬਰ,
ਦਘਨ, ਨੀਲ, ਪਰਮੇਸ਼ੀ, ਵਿਕੋਦਰ, ਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਦਾਤ, ਰਦਨ ਜਾਂ ਦੰਦ' ਪਦ ਲਗਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ
'ਜਮਦਾਤ' [ਕਟਾਰ] ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਜੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਉਦਰ ਸਬਦ ਪ੍ਰਥਮੈ ਕਹੇ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਭੈ ਜਮਦਾਤੁ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੩੯ ॥

ਪਹਲਾ-ਉਦਰ (ਪੇਟ, ਦਿੱਡ ਆਦਿਕ) ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ
ਆਖੋ । (ਉਦਰ ਅਰਿ, ਪੇਟ ਅਰਿ, ਦਿੱਡ ਰਿੱਪ ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਮਦਾਤੁ ਦੇ ਹਨ,
ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥ ੩੯ ॥

[ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ]

ਮਿਗ ਗੀਵਾ ਸਿਰ ਅਰਿ ਉਚਰ ਪੁਨਿ ਅਸਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰਿ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੇ ਲੀਜੇ ਹਿਦੈ ਬਿਚਾਰਿ ॥ ੪੦ ॥

{ ਗੀਵਾ=ਗਰਦਨ॥ ਗੀਵਾ ਅਰਿ=ਖੜਗ॥ ਮਿਗ ਸਿਰ ਅਰਿ=ਤਲਵਾਰ॥ ਸਿਰ ਅਰਿ=ਖੜਗ॥ }
ਮਿਗ ਅਰਿ, ਮਿਗ ਸਿਰ ਅਰਿ, ਮਿਗ ਗੀਵਾ ਅਰਿ, ਸਿਰ ਅਰਿ, ਗੀਵਾ ਅਰਿ ਅਤੇ
ਅਸਿ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਬਦ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੪੦॥

ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ ਕਸਟ ਰਿਪੁ ਕਾਲਾਯੁਧ ਕਰਵਾਰ ॥

ਕਰਾਚੇਲ ਕਿਰਪਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮੁ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੪੧ ॥

{ ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ=ਹਾਥੀ ਦੇ ਕਰ [ਸੁੰਡ] ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, -ਖੜਗ ॥ }
{ ਕਸਟ ਰਿਪੁ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਰੂਪ, -ਤਲਵਾਰ ॥ ਕਾਲਾਯੁਧ=ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ }
{ ਸਸਤੁ, -ਖੜਗ ॥ ਕਰਾਚੇਲ=ਕ੍ਰਿਪਾਣ ॥ }

ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ, ਕਸਟ ਰਿਪੁ, ਕਾਲਾਯੁਧ, ਕਰਵਾਰ ਤੇ ਕਰਾਚੇਲ । (ਇਹ ਸਾਰੇ)
ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਵੋ ॥੪੧॥

ਹਸਤ* ਕਰੀ ਕਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਸੁਨਾਇ ॥

ਸੱਸਤੁ ਰਾਜ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬ ਮੇਰੀ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥੪੨॥

{ ਹਸਤ=ਹਾਥੀ॥ ਕਰੀ ਕਰ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਹੱਥ(ਸੁੰਡ)॥ ਸਸਤੁ ਰਾਜ=ਖੜਗ॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੩੪) }

*ਅਰਥ ਨੂੰ ਨਾਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਛਾਪੇ ਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਹਸਤ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਤੇ 'ਕਸਤ'
ਅਤੇ ਕਿਤੇ 'ਸਕਤ' ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਸੁਧ ਹੈ ।

ਪਹਿਲੇ 'ਹਸਤਿ ਕਰ' ਜਾਂ 'ਕਰੀ ਕਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਸੁਣਾ ਦਿਓ ।
(ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥੪੨॥

[ਹਾਥੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਕੁੰਭ, ਇੱਭ, ਸਿੰਧੂਰ, ਦੰਤੀ, ਸਾਰੰਰ, ਸੰਧੂਰਾ, ਕਰੀ ਤੇ ਹਸਤੀ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 'ਕਰ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,

ਜੇਸਾ ਕਿ- 'ਕੁੰਭ ਕਰ ਅਰਿ' 'ਸਿੰਧੂਰ ਕਰ ਅਰਿ' ਆਦਿਕ ॥

ਨੋਟ-ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ 'ਹਸਅਰਿ' ਨਾਮ ਖੜਗ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਿਰੀ ਸਰੋਹੀ ਸੇਰ ਸਮ ਜਾ ਸਮ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ ॥

ਤੇਗ ਜਾਪੁ ਤੁਮਹੂੰ ਜਪੋ ਭਲੋ ਤੁਹਾਰੋ ਹੋਇ ॥ ੪੩ ॥

ਸੀ, ਸਰੋਹੀ ਤੇ ਸਮਸੇਰ (ਏਹ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ), ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਹੈ । (ਹੇ ਸਿਖੋ!) ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪੋ, (ਤਦ) ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥੪੩॥

ਖਗ ਮਿ੍ਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਗਨ ਏ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ॥

ਫੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਜਾਨ ਤਿਸੈ ਤਰਵਾਰ ॥ ੪੪ ॥

ਪੰਛੀ, ਹਰਨ, ਜੱਛ ਤੇ ਭੁਜੰਗ, ਇਨ੍ਹਾਂ {ਰਨ} ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ
ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, (ਤਾਂ) ਉਸਨੂੰ ਤਲਵਾਰ
(ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ) ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੪੪॥

ਨੋਟ-ਖਗ ਅਰਿ, ਮਿ੍ਗਹਾ, ਜੱਛ ਰਿਪੁ, ਭੁਜੰਗ ਅਰਿ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ ।

ਹਲੱਬਿ ਜੁਨੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਮਿਸਰੀ ਉਨਾ ਨਾਮ ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਪਤਿ ਜਿਤਯੋ ਰੂਮ ਅਰੁ ਸਾਮ ॥ ੪੫ ॥

- ਉਨਾ=ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਅਸੀਲ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਤਕੀਏ ਹੇਠ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕੇ ॥
- ਹਲੱਬਿ=ਸਾਮ ਦੇਸ ਦਾ ਇੱਕ 'ਹਲਬ' ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਲਬੀ' ਹੈ ॥
- ਜੁਨੱਬੀ=ਆਰਮੇਨੀਆਂ ਦੇ 'ਜਨਬ' ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ॥
- ਮਗਰਬੀ=ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਜੋ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ॥
- ਮਿਸਰੀ=ਤਲਵਾਰ, ਮਿਸਰ ਦੇਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ॥ ਸਸਤ੍ਰ ਪਤਿ=ਖੜਗ ॥
- ਸਾਮ=ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਦੇਸ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਮਿਸਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ॥
- ਰੂਮ=ਰੋਮ (Rome) ਵਰਤਮਾਨ ਇਟਲੀ ਦੀ ਤਖਤਗਾਹ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥

ਹਲੱਬੀ, ਜੁਨੱਬੀ, ਮਗਰਬੀ, ਮਿਸਰੀ, ਉਨਾ, ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ (ਆਦਿਕ) ਨਾਮ ਖੜਗ ਦੇ
ਹਨ । (ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ) ਰੂਮ ਤੇ ਸਾਮ ਜਿਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੪੫ ॥

ਕਤੀ ਯਾਮਾਨੀ ਹਿੰਦਵੀ ਸਭ ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਥ ॥

ਲਏ ਭਗਉਤੀ ਨਿਕਸ ਹੈ ਆਪ ਕਲੰਕੀ ਹਾਥ ॥ ੪੬ ॥

{ ਫਤੀ=ਕੱਤੀ, ਕਾਤੀ, ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ ॥ (੨) ਕੱਤਾ=ਛੋਟਾ ਖੜਗ, ਜੋ ਚੌੜਾ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਥ=ਖੜਗ ॥ ਯਾਮਾਨੀ=ਯਮਨ [ਯੂਨਾਨ] ਦੀ ਤਲਵਾਰ ॥ ਹਿੰਦੁਵੀ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ॥

ਯੂਨਾਨ ਦੀ ਕੱਤੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕੱਤੀ, (ਇਹ) ਸਭ ਖੜਗ ਦੇ (ਨਾਮ ਹਨ। ਜਿਸ) ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ (ਆਪਣੇ) ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ (ਦਿਗ ਬਿਜੇ ਨੂੰ) ਨਿਕਲੇਗਾ ॥੪੬॥
[ਕਟਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਕਤਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਪੁਨ ਕਹੁ ਸਕਤ ਬਿਸੇਖ ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੇਕ ॥੪੭॥

{ ਸਕਤਿ=ਸਕਤ ਵਾਲਾ, ਬਲਵਾਲਾ ॥ ਸਕਤ ਬਿਸੇਖ=[ਸਕਤ+ਅਵਸੇਖ]
{ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ਸਕਤਿ ਸਕਤ ਬਿਸੇਖ=ਬਰਛੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਸਕਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਸਕਤ ਬਿਸੇਖ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਕਟਾਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਣਗੇ ॥੪੭॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਭਟ ਪਦ ਉਚਰਿਕੈ ਬਹੁਰਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਸਮਝਿ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੪੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਭਟ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਸੁਭਟ ਅਰਿ' ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦਾ (ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਭੀ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੪੮॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਾਖ ਸੰਨਾਹ ਪਦੁ ਪੁਨ ਰਿਪ ਸਬਦ ਉਚਾਰਿ ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਨਿਜ ਧਾਰਿ ॥੪੯॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਨਾਹ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰ ਦਿਓ। 'ਸੰਨਾਹ ਰਿਪ' ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਰੇ (ਬਣਾਕੇ) ਚਤੁਰ (ਪੁਰਸ਼) ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖੋ ॥੪੯॥

ਉਚਰ ਕੁੰਭ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਕਹੋ ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਤੁਰ ਲਹੋ ॥੫੦॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਕੁੰਭ' [ਹਾਥੀ] ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕੁੰਭ ਅਰਿ' ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਚਤੁਰ (ਪੁਰਸ਼) ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੫੦॥

ਤਨੁ ਤਾਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਰੁਚਿਰ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨ ॥੫੧॥

'ਤਨੁ ਤਾਨ' [ਕਵਚ] ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਤਨੁ ਤਾਨ ਅਰਿ' ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਦੇ ਨਾਮਾਂ (ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ {ਰੁਚਿਰ} ਸੁੰਦਰ ਚਤੁਰ (ਪੁਰਸ਼) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੫੧॥

[ਬਰਛੇ ਦੇ ਨਾਮ]

ਯਸਟੀ ਸਰ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਬਚ ਕਹੁ ਅਰਧੰਗ ॥

ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਉਚਰਤ ਜਾਹੁ ਨਿਸੰਗ ॥ ੫੨ ॥

{ ਯਸਟੀ=ਸੋਟੀ ॥ ਸਰ=ਸਿਧੀ ॥ ਅਰਧੰਗ=ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ॥ ਸੈਹਥੀ=ਨੇਜਾ ॥
ਯਸਟੀ ਸਰ ਅਰਧੰਗ=ਸਿੱਧੀ ਸੋਟੀ (ਜਿਸਦਾ) ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨੇਜਾ, ਭਾਲਾ। }

'ਯਸਟੀਸਰ' ਪਦ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਧੰਗ' ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਯਸਟੀ ਸਰ ਅਰਧੰਗ' ਨਾਮ ਭਾਲੇ ਦਾ ਹੈ, ਨਿਸੰਗ (ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ (ਨਾਮ) ਉਚਾਰਦੇ ਜਾਓ ॥ ੫੨ ॥

[ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਸਾਂਗ ਸਮਰ ਕਰਿ ਸੈਹਥੀ ਸਸਤ੍ਰ ਸਸਨ ਕੁੰਭੇਸ ॥

ਸਬਲ ਸੁਭਟਹਾ ਹਾਥ ਲੈ ਜੀਤੇ ਸਮਰ ਸੁਰੇਸ ॥ ੫੩ ॥

{ ਸਸਨ=ਕੱਟਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ਮਾਰਨਾ, ਪਾੜਨਾ ॥ ਕੁੰਭੇਸ=[ਕੁੰਭ+ਏਸ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ॥
ਸਸਤ੍ਰ ਸਸਨ ਕੁੰਭੇਸ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ ਸਸਤ੍ਰ, -ਬਰਛੀ ॥
ਸਬਲ=ਬਲ ਵਾਲਾ, ਮੇਘ ਨਾਦ, (ਜਾਂ) ਸੁੰਭ ਆਦਿਕ ਦੈਂਤ ॥ }

ਸਾਂਗ, ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਹਥੀ, 'ਸਸਤ੍ਰ ਸਸਨ ਕੁੰਭੇਸ' (ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ) ਬਰਛੀ (ਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ ॥ ੫੩ ॥

ਫਤ੍ਰ ਧਰ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਬਿਜੈ ਕਰਿ ਭਟਹਾ ਜਾਕੇ ਨਾਮ ॥

ਸਕਲ ਸਿੱਧ ਦਾਤੀ ਸਭਨ ਅਮਿਤ ਸਿੱਧ ਕੇ ਧਾਮ ॥ ੫੪ ॥

{ ਫਤ੍ਰ ਧਰ=[ਫਤ੍ਰ=ਖੋਲ] ਖੋਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ—ਬਰਛੀ ॥ }

ਫਤ੍ਰ ਧਰ, ਮ੍ਰਿਗਹਾ, ਬਿਜੈ ਕਰਿ, ਭਟਹਾ (ਇਤਾਦਿਕ) ਜਿਸ (ਬਰਛੀ) ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। (ਉਹ) ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ॥ ੫੪ ॥

ਲਛਮਨ ਅਉਰ ਘਟੇਤਕਚ ਏ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ॥

ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਭਾਖੇ ਸਕਤਿ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ੫੫ ॥

'ਲਛਮਨ' ਅਤੇ 'ਘਟੇਤਕਚ' ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) { ਸਕਤਿ } ਬਰਛੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੫੫ ॥

ਵਿਸੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਲਛਮਨ ਨੂੰ ਮੇਘਨਾਦ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮੂਰਛਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 'ਲਛਮਨ ਅਰਿ' ਬਰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਭੀ—'ਸੈਮਿਤ੍ਰਯ', 'ਅਨੰਤ', 'ਅਹਿਨਾਥ'—ਆਦਿਕ ਲਛਮਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪ, ਅਰਿ, ਜਾਂ ਸਤ੍ਰ' ਆਦਿਕ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤਨੇ ਯੋਗਯੋ ਹਨ।

(੨) ਘਟੋਤਕਚ, ਹੜਿੰਬੀ ਰਾਖਸ਼ਨੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀਮਸੈਨ* ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾ-ਭਾਰਥ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕਰਣ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 'ਘਟੋਤਕਚ ਅਰਿ' ਬਰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਘਟੋਤਕਚ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਰਿਪੁ, ਜਾਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗੜੀਆ ਭਸਡੀ ਭੈਰਵੀ ਭਾਲਾ ਨੇਜਾ ਭਾਖੁ ॥

ਬਰਛੀ ਸੈਤੀ ਸਕਤਿ ਸਭ ਜਾਨ ਹਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖ ॥ ੫੬ ॥

{ ਗੜੀਆ=ਨੇਜਾ, ਭਾਲਾ। (੨) ਬਰਛੀ ॥ ਭੈਰਵੀ=[ਡਿੰਗਲ ਭਾਸ਼ਾ]ਬਰਛੀ। (੨) ਪਾਰਬਤੀ॥
(੨) ਭਸਡੀ=[ਭਸਡੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਲਾ, ਜਿਸਦੀ ਲੱਕੜ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਮ ਦਾ ਤਸਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਹਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੁੱਠ ਛੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਥੋਂ ਡਿੱਗ ਨਾਂ ਪਵੇ] ॥ ਸੈਤੀ=[ਸੈਹਥੀ] ਬਰਛੀ ॥ ਸਕਤਿ=ਬਰਛੀ॥
ਭਾਖ=ਨਾਮ ॥ (੨) ਚੰਮ ਦਾ ਗੋਪੀਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਰੱਖਕੇ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਗੜੀਆ, ਭਸਡੀ, ਭੈਰਵੀ, ਭਾਲਾ, ਨੇਜਾ, ਬਰਛੀ, ਸੈਤੀ ਜਾਂ ਸੈਹਥੀ, (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਚੇਤੇ) ਰਖੋ ॥ ੫੬ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਭਾਵੇਂ ਨੇਜਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੜੀਆ' ਤੇ 'ਭਾਲਾ' ਹੈ, ਪਰ ਚੂੰਕਿ 'ਗੜੀਆ' ਨਾਮ 'ਬਰਛੀ' ਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੇ 'ਗੜੀਆ' ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਨਾਮ 'ਨੇਜਾ' ਤੇ 'ਭਾਲਾ' ਆਦਿਕ ਹਨ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਬਰਛੀ ਦੇ ਭੀ ਨਾਮ ਹਨ।

[ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ]

ਬਿਸਨ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਪਦ ਸਸਤ੍ਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਕੇ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਪਾਰ ॥ ੫੭ ॥

{ ਸੁਦਰਸਨ=ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 'ਚਕ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ }
{ 'ਸੁਦਰਸਨ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਚਕ੍ਰ' ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਸੁਦਰਸਨ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥

ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਸਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਵਿਸ਼ਨੁ ਸਸਤ੍ਰ' ਨਾਮ 'ਚਕ੍ਰ' ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਨ ਤੋਂ) ਅਪਾਰਾਂ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਪੈਣਗੇ ॥ ੫੭ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ-

* ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਕ 'ਗੁਪਤ' ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭੀ 'ਘਟੋਤਕਚ' ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਚੰਦੁ ਗੁਪਤ' ਹੋਯਾ, ਜਿਸਦੀ 'ਗੁਪਤ' ਵੰਸ਼ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ 'ਮਗਧ' ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ 'ਭਾਰਤ' ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਯਾ ਸੀ।

'ਨਾਰਾਯਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵੈਕੁੰਠ, ਦਾਮੋਦਰ, ਕੇਸਵ, ਮਾਧਵ, ਗੋਬਿੰਦ, ਪੀਤਾਂਬਰ, ਜਨਾਰਦਨ
ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ, ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ, ਮਧੁ ਸੁਦਨ, ਹਰਿ, ਲਛਮੀ ਪਤਿ, ਰਿਖੀਕੇਸ, ਗੋਪਾਲ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ
ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸਸਤੁ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮਰਦਨ ਬਹੁਰ ਕਹੋ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚਕ੍ਰ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਲਹੋ ॥ ੫੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਮੁਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਰਦਨ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਸਤੁ'
ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ) 'ਸੁਦਰਸਨ ਚਕ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ) ਹੋ ਚਤੁਰ ! (ਇਹ ਤੀਕਾ) ਚਿੱਤ
ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੫੮ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—'ਮੁਰ' ਇਕ ਦੇ ਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਜਬ ਜਿਸਦੇ ਪੰਜ
ਸਿਰ ਤੇ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ, ਜੋ ਭੋਮਾਸੁਰ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਲਈ ਜੰਗ
ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਮੋਯਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ
'ਮੁਰ ਮਰਦਨ' ਅਤੇ 'ਮੁਰਾਰਿ' ਪੈ ਗਿਆ। ਚੁੰਕਿ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਨਾਮ 'ਵਿਸ਼ਨੁ' ਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ
ਜਿੰਨੇ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜਨ
ਨਾਲ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ—ਸਸਤੁ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵੇਲੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਦਿ-ਅੰਤ ਦਾ ਪਾਠ
ਵੇਖਕੇ, ਕਈ ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕਰਨਾਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਉਸਦਾ ਅਧਯਾਰ ਨਾਂ ਕੀਤਾ
ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਧਯਾਰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਮੂਲ ਵਿਚ
ਸਫੁੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਇਸੇ ਦੇਹਰੇ ਵਿਚ 'ਮੁਰ ਮਰਦਨ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਸਸਤੁ'
ਪਦ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਦੇਹਰੇ ਵਿਚ ਸਫੁੱਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ,
ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ 'ਚਕ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ
ਇਹ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੇਤੇ ਰਖਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਧੁ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚਕ੍ਰ ਕੇ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੫੯ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਮਧੁ' ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ) 'ਮਧੁਹਾ ਸਸਤੁ' ਸੁਦਰਸਨ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿ ਜਨੋ !
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੫੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਅ: ੬੧ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਮਧੁ' * ਅਤੇ 'ਕੇਟਭ'

* ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਯਣ ਕਾਂਡ ੭, ਅ: ੬੧ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਲਵਨਾਸੁਰ ਦੇ
ਪਿਤਾ ਤੇ ਲੋਲਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਮਧੁ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਤ ਦੀ ਵਸਾਈ ਹੋਈ ਮਧੁਪੁਰੀ
(ਮਥਰਾ) ਇਤਹਾਸ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਅਜੇ ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਲਪਕੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਧ ਸੂਦਨ, ਮਧ ਹਾ, ਮਧਜਿਤ, ਮਧ ਮਰਦਨ' ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸਸਤੁ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਨਰਕਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਾਰਿ ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ ॥ ੬੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਨਰਕਾਸੁਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। (ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ), ਚਤੁਰ (ਪੁਰਖ!) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲਵੋ ॥ ੬੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਵਰਾਹ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ 'ਨਰਕ' (ਨਾਮ ਚਾਲਾ ਇਕ) ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਭੋਮਾਸੁਰ' ਭੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਯਾ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਗਜੈਤਿਸ ਪੁਰ-ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਗੋਹਾਟੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ-ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਲੜਕੀਆਂ (ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਰਨ ਲਈ ਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ) ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਨ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਿਪੁ' ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਸਤੁ ਜੋੜਨ ਨਾਲ 'ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਿਪੁ ਸਸਤੁ' ਨਾਮ 'ਚੱਕ੍ਰ' ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਦੈਤ ਬਕਤੁ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਸੂਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਜਾਨ ਚਿੱਤ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੧ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਦੈਤ ਬਕਤੁ' ਦਾ ਨਾਮ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਸੂਦਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। (ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਸਤੁ' ਨਾਲ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ) ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸਨੂੰ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਬਠੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ ॥ ੬੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਦੈਤ ਵਕਤੁ, ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥੁ ਕੀਰਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਵਿਧ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕੁਰੁਸ਼ ਦੇਸ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜ ਕਲ ਸਾਹਾਬਾਦ ਦਾ ਜਿਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਇਹ ਸਿਸ਼ਪਾਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਵੇਰੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਮੋਤ ਕਤੀਹੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰਵੰਸ ਤੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਹਿਰਨਯਕਸ਼ਪ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ, ਨਾਲ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੈਤ ਵਕਤੁ ਸੂਦਨ, ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ।

(੨) ਚੂੰਕਿ ਦੈਤ ਬਕਤੁ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 'ਦੈਤ ਬਕਤੁ ਸੂਦਨ' ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ 'ਦੈਤ ਬਕਤੁ ਸੂਦਨ ਸਸਤੁ' ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਕੋ ਲੀਜੈ ਨਾਮ ਬਨਾਇ ॥

ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਐ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਮ ਹੁਇ ਜਾਇ ॥ ੬੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ' ਨਾਮ ਲਿਖ ਲਵੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਤਾਂ 'ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਰਿਪੁ', ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਮਧ ਭਾਰਤ(ਸੀ. ਪੀ.) ਦੇ ਜਿਲੇ ਲਲਿਤ ਪੁਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਦੇਰੀ' ਸੀ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦਵਤੀ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚੇਦਿ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਇਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ' ਜਾਂ 'ਚੇਦਿਪਤੀ' ਇਤਹਾਸਾਂ ਵਿਚ ਪਸਿਧ ਹੈ। ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਦੀ ਮੰਗੇਤੁ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿਤਾ, ਜਿਸਕਰਕੇ 'ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਰਿਪੁ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਰਕਾਸੁਰ ਕੋ ਨਾਮ ਕਹਿ ਮਰਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੩ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ੬੦ ਅੰਕ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਕੇਵਲ 'ਰਿਪੁ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਮਰਦਨ' ਭੀਤਾ ਹੈ, 'ਨਰਕਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਸਸਤੁ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਹਿ ਜਿਸਨੁ ਅਨੁਜ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਪਾਰ ॥ ੬੪ ॥

{ਜਿਸਨੁ=ਇੰਦੁ ॥ ਅਨੁਜ=ਛੋਟਾ ਭਾਈ ॥ ਜਿਸਨੁ ਅਨੁਜ=ਇੰਦੁ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਵਾਮਨ॥}

(ਪਹਲੇ) ਕਿਸਨ, ਬਿਸਨ ਜਾਂ ਵਾਮਨ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਅਪਾਰਾਂ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੪ ॥

ਨੋਟ-'ਵਾਮਨ' ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਯੁਧ' 'ਬਿਸਨਾਯੁਧ' ਤੇ 'ਵਾਮਨਾਯੁਧ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੱਜਿ ਅਨੁਜ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰ ਫਿਰਿ ਪਦ ਸਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ ॥ ੬੫ ॥

{ਬੱਜਿ=ਬੱਜੀ, ਵੱਜੁ ਇੰਦੁ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਸਤੁ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੰਦੁ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬੱਜੀ' ਹੈ ॥
{ਬੱਜਿ ਅਨੁਜ=ਇੰਦੁ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਵਾਮਨ ॥ ਬੱਜਿ ਅਨੁਜ ਸਸਤੁ=ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬੱਜਿ ਅਨੁਜ' (ਪਦ) ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।

'ਬੱਜਿ ਅਨੁਜ ਸਸਤੁ' ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ। ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੫ ॥
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੁਜਬ ਭਾਲੇ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਇਕ

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਈ ਡਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ—

ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖ ਹੈ, ਕਿ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਐਤਦੇਯ ਬਾਹਮਣ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਤਕ ਅਸੁਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਮਰ ਗਏ, ਤਦ ਅਸੁਰਾਂ ਨੇ ਉਤਪਾਤ ਮੁਚਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇੰਦ੍ਰ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦੀ ਦੁੰਡ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਕਰ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦਾ ਵੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੰਡਨ ਲਗਾ। ਪੁਸ਼ਕਰ ਖੇਤੁ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਹੱਡੀ ਮਿਲ ਗਈ, ਉਸੇ ਦਾ ਬੱਜ ਬਣਾਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਅਸੁਰਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕੀਤਾ।

ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਵਿਤਾਸੁਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਦਧੀਚਿ ਪਾਸੋਂ ਬੱਜ ਬਨਵਾਯਾ ਸੀ। ਮਤਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਨ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਰਾਦ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਖਰਾਦਿਆ ਸੀ, ਤਦ ਛਿਲਨ ਨਾਲ ਜੋ ਤੇਜ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ, ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਤਿਸੂਲ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਬੱਜ ਬਣਿਆ ਸੀ।

ਵਾਮਨ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਜਦ ਦਿਤ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਥੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਲਕ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਇਕ ਮਾਸ ਦਾ ਲੰਬੜਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਦਬਾਇਆ, ਤਦ ਉਹ ਲੰਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੌ ਗੰਢਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਆਂ, ਓਹੀ ਮਗਰੋਂ ਕਰੜਾ ਹੋਕੇ ਵੱਜ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਖੋ ਵਖ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਨੋਟ—ਵੱਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੱਜੀ ਦਾ ਸਮਾਸ ਰੂਪ 'ਬੱਜਿ' ਹੈ। (੨) ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬੱਜਾ' ਭੀ ਹੈ, 'ਬਜਾ ਅਨੁਜ' ਦੀ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ 'ਬਜਾਨੁਜ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਸੰਧੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਬਜਾਨੁਜ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬਜ ਅਨੁਜ' ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਕਈ ਇਕ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ 'ਬੱਜ ਅਨੁਜ' ਪਾਠ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਰਹ ਪਦ ਉਚਰ ਕੈ ਪੁਨ ਕਹੁ ਸਸਤ੍ਰ ਬਿਸੇਖ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਸੇਖ ॥ ੬੬ ॥

{ਬਿਰਹ=ਕ੍ਰਿਸਨ, ਜੋ ਮੇਰ ਦੀ 'ਬਿਰਹ' [ਪ੍ਰਭ] ਦਾ ਮੁਕਟ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਰਹ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਸਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਲਿਖ ਦਿਓ। 'ਬਿਰਹ ਸਸਤ੍ਰ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ) ਅਨੇਕਾਂ (ਨਾਮ) ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਵਹੈ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਕੋ ਧਾਮ ॥

ਪੁਨ ਪਦ ਸਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ॥ ੬੭ ॥

(ਜੋ) ਰਿਧਿ ਸਿੰ
ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤ੍ਰ'
ਨੋਟ—'ਰਿਧਿ ਧਾਮ'
ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ
ਗਿਰਧ
ਨਾਮ
ਪਹਿਲੇ 'ਰਿ'
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿ
ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ,
ਕਰਕਾ ਦਿਤੀ। ਇ
ਕਰਕਾ ਕਰਕੇ ਚੀ
ਠ ਇਤੀ, ਜਦ
ਕਦੇਗੀ, ਤਾਂ ਤੰ
ਰਸ ਕਰਕੇ ਸੀ
ਸਾਰੇ ਚੀਪਾਂ ਨੂੰ ਉ
ਇੰਦ੍ਰ ਚਰਨੀ ਚਿ
ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ
ਇਸਦੇ ਅੰਤ 'ਅ
ਕਾ
ਨਾ
ਪਹਿਲੇ
ਨਬੀਆ ਸਸਤ੍ਰ
ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਹੋਕਾ ਜਮਨਾ ਨ
ਪਾਠੇ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿਚ
ਕਾਲਿਯਵਮਨ,
ਦੇ ਮਘਯੂਰ
ਸਸਤ੍ਰ' ਨਾਮ

(ਜੋ) ਰਿਧਿ ਸਿੰਧੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸ (ਵਿਸਨੂੰ) ਦਾ (ਨਾਮ) ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੬੭॥

ਨੋਟ- 'ਰਿਧਿ ਧਾਮ' ਤੇ 'ਸਿਧਿ ਧਾਮ' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਸਤੁ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ 'ਸਿਧਿ ਧਾਮ ਸਸਤੁ' ਆਦਿਕ ਨਾਮ 'ਚੱਕ੍ਰ' ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਿਰਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਪਦ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ ॥ ੬੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗਿਰਧਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਗਿਰਧਰ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ) ਅਪਾਰਾਂ (ਨਾਮ) ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥੬੮॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ- ਭਾਰ ਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੋਪ' ਹਰ ਸਾਲ ਇੰਦ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਹਟਾਕੇ 'ਗੁਵਰਧਨ' ਪਹਾੜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਾਲ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਮੁਸਲਾਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਗੋਪਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਰੋਹੜ ਦਿਓ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ ਬਦਲਾਂ ਨੇ ਬਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਜਦ ਗੋਪਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਤੇ ਮਾਲ ਇਸ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਦੇਗੀ, ਤਾਂ ਤੰਗ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੁਖੀ ਹਾਲਤ ਉੱਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕਕੇ ਸਾਰੇ ਗੋਪਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰਕੇ ਇੰਦ ਚਠਨੀ ਪਿਆ ਤੇ ਆਪਨੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਆਦਿਕ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਗਿਰਧਰ, ਗਿਰਧਰਨ, ਗਿਰਧਾਰੀ' ਆਦਿਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਤ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ 'ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਸਸਤੁ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ ॥ ੬੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤੁ' ਸਬਦ ਆਖੋ। 'ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਸਸਤੁ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ) ਅਨੇਕਾਂ (ਨਾਮ) ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥੬੯॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ- ਕਾਲਿਯ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਸੱਪ ਸੀ, ਜੋ ਗਰੁੜ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਕਾ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਾਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਠੱਥ ਪਾਕੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਠ ਡਿਆ ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ- 'ਕਾਲਿਯਨਿਤ, ਕਾਲਿਯਵਮਨ, ਕਾਲਿਯਮਰਦਨ, ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ' ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦਾ ਸਸਤੁ ਸੁਦਰਸਨ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਸਸਤੁ' ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ।

ਕੰਸ ਕੇਸਿ ਹਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਫਿਰਿ ਕਹਿ ਸਸਤ੍ਰੁ ਬਿਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੭੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਕੰਸਹਾ' ਜਾਂ 'ਕੇਸਿਹਾ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਕੰਸਹਾ ਸਸਤ੍ਰੁ' ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਕਵੀਓ ! ਯਾਦ ਕਰ ਲਵੋ ॥ ੭੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਕੇਸੀ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਜੋ ਕੰਸ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਯਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਪਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਣ ਕੱਢ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੇਸਿਹਾ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

(੨) ਕੰਸ, ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੇਟੇਂ ਦਮਿਲ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੀਰਯ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਤੇ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ।

ਕੰਸ, ਜਰਾਸੰਧ ਮਗਧ ਪਤਿ ਦਾ ਜਵਾਈ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇਵਕੀ, ਵਸੁਦੇਵ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ, ਕਿ 'ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।' ਇਸ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਦੇਵਕੀ ਤੇ ਵਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਭ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਏ, ਜੋ ਵਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਗੋਪ ਰਾਜੇ [ਨੰਦ] ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਗੋਪ ਰਾਣੀ [ਯਸ਼ੋਦਾ] ਨੂੰ—ਜੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਲੜਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਲਿਆਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਪਟਕਾਕੇ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਪਰ ਕੰਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵੇਰੀ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਣ ਲਈ ਬੜੇ ੨ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਸਫਲ ਹੋਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਯੱਗਯ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਕੇਸਾ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਨਾਨੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੰਸਹਾ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, 'ਕੰਸਹਾ ਆਯੁਧ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰੁ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ।

ਬਕੀ ਬਕਾਸੁਰ ਸਬਦ ਕਹਿ ਫੁਨਿ ਬਚ ਸੱਤ੍ਰੁ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਪਾਰ ॥ ੭੧ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਬਕੀ' ਜਾਂ 'ਬਕਾਸੁਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। (ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਯੁਧ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ) ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਭੀ) ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੭੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਬਕਾਸੁਰ [ਬਕ+ਅਸੁਰ] ਬਗੁਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਰੋਯਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਆਯਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ

ਬਲਿਗਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ 'ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸਸਤ੍ਰੁ' ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

(੨) ਬਕੀ, ਬਕਾਸੁਰ ਦੀ ਭੈਣ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਪੂਤਨਾ ਸੀ, ਇਹ ਕੰਸ ਦੀ ਪੇਰਨਾ ਨਾਲ ਬਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ੋਹਰ ਲਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੋਕਲ ਪੁੱਜੀ ਸੀ, ਔਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੰਗੁੜੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਮੰਮੇ ਦੇ ਰਾਹ ਖਿੱਚ ਲਏ, ਜਿਸਤੋਂ ਉਹ ਘੁਮੇਰੀ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਮਰ ਗਈ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਕੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਕੀ ਸਤ੍ਰੁ ਸਸਤ੍ਰੁ' ਸਿੱਧ ਹੈ।

ਅਘ ਨਾਸਨ ਅਘਹੋ ਉਚਾਰਿ ਪੁਨ ਬਚ ਸਸਤ੍ਰੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਸਭੈ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨ ॥ ੭੨ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਅਘਨਾਸਨ' (ਜਾ) 'ਅਘਹਾ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਫੇਰ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।

(ਇਹ) ਸਾਰੇ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣੋ ॥ ੭੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਵਕਾਸੁਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ 'ਅਘ' ਨਾਮ ਦਾ ਏਂਤ ਸੀ, ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਕੰਸ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸੱਪ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ-ਬਾਲ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦਰਾ ਸਮਝਕੇ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਕੇ ਅਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਏਨਾ ਵਧਾਯਾ ਕਿ ਅਘ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਘ ਨਾਸਨ' ਤੇ 'ਅਘਹਾ' ਪੈ ਗਿਆ। ਇਉਂ 'ਅਘਨਾਸਨ ਸਸਤ੍ਰੁ' ਜਾਂ 'ਅਘਹਾ ਸਸਤ੍ਰੁ' ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਉਪੇਂਦ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਫੁਨ ਪਦ ਸਸਤ੍ਰੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਸਭੈ ਸਮਝ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ॥ ੭੩ ॥

{ ਉਪੇਂਦ੍ਰ=ਅਦਿਤਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੁੰਬਪੜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ।
ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ ॥ ਸੁਰ ਗਿਆਨ=ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ॥ }

(ਪਹਿਲੇ) ਸ੍ਰੀ ਉਪੇਂਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੋ। (ਇਹ) ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੈ, ਇਸਨੂੰ) ਸਾਰੇ ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ॥ ੭੩ ॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥

ਸਭੈ ਸੁਭਟ ਅਉ ਸਭ ਸੁ ਕਬਿ ਯੋਂ ਸਮਝੋ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਬਿਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੈ ਭੇਦ ਕਉਨ ਹੂੰ ਨਾਹਿ ॥ ੭੪ ॥

ਗੁੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰਮਿਓ! ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਕਫੀਸ਼ਰੇ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ! (ਕਿ) ਬਿਸਨ ਦੇ [ਸੁਦਰਸਨ] ਚੱਕ੍ਰ (ਤੇ ਦੂਜੇ ਚੱਕ੍ਰ) ਵਿਚ ਕੋਈ

ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ, ਏਹੀ ਦੂਜੇ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ) ॥ ੭੪ ॥

ਨੋਟ ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਜੇ ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਨਾਮ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਹਨ ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਮ ਦੁਤੀਯ ਧਿਆਇ
ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੨ ॥

[ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ]

ਦੇਹਰਾ ॥ ਬਿਸਖ ਬਾਣ ਸਰ ਧਨੁਜ ਭਨ ਕਵਚਾਂਤਕ ਕੇ ਨਾਮ ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੀ ਜੈ ਕਰੇ ਸਕਲ ਕਰੇ ਮਮ ਕਾਮ ॥ ੭੫ ॥

{ ਬਿਸਖ=ਤੀਰ ॥ ਧਨੁਜ=ਧਨੁਖ ਤੇ ਪੇਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ—ਤੀਰ ॥
ਕਵਚਾਂਤਕ=ਸੰਜੋਅ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਤੀਰ ॥ }

ਬਿਸਖ, ਬਾਣ, ਸਰ ਤੇ ਧਨੁਜ, (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ {ਭਨ} ਕਹੀਦੇ ਹਨ ।
(ਜੈ) ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ (ਪੂਰੇ) ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੭੫ ॥

ਧਨੁਖ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅਗ੍ਰਜ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੭੬ ॥

{ ਅਗ੍ਰਜ=ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ॥ ਧਨੁਖ ਅਗ੍ਰਜ=ਤੀਰ ॥ ਸਿਲੀਮੁਖ=ਤੀਰ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਧਨੁਖ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ਫੇਰ 'ਅਗ੍ਰਜ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਧਨੁਖ ਅਗ੍ਰਜ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਵੋ ॥ ੭੬ ॥

ਪਨਚ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੱਗ੍ਰਜ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ ॥ ੭੭ ॥

ਨੋਟ—ਉੱਪਰ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਦ 'ਪਨਚ' ਨਵਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ 'ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿੱਲਾ' ਹੈ ।

ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਨਿਖੰਗ ਕੇ ਬਾਸੀ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜਹੁ ਹਿਦੈ ਪਛਾਨ ॥ ੭੮ ॥

{ ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ ॥ ਬਾਸੀ=ਵੱਸਨ ਵਾਲਾ ॥ ਨਿਖੰਗ ਬਾਸੀ=ਤੀਰ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਨਿਖੰਗ' ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਬਾਸੀ' * (ਪਦ) ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਨਿਖੰਗ

* ਬੇਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਬਾਸੀ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬੇਸੀ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਬਾਸੀ, ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ (ਸਜਨੋਂ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਨ ਲਵੈ ॥ ੭੮ ॥

ਸਭ ਮਿਗਯਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਜਾਣੁ ਹਿਦੈ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੭੯ ॥

{ਮਿਗਯਨ=ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ, ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ। ਗਊ, ਘੋੜਾ, ਉਠ ਆਇਕ ॥}

ਸਾਰੇ ਚੌਪਾਯਾਂ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਇਹ ਗੱਲ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਸਚੈ ਜਾਣ ਲਵੈ ॥ ੭੯ ॥

ਨੋਟ-ਮਿਗ ਦਾ ਅਰਥ ਹਰਿਣ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ ਹਨ, ਤੀਰ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਅਜਹਾ', ਮਿਗ-ਹਾ, ਖਰ-ਹਾ' ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਕਲ ਕਵਚ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਭੇਦਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੮੦ ॥

ਕਵਚ [ਸੰਯੋਯ] ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ-ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਭੇਦਕ=[ਛੇਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਰੇ 'ਕਵਚ ਭੇਦਕ' (ਆਦਿਕ) ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੇ) {ਅਪ੍ਰਮਾਨ}* ਬੇਹਿਸਾਬ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੮੦ ॥

ਨਾਮ ਚਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਛਾਦਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਭੈ ਹੀ ਬਾਣ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤੁ ਮੈ ਜਾਨੁ ॥ ੮੧ ॥

{ਚਰਮ} ਢਾਲ ਦੇ (ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਖਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਛੇਦਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਚਰਮ ਛੇਦਕ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ੮੧ ॥

ਸੁਭਟ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਇ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਬੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਨਾਇ ॥ ੮੨ ॥

(ਪਹਿਲੇ) ਸੁਰਮੇ (ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੇ! (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) 'ਸੁਭਟ ਹਾ' (ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣਾ ਲਵੈ ॥ ੮੨ ॥

ਸਭ ਪੱਛਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਬੈ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੮੩ ॥

*ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਧਾਠ ਵਿਚ 'ਅ' ਲੁਪਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਥ ਸਮੇਂ ਅਧਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

{ਪੱਛਨ=ਪੰਛੀਆਂ ॥ ਪਰ=ਵੈਰੀ ॥ ਪਛਨ ਪਰ=ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਤੀਰ ॥}
ਸਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਰ=[ਵੈਰੀ]
ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ
ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੮੩ ॥

ਪੰਛੀ ਪਰੀ ਸਪੰਖ ਧਰ ਪਛਿ ਅੰਤਕ ਪੁਨ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਜਾਨ ਹਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੁ ॥ ੮੪ ॥

{ ਪੰਛੀ=[ਪੱਛੀ] ਤੀਰ ॥ ਪਰੀ=ਪਰ [ਪੰਖ] ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥
{ ਧਰ ਪੱਛ=ਪੰਖ ਧਾਰੀ, ਤੀਰ ॥ ਪੱਛਿ ਅੰਤਕ=ਤੀਰ ॥ }

ਪੰਛੀ, ਪਰੀ, ਸਪੰਖ, ਪੱਛਧਾਰੀ, ਪੱਛਿ ਅੰਤਕ, (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ
ਜਾਣਕੇ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੮੪ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ
ਲਈ ਪਛਿ-ਅੰਤਕ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ ।

ਸਭ ਅਕਾਸ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੮੫ ॥

ਅਕਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਚਰ' ਪਦ
ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਚਤੁਰੇ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੫ ॥

ਖੰ ਅਕਾਸ ਨਭ ਗਗਨ ਕਹਿ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੮੬ ॥

ਖੰ, ਅਕਾਸ, ਨਭ, ਗਗਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਲਾਂ) ਕਹਿ (ਕਰਕੇ),
ਮਗਰੋਂ 'ਚਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ !
ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਵੋ ॥ ੮੬ ॥

ਨੋਟ-ਅੰਕ ੮੫ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਾਸ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚਰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ
ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਸ
ਦੇ ਚਾਰ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ- ਖੰ, ਅਕਾਸ, ਨਭ ਤੇ ਗਗਨ, ਇਹ ਚਾਰੇ ਅਕਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਤੀਰ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੈਸਾ ਕਿ-

'ਖੰ-ਚਰ । (੨) ਅਕਾਸ ਚਰ । (੩) ਨਭ ਚਰ । (੪) ਗਗਨ ਚਰ' (ਆਇਕ) ।

ਅਸਮਾਨ ਸਿਪਿਹਰ ਸੁਦਿਵ ਗਰਦੁੰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਪੁਨ ਦਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੮੭ ॥

ਅਸਮਾਨ, ਸਿਪਿਹਰ, ਦਿਵ ਤੇ ਗਰਦੁੰ (ਇਹ ਅਕਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮਗਰੋਂ 'ਚਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—(੧) ਅਸਮਾਨ ਚਰ। (੨) ਸਿਪਿਹਰ ਚਰ। (੩) ਦਿਵ ਚਰ। (੪) ਗਰਦੁੰ ਚਰ। (ਇਹ ਚਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹਨ) ॥੮੭॥

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਉਪਰ ਅੰਕ ੮੬ ਤੋਂ ੮੭ ਵਿਚ ਅਕਾਸ ਦੇ ਅੱਠ ਨਾਮ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਿਚ ਅਕਾਸ ਦੇ ਹੋਰ ਇਹ ਨਾਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ—ਦਸ਼ੋ। ਦ੍ਰੁ। ਅਭੁ। ਵਯੋਮ। ਪੁਸ਼ਕਰ। ਅੰਬਰ। ਅੰਤਰਿਖ। ਅਨੰਤ। ਸੁਰ ਵਰਤਮ। ਵਿਯਤ। ਵਿਸਣੁਪਦ। ਤਾਰਾ ਪਥ। ਮੇਘਾਧਾ। ਮਹਾ ਬਿਲ। ਵਿਹਾਯਸ। ਮਰੁਤ ਵਰਤਮ। ਮੇਘ ਵੰਸ਼ਮ। ਮੇਘ ਵਰਤਮ। ਕੁਨਾਭਿ। ਅਖਰ। ਤਿਵਿਸ਼ੁਪ। ਨਾਕ। ਅਨੰਗ ॥

ਜਿਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੇ ਅੱਠਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਚਰ ਪਦ ਲੱਗਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਉਹੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਰਤਾ ਜੀ ਅਕਾਸ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ :-

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਕਹਿ ਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨਿ ਚਰ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੮੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ (ਨਾਲ ਜੋੜ) ਦਿਓ। ਫੇਰ (ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੇ) 'ਚਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਉਂ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—(੧) 'ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ'=[ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਕਾਸ।

(੨) ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ ਚਰ=[ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ ਚਰ' ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਅਕਾਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ' ਨਾਮ ਅਕਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੀਰ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਅਕਾਸ ਚਾਰੀ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਜੁਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਚਰ' ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

[ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਹਿਮਾਂਸੁ। ਇੰਦ੍ਰ। ਕੁਮਦ ਬਾਂਧਵ। ਵਿਧੁ। ਸੁਧਾਂਸੁ। ਸੁਭਾਂਸੁ। ਐਖਯੀਸ਼। ਨਿਸ਼ਾਪਤਿ। ਅਜ। ਜੈਵਾਤ੍ਰਕ। ਸੋਮ। ਗ੍ਰੈ। ਮਿਗਾਂਕ। ਕਲਾਨਿਧਿ। ਦ੍ਰਿਜਰਾਜ। ਸ਼ਬਧਰ। ਨਖਤੁਰਾਜ। ਛਪਾਕਰ। ਦੇਖਾਕਰ। ਨਿਸ਼ਾਨਾਥ। ਸ਼ਰਵਰੀਸ਼। ਏਣਾਂਕ। ਸੀਤ ਰਸਿਮ। ਸਾਰਸ। ਸੁਤ ਬਾਹਨ। ਨਖਤੁ ਨੋਮਿ। ਉਡੁਪ। ਖੜੁਧਾ ਸੂਤਿ। ਤਿਥਿਪੁਣੀ। ਅਮਾਂਤਿ। ਚੰਦਿਰ। ਚਿਤ੍ਰਾ ਚੀਰ।

ਪੱਖ ਧਰ । ਰੋਹਿਣੀਸ਼ । ਅਤਿਨੇਤੁਜ । ਪਤੁਜ । ਸਿੰਧ ਜਨਮਾ । ਦਥਾਸਯ । ਤਾਰਾ ਪੀੜ ।
 ਨਿਸਾਮਣਿ । ਮਿਗਲਾਂਛਨ । ਦਾਖਾਯਣੀਪਤਿ । ਲਖਮੀ ਸਹਜ । ਸੁਧਾਕਰ । ਸੁਧਾਧਾਰ ।
 ਸ਼ੀਤ ਭਾਨੁ । ਤਮੋਹਥ । ਤੁਸ਼ਾਰ ਕਿਰਣ । ਹਰਿ । ਹਿਮਦ੍ਯੁਤਿ । ਦਿਜਪਤਿ । ਵਿਸੁਸਪਾ । ਅੰਮਿਤ
 ਦੀਧਿਤ । ਹਰਿਣਾਂਕ । ਰੋਹਿਣੀ ਪਤਿ । ਸਿੰਧੁ ਨੰਦਨ । ਤਮੋਨੁਦ । ਏਣ ਤਿਲਕ । ਕੁਮੁ ਦੇਸ਼ ।
 ਖਰੋਦ ਨੰਦਨ । ਕਾਂਤ । ਕਲਾਵਾਨ । ਯਾਮਨੀ ਪਤਿ । ਸਿਪੁ । ਸੁਧਾ ਨਿਧਿ । ਤੁੰਗੀ । ਪੱਖ ਜਨਮਾ ।
 ਸਮੁੰਦੁ ਨਵਨੀਤ । ਪੀਯੂਖ ਮਹਾ । ਸ਼ੀਤਮਰੀਚਿ । ਤਿਨੇਤੁ ਚੂੜਾਮਣਿ । ਸੁਧਾਂਗ । ਪਰਿਗਯਾ ।
 ਤੁੰਗੀ ਪਤਿ । ਪਰ ਵੱਧਿ । ਕਲੋਦੁ । ਜਯੰਤ । ਤਪਸ । ਖਚਮਸ । ਵਿਕਸ । ਦਸ਼ਵਾਜੀ । ਸੇਤੁ
 ਬਾਜੀ । ਅਮਿਤਸੁ । ਕੋਮੁਦੀ ਪਤਿ । ਕਮੁਦਨੀ ਪਤਿ । ਦਖੁਜਾ ਪਤਿ । ਕਲਾ ਮਿਤੁ । ਸਸਭਿਤੁ
 ਚਣਭਿਤੁ । ਛਰਯਾਭਿਤੁ । ਨਿਸ਼ਾਰਤਨ । ਨਿਸ਼ਾਕਰ । ਰਜਨੀ ਕਰਿ । ਛਪਾਕਰ । ਅੰਮਿਤੁ ।
 ਸੇਤੁ ਦ੍ਯੁਤਿ । ਸ਼ਥਿ । ਸ਼ਲਾਂਛਨ । ਮਿਗ ਲਾਂਛਨ । ਇਹ ਇਕ ਸੌ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
 ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜੋ ਵਿਦੁਆਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੈਸਾ ਕਿ:-

ਗੋ ਮਰੀਚ ਕਿਰਣੰ ਛਟਾ ਧਰ ਧਰ ਕਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਹੁਇ ਜਾਹਿ ॥ ੯੯ ॥

{ ਗੋ, ਮਰੀਚ ਤੇ ਕਿਰਣ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਰਿਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ਛਟਾ=ਚਮਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ, ਚਾਂਦਨੀ ॥ }
 { ਗੋਧਰ, ਮਰੀਚ ਧਰ, ਕਿਰਣੰ ਧਰ, ਛਟਾ ਧਰ=ਚਾਰੇ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਹਨ ॥ }

ਗੋ, ਮਰੀਚ, ਕਿਰਣ, ਛਟਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਦ ਪਹਲੇ ਕਹਿ ਕਰਕੇ,
 ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' 'ਧਰ' (ਕਹਿ ਦਿਓ), ਫੇਰ 'ਚਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਮਨ ਵਿਚ
 (ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਹ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੯ ॥

ਨੋਟ-ਇਸ ਦੇਹਰੇ ਵਿਚਲੇ 'ਛਟਾ' ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਧਰ ਦਾ ਚੌਹਾਂ ਨਾਲ ਅਧਿਆਰ ਕਰਨ
 ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹਾ 'ਪਦਾਰਥ' ਵਿਚ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਧਰ ਦਾ
 ਅਰਥ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ 'ਚਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ,
 ਅਰਥਾਤ {ਗੋ} ਕਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ=[ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ], (ਉਸਨੂੰ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ=ਅਕਾਸ,
 (ਉਸ ਵਿਚ) ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ=ਤੀਰ ਹੈ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਗੋਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ॥ ਛਟਾਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ॥
 ਮਰੀਚ ਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ ॥ ਮਰੀਚ ਧਰ ਧਰ ਚਰ=ਤੀਰ ॥

ਰਜਨੀਸਰ ਦਿਨਹਾ ਉਚਰਿ ਧਰ ਧਰ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਰਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ ॥ ੯੦ ॥

{ ਰਜਨੀਸਰ=[ਰਜਨੀ=ਰ ਤ+ਈਸ਼ਰ] ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ॥ }
 { ਦਿਨਹਾ=[ਦਿਨ+ਹਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ
 ਇਸ
 ਰਜਨੀ
 ਰਾਤਿ
 ਨਾਮ
 ਰਾਤਿ
 ਨਿਸਾ
 ਦਿਨ
 ਨਿਸਾ
 ਰਾਤਿ
 ਦਿਨ
 ਰਾਤਿ
 ਨਿਸਾ
 ਦਿਨ
 ਸਿਸਿ
 ਧਰ ਕ
 ਉਪਾਰਜਨਿ=
 ਸਿਸਿ ਉਪਾ
 (ਮਗਰੋਂ) 'ਚ
 ਅੰਤੋ ਪ
 ਸਿਸਿ ਉ
 ਰਵਿ ਹ
 ਸਿਸਿ ਉ
 ਰਵਿ

ਪਹਿਲੇ 'ਰਜਨੀਸਰ' (ਜਾਂ) 'ਦਿਨਹਾ' ਰਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ (ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੯੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—
 ਸਬਦਾਰਥ—ਰਜਨੀਸਰ ਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ—ਅਕਾਸ ॥

ਰਜਨੀਸਰ ਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ ਵਿਚ {ਧਰ} ਟਿਕਨ ਵਾਲਾ—ਤੀਰ ॥

ਰਾਤ੍ਰਿ ਨਿਸਾ ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ ਚਰ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਬਖਿਆਨ ॥ ੯੧ ॥

{ ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ=ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਰਾਤ ॥ }

ਰਾਤ੍ਰਿ, ਨਿਸਾ, ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ (ਇਹ ਰਾਤ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ) 'ਚਰ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਸਬਦ ਆਖੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਹੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਤੀਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਣਾ ਲਵੋ ॥ ੯੧ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸਬਦਾਰਥ—ਰਾਤ੍ਰਿ ਚਰ=

ਨਿਸਾ ਚਰ
 ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ ਚਰ

{ [ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ]—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥

ਨਿਸਾਚਰ ਧਰ
 ਰਾਤ੍ਰਿਚਰ ਧਰ
 ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀਚਰ ਧਰ

{ [ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਕਾਸ ॥

ਰਾਤ੍ਰਿਚਰਧਰ ਧਰ
 ਨਿਸਾਚਰਧਰ ਧਰ
 ਦਿਨਘਾਤਿਨੀਚਰਧਰ ਧਰ

{ [ਅਕਾਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਟਿਕਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨਿ ਰਵਿ ਹਰਨਿ ਚਰ ਕੋ ਲੈਕੈ ਨਾਮ ॥

ਧਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਜਪੇ ਆਠ ਹੂੰ ਜਾਮ ॥ ੯੨ ॥

{ ਉਪਾਰਜਨਿ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ਹਰਨਿ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ਜਾਮ=ਪਹਿਰ ॥ }

ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨੀ, ਰਵਿ ਹਰਨੀ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ (ਪਹਲੇ) ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਚਰ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਕਹਿ (ਦਿਓ), ਏਹ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ) ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੯੨ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸਬਦਾਰਥ—ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨਿ=[ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਰਾਤ੍ਰਿ।

ਰਵਿ ਹਰਨਿ=[ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਰਾਤ੍ਰਿ।

ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨਿ ਚਰ
 ਰਵਿ ਹਰਨਿ ਚਰ

{ [ਰਾਤ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ] ਚੰਦ੍ਰਮਾ ।

ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨਿ ਚਰ ਧਰ } [ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਕਾਸ਼ ।
 ਰਵਿ ਹਰਨਿ ਚਰ ਧਰ

ਸਸਿ ਉਪਾਰਜਨਿ ਚਰ ਧਰ ਧਰ } [ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਟਿਕਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥
 ਰਵਿ ਹਰਨਿ ਚਰ ਧਰ ਧਰ

ਰੈਨਿ ਅੰਧ ਪਤਿ* ਮਹਾਂ ਨਿਸਿ ਨਿਸਿ ਈਸਰ ਨਿਸ ਰਾਜ ॥

ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ ਚੰਦ੍ਰਹਿ ਧਰਯੋ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ॥ ੯੩ ॥

ਰੈਨਅੰਧ ਪਤਿ, ਮਹਾਂਨਿਸਾ ਪਤਿ, ਨਿਸ ਈਸਰ, ਨਿਸਰਾਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਮਗਰੋਂ) 'ਬਾਨ' (ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ) 'ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, (ਜੇ) ਚਿੱਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੰਮ (ਆਉਂਦਾ ਹੈ) ॥ ੯੩ ॥

ਨੋਟ-ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਇਕ, ਦੋਸ਼ਾਖਾਂ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਲੋਕ ਚਿੱਤ੍ਰੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ । ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ 'ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਚੰਦ੍ਰ' ਨੂੰ ਸੂਚਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 'ਬਾਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੯੩ ॥

ਸਭ ਕਿਰਨਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਪੁਨ ਧਰ ਕਹੁ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨੁ ਨਾਮ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੯੪ ॥

ਕਿਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ । ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ (ਕਹਿਕੇ ਚਰ ਪਦ) ਆਖੋ, (ਇਉਂ ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਬਾਨ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ) ਨਿਸਚੇ ਜਾਣੋ ॥ ੯੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਅੰਕ ੮੮ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ, ਦੂਜੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਪੁਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ-ਗੋ, ਮਰੀਚੀ, ਅੰਸ਼, ਕਿਰਨ, ਕਰ, ਦੀਧਿਤਿ, ਮਯੁਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ਮ । ਇਹ ਅੱਠ ਨਾਮ ਕਿਰਨ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਧਰ' ਤੇ ਇਕ ਵੇਰੀ 'ਚਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਗੋਧਰ } ਕਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, -ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥
 ਮਰੀਚੀਧਰ

ਗੋਧਰ ਧਰ= } [ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]-ਅਕਾਸ਼ ॥
 ਮਰੀਚੀ ਧਰ ਧਰ

ਗੋਧਰ-ਧਰ ਚਰ= } [ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ]-ਤੀਰ ॥
 ਮਰੀਚੀ ਧਰ ਧਰ ਚਰ

ਨੋਟ-ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

* ਇਹ ਪਤਿ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਭ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਸੁਤ* ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨ ਧਰ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਣ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੯੫ ॥

ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਪਦ (ਕਹਿ) ਦੇਹੁ। ਫੇਰ (ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, (ਤਾਂ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥੯੫॥

[ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਪਾਰਾਵਾਰ। ਸਰਿਤਪਤਿ। ਉਦਧਿ। ਸਿੰਧੁ। ਅਰਣਵ। ਜਲਨਿਧਿ। ਨਦੀਕਾਂਤ। ਮਕਰਾਲਯ। ਨੀਰਧਿ। ਅੰਬੁਧਿ। ਪਾਬੋਧਿ। ਨਿਧਿ। ਇੰਦੁ ਜਨਕ। ਤਿਮਿਕੇਸ਼। ਖੀਰਾਬਧਿ। ਮਿਤਦ। ਵਾਹਿਨੀਪਤਿ। ਗੰਗਾਧਰ। ਦਾਰਦ। ਤਿਮਿ। ਮਹਾਸ਼ਯ। ਬਾਰਿਰਾਸ਼ਿ। ਸ਼ੈਲਸ਼ਿਵਿਰ। ਮਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਰ। ਪਯੋਧਿ। ਨਿਤਯ।

ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਧਰ' ਪਦ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਾਬੋਧਿ ਸੁਤ= [ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ]-ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਾਬੋਧਿ ਸੁਤ ਧਰ=[ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ]-ਅਕਾਸ ॥

ਪਾਬੋਧਿ ਸੁਤ ਧਰ ਧਰ='ਅਕਾਸ (ਜਿਸਦਾ) ਆਸਰਾ (ਹੈ)।-ਤਾਰ ॥

ਨੋਟ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਾਰਥਿਕ ਸਮਝਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ॥

ਜਲਪਤਿ ਜਲਾਲੈ ਨਦੀ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਕੋ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਣ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੯੬ ॥

ਨੀਰਾਲੈ ਸਰਤਾਧਿਪਤਿ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਕੋ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨਿ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਣ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੯੭ ॥

{ ਜਲਪਤਿ=ਜਲ ਦਾ ਸਾਮੀ, ਸਮੁੰਦਰ ॥ ਜਲਾਲੈ=[ਜਲ+ਆਲਯ] ਜਲ ਦਾ ਘਰ, ਸਮੁੰਦਰ ॥
 ਨਦੀ ਪਤਿ=ਨਦੀ ਨਾਥ, ਸਮੁੰਦਰ ॥ ਨੀਰਾਲੈ=(ਵੇਖੋ ਜਲਾਲੈ) ॥
 ਸਰਿਤਾਧਿ ਪਤਿ=ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਪਤਿ [ਸਰਦਾਰ], ਸਮੁੰਦਰ ॥

ਜਲਪਤਿ, ਜਲਾਲੈ, ਨਦੀ ਪਤਿ, ਨੀਰਾਲੈ, ਸਰਿਤਾਧਿਪਤਿ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਹਿ ਕਰਕੇ (ਮਗਰੋਂ) 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ (ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਪਦ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੬ ॥ ੯੭ ॥

ਨੋਟ-ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਉਪਰਲਾ ਅੰਕ ੯੫ ਦਾ 'ਪਾਬੋਧਿ ਸੁਤ' ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੇਖੋ, ਉਹੀ ਭਾਵ ਇਥੇ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਹੋਰ-ਫੇਰ ਹੈ।

ਸਭੈ ਝਖਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਬਿਰੀਆਂ ਕਹਿ ਲੈ ਏਕ ॥

*ਅਜਾਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸੁਤ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸਤ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੁਤ ਧਰ ਕਹੁ ਸਭ ਨਾਮ ਸਰ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੇਕ ॥ ੯੮ ॥

{ ਝਖਨ=ਝਖ [=ਮੱਛੀ] ਦਾ ਬਹੁ ਬ: ॥ ਬਿਰੀਆ=[ਬਰੀਨ] ਸੁਖਦਾਈ ॥
ਝਖਨ ਬਿਰੀਆਂ=ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ ॥ ਸਰ=ਤੀਰ ॥ }

ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) ਇਕ (ਵਾਰ) 'ਬਿਰੀਆਂ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਸੁਤ' (ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' (ਪਦ) ਆਖੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਤੀਰ ਦੇ ਅਪਾਰਾਂ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ॥ ੯੮ ॥

[ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਝਖ, ਝਖੀ, ਮੱਛ, ਮੱਛਲੀ, ਮੀਨ, ਮਤਸ, ਮਤਸਯ, ਜਲ-ਤੋਰੇ ਆਦਿਕ ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਬਿਰੀਆਂ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ 'ਬਰੀਨ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਝਖ ਬਿਰੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ'=ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੫ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ॥

ਸਭ ਜਲ ਜੀਵਨਿ ਨਾਮ ਲੈ ਆਸ੍ਰੈ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨ ॥

ਸੁਤ ਧਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਸਭ ਜਾਨ ॥ ੯੯ ॥

ਸਾਰੇ ਜਲ (ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਜੀਵਾਂ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਆਸ੍ਰੈ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਵੇਰੀ) 'ਸੁਤ' (ਤੇ ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੯ ॥

ਨੋਟ-ਜਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 'ਸੰਸਾਰ' ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਆਸ੍ਰੈ ਜੋੜ ਦੇਈ, ਤਾਂ 'ਸੰਸਾਰਾਸ੍ਰੈ'=ਨਾਮ 'ਸਮੁੰਦਰ' ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੫ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ॥

ਧਰੀ ਨਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰ ਸੁਤ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੦੦ ॥

{ ਧਰੀ=ਪਹਾੜ ॥ ਨਗਨ=ਨਗ (=ਪਹਾੜ) ਦਾ ਬਹੁ ਬ: ॥ }

ਧਰੀ, ਨਗ (ਆਦਿਕ ਪਹਾੜ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ ਸੁਤ ਪਦ (ਕਹਿ) ਦਿਓ। (ਫੇਰ ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਬਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਧਰੀ ਜਾਂ ਨਗ=ਪਹਾੜ ॥

ਨਗਧਰ } [ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ]-ਸਮੁੰਦਰ ।

ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤ]-ਚੰਦਮਾ ॥

ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ, ਧਰ=[ਚੰਦਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ]-ਅਕਾਸ ॥

ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ ਧਰ ਧਰ=[ਅਕਾਸਿ ਵਿਚ {ਧਰ} ਟਿਕਨ ਵਾਲਾ]-ਤੀਰ ॥
ਬਾਸਵ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਧਰ ਸੁਤ ਧਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਜੀਅ ਮੈ ਰਾਖੁ ॥੧੦੧॥

{ਬਾਸਵ} ਇੰਦੁ (ਜਿਸ) ਦਾ ਵੇਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਮੇਨਾਕ ਪਰਬਤ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ) ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ ਸੁਤ* (ਪਦ ਕਹਿਕੇ) ਮਗਰੋਂ (ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਧਰ' ਕਹਿ ਦੇਈਏ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਜਾਣਕੇ, ਦਿਲ ਵਿਚ (ਚੇਤੇ) ਰਖੋ ॥ ੧੦੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਰਵਾਯਤ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਖੰਭ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਪਰਬਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਵਸਤੀ ਵਸਾਉਣੀ, ਪਹਾੜਾਂ ਨੇ ਉੱਡਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਬੈਠਣਾ, ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਯਾ, ਜੋ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਤੋੜ ਦੇਹੁ, ਇੰਦੁ ਨੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਬੱਜ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਤਦੋਂ ਮੇਨਾਕ ਪਰਬਤ ਭੱਜਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ, ਤਦ ਤੋਂ 'ਨਗ ਰਿਪੁ' ਇੰਦੁ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਬਾਸਵ ਅਰਿ' ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਉਦਾਹਰਣ ਵਿਚ ਪਿਛਲਾ ੧੦੦ ਅੰਕ ਹੀ ਵੇਖੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਧਰੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਡੇ 'ਮੇਨਾਕ' ਪਦ ਜਾਂ 'ਬਾਸਵ ਅਰਿ' ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਭ ਓਹੀ ਹੈ।

ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ ॥੧੦੨॥

(ਪਹਿਲਾਂ) ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ (ਵਾਲੇ) ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ (ਦਿਓ) ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ! (ਇਉਂ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਾਣ ਦੇ ਬਣ ਸਕਨਗੇ ॥ ੧੦੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਧਨੁਖ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਕਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਆਯੁਧ ਲਾਓ, ਤਾਂ 'ਕਾਮ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮ ਦਾ ਸਸਤੁ 'ਤੀਰ' ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:—

[ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮ]

ਕਾਮ। ਮਦਨ। ਮਨਮਥ। ਮਾਰ। ਪਦਮਨ। ਮੀਨ ਕੇਤੂ। ਮੀਨ ਕੇਤੁਨ। ਕੰਦਰਪ। ਦਰਪਕ। ਅਨੰਗ। ਪੰਚਸਰ। ਸਮਰ। ਸੰਬਰਾਰਿ। ਸ਼ਿਵਰਿਪੁ। ਮਨਸਿਜ। ਕੁਸਮੇਸੁ। ਅਨਨਯਜ। ਪੁਸ਼ਪ ਧਨੁ। ਰਤਿਪਤਿ। ਮਕਰ ਧੁਜ। ਆਤਮ ਭੁ। ਬ੍ਰਹਮਸੁ। ਵਿਸੁ ਕੇਤੂ।

ਸਕਲ ਮੀਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇਤੁਵਾਯੁਧ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ ॥੧੦੩॥

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ 'ਮੀਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਕੇਤੁਵਾਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਮੀਨ ਕੇਤੁਵਾਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦੩ ॥

*ਅੰਕ ੯੫ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੧੦੧ ਤਕ, ਸਾਰੇ ਛੇਦਾਂ ਵਿਚ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਆਯਾ ਹੈ, ਪਰ ਖੇਸਮਥ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ 'ਸਤ' ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਜੈਸਾ ਕਿ-ਮੀਨਕੇਤੁਵਾਯੁਧ=[ਮੀਨਕੇਤ+ਆਯੁਧ] ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰ, -ਤੀਰ ॥

ਪੁਹਪ ਆਦਿ ਕਹਿ ਧਨੁਖ ਕਹਿ ਧਰ ਆਯੁਧਹਿ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ॥੧੦੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪੁਹਪ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਧਨੁਖ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਬਨ ਕਰੋ। 'ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਧਰ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦੪ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਧਰ=[ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ]-ਕਾਮਦੇਵ ॥

ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਧਰ ਆਯੁਧ=[ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰ] ਤੀਰ ॥

ਆਦਿ ਭ੍ਰਮਰ ਕਹਿ ਪਨਚ ਕਹਿ ਧਰ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ਗੁਨਨ ਨਿਧਾਨ ॥੧੦੫॥

{ਭ੍ਰਮਰ=ਭੋਰਾ ॥ ਪਨਚ=ਚਿੱਲਾ, ਧਨੁਖ ਦੀ ਰੱਸੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਭ੍ਰਮਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਨਚ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਬਨ ਕਰੋ। 'ਭ੍ਰਮ ਪਨਚ ਧਰ ਧਰ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ (ਪੁਰਸ਼ੋ) ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੫ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਭ੍ਰਮ ਪਨਚ=[ਭੋਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਵਾਲਾ,-] ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ॥

ਭ੍ਰਮ ਪਨਚ ਧਰ=ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ,-] ਕਾਮਦੇਵ ॥

ਭ੍ਰਮ ਪਨਚ ਧਰ ਧਰ=ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ,-] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ-ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁਖ ਹੈ, ਭੋਰਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਤੀਰ ਉਸਦਾ ਸਸਤ੍ਰ ਹਨ।

ਸਭ ਭਲਕਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਦਿ ਅੰਤ ਧਰ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਚੀਨ੍ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੧੦੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭਲਕ' ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਾਣ ਦੇ (ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ), ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੬ ॥

[ਮੁਖੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਭਲਕ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ-ਮੁਖੀ, ਭੱਲ, ਫਲ, ਪਿਪਲਾ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਧਰ' ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ-'ਭਲਕਧਰ'=ਤੀਰ ॥

ਸੋਰਠਾ ॥ ਜਿੱਹ ਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਤਿੱਹ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਿਹ ਧਰ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਬੁੱਝਿਓ ਨਾਮ {ਸਰ} ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੦੭॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—'ਜਿਹ' ਨਾਮ ਚਿੱਲੇ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਧਨੁਖ
ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਿਹ ਧਰ' ਹੈ। ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਤੀਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਕੁਲ ਚਲਦੀ ਹੈ,
ਤਾਂ ਕੁਲ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ 'ਧਨੁਖ
ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਜਿਹ ਧਰ ਸੁਤ' = ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਜਿਵੇਂ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਧਨੁਖ ਸੁਤ' ਤੇ 'ਨਿਖੰਗ
ਸੁਤ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਿਰੁਕੁ* ਦੇ ਦੈਵਤ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦੇਹਰਾ ॥ ਬਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਖ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਹੀ ਬਾਣ ਕੇ ਲੀਜੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੧੦੮॥

'ਬਿਸ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ (ਪਹਲੇ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰ 'ਖ'†
ਅਖਰ ਜੋੜ ਦਿਓ। ('ਇਉ' ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਚਤੁਰ (ਪੁਰਖੋ!
ਚਿੱਤ ਵਿਚ) ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥੧੦੮॥

[ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਬਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਜ਼ੋਹਰ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਪਯਾਯ—ਗਰਲ, ਜ਼ੋਹਰ, ਵਿਖ,
ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਖ' ਜੋੜ ਦੇਈਏ ਤਾਂ 'ਬਿਸਖ' ਪਦ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੋ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ 'ਵਿਸਖ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਬਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਕਾਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੦੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਬਾ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਤਾਂ) 'ਬਾ-ਨ' ਨਾਮ ਤੀਰ
ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੦੯॥

ਕਾਨੀ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਹਿਰਦੇ ਸਮਝਉ ਚਤੁਰ ਤੁਮ ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ॥ ੧੧੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਕਾਨੀ' ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰ ਲੋ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਕਾਨੀ ਧਰ'
ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਤੁਸੀਂ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੧੧੦॥

*ਕਸ਼ਤਪ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਯਾ 'ਨਿਘੰਟੁ' ਨਾਮ ਦਾ ਵੇਦ ਕੋਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਯਾਸਕ
ਮੁਨੀ ਨੇ 'ਨਿਰੁਕੁ' ਨਾਮ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸਹੀਤਾ
ਨਾਲ ਵੇਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਰਥ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

†ਬਿਸਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਖ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 'ਬਿਖ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਫੇਕ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਹਿਦੈ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੧੧॥

ਪਹਲੇ 'ਫੇਕ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। 'ਫੇਕ ਧਰ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੧੧॥

ਪਸੁਪਤਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਸੁ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੧੨ ॥

{ਪਸੁ ਪਤਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ॥ *ਅਸੁ=ਸੁਟਿਆ ਹੋਯਾ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਪਸੁ ਪਤਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਪਸੁ ਪਤਿ ਅਸੁ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੧੨ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਸੁ ਪਤਿ ਅਸੁ=ਤੀਰ ।

ਨੋਟ-ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਤਿਪੁਰ ਦੌਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਿਸਨੂੰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਬਣਾਕੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਜੋੜਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਸੀ ।

ਸਹਸ ਨਾਮ ਸਿਵ ਕੇ ਉਚਰਿ ਅਸੁ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੧੧੩॥

ਸੈਂਕੜੇ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ (ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੋ ॥੧੧੩॥

[ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਸੰਭ । ਮਹਾ ਦੇਵ । ਈਸ਼ਰ । ਈਸ਼ । ਵਿਸ਼ੁ ਨਾਥ । ਗਿਰੀਸ਼ । ਮਿਤੁਜੰਯ । ਤਿਲੋਚਨ । ਤਿਨੈਨ । ਹਰ । ਉਮਾ ਪੀਤ । ਗੈਰੀ ਪਤਿ । ਭੈਰਵ । ਭੂਤ ਨਾਥ । ਭੂਤ ਰਾਟ । ਕਾਸ਼ੀ ਨਾਥ । ਨੰਦੀ ਸੁਰ । ਰੁਦ੍ । ਮਹਾ ਕਾਲ । ਵਾਸੁ ਦੇਵ । ਜਟਾ ਧਰਿ । ਪਸੁ ਪਤਿ । ਨੀਲ ਕੰਠ । ਗੰਗਾ ਧਰ । ਸਸਿਧਰ । ਸਸਿ ਤਿਲਕ । ਸਸਿ ਚੁੜਾਮਣਿ ।

ਨੋਟ-ਇਤਾਦਿਕ ਹੋਰ ਕਈ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਣ ਮਗਰੋਂ 'ਅਸੁ ਸਬਦ' ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੧੨ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੧੧੪॥

ਪਹਲੇ 'ਕਰਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕਰਨ ਅਰਿ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ਪਛਾਨ ਕਰ ਲਵੋ ॥੧੧੪॥

*ਬੁਲਫੜ ਨਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਅਸੁ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਅਸੁਰ' ਪਦ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਮਹਾ ਭਾਰਥ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ,—"ਭੋਜ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤੀ 'ਕੁੰਤੀ' ਨੂੰ ਦੁਰਥਾਸਾ ਨੇ ਪੁਸ਼ਨ ਹੋਕੇ ਅਜਿਹਾ ਮੰਤੁ ਦਸਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਦੋਵਤੋਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਸੱਕੇ, ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਯਾ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਕਵਚ ਤੇ ਕੁੰਡਲ ਧਾਰੀ ਪਤਾਪੀ ਪੁਤ ਕਰਣ ਜੰਮਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੁਲਹੇ ਉੱਤੇ ਧਰਕੇ 'ਅਸ਼ੁ' ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੁੜਾ ਦਿਤਾ।

ਅਧਿਰਥ ਸੂਤ ਨੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਕਢਕੇ ਅਪਨੀ ਇਸਤੀ ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਲਈ ਦਿਤਾ, ਸਿਆਣਾ ਹੋਕੇ ਇਸਨੇ ਦੋਣਾ ਚਾਰਜ ਤੋਂ ਸਸਤੁ ਵਿਦਯਾ ਸਿਖੀ, ਅਤੇ ਦੁਰਥੇਧਨ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੋਯਾ, ਇਸਦੀ ਇਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਦਮਾਵਤੀ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਮਾਲਿਨੀ ਪੁਰ' ਸੀ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਦਾਨੀ ਤੇ ਯੋਧਾ ਸੀ, ਕੁਰੂ ਖੇਤੁ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਰਣ ਅਰਿ' = ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਨੁਜਾਂਤ ਕਰਨਾਂਤ ਕਰਿ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ॥ ੧੧੫ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਭਾਨਜਾਂਤ' (ਜਾਂ) 'ਕਰਨਾਂਤ' (ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ) 'ਕਰਿ' (ਪਦ ਜੋੜੋ), ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੧੫ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਬਥਦਾਰਥ-ਭਾਨ=ਸੂਰਜ । ਭਾਨਜ=[ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤੁ]—ਕਰਣ ।

ਭਾਨਜਾਂਤ ਕਰਿ= { ਕਰਣ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ } —ਤੀਰ ।
ਕਰਨਾਂਤ ਕਰਿ= { ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ }

ਨੋਟ-ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਕੁਆਰਪਣੇ ਤੋਂ ਪੁੱਤੁ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਨਜ' [ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤੁ] ਭੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੋਯਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਨਜਾਂਤ ਕਰਿ' ਹੋਯਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੧੪ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ।

ਸਭ ਅਰਜੁਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੧੧੬ ॥

ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ (ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ) 'ਆਯੁਧ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਅਰਜਨ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੧੧੬ ॥

[ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਮ]
ਜਿਸਨ ਧਨੰਜੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਨਿ ਸ੍ਰੇਤ* ਵਾਹ ਲੈ ਨਾਇ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਅਹੁ ਸਬੈ ਬਾਨ ਹੁਇ ਜਾਇ ॥ ੧੧੭ ॥

* ਕੇਂ ਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ 'ਸ੍ਰੇਤ ਵਾਹ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸੇਵਤ ਅਸਿ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਡਾਪੇ ਵਿਚ 'ਸੇਵਤ ਅਸਿ' ਪਾਠ ਹੈ, ਜੋ 'ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਸੁਧ ਹੈ।

ਜਿਸਨ, ਧਨੰਜੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ 'ਸ੍ਰੇਤਵਾਹ' ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥ ੧੧੭ ॥

ਨੋਟ-ਜਿਸਨ, ਧਨੰਜੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ੍ਰੇਤਵਾਹਨ ਨਾਮ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਕੋਈ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ੍ਰੇਤ' ਨਾਮ 'ਅਰਜਨ' ਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ 'ਸ੍ਰੇਤ ਅਸਿ' ਪਾਠ ਰਖੀਏ ਤਾਂ 'ਸ੍ਰੇਤ' ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਅਸਿ' ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ 'ਸ੍ਰੇਤ ਅਸਿ' ਪਾਠ ਅਸੁਧ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸ੍ਰੇਤ ਵਾਹਨ' ਪਾਠ ਸੁਧ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਠ ਜੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਭੀ 'ਸ੍ਰੇਤ ਵਾਹ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਅਰਜੁਨ ਪਾਰਥ ਕੇਸਗੁੜ ਸਾਚੀ ਸੱਬਿਯ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੧੧੮ ॥

{ ਕੇਸਗੁੜ=[ਗੁੜਾਕ+ਏਸ] ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, -ਅਰਜੁਨ ॥ ਸਾਚੀ ਸੱਬਿਯ= [ਸਥਯ* ਸਾਚੀ] ਸਥਯ (ਖੱਬੇ) ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਖਿਚਨ ਵਾਲਾ-ਅਰਜੁਨ ॥ }

ਅਰਜੁਨ, ਪਾਰਥ, ਗੁੜਾ ਕੇਸ ਤੇ ਸੱਬਯ ਸਾਚੀ (ਆਦਿਕ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਸਭ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੧੮ ॥

ਬਿਜੈ ਕਪਿਯੁਜ ਜੈਦਰਥਰਿ ਸੂਰਜ ਜਾਰਿ ਫੁਨ ਭਾਖੁ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧੧੯ ॥

{ ਸੂਰਜਜਾਰਿ=[ਸੂਰਜਜ+ਅਰਿ] ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ [ਕਰਣ] ਦਾ ਵੇਰੀ, -ਅਰਜੁਨ ॥ }

ਬਿਜਯ, ਕਪਿਯੁਜ, ਜੈਦਰਥਰਿ, ਸੂਰਜਜਾਰਿ (ਇਹ ਨਾਮ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ) ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੧੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਧ ਖੜਤੁ ਦਾ ਪੁੱਤ ਜੈਦਰਥ ਕਾਠੀਆ ਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੀ ਭੈਣ ਦੁੱਸਲਾ ਦਾ ਪਤਿ ਸੀ, ਕੁਰਖੇਤੁ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੈਰਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋਕੇ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ, ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਯਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਜੈਦਰਥ ਅਰਿ' ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਤਿਮਰਰਿ ਬਲ ਬ੍ਰਤ ਨਿਸਚਹਾ ਕਹਿ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਆਯੁਧ ਉਚਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ੧੨੦ ॥

* ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਥਯ ਸਾਚੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਖਿਚਨ ਵਾਲਾ' ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰਜੁਨ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਭੀ ਤੀਰ ਚਲਾਯਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ॥

ਤਿਮਰਿ=[ਤਮ+ਅਰਿ=ਦੇਤ੍ਰ-ਅਰਿ] ਇੰਦੁ ॥ ਬਲ-ਇਕ ਦੇਂਤ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਦੁ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ॥ ਬਿਤਿ=ਇਕ ਦੇਂਤ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਤੁਸ਼ਾ ਦਾ ਪੁੱਤ ਸੀ, ਰਿਕ ਵੇਦਾਨੁਸਾਰ ਜੋ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੰਦੁ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲੜਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ॥ ਨਿਸਚ=ਨਿਸਚਰ, ਦੇਂਤ। ਛੰਦ ਵੱਸ ਹੋਕੇ 'ਰ' ਦਾ ਲੌਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

ਤਿਮਰਿ (ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਜਾਂ) 'ਬਲ', ਬਿਤਿ ਤੇ ਨਿਸਚਰ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਤੇ ਫਿਰ 'ਸੁਤ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੨੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸਬਦਾਰਥ-ਤਿਮਰਿ=ਇੰਦੁ ॥
 ਤਿਮਰਿ ਸੁਤ=[ਇੰਦੁ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਅਰਜਨ ।
 ਤਿਮਰਿ ਸੁਤ ਆਯੁਧ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਤੀਰ ॥
 ਬਲ ਹਾ { ਬਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਬਿਤਿ ਹਾ { ਵਿਤੀ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, } ਇੰਦੁ ॥
 ਨਿਸਚਰ ਹਾ { ਦੇਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਬਲਹਾ ਸੁਤ } [ਇੰਦੁ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਅਰਜਨ ॥
 ਬਿਤੁ ਹਾ ਸੁਤ }
 ਨਿਸਚਰਹਾ ਸੁਤ ਆਯੁਧ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਤੀਰ ।

ਸਹਸੁ ਬਿਸਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਨੁਜ ਸਬਦ ਕੋ ਦੇਹੁ ॥
 ਤਨੁਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਸਸਤੁ ਕਹਿ ਨਾਮੁ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੨੧ ॥

(ਜੋ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ (ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ' ਪਦ (ਜੋੜ) ਦਿਓ। (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ' ਤੇ ਸਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨ ਲਵੋ ॥ ੧੨੧ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸਬਦਾਰਥ-ਬਿਸਨ ਅਨੁਜ=[ਵਿਸਨੂੰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਇੰਦੁ ॥
 ਬਿਸਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=[ਇੰਦੁ ਦਾ {ਤਨੁਜ} ਪੁੱਤ] ਅਰਜਨ ॥
 ਬਿਸਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸਸਤੁ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਤੀਰ ॥

ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ ਅਘ ਹਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਕੇ ਭਾਖੁ ॥
 ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਕਹੁ ਨਾਮੁ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧੨੨ ॥

'ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ' 'ਅਘ ਹਰਨ' ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ' (ਬਿਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੨ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:-
 ਸਬਦਾਰਥ-ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ=[ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ] ਵਿਸਨੂੰ ॥

ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ=ਇੰਦ੍ਰ ॥ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=ਅਰਜਨ ॥

ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸਸਤੁ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦ ਸਫਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥

ਬਿਘਨ ਹਰਨ ਬਿਆਧਿਨ ਦਰਨ ਪ੍ਰਿਥਮਯ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਕਹੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਜੀਅ ਜਾਨ ॥ ੧੨੩ ॥

{ ਬਿਘਨ ਹਰਨ=ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ॥ }

{ ਬਿਆਧਿਨ ਦਰਨ=ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ॥ }

'ਬਿਘਨ ਹਰਨ' ਜਾਂ 'ਬਿਆਧਿਨ ਦਰਨ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਤਨੁਜ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਬਿਘਨ ਹਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸਸਤੁ'=ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੩ ॥

ਮਕਰ ਕੇਤ ਕਹਿ ਮਕਰ ਧੁਜ ਪੁਨਿ ਆਯੁਧ ਪਦੁ ਦੇਹੁ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ੍ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੨੪ ॥

{ ਮਕਰ=ਮੱਛੀ ॥ ਮਕਰ ਕੇਤ=ਮੱਛੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ, ਕਾਮ ਦੇਵ ॥ ਕਹਿ=ਕੇ, ਜਾਂ ॥ }

'ਮਕਰ ਕੇਤ' ਜਾਂ 'ਮਕਰ ਧੁਜ' (ਕਹਿ ਕਰਕੇ) ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ (ਕਹਿ) ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੪ ॥

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੧੦੨ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਆਯੁਧ' ਪਦਕਹਿਣ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਯੁਕਤੀ ਇਸ ਅੰਕ ੧੨੪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਅਲਿ ਪਨਚ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਨਾਮ ਸਭ ਬਾਨ ॥ ੧੨੫ ॥

{ ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ ॥ }

{ ਅਲਿਪਨਚ=ਭੋਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ ॥ }

'ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ' ਜਾਂ 'ਅਲਿ ਪਨਚ' ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੨੫ ॥

ਸੰਬਰਾਰਿ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਅਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ॥ ੧੨੬ ॥

'ਸੰਬਰਾਰਿ' (ਜਾਂ) 'ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਅਰਿ' (ਪਦ) ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੧੨੬ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਸੰਬਰ* ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਏਤ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਨਾਮ

*ਸੰਬਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ, ਭਾਗ ੪ ਦੇ ਸਫਾ ੧੯੮ ਉੱਤੇ ਵੇਖੋ।

'ਦਸਯੁ' ਭੀ ਆਯਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੈ'ਤ ਦਿਵੇਦਾਸ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੁੱਠ ਸੀ, ਇੰਦੁ ਨੇ ਦਿਵੇਦਾਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਾਮਦੇਵ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਵੇਰ ਚਿਤਾਰਕੇ, ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੀ ਇਹ ਮੋਯਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੰਬਰਾਰਿ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(੨) ਤਿਪੁਰਾਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ॥ ਮਹਾ ਭਾਰਥ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਕ ਦੈ'ਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ-ਤਾਰਕਾਖੂ, ਕਮਲਾਖੂ ਤੇ ਵਿਦਯਨਮਾਲੀ ਨੇ ਮਯ ਦਾਨਵ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ੇਹਰ ਬਨਵਾਏ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ, ਦੂਜਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਤੀਜਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਹਰੇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ-ਚੌੜਾਈ ਸੋ ਸੋ ਜੋਜਨ ਸੀ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੈ'ਤਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਵ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪਾਰਥਨਾ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਬਾਣ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੈ'ਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤਿਪੁਰਾਰਿ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

(੩) ਤਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ=ਕਾਮਦੇਵ ॥ ਰਮਾਇਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਤੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਕੇ, ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਘੋਰ ਤਪ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੇਰੇ ਹੋਏ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉੱਥਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਨੀ ਸੈਨਾਂ ਲੈਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਅਪਨੇ ਤੀਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਲ ਛੱਡੇ, ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਜਾ ਨੇਤੁ ਖੋਲ੍ਹਕੇ, ਉਸਦੀ ਅਗਨਿ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਵੇਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ 'ਕਾਮਦੇਵ' ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਿਵਅਰਿ' ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਸੰਬਰਾਰਿ=[ਸੰਬਰ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਕਾਮਦੇਵ ॥
ਤਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ=[ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਕਾਮਦੇਵ ॥
ਤਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ ਆਯੁਧ=[ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਤੀਰ ॥
ਸ੍ਰੀ ਸਾਰੰਗਗ੍ਰਾ ਬੀਰ ਹਾ ਬਲਹਾ ਬਾਨ ਬਖਾਨ ॥

ਬਿਸਿਖ ਬਿਸੀ ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ ਬਾਨ ਨਾਮ ਜੀਅ ਜਾਨ ॥ ੧੨੭ ॥
{ ਸ੍ਰੀ* =ਤੀਰ। ਸਾਰੰਗਗ੍ਰਾ=[ਧਨੁਖਾਗ੍ਰ] ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥ ਬੀਰਗਾ= ਸੁਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥ ਬਿਸੀ=ਜੁਹਰੀਲਾ ਤੀਰ ॥ ਬਾਂਸੀ=ਕਾਂਨੀ, ਜੋ ਤੀਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ=ਕਾਂਨੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥

*ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਦ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ 'ਸਰ=ਤੀਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਯਥਾ--'ਸੁਸ਼ਤਿਕ ਅਸ਼ੁਰੋਟ ਸ੍ਰੀ ਕੇਰਾ, ਹਲ ਮੁਸਲ ਪੰਨਗ ਸਰ ਹੇਰਾ' ॥ (ਰਿੰਦੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ, ਸਵਾ ੩੫੫੬)

ਸੀ, ਸਾਰੰਗਗਾ, ਬੀਰਹਾ, ਬਲਹਾ, ਬਾਨ, ਬਿਸਖ, ਬਿਸੀ ਤੇ ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਅਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੭ ॥

ਬਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੨੮ ॥

'ਬਿਖ' ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਹਲੇ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। 'ਬਿਖਧਰ' = ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੮ ॥

ਸਕਲ ਸਿੰਧ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਤਨੈ ਸਬਦ ਕੇ ਦੇਹੁ ॥

ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੨੯ ॥

ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ (ਪਹਲੇ) ਲਵੋ, (ਫੇਰ) 'ਤਨਯ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੨੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਤਿਆਂ ਤੇ ਦੋਂ ਤਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਚੌਦਾ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਗਰਲ' ਨਾਮ ਦੀ ਜ਼ੋਹਰ ਨਿਕਲੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਖੰਠ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨੀਲ ਕੰਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੂੰਕਿ ਜ਼ੋਹਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਖ ਦੇ ਨਾਮ 'ਦਿਧਿ ਸਤ ਜਾਂ ਸਿੰਧ ਤਨਯ' (ਪੁੱਤ੍ਰ) ਆਦਿਕ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪਹਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਫੇਰ ਤਨੈ [ਪੁੱਤ੍ਰ] ਪਦ ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਤਾਂ 'ਸਿੰਧ ਤਨਯਧਰ' = ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਉਦਧਿ ਸਿੰਧ ਸਰਤੇਸ ਜਾ ਕਹਿ ਧਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਬੰਸੀ ਧਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੧੩੦ ॥

{ ਸਰਿਤੇਸ = [ਸਰਿਤ੍ + ਏਸ] ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸਮੁੰਦਰ ॥ ਜਾ = ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ॥
ਬੰਸੀ ਧਰ = ਬਾਂਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਤੀਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਕਾੱਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ }

ਉਦਧਿ, ਸਿੰਧ ਜਾਂ ਸਰਿਤੇਸ (ਪਦ) ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੩੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਬਥਦਾਰਥ—ਸਰਤੇਸਜਾ = [ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ] ਬਿਖ ॥

ਸਰਿਤੇਸਜਾ ਧਰ = [ਬਿਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬਿਖ ਧਰ, ਤੀਰ।

ਨੋਟ—ਤੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ੋਹਰ ਦਾ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਭੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਖਧਰ' ਹੈ।

[ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ]

ਬੱਧਨਾਸਨੀ ਬੀਰਹਾ ਬਿਖ ਬਿਸਖਾਗੁਜ ਬਖਾਨ ॥

ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ॥ ੧੩੧ ॥

{ ਬੱਧ=ਮਾਰਨਾ, ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ ॥
 ਨਾਸਨੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ ॥
 ਬੀਰਹਾ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ ॥
 ਬਿਸਖਾਰਾਜ=ਤੀਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜੁੜਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ ॥ }

ਬੱਧ, ਨਾਸਨੀ, ਬੀਰਹਾ, ਬਿਖ ਤੇ ਬਿਸਖਾਰਾਜ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਫਿਰ ਉਹੀ) ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੧੩੧ ॥

ਸਭ ਮਨੁਖਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੩੨ ॥

ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਨੁਖਹਾ' (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੩੨ ॥

ਕਾਲ ਕੂਟ ਕਹਿ ਕਸਟ ਕਰਿ ਸਿਵ ਕੰਠੀ ਅਹਿ ਉਚਾਰਾ ॥

ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਬਾਨ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੧੩੩ ॥

{ ਕਸਟ ਕਰਿ=ਦੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ ॥
 ਸਿਵ ਕੰਠੀ=ਸਿਵਜੀ ਦੀ ਕੰਠੀ, ਬਿਖ ॥
 ਅਹਿਧਰ=ਸੱਪ ਵਿਚ ਟਿਕਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ, ਬਿਖ ॥ }

ਕਾਲਕੂਟ, ਕਸਟ ਕਰਿ, ਸਿਵਕੰਠੀ ਤੇ ਅਹਿਧਰ (ਇਹ ਸਭ ਜ਼ੋਹਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਉਹੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੩੩ ॥

ਨੋਟ—ਛੰਦ ਵੱਸ ਹੋਕੇ 'ਅਹਿਧਰ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 'ਅਹਿ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਧਰ' ਤਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਸਿਵ ਕੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਕੰਠੀ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨ ਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੩੪ ॥

(ਪਹਲੇ) ਸਿਵਜੀ ਦੇ (ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਕੰਠੀ' ਤੇ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, (ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੩੪ ॥

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੧੧੩ ਵਿਚ ਸਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੰਠ। ਤੇ ਧਰ ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੇਸਾ ਕਿ—

ਸਬਦਾਰਥ—ਰੁਦ ਕੰਠੀ=[ਸਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੀ] ਜ਼ੋਹਰ ।

ਰੁਦ ਕੰਠੀ ਧਰ=[ਜ਼ੋਹਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, -ਤੀਰ ॥

ਬਿਆਧਿ ਬਿਖੀ ਮੁਖਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਭੈ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੧੩੫ ॥

{ ਬਿਆਧਿ=ਬਿਆਧੀ, ਵਯਾਧ (ਰੋਗ) ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ੋਹਰ, ਬਿਖ ॥
 ਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ, ਲੰਹੇ ਦਾ ਪਿਪਲਾ ਜੋ ਤੀਰ ਦੀ ਕੱਨੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥
 ਬਿਖੀ=ਬਿਖ ਦੀ ਪਾਣ, ਜੋ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਝੋਹਰੀਲਾ ਅਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥
 ਬਿਆਧਿ, ਬਿਖੀ (ਜਾਂ) ਮੁਖਿ (ਪਦ) ਪਹਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ
 (ਏਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਚਤੁਰੇ! ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੧੩੫ ॥

ਖਪਰਾ ਨਾਲਿਕ ਧਨੁਖ ਸੁਤ ਲੈ ਸੁ ਕਮਾਨਜ ਨਾਉ ॥

ਸਕੱਰ ਕਾਨ ਨਰਾਚ ਭਨਿ ਧਰ ਸਭ ਸਰ ਕੇ ਗਾਉ ॥ ੧੩੬ ॥

{ ਖਪਰਾ=ਚੋੜੇ ਫਲ ਦਾ ਤੀਰ ॥ ਕਮਾਨਜ=ਕਮਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਤੀਰ ॥
 ਸਕੱਰ ਕਾਨ=ਸਰਕੜੇ ਦਾ ਕਾਨਾ (ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ), ਤੀਰ ॥
 ਗਾਉ=ਨਾਮ ॥ ਨਾਲਿਕ=ਨਾਲੀ [ਕਾਨੀ] ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥

ਖਪਰਾ, ਨਾਲਿਕ, ਧਨੁਖ ਸੁਤ, ਕਮਾਨਜ, ਸਕੱਰ ਧਰ ਤੇ ਕਾਨ ਧਰ ਅਤੇ ਨਰਾਚ, (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ {ਸਰ} ਤੀਰ ਦੇ (ਨਾਮ) ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩੬ ॥

ਬਾਰਦ ਜਿਉ ਬਰਸਤ ਰਹੈ ਜਸੁ ਅੰਕੁਰ ਜਿਹ ਹੋਇ ॥

ਬਾਰਦ ਸੇ ਬਾਰਦ ਨਹੀ ਤਾਹਿ ਬਤਾਵਹੁ ਕੋਇ ॥ ੧੩੭ ॥

{ ਬਾਰਦ=ਬੱਦਲ । (੨) {ਬਾ+ਰਦ} ਦੰਦ ਸਜੁਗਤ ਹੈ ॥ ਬਾਰਿਦ=ਸੀਤਲ ॥
 ਬੱਦਲ ਭਾਂਗੂੰ ਵੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਸ ਰੂਪ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਦੰਦਾ ਸਮੇਤ
 ਹੈ, (ਪਰ) ਬੱਦਲ ਵਰਗਾ ਠੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੋਈ ਉਸਦਾ (ਨਾਮ) ਦਸੋ ? ਉਤਰ-ਤੀਰ ॥ ੧੩੭ ॥

ਬਿਖਧਰ ਬਿਸੀ ਬਿਸੋਕ ਕਰ ਬਾਰਣਾਰਿ ਜਿਹ ਨਾਮ ॥

ਨਾਮ ਸਬੈ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਨੇ ਹੋਵਹਿ ਕਾਮ ॥ ੧੩੮ ॥

{ ਬਿਸੀ=ਜ਼ੋਹਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥
 ਬਿਸੋਕ ਕਰਿ=ਸੋਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, -ਤੀਰ ॥
 ਬਰਣਾਰਿ=[ਬਾਰਣ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, -ਤੀਰ ॥

ਬਿਖਧਰ, ਬਿਸੀ, ਬਿਸੋਕ ਕਰਿ ਤੇ ਬਾਰਣਾਰਿ, (ਆਦਿਕ) ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ (ਹਨ) । ਉਹ
 ਸੁੰਦਰ ਬਾਨ (ਹੱਥ ਵਿਚ) ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੰਮ (ਪੂਰੇ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩੮ ॥

ਅਰਿ ਬੇਧਨ ਛੇਦਨ ਲਹਯੋ ਬੇਦਨ ਕਰਿ ਜਿਹ ਨਾਉ ॥

ਰੱਛ ਕਰਨ ਅਪਨਾਨ ਕੀ ਪਰੋ ਦੁਸਟ ਕੇ ਗਾਉ ॥ ੧੩੯ ॥

{ਫਿਦਨ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ॥ ਗਾਂਉ=ਪਿੰਡ, ਸਰੀਰ ॥ ਬੇਦਨ ਕਰਿ=ਪੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ॥}

(ਜੋ) ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਬੇਦਨ ਕਰਿ' ਹੈ। (ਉਹ ਤੀਰ) ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨ (ਲਈ) ਦੁਸਟ ਪੁਰਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ ॥੧੩੯

ਜਦੁ ਪਤਾਰਿ ਬਿਸਾਧਿਪਿ ਅਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਤਕ ਜਿਹ ਨਾਮ ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੀ ਜੈ ਕਰੇ ਸਕਲ ਕਰੇ ਮਮ ਕਾਮ ॥੧੪੦॥

{ਜਦੁਪਤਾਰਿ=[ਜਦੁਪਤ+ਅਰਿ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ ॥ ਵਿਸਾਧ ਅਰਿ=
{(ਬਿਸੁ+ਅਧਿਪ+ਅਰਿ) ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਣ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ,
ਉਸਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ ॥ ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਤਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥}

ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਜਦੁਪਤਿ ਅਰਿ, ਵਿਸ਼ਣਾਧਿਪ* ਅਰਿ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਤਕ ਹੈ। (ਉਹ ਤੀਰ) ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧੪੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਸ਼ੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਵਿਸਾਧਿਪ' ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਚੂੰਕਿ 'ਜਰਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਫੰਧਕ ਦੇ ਤੀਰ ਦੇ ਵੱਜਨ ਤੋਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰਗ ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਦੁਪਤਿ ਅਰਿ' ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਤਕ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

[ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ]

ਹਲਧਰ ਸਬਦ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖੁ ॥੧੪੧॥

'ਹਲਧਰ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ।

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਚਤੁਰ (ਪੁਰਸ) ਚਿਤ ਵਿਚ

(ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ) ਪਛਾਣ ਰਖੇ ॥ ੧੪੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਸ਼ੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਭਾਈ ਬਲਭੱਦ ਦਾ ਸ਼ਸਤੁ ਹੀ 'ਹਲ' ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਹਲਧਰ' ਤੇ 'ਮੁਸਲੀਧਰ' ਪਸਿਧ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਹਲਧਰ ਅਨੁਜ' =

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ

'ਹਲਧਰ ਅਨੁਜ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਰਉਹਣਾਯ ਮੁਸਲੀ ਹਲੀ ਰੇਵਤੀਸ ਬਲਰਾਮ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਜਾਨੁ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ॥੧੪੨॥

{ਰਉਹਣਾਯ=ਰੋਹਿਣੇਯ, ਰੋਹਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵਸੁਦੇਵ ਦੀ

ਪਟਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਹਣੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਹਿਣੇਯ ਹੈ ॥

ਮੁਸਲੀ=ਮੁਸਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ॥ ਹਲੀ=ਹਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ॥

ਰੇਵਤੀਸ=ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਬਲਭਦ ॥

*ਬਲਾਥ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਵਿਸਾਧਿਪ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬਿਸਨਾਧਿਪ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਰਉਹਣਾਯ, ਮੁਸਲੀ, ਹਲੀ, ਹੇਵਤੀਸ ਤੇ ਬਲਰਾਮ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਲਭਦ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, (ਇਉਂ ਸਭ) ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥੧੪੨॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਅੰਸ ੪, ਅਧ: ੧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਰੇਵਤ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਤਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਯੋਗ ਵਰ ਕੋਈ ਨਾਂ ਵੇਖਕੇ, ਪਿਤਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ- 'ਕੋਈ ਉੱਤਮ ਵਰ ਦਸੋ'। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ, ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਦਿਤਾ, ਅਤੇ ਰੇਵਤੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾਂ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਗ ਸਭਾ ਵਿਸਰਜਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰੇਵਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਹੁ। ਜਦ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰੇਵਤ ਮੁੜ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਆਯਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੱਦ ਵੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਰੇਵਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਦੇ ਮੌਢੇ ਉੱਤੇ ਹਲ ਰਖਕੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ, ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਕੱਦ ਦੀ ਕਰ ਲਿਆ।

ਸ਼ਬਾ- 'ਜਬ ਪਿਯ ਤਿਯ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਜੇ ॥ ਛੋਟੇ ਹਮ, ਇਹ ਬਡੀ ਵਿਚਾਰਜੇ ॥

ਤਿਹ ਕੇ ਲੈ ਹਲ ਕੰਧਹਿ ਧਰਜੇ ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਤਾਂਕੇ ਤਨ ਕਰਜੇ ॥"

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ) ॥

ਤਾਲਕੇਤ ਲਾਂਗਲਿ ਉਚਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨਾਗ੍ਰਜ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੪੩ ॥

{ ਤਾਲ=ਇਕ ਦਰਖਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ਤਾਲਕੇਤ=ਜਿਸਦੇ ਝੰਡੇ ਪੁਰ ਤਾਲ ਬਿਛ ਦਾ ਨਿਬਾਨ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ॥ ਲਾਂਗਲਿ=[ਲਾਂਗਲ=ਹਲ] ਹਲ ਵਾਲਾ, ਹਲੀ ॥ ਕ੍ਰਿਸਨਾਗ੍ਰਜ=ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾਉ, ਬਲਿਰਾਮ ॥

'ਤਾਲਕੇਤ', ਲਾਂਗਲਿ ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾਗ੍ਰਜ' (ਇਹ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਪਦ (ਪਹਲੇ) ਕਥਨ ਕਰੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੪੩ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ- ਤਾਲਕੇਤੁ=ਬਲਿਰਾਮ।

ਤਾਲ ਕੇਤੁ ਅਨੁਜ

ਲਾਂਗਲਿ ਅਨੁਜ

ਕ੍ਰਿਸਨਾਗ੍ਰਜ ਅਨੁਜ

[ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਕ੍ਰਿਸਨ ॥

ਤਾਲਕੇਤ ਅਨੁਜ ਅਰਿ=[ਕ੍ਰਿਸਨ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਤੀਰ ॥

ਨੀਲਾਂਬਰ ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ ਪਉਰਾਣਿਕ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧੪੪ ॥

'ਨੀਲਾਂਬਰ' 'ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ' ਤੇ 'ਪਉਰਾਣਿਕ ਅਰਿ', (ਇਹ ਨਾਮ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ

ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ) ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਰੱਖੋ ॥ ੧੪੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਕੁੰਡਿਨ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀਖਮਕ ਦਾ ਪੁੱਤ 'ਰੁਕਮੀ' ਸੀ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਪੁਰ ਬਿਠਾਕੇ ਨੱਸ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਇਸਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਪੁਤਗਯਾ ਕਰਕੇ ਘਰੋਂ ਟੁਰਿਆ ਸੀ। "ਜੇਕਰ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਸ਼ੇਹਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੜਾਂਗਾ।" ਪਰ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਜੁਲਾਹਾ-ਮੋਚੀ ਤਾਂ ਸੀ ਨਹੀਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜਨ ਨਾਲ ਰੁਕਮੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਰਥ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸਿਰ ਵੱਢਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਭ੍ਰਾਤੀ ਪੇਮ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰੁਕਮਣੀ ਨੇ ਝਟ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਅਰਜੁਨ ਕੀਤੀ—"ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਾਲਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰੋ।" ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਕੇਸ ਕੱਟਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਆਪਨੇ ਸ਼ੇਹਰ [ਕੁੰਡਿਨ ਪੁਰ] ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਵੱਖਰਾ ਇਕ 'ਭੋਜਕਟ ਪੁਰ' ਨਾਮ ਦਾ ਨਗਰ ਵਸਾਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਮੋਤ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ' = ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨੋਟ—ਕੁੰਡਿਨ ਪੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਜ ਕਲ 'ਕੁੰਡ ਪੁਰ' ਹੈ, ਜੋ ਅਮਰਾਵਤੀ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਭੋਜਕਟ ਪੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅਜ ਕਲ 'ਭੋਜ ਪੁਰ' ਹੈ, ਜੋ ਭੋਪਾਲ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੈ।

(੨) ਲੋਮ ਹਰਖਣ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਉਗ੍ਰਸੁਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਵਯਾਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ 'ਸੂਤ' ਹੈ, ਇਹ ਨੈਮਿਖਾਰੰਣਯ ਵਿਚ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਯਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵੇਰੀ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੈਮਿਖਾਰੰਣਯ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਸੂਤ ਜੀ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਨਾਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਸੂਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਉਰਾਣਿਕ ਅਰਿ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਥਦਾਰਥ—ਨੀਲਾਂਬਰ=[ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਰਖਣ ਵਾਲਾ] ਬਲਿਰਾਮ ॥

ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ=[ਰੁਕਮੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਬਲਿਰਾਮ ॥

ਪਉਰਾਣਿਕ ਅਰਿ=[ਪੈਰਾਣਕ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ [ਸੂਤ ਜੀ] ਦਾ ਵੇਰੀ] ਬਲਿਰਾਮ।

ਪਉਰਾਣਿਕ ਅਰਿ ਅਨੁਜ } [ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥

ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ ਅਨੁਜ }

ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ ਅਨੁਜ ਅਰਿ } [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਨੀਲਾਂਬਰ ਅਨੁਜ ਅਰਿ }

ਸਭ ਅਰਜਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੂਤ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੪੫ ॥

ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਸੁਤ'* ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੪੫॥

ਨੋਟ-ਅੰਕ ੧੧੭ ਤੋਂ ੧੨੩ ਤੱਕ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੱਗੇ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਤੀਰ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਧਨੰਜੈ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਰਥ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਧਨੰਜੈ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ-ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ 'ਅਰਜੁਨ ਰਥਵਾਹੀ' ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਵਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤਰਿ ਉਚਰੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨੁ ॥ ੧੪੬ ॥

ਪਹਲੇ ਪਵਨ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ*' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੁਤਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ॥ ੧੪੬ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਪਵਨ ਸੁਤ=ਭੀਮਸੈਨ। [ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਪਵਨ ਦੇ ਵਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਭੀਮਸੈਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ]।

ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ।

ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੁਤਰਿ=[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ]—ਤੀਰ ॥

ਮਾਰੁਤ ਪਵਨ ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਕਹਿ ਸੁਤ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤਰਿ ਉਚਰੁ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੪੭ ॥

ਮਾਰੁਤ (ਮਰੁਤ), ਪਵਨ ਤੇ 'ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ' (ਇਹ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾਮ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੁਤਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੪੭ ॥

[ਮਰੁਤ ਦੀ ਕਥਾ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਇਤਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤਿ ਕਸ਼ਯਪ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਅਜੇਹਾ ਕਠਿਨ ਬ੍ਰੁਤ ਧਾਰਿਆ, ਜਿਸਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ। ਇੰਦ੍ਰ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਇਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ

*ਬੇ ਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਸੁਤ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ 'ਸੁਤ' ਅਤੇ 'ਸੁਤ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਭੀ 'ਸੁਤ' ਯਾਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
†ਭੁਲਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਸੁਤਰਿ' [ਸੁਤ+ਅਰਿ] ਯਾਨ ਭੁੱ 'ਸੁਤਰਿ' ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਨ ਦਿਤਿ ਜੁਠੇ ਮੂੰਹ, ਖੁੱਲੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਲ ਵਰਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਲੀਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੈਂ ਗਈ, ਇੰਦੁ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਵਰਤ ਭੰਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਜਾਣਿਆ, ਅਤੇ ਸੁਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, ਦਿਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਅਤੇ ਗਰਭ ਵਿਚਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸੱਤ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਨਾਂ ਮੋਯਾ ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੇ ਹੀ ਸੱਤ ਬੱਚੇ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਇੰਦੁ ਨੇ ਇੱਕ ੨ ਦੇ ਸੱਤ ੨ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਖੜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਪਰ ਉਹ ਟੋਟੇ ਤਪ ਪੁਤਾਪ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਨਾਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਰੋ ਕੇ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਂ ਮਾਰ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਸਗੋਂ ਸਖਾ-ਭਾਵ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਹ ਸੁਣਕੇ, ਇੰਦੁ ਨੇ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾ-ਰੁਤ' (ਨਾਂ ਰੋਵੇ) ਕਿਹਾ । ਇਸੇ ਸਬਦ ਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਰੁਤ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਇੰਦੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਯਾ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇੰਦੁ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਦਿਤਿ ਨੰਦਨ' ਆਯਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੜ ਮਰੁਤ (ਪਵਨ) ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਏਹ ਹਨ:—

[ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ]

ਏਕ ਜਯੋਤਿ, ਦਿਜਯੋਤਿ, ਤਿਜਯੋਤਿ, ਜਯੋਤਿ, ਏਕ ਸ਼ਕ੍ਰ, ਦਿਸ਼ਕ੍ਰ, ਤਿਸ਼ਕ੍ਰ, ਇੰਦੁ, ਗਤ-ਦਿਸ਼ਕ੍ਰ, ਤਤ, ਪਤਿਸਕ੍ਰਿਤ, ਪਰ, ਮਿਤ, ਸੰਮਿਤ, ਸੁਮਤਿ, ਰਿਤਜਿਤ, ਸਤਯਜਿਤ, ਸੁਸੇਣ, ਸੇਨਜਿਤ, ਅੰਤਿਮਿਤਿ, ਅਨਮਿਤੁ, ਪੁਰਮਿਤੁ, ਅਪਰਾਜਿਤ, ਰਿਤੁ, ਰਿਤਵਾਹ, ਧਰਤਾ, ਧਰਣ, ਧਵ, ਵਿਧਾਰਣ, ਦੇਵ ਦੇਵ, ਈਦਿਸ਼, ਅਦਿਸ਼ ਵਤਿਨ, ਅਸਦਿਸ਼, ਸਮਰ, ਧਾਤਾ, ਦੁਰਠ, ਧਿਤਿ, ਭੀਮ, ਅਭਿਯੁਕਤ, ਅਰਠਤੁ, ਸਹ, ਦਯੁਤਿ, ਦਯੁਪ, ਅਨਾਯਯ, ਅਥਵਾਸ, ਕਾਮ, ਜਯ ਅਤੇ ਵਿਰਾਟ ॥

ਨੋਟ—ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ, ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੁਤਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ—

ਸਰਬਦਾਰਥ—ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ=[ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਪਵਨ ॥

ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ=[ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਪੁੱਤੁ] ਭੀਮਸੈਨ ॥

ਘਨਾਂਤਕਰਿ ਸੁਤ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ ॥

ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੁਤ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥

ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜਨ ਦੇਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ ਸਰਬਦਾ ਸੱਲਯਜਨ ਸੁ ਬਖਾਨ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤਰਿ ਉਚਰੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੧੪੮ ॥

{ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ ਸਰਬਦਾ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ ॥}
 ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ ਸਰਬਦਾ, (ਜਾਂ) 'ਸੱਲਯਜਨ' (ਪਹਲਾਂ) ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ' 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੁਤਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੧੪੮ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ:—
 ਸਰਬਦਾਰਥ—ਸੱਲਯ ਜਨ=ਜ਼ਖਮ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਪਵਨ ।

ਸਲੜ ਜਨਕ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਭੀਮਸੈਨ ।

ਸੱਲੜ ਜਨਕ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ ।

ਸੱਲੜ ਜਨਕ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੪੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰ' ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੧੪੯ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬਾਰ=ਪਾਣੀ, ਜਲ ॥

ਬਾਰ ਅਰਿ=[ਜਲ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਪਵਨ । ਪਵਨ ਜਲ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਲ ਦਾ ਵੇਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਬਾਰ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਭੀਮਸੈਨ । (ਅਗੇ ਲਈ ਅੰਕ ੧੪੮ ਵੇਖੋ) ।

[ਅਗਨਿ ਦੇ ਨਾਮ]

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੫੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਗਨਿ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ । ਫੇਰ 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੫੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਅੱਗ, ਅਗਨਿ, ਪਾਵਕ, ਪ੍ਰਜੁਲਤ, ਜਲਾ, ਹੁਤਾਸਨ, ਬੈਸੰਤਰ, ਹੋਮ, ਹੋਮਨ, ਕਾਸ੍ਹ ਰਿਪ ਆਦਿਕ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ' ਜੋੜਨ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਨੋਟ-ਇਥੇ ਅਗਨਿ ਸਖਾ (ਪਵਨ) ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਅਗਨਿ ਅਰਿ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਲਕੜਾਂ ਸੰਜੁਗਤਿ ਅਗਨਿ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਪਵਨ ਹੈ, ਪਰ ਈਠਧਨ ਹੀਣ ਅੰਗਾਰ ਰੂਪ ਅਗਨਿ ਦਾ ਵੇਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਵਨ ਦੇ ਬੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗਾਰ ਰੂਪ ਅਗਨਿ ਉੱਤਕੇ ਨਸ਼ਟ ਭੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਵਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦਾ ਵੇਰੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਅਗਨਿ ਅਰਿ=[ਅੱਗ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਪਵਨ ।

ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਭੀਮ ਸੈਨ । ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੪੮ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧੫੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਗਨਿ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ' (ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ') 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੫੧ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਅਗਨਿ ਅਰਿ=ਪਵਨ ।

ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਭੀਮ ਸੈਨ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੪੮) ।

ਨੋਟ-ਇਥੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਛੰਦ ਵੱਸ ਹੋਕੇ 'ਸੂਤ' ਪਦ ਲੁਪਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਥ ਵੱਲੋਂ ਅਧਯਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਤ ਪਦ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੫੨॥

ਪਹਲੇ ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ । (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੫੨॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-
ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਅਗਨਿ ਅਰਿ=[ਅੱਗ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਜਲ ।

ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਜਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਪਵਨ ।

ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਭੀਮ ਸੈਨ । (ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੧੪੮)

ਪਾਵਕਾਰਿ ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਬਾਨ ਪਛਾਨ ॥੧੫੩॥

'ਪਾਵਕਾਰਿ' (ਜਾਂ) 'ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ' (ਪਦ ਪਹਲੇ) ਆਖੋ, (ਫੇਰ) 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਤਨੁਜ* ਅਨੁਜ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ 'ਸੂਤਰਿ' (ਪਦ ਜੋੜੋ, ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ (ਦਾ ਨਾਮ) ਪਛਾਣੋ ॥੧੫੩॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਾਵਕਾਰਿ } [ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਜਲ ।
ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ }

ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ=[ਜਲ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਪਵਨ ।

ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਪਵਨ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸੂਰਜ ।

ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=[ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਕਰਣ ।

ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=[ਕਰਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ ।

ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਨੋਟ-ਸੂਰਜ ਪਚੰਡ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਪਵਨ ਦਾ ਸਪਰਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਵਨ ਦਾ ਵੇਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

(੨) ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਕੁਆਰਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ 'ਕਰਣ' ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਠੇਝ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਅਰਜਨ' ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਕਰਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

* ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਥੇ ਤਨੁਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਅਨੁਜ ਤੇ ਅਨੁਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤਨੁਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ।

ਹਿਮ ਬਾਰ ਬਕਹਾ ਗਦੀ ਭੀਮ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੫੪॥

{ ਹਿਮ ਬਾਰ=ਸੀਤਲਤਾ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ ॥ ਬਕਹਾ=ਬਗਲੇ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਨ, ਪਵਨ ਬਗਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਵਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਕ-ਅਰਿ' ਹੈ ॥
 ਗਦੀ=ਗਦਾ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸਸਤੁ ਗਦਾ ਹੈ ॥
 ਭੀਮ=ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ ॥

ਹਿਮ ਬਾਰ, ਬਕਹਾ, ਗਦੀ ਤੇ ਭੀਮ (ਇਹ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ) ਸਬਦ (ਕਹਿ ਕਰਕੇ), ਫੇਰ 'ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ' ਤੇ '*ਸੁਤ+ਅਰਿ' ਉਚਾਰ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੫੪ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਬਕਦਾਰਥ ਬਕਹਾ=[ਬਗਲੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਪਵਨ ।

ਬਕਹਾ ਤਨੁਜ=[ਪਵਨ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਭੀਮ ਸੈਨ ।

ਬਕਹਾ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ ।

ਬਕਹਾ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਅਭਿਜ ਮਨੂੰ ।

ਬਕਹਾ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਭਿਜ ਮੰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਕੁਰੂ ਖੇਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੇਰਵੇਂ ਦਿਨ ਦੋਣਾ ਚਾਰਜ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅਭਿਮੰਨ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਦੁਰਯੋਧਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤੁ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤ-ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੫੫॥

ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ (ਜੈਭ) ਦਿਓ । (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੁਤ-ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੫੫ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਗੰਧਾਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਧਿਤਾਸੁਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤ ਦੁਰਯੋਧਨ ਸੀ, ਜੋ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਜਦ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਾਜਸੂਯ ਯੱਗ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰਾ ਵੇਖਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖੀ ਹੋਯਾ, ਅਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਦਾ ਉਪਾਉ ਸੋਚਨ ਲੱਗਾ । ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਸ਼ਕੁਨਿ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਯੁਧਿਸੁਰ ਨੂੰ ਜੁਆ ਖੇਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਛਲ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਯੁਧਿਸੁਟਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਬਲਕਿ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਇਸਤੀ ਦੋਪਤੀ ਭੀ ਜੁਏ ਵਿਚ ਹਾਰੀ ਗਈ । ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ—ਕਿ ਦੋਪਤੀ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਓ, ਇਸ ਪੁਰ ਦੁਸ਼ਾਸਨ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ । ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਦੋਪਤੀ ਨੂੰ ਪੱਟਾਂ ਪੁਰ ਬੈਠਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਭਾ

*ਵੇਸਮਥ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸੱਤਰੁ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਪਤਗਯਾ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਦੁਰਯੋਧਨ' ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਟਾਂ ਪੁਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦੋਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਟਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਨ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਦੋਪਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਲਹੂ ਪੀਆਂਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਖੇਤ੍ਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਦੁਰਯੋਧਨ ਅਰਿ=[ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਭੀਮਸੈਨ।

ਦੁਰਯੋਧਨ ਅਰਿ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ।

ਦੁਰਯੋਧਨ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਅਭਿ ਮੰਨੂੰ, ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਤੀਰ ॥

ਅੰਧ ਸੁਤਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧੫੬ ॥

{ ਅੰਧ=ਅੰਨ੍ਹਾ, ਨੇਤ੍ਰ ਹੀਣ। (੨) ਧਿਤਰਾਸੁਰ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਬੀਰਜ ਦੀ ਇਸਤੀ ਅੰਬਿਕਾ ਨੇ ਵਿਆਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਰਨ ਸਮੇਂ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਟਾਂ ਮੁਕਟ ਯੁਕਤ ਭੀਖਨ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ— ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਿਤਰਾਸੁਰ ਨੇਤ੍ਰ ਹੀਣ ਜਨਮਿਆ ਸੀ।

ਧਿਤਰਾਸਟਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੫੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅੰਧ ਸੁਤਨ=ਦੁਰਯੋਧਨ ਤੇ ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ।

ਅੰਧ ਸੁਤਨ ਅਰਿ=[ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਭੀਮ ਸੈਨ।

ਨੋਟ—ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੫੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ

ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਦੁਰਮੁਖ ਦੁਜੈ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੫੭ ॥

ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ, ਦੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਦੁਰਜੈ ਇਹ ਧਿਤਰਾਸਟ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਲੇ) ਕਹਿ (ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ' (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੫੭ ॥

ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ। (ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਉਪਰਲਾ ਅੰਕ)।

ਦਸਲਾ ਕਰਭਿਖ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖ ॥

ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸੱਤਰੂ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖ ॥ ੧੫੮ ॥

ਦਸਲਾ ਤੇ ਕਰਭਿਖ ਦਾ {ਆਦਿ} ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੫੮ ॥

ਨੋਟ—ਦੁਸ਼ਲਾ ਤੇ ਕਰਭਿਖ ਭੀ ਧਿਤਰਾਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਦਸ਼ਲਾ ਆਦਿ } ਦਸ਼ਲਾ ਤੇ ਕਰਭਿਖ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਜੰਮਿਆ ਹੋਯਾ, ਦੁਰਯੋਧਨ ।
 ਕਰਭਿਖ ਆਦਿ

ਦਸ਼ਲਾ ਆਦਿ ਅਰਿ=[ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਭੀਮ ਸੈਨ ।

ਦਸ਼ਲਾ ਆਦਿ ਅਰਿ ਅਨੁਜ=[ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ ।

ਕਰਭਿਖ ਆਦਿ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ], ਅਭਯਮੰਨੂੰ ॥

ਕਰਭਿਖ ਆਦਿ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸ਼ਤੁ=[ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ-ਕੁਰੂ ਖੇਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਯਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭੀਖਮ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸੁਤ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੀਖਮ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ (ਜੋੜ) ਦਿਓ। (ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਤ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੫੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਰੂ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਨਾਲ ਗੰਗਾ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਪੁਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਚਾਹਾਂਗੀ, ਉਹੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਨੇ ਜਨਮਦਿਆਂ ਹੀ ਜਲ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਅਠਵਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਦੇਵਬਤ ਨਾਮ ਦਾ ਹੋਯਾ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੰਗਾ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰਗਯਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਵ ਕਾਰਯ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ 'ਆਪ ਇਸ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖੋ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮਾ, ਧਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਦਿੜ੍ਹ ਪੁੱਤ੍ਰਗਯਾ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।' ਗੰਗਾ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪੁਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਸਤ੍ਰਯਵਤੀ [ਜੋਜਨ ਗੰਧਾ] ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਮਲਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਪੁਰ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਮਲਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਰਾਜ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਵ ਬ੍ਰਤ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਉਲਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵ ਬ੍ਰਤ ਨੇ ਇਹ ਭੀਖਮ ਪੁੱਤ੍ਰਗਯਾ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਭੀਖਮ ਪੁੱਤ੍ਰਗਯਾ ਦੇ ਕਰਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭੀਖਮ' ਪੈ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਂਤਨ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਮਲਾਹ ਕੰਨਯਾ ਦੇ ਪੋਟੇ ਚਿਤਾਂਗਦ ਤੇ ਬਚਿਤ੍ਰਬੀਰਯ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸ਼ਾਂਤਨੂੰ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਚਿਤਾਂਗਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਚਿਤਾਂਗਦ ਇਕ ਗੰਧਰਬ ਦੇ ਹਥੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬੀਰਯ ਰਾਜਾ ਹੋਯਾ।

ਇਕ ਵੇਰੀ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁਯੰਬਰ-ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਭੀਸ਼ਮ-ਅੰਬਾ, ਅੰਬਿਕਾ ਤੇ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਬਾ

ਤੇ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਦਾ ਵਚਿਤ ਵੀਰਯ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਵਚਿਤ ਬੀਰਜ ਭੀ ਬੇਉਲਾਦ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਵਤੀ ਨੇ ਭੀਖਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ—ਅੰਬਾ ਤੇ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲੈ ਤੇ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਤਾਕਿ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਲ ਨਸ਼ਟ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਏ। ਪਰ ਭੀਖਮ ਨੇ ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪੁਣ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਂ ਤੋੜਿਆ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਤਵਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਪੁੱਤ ਬਿਆਸ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸਤੋਂ ਪਾਂਡੁ ਤੇ ਧਿਤਰਾਸੁਰ ਨਾਮ ਦੇ ਪੁੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪੁਰ ਸਥਿਰ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ [ਕੈਰਵਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ] ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੀਖਮ ਕੈਰਵਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਹੋਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਪੁਰ ਲੇਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਭੀਖਮ ਅਰਿ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ— ਭੀਖਮ ਅਰਿ=[ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਰਜੁਨ ।

ਭੀਖਮ ਅਰਿ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤ ਅਭਿਮੰਨੁ ।

ਭੀਖਮ ਅਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਭਿਮੰਨੁ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

[ਭੀਖਮ ਦੇ ਨਾਮ]

ਤਟਤ ਜਾਨਵੀ ਅਗ੍ਰਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਤਨੁਜ ਸਤੁ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੬੦ ॥

ਤਟਤ=ਤਟਿਨੀ, ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਨਦੀ ॥

ਜਾਨਵੀ=ਜਨੁ ਦੀ ਪੁੱਤੀ, ਗੰਗਾ। ਚੰਦਵੰਸੀ ਪਰੂਰਵਾ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ 'ਸੁਹੇਤੁ' ਦਾ ਪੁੱਤ, ਕੇਸ਼ਨੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਨੁ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਹਰਿ ਵੰਸ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਕ ਵੇਰੀ ਗੰਗਾ ਜਨੁ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗਈ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਸਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਨਾਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗੰਗਾ ਨੇ ਜਨੁ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ* ਡਬੇਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਜਨੁ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀ ਲਈ। ਫੇਰ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਪੁਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੀ, ਇਸ ਲਈ ਗੰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨੁਵੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਮਾਇਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ—ਰਿ ਜਦ ਰਾਜਾ ਭਗੀਰਥ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਗੰਗਾ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਜਨੁ ਯੱਗਯ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੰਗਾ ਨੇ ਯੱਗਯ ਸ਼ਾਲਾ ਡੁਬੇ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਨੁ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀ ਲਈ, ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪੁਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਜਨੁ ਨੇ ਕੰਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਗੰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨੁਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ॥

ਅਗ੍ਰਜਾ=ਗੰਗਾ ਨਦੀ, ਜੋ ਸਭ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਹੈ ॥

*ਭਾਗਲ ਪੁਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਸਲਭਾਨਗੰਜ (E. L. Rly.) ਪਾਸ ਜਾਨੁ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜਾ' (ਜਾ) ਜਾਨੁਵੀ ਪਦ ਪਹਲੇ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਤਨੁਜ ਸੱਤ' ਤੇ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੧੬੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜਾ=[ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ] ਗੰਗਾ (ਜਾਨੁਵੀ)।

ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ।

ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ ਸੁਤ=[ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਰਜੁਨ।

ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜ ਤਨੁਜ ਸੁਤ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤ] ਅਭਯਮੰਨੁ।

ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜ ਤਨੁਜ ਸੁਤ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਭਯਮੰਨੁ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਗੰਗਾ ਗਿਰਿਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਤ੍ਰ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੬੧ ॥

{ਗਿਰਿਜਾ=ਹਿਮਾਲਯ ਪਹਾੜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਗੰਗਾ ਨਦੀ ॥}

ਗੰਗਾ (ਜਾ) ਗਿਰਿਜਾ (ਪਦ) ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। (ਫੇਰ) 'ਸੁਤ' ਕਹਿ ਕੇ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੧੬੧ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਗੰਗਾ ਸੁਤ ਸੁਤ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਗੰਗਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ [ਭੀਸ਼ਮ] (ਨੂੰ) ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ [ਅਰਜੁਨ] (ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ [ਅਭਯਮੰਨੁ] ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ]=ਤੀਰ ॥

ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਸਰਿਤੇਸਰੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਸੁਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸੁਤਅਰਿ ਉਚਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ॥ ੧੬੨ ॥

ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਤੇ ਸਰਿਤੇਸਰੀ (ਨਾਮ ਗੰਗਾ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਪਹਿਲੇ (ਕੋਈ ਇੱਕ) ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਫੇਰ) 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੁਤ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਏ ਹਨ ॥ ੧੬੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਸੁਤ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਭੀਸ਼ਮ।

ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਭੀਸ਼ਮ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਅਰਜੁਨ।

ਸਰਿਤੇਸਰੀ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਬਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਗਯਾਤ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ 'ਨ ਕਾਲ ਸਰਤੇਸਰੀ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਕੁਝ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਸੁਧ ਪਾਠ 'ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਸਰਿ-ਤੇਸਰੀ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਤੇ ਸਰਿਤੇਸਰੀ ਨਾਮ ਗੰਗਾ ਦੇ ਹਨ।

ਭੀਖਮ ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੬੩ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਭੀਖਮ' (ਜਾਂ) 'ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਫੇਰ) 'ਸੁਤ' (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੧੬੩ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

{ ਸਾਂਤਨੁ=ਚੰਦਵੰਸੀ ਪ੍ਰਤੀਪ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ ਤੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ਇਸ ਬਾਬਤ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਥ ਛੁਹਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਰਤ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਸਾਂਤਨੁ' (ਕਲਯਾਨ ਦੇ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਯਾ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੫੯) ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ=ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ॥

ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਰਜੁਨ।

ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੁਤ=[ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਭੀਰ।

ਗਾਂਗੇਯ ਨਦੀਅਜ ਉਚਰਿ ਸਰਿਤਜ ਸੁੱਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪੈਹਿਚਾਨ ॥ ੧੬੪ ॥

{ ਨਦੀਅਜ=[ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ॥
ਸਰਿਤਜ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ॥ }

ਗਾਂਗੇਯ, ਨਦੀਅਜ ਤੇ ਸਰਿਤਜ (ਇਹ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ) ਸੁੱਤੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਫੇਰ) 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੬੪॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—ਸਰਿਤਜ ਸੁੱਤੁ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ। (ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੬੩)।

ਤਾਲਕੇਤੁ ਸਵਤਾਸ ਭਨਿ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੬੫॥

ਤਾਲਕੇਤ ਤੇ ਸਵਤਾਸ (ਇਹ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਪਹਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' (ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ) 'ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਸਵਤਾਸ ਅਰਿ ਸੁਤ ਰਿਪੁ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੬੫॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੬੩ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦੋਣ ਕਹਿ ਸਿੱਖਯ ਕਹਿ ਸੁਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਲੀਜੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੧੬੬॥

ਪਹਲੇ 'ਦੋਣ' ਆਖੋ, (ਫੇਰ) 'ਸਿੱਖ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਸੁਤਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੧੬੬॥
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾ ਭਾਰਥ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ 'ਭਰਦੁਆਜ',

ਨਾਮ ਰਿਖੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਘੁੱਟਾਚੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਪਛਰਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਕਪੜਾ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਨੰਗੀ ਵੇਖਕੇ ਰਿਖੀ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵੀਰਯ ਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਿਖੀ ਨੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਲਕੜ ਦੇ 'ਦੋਣ' [ਦੋਹਣਾ] ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਰਖ ਛਡਿਆ। ਉਸ ਦੋਹਣੇ ਵਿਚੋਂ ਜੇਹੜਾ ਤੇਜਸੀ ਪੁੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਦੋਣ' ਪੈ ਗਿਆ।

ਭਰਦਾਜ ਨੇ ਅਪਨੇ ਚੇਲੇ ਅਗਨਿਵੇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਅਸਤੁ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਅਗਨਿ ਵੇਸ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੋਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ, ਭਰਦਾਜ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਮਗਰੋਂ ਦੋਣ ਨੇ ਸ਼ਰਦਵਾਨ ਦੀ ਕੰਨਯਾ ਕ੍ਰਿਪੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸ਼ੁਥੱਮਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਬੀਰ ਪੁੱਤ ਉਸਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਦੋਣ ਨੇ ਮਹੇਂਦ ਪਰਬਤ ਪੁਰ ਜਾਕੇ ਪਰਸੁਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਅਸਤੁ ਤੇ ਸਸਤੁ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਪਾਈ ਸੀ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੰਗਾਲੀ ਵਿਚ ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਤਿਸ਼ਤ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਭਰਦਾਜ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪੁੱਤ 'ਦੁਪਤ' ਆਸ਼ਮ ਤੇ ਆਕੇ ਦੋਣ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੁਪਤ ਉੱਤਰ-ਪੰਚਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਦੋਣ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਪਨੇ ਬਾਲਪਣੇ ਦੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਪਗਟ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅਗੋਂ ਦੁਪਦ ਨੇ ਰਾਜ ਮਦ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੋਣ ਦੁਖੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਹਸਤਨਾ ਪੁਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਆਪਨੇ ਸਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲਗਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਯੁਧਿਸਟਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੇਂਦ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ, ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਬਥੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਖਿੱਦੁ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਉਦਾਸ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਖੂਹ ਵੱਲ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦੋਣ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵੇਖਕੇ ਇਸਨੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਰਖਕੇ ਖਿੱਦੁ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ, ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਦੀ ਬਾਗੜ ਵਿਚ, ਤੀਜਾ ਉਸਦੀ ਬਾਗੜ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਰਦਿਆਂ ੨ ਖਿੱਦੁ ਨੂੰ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਲਿਆ ਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਯੁਧਿਸਟਰ ਆਦਿਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਬਾਬੇ ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਣਾਈ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਸਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਦਯਾ ਗੁਰੂ ਇਸਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ 'ਦੋਣਾਚਾਰਜ' ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਕੈਰਵ ਤੇ ਪਾਂਡਵ ਵਿਦਯਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ— ਕਿ 'ਮੇਰੀ ਗੁਰੁ ਦੱਖਣਾ ਏਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਦੁਪਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਜਰ ਕਰੋ'। ਕੈਰਵਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ ਪੁਰੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਦੁਪਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਰਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਲਿਆਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਰਜੁਨ ਉਤੇ ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਨੇ ਦੁਪਦ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਛੱਡ

... ਕਿ— 'ਤੂੰ ਕਿ
... ਵਲ ਦਾ ਰ
... ਤੇ ਨਾਲ ਮਿ
... ਕੈਰ
... ਦੇ ਸ
... ਦੋਣ
... ਦੋਣ
... ਭਾਰਦ
... ਸੂਤਰਿ
... ਭਰਦਾ
... ਭਾਰਦਾ
... ਫੇਰ ਸੂਤ ਤੇ
... ਦੋਣ
... ਦੋਣ
... ਦੋਣ
... ਪਿ
... ਜਾਨ
... ਪਹਲੇ 'ਯੁ
... ਇਹ) ਸਭ
... ਨੈਟ-ਇਥੇ
... ਅਰਜੁਨ, ਅ
... ਦੁਉ
... ਸੂਤ
... ਜੈਥੇ ਭ
... ਸਨ, ਇਸ
... ਪਤਿ=ਪੰ
... ਦੋਛਾ ਜਾ
... (ਪਦ) ਕਹਿ
... ਦੋ

ਦਿਤਾ ਕਿ-“ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਿਤੁ ਰਾਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਲ ਦਾ ਰਾਜ ਤੂੰ ਕਰ, ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦਾ ਰਾਜ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹੋਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਤੁਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਾਂ” ।

ਭਾਵੇਂ ਕੈਰਵ ਤੇ ਪਾਂਡਵ, ਸਾਰੇ ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੁਪਦ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਸਬੱਬ ਹੀ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੋਣ ਸਿਖ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਜੈਸਾ ਕਿ-
ਸਬਦਾਰਥ-ਦੋਣ ਸਿੱਖੜ=[ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦਾ ਚੇਲਾ] ਅਰਜੁਨ ।

ਦੋਣ ਸਿੱਖੜ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।
ਭਾਰਦਵਾਜ ਦੋਣਜ ਪਿਤਾ ਉਚਰਿ ਸਿੱਖੜ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੧੬੭॥

{ਭਾਰਦਵਾਜ=ਭਰਦਵਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਦੋਣਾਚਾਰਯ ॥ ਦੋਣਜ=ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਅਸੁੱਸਥਾਮਾ ॥}

'ਭਾਰਦਵਾਜ' (ਜਾਂ) 'ਦੋਣਜ ਪਿਤਾ' (ਪਹਲੇ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਿੱਖੜ' ਪਦ (ਕਹਿ) ਦੇਹੁ । ਫੇਰ ਸੂਤ ਤੇ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੬੭॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸਬਦਾਰਥ-ਦੋਣਜ ਪਿਤਾ=[ਅਸੁੱਸਥਾਮਾ ਦਾ ਪਿਉ] ਦੋਣਾਚਾਰਜ ।

ਦੋਣਜ ਪਿਤਾ ਸਿਖੜ=[ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਦਾ ਚੇਲਾ] ਅਰਜੁਨ ।

ਦੋਣਜ ਪਿਤਾ ਸਿਖ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ । (ਵੇਖੋ ਉਪਰਲਾ ਅੰਕ) ।

ਸੇਰਠਾ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਯੁਧਿਸਟਰ ਭਾਖਿ ਬੰਧੁ ਸਬਦ ਪੁਨ ਭਾਖੀਐ ॥

ਜਾਨ ਹਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖ ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ॥੧੬੮॥

ਪਹਲੇ 'ਯੁਧਿਸਟਰ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਬੰਧੁ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਮਗਰੋਂ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥੧੬੮॥

ਨੋਟ-ਇਥੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਯੁਧਿਸਟਰ ਬੰਧੁ' ਅਰਜੁਨ, ਅਗੇ ਉਸਦੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ 'ਤੀਰ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਦੇਹਰਾ ॥ ਦੁਉਭੱਯਾ ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਭ੍ਰਾਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਸੂਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੇ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੧੬੯ ॥

{ ਦੋ ਭੱਯਾ=ਜੋੜੇ ਭਰਾ । ਮਾਦਰੀ ਨੂੰ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ-ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ-ਦੋਵੇਂ }
ਜੋੜੇ ਜੰਮੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ੨ ਗੁੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੋ-ਭੱਯਾ' ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ।
ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ=ਪੰਚਾਲੀ [ਦੁਪਦੀ] ਦਾ ਪਤੀ ਯੁਧਿਸਟਰ ॥

'ਦੋਭੱਯਾ' ਜਾਂ 'ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਭ੍ਰਾਤ' ਪਦ ਚੁਚਾਰੋ । (ਛੇਕ) 'ਸੂਤ ਅਰਿ' (ਪਦ) ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੬੯ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਦੋ ਭੱਯਾ=ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ ।

ਦੋ ਭੱਯਾ ਭ੍ਰਾਤ=ਅਰਜੁਨ ॥

ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਤ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਅਭਮੰਨੁ ॥

ਦੇ ਭੱਯਾ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਭਿਮੰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਧਰਮਰਾਜ ਧਰਮਜ ਉਚਰਿ ਬੰਧੁ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੧੭੦ ॥

‘ਧਰਮ ਰਾਜ’ ਤੇ ‘ਧਰਮਜ’ (ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਲੇ) ਉਚਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ‘ਬੰਧੁ’ ਪਦ (ਜੋੜ) ਦਿਓ। ਫੇਰ ‘ਸੂਤਰਿ’ ਕਥਨ ਕਰੋ, ‘ਧਰਮਜ ਬੰਧੁ ਸੂਤਰਿ’=ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੭੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਧਰਮਜ ਬੰਧੁ=[ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ ।

ਧਰਮਜ ਬੰਧੁ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਬਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਕਾਲਜ ਧਰਮਜ ਸੱਲ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਪਦ ਬੰਧੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੭੧ ॥

‘ਕਾਲਜ’ ‘ਧਰਮਜ’ ਤੇ ‘ਸੱਲ ਰਿਪੁ’ (ਇਹ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ (ਮਗਰੋਂ) ‘ਬੰਧੁ’ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ‘ਸੂਤਰਿ’ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੭੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਦੁ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ‘ਸਲਯ’, ਪੰਡੁ ਰਾਜਾ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਾਦ੍ਰੀ ਦਾ ਭਰਾਉ ਸੀ, ਜੋ ਦੁਪਦੀ ਦੇ ਸੁਯੰਬਰ ਵਿਚ ਭੀਮਸੈਨ ਤੋਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਆਪਣੇ ਭਣੇਵਿਆਂ (ਪਾਂਡਵਾਂ) ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੁਰੁਛੇਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਕੌਰਵਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਰਣ ਦਾ ਰਬਵਾਹੀ ਬਣਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘੋੜੇ ਹੱਕਣ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਜੰਗ ਦੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਦਿਨ, ਇਹ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸੱਲ ਰਿਪੁ’ ਕਿਹਾ ਹੈ।

(੨) ‘ਕਾਲ’ ਨਾਮ ਯਮ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ‘ਯਮਰਾਜ’ ਹੈ, ‘ਧਰਮ ਰਾਜ’ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਕਾਲਜ’ ਤੇ ‘ਧਰਮਜ’ ਜਾਂ ‘ਧਰਮ ਪੁਤ੍ਰ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸੱਲਯ=ਮਦੁ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥

ਸੱਲ ਰਿਪੁ=ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ॥

ਸੱਲ ਰਿਪੁ ਬੰਧੁ=ਅਰਜਨ ॥

ਸੱਲ ਰਿਪੁ ਬੰਧੁ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਬਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਬਈਵਸਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਸੁਤ ਸਬਦ ਬਖਾਨਿ ॥

ਬੰਧੁ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੭੨ ॥

{ਬਈਵਸਤ=[ਵੈਵਸੁਤ] ਸੂਰਜ ॥}

ਪਹਿਲੇ ‘ਬਈਵਸੁਤ’ ਤੇ ‘ਸੂਰਜ’
ਬਈਵਸੁਤ
ਬਈਵਸੁਤ
ਪ੍ਰਿਥਮ
ਅਨੁਜ
ਪਹਿਲੇ ਸੂਰਜ
(ਫੇਰ) ‘ਅਨੁਜ’
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ
ਤਿਮਰ ਹਰਿ
ਕਰ, ਆਦਿੱਤ,
ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ
ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ
ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅੰਸੁਮਾਨ
ਅੰਸੁਮਾਨ
ਅੰਸੁਮਾਨ
ਕਾਲਿ
ਤਨੁਜ
ਪਹਿਲੇ ‘ਕਾਲਿ’
‘ਅਨੁਜ’
ਪਛਾਣੈ ॥ ੧੭੪
ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕਾਲਿ ਦਾ
ਕਾਲਿ ਦਾ
ਕਾਲਿ ਦਾ
ਕਾਲਿ ਦਾ
ਕਾਲਿ ਦਾ
ਇਸ ‘ਅਨੁਜ’
ਸਿਧ ਨਹੀਂ

ਪਹਿਲੇ 'ਬਈਵਸਤ (ਜਾਂ ਵੈਵਸਤੁ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ।
(ਫੇਰ) 'ਬੰਧ' ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, (ਏਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੧੭੨ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਈਵਸਤ ਸੁਤ=[ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਕਰਣ ॥
ਬਈਵਸਤ ਸੁਤ ਬੰਧ=[ਕਰਣ ਦਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ ॥
ਬਈਵਸਤ ਸੁਤ ਬੰਧ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ ॥

[ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਮ]

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੂਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਬਹੁਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਦ ਭਾਖ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖ ॥ ੧੭੩ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸੂਰਜ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੭੩ ॥
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਭਾਸਕਰ, ਭਾਨ, ਪੁਭਾਕਰ, ਦਿਨਕਰਿ, ਦਿਨਪਤਿ, ਦਿਨੇਸ, ਰਜਨੀ, ਰਿਪੁ, ਤਿਮਰ ਹਰਿ, ਤਮਹਾ, ਮਾਰਤੰਡ, ਰਵਿ, ਤਰਣਿ, ਸਹਸ੍ਰਾਸ਼ੁ, ਤਿੱਮਦੀਧਿਤ, ਮਰੀਚਿਮਾਲੀ, ਚੰਡਕਰ, ਆਦਿੱਤ, ਸ਼ਵਿਤ, ਅੰਸੁਮਾਲੀ, ਸਵਿਤਾ, ਸੂਰ ਤੇ ਵੈਵਸਾਨ। ਇਹ ਸਭ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ 'ਪੁਤ੍ਰ' 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸਬਦਾਰਥ—ਅੰਸੁਮਾਲੀ ਪੁਤ੍ਰ=[ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਕਰਣ ॥
ਅੰਸੁਮਾਲੀ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੁਜ=[ਕਰਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ ॥
ਅੰਸੁਮਾਲੀ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ ॥

ਕਾਲਿੰਦੀ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਪਦ ਅਨੁਜ ਬਖਾਨ ॥

ਤਨੁਜ ਉਚਰ ਅਨੁਜ ਅਗੁ ਕਹਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੭੪ ॥

{ਕਾਲਿੰਦੀ=ਜਮਨਾ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਿੰਦੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਨੁਜ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਤਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਅਗੁ ਅਰਿ'* ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੧੭੪ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸਬਦਾਰਥ—ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ=[ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਯਮ ॥
ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=[ਯਮ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਯੁਧਿਸਟਰ ॥
ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ ॥
ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਅਗੁ=[ਅਰਜਨ ਦਾ ਆਗੂ (ਰਬਵਾਹੀ)] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥
ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਅਗੁ ਅਰਿ=[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

*ਇਸ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਨੋਟ--ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤੀ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਯਮ' ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਮ ਨੂੰ 'ਯਮਨਾ' ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜਮਨਾ ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੁਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥੧੭੫॥

'ਜਮਨਾ' (ਜਾਂ) 'ਕਾਲਿੰਦੀ' (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਤੇ 'ਸੁਤਰਿ' ਉਚਾਰੋ, 'ਜਮਨਾ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੁਤਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੭੫ ॥

ਨੋਟ--ਪਿਛਲੇ ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਕੇਵਲ 'ਤਨੁਜ' ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਗੁ ਅਰਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸੁਤਰਿ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥

ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਰ ਰਾਜ ਭਨਿ ਬਹੁਰ ਅਨੁਜ ਪਦੁ ਦੇਹੁ ॥

ਸੁਤ ਉਚਾਰਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੧੭੬ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ' (ਜਾਂ) 'ਕੁਰੁ' (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਾਜ' ਤੇ 'ਅਨੁਜ' ਪਦ (ਕਹਿ) ਦਿਓ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੭੬ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:-

ਰਬਦਾਰਥ ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜ } [ਪਾਂਡੁ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਰਾਜਾ' ਯੁਧਿਸਟਰ।
(ਜਾਂ) ਕੁਰੁ ਰਾਜ }

ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜ ਅਨੁਜ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾਉ] ਅਰਜੁਨ।

ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜੁਨ (ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਜਯੁਧਿਸ੍ਰ ਭੀਮਾਗੁ ਭਨਿ ਅਰਜਨਾਗੁ ਪੁਨਿ ਭਾਖ ॥

ਸੁਤ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨੁ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥੧੭੭॥

{ ਭੀਮਾਗੁ=ਭੀਮ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ, ਯੁਧਿਸਟਰ ॥ }
{ ਅਰਜਨਾਗੁ=ਅਰਜਨ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੋਯਾ, ਯੁਧਿਸਟਰ ॥ }

'ਭੀਮਾਗੁ' ਤੇ 'ਅਰਜਨਾਗੁ' ਯੁਧਿਸਟਰ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ) ਪਹਲੇ 'ਸੁਤ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੭੭ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ--

'ਅਰਜਨਾਗੁ ਅਨੁਜ=ਅਰਜਨ।

ਭੀਮਾਗੁ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਬਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਨਕੁਲ ਬੰਧੁ ਸਹਿਦੇਵ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਪਦ ਬੰਧੁ ਉਚਾਰ ॥

ਸੁਤ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ॥੧੭੮॥

(ਪਹਲੇ) 'ਨਕੁਲ ਬੰਧੁ ਅਨੁਜ' (ਜਾਂ) 'ਸਹਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ।

(ਫੇਰ) 'ਸੂਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' (ਪਦ) ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥੧੭੮॥

ਨਕੁਲ ਬੰਧੁ ਅਨੁਜ=[ਨਕੁਲ ਜਿਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹੈ, ਉਹ] ਅਰਜੁਨ।

ਸਹਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ=[ਸਹਦੇਵ ਜਿਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹੈ ਉਹ] ਅਰਜੁਨ।

ਸਹਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ ਸੂਤ ਅਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਜਾਗਸੇਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਸੂਤਾਂਤ ਕਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥੧੭੯॥

{ਜਾਗਸੇਨਿ=ਯਾਗਯਸੇਨੀ, ਯਗਯਸੇਨ (ਦੁਪਦ) ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤੀ, ਦੋਪਦੀ ॥}

'ਜਾਗਸੇਨੀ' ਪਦ ਪਹਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਆਖੋ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਥਨ

ਕਰਕੇ 'ਸੂਤਾਂਤ ਕਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੧੭੯॥

ਜੈਸਾ ਕਿ - ਜਾਗਸੇਨੀ ਪਤਿ=[ਦੁਪਦੀ ਦਾ ਪਤੀ] ਯੁਧਿਸਟਰ।

ਜਾਗਸੇਨੀ ਪਤਿ ਅਨੁਜ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ।

ਜਾਗਸੇਨੀ ਪਤਿ ਅਨੁਜ ਸੂਤਾਂਤ ਕਰਿ=[ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਨੋਟ—ਬੇਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਪਹਲੀ ਤੁਕ

ਵਿਚ 'ਜਾਗਸੇਨੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਜਾਗਸੇਨ ਅਤੇ 'ਸੂਤਾਂਤ ਕਰਿ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸੂਤਾਂਤ ਅਰਿ' ਪਾਠ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦੋਪਦੀ ਦੁਪਦਜਾ ਉਚਰਿ ਸੁ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤੋਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥

ਪਹਲੇ 'ਦੋਪਦੀ' (ਜਾਂ) 'ਦੁਪਦਜਾ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ।

(ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੂਤੋਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੮੦

ਜੈਸਾ ਕਿ—'ਦੁਪਦਜਾ ਪਤਿ ਅਨੁਜ ਸੂਤੋਰਿ'=ਤੀਰ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੭੯)

ਧਿਸਟ ਦੁਮਨੁਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤੋਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨਾ ॥ ੧੮੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਧਿਸਟ ਦੁਮਨੁਜਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ)

'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੂਤੋਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਭੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੧੮੧ ॥

ਸਬਦਾਰਥ ਧਿਸਟ*ਦੁਮਨੁਜਾ=[ਧਿਸਟਦੁਮਨਾਨੁਜਾ=ਧਿਸਟ ਦੁਮਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ] ਦੋਪਤੀ।

ਧਿਸਟਦੁਮਨੁਜਾ ਪਤਿ=[ਦੋਪਤੀ ਦਾ ਪਤਿ] ਯੁਧਿਸਟਰ। (ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੮੦)।

*ਧਿਸਟ ਦੁਮਨ ਰਾਜਾ ਦੁਪਦ ਦਾ ਪੁੱਤੁ ਤੇ ਦੋਪਦੀ ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ—ਧਿਸਟ—ਦੁਮਨ

ਅਨੁਜ' ਦੀ ਸੰਧੀ ਕਰਕੇ ਧਿਸਟਦੁਮਨਾਨੁਜਾ' ਪਾਠ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਛੰਦ ਵਜੋਂ

ਹੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ 'ਧਿਸਟ ਦੁਮਨੁਜਾ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੁਪਤ ਦੋਣ ਰਿਪੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਜਾ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪੁਨਿ ਭਾਖ ॥
 ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਰਾਖ ॥੧੮੨॥

ਪਹਲੇ 'ਦੁਪਤ' ਜਾਂ 'ਦੋਣਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਜਾ' ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਅਨੁਜ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੇ ॥ ੧੮੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ— ਦੋਣਰਿਪੁਜਾ [ਦੋਣਰਿਪੁ+ਅਨੁਜਾ] ਪਤਿ=[ਦੋਪਤੀ ਦਾ ਪਤਿ] ਯੁਧਿਸਟਰ ।

ਦੋਣਰਿਪੁਜਾ ਪਤਿ ਅਨੁਜ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜੁਨ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ੧੮੦)
 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ— ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਕ ੧੬੬ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕਿ ਦੁਪਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਦੋਣ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੁੱਟਿਆ, ਅਤੇ ਦੋਣ ਨੇ ਉਸਦਾ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਖੋਹਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੁਪਦ ਰਾਜਾ ਦੋਣ ਦਾ ਵੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਾਢੀ ਖਿਚ ਖਾਧੀ। ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੋਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਰਖਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰੇਸ਼ਿ ਯੱਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਯੱਗ ਦੇ ਪਭਾਵ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ 'ਧਿਸੁ ਦਯੁਮਨ' ਨਾਮ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾ (ਦੋਪਦੀ) ਨਾਮ ਦੀ ਕੰਨਯਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੋਣਾਚਾਰਜ ਨੇ ਨੌ ਦਿਨ ਕੇਰਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋਕੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਘੋਰ ਯੁਧ ਕੀਤਾ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦ ਯੁਧਿਸ਼ਠ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ—“ਅਸਥਾਮਾ ਮਰ ਗਿਆ.....” ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾਕੇ ਸੈਚੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਿਸੁਦਯੁਮਨ ਨੇ ਆਕੇ ਦੋਣ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਿਸੁਟ ਦਯੁਮਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੋਣ ਰਿਪੁ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਦੁਪਤ ਕੇ ਜਾਮਾਤਾ ਪੁਨਿ ਭਾਖ ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਰਾਖ ॥ ੧੮੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਪਤ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਮਾਤਾ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਨੁਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੂਤਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਦੁਪਤਜਮਾਤਾ' ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਚੇਤੇ ਰਖੇ ॥ ੧੮੩ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦੋਣ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਭਗਨੀ ਕਹਿ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹਿ ਸੂਤਰਿ ਬਾਨ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੮੪ ॥

ਦੋਣਰਿਪੁਅਨੁਜਾ ਦਾ 'ਅਨੁ' ਲੱਪ ਹੋਕੇ 'ਦੋਣਰਿਪੁਜਾ' ਪਦ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਥ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 'ਅਨੁ' ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਦੋਣਰਿਪੁਅਨੁਜਾ=ਦੋਪਦੀ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦੋਣ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਭਗਨੀ ਪਤਿ*'
 ਕਹਿਕੇ 'ਭ੍ਰਾਤ ਸੂਤਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ (ਦਾ ਨਾਮ) ਵਿਚਾਰੇ ॥੧੮੪॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

- ਭਗਦਾਰਥ-ਦੋਣ ਰਿਪੁ=ਧਿਸਟਦਯੁਮਨ, (ਜਿਸਨੇ ਦੋਣ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਸੀ)।
- ਦੋਣ ਰਿਪੁ ਭਗਨੀ=[ਧਿਸਟਦਯੁਮਨ ਦੀ ਭੈਣ] ਦੁਪਦੀ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੮੨)।
- ਦੋਣ ਰਿਪੁ ਭਗਨੀ ਪਤਿ=[ਦੁਪਦੀ ਦਾ ਪਤੀ] ਯੁਧਿਸਟਰ ਪਾਂਡਵ।
- ਦੋਣ ਰਿਪੁ ਭਗਨੀ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ।
- ਦੋਣ ਰਿਪੁ ਭਗਨੀ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ ॥

ਅਸੁਰ ਰਾਜ ਸੁਤਾਂਤ ਕਰਿ ਬਿਸਖ ਬਾਰਹਾ ਬਾਨ ॥

ਤੂਨੀਰਪ ਦੁਸਟਾਂਤ ਕਰਿ ਨਾਮ ਤੀਰ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੧੮੫ ॥

- { ਅਸੁਰ ਰਾਜ=ਦੇਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਠਾਵਣ ॥ ਬਾਰਹਾ=ਪੰਖਧਰ, ਪਰਾਂ ਵਾਲਾ ॥
- { ਤੂਨੀਰਪ=ਤੂਨੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥
- { ਦੁਸਟਾਂਤ ਕਰਿ=ਬੁਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥

'ਅਸੁਰ ਰਾਜ ਸੁਤਾਂਤ ਕਰਿ', ਬਿਸਖ, ਬਾਰਹਾ, ਬਾਨ, ਤੂਰਾਇਪ ਤੇ 'ਦੁਸਟਾਂਤ ਕਰਿ'
 (ਇਹ ਸਭ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੮੫ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਠਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਅੰਤ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਬਾਣ ਨਾਲ
 ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ "ਅਸੁਰ ਰਾਜ ਸੁਤਾਂਤ ਕਰਿ" ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ-ਬੇ-ਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ 'ਤੂਨੀਰਪ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਦੁਰਾ-
 ਇਪਦ' ਅਤੇ 'ਦੁਸਟਾਂਤ ਕਰਿ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਦੁਸਟਾਂਤ ਕਰਿ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਅਰਥ
 ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਪਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਦੀ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਹੇ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅੱਗੁ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੮੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਦੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅੱਗੁ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ' ਉਚਾਰਨ
 ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੮੬ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਮਦੁ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭਦੁਰਾਜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਾਦੀ' ਸੀ, ਜੋ
 ਪਾਠੁ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਅਸ਼ਿਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ
 'ਨਕੁਲ' ਤੇ 'ਸਹਦੇਵ' ਜੋੜੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੰਮੇ ਸਨ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਠੁ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

- ਭਗਦਾਰਥ-ਮਾਦੀ ਸੁਤ ਅਗੁ=[ਮਾਦੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ [ਨਕੁਲ] ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ] ਯੁਧਿਸਟਰ।
- ਮਾਦੀ ਸੁਤ ਅਗੁ ਅਨੁਜ=[ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਅਰਜਨ।
- ਮਾਦੀ ਸੁਤ ਅਗੁ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=[ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

* ਅਗਿਆਤ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਪਤਿ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਪੁਤਿ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੧੮੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ' (ਪਦ) ਨੂੰ ਆਖੋ, ਫੇਰ (ਬੰਧੁ ਕਹਿਕੇ) 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲੋ ॥ ੧੮੭ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਕਿਸਕਿੰਧਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਾਲੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਇਸਤੀ[ਤਾਰਾ] ਨੂੰ ਬਾਲੀ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੋਹਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸਕਿੰਧਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਤਦੋਂ ਮਤੰਗ ਮੁਨੀ ਆਸ਼ਮ ਦੇ ਤੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਹਨੂਮਾਨ ਨੇ ਸੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦੀ ਮਿਤਤਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਲਈ ਹੀ ਸੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਕਿਸਕਿੰਧਾ ਦਾ ਰਾਜ ਇਸਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਬਾਲੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਯੁਵਰਾਜ ਬਨਾਯਾ ਸੀ, ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਸੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਨੋਟ-ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ਬੰਧੁ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ' ਦਾ ਭਾਈ ਬਾਲੀ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੋਯਾ ਹੈ, ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਪ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਮੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਦਸ ਗ੍ਰੀਵਾ ਦਸਕੰਠ ਭਨਿ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏਹ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੮੮ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਦਸ ਗ੍ਰੀਵਾ' (ਜਾਂ) 'ਦਸ ਕੰਠ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' (ਪਦ) ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲੋ, ਇਹ 'ਦਸ ਗ੍ਰੀਵਾ ਅਰਿ' (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹਨ। ੧੮੮।

ਨੋਟ-{'ਦਸ ਗ੍ਰੀਵਾ'} ਰਾਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਸੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਟਾਯੁ ਬਖਾਨ ਕੇ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰੀਐ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੮੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਟਾਯੁ' ਨਾਮ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੧੮੯ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਅਰੁਣ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਟਾਯੁ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਪਾਤੀ ਦਾ ਭਾਈ ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਦਾ 'ਰਾਜਾ ਸੀ, ਇਹ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਚੁਰਾਈ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਇਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਜਟਾਯੁ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਡਿੱਗਾ, ਉਧਰੋਂ ਸੀਤਾ ਦੀ ਵੁੱਝ ਕਰਦੇ ੨ ਸੀ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸਦੇ ਪਾਸ ਪੁਜੇ, ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਦੇ ਚੁਰਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਇਸਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ

ਸੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ
ਰਾਵਣ
ਸਕਲ
ਪਹਿਲੇ
ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਰਾਮਾਯਣ ਵਿਚ
ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚੀ, ਵਿ
ਪੁਤਰ ਰਾਵਣ ਅ
ਕਿਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾ
ਬਖਸ਼ਿਆ। ਰਾ
ਮਾਰਾ ਜਗਤ ਵਿ
ਕੱਢਕੇ ਆਪ ਰ
ਬਹੁਤ ਇਸਤੀ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪ
ਨਾਦ ਪੁਤਰ ਹੋ
ਕੁਰ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ
ਸੀਰਾਮਚੰਦ ਜ
ਚੁੰਕਿ ਰ
ਦਾ ਨਾਮ ਕਿ
ਪ੍ਰਿ
ਪਿ
ਪਹਿਲੇ
ਸਬਦ
ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ
ਮੇਘਨ
ਪਿ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮੁਕਤ ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਜਟਾਯੂ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ ।

ਜਟਾਯੂ ਅਰਿ ਰਿਪੁ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਰਾਵਨ ਰਸਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਟਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੧੯੦॥

{ਰਸਾਸੁਰ=[ਰਸਿਕ ਅਸੁਰ] ਵਿਕਾਰੀ ਦੇ'ਤ, ਰਾਵਣ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਰਾਵਣ' ਜਾਂ 'ਰਸਿਕ ਅਸੁਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। (ਇਹ)

ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਵਿਸ਼ਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਜੋ ਕੈਸ਼ਿਨੀ(ਜਾਂ ਨਿਕਸਾ) ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ।

ਰਾਮਾਯਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸੁਮਾਲੀ ਰਾਖਸ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਾ ਨੂੰ ਵਰਣ ਲਈ ਸੰਘ

ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚੀ, ਵਿਸ਼ਵਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸੰਘ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਯੰਕਰ

ਪੁਤਰ ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਣ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕ੍ਰਮ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸੁਰਪਨਖਾ ਜਨਮੀ।

ਕੈਕਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਵਿਸ਼ਵਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਪੁਤਰ

ਬਖਸ਼ਿਆ। ਰਾਵਣ ਦੇ ਦਸ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀਹ ਬਾਹਾਂ ਸਨ, ਇਸਨੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਦੁਹਮਾਂ ਤੋਂ

ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਮਸੇਰ ਭਾਈ ਕੁਬੇਰ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਤੋਂ

ਕੱਢਕੇ ਆਪ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਪੁਸ਼ਪਿਕ ਵਿਮਾਨ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਚਾਵਣ ਨੇ

ਬਹੁਤ ਇਸਤੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਰਸਿਕਾਸੁਰ' ਭੀ ਕਿਤੇ ੨

ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮਯ ਦਾਨਵ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਮੰਦੋਦਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਸੀ, ਜਿਸਤੋਂ ਮੇਘ

ਨਾਦ ਪੁਤਰ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਰਾਵਣ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਜਾਤਿ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਪਰ

ਕ੍ਰਮ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ ਪੁਸ਼ਿਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਹਰਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀਰਾਮਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਵਿਭੀਖਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਚੂੰਕਿ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਰਾਵਣ ਅਰਿ' ਤੀਰ

ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੇਘ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਪਿਤਾ ਉਚਰ ਅਰਿ ਸਬਦ ਕਹੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੧੯੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਮੇਘ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧੁਨਿ' (ਪਦ

ਸੂਚਕ) ਸਬਦ ਰਖ ਦੇਹੁ। (ਫੇਰ) 'ਪਿਤਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ, (ਇਸਨੂੰ)

ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੯੧॥

ਮੇਘਨਾਦ ਭਨਿ ਜਲਦ ਧੁਨਿ ਪੁਨ ਘਨ ਨਿਸਨ ਉਚਾਰ ॥

ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥੧੯੨॥

‘ਜਲਦ ਧੁਨਿ’ ਅਤੇ ‘ਘਨ ਨਿਸਨ’ (ਭੀ) ਮੇਘਨਾਦ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ) ਕਹਿ ਕਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) ‘ਪਿਤਾ’ ਕਹਿਕੇ ‘ਅਰਿ’ ਕਥਨ ਕਰੇ, (ਇਸਨੂੰ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੨ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਮੇਘਨਾਦ ਪਿਤ=ਰਾਵਨ ॥

ਘਨ ਨਿਸਨ ਪਿਤ ਅਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਅੰਬਦ ਧੁਨਿ ਭਨਿ ਨਾਦ ਘਨ ਪੁਨ ਪਿਤ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨੀਐ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ॥੧੯੩॥

‘ਅੰਬਦ ਧੁਨਿ’ ਅਤੇ ‘ਘਨਨਾਦ’ (ਨਾਮ ਭੀ ਮੇਘ ਨਾਦ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕਹਿਕੇ) ਮਗਰੋਂ ‘ਪਿਤ’ ਤੇ ‘ਅਰਿ’ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੯੩ ॥

ਧਾਰਾਧਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸਬਦੋ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥੧੯੪॥

{ਧਾਰਾਧਰ=ਬੱਦਲ, ਮੇਘ ॥ ਧੁਨਿ=ਨਾਦ ॥}

ਪਹਲੇ ‘ਧਾਰਾਧਰ’ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ‘ਧੁਨਿ’ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ)

‘ਪਿਤ’ (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ ‘ਅਰਿ’ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਮੰਦੋਦਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਹੋਏ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਘਨਾਦ ਸੀ, ਜੋ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਗਰਜਦਾ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਇੰਦ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦ ਜਿੱਤ ਭੀ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਬਰਛੀ ਮਾਰਕੇ ਬਿਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਲਛਮਣ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੋਯਾ ਸੀ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਧਾਰਾਧਰ ਧੁਨਿ=ਮੇਘ ਨਾਦ ।

ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਨਿ ਪਿਤ=[ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ] ਰਾਵਨ ।

ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਬਦਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪਰਧੁਨਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਧੁਨਿ ਉਚਾਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥੧੯੫॥

{ ਸਬਦਿ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ॥ ਪਰਧੁਨਿ={ਪ੍ਰਧੁਨਿ} ਗਰਜਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ ॥ }
ਧੁਨਿ=ਨਾਦ, ਅਵਾਜ਼ ॥ ਅਰਿ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ॥

(ਪਹਲੇ) ‘ਸਬਦਿ’ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਫੇਰ) ‘ਪਰਧੁਨਿ’ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਹੁ। (ਮਗਰੋਂ) ‘*ਧੁਨਿ’

ਕਹਿਕੇ ‘ਅਰਿ’ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੫ ॥

*ਬਿਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ‘ਧੁਨਿ’ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ‘ਧੁਜ’ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਸਬਦਿ ਪਰਧੁਨਿ=, ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ] ਬਦਲ, ਮੇਘ ।

ਸਬਦਿ ਪਰਧੁਨਿ ਧੁਨਿ=ਮੇਘਨਾਦ ।

ਸਬਦਿ ਪਰਧੁਨਿ ਧੁਨਿ ਅਰਿ=[ਮੇਘਨਾਦ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਜਲਦ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਨਾਦ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਪਿਤਾ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੯੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਲਦ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਨਾਦ' ਪਦ ਆਖੋ । (ਫੇਰ) 'ਪਿਤਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੬ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—'ਜਲਦ ਨਾਦ=ਮੇਘ ਨਾਦ ।

ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ=[ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਉ] ਰਾਵਨ ।

ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ ਅਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨੀਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਧਰ ਧੁਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਤਾਤ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੧੯੭ ॥

ਪਹਿਲਾ 'ਨੀਰ' ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ ਧੁਨ (ਪਦ) ਕਥਨ ਕਰੋ । ਫੇਰ 'ਤਾਤ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' (ਪਦ) ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੭ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਨੀਰ ਧਰ=[ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਮੇਘ ।

ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ=[ਬਦਲ ਜੇਹੀ ਧੁਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਮੇਘਨਾਦ ।

ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ=[ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ] ਰਾਵਨ ।

ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ ।

ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੇ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ ॥

ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਰੋ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ ॥ ੧੯੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧਾਰਾ' (ਪਦ) ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ । (ਮਗਰੋਂ ਨਾਦ) ਕਹਿ ਕੇ 'ਪਿਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੯੮ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਧਾਰਾ=ਬਰਖਾ ।

ਧਾਰਾ ਧਰ=[ਬਰਖਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬੱਦਲ, ਮੇਘ । ਮੇਘ ਨਾਦ ।

ਧਾਰਾਧਰ ਪਿਤ=[ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ] ਰਾਵਨ ।

ਧਾਰਾਧਰ ਪਿਤ ਅਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ 'ਨਾਦ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਰੀ ਹੈ ।
ਨੀਰ ਬਾਰ ਜਲ ਧਰ ਉਚਰਿ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਤਾਤ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੯੯ ॥

'ਨੀਰ' 'ਬਾਰ' ਜਾਂ 'ਜਲ' (ਪਦ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ) 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਧੁਨਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਤਾਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੧੯੯ ॥

ਪਾਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਾਣੀ' ਆਖਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਧੁਨਿ ਪਿਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਆਖੇ, (ਏਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੨੦੦ ॥

ਘਨਸੁਤ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧਰ ਧੁਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਤਾਤ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੧ ॥

{ਘਨ ਸੁਤ=ਬੱਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਪਾਣੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਘਨਸੁਤ' (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਧੁਨਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਤਾਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਇਹ ਭੀ) ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੨੦੧ ॥

ਬਾਬਦਾਰਥ—ਘਨਸੁਤ ਧਰ=[ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬਦਲਾ ਜਾਂ ਮੇਘ ॥

ਘਨ ਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ=ਮੇਘਧੁਨਿ, ਮੇਘਨਾਦ ।

ਘਨਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ=[ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ] ਰਾਵਨ ।

ਘਨਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ=[ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਆਬਦ ਧੁਨਿ ਕਹਿ ਪਿਤ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਕਹੁ ਗੁਨਨ ਨਿਧਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਹਿੰਦੇ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੨ ॥

{ ਆਬਦ=[ਆਬ=ਪਾਣੀ+
ਦ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਬੱਦਲ, ਮੇਘ । }

(ਪਹਿਲੇ) 'ਆਬਦ ਧੁਨਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਪਿਤ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨਿਓ ! ਏਹ ਭੀ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੨੦੨ ॥

ਧਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਧਰ ਧੁਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਤਾਤ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੨੦੩ ॥

{ਧਾਰ ਬਾਰ=ਜਲ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ} (ਪਹਿਲੇ) 'ਧਾਰ ਬਾਰ' ਕਹਿਕੇ, 'ਧਰ' ਤੇ 'ਧੁਨਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਤਾਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਧਾਰ ਬਾਰ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੨੦੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਆਬਦਧੁਨਿ=ਮੇਘ ਨਾਦ ।

ਆਬਦਧੁਨਿ ਪਿਤ=[ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਉ] ਰਾਵਨ ।

ਆਬਦਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਨੀਰਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਕੈ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥੨੦੪॥

{ਨੀਰਦ=ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ, ਮੇਘ}

ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਦ' ਕਹਿਕੇ 'ਧੁਨਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਫੇਰ 'ਪਿਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਨੀਰਦ ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੦੪ ॥

ਘਨਜ ਸਬਦ ਕੋ ਉਚਰਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੫ ॥

{ਘਨ=ਪਾਣੀ+ਜ=ਜਨਮਾਨਾ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ, ਮੇਘ ॥}

(ਪਹਿਲੇ) 'ਘਨਜ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ 'ਧੁਨਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਮਗਰੋਂ) ਜਨਕ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੦੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਘਨਜ ਧੁਨਿ=ਮੇਘ ਨਾਦ ।

ਘਨਜ ਧੁਨਿ ਜਨਕ=[ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਉ] ਰਾਵਨ ।

ਘਨਜ ਧੁਨਿ ਜਨਕ ਰਿਪੁ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—'ਆਬਦ, ਧਾਰ ਬਾਰ, ਨੀਰਦ ਤੇ ਘਨਜ' ਨਾਮ ਬੱਦਲ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਯ ਨਾਮ 'ਮੇਘ' ਹੈ, ਅੱਗੇ 'ਧੁਨਿ' ਜੋੜਕੇ 'ਮੇਘਨਾਦ' ਨਾਮ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਸਫਲਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੦੧ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ॥

(੨) ਅੰਕ ੨੦੨ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਮੁਖ ਤੇ', ਅਤੇ ਅੰਕ ੨੦੩ ਵਿਚ 'ਧਰ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਪਰ', ਅਤੇ ਅੰਕ ੨੦੩, ੨੦੪ ਤੇ ੨੦੫ ਵਿਚ 'ਧੁਨ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਧਨ' ਫਿਰ ਅੰਕ ੨੦੪ ਵਿਚ 'ਨੀਰਦ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਨੀਰ' ਬੇਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਾਲਿਆਂ ਭੀ ਮੱਖੀ ਪੁਰ ਮੱਖੀ ਮਾਰੀ ਹੈ ।

(੩) ਅੰਕ ੨੦੫ ਵਿਚ 'ਜਨਕ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਮਤਸ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਉਚਰਿ ਅੱਛ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥੨੦੬॥

ਪਹਲੇ 'ਮਤਸ' ਸਬਦ ਉਚਰੋ, ਫੇਰ 'ਅੱਛ [ਅੱਖ]' ਪਦ ਜੋੜੋ । (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਮਤਸ ਅੱਖ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਰਾਜੇ ਦੁਪਦ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪੁਤੀ ਦੁਪਤੀ ਦਾ ਸੁਯੋਧਰ ਰਚਨ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੱਛੀ ਬਨਵਾਕੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਗਵਾਏ ਅਤੇ ਇੱਕ

ਉੱਚੇ ਸਾਰੇ ਵਾਂਸ ਨਾਲ ਟੰਗ ਦਿੱਤੀ । ਉਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੇਲ ਦਾ ਕੜਾਹਾ ਭਰਕੇ ਧਰ ਚਿੱਰਾ, ਉਸ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪਛਾਵਾਂ ਤੇਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਸੀ । ਰਾਜੇ ਦੁਪਦ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਤੇਲ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਵੇਖਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇਗਾ, ਉਹੀ ਦੁਪਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜੇ ਪਾਛਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਸ਼ਮ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਦੇਹ ਭੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਭਿਛੜਾ ਮੰਗਦੇ। ਉਸ ਸੁਯੰਬਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਜਦ ਕਿਸੇ ਭੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕੋਲੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾਂ ਫੁੰਡਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਕਰਣ ਉੱਠਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਪਤੀ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਛੱਤੀ ਕੁਲ ਕੰਨੜਾ ਹੋਕੇ 'ਸੂਤ ਪੁਤ੍ਰ' ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗੀ । ਇਹ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਕਰਣ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਉੱਠਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ । ਰਿਸ਼ਕ ਭਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਰੋਲਾ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ "ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਫੁੰਡਿਆ ਗਿਆ ।" ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਰੱਸੀ ਕੱਟਕੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁਪਤੀ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਦੁਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ (ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ) ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨਕੁਲ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ—ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਭਿੱਛਿਆ ਲੈਕੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਕੁਝ ਵੇਖੋ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ—“ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਰਲਕੇ ਉਸਨੂੰ ਭੋਗ [ਛਕ] ਲਵੋ” । ਮਾਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾ* ਨੇ ਦੁਪਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ । ਨਾਰਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਭਰਾ ਦੁਪਦੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਨਾਂ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਨਬਾਸ ਭੋਗਨਾ ਪਵੇਗਾ ।

ਨੋਟ—ਉੱਕਿ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਰੂਪ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਮਤਸ ਅੱਛ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਹੋਰ-ਫੇਰ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੀਨ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੨੦੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮੀਨ' ਪਦ ਉਚਰੇ ਫੇਰ 'ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ 'ਮੀਨ ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੦੭ ॥

* ਪੁਰਾ ੨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਬਨਾਯਾ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ 'ਭਗਤ ਮਾਲ ਸਟੀਕ' ਅਤੇ ਨਾਭਾ ਭਗਤ ਮਾਲ ਸਟੀਕ ਵਿਚੋਂ 'ਦੁਪਤੀ ਦੀ ਕਥਾ' ਪੜ੍ਹੋ ।

ਮਕਰ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਮਕਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਚਖੁ' ਤੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ, ਏਹ 'ਮਕਰ ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ ॥ ੨੦੮ ॥

ਝਖ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਝਖ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੋ 'ਝਖ ਚਖੁ ਰਿਪੁ' = ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੦੯ ॥

ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਸੁ ਕਵਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੧੦ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੨੧੦ ॥

ਮਛਰੀ ਚੱਛੁ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੧੧ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਮਛਲੀ ਚੱਛੁ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਮਛਲੀ ਚੱਛੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੨੧੧ ॥

ਜਲਚਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਚਖੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੨੧੨ ॥

{ਜਲਚਰ=ਜਲ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੱਛੀ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਜਲਚਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਚਖੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਫੇਰ) 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ 'ਜਲਚਰ ਚਖੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੧੨ ॥

ਬਕਤ੍ਰਾਗਜ ਪਦ ਉਚਰ ਕੈ ਮੀਨ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੧੩ ॥

{ਬਕਤ੍ਰਾ+ਆਗਜ=ਮੂੰਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਨੇਤ੍ਰ ॥ ਸਿਲੀਮੁਖ=ਤੀਰ ॥}

(ਪਹਲੇ) 'ਬਕਤ੍ਰਾਗਜ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ (ਫੇਰ) 'ਮੀਨ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਹੁ। 'ਬਕਤ੍ਰਾਗਜ ਮੀਨ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੧੩ ॥

ਬਥਦਾਰਥ— ਬਕਤ੍ਰਾਗਜ=ਨੇਤ੍ਰ, ਅੱਖ ॥

ਬਕਤਾਗਜ ਮੀਨ=ਮਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ॥

ਬਕਤਾਗਜ ਮੀਨ ਅਰਿ=[ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਤੀਰ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਮੀਨ ਕੇ ਕੇਤੁ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਚਖੁ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨੁ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੨੧੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮੀਨ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਫੇਰ 'ਕੇਤੁ' ਸਬਦ ਜੋੜ ਜੋੜ ਦਿਓ । (ਮਗਰੋਂ) 'ਚਖੁ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ, 'ਮੀਨ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੨੧੪॥

ਨੋਟ-ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਝੰਡੇ ਪੁਰ ਲਾਈ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ-
"ਮੀਨੇ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਅਰਿ"=[ਝੰਡੇ ਪੁਰ ਲਾਈ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਤੀਰ ।

ਸੰਬਰਾਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਚਖੁ ਧੁਜ ਪਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੧੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਬਰਾਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਧੁਜ' ਤੇ 'ਚਖੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' (ਪਦ) ਕਹਿ ਦਿਓ, "ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ" ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੧੫ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੧੨੬ ਵਿਚ 'ਸੰਬਰਾਰਿ' ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਦਾ ਅਰਥ 'ਕਾਮਦੇਵ' ਹੈ ।

ਸਬਦਾਰਥ- ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ=[ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ] ਮੱਛੀ ।

ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ=[ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਤੀਰ ।

ਨੋਟ-ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਨਾਕੀ ਪਦ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤੁ ਉਚਾਰ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੧੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਿਨਾਕੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, (ਫੇਰ) 'ਅਰਿ ਧੁਜ' ਤੇ 'ਨੇਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਪਿਨਾਕੀ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਸਜਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੧੬ ॥

ਨੋਟ-ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਨਾਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਨਕ ਪੁਰ ਵਿਚ ਤੋੜਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਧਨੁਖ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਿਨਾਕੀ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਅੰਕ ੧੨੬ ਵਿਚ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਦੀ ਵਿਆਖਯਾ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ 'ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੇਰੀ' ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਉਥੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਥੇ 'ਪਿਨਾਕੀ ਅਰਿ' ਕਿਹਾ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਹੋਰਾ ਵੇਰੀ ਹੈ, ਸਬਦਾਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ ਉਪਰਲਾ ਅੰਕ ੨੧੫ ॥

ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਹਿਦੈ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੧੭ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਨੇਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ।
(ਮਗਰੋਂ) 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਵਿਓ, ਸਾਰੇ ਜਨੇ ਸਮਝ ਲਵੇ, ਕਿ 'ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੧੭ ॥

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਕਹਿ ਚਖੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੧੮ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤੁ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਚਖੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨੇ! ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ, ਕਿ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੧੮ ॥
ਨੋਟ—'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਨ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੬ ਵਿਚ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ' ਦੀ ਵਿਆਖਯਾ।

ਕਾਰਤਕੇਯ ਪਿਤੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੧੯ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਕਾਰਤਕੇਯ ਪਿਤੁ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਕਾਰਤਕੇਯ ਪਿਤੁ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੧੯ ॥
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਤਾਰ' ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਤਾਰਕ ਦੇਵਤ' ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਫਲ ਨਾਂ ਹੋਯਾ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਹੀ ਚੀਕਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪਾਰਬਨਾ ਮੰਨਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤਾਰਕ ਦੇ ਕੋਲ—ਵਰ ਦੇਣ ਲਈ—ਗਿਆ। ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਦੋ ਵਰ ਮੰਗੇ—ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਹ, ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਨਾਂ ਹੋਵੇ'। ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ—'ਜੇ ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਘੋਰ ਅਨਯਾਯ ਤੇ ਬੁਲਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਦੇਵਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ—“ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਾਰਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ 'ਵਰ' ਕਰਨ ਲਈ, ਹਿਮਾਲਯ ਉੱਤੇ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਅਜੇਹਾ ਉਪਾਏ ਬਨਾਓ, ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇ”। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਜਾਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕੀਤਾ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਭੀ ਪਾਰਬਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਂ ਹੋਯਾ। ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ

ਘਬਰਾਕੇ 'ਅਗਨਿ' ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। (ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣਾਨੁਸਾਰ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵ-ਪਾਰਬਤੀ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਬੂਤਰ ਵੇਲੇ ਧਾਰੀ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਹੁਣ ਤੂੰਹੀ ਮੇਰੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ।" ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਅਗਨਿ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਗਨਿ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਰਕਾਭ [ਸਰਕਾਭੇ ਦੇ ਬੁਝੇ] ਵਿਚ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਉਸਦੀ ਪਾਲਨਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਕ੍ਰਿਤਿਕਾ' ਨੇ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਕਾਰਤਿਕੇਯ' ਪੈ ਗਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਨਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਨਾਯਾ, ਜਿਸਨੇ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ 'ਤਾਰਕਾਸੁਰ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ=ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ=[ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਕਾਮਦੇਵ ;

ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ ਧੁਜ=[ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਬੰਡਾ] ਮੱਛੀ।

ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ=[ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਛੇਦਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਬਿਰਲ ਬੈਰਿ ਕਰਿ ਬਾਰਹਾ ਬਹੁਲਾਂਤਕ ਬਲਵਾਨ ॥

ਬਰਣਾਂਤਕ ਬਲਹਾ ਬਿਸਖ ਬੀਰ ਪਤਨ ਬਰ ਬਾਨ ॥ ੨੨੦ ॥

{ ਬਿਰਲ ਬੈਰਿ ਕਰਿ=[ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰਲਾ ੨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥ ਬਾਰਹਾ=[ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥ ਬਹੁਲਾਂਤਕ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ ॥ ਬਲਵਾਨ=[ਬਲ=ਪੱਤਾ, ਪਤ੍ਰ] ਪੱਤ੍ਰ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ ॥ ਬਰਣਾਂਤਕ=ਵਰਣ [ਕਵਚ] ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ। ਬਲਹਾ=ਤੀਰ ॥ ਬੀਰ ਪਤਨ=ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ ॥ ਬਰ ਬਾਨ={ਬਰ} ਫਲ [ਮੁਖੀ] ਵਾਲਾ-ਤੀਰ। (੨) ਬਰ=ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾਮ ॥

(੧) ਬਿਰਲ ਬੈਰਿ ਕਰਿ। (੨) ਬਾਰਹਾ। (੩) ਬਹੁਲਾਂਤਕ। (੪) ਬਲ ਵਾਨ। (੫) ਬਰਣਾਂਤਕ। (੬) ਬਲਹਾ। (੭) ਬਿਸਖ। (੮) ਬੀਰ ਪਤਨ (ਇਹ ਅੱਠ ਨਾਮ) ਤੀਰ ਦੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੨੦ ॥

ਨੋਟ-ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ 'ਬਰਣਾਂਤਕ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬਰਣਾਂਤ ਅਤੇ 'ਪਤਨ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਪਾਤਨ' ਪਾਠ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਲਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਧਰ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਕੇਤੁ ਚਛੁ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੨੨੧ ॥

{ਸਲਿਲ=ਜਲ ਦਾ ਪਵਾਹ, ਨਦੀ, ਗੰਗਾ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਸਲਿਲ' ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਕੇਤੁ ਚਛੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਸਲਿਲ ਧਰ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਛੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੨੨੧ ॥

ਸਲਲਿ ਧਰ=[ਨਦੀ [ਗੰਗਾ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਸ਼ਿਵਜੀ ।
ਸਲਲਿਧਰ ਅਰਿ=[ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਕਾਮਦੇਵ । [ਅਗੇ ਵੇਖੋ ੨੧੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਿਤੁ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਉਚਾਰ ॥

ਚਖੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥੨੨੨॥

ਪਹਲੇ 'ਕਾਰਤਿਕੇਯ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਿਤੁ ਅਰਿ' ਤੇ 'ਕੇਤੁ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । (ਮਗਰੋਂ)
ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ) ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥੨੨੨॥
(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੧੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਨਾਕ ਸੁ ਪਾਣਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੨੨੩॥

ਪਹਲੇ 'ਪਿਨਾਕ' ਤੇ 'ਪਾਣਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ ।
ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, (ਕਿ) 'ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ ਰਿਪੁ ਧੁਜ ਚਖੁ
ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੨੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ=[ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਪਿਨਾਕ' ਧਨੁਖ ਹੈ] ਸ਼ਿਵਜੀ ।

ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ ਰਿਪੁ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ । ਕਾਮਦੇਵ ।

(ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੧੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਪਸੁਪਤਿ ਸੁਰਿ ਧਰ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ ॥੨੨੪॥

{ਸੁਰਿ=ਦੇਵ ਨਦੀ, ਗੰਗਾ ॥ ਪਸੁ ਪਤਿ=ਬੈਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ॥}

(ਪਹਲੇ) 'ਪਸੁਪਤਿ' (ਜਾਂ) 'ਸੁਰਿ ਧਰ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ 'ਧੁਜ ਚਖੁ ਸਤੁ'
ਕਥਨ ਕਰੋ । ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਕਿ 'ਪਸੁਪਤਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ
ਸਤੁ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੨੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੁਰਿ ਧਰ=[ਦੇਵ ਨਦੀ [ਗੰਗਾ] ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਸ਼ਿਵਜੀ ॥

ਸੁਰਿਧਰ ਅਰਿ=[ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ] ਕਾਮਦੇਵ ।

(ਅਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੧੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੨੨੫॥

(ਪਹਲੇ) 'ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖੁ' ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ।

(ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿਤੁ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੨੨੫॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਾਰਬਤੀਸ=[ਪਾਰਬਤੀ+ਈਸ-ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਸ਼ਿਵਜੀ ।

ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ=[ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਕਾਮਦੇਵ । (ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੨੧੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਾਂਗ ਸਾਮ੍ਹੁ ਚਲਤ ਸੱਤ੍ਰੁ ਮਾਨ ਕੋ ਖਾਪ ॥

ਸਕਲ ਸਿਸਟ ਜੀਤੀ ਤਿਸੈ ਜਪੀਅੰਤੁ ਤਾਂਕੋ ਜਾਪ ॥੨੨੬॥

(ਜੋ) ਸਾਂਗ ਸਸਤ੍ਰੁ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੱਤ੍ਰੁ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਸਿਸਟੀ ਜਿੱਤ ਲਈ, (ਹਰ ਥਾਂ) ਉਸੇ ਦਾ ਜਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੨੨੬॥

ਨੋਟ-ਕਿ 'ਸਾਂਗ' ਦਸ ਫੁਟ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਕਟਾਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਦੂਰ ਫਾਸਲੇ ਤੋਂ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਂਗ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਚੱਕ੍ਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਵਾਲਾ ਵੀ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਸਾਂਗ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਤੀਰ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਸਾਂਗ ਸਸਤ੍ਰੁ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਕਲ ਸੰਭੁ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ॥੨੨੭॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, (ਜੋ) ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥੨੨੭॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੧੧੩ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅਰਿ' ਪਾਠ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(੨) ਬੇਸਮਝ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਥੇ 'ਸੰਭੁ' ਪਾਠ ਨੂੰ 'ਸਿੰਭੁ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਖਾਨੇ ਦੇ ਸੋਧਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮੱਖੀ ਪੁਰ ਮੱਖੀ ਮਾਰ ਛੱਡੀ ਹੈ।

(੨) ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਅੰਤਲਾ 'ਅਰਿ' ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਸੱਤ੍ਰੁ ਕੋ ਅਰਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ ॥੨੨੮॥

ਪਹਲੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' (ਪਦ ਦੇ ਪ੍ਰਾਯਯਵਾਚੀ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ) ਅਪਾਰਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। (ਜੈਸਾ ਕਿ-(੧) 'ਸਤ੍ਰੁ ਅਰਦਨ। (੨) ਰਿਪੁ ਅਰਦਨ। (੩) ਅਰਿ ਅਰਦਨ। (੪) ਅੰਤਰ ਅਰਦਨ' ਆਦਿਕ) ॥੨੨੮॥

ਸਕਲ ਮ੍ਰਿਗ ਸਬਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥੨੨੯॥

ਸਾਰੇ {ਮ੍ਰਿਗ} ਚੋਪਾਏ-ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਹਲੇ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ (ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ) 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ) ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥੨੨੯॥

ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ ॥ ੨੩੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਭ ਕਰਨ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਦਨ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਉਹ) ਸਭ ਤੀਰ

ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੩੦ ॥

ਨੋਟ—'ਹਨਕੋ ਬਾਣ ਤਾਣੇ। ਬਣਾ ਕੁੰਭਕਾਣੇ।' (ਰਾਮਾਵਤਾਰ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ

ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੁੰਭ ਕਰਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਕੁੰਭ ਕਰਣ ਅਰਦਨ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਰਿਪੁ ਸਮੁਦ੍ ਪਿਤ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਕਾਨ ਭਾਖ ਅਰਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਨੰਤ ॥ ੨੩੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁ ਸਮੁਦ੍ ਪਿਤ'* ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਕਾਨ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ।

(ਏਹ ਸਭ) ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬੇਅੰਤ (ਨਾਮ) ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੩੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਿਤਵਰਣ ਨੇ ਉਤਵਸ਼ੀ ਨੂੰ

ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਵੀਰਯਪਾਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਵੀਰਯ ਦੀ ਬੁੰਦ ਘੜੇ [ਕੁੰਭ] ਵਿਚ ਡਿੱਗੀ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਸਤ, ਅਤੇ ਜੋ ਵੀਰਯ ਬਾਹਰ ਡਿੱਗਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵਸਿਸਟ ਮੁਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ।

[ਅਗਸਤ ਦੇ ਨਾਮ]

ਸਾਯਣਾਚਾਰਯ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਗਸਤ ਇਕ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਘੜੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰਦਰ ਮੱਛ ਸਮਾਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ—ਕੁੰਭਜ, ਕੁੰਭ ਸੁਤ, ਕਲਸੀ ਸੁਤ, ਕੁੰਭ ਸੰਭਵ ਤੇ ਘਟੇਦਭਵ—ਆਦਿਕ ਇਸਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਜਨਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਮੈਤ੍ਰਾਵਰਣੀਯ ਅਤੇ ਔਰਸਵੇਯ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪੈਦਾਇਸ਼ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗਿੱਠ ਜਿੰਨਾਂ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਸਤ ਨਾਮ ਪੈ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਏਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ {ਅਗਿ} ਵਿੰਧਜਾਚਲ ਨੂੰ {ਸਤ੍ਰਜ=ਸੰਭਨ} ਠਹਿਰਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਥਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:—

ਇਕ ਵੇਰੀ ਵਿੰਧਜ ਪਰਬਤ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—'ਤੂੰ ਸੁਮੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੇਰੀ ਭੀ ਪ੍ਰਦਖਣਾ ਕੀਤਾ ਕਰ।' ਸੂਰਜ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾਂ ਮੰਨਿਆ, ਤਦ ਵਿੰਧਜ ਪਹਾੜ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਤਾਹ ਨੂੰ ਵਧਨ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭ੍ਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਇਹ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਸਤਾ ਰੋਕ ਲਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ 'ਮੈਤ੍ਰਾਵਰਣੀਯ' ਕੋਲ ਪਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਰਿਖੀ ਵਿੰਧਜ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਉਸਨੇ ਸਾਸੁੰਗ ਦੇ ਚਿੱਤ ਕੀਤੀ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—'ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੁੜਕੇ ਮੈਂ ਨਾਂ ਆਵਾਂ, ਤਦ ਤੱਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

*ਕੇਸਮਠ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਸ 'ਪਿਤ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਪਦ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਏ ਰਹਿਣਾ"। ਏਨਾਂ ਕਹਿਕੇ ਰਿਖੀ ਜੀ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਹਾੜ ਹੁਣ ਤਕ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਏਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਏਹੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਸਮੇਂ 'ਕਾਲਕੇਯ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਉਪਦੇਵ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ, ਜੱਗਾਂ ਨੂੰ ਭੁਸਟ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਇਕੋ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ 'ਕਾਲਕੇਯ' ਦੇਵਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ 'ਪੀਤਾਬਧੀ' 'ਸਮੁੰਦਰ ਚਲੁਕ' ਅਤੇ 'ਸਮੁੰਦਰ ਰਿਪੁ' ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਅਗਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ=[ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ।

ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਪਿਤ=[ਅਗਸਤ ਦਾ ਪਿਤਾ] ਘੜਾ, ਕੁੰਭ।

ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਪਿਤ ਕਾਨ=ਕੁੰਭਕਰਨ, ਜਾਂ ਕੁੰਭਕਾਨ।

ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਪਿਤ ਕਾਨ ਅਰਿ=[ਕੁੰਭ ਕਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਇਕ ਤਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਅਗਸਤ' ਹੈ, ਜੋ ਭਾਦ੍ਰੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 'ਸਿੰਹ' ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ੧੭ ਅੰਸ ਪੁਰ ਉਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਕੁਝ ਪੀਲਤੌਨ ਵਾਲਾ ਸੁਫੈਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤਾ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 'ਲੁਬਧਕ' ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਦੂਜਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਸ ਵਰਗੀ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਾਰੇ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਬਰਸਾਤ ਪਾਣੀ ਘਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ—ਜੋ ਜੇਠ ਹਾੜ ਤੇ ਸਾਫਣ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਤੋਂ ਵਧੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ—ਇਸਦੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਕ ਦਮ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਸਮੁੰਦਰ ਰਿਪੁ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਸਾਈ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

“ਉਦਯ ਅਗਸੁ ਪੰਥ ਜਲ ਸੋਖਾ ॥” (ਤੁਲਸੀ ਰਾਮਾਯਣ)

ਅਗਸਤ ਪਦ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕਰਕੇ ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਕੁੰਭ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਕੇ ਲੈ ਬੰਧੁ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੩੨

ਪਹਿਲੇ {ਦਸਗ੍ਰੀਵ} ਰਾਵਨ ਦੇ (ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਅਰਿ ਵਿਚ) 'ਬੰਧੁ ਅਰਿ' ਪਦ (ਜੋੜ) ਦੇਹੁ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਕੇ, ਚਤੁਰ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈ ॥ ੨੩੨ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਦਸਗੀਵ ਬੰਧੁ=[ਰਾਵਨ ਦਾ ਭਾਈ] ਕੁੰਭਕਾਨ ।

ਦਸ ਗੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ=[ਕੁੰਭ ਕਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੩੦)

ਖੋਲ ਖੜਗਿ ਖਤਿਅੰਤ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਪਦੁ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥ ੨੩੩ ॥

{ ਖੋਲ=ਕਵਚ, ਸੰਜੋਯ ॥ ਖੜਗਿ=[ਖੜਗ=ਤਲਵਾਰ+ਈ=ਵਾਲਾ] ਤਲਵਾਰ }
 ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਜੋਧਾ ॥ ਖਤਿਅੰਤ ਕਰਿ=ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ॥ }

ਆਖੇ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ) ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੩੩ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਖੋਲ ਹਰਿ=[ਕਵਚ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਖੜਗਿ ਹਰਿ=[ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਖਤਿਅੰਤ ਕਰਿ=[ਸੁਰਮਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਕਵਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੀਅਹਿ ਭਾਖਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੁ ॥ ੨੩੪ ॥

ਕਵਚ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਾਂ ਕਟਾਰੀ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝ ਰਖੋ ॥ ੨੩੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਸਤੁ ਸਭ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੩੫ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਸਸਤੁ (ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੩੫ ॥

ਸੁਲ ਸੈਹਥੀ ਸਤੁ ਹਾ ਸਿਪ੍ਰਾਦਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਨੰਤ ॥ ੨੩੬ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਸੁਲ', 'ਸੈਹਥੀ' (ਜਾਂ) 'ਸਤੁ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਅਥਵਾ 'ਸਿਪ੍ਰਾਦਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, (ਜੋ) ਅਪਾਰਾਂ (ਹੋਰ) ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੩੬ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਸਿਪ੍ਰਾਦਰ=[ਸਿਪਰ [ਢਾਲ] ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਸੁਲਹਾ=

ਸੈਹਥੀ ਹਾ=

ਸਤੁਹਾ=

} ਤੀਰ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ) ।

ਸਮਰ ਸੰਦੇਸੋ ਸਤ੍ਰਹਾ ਸਤ੍ਰਾਂਤਕ ਜਿੱਹ ਨਾਮ ॥

ਸਭੈ ਬਰਨ ਰੱਛਾ ਕਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਸੁਖ ਧਾਮ ॥ ੨੩੭ ॥

{ਸਮਰ ਸੰਦੇਸੋ=[ਸਮਰ ਸੰਦੇਸਹਰ] ਜੰਗ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ॥}

(੧) ਸਮਰ ਸੰਦੇਸਹਰ । (੨) ਸਤ੍ਰਹਾ । (੩) ਸਤ੍ਰਾਂਤਕ । ਜਿਸ (ਤੀਰ ਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ) ਨਾਮ ਹਨ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੀ ਰਖਯੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ॥ ੨੩੭ ॥

ਵਿਸੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ* ਸੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਸਮਰ ਸੰਦੇਸਹਰ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਬਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਤ੍ਰਹਾ ਕੇ ਸਭੈ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੨੩੮ ॥

{ਬਰ=ਛਾਤੀ ॥} ਪਹਲੇ 'ਬਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ ।

'ਬਰ ਅਰਿ' ਨਾਮ {ਸਤ੍ਰਹਾ} ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੩੮ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਰ ਅਰਿ=[ਛਾਤੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਤੀਰ ।

ਨੋਟ—ਇਹ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਬਰ ਅਰਿ' ਹੈ।

ਦੱਖਣ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਸੱਖਣ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਦੱਖਣ ਕੈ ਭੱਖਣ ਕੀਓ ਸਰ ਸੈਂ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ॥ ੨੩੯ ॥

{ ਦੱਖਣ=ਇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ਸੱਖਣ=ਸਖਾਪਣ, ਮੇਤ੍ਰੀ ਭਾਵ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਭਾਵ ਧਾਲਨ ਕਰਨਾ ॥ ਭੱਖਣ=ਖਾ ਜਾਣਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ । }

ਪਹਿਲੇ 'ਦੱਖਣ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਖਣ' ਉਚਾਰੋ (ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਭੱਖਣ' ਕਥਨ

*ਸਿਖ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੰਥ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੇਕ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਛੇਕਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸਿਖ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਨੌਕਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਦ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਉਸ ਸੁਦਾਰ ਨੇ ਪਤਕਾ ਲਿਖੀ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਕੇ ਇਸੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਸੀ ।

(੨) ਪੰਥ ਵਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪਤ੍ਰਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ।

ਫਰੋ। (ਕਿਉਂਕਿ ਦੱਖਣ ਦੇ ਸਖੇ ਨੂੰ ਸੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ {ਭੱਖਣ} ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।
(ਇਸ ਲਈ 'ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ ਭੱਖਣ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ) ॥ ੨੩੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ=[ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਖਾਪਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਰਾਵਨ।

ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ ਭੱਖਣ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ।

ਨੋਟ—ਅਯੁਧਯਾ ਤੋਂ ਲੰਕਾ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ {ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ} ਰਾਵਨ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਰਿਸਰਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮੰਡਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਰਿਸਰਾ ਕੋ ਬਿਸਿਰਾ ਕੀਯੋ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਪਤਿ ਕੇ ਬਾਨ ॥ ੨੪੦ ॥

{ ਰਿਸ ਰਾ=ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ॥ ਮੰਡਰਿ=ਮੰਡਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅਰਿ ॥ }
{ ਰਿਸਰਾ=ਕ੍ਰੋਧੀ ॥ ਬਿਸਿਰਾ=ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਸਰਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮੰਡਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਕ੍ਰੋਧੀ (ਰਾਵਣ) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, (ਇਸ ਲਈ 'ਰਿਸਰਾ ਮੰਡਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ) ॥ ੨੪੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਿਸਰਾ ਮੰਡ=[ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮੰਡਨ ਵਾਲਾ] ਰਾਵਨ।

ਰਿਸਰਾ ਮੰਡਰਿ=[ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਨੋਟ—ਮਹਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਜੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕਿਆਸ ਹੈ, ਕਿ ਇਥੇ ਤਿਸਿਰਾ ਪਾਠ ਸੀ, ਜੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਾਲ 'ਰਿਸਰਾ' ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਭਾਰਥ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੁਜਬ ਤਿਸਿਰੇ ਦੌਤ (ਜੋ ਖਰ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤਿ ਅਤੇ ਦੰਡਕ ਬਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। (ਵੇਖੋ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰੋਧ, ਸਫਾ ੧੮੧੩ ਅਤੇ ੩੧੦੮)।

(੨) ਭੁਲੜ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ 'ਰਿਸਰਾ' ਪਾਠ ਤੋਂ 'ਰਿਸਤਾ' ਅਤੇ 'ਬਿਸਿਰਾ' ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰ 'ਬਿਸਰਾ' ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਲੀ ਈਸ ਦਸ ਸੀਸ ਕੇ ਜਾਹਿ ਕਹਾਵਤ ਬੰਧ ॥

ਏਕ ਬਾਨ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ਕੀਯੋ ਕਬੰਧ ਕਬੰਧ ॥ ੨੪੧ ॥

(ਵੇਖੋ ! ਤੀਰ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ !) ਜਿਸ ਰਾਵਨ ਦੇ (ਮੇਘ ਨਾਦ ਤੇ ਕੁੰਭ ਕਾਨ ਵਰਗੇ) ਬੰਧ, ਅਤੇ {ਈਸ} ਸ਼ਿਵਜੀ (ਵਰਗੇ) {ਈਸ} ਸ੍ਰਾਮੀ (ਵਡੇ) ਬਲੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। {ਕਬੰਧ} ਮੇਘ (ਨਾਦ ਸਮੇਤ ਉਸ ਰਾਵਨ ਨੂੰ) ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਤੀਰ ਨੇ {ਕਬੰਧ} ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਧੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥ ੨੪੧ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਾਖਿ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਪਦ ਬੰਧੁਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨੀਅਹੁ ਬੁੱਧਿ ਨਿਧਾਨ ॥ ੨੪੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਗ੍ਰੀਵ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਬੰਧੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੇ) ਬੁੱਧੀ ਬਾਰਧੋ! ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੨੪੨॥
 ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ=[ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਭਾਈ] ਬਾਲੀ ।

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ=[ਬਾਲੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ॥

ਅੰਗਦ ਪਿਤੁ ਕਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ੍ਰ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੨੪੩॥

ਪਹਿਲਾ ਪਦ 'ਅੰਗਦ ਪਿਤਾ' ਆਖੇ, ਅੰਤਲਾ ਪਦ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ !
 ਚਿਤੁ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਕਿ 'ਅੰਗਦ ਪਿਤੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੨੪੩ ॥ (ਕਿਉਂਕਿ
 ਅੰਗਦ ਦੇ ਪਿਉ [ਬਾਲੀ] ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅੰਤ ਹੋਯਾ ਸੀ) ।

[ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ]

ਹਨੂਮਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ੍ਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੁ ॥ ੨੪੪ ॥

ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਫੇਰ) 'ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ'
 ਕਹਿ ਦੇਹੁ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰੱਖੋ ॥ ੨੪੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—(੧) ਹਨੂਮਾਨ । (੨) ਬਜਰੰਗੀ । (੩) ਪਵਨ ਸੁਤ । (੪) ਅੰਜਨੀ
 ਕੁਮਾਰ । (੫) ਮਹਾ ਬੀਰ । (੬) ਕਪਿ ਪਤਿ । (੭) ਰਾਮ ਦੂਤ । (੧੦) ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਮੰਤ੍ਰੀ,
 ਆਦਿਕ ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ=[ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਸੁਮੀ] ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ।

ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ ਅਨੁਜ=[ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ] ਲਛਮਨ ।

ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ=[ਲਛਮਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ] ਤੀਰ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਲਵ-ਕੁਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਲਛਮਨ ਜੀ ਸੈਨਾਂ ਸਮੇਤ
 ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਜੋ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਜੀਵਾਏ, ਚੁੰਕਿ ਲਵ ਤੇ ਕੁਸੂ ਜੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ
 ਸਨ, ਇਸ ਲਈ 'ਲਛਮਨ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਅਨੇਕਨਿ ਲੇਹੁ ॥ ੨੪੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ । 'ਸਸਤ੍ਰੁ ਅਰਿ' ਨਾਮ
 ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, (ਜੋ) ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੪੫ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਸਤ੍ਰੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੀਰ ਦੀ
 ਮਾਰ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰੁ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਸਤ੍ਰੁ ਧਾਰੀ ਅਸਤ੍ਰੁ ਦੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ
 ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰੁ ਚਲਾਨ ਵਾਲੇ ਤੱਕ ਸਸਤ੍ਰੁ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ
 'ਸਸਤ੍ਰੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਸਤੁ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈਂ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੪੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਅਸਤੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੪੬ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਜਿਵੇਂ 'ਸਸਤੁ' ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਭਜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਤੀਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੱਟ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਅਸਤੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚਰਮ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸਭ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸਤਾਂਤ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੪੭ ॥

{ ਚਰਮ=ਢਾਲ ॥ ਸਤਾਂਤ=ਸੁੱਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਤਾ—ਤੀਰ ॥ }

ਪਹਿਲੇ ਚਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ) ਬਿਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੪੭ ॥

ਤਨੁਤਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਤਾ ਸਿਉ ਕੀਜੈ ਨੇਹੁ ॥ ੨੪੮ ॥

{ ਤਨੁ ਤਾਨ=ਤਨ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੰਜੋਯ, ਕਵਚ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਤਨੁਤਾਨ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਅਖੀਰ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਹੁ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਸੀਂ) ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ॥ ੨੪੮ ॥

ਸਕਲ ਧਨੁਖ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੨੪੯ ॥

ਧਨੁਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, (ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਹੁ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰ (ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ) ਸਮਝ (ਦਿਲ ਵਿਚ) ਧਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਤੀਰ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਭੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਭੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਧਨੁਖ ਅਰਦਨ' ਤੇ 'ਪਨਚ ਅਰਿ' ਭੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਪੰਨਚ ਕੇ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਬਖਾਨ ॥ ੨੫੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪੰਨਚ' (ਚਿੱਲੇ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ) ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੋ ਚਤੁਰੇ ! (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੨੫੦ ॥

ਸਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ ॥ ੨੫੧ ॥

(ਜਿੰਨੇ ਬਿਸਖ, ਬੀਰਹਾ, ਸਰ, ਕਾਨ ਆਦਿਕ) ਤੀਰ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਹ) ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ ! ਦਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੨੫੧॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੪੬ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ)

ਮਿ੍ਗ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨ ॥

ਮਿ੍ਗਹਾ ਪਦ ਯਹ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੫੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਮਿ੍ਗ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਮਿ੍ਗਹਾ' ਪਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਚਤੁਰੇ ! (ਏਹ ਭੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥੨੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਧਿਆਇ

ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੩ ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਗ੍ਰੀਵਧਰ ਬਰਣਾਯੁਧ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਨੰਤ ॥ ੨੫੩ ॥

{ ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੀ [ਫਾਹੀ] ॥ ਗ੍ਰੀਵਧਰ=ਗਰਦਨ ਵਿਚ ਟਿਕਨ ਵਾਲੀ [ਫਾਹੀ] ॥ ਬਰਣਾਯੁਧ=ਵਰਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸਸਤੁ [ਫਾਹੀ] ॥
(ਨੋਟ-ਫਾਹੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਣ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੨੨.)

(੧) ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ। (੨) ਗ੍ਰੀਵਧਰ (੩) ਬਰਣ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, (ਜੋ ਹੋਰ) ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫੩ ॥

ਫੈਸਾ ਕਿ:-
(੧) ਵੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਆਯੁਧ
(੨) ਗ੍ਰੀਵਧਰ ਆਯੁਧ
(੩) ਬਰਣ ਆਯੁਧ } ਫਾਹੀ।

ਗ੍ਰੀਵ ਗ੍ਰਿਸਤਨ ਭਵ ਧਰਾ ਜਲਧ ਰਾਜ ਹਥਿਆਰ ॥

ਪਰੇ ਦੁਸਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਮੋ ਕੱਹੁ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰ ॥੨੫੪॥

'ਗ੍ਰੀਵ ਗ੍ਰਿਸਤਨ' 'ਭਵ ਧਰਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਜਲਧ ਰਾਜ' (ਕਹਿ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਹਥਿਆਰ' (ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਪਾਸ! ਤੂੰ) ਦੁਸਟ ਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, (ਇਸ ਕਰਕੇ) 'ਗ੍ਰੀਵ ਗ੍ਰਿਸਤਨ ਹਥਿਆਰ' (ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ), ਮੈਨੂੰ (ਵੇਰੀਆਂ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲੈ ॥ ੨੫੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਭਵ ਧਰਾ=[ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਜਲਧ ਰਾਜ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ।

ਭਵ ਧਰਾ ਹਥਿਆਰ= } [ਵਰੁਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।
 ਜਲਧਰਾਜ ਹਥਿਆਰ= }

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਦਨਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਏਸ ਏਸ ਪਦ ਭਾਖਿ ॥

ਸਸਤੁ ਉਚਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨੁ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੨੫੫ ॥

ਪਹਲੇ (ਸਭਨਾਂ) ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਏਸ ਏਸ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਫੇਰ) 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੋ ॥ ੨੫੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਨਦਨਿ ਏਸ=[ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦ ।

ਨਦਨਿ ਏਸ ਏਸ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਨਦਨਿ ਏਸ ਏਸ ਸਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਂਸੀ ।

ਗੰਗਾ ਏਸ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸ ਸਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥ ੨੫੬ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਗੰਗਾ ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, 'ਈਸ ਸਸਤੁ' ਡਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹੋ) ਫਾਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੋਰ ਅਪਾਰਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਗੰਗਾ ਕੇਸ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਗੰਗਾ ਏਸ ਈਸ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ।

ਗੰਗਾ ਏਸ ਈਸ ਸਸਤੁ=ਫਾਹੀ ॥

ਜਟਜ ਜਾਨੁਵੀ ਕਰਤ ਹਾ ਗੰਗਾ ਈਸ ਬਖਾਨੁ ॥

ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸੁ ਕੇ ਜਾਨ ॥ ੨੫੭ ॥

{ ਜਟਜ=ਜਟਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, [ਗੰਗਾ] ॥ ਜਾਨੁਵੀ=ਜਾਨੁ ਪੁੱਤ੍ਰੀ—[ਗੰਗਾ] ॥
 ਕਰਤ ਹਾ=ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, [ਗੰਗਾ] ॥ }

ਜਟਜ, ਜਾਨੁਵੀ ਕਰਤ-ਹਾ, (ਇਹ) ਗੰਗਾ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇ ਵੇਰੀ) ਈਸ (ਪਦ) ਕਥਨ ਕਰੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਜਟਜ=[ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ] ਗੰਗਾ ।

ਜਟਜ ਈਸ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਜਟਜ ਈਸ ਈਸ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ।

ਜਟਜ ਈਸ ਈਸ ਆਯੁਧ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਸਕਲ ਅਘਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਹਾ ਆਯੁਧ ਸੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੨੫੮ ॥

ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਹਾ' (ਕਹਿਕੇ, ਦੋ ਵੇਰੀ ਈਸ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ) 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੫੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ- ਅਘਨ ਹਾ=[ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਗੰਗਾ।

ਅਘਨ ਹਾ ਈਸ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਘਨ ਹਾ ਈਸ ਈਸ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰਣ।

ਅਘਨ ਹਾ ਈਸ ਈਸ ਆਯੁਧ=[ਵਰਣ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰ] ਫਾਹੀ।

ਨੋਟ-ਇਥੇ 'ਈਸ' ਪਦ ਦਾ ਦੋਵੇਂ ਵੇਰੀ ਅਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਤਿ ਸਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੫੯ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਕਲਵਿਖ' (ਜਾਂ) 'ਪਾਪ' ਕਹਿਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਰਿਪੁ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਪਤਿ' ਉਚਾਰਕੇ 'ਸਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਂਸਿ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੫੯ ॥

ਨੋਟ-ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਰਥ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਫੇਰ ਹੈ।

ਅਧਰਮ ਪਾਪ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਾਸਨੀਸ ਅਸਤ੍ਰ ਭਾਖਿ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਰਾਖਿ ॥ ੨੬੦ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਅਧਰਮ' (ਜਾਂ) 'ਪਾਪ' ਕਹਿਕੇ (ਮਗਰੋਂ) 'ਨਾਸਨੀ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਈਸ' ਕਹਿ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵੇਰ) 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੋ ॥ ੨੬੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਅਧਰਮ ਨਾਸਨੀ=ਗੰਗਾ। [ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅਥਿ ੨੫੮]

ਸਕਲ ਜਟਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਅਮਿਤ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੨੬੧ ॥

ਜਟਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ (ਪਹਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ) 'ਜਾ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਪਤਿ' (ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੈ) ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੬੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਜਟਨ ਜਾ=[ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ] ਗੰਗਾ।

ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ] ਸਮੁੰਦਰ।

ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਤੀ] ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਤਉਸਾਰਾ ਸਤੁ ਬਖਾਨਿਕੈ ਭੇਦਕ ਗੰਥ ਬਖਾਨ ॥

ਸਸਤੁ ਸਬਦ ਪੁੰਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੬੨ ॥

{ਤਉਸਾਰਾ=ਤੁਸਾਰ ਦਾ ॥ ਗੰਥ=ਗੁੰਠ, ਪਹਾੜ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਤੁਸਾਰ ਦਾ ਸਤੁ' (ਜਾ) 'ਭੇਦਕ ਗੰਥ' ਕਥਨ ਕਥਕੇ (ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ) ਕਥਨ ਕਰੇ। ਫੇਰ 'ਸਸਤੁ' ਸਬਦ ਆਖ ਦੇਈਏ, (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੇ ॥ ੨੬੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਤਉਸਾਰਾ ਸਤੁ=[ਬਰਫ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਨਦੀ ।

ਭੇਦਕ ਗੰਥ=[ਪੋਹਾੜ ਭੰਨਨ ਵਾਲੀ] ਨਦੀ ।

ਤਉਸਾਰਾ ਸਤੁ ਈਸ=[ਨਦੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਭੇਦਕ ਗੰਥ ਈਸ ਪਤਿ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਤੀ] ਵਰਣ ।

ਤਉਸਾਰਾ ਸਤੁ ਈਸ ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਨੋਟ—ਨਦੀ ਆਪੋਨੇ ਬੇਗ ਨਾਲ ਬਰਫ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਲਿਜਾਂਦੀ ਤੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਤਉਸਾਰਾ ਸਤੁ' ਤੇ 'ਗੰਥ ਭੇਦਕ' ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗਿਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਾਸਨਿ ਨਾਥ ਬਖਾਨ ॥

ਸਸਤੁ ਸਬਦ ਪੁੰਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੬੩ ॥

ਪਹਲੇ 'ਗਿਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਫੇਰ 'ਨਾਸਨੀ' (ਤੇ ਦੋ ਵੇਰੀ) 'ਨਾਥ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ।

ਫੇਰ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, (ਇਹ ਭੀ) ਫਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ੨੬੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ=[ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਨਦੀ ।

ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ ਨਾਥ=[ਨਦੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ ਨਾਥ ਨਾਥ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ ਨਾਥ ਨਾਥ ਸਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਫੋਕੀ ਨੋਕੀ ਪੱਖਿ ਧਰ ਪੱਤੀ ਪਰੀ ਬਖਾਨ ॥

ਪੱਛੀ ਪੱਛਿ ਅੰਤਕ ਕਹੋ ਸਕਲ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ॥ ੨੬੪ ॥

ਫੋਕੀ, ਨੋਕੀ, ਪੱਖਧਰ, ਪੱਤੀ, ਪਰੀ, ਪੱਛੀ ਤੇ ਪੰਛੀ, (ਇਹ ਸਭ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, (ਤਾਂ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੬੪ ॥

ਨੋਟ—ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਭੇਦ ਹੈ, ਕਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਾਲ' ਜਾਂ 'ਜਾਲੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ 'ਫੋਕੀ, ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਫੋਕੀ=[ਫੋਕ=ਪੰਖ] ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ-ਪੰਛੀ ।

ਨੋਕੀ=[ਨੋਕ=ਚੁੰਜ] ਚੁੰਜ ਵਾਲਾ-ਪੰਛੀ ।

ਪੱਖਿ, ਪੱਖੀ, ਪਰੀ, } ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ-ਪੰਛੀ ।
ਪੱਤੀ, ਪਖਧਰ, ਪੱਛਿ }

ਫੋਕੀ ਅੰਤਕ

ਨੋਕੀ ਅੰਤਕ } ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਫਾਹੀ ।

ਪੱਤੀ ਅੰਤਕ

ਨੋਟ-ਉਪਰ ਆ ਚੁਕੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ 'ਤੀਰ' ਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਅੰਤਕ' ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਯਥਾ-

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਫੋਕੀ ਧਰ=[ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਸੂਰਮਾ ।

ਫੋਕੀ ਧਰ ਅੰਤਕ=[ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ।

ਕਸਟ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅਘਨ ਸਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥

ਪਤਿ ਸਸਤ੍ਰੁ ਭਾਖਹੁ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ ॥੨੬੫॥

ਪਹਲੇ 'ਕਸਟ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਘਨ' ਪਦ ਆਖੋ । (ਫੇਰ ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' (ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨੬੫॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਕਸਟ ਅਘਨ=[ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਰੂਪ] ਗੰਗਾ ।

ਕਸਟ ਅਘਨ ਪਤਿ=[ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਕਸਟ ਅਘਨ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰਣ ।

ਕਸਟ ਅਘਨ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸਸਤ੍ਰੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰੁ] ਫਾਹੀ ।

ਪਬਯਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਭਾਦਨ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦਿ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੬੬ ॥

ਪਹਲੇ 'ਪਬਯਾ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਾਦਨ' (ਤੇ ਦੇ ਵੇਰੀ) 'ਈਸ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ॥ ੨੬੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਬਯਾ ਭਾਦਨ=[ਪਹਾੜ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ] ਨਦੀ ।

(ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਅੰਕ ੨੬੨)

ਜਲ ਨਾਇਕ ਬਾਰ ਸਤ੍ਰੁ ਭਨਿ ਸਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸੋ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੨੬੭॥

'ਜਲ ਨਾਇਕ' (ਜੀ) 'ਬਾਰ ਸਤ੍ਰੁ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੨੬੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਜਲ ਨਾਇਕ=[ਜਲ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਬਾਰ ਸੱਤੁ=[ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲਾ] ਜਲ ।

ਬਾਰ ਸੱਤੁ ਨਾਇਕ=[ਜਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਜਲ ਨਾਇਕ ਸਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਸਭ ਗੰਗਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੨੬੮॥

{ਗੰਗਾ=ਜਲ ॥} ਜਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਸਤੁ'

ਕਥਨ ਕਰੇ । (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੬੮ ॥

ਜਮੁਨਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸ ਅਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੨੬੯ ॥

ਪਹਲਾਂ 'ਜਮੁਨਾ' ਨਾਮ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਏਸ ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ਫਾਹੀ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੬੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਜਮੁਨਾ ਏਸ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਜਮੁਨਾ ਏਸ ਅਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਕਾਲਿੰਦੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿ ਇੰਦੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਅਸਤੁ ਬਹੁਰਿ ਕਹੁ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ ॥ ੨੭੦ ॥

{ਕਾਲਿੰਦੀ=ਜਮੁਨਾ ॥ ਇੰਦੁ=ਰਾਜਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਿੰਦੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਇੰਦੁ' ਪਦ ਆਖੋ । ਫੇਰ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ,
(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕਾਲਿੰਦੀ ਇੰਦੁ=[ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਵਰੁਣ ।

ਕਾਲਿੰਦੀ ਇੰਦੁ ਅਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਕਾਲਨੁਜਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਇਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥੨੭੧॥

{ਕਾਲ+ਅਨੁਜਾ=ਯਮ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਜਮਨਾ ॥ ਇਸਰਾਸਤੁ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਸਤੁ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਨੁਜਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਰਾਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ
ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੋ ॥ ੨੭੧ ॥

ਜੈਸਾਕਿ—'ਕਾਲਨੁਜਾ ਇਸਰਾਸਤੁ'=ਫਾਹੀ ।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਇਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੨੭੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭੨ ॥

ਜੇਸਾ ਕਿ-ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭਾ=[ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ] ਜਮੁਨਾ।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭਾ ਈਸਰ=[ਜਮਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰਣ।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭਾ ਈਸਰਾਸਤ=[ਵਰਣ ਦਾ ਸਸਤੁ ਫਾਹੀ]।

ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੭੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ' ਕਹਿਕੇ, (ਫੇਰ) 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੭੩ ॥

ਨੋਟ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜਮੁਨਾ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਅਤੇ ਯਮ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲਨੁਜਾ' [ਯਮ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ] ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਛੇ ਆਯਾ ਹੈ।
ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿ ਪਤਿ=[ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ। (ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ ੨੭੨ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਭਾਨ ਆਤਮਜਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਆਯੁਧ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੭੪ ॥

{ਭਾਨ ਆਤਮਜਾ=ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ} ਪਹਿਲੇ 'ਭਾਨ ਆਤਮਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੭੪ ॥

ਸੂਰਆਤਮਜਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸਸਤੁ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਿੱਤ ਪਰਬੀਨ ॥ ੨੭੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰ ਆਤਮਜਾ' ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੭੫ ॥

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਤਨੁਜ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਪਤਿ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੨੭੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲ ਪਿਤਾ' ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਤਨੁਜਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। (ਫੇਰ) 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, (ਤਾਂ ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੭੬ ॥
ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਕਾਲ ਪਿਤਾ=[ਯਮ ਦਾ ਪਿਉ] ਸੂਰਜ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ=[ਸੂਰਜ ਦੀ ਲੜਕੀ] ਜਮੁਨਾ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ ਪਤਿ=[ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਤੀ] ਵਰਣ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ।

ਦਿਵਕਰ ਤਨੁਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੭੭ ॥
 {ਦਿਵਕਰ=ਦਿਵਾਕਰ, ਸੁਰਜ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਦਿਵਕਰ ਤਨੁਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੭੭ ॥

ਪਾਂਸਿ ਗ੍ਰੀਵਹਾ ਕੰਠਰਿਪੁ ਬਰੁਣਾਯੁਧ ਜਿਹ ਨਾਮ ॥

ਪਰੇ ਦੁਸਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਕਰੇ ਹਮਾਰੇ ਕਾਮ ॥ ੨੭੮ ॥

{ਗ੍ਰੀਵਹਾ=ਗਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ਕੰਠ ਰਿਪੁ=ਗਲ ਦੀ ਵੇਰਣ ॥
 'ਪਾਂਸਿ', 'ਗ੍ਰੀਵਹਾ', 'ਕੰਠ ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਬਰੁਣਾਯੁਧ' ਜਿਸਦੇ (ਏਹ) ਨਾਮ ਹਨ। (ਉਹ ਦੁਸਟ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦੇਵੇ ॥ ੨੭੮ ॥

ਆਦਿ ਕੰਠ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਗ੍ਰਾਹਕ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਬਰੁਣਾਯੁਧ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੭੯ ॥

{ਗ੍ਰਾਹਕ=ਘੁਟਨ ਵਾਲੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਗਲ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਾਹਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਗਲ ਗ੍ਰਾਹਕ' (ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭੯ ॥

ਨਾਰਿ ਕੰਠ ਗਰ ਗ੍ਰੀਵ ਭਨਿ ਗ੍ਰਹਿਤਾ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੨੮੦ ॥

{ਗ੍ਰਹਿਤਾ=ਫੜਨ ਵਾਲੀ ॥}

ਨਾਰ, ਕੰਠ, ਗਰ, (ਗਲ), ਤੇ ਗ੍ਰੀਵ (ਇਹ ਗਰਦਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਹਿਤਾ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, (ਜੋ) ਬੇਉੜਕ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੮੦ ॥

ਜਮੁਨਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸਰਾਯੁਧਿ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨੁਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ ॥ ੨੮੧ ॥

'ਜਮੁਨਾ' ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਜਾਨ ਚਤੁਰੇ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੮੧ ॥

ਕਾ ਬਰੁਣਾਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮੰਦ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਹੋਵਤ ਨਾਮ ਕਮੰਦ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੨੮੨ ॥

'ਕ' ਅੱਖਰ ਪਹਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਮੰਦ' ਅੱਖਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਹੁ। ਇਹ 'ਕਮੰਦ' ਨਾਮ (ਫਾਹੀ) ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੰਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੮੨ ॥

ਕਿਸਨ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਬੱਲਭਾਂਤ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੨੮੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਬਲੱਭ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। (ਵੇਰ) ਖੇਤ ਵਿਚ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, 'ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਲੱਭ' ਪਤਿ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਵਾਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੈ ॥ ੨੮੩ ॥

ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਸੁਭਟਹਾ ਕਾਲਾਯੁਧ ਜਿੱਹ ਨਾਮ ॥

ਪਰੇ ਦੁਸਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਕਰੇ ਹਮਾਰੇ ਕਾਮ ॥ ੨੮੪ ॥

'ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ', 'ਸੁਭਟਹਾ' ਤੇ 'ਕਾਲਾਯੁਧ' ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। (ਉਹ ਢਾਹੀ) ਵੇਰ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੇ ॥ ੨੮੪ ॥

ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਰਾਲ ਭਨਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੨੮੫ ॥

ਕਾਲ, ਅਕਾਲ [ਜਮ] ਤੇ ਕਰਾਲ ਕਹਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਏਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਢਾਂਸੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੨੮੫ ॥

ਨੋਟ-ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਤੇ ਕਰਾਲ ਨਾਮ ਯਮ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਯਮ ਦਾ ਖ਼ਸਤ੍ਰ ਵਾਕ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲ ਆਯੁਧ' ਢਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ਸੂਰਜ ਪਦ ਪੂਤ ਉਚਰੀਐ ਅੰਤ ॥

ਸਸਤ੍ਰ ਭਾਖੀਐ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੮੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਪੂਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, 'ਸਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਈਏ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਢਾਹੀ ਦੇ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੮੬ ॥

ਸਕਲ ਸੂਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਪਦ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ ॥ ੨੮੭ ॥

ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ) 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰ ਦੇਈਏ (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਢਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੨੮੭ ॥

ਭਾਨ ਦਿਵਾਕਰ ਦਿਨਧਿ ਭਨਿ ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ ॥ ੨੮੮ ॥

{ ਦਿਨਧਿ=ਦਿਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ ॥ }

ਭਾਨ, ਦਿਵਾਕਰ ਤੇ ਦਿਨਧਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਆਖਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਢਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ॥ ੨੮੮ ॥

ਇਨਧਿ ਸੁਤ=[ਸੁਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਯਮ।

ਇਨਧਿ ਸੁਤ ਅਸਤੁ=[ਯਮ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਸੀ।

ਦਿਨਮਣਿ ਦਿਵਕਰਿ ਰੈਣਹਾ ਸੁਤ ਕਹਿ ਸਸਤੁ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ ॥ ੨੮੯ ॥

ਦਿਨਮਣਿ, ਦਿਵਕਰਿ ਤੇ ਰੈਣਹਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ।

ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣੈ ॥ ੨੮੯ ॥

ਦਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮਣਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੨੯੦ ॥

'ਦਿਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਣਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ

'ਅਸਤੁ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਉਹ ਸਭ) ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ॥ ੨੯੦ ॥

ਦਿਵਕਰਿ ਦਿਨਪਤਿ ਨਿਸਰਿ ਭਨਿ ਦਿਨ ਨਾਇਕ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੨੯੧ ॥

{ਨਿਸਰਿ=[ਨਿਸ+ਅਰਿ] ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਰੀ—ਸੁਰਜ ॥}

(ਪਹਲੋਂ) 'ਦਿਵ ਕਰਿ', 'ਦਿਨਪਤਿ', 'ਨਿਸ+ਅਰਿ' ਤੇ 'ਦਿਨ ਨਾਇਕ' (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ) ਆਖ ਦੇਵੋ। (ਫੇਰ) 'ਪੁਤ੍ਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਸਭ)

ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣਗੇ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੨੯੧ ॥

ਸਕਲ ਸੁਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੨੯੨ ॥

ਸੁਰਜ ਦੇ ਨਾਮ ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੧੭੩ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣਗੇ ॥ ੨੯੨ ॥

ਜਮ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਸਸਤੁ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲੇਹੁ ॥ ੨੯੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਮ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। ਸਾਰੇ ਫਾਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੯੩ ॥

ਬਈਵਸਤੁ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੨੯੪ ॥

{ਬਈਵਸਤੁ=ਸੁਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਯਮ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਈਵਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਸੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣੋ ॥ ੨੯੪ ॥

ਕਾਲ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥੨੯੫॥

ਪਹਲੇ 'ਕਾਲ' ਪਦ ਨੂੰ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤੁ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੨੯੫ ॥

ਪਿਤਰ ਰਾਜ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੨੯੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਿਤਰ ਰਾਜ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤੁ' ਸਬਦ ਆਖੋ + ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੯੬ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ-ਪਿਤਰ ਰਾਜ ਅਸਤੁ=[ਯਮ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਂਸੀ।

ਦੰਡੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਸਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੯੭ ॥

{ਦੰਡੀ=ਹੱਥ ਵਿਚ ਡੰਡਾ ਰਖਨ ਕਰਕੇ ਯਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਦੰਡੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤਰੇ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੯੭ ॥

ਜਮੁਨਾ ਭ੍ਰਾਤ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੨੯੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਮੁਨਾ ਭ੍ਰਾਤੁ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੯੮ ॥

ਸਭ ਜਮੁਨਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਭ੍ਰਾਤ ਅਸਤੁ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੨੯੯ ॥

ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ (ਪਹਲੇ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਭ੍ਰਾਤ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੨੯੯॥

ਪਿਤਰ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਏਸਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੩੦੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਪਿਤਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਸਸਤੁ ਕਹਿ ਦਿਓ)। ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥ ੩੦੦ ॥

ਸਭਦਾਸ-ਪਿਤਰ ਏਸਰ=[ਪਿਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਯਮ।

ਪਿਤਰ ਏਸਰ ਸਸਤੁ-[ਯਮ ਦਾ ਸਸਤੁ] ਫਾਹੀ।

ਸਭ ਪਿਤਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨਾਇਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮਹਿ ਜਾਣ ॥ ੩੦੧ ॥

ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ (ਪਹਲੇ) ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ (ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਨਾਇਕ' (ਤੇ ਸਸਤੁ) ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ (ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੦੧ ॥

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚ 'ਸਸਤੁ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਕਲ ਜਗਤ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਘਾਇਕ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨੁ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੩੦੨ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਜਗਤ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਘਾਇਕ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਚਤੁਰੇ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੦੨ ॥

ਰਿਪ ਖੰਡਨ ਦਲ ਦਾਹਨੀ ਸੱਤੁ ਤਾਪਨੀ ਸੋਇ ॥

ਸਕਲ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਭ ਜਾਤੇ ਬਚਯੋ ਨ ਕੋਇ ॥ ੩੦੩ ॥

'ਰਿਪ ਖੰਡਨ' 'ਦਲ ਦਾਹਨੀ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ ਤਾਪਨੀ', (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ ॥ ੩੦੩ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੩੦੪ ॥

ਪਹਲੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਸਭ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਣਗੇ), ਹੇ ਚਤੁਰ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੇ ॥ ੩੦੪ ॥

ਖਲ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਖੰਡਨ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੦੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਖਲ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਖੰਡਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਖਲ ਖੰਡਨ' ਮਮ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੁਜਾਨ ਚਤੁਰੇ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੦੫ ॥

ਦਲ ਦਾਹਨ ਰਿਪ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਸਤੁ ਤਾਪਨੀ ਸੋਇ ॥

ਕਾਲ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਜਾਤੇ ਰਹਿਤ ਨ ਕੋਇ ॥ ੩੦੬ ॥

'ਦਲ ਦਾਹਨ' ਰਿਪੁ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ, ਤੇ 'ਸਤੁ ਤਾਪਨੀ', ਉਸ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ (ਕੋਈ ਭੀ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੦੬ ॥

ਜਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮੀ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨੁ ॥

ਜ਼ਾਮੀ ਪਦ ਏ ਹੋਤ ਹੈ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਜਾਨੁ ॥ ੩੦੭ ॥

ਪਹਲੇ 'ਜ਼ਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਏਹ 'ਜ਼ਾਮੀ' ਪਦ ਹੈ ਜਾਏਗਾ, (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੈ ॥ ੩੦੭ ॥

ਪੱਛਮ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸਰ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੩੦੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਪੱਛਮ' ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਏਸਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਪੱਛਮ ਏਸਰ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੦੮ ॥

ਨੋਟ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ 'ਪਖੁੜਮਨੁ, ਵਰੁਣੀ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। 'ਵਰੁਣੀ' ਦੇ ਅਰਥ (੧) 'ਵਰਣ ਦੀ ਇਸਤੀ' ਤੇ (੨) "ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ [ਇਮਨੀ]" ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਰਥ ਵਰਣ ਦੀ ਇਸਤੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ।

(੨) ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਿਆਨੀ 'ਪੱਛਮ' ਦਾ ਭਾਵ ਕਢਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ 'ਵਰੁਣ' ਦਾ ਵਾਸਾ 'ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ' ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਪੱਛਮ ਏਸਰ' ਵਰਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪੱਛਮ ਏਸਰ=[ਵਰੁਣੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।

ਪੱਛਮ ਏਸਰ ਆਯੁਧ=[ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ] ਫਾਹੀ।

ਦਿਸਾ ਬਾਰੁਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੦੯ ॥

{ਦਿਸਾ ਬਾਰੁਣੀ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਪੱਛਮ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਵਾਰੁਣੀ ਦਿਸ਼ਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਵਾਰੁਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਤਰਾਂ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੩੦੯ ॥

[ਨੋਟ-ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ੩੦੮]

[ਠੱਗ ਦੇ ਨਾਮ]

ਪ੍ਰਿਥਮ ਠਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੧੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਠੱਗ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈ ॥ ੩੧੦ ॥

ਬਾਟਿ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਅਹੁ ਜਾਨ ॥ ੩੧੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਬਾਟਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਹਾ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, (ਬਾਟਿ ਹਾ=ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ) 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਟਿ ਹਾ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੧੧ ॥

ਮਗ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਛਿਦ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜੇ ਵਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੩੧੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਗ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਛਿਦ' ਪਦ ਆਖੇ, ('ਮਗ ਛਿਦ ਠੱਗ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ) 'ਮਗ ਛਿਦ ਅਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੧੨ ॥

ਮਾਰਗ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮਾਰ ਬਖਾਨਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੧੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਰਗ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਾਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ('ਮਾਰਗ ਮਾਰ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਸਸਤੁ' ਜੋੜੇ) 'ਮਾਰਗ ਮਾਰ ਸਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੧੩ ॥

ਪੰਥ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਕਰਖਣ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੩੧੪ ॥

{ਕਰਖਣ=ਖੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਪੰਥ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਕਰਖਣ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। ('ਪੰਥ ਕਰਖਣ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ) 'ਆਯੁਧ' ਮੁੜਕੇ ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਓ, 'ਪੰਥ ਕਰਖਣ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੩੧੪ ॥

ਬਾਟ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਹਾ ਅਸਤ੍ਰਾਂਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨਹੁ ਗੁਨਨ ਨਿਧਾਨ ॥ ੩੧੫ ॥

(ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੩੧੧ ਵਾਲਾ ਅਰਥ)

{ਅਸਤ੍ਰਾਂਤ=ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸਤੁ ॥}

ਰਾਹ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰੀਐ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ॥ ੩੧੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਹ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ('ਰਾਹ ਰਿਪੁ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ) 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਰਾਹ ਰਿਪੁ ਅਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੧੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਨ ਸਬਦੇ ਉਚਰਿ ਹਰਤਾ ਆਯੁਧ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨੁ ॥ ੩੧੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧਨ' ਸਬਦ ਨੂੰ ਉਚਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਤਾ' (ਆਖੇ, 'ਧਨ ਹਰਤਾ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਮਗਰੋਂ) 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਧਨ ਹਰਤਾ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੧੭ ॥

ਮਾਲ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰ ਕੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਇਹ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਯਾਵੰਤ ॥ ੩੧੮ ॥

{ਸਬਦੁਚਰ=ਸਬਦ+ਉਚਰ ॥ ਪ੍ਰਗਯਾਵੰਤ=ਬੁਧਿਮਾਨ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਲ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਕਾਲ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਮਾਲ ਕਾਲ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੇ) ਅੰਤ 'ਜਾਲ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ। ਇਹ 'ਮਾਲ ਕਾਲ ਜਾਲ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੩੧੮॥
ਨੋਟ-ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਠੱਗ 'ਮਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ', ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਮਾਲ ਕਾਲ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ 'ਜਾਲਕੀ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- 'ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਪਨੀ ਜੀਵਕਾ ਦਾ ਨਿਰਥਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ'।
(ਹਿੰਦੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ ੧੧੫੫)

ਉਸ 'ਜਾਲਕੀ' ਦਾ 'ਕੀ' ਪਦ ਲੋਪ ਕਰਕੇ 'ਜਾਲ' ਸਸਤ੍ਰ ਸਥਾਨੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਲ ਕਾਲ ਜਾਲ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਯਾ ਹਰਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੩੧੯ ॥

{ਮਾਯਾ ਹਰਨ=ਧਨ ਖੋਹਨ ਵਾਲਾ, ਠੱਗ}

(ਪਹਿਲੇ) 'ਮਾਯਾ ਹਰਨ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਾਯਾ ਹਰਨ ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੧੯ ॥

ਮਗਹਾ ਪਥਹਾ ਪੈਂਡਹਾ ਧਨਹਾ ਦ੍ਰਿਬਹਾ ਸੋਇ ॥

ਜਾਕੇ ਡਾਰਤ ਸੇ ਸੁਨੇ ਪਥਕ ਨ ਉਬਰਯੇ ਕੋਇ ॥ ੩੨੦ ॥

'ਮਗਹਾ', 'ਪਥਹਾ', 'ਪੈਂਡਹਾ', 'ਧਨਹਾ', 'ਦ੍ਰਿਬਹਾ' (ਇਹ ਸਭ ਠੱਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ) ਜਿਸਨੂੰ (ਠੱਗ) ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ) ਕੋਈ {ਪਥਕ} ਰਾਹੀਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩੨੦ ॥

ਪਦਾਰਥ-ਪਥਹਾ ਪਥਕ ਡਾਰਤ=[ਠੱਗ ਰਾਹੀਂ ਪੁਰ ਜੋ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ] ਫਾਹੀ।

ਪੈਂਡਹਾ ਪਥਕ ਡਾਰਤ=[ਰਾਹ ਮਾਰ (ਜੋ) ਰਾਹੀਂ ਪੁਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ] ਫਾਹੀ ॥

ਬਿਖੀਆ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੩੨੧ ॥

'ਬਿਖੀਆ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰੋ। 'ਬਿਖੀਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੨੧ ॥

ਨੋਟ-ਠੱਗ ਲੋਕ ਧਤੁਰਾ ਆਦਿਕ ਜ਼ੋਹਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਖੁਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਖੀਆ' ਤੇ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਖੀਆਯੁਧ' ਹੈ ॥ ੩੨੧ ॥

ਬਿਖ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਦਾਇਕ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ॥ ੩੨੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਖ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ 'ਦਾਇਕ' ਉਚਾਰੇ, ('ਬਿਖ ਦਾਇਕ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਬਿਖਦਾਇਕ ਅਸਤੁ' = ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੨੨ ॥

ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪਤਿ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨੀਅਹੁ ਪ੍ਰਗਯਾਵਾਨ ॥ ੩੨੩ ॥

{ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ=ਇਕ ਦਰਿਆਉਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ॥}

ਚੰਦ ਭਗਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਪਹਿਲੇ) ਲੈਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਆਖੇ। 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਪਤਿ' ਵਰੁਣ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਤ) 'ਅਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਪਤਿ ਅਸਤੁ = ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਵਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੨੩ ॥

ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਿਸੇਖ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਸੇਖ ॥ ੩੨੪ ॥

{ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ॥} (ਪਹਿਲੇ) 'ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੨੪ ॥

ਸਤਲੁਜ ਸਬਦ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵੰਤ ॥ ੩੨੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਤਲੁਜ' ਪਦ ਰਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਸਤਲੁਜ ਏਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲਵੋ ॥ ੩੨੫ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਪਾਸਾ ਨਾਮ ਲੈ ਏਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਖ ॥ ੩੨੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਪਾਸਾ' ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਏਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਬਿਪਾਸਾਏਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੨੬ ॥

ਰਾਵੀ ਸਾਵੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਯਾਵਾਨ ॥ ੩੨੭ ॥

{ਸਾਫੀ=[ਸਾਵੀ] ਸਫਣ ਵਾਲੀ, ਵਗਣ ਵਾਲੀ, ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ ਰਾਵੀ ਨਦੀ (ਦਾ ਨਾਮ) ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਰਾਵੀ ਸਾਫੀ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੨੭ ॥

ਸਾਵੀ ਈਸਾਵੀ ਸਭਨਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੩੨੮ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਸਾਵੀਸ' ਤੇ 'ਈਸਾਵੀ' (ਕਹਿਕੇ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) ਸਭੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਓ ॥ ੩੨੮ ॥

ਬਦਾਰਥ—ਸਾਵੀਸ=[ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ], ਵਰੁਣ।

ਈਸਾਵੀ=[ਈਸ-ਸਾਵੀ=ਨਦੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ], ਵਰੁਣ।

ਸਾਵੀਸਾਯੁਧ } [ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ] ਫਾਂਸੀ।
ਈਸਾਵੀ ਆਯੁਧ }

ਜਲ ਸਿੰਧੁ ਏਸ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੩੨੯ ॥

{ ਜਲਸਿੰਧੁ=ਅਟਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ }

ਜਲ-ਸਿੰਧੁ, (ਪਦ) ਕਹਿਕੇ, ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੇ।

'ਜਲਸਿੰਧੁ ਏਸਾਯੁਧ' = ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੨੯ ॥

ਬਿਹਬਿ ਆਦਿ ਸਬਦੇਚਰਿ ਕੈ ਏਸਰਾ ਸਤੁ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੩੦ ॥

{ ਬਿਹਬਿ=[ਵਿਤਸ੍ਰਾ] ਜੇਹਲਮ ਨਦੀ ॥ }

ਬਿਹਬਿ' ਪਦ ਪਹਲਾਂ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੁਧੀਮਾਨੋ!

ਬਿਹਬਿ ਏਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੩੦ ॥

ਸਿੰਧੁ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਸਭ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਯਾਵਾਨ ॥ ੩੩੧ ॥

{ ਸਿੰਧੁ=ਅਟਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਸਿੰਧੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ

'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਸਿੰਧੁ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧੀਮਾਨੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੩੧ ॥

ਨੀਲ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਏਸਰ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ॥ ੩੩੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਨੀਲ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਏਸਰ ਅਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਨੀਲ ਏਸਰ

ਅਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਭਲੇ ਗਿਆਨ ਵਾਨੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੩੨ ॥

ਨੋਟ—'ਨੀਲ' ਇਕ ਦਰਿਆਉ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਸਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(੨) ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 'ਸਤਲੁਜ ਤੇ ਬਿਆਸ' ਦੋਵੇਂ ਰਲਕੇ ਵਗਣ

ਵਾਲੇ ਦਰਿਆਉ (ਜੋ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਨ ਪੁਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਨੀਲੀ ਦਰਿਆਉ' ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਸਿਤ ਬਾਰ ਸਬਦਾਦਿ ਕਹਿ ਪਤਿ ਅਸਤਾਂਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੩੩੩ ॥

{ਅਸਿਤ ਬਾਰ=ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ, ਜਮੁਨਾ ॥}

'ਅਸਿਤ ਬਾਰ' ਪਦ ਪਹਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।

'ਅਸਿਤ ਬਾਰ ਪਤਿ ਅਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੩੩ ॥

ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੩੩੪ ॥

ਪਹਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਤੇ 'ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੩੪ ॥

ਨੋਟ—'ਕ੍ਰਿਸਨਾ' ਇਕ ਦੱਖਣ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾਡੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ੪੦੦ ਮੀਲ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ 'ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੰਗਾ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਭੀਮਰਾ ਏਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੩੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਭੀਮਰਾ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਭੀਮਰਾ ਏਸਰਾਸਤੁ' = ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੩੩੫ ॥

ਨੋਟ—'ਭੀਮਰਾ' ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾ' ਨਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। [ਵੇਖੋ, ਮਹਾ ਭਾਰਤ, ਬਨ ਪਰਫ, ਅਧਿਆ ੨੩੩]

ਤਪਤੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਜਨਿ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨ ॥ ੩੩੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਪਤੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਤਪਤੀ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸੱਜਨੋ! ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ ॥ ੩੩੬ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੫, ਅਧ: ੧੯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—'ਤਪਤੀ' ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਛਾਯਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜੇ ਸੰਬਰਣ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਏਹੋ ਨਦੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਗੀ, ਇਸਦੇ ਨਾਮ—ਤਪਨੀ, ਤਾਪਤੀ, ਸ਼ਿਆਮਾ, ਕਾਪਿਲਾ, ਸਨਕਾ, ਤਾਰਾ ਅਤੇ ਤਾਪੀ ਭੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਤਪੁਰਾ ਪਹਾੜ ਧਾਰਾ [ਗੋਨਾਨਾ ਕ੍ਰਿਰਿ] ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ੬੩੬ ਮੀਲ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਦੇ ਢੰਦੇ ਪੁਰ ਸੂਰਤ ਸ਼ੈਹਰ ਅਬਾਦ ਹੈ।

ਯਥਾ—'ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਤੀਰ ਤਹਿ ਬਹੈ। ਸੂਰਜ ਸੁਤਾ ਤਾਹਿ ਜਗ ਕਹੈ। (ਚਰਿਤ੍ ੧੧੧) ॥

ਬਾਰ ਰਾਜ ਸਮੁੰਦੇਸ ਭਨਿ ਸਰਿਤ ਸਰਿਧ ਪਤਿ ਭਾਖੁ ॥

ਆਯੁਧ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੁ ਨਾਮ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੩੩੭ ॥

(੧) ਬਾਰ ਰਾਜ। (੨) ਸਮੁੰਦਰ। (੩) ਸਰਿਤਏਸ ਤੇ (੪) ਸਰਿਧ (ਇਹ ਚਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਪਛਾਣਕੇ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੩੩੭ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ:-

ਬਾਰਦਾਰਥ— ਬਾਰ ਰਾਜ=[ਜਲ ਦਾ ਰਾਜ] ਸਮੁੰਦਰ।

ਸਰਿਤ ਏਸ=[ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ] ਸਮੁੰਦਰ।

ਸਰਿਧ=[ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਸਮੁੰਦਰ।

ਸਰਿਧ ਏਸ ਆਯੁਧ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ] ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਫਾਹੀ ॥

ਬਰੁਣ ਬੀਰਹਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੩੩੮ ॥

'ਬਰੁਣ' ਜਾਂ 'ਬੀਰਹਾ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਖ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੩੮ ॥

ਨਦੀ ਰਾਜ ਸਰਿਤੀਸ ਭਨਿ ਸਮੁੰਦ ਰਾਟ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥ ੩੩੯ ॥

(੧) 'ਨਦੀ ਰਾਜ'। (੨) 'ਸਰਿਤੀਸ' ਜਾਂ (੨) 'ਸਮੁੰਦ ਰਾਟ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਸਭ) ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਛੱਡੋ ॥ ੩੩੯ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵੰਤ ॥ ੩੪੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ 'ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੪੦ ॥

ਨੋਟ—ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਇਕ ਨਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ [ਤਿੱਬਤ] ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਸਾਮ, ਬੰਗਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾਡੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਲੋਹਿਤ' ਤੇ 'ਅਮੋਘਾਨੰਦਨ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਬ੍ਰਹਮ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੩੪੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਆਖੇ
'ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੩੪੧ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੪੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਏਹ ਭੀ
ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੩੪੨ ॥

ਨੋਟ—ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਹੀ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੁਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਤ' ਹਨ।

ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵਾਨ ॥ ੩੪੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਗਤ ਪਿਤਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਫੇਰ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ'
ਕਹਿ ਦਿਓ, ਏਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੪੩ ॥

ਯਦਵਾਰਥ—ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ=ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ। (ਇਕ ਨਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ)।

ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ=[ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸੁਮੀ [ਫਰੁਣ]ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ] ਫਾਹੀ।

ਘੱਘਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈ ਚੀਨੀਅਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵੰਤ ॥ ੩੪੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਘੱਘਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਘੱਘਰ'
'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੪੪ ॥

ਨੋਟ—'ਘੱਘਰ' ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਰਿਗ ਵੇਦ, ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਤੇ
ਮਨੂਸਿਮਤੀ ਵਿਚ 'ਦਿਸ਼ਦੁਤੀ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਮੌਰ (ਨਾਹਨ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ
ਨਿਕਲਕੇ, ਬਨੇਸਰ ਤੋਂ ੧੩ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ—ਅੰਬਾਲੇ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ
ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਫਗਦੀ ਹੋਈ, ਬੀਕਾ ਨੇਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਨੂਮਾਨ ਗੜ੍ਹ ਤਸੀਲ ਦੇ ਕੋਲ
ਜਾਕੇ ਟੇਤੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਗਤਿ
ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੂ ਸਿਮਤੀ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਰਤ ਦੀ ਹੱਦ ਪੁਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ!

ਆਦਿ ਸੁਰਸਤੀ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੪੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਰਸਤੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ। 'ਸੁਰਸਤੀ'
'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੪੫ ॥

ਨੋਟ—ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਸਤੀ ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਰਤ ਦੀ
ਹੱਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਰਯ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਵਸਦੇ ਸਨ, ਅਜ ਕਲ ਇਹ ਸਿਰ ਮੇਰ ਦੇ

ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਲੱਖ-ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ
ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਘੱਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਆਮੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੪੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਆਮੁ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ । 'ਆਮੁ ਈਸਰਾਸਤੁ'
ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੩੪੬ ॥

ਨੋਟ—'ਆਮੁ' ਇਕ ਬੁਖਾਰੇ ਦੇ ਦਰਿਆਉ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਈਰਾਨ ਤੇ ਤੂਰਾਨ ਦੇ
ਵਿਚਾਲੇ ਵਗਦਾ ਹੈ ।

ਸਮੁੰਦ ਗਾਮਨੀ ਜੇ ਨਦੀ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੪੭ ॥

ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੇਹੜੀਆਂ ਭੀ ਨਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਥਨ
ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਹੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੩੪੭ ॥

ਸਕਲ ਕਾਲ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੩੪੮ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਯਮ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । (ਉਹ ਸਾਰੇ)
ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੪੮ ॥

ਦੁਘਧ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੪੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਘਧ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੇ । ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ'
ਆਖ ਦੇਵੇ, (ਏਹ) 'ਦੁਘਧ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੪੯ ॥
ਜੈਸਾ ਕਿ—ਦੁਘਧ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤੁ=[ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਫਰਟ] ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ॥

ਪਾਨਧ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੇ ਅਨੰਤ ॥ ੩੫੦ ॥

{ਪਾਨਧ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਪਾਨਧ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦੇਵੇ ।
'ਪਾਨਧਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੫੦ ॥

ਸ੍ਰੋਨਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਭਾਖੇ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੩੫੧ ॥

{ਸੋਨਜ=ਲਹੁ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ॥ ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸੋਣਜ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ, (ਇਹ) 'ਸੋਣਜ ਨਿਧਿ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੫੧ ॥

ਛਿਤਜਜ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਪੁਗਯਾਵੰਤ ॥ ੩੫੨ ॥

{ਛਿਤਜਜ=[ਖਯੋਤਜ] ਇਸਤੀ ਦੇ ਰਜ ਜੇਸਾ, ਲਹੁ ਰੰਗਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਛਿਤਜਜ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ (ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਧਿ ਤੇ) 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਬੁਧਿਮਾਨੇ ! ਇਹ 'ਛਿਤਜਜ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੈ ॥ ੩੫੨ ॥

ਨੈਟ-ਛੱਤ' ਨਾਮ ਜਖਮ ਦਾ ਤੇ ਜਖਮ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲਹੁ ਦਾ ਭੀ 'ਛਿਤਜ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ 'ਜ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਜੇਸਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸਤਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਜ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜੀਐ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੩੫੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਇਸਤਿਨ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਜ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ) 'ਇਸਤਿਨ ਰਜ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੫੩ ॥

ਨਾਰਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੩੫੪ ॥

{ਨਾਰਿਜ=ਨਾਰੀ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਲਹੁ ॥ ਨਾਰਿਜ ਨਿਧਿ=ਲਹੁ ਰੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਰਿਜ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਧਿ ਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨਾਰਿਜ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੫੪ ॥

ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੫੫ ॥

{ ਚੰਚਲਾਨ=ਇਸਤੀਆਂ ॥ ਜਾ=[ਜ=ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ+ਅ=ਪੁਤੇ, ਵਰਗਾ] ਰਿਤੁ, ਲਹੁ ਵਰਗਾ ॥ ਚੰਚਲਾਨਜਾ=ਲਹੁ ਰੰਗਾ ॥

(ਪਹਿਲੇ) ਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਆਖਦੇਈਏ, (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੫੫ ॥

ਆਦਿ ਨਾਮ ਨਾਰੀਨ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੫੬ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਧ' ਅਤੇ 'ਈਸਰ
ਅਸਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨਰੀਨਜਾਨਿਧ ਈਸਰਾ ਸਤ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥੩੫੬॥

ਬਨਿਤਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੫੭ ॥

{ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤੀ ॥ ਬਨਿਤਾ ਜਾ-ਰਿਤੁ, ਲਹੁ ਰੰਗਾ ॥ ਨਿਧਹਿ=ਸਮੁੰਦਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬਨਿਤਾ' ਪਦ ਫਿਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧ' ਅਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ।

'ਬਨਿਤਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੫੭ ॥

ਇਸਤਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਫਾਂਸਿ ਕੇ ਜਾਨੀਅਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੫੮ ॥

{ਇਸਤਿਜ=ਰਿਤੁ, ਲਹੁ। (੨) ਇਸਤਿਜ ਨਿਧ=ਲਹੁ ਰੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਇਸਤਿਜ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ

'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਹੇ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਸ਼ੋ! (ਏਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੩੫੮ ॥

ਬਦਲਾਵ—ਇਸਤਿਜ ਨਿਧ ਈਸ=[ਲਹੁ ਰੰਗੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸਾਮੀ] ਵਰਣ।

ਇਸਤਿਜ ਨਿਧ ਈਸ ਈਸਾਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤੁ=ਫਾਂਸੀ]।

ਬਨਿਤਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਨਿਤਾ' ਤੇ 'ਜਾ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਨਿਧ' ਕਹਿਕੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ

'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, 'ਬਨਿਤਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ॥ ੩੫੯ ॥

ਅੰਜਨਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਉਚਾਰੁ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੩੬੦ ॥

{ਅੰਜਨਾਨ=ਅੰਜਨ ਆਦਿ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ॥}

(ਪਹਿਲੇ) 'ਅੰਜਨਾਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਿਧ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ,

ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਆਖੋ। 'ਅੰਜਨਾਨ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੬੦ ॥

ਬਾਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਓ ਜਾਨ ॥ ੩੬੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਲਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, (ਫੇਰ) 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧ' ਆਖੋ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਈਸਾਯੁਧ'

ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਲਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੬੧ ॥

ਅੰਜਨੀਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੬੨ ॥
 ਨੋਟ--ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੩੬੦ ਦਾ ਅਰਥ, ਕੇਵਲ ਅੰਜਨਾਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਅੰਜਨੀਨ' ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਬਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੬੩ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਅਬਲਾ' ਕਹਿਕੇ, (ਫੇਰ 'ਜਾਂ ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਈਸ' ਆਖੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਅਬਲਾ ਜਾਂ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ॥ ੩੬੩ ॥

ਨਰਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੬੪ ॥

{ ਨਰਜਾ=ਮਨੁਖ ਕੰਨਡਾ, ਮਨੁਖ ਇਸਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਨਰਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਂ ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, 'ਨਰਜਾ ਜਾਂ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੬੪ ॥

ਨਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨੁਨੀ ਸੁਰੀ ਭਾਖਿ ਜਾ ਭਾਖਿ ॥

ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨੁ ਚਿਤ ਰਾਖਿ ॥ ੩੬੫ ॥

{ ਨਰੀ=ਨਰ ਇਸਤੀ ॥ ਆਸੁਰੀ=ਦੈਂਤ ਇਸਤੀ ॥
 ਕਿੰਨੁਨੀ=ਕਿੰਨਰ ਇਸਤੀ ॥ ਸੁਰ =ਦੇਵ ਇਸਤੀ ॥ }

(ਪਹਿਲੇ) (੧) 'ਨਰੀ', (੨) ਆਸੁਰੀ, (੩) 'ਕਿੰਨੁਨੀ' ਜਾਂ 'ਸੁਰੀ' ਕਹਿਕੇ (ਮਗਰੋਂ) 'ਜਾਂ ਆਖੇ, (ਫੇਰ) 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੩੬੫ ॥

ਸਥਵਾਰਥ--ਕਿੰਨੁਨੀ ਜਾਂ ਨਿਧਿ=ਕਿੰਨਰ ਇਸਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਲਹੂ, ਉਸ ਹੰਗਾ]ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਤੀ [ਵਰਣ] ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਂਸੀ।

ਫਨਿਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੀਅਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੬੬ ॥

{ ਫਨਿਜਾ=ਨਾਗ ਇਸਤੀ ॥ }

(ਪਹਿਲੇ) 'ਫਨਿਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਜਾਂ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਨਿਧਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ)

'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਆਖੇ, 'ਫਨਿਜਾ ਜਾਂ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੬੬ ॥

ਅਬਲਾ ਬਾਲਾ ਮਾਨਜਾ ਤਿਯੁ ਜਾ ਨਿਧਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੀਅਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੬੭ ॥

(੧) ਅਬਲਾ, (੨) ਬਾਲਾ ਤੇ (੩) ਮਾਨਜਾ (ਇਹ) ਇਸਤੀ (ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ)

ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ) 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਹੇ ਸੁਜਾਨ ! (ਓਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੩੬੭ ॥

ਸਮੁਦ ਗਾਮਨੀ ਜੇ ਨਦੀ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸ ਏਸ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੬੮ ॥

ਜੇ ਸਮੁਦਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ (ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ) ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਈਸ ਏਸ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦੇਈਏ, (ਓਹੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੩੬੮ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ-ਰਾਵੀ ਈਸ ਏਸਾਸਤ੍ਰ=ਰਾਵੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਸਮੁਦਰ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ-ਵਰੁਣ, (ਉਸਦਾ) ਅਸਤ੍ਰ-ਫਾਹੀ ॥

ਪੈ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਸਕਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੬੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਪੈ' (ਤੇ 'ਨਿਧਿ') ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ। 'ਪਯਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੩੬੯ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ-ਪੈਨਿਧਿ ਈਸਾਸਤ੍ਰ=[ਖੀਰ ਸਮੁਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ=ਵਰੁਣ, (ਉਸਦਾ ਅਸਤ੍ਰ)] ਫਾਹੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਭਾਖਿ ਤੜਾਗ ਪਦ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖੁ ॥ ੩੭੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤੜਾਗ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਓਹ) 'ਤੜਾਗ ਈਸਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੩੭੦ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਤੜਾਗਈਸਾਸਤ੍ਰ-[ਤਲਾਉ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਵਰੁਣ, (ਉਸਦਾ) ਅਸਤ੍ਰ] ਫਾਹੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਰੋਵਰ ਸਬਦ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੭੧ ॥

ਨੋਟ-ਅੰਕ ੩੭੦ ਦਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੇਵਲ 'ਤੜਾਗ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਰੋਵਰ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜਲਧਰ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖ ॥ ੩੭੨ ॥

{ਜਲਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਉ ॥} ਨੋਟ-੩੭੦ ਅੰਕ ਦਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਮਘਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੩੭੩ ॥

{ ਮਘਜਾ=ਮੇਘ [ਬੱਦਲ] ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਪਾਣੀ ॥ ਮਘਜਾ ਧਰ= }
 { ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤਲਾਉ ॥ ਨੋਟ—੩੧੦ ਦਾ ਹੀ ਅਰਥ ਵੇਖੋ । }

ਆਦਿ ਬਾਰ ਧਰ ਉਚਰਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੧੪ ॥

{ ਬਾਰ ਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਉ ॥ ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅਰਥ ਅੰਕ ੩੧੦ }

ਘਨਜ ਧਰਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੧੫ ॥

{ ਘਨਜ=ਬੱਦਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਪਾਣੀ ॥ ਘਨਜ ਧਰਨ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਉ ॥ }
 ਪਹਲੇ 'ਘਨਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰ ਅਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ
 'ਘਨਜ ਧਰ ਈਸਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੧੫ ॥

ਮਘਜਾ ਧਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੧੬ ॥

(ਨੋਟ—ਅੰਕ ੩੧੩ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਖੋ ।)

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਆਦਿ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ ॥ ੩੧੭ ॥

{ ਅੰਬਦਜਾ=ਪਾਣੀ ॥ ਅੰਬਦਜਾਧਰ=ਤਲਾਉ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾਧਰ' ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਭੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ
 ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੩੧੭ ॥ ਨੋਟ—੩੧੮ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ।

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਅਹੁ ਜਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੩੧੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ । ਏਹ ਭੀ ਫਾਂਸੀ
 ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤਰੋਂ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੧੮ ॥ ਦੇਸਾ ਕਿ:-

ਈਸਰਾਸਤੁ—ਅੰਬ=ਪਾਣੀ ।

ਅੰਬਦ=[ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਬੱਦਲ ।

ਅੰਬਦਜਾ=[ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਨ ਵਾਲਾ] ਪਾਣੀ ।

ਅੰਬਦਜਾਧਰ=[ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਤਲਾਉ ।

ਅੰਬਦਜਾਧਰਈਸ [ਤਲਾਉ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ।

ਅੰਬਦਜਾਧਰਈਸਾਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਂਸੀ ।

ਬਾਰਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਅਸਤੁ ਉਚਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੩੭੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਬਾਰਦ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਮਗਰੋਂ)

'ਅਸਤੁ' ਉਚਾਰੇ, ਇਸਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੩੭੯ ॥

ਜੇਸਾ ਕਿ - ਬਾਰਦਜਾ ਨਿਧਿ ਈਸਾਸਤੁ = ਬਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਪਾਣੀ, (ਉਸਦਾ) ਨਿਧਿ-ਸਮੁੰਦ੍ਰ,
(ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ-ਵਰੁਣ, (ਉਸਦਾ) ਅਸਤੁ-ਫਾਂਸੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰਿ ਪਦ ਨੀਰ ਧਰ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੮੦ ॥

{ਨੀਰ ਧਰ = ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਉ ॥}

'ਨੀਰਧਰ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ
ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੩੮੦ ॥

ਰਿਦ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੩੮੧ ॥

{ਰਿਦ = ਹੁਦ, ਤਲਾਉ ॥} ਪਹਲੇ 'ਰਿਦ' ਫਿਰ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ

'ਰਿਦ ਈਸਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਜਾਨ ਲਵੋ ॥ ੩੮੧ ॥

ਹਰ ਧਰ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੮੨ ॥

{ਹਰ = ਜਲ ॥ ਹਰ ਧਰ = ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਤਲਾਉ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਹਰਧਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਆਖੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਅੰਤ
ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੩੮੨ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ-

'ਹਰ ਧਰ ਈਸਰਾਸਤੁ' = ਫਾਂਸੀ। (ਨੋਟ-੩੭੮ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ)

ਜਲਜ ਤਾਣਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚੀਨੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੩੮੩ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਜਲਜ ਤਾਣਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ
ਜਾਵੇ। 'ਜਲਜ ਤਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੮੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਜਲਜ = [ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ] ਕਮਲ।

ਜਲਜ ਤਾਣਿ = [ਕਮਲ ਦੀ ਰਖੜਾ ਕਥਨ ਵਾਲਾ] ਤਲਾਉ।

ਜਲਜ ਤਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤੁ = [ਤਲਾਉ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਵਰੁਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਅਸਤੁ] - ਫਾਂਸੀ।

ਹਰ ਧ੍ਰੁਦ ਜਲ ਧ੍ਰੁਦ ਬਾਰ ਧ੍ਰੁਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੩੮੪ ॥

(ਪਹਲੇ) (੧) 'ਹਰਧ੍ਰੁਦ' (੨) 'ਜਲਧ੍ਰੁਦ' (ਜਾਂ) (੩) 'ਬਾਰਧ੍ਰੁਦ' (ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ) 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਉਹ ਸਭ) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੩੮੪॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਹਰ ਧ੍ਰੁਦ=[ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬੱਦਲ।
 ਜਲਧ੍ਰੁਦ=[ਬੱਦਲ (ਜੋ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ] ਪਾਣੀ।
 ਬਾਰਧ੍ਰੁਦ ਨਿਧਿ=[ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਧਿ] ਸਮੁੰਦਰ।
 ਹਰਧ੍ਰੁਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।
 ਜਲਧ੍ਰੁਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ।

ਨੋਟ—ਹਰ, ਜਲ ਤੇ ਬਾਰ ਇਹ ਤਿੰਨੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਸ ਸਬਦਾਰਥ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਹੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨੀਰਧਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੮੫ ॥

{ਨੀਰਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ ॥} ਪਹਲੇ 'ਨੀਰਧਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨੀਰਧਿ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੮੫ ॥

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ ਉਚਾਰਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨੁਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ ॥ ੩੮੬ ॥

ਪਹਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। "ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤੁ" ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾ ਨਾਮ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ), ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੩੮੬॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਅੰਬਦਜਾ={ਅੰਭੁ} ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ (ਉਸਤੋਂ) ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਪਾਣੀ।
 ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ—ਤਲਾਉ ਦਾ ਨਿਧਿ,—ਸਮੁੰਦਰ।
 ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤੁ=ਸਮੁੰਦ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ-ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤੁ,—ਫਾਹੀ।

ਧਾਰਾਧਰਜ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਏਸ ਬਖਾਨ ॥

ਸਸਤੁ ਉਚਾਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੩੮੭ ॥

(ਪਹਲੇ) 'ਧਾਰਾਧਰਜ' (ਪਦ) ਉਚਾਰਕੇ, (ਫੇਰ) 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ' ਤੇ 'ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਸਸਤੁ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਧਾਰਾਧਰਜ ਨਿਧਿਪਤਿ ਸਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੮੭ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਧਾਰਾਧਰ=[ਧਾਰਾ=ਬਰਖਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬੱਦਲ।
 ਧਾਰਾ ਧਰਜ=[ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ] ਜਲ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ=[ਜਲ ਦੀ ਨਿਧੀ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ ਪਤਿ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਰਣ ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤੁ=[ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਦ ਈਸ ਕਹਿ ਅਸਤੁ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੩੮੮ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਧਾਰਾਧਰ ਧੁਦ ਈਸ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ (ਕਹਿ) ਦਿਤਾ (ਜਾਏ) ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੮੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਦ ਈਸ ਅਸਤੁ=ਬੱਦਲ ਦਾ {ਦ} ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ, (ਉਸਨੂੰ) {ਧੁ} ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਸਮੁੰਦਰ, (ਉਸਦੇ) ਸ਼ਾਮੀ [ਵਰਣ] ਦਾ ਅਸਤੁ-ਫਾਹੀ ॥

ਪੈ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਅਸਤੁ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੩੮੯ ॥

ਨੋਟ-ਅੰਕ ੩੮੯ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਖੋ, ਉਥੇ 'ਦੁਗਧ' ਤੇ ਇਥੇ 'ਪੈ' ਦੇਵੇਂ ਦੁਧ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

ਸਕਲ ਦੁਘਦ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਅਸਤੁ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੯੦ ॥

ਦੁਧ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਧਿ' 'ਈਸ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਉਹੋ ਹੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੩੯੦ ॥

ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰਨ ਕੇ ਸਭੇ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ॥

ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ ਕਹਿ ਸਭ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੩੯੧ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ 'ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ' (ਆਦਿਕ) ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥ ੩੯੧ ॥

ਸਕਲ ਬਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਅਸਤੁ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੯੨ ॥

(ਪਹਿਲੇ) ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਈਸ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, (ਉਹ ਸਾਰੇ) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੯੨ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਲੈ ਧੁਰਿ ਕੇ ਧਰ ਨਿਧਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥

ਅਸਤੁ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੩੯੩ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਧੁਰਿ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਮਗਰੋਂ) 'ਅਸਤੁ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਸਭ) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੩੯੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਧੁਰਿ ਧਰ ਨਿਧਿ=ਧੁਰੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ, (ਉਸਦੀ) ਨਿਧਿ—ਸਮੁੰਦਰ ।

ਈਸ ਅਸਤੁ=(ਉਸਦੇ) ਸ਼ਾਮੀ [ਵਰੁਣ] ਦਾ ਅਸਤੁ—ਫਾਂਸੀ ।

ਨੋਟ—ਨੌ ਹਿਸੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿਸਾ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਿਧਿ' ਭੀ ਪਾਣੀ ਹੈ।

ਬਾਰਦ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ ॥੩੯੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਿਦ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ) ਬਹੁਤੇ ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੩੯੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਵਾਰਿਦ ਅਰਿ=[ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਜਲ ।

(ਕਿਉਂਕਿ ਜਲ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ) ।

ਵਾਰਿਦ ਅਰਿ ਨਿਧਿ=[ਜਲ ਦੀ ਨਿਧਿ] ਸਮੁੰਦਰ । (ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ ੩੯੪ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਾਂਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਨਿਧਿ ਏਸਾਸਤੁ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਜਾਨ ॥੩੯੫॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਿ-ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਾਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੯੫ ॥

ਨੋਟ—ਅਣਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਿ ਅੰਤਕ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਤੇਤਾਂਤਕ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਛਾਪੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਮੱਖੀ ਪੁਰ ਮੱਖੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਿ=ਧਰਤੀ ।

ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਾਂਤਕ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਜਲ ।

ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਾਂਤਕ ਨਿਧਿ=[ਜਲ ਦਾ ਨਿਧਿ] ਸਮੁੰਦਰ ।

ਤ੍ਰਾਤ੍ਰਿ ਅੰਤਕ ਨਿਧਿ ਏਸਾਸਤੁ=[ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਵਰੁਣ] ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਂਸੀ ।

ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥੩੯੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। "ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤੁ" ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੩੯੬ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ—ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤੁ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਰਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਲ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—

ਵਰੁਣ । (ਉਸਦਾ) ਅਸਤੁ—ਫਾਂਸੀ ।

ਮਤਸ ਤ੍ਰਾਣਿ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਉਚਰਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥੩੯੭॥

ਮੈਨ ਕੇਤ ਕਹਿ ਤ੍ਰਾਣਿ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੩੯੯ ॥

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚ 'ਮਤਸ' ਤੇ 'ਮੈਨਕੋਤ' ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਅੰਕ ੩੯੯ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਸਕਲ ਨਾਮ ਲੈ ਨੀਰ ਕੇ ਜਾ ਕਹਿ ਤ੍ਰਾਣਿ ਬਖਾਨ ॥

ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੩੯੯ ॥

(ਪਹਿਲੇ) ਜਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ) 'ਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਤ੍ਰਾਣਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਫੇਰ) 'ਈਸਰਾ' ਤੇ 'ਅਸਤੁ' ਉਚਾਰੋ, (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੩੯੯ ॥

ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੦੦ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣਿ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, (ਮਗਰੋਂ) 'ਈਸਰਾਸਤੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੦੦ ॥

ਬਾਰਿਜ—ਬਾਰਿਜ=ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਮੱਛ। (ਜਾਂ) ਕਮਲ।

ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣਿ=[ਮੱਛ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ]—ਸਮੁੰਦਰ (ਜਾਂ) ਤਲਾਉ।

ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤੁ=[ਸਮੁੰਦਰ (ਜਾਂ ਤਲਾਉ) ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਵਰਣ] ਦਾ ਅਸਤੁ]-ਫਾਂਸੀ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੪੦੧ ॥

ਨੀਰਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੪੦੨ ॥

ਨੋਟ—'ਬਾਰਿਜ' 'ਜਲਜ' ਤੇ 'ਨੀਰਜ', ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਪਦ ਇਕੋ ਅਰਥ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅੰਕ ੪੦੦ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਵੇਖੋ, ਦੂਜਾ—ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ 'ਕਮਲ' ਦੇ ਨਾਮ ਭੀ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ 'ਕਮਲ' ਪਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਮਲ ਤ੍ਰਾਣਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤੁ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੦੩ ॥

{ਕਮਲ ਤ੍ਰਾਣਿ=ਕਮਲ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜਲ ॥} (ਨੋਟ—ਅੰਕ ੪੦੦ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ)

ਰਿਪੁ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੦੪ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੦੪ ॥

ਸਤੁ ਆਦਿ ਸਬਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੪੦੫ ॥

(ਨੋਟ— 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਸਤੁ' ਇਕੋ ਅਰਥ ਦੇ ਸੁਚਕ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਪਰਲਾ ਅਰਥ ਜਾਣੋ।)

ਆਦਿ ਖਲ ਸਬਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੦੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਖਲ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਖਲ ਅੰਤਕ' ਵਾਂਗੀ ਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੦੬ ॥

ਦੁਸਟ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕਹਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖ ॥ ੪੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸਟ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਨਾਮ ਵਾਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੪੦੭ ॥

ਤਨ ਰਿਪੁ ਪਿਖਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੦੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਨ ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਤਨ ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ' ਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੪੦੮ ॥

ਅਸੁ ਅਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕਹਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੪੦੯ ॥

{ਅਸੁ=ਪ੍ਰਾਣ ॥ ਅਸੁ ਅਰਿ=ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸੂਰਮਾ।}
ਪਹਿਲੇ 'ਅਸੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਅਸੁ ਅਰਿ ਅੰਤਕ' ਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੦੯ ॥

ਦਲਹਾ ਪਿਖਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੈ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੪੧੦ ॥

{ਦਲ=ਫੈਜ ॥ ਹਾ=ਨਾਸ ਕਰਨਾ ॥ ਦਲਹਾ=ਫੈਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਮਾ ॥}
ਪਹਿਲੇ 'ਦਲਹਾ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦੇਹੁ। 'ਦਲਹਾ ਅੰਤਕ' ਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੧੦ ॥

ਨੋਟ—ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੁੱਠ ਭੇੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਪਾਂਸਯੁਧ' ਭੀ ਹੋਕਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਵਾਹੀਆਂ ਸੁੱਟਕੇ {ਦਲਹਾ} ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਦਲਹਾ ਅੰਤਕ' ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ॥

ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੧੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੧੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ—੨੪੩ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਚਾਕ, ੭੨੯ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੨੧੫ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਇਨੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ 'ਫੌਜ ਮਾਤ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੁੰਕਿ ਸੂਰਮਾ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਯੋਧੇ' ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ' [ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅੰਤਜਾਂਤਕਹਿ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੪੧੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੪੧੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾ ਭਾਰਤਾਨੁਸਾਰ—੧੬੨ ਹਾਥੀ, ੧੬੨ ਚਾਕ, ੪੮੬ ਘੋੜੇ, ਅਤੇ ੮੧੦ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਇਤਨੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਮ ਧੁਜਨੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਫੌਜ ਮਾਤ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਧੁਜਨੀ ਤੇ 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੧੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਹਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਆਖੋ। 'ਬਾਹਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਮਾਨੇ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੪੧੩ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾ ਭਾਰਤਾਨੁਸਾਰ ੮੧ ਚਾਕ, ੮੧ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਘੋੜੇ ਸਵਾਰ, ਅਤੇ ੪੦੫ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਇਤਨੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਹਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸੈਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਾਹਨੀ' ਅਤੇ 'ਬਾਹਨੀ ਰਿਪੁ' ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਹਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥ ੪੧੪ ॥

ਸੈਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੪੧੫ ॥

ਹਯਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੧੬ ॥

ਗੈਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਰੰਤਕ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੪੧੭ ॥

ਪਤਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੪੧੮ ॥

{ ਬਾਹਿਨਿ=ਸਾਰੀ ਵਾਲੀ ਫੈਜ ॥ ਹਯਨੀ=ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੈਜ ॥ ਗੈਨੀ=ਹਾਥੀ ਚੜੀ ਫੈਜ ॥ ਪਤਿਨੀ=ਪੈਦਲ ਫੈਜ ॥ ਅੰਤਰੰਤਕ ਅਰਿ=ਮਗਰੋਂ ਅੰਤਕ ਅਰਿ ॥ ਨੈਟ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ ੪੧੩ ਅੰਕ ॥ }

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—(੧) ਬਾਹਿਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਫੈਜ ਦਾ ਵੈਰੀ—ਸੂਰਮਾ, (ਉਸਦਾ) ਵੈਰੀ—ਫਾਹੀ ।

(੨) ਸੈਨਾ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਾ, (ਉਸਦਾ) ਵੈਰੀ ਫਾਹੀ ।

(੩) ਹਯਨੀ ਅੰਤਕ=[ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੈਜ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

(੪) ਗੈਨੀ ਅੰਤਕ ਅਰਿ=[ਹਾਥੀ ਚੜੀ ਫੈਜ ਨਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

(੫) ਪਤਿਨੀ ਅਰਿ=[ਪੈਦਲ ਫੈਜ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

ਰਥਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੧੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਥਨੀ' ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਸੀ ਦਾ ਹੈ ॥ ੪੧੯ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ—

ਰਥਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਫੈਜ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

ਨਿਪਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਿਅਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੨੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਪਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ । (ਇਹ) ਨਾਮ ਫਾਸੀ ਦਾ ਹੈ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦੇਵੇ ॥ ੪੨੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਨਿਪਣੀ=[ਨਿਪੁ+ਅਣੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੈਜ ।

ਨਿਪਣੀ ਰਿਪੁ=[ਫੈਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਯੋਧਾ ।

ਨਿਪਣੀ ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ=[ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਖਪੋਣ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ।

ਭਟਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਪ੍ਰਗੜਾਵਾਨ ॥ ੪੨੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭਟਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਨਾਮ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੨੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਭਟਨੀ=[ਭਟ+ਅਣੀ] ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ। (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੨੦ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਆਦਿ ਬੀਰਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿ ਵਾਨ ॥੪੨੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬੀਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੨੨ ॥ (ਨੋਟ ਵੇਖੋ ੪੨੦ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਸੱਤੁਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰੇਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੪੨੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੱਤੁਣਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੨੩ ॥ [ਵੇਖੋ ੪੨੦ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਜੁੱਧਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪੁਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੨੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜੁੱਧਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਜੁੱਧਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੨੪ ॥ [ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੨੦ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਰਿਪੁਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਖਿਪ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੪੨੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖਿਪ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੨੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਰਿਪੁਣੀ ਰਿਪੁ=[ਰਿਪ+ਅਣੀ=ਦੁਸਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਵੇਰ] ਯੋਧਾ।

ਰਿਪੁਣੀ ਰਿਪੁ ਖਿਪ=[ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਖਪਾਉਣ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ।

ਅਰਿਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥੪੨੬॥

{ਅਰਿਣੀ=[ਅਰਿ+ਅਣੀ] ਵੇਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਅਰਿਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੨੬ ॥

(ਵੇਖੋ ੪੨੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਰਾਜਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵਾਨ ॥ ੪੨੭ ॥

{ਰਾ...
ਕਥਨ ਕਰੇ।
ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਰਾ...
ਆ...
ਨਾ...
ਪਹ...
ਹੋ ਜਾਏਗਾ...
ਭੁ...
ਨ...
ਪਹ...
ਨਾਮ ਬਣ...
ਰਿ...
ਨ...
ਪਹ...
ਹੋ ਜਾਏਗਾ...
ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਨਿ...
ਨਿ...
ਨਿ...
ਨਿ...
ਰ...
ਨ...
ਪਹਲੇ 'ਰਾਜਨਿ...
ਏ...
ਨ...
ਪਹਲੇ...
ਨਾਮ ਹੋ ਜਾ...
ਪ੍ਰਿ...
ਨਾਮ

{ਰਾਜਨਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ} ਪਹਲੇ 'ਰਾਜਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੨੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਾਜਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦਾ ਵੇਰਾ=ਸੂਰਮਾ, (ਉਸਨੂੰ) [ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ।

ਆਦਿ ਈਸਰਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੨੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਈਸਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੨੮ ॥

ਭੂਪਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥ ੪੨੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਭੂਪਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੨੯ ॥

ਨਿਪਜਨ ਏਸਣਿ ਆਦਿ ਕਹੁ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੩੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਨਿਪਜਨ ਏਸਣਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੪੩੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਨਿਪਜਨ=ਪਰਜਾ ॥

ਨਿਪਜਨ ਏਸਰ=ਰਾਜਾ ॥

ਨਿਪਜਨ ਏਸਣਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ॥

ਨਿਪਜਨ ਏਸਣਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦਾ ਵੇਰੀ [ਸੂਰਮਾ] (ਉਸਦਾ) ਵੇਰੀ—ਫਾਹੀ।

ਰਾਜਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥ ੪੩੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਰਾਜਨਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੧ ॥

ਏਸਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੩੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਏਸਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਉਚਾਰੇ, 'ਏਸਨਿ ਅੰਤਕ'—ਫਾਹੀ ਦਾ

ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਰੇਸਣਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੩੩ ॥

ਪਹਲੇ 'ਨਰੋਸਣਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੈ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੩ ॥

ਆਦਿ ਰਾਵਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੩੪ ॥

ਪਹਲੇ 'ਰਾਵਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਾਵਨੀ=[ਰਾਵ+ਅਨੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਰਾਵਨੀ ਰਿਪੁ=ਫੌਜ ਦਾ ਵੇਰੀ ਯੋਧਾ।

ਰਾਵਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ।

ਰਾਇਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੩੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਰਾਇਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੫ ॥

ਈਸਰਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ ॥ ੪੩੬ ॥

ਪਹਲੇ 'ਈਸਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੬ ॥

ਧੁਜਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥ ੪੩੭ ॥

ਪਹਲੇ 'ਧੁਜਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੭ ॥

ਦੈਤਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੩੮ ॥

{ਦੈਤਨਿ=[ਦੈਤ+ਅਨੀਕਨੀ] ਦੈਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ}

ਪਹਲੇ 'ਦੈਤਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੈ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੮ ॥

ਰਦਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ ॥ ੪੩੯ ॥

{ਰਦਨੀ=[ਰਦ+ਅਨੀਕਨੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। (ਬਿਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ

ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੩੯ ॥

ਨੋਟ-ਅ
ਆਦਿਰ ਨਾਮ
ਪਦ ਪਹਲਾਂ ਉ
ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹ
ਪਿ
ਨਾ
ਪਹਲੇ
ਨਾਮ ਬਣ ਜਾ
ਦਿ
ਨਾ
ਪਹਲੇ
ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦ
ਨੋਟ-ਅ
ਹੈ, ਜੋ ਫਾਹੀ ਵਿ
ਵਾਲੀ ਫੌਜ,
ਦੁਰਦ
ਨਾਮ
{ਦੁਰਦ
ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ।
ਸਾ
ਨਾ
{ਸਾ
ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਿ
ਮਾਤੰਗ
ਨਾਮ
{ਮਾਤੰ
ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ

ਨੋਟ ਅੰਕ ੪੧੪ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੪੩੮ ਤਕ ਜਿਨੇ ਝਾਹਨਿ, ਈਸਰਣੀ, ਦੈਤਨਿ, ਧੁਜਨੀ
ਆਦਿਰ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ, ਸਭ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਅੱਗੇ ਅੰਕ ੪੩੯ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਜਿਨੇ
ਪਦ ਪਹਲਾਂ ਉਚਾਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ, ਭਾਵ ਵਿਚ ਸਭ
ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਲਈ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੨੦ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਪਦ ਬਾਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੪੦ ॥

{ ਬਾਰਣੀ=[ਬਾਰਣ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਬਾਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ
ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੦ ॥

ਦ੍ਰਿਪਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਏ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਹਜਾਰ ॥ ੪੪੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ ਰਿਪੁ
ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੧ ॥

ਨੋਟ—ਅਨਜਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਦੱਯਧਨਿ' ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ
ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਸੁਧ ਪਾਠ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' {ਦ੍ਰਿਪ+ਅਨੀ} ਹਾਥੀਆਂ
ਵਾਲੀ ਫੌਜ, ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਦੁਰਦਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੪੪੨ ॥

{ ਦੁਰਦਨਿ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਦੁਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ
ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਏਹ) ਨਾਮ ਭੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੨ ॥

ਸਾਵਜਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੪੩ ॥

{ ਸਾਵਜਨੀ=ਗਜ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਸਾਵਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ'
ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੩ ॥

ਮਾਤੰਗਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ ॥ ੪੪੪ ॥

{ ਮਾਤੰਗਨਿ=ਗਜ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤੰਗਨਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ
ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਤੁਰੰਗਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੇਹੁ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੪੪੫ ॥

{ਤੁਰੰਗਨੀ=ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤੁਰੰਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਚਤੁਰੇ ! (ਇਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੌਥੇ ਰਬੇ ॥ ੪੪੫ ॥

ਹਸਤਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨੁ ॥ ੪੪੬ ॥

{ਹਸਤਨਿ=ਹਾਥੀ ਸ਼ਾਹ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਹਸਤਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰਿ ਪਦ ਦੰਤਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਮਾਨ ॥ ੪੪੭ ॥

{ਦੰਤਨੀ=ਦੰਤੀਆਂ [ਹਾਥੀ] ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੰਤਨਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੪੪੭ ॥

ਦੁਰਦਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਮੁਰਦਨਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੪੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਦਨਿ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮੁਰਦਨਿ' ਆਖ ਦਿਓ। (ਏਹ) ਨਾਮ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਓ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੪੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਦੁਰਦਨਿ ਮੁਰਦਨਿ=[ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਂਸੀ।

ਪਦਮਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੪੯ ॥

{ਪਦਮਨਿ=[ਪਦਮੀ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਦਮਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਏਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੪੯ ॥

ਬਯਾਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁ ਕਬਿ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨੁ ॥ ੪੫੦ ॥

{ਬਯਾਲਾ=ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਯਾਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੦ ॥

ਆਦਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਕੁੰਜਰੀ ਅੰਤ ਰਿਪੰਤਕ ਦੀਨੁ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੫੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰ
ਰੀ ॥ ੪੫੧
ਇੰਡੀ
ਨਾਮ
{ਇੰਡੀ=
ਅਰਿ' ਕਹਿ ਰਿ
ਪ੍ਰਿਥਮ
ਨਾਮ
{ਕੁੰਡਨੀ=
ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰ
ਕਰਨ
ਨਾਮ
{ਕਰਨੀ=
ਲ ਕਰੋ। (ਇ
ਪ੍ਰਿਥਮ
ਨਾਮ
{ਸਿੰਧੂਰੀ=
ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ
ਆਦਿ
ਨਾਮ
{ਅਨਕਪੀ
ਰਿਪੁ ਅਰਿ'
ਦਿਓ ॥ ੪੫੬
ਪ੍ਰਿਥਮ
ਨਾਮ
{ਨਾਗਨੀ=
ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰ
ਹਰਿਨ

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਜਰੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ

ਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੧ ॥

ਇੰਭੀ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕੇ ਪੁਨ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪੁਬੀਨ ॥ ੪੫੨ ॥

{ਇੰਭੀ=[ਇੰਭ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ ਇੰਭੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕੁੰਭਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੫੩ ॥

{ਕੁੰਭਨੀ=[ਕੁੰਭ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਭਨੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਏਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੩ ॥

ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੫੪ ॥

{ਕਰਨੀ=[ਕਰੀ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਕਰਨੀ' ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੫੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਿੰਧੁਰੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਨਿਸਕਤ ਚਲਤ ਅਪਾਰ ॥ ੪੫੫ ॥

{ਸਿੰਧੁਰੀ=[ਸਿੰਧੁਰ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਧੁਰੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੋ ਅਪਾਰਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੪੫੫ ॥

ਆਦਿ ਅਨਕਪੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੫੬ ॥

{ਅਨਕਪੀ=[ਅਨੇਕਪ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਅਨਕਪੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ। ਵਚ ਦਿਓ ॥ ੪੫੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਗਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੫੭ ॥

{ਨਾਗਨੀ=[ਨਾਗ=ਹਾਥੀ] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਗਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੫੭ ॥

ਹਰਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਸਮਝ ਲੋਹੁ ਬੁਧਵਾਨ ॥ ੪੫੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਿਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੈ। (ਏਹ ਭੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਵਾਨੋਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੫੮ ॥

ਨੋਟ-ਇਥੇ ਹਰਿਨੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮ੍ਰਿਗਨੀ' ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ-ਘੋੜਾ, ਹਾਥੀ, ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਣ, ਇਹ ਚਾਰੇ 'ਹਰਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰਿਨੀ ਹੈ, ਪੁਕਰਣ ਮੁਜਬ 'ਹਰਿਨੀ' ਗਜਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਇਸ 'ਹਰਿਨੀ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੌਜ' ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਤੰਗਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤੰਗਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ) ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੪੫੯ ॥

ਆਦਿ ਉਚਰਿ ਪਦ ਬਾਜਿਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਸਤਿ ਕਰ ਮਾਨ ॥ ੪੬੦ ॥

{ ਬਾਜਿਨੀ=ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੌਜ, ਰਸਾਲਾ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਜਿਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਜਿਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਓ! ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ ॥ ੪੬੦ ॥

ਸਥਵਾਰਥ-ਬਾਜਿਨੀ ਰਿਪੁ=[ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਯੋਧਾ ॥

ਬਾਜਿਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਫਾਹੀ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਸੁਚਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸਿ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥਮੇ ਧਿਆਇ

ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੪ ॥

ਅਥ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਹਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੬੧ ॥

{ ਬਾਹਿਨਿ=ਬਾਹਿਨੀ, ਉਹ ਫੌਜ, ਜੋ ਬਾਹਨ ਪੁਰ ਸਫਾਰ ਹੋਵੇ, ਰਥ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਹਿਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਓ। (ਇਹ) 'ਬਾਹਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਓ ॥ ੪੬੧ ॥

ਸਿੰਧਵਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪਣੀ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੬੨ ॥

{ਸਿੰਧਵਨੀ=[ਸਿੰਧਵ+ਅਨੀ] ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹ ਸੈਨਾ, ਰਸਾਲਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਧਵਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਭੀ)

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ! ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਵੋ ॥ ੪੬੨ ॥

ਤੁਰੰਗਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੪੬੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤੁਰੰਗਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰ ਦੇਵੇ। (ਇਹ)

ਤੁਰੰਗਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਓ ॥ ੪੬੩ ॥

ਹਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਹਾ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥ ੪੬੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਹਯਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਹਯਨੀ ਹਾ

ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੬੪ ॥

ਅਰਬਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੬੫ ॥

{ ਅਰਬਨਿ=ਅਰਬੀ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਅਰਬਨੀ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। 'ਅਰਬਨੀ ਰਿਪੁ

ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਓ ॥ ੪੬੫ ॥

ਕਿੰਕਾਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ ਸੁ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੬੬ ॥

{ਕਿੰਕਾਣੀ=[ਕਿੰਕਾਣ=ਘੋੜਾ ॥] ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ ॥}

'ਕਿੰਕਾਣੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ।

'ਕਿੰਕਾਣੀ ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਓ ! ਸੋਧ ਲਵੋ ॥ ੪੬੬ ॥

ਅਸੁਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਅੰਤਿ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੀਨ ॥

ਸਤੁ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੪੬੭ ॥

{ਅਸੁਨੀ=[ਅਸੁ+ਅਨੀ] ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ, ਰਸਾਲਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਅਸੁਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। (ਫੇਰ)

'ਸੁੱਤੁ' ਆਖੇ, (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੪੬੭ ॥

ਸੁਆਸਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਯੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੬੮ ॥

{ ਸੁਆਸਨਿ=[ਅਸੁ+ਆਸਨਿ] ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਅਸੁ ਆਸਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਏਹ ਭੀ) 'ਬੰਦੂਕ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣਿਓ ! ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੪੬੮ ॥

ਆਧਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਪ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿ ਵਾਨ ॥ ੪੬੯ ॥

{ ਆਧਿਨਿ=[ਅਧਿਪ+ਅਨੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਆਧਿਨੀ' ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । 'ਆਧਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੬੯ ॥

ਪ੍ਰਭਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੭੦ ॥

{ ਪ੍ਰਭਣੀ=[ਪ੍ਰਭੁ+ਅਣੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਪ੍ਰਭਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ 'ਰਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਏਹ ਨਾਮ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਵਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੭੦ ॥

ਆਦਿ ਭੂਪਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੪੭੧ ॥

{ ਭੂਪਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਪਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ । ਏਹ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਹੈ, ਕਵਿ ਜਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੭੧ ॥

ਆਦਿ ਈਸਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੭੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਈਸਣੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੪੭੨ ॥

ਆਦਿ ਸੰਉਂਡਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੪੭੩ ॥

{ ਸੰਉਂਡਨੀ=[ਸੰਭ+ਅਨੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਭਨੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ । (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੪੭੩ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੱਤੁਣੀ ਉਚਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੪੭੪ ॥

{ਸੱਤੁਣੀ=ਵੇਗੀ ਦੀ ਫੌਜ, ਸਤੁ ਦਲ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੱਤੁਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੀਏ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰ ਦੇਈਏ। (ਤਾਂ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੪੭੪ ॥

ਸਕਲ ਛਤੁ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨੀ ਕਹਿ ਰਿਪਹਿ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੭੫ ॥

(ਪਹਿਲੇ) 'ਛੱਤੁ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਨੀ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੋ। (ਉਹ ਸਾਰੇ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੭੫ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਛਤੁਣੀ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੭੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਛਤੁਣੀ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੭੬ ॥

ਆਤਪਤੁਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰਿ ॥ ੪੭੭ ॥

{ਆਤਪਤੁਣੀ=[ਆਤ ਪਤੁ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਛੱਤੁ] ਛਤੁ ਧਾਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਆਤਪਤੁਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੭੭ ॥

ਆਦਿ ਪਤਾਕਨਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪੁਬੀਨ ॥ ੪੭੮ ॥

{ਪਤਾਕਨਿ=ਪਤਾਕਾ [ਝੰਡੇ] ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਤਾਕਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੭੮ ॥

ਛਿਤ ਪਤਾਢਿ ਪ੍ਰਿਥਮੁਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੪੭੯ ॥

{ਛਿਤ ਪਤਾਢਿ=[ਛਿਤਪਤਿ=ਰਾਜਾ ॥] ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਛਿਤ ਪਤਾਢਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਛੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੭੯ ॥

ਰਉਦਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੪੮੦॥

{ਰਉਦਹਿ=ਰੈਦੇ [ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ] ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਰੈਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੪੮੦॥

ਸਸਤੁਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥੪੮੧॥

{ਸਸਤੁ+ਅਨਿ=ਸਸਤੁ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਸਤੁਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੪੮੧॥

ਸਬਦ ਸਿੱਧੁਰਣਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੪੮੨॥

{ਸਿੱਧੁਰਣਿ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੱਧੁਰਣਿ' ਸਬਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੪੮੨॥

ਨੋਟ-ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁਲ ਨਾਲ ਇਥੇ 'ਸਿੱਧੁਰਣਿ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸਿਤਰਣ' ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ, ਸਗੋਂ 'ਸਿੱਤਰਣ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਸੁਭਟਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੪੮੩॥

{ਸੁਭਟਨੀ=ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਭਟਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ ਨਾਮ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੪੮੩॥

ਰਥਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਕੇ ਮਥਨੀ ਮਥਨ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੪੮੪॥

{ਰਥਨੀ=[ਰਥੁ+ਅਨੀ ॥] ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਰਥਨੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਨੀ ਮਥਨ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੪੮੪॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਰਥਿਨੀ ਮਥਨੀ=[ਰਥ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਵੈਰੀ।

ਰਥਨੀ ਮਥਨੀ ਮਥਨ=[ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ।

ਸਬਦੀ ਸਯੰਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੪੮੫॥

{ਸਯੰਦਨੀ=[ਸਯੰਦਨ=ਰਥ] ਰਥ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਯੰਦਨੀ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੪੮੫॥

ਆਦਿ ਸਕਟਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੪੮੬ ॥

{ਸਕਟਨੀ=[ਸਕਟਾ=ਗੱਡਾ] ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਸਕਟਨੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੮੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ: ਸਤੁੱਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੮੭ ॥

ਪਹਲੇ 'ਸਤੁੱਣੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੮੭ ॥

ਆਦਿ ਦੁਸ਼ਟਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੪੮੮ ॥

ਪਹਲੇ 'ਦੁਸ਼ਟਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੮੮ ॥

ਅੱਸੁਕਵਚਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੮੯ ॥

{ਅੱਸੁਕਵਚਣੀ=[ਅਸੁ ਕਵਚਨੀ] ਉਹ ਫੌਜ ਜਿਸਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਚ ਪਹਿਨਾਏ ਹੋਣ ॥}
ਪਹਲੇ 'ਅੱਸੁਕਵਚਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) 'ਬੰਦੂਕ' ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੮੯ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਰਮਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਸੁਧਵਾਨ ॥ ੪੯੦ ॥

{ਬਰਮਣੀ=[ਬਰਮ=ਸੰਜੋਅ] ਸੰਜੋਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}
ਪਹਲੇ 'ਬਰਮਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੯੦ ॥

ਤਨੁ ਤੁਣਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੯੧ ॥

{ਤਨੁ ਤੁਣਨੀ=[ਤਨੁਤੁਣ=ਕਵਚ] ਸੰਜੋਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥}
ਪਹਲੇ 'ਤਨੁ ਤੁਣਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੧ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚਰਮਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੯੨ ॥

{ਚਰਮਣੀ=[ਚਰਮ=ਢਾਲ, ਢਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਚਰਮਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਿਪਰਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੁ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੪੯੩ ॥

{ਸਿਪਰਣੀ=[ਸਿਪਰ=ਢਾਲ] ਢਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੇ 'ਸਿਪਰਣੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ) ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ॥ ੪੯੩ ॥

ਸਬਦ ਸੱਲਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੪੯੪ ॥

{ਸੱਲਣੀ=[ਸੱਲ=ਉੱਠ। (੨)ਨੇਜਾ। (੩)ਤੀਰ।]ਉੱਠਾਂ (ਜਾਂ ਨੇਜੇ, ਤੀਰਾਂ) ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੇ 'ਸੱਲਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੪ ॥

ਨੋਟ—'ਸਲ' ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਰਥ ਹਨ, ਜੋ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਇਥੇ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਚੱਕੁਣਿ ਸਬਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੪੯੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਚੱਕੁਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੫ ॥

ਆਦਿ ਖੜਗਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੪੯੬ ॥

ਪਹਲੇ 'ਖੜਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੬ ॥

ਅਸਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੯੭ ॥

{ਅਸਨੀ=[ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ ॥] ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਅਸਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੭ ॥

ਨਿਸਤ੍ਰਿਸਨੀ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੪੯੮ ॥

{ਨਿਸਤਿਸਨੀ=[ਨਿਸਤਿਸਿਸ* =ਖੜਗ] ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੇ ਨਿਸਤਿਸਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਉਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੮ ॥

ਖਗਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੪੯੯ ॥

{ਖਗਨੀ=[ਖਗ=ਤਲਵਾਰ] ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਖਗਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੪੯੯ ॥

ਸਸਤੁ ਏਸੁਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੦੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਸਸਤੁ ਏਸੁਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਏਹ ਸਭ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ॥ ੫੦੦ ॥

ਨੋਟ—ਸਸਤੁਏਸਰ, ਸਸਤੁਰਾਜ ਤੇ ਸਸਤੁਰਾਟ ਆਦਿ ਸਭ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਣੀ' ਪ੍ਰਤਿਯੋਗ ਜੋੜਕੇ ਫੌਜ ਦਾ ਬੋਧਕ ਪਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਸਤੁਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੦੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਸਤੁਰਾਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨੋਂ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੫੦੧ ॥

ਸਸਤੁਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੦੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਸਤੁਰਾਟਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ! ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੫੦੨ ॥

ਆਦਿ ਸੈਫਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੦੩ ॥

{ਸੈਫਨੀ=ਸੈਫ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੈਫਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੫੦੩ ॥

*ਜੋ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ ਤੀਹ ਉਂਗਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਖੜਗ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸਤਿਸ ਹੈ।

ਆਦਿ ਤੇਗਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੦੪ ॥

{ਤੇਗਨੀ=ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤੇਗਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੦੪ ॥

ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੦੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੦੫ ॥

ਸਮਸੇਰਣੀ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੫੦੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਮਸੇਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਏਹ ਸਭ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ॥ ੫੦੬ ॥

ਆਦਿ ਖੰਡਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੦੭ ॥

{ਖੰਡਨੀ=[ਖੰਡਾ=ਤਲਵਾਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਖੰਡਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੦੭ ॥

ਖਲ ਖੰਡਨਿ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੦੮ ॥

{ਖਲਖੰਡਨਿ=[ਖਲਖੰਡਨਿ=ਖੜਗ] ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਖਲ ਖੰਡਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਚੜ੍ਹੇ। ਸਮਝ ਲਵੋ, (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੦੮ ॥

ਕਵਚਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੦੯ ॥

{ਕਵਚਾਂਤਕਨੀ=[ਕਵਚਾਂਤਕ=ਤਲਵਾਰ] ਖੜਗਧਾਰੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਕਵਚਾਂਤਕਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੦੯ ॥

ਧਾਰਾਧਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੧੦ ॥

{ਧਾਰਾਧਰਨੀ=[ਧਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ] ਖੜਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}
ਪਹਿਲੇ 'ਧਾਰਾ ਧਰਨੀ' ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ

ਸਭ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ੫੧੦ ॥

ਕਵਚ ਤਾਪਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨੁ ॥ ੫੧੧ ॥

{ਕਵਚ ਤਾਪਨੀ=[ਤਾਪਨੀ=ਤਾਪਨਾ] ਕਵਚ ਤੇੜਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਵਚ ਤਾਪਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਇਹ

ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੧ ॥

ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ ਅਰਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ॥ ੫੧੨ ॥

{ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ ਅਰਿ=ਸੰਜੋਆਂ ਦੀ ਵੇਰਣ, ਫੈਜ ॥} 'ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ ਅਰਿ' ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ,
ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੨ ॥

ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੧੩ ॥

{ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ=ਕਵਚ ਤੇੜਨ ਵਾਲੀ, ਫੈਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ
ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੩ ॥

ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੧੪ ॥

{ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ, ਫੈਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ' ਕਹਿਕੇ,
ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਏਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੪ ॥

ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈਂ ਜਾਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੫੧੫ ॥

{ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ, ਫੈਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ'
ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੱਚ ਜਾਣੇ ॥ ੫੧੫ ॥

ਦੁਰਜਨ ਦਬਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੧੬ ॥

{ਦਬਕਨੀ=ਤਾੜਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਜਨ ਦਬਕਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੬ ॥

ਦੁਸਟ ਚਰਬਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥੫੧੭॥

{ਦੁਸਟ ਚਰਬਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸਟ ਚਰਬਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੫੧੭ ॥

ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੧੮ ॥

{ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਖਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੧੮ ॥

ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁਣੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੫੧੯ ॥

{ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ=(ਵੈਰੀ ਦਾ) ਵਾਰ [ਪ੍ਰਹਾਰ] ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ, ਢਾਲ ॥ ਰਿਪੁਣੀ=ਵੰਗ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਰਿਪੁਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੧੯ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ—

ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ=[ਵੈਰੀ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ] ਢਾਲ ।

'ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਰਿਪੁਣੀ'=[ਢਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹ ਚੀਨੁ ॥੫੨੦॥

{ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ=ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥}

'ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ' ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੨੦ ॥ ਜੇਸਾ ਕਿ—

ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ ਰਿਪੁ=[ਫੌਜ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਸੂਰਮਾ ।

ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ ।

ਬਾਨ ਦਾਇਨੀ ਆਦਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੨੧ ॥

'ਬਾਨ ਦਾਇਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੨੧ ॥

ਬਿਸਖ ਬਿਸਟਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੫੨੨॥

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੫੨੦ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਖੋ, ਕੇਵਲ 'ਬਟਖਨੀ' ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ 'ਬਿਸਟਨੀ' ਹੈ।

ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥੫੨੩॥

{ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ=[ਪਨਜ=ਤੀਰ] ਤੀਰ ਚਲੋਣ ਵਾਲੀ, ਫੋਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੫੨੩॥

ਧਨੁਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੨੪ ॥

{ਧਨੁਨੀ=ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ—ਫੋਜ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਧਨੁਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੨੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਨੁਖਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥੫੨੫॥

{ਧਨੁਖਨੀ=ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ—ਫੋਜ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਧਨੁਖਨੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੫੨੫ ॥

ਕੋਅੰਡਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਖੁਬੀਨ ॥੫੨੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੋਅੰਡਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਇਗਾ ॥ ੫੨੬ ॥

ਬਾਣਾਗ੍ਰਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੫੨੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਣਾਗ੍ਰਜਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਰੋ (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੫੨੭ ॥

ਬਾਣ ਪ੍ਰਹਾਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨੁ ॥੫੨੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਣਪ੍ਰਹਰਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੨੮ ॥

ਆਦਿ ਉਚਰ ਪਦ ਬਾਣਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੨੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਣਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੨੯ ॥

ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੩੦ ॥

{ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ=ਤੀਰ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ'
ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੦ ॥

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ਆਏ ਅੰਕ ੫੨੪ ਤੋਂ ੫੨੯ ਤਕ ਦੇ ਛੇਆਂ ਦੋਹਰਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ
ਪਦਾਂ-'ਧਨੁਨੀ', 'ਧਨੁਖਨੀ', 'ਕੇਅੰਡਨੀ', 'ਬਾਣਾਗ੍ਰਜਨੀ', 'ਬਾਣ ਪ੍ਰਹਰਨੀ', ਤੇ 'ਬਾਣਨੀ'-
ਦਾ ਅਰਥ 'ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ਹੈ ।

ਬਿਸਿਖਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥ ੫੩੧ ॥

{ਬਿਸਿਖਿਨਿ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਸਿਖਿਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ,
ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੧ ॥

ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੩੨ ॥

{ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ=ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ' ਪਦ
ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਏਹੋ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੨ ॥

ਸਤੁ ਸੰਘਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਸੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੩੩ ॥

{ਸਤੁ ਸੰਘਰਣੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਤੁ ਸੰਘਰਣੀ' ਪਦ
ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੩ ॥

ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੩੪ ॥

{ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਣੀ' ਉਚਾਰ

ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ, (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੪ ॥

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੩੫ ॥

{ ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ। ਇਹ 'ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੩੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕੋਅੰਡ=ਧਨੁਖ ।

ਕੋਅੰਡਜ=[ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲਾ] ਤੀਰ ।

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ=[ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ।

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ। ਰਿਪੁ=[ਫੌਜ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸੁਰਮਾ ।

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਵੇਰਨ] ਬੰਦੂਕ ।

ਆਦਿ ਨਿਖੰਗਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ ॥ ੫੩੬ ॥

{ ਨਿਖੰਗਨੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਨਿਖੰਗਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ। ਇਹ 'ਨਿਖੰਗਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੩੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਤੁਣੀ ਪਦ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੫੩੭ ॥

{ ਪਤੁਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਪਤੁਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ। ਇਹ 'ਪਤੁਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੩੭ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਛਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੁਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੫੩੮ ॥

{ ਪਛਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਪਛਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ। ਇਹ 'ਪਛਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੩੮ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਤੁਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ ॥ ੫੩੯ ॥

(ਨੋਟ—ਅੰਕ ੫੩੭ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ) ।

ਪਰਿਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੪੦ ॥

{ ਪਰਿਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਪਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ । ਇਹ 'ਪਰਿਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੦ ॥

ਪੰਖਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੪੧ ॥

{ ਪੰਖਣਿ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਪੰਖਣਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ । ਇਹ 'ਪੰਖਣਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੧ ॥

ਪੱਤੁਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੪੨ ॥

{ ਪੱਤੁਣਿ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਪੱਤੁਣਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ । ਇਹ 'ਪੱਤੁਣਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੨ ॥

ਨਭਚਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ ॥ ੫੪੩ ॥

{ ਨਭਚਰਿ=[ਨਭਚਰ=ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਉਡਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ] ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ । ਪਹਿਲੇ 'ਨਭ ਚਰਿ' ਪਦ ਕਥ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੪੩ ॥

ਰਬਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰਿ ॥ ੫੪੪ ॥

{ ਰਬਨੀ=ਰਬਾਂ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਰਬਨੀ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) 'ਰਬਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੪੪ ॥

ਸਕਟਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੫੪੫ ॥

{ ਸਕਟਨਿ=ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਸਕਟਨਿ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ । ਇਹ 'ਸਕਟਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੫ ॥

ਰਬਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੪੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਬਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਰਬਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੬ ॥

ਆਦਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਸਜੰਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੪੭ ॥

{ਸਜੰਦਨੀ=ਰਬਣੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਜੰਦਨੀ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਸਜੰਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੭ ॥

ਪਟਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੪੮ ॥

{ਪਟਨੀ=ਪੱਟਿਸ ਸਸਤ੍ਰ ਵਾਲੀ—ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਟਨੀ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਪਟਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੮ ॥

ਆਦਿ ਬਸਤ੍ਰਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੫੪੯ ॥

{ਬਸਤ੍ਰਣੀ=ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਸਤ੍ਰਣੀ' ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਬਸਤ੍ਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੫੪੯ ॥

ਬਿਯੂਹਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੫੦ ॥

{ਬਿਯੂਹਨਿ=ਵਯੂਹਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਵਯੂਹਨੀ', ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਤਾਂ 'ਵਯੂਹਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੫੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸਵਿਚਾਰ—ਪਿਛਲੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਲ, ਚਾਲਾ, ਰਬ ਅਤੇ ਹਾਥੀ, ਕੁਝ ਖਾਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਖਾਸ ੨ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਫੌਜ ਦਾ ਇਸ ਢੰਗ ਦਾ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਹੀ 'ਵਯੂਹ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਯੂਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜੇਹਾ ਕਿ—ਦੰਡ ਵਯੂਹ, ਸ਼ਕਟਾ ਵਯੂਹ, ਵਰਾਹ ਵਯੂਹ, ਮਰ ਵਯੂਹ, ਸੂਚੀ ਵਯੂਹ, ਪਦਮ ਵਯੂਹ, ਧਨੁ ਵਯੂਹ, ਸਵਤੰਭਦ ਵਯੂਹ, ਆਦਿਕ। ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਸੈਨਾ-ਪਤਿ ਅਕਸਰ ਵਯੂਹ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਝਟ ਪਟ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਵੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬੱਜਟਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੫੧ ॥

{ਬੱਜਣਿ=ਬੱਜਰ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਬੱਜਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਬਜਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੫੧ ॥

ਬਲਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਮਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥੫੫੨॥

{ਬਲਣ-[ਬਲ=ਬੱਲਮ] ਭਾਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ} ਪਹਲੇ 'ਬਲਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । 'ਬਲਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੫੨ ॥

ਦਲਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਮਲਣੀ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੫੫੩॥

{ਦਲਣੀ=[ਦਲ=ਪੱਤ] ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ} ਪਹਲੇ 'ਦਲਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਲਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੫੩ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਦਲਣੀ ਮਲਣੀ=[ਖੰਭਧਾਰੀ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਬਾਦਿਤ੍ਰਣੀ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੫੫੪॥

{ਬਾਦਿਤ੍ਰਣੀ=[ਬਾਦਿਤ੍ਰ=ਵਾਜਾ] ਵਾਜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਬਾਦਿਤ੍ਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ । 'ਬਾਦਿਤ੍ਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥੫੫੪॥

ਆਦਿ ਨਾਦਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥੫੫੫॥

{ਨਾਦਨੀ=[ਨਾਦ=ਸੰਖ ॥} ਸੰਖ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੇ 'ਨਾਦਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹ) 'ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੫੫ ॥

ਨੋਟ—ਪਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਸੰਖ ਭੀ ਅਪਨੇ ਕੋਲ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਜੇਰ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਵੇਰੀ ਦਾ ਦਿਲ ਦਹਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।

ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੫੫੬॥

{ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਨੀ=[ਦੁੰਦਭੀ=ਨਗਾਰਾ] ਧੌਸਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ । 'ਦੁੰਦਭਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੫੬ ॥

ਦੁੰਦਭਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੫੫੭॥

ਪਹਲੇ 'ਦੁੰਦਭਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) 'ਦੁੰਦਭਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੫੭ ॥

ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੫੮ ॥

{ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ=[ਨਾਦਨੀ=ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਸੰਖ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ}

ਪਹਲੇ 'ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੫੮ ॥

ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਸਮਝਹੁ ਸੁਘਰ ਅਪਾਰ ॥ ੫੫੯ ॥

{ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਨੀ=ਧੌਂਸਿਆਂ ਦਾ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥

ਆਦਿ ਭੇਰਣੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥ ੫੬੦ ॥

{ਭੇਰਣੀ=ਭੇਰੀ ਦਾ ਸਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਭੇਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) 'ਭੇਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੦ ॥

ਦੁੰਦਭਿ ਘੋਖਨ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੫੬੧ ॥

{ਦੁੰਦਭਿ ਘੋਖਨ=[ਘੋਖਨ=ਗੁੰਜ ਕਰਨੀ] ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਦੁੰਦਭਿ ਘੋਖਨ' ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਦੁੰਦਭਿ ਘੋਖਨ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੫੬੧ ॥

ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਕਰਿਅਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੫੬੨ ॥

{ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ=[ਨਿਸ਼ਨ=ਸ਼ਬਦ, ਧੁਨਿ।] ਨਾਦ ਦੀ ਧੁਨਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੨ ॥

ਆਨਿਕਨੀ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੬੩ ॥

{ਆਨਿਕਨੀ=[ਆਨੀਕਨੀ] ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਆਨੀਕਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ।

'ਆਨਿਕਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੈ ॥ ੫੬੩ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਢਾਲਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਬੀਚਾਰ ॥ ੫੬੪ ॥

{ਢਾਲਨੀ=ਢਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਢਾਲਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ।
ਢਾਲਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ॥ ੫੬੪ ॥

ਢਢਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੫੬੫ ॥

{ਢਢਨੀ=ਢੱਢ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ} ਢਾਢੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ}
ਪਹਲੇ 'ਢਢਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਏਹ 'ਢਾਢਨੀ ਰਿਪੁ'

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੫ ॥

ਨੋਟ-ਪਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਰ ਰਸ ਜਗਾਉਣ ਤਈ ਢਾਢੀ ਲੇਖ ਭੀ
ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਰੇਯਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਸੰਖ ਨਿਸਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੫੬੬ ॥

{ਸੰਖ ਨਿਸਨੀ=[ਨਿਸਨ=ਅਵਾਜ਼ ॥] ਸੰਖ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥}
ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਖ ਨਿਸਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਬੰਦੂਕ

ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੬ ॥

ਸੰਖ ਸਬਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੬੭ ॥

{ਸੰਖ ਸਬਦਨੀ=ਸੰਖ ਦਾ ਸਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਖ ਸਬਦਨੀ'
ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੬੭ ॥

ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੬੮ ॥

{ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ=[ਨਾਦ=ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼, ਗੂੰਜ ॥] ਸੰਖ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ ॥}
ਪਹਿਲੇ 'ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ 'ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ'
ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੮ ॥

ਸਿੰਘ ਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਥਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੬੯ ॥

{ਸਿੰਘ=ਰਣ ਸਿੰਘਾ} 'ਸਿੰਘ ਨਾਦਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ, ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੬੬ ॥

ਪਲਭਛਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੫੭੦ ॥

{ਪਲ=ਮਾਸ ॥ ਪਲਭਛਿ=ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ, ਭਾਵ ਰਣ ਸਿੰਘਾ ॥} 'ਪਲਭਛਿ ਨਾਦਨੀ' ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੦ ॥

ਬਿਆਘੁ ਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੫੭੧ ॥

{ਬਿਆਘੁ=ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ, (੨) ਰਣ ਸਿੰਘਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਆਘੁ ਨਾਦਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੭੧ ॥

ਹਰ ਜੱਛਨਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੫੭੨ ॥

{ਹਰ ਜੱਛਨਿ=[ਹਰ=ਪੀਲਾ+ਜੱਛ=ਅੱਖਾਂ ॥} ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ ॥} 'ਹਰ ਜੱਛਨਿ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ, ਫੇਰ 'ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੨ ॥

ਪੁੰਡਰੀਕ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਕੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥ ੫੭੩ ॥

{ਪੁੰਡਰੀਕ=ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ, (੨) ਰਣ ਸਿੰਘਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪੁੰਡਰੀਕ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੩ ॥

ਹਰ ਨਾਦਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੭੪ ॥

{ਹਰ ਨਾਦਨਿ=[ਹਰ=ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ ॥] ਰਣਸਿੰਘੇ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਹਰ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੪ ॥

ਪੰਚਾਨਨਿ ਘੋਖਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੫੭੫ ॥

{ਪੰਚਾਨਨਿ ਘੋਖਨਿ-[ਪੰਚਾਨਨ=ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ ॥] ਰਣਸਿੰਘੇ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਪੰਚਾਨਨ ਘੋਖਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੫ ॥

ਸ਼ੇਰ ਸਬਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੭੬ ॥

{ਸ਼ੇਰ ਸਬਦਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਸਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੈਜ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ੇਰ ਸਬਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੬ ॥

ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵਾਨ ॥ ੫੭੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ, ਫ਼ੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਆਖੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ=[ਮਿ੍ਗ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ=[ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਸਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫ਼ੈਜ ।

ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਰਿਪੁ=[ਫ਼ੈਜ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸੂਰਮਾ, ਜਾਂ ਲੜਾਕਾ ਸਿਪਾਹੀ ।

ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ॥

ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੫੭੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਪਸੁਪਤਾਰਿ=[ਪਸੁਪਤਿ]=[ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ=[ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਸਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਸਿੰਘਨਾਦਨੀ, ਸੂਰਮਾ ।

ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=[ਯੋਧੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ॥

ਮਿ੍ਗਪਤਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵਾਨ ॥ ੫੭੯ ॥

{ਮਿ੍ਗਪਤਿ ਨਾਦਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮਿ੍ਗਪਤਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੭੯ ॥

ਪਸੁ ਏਸੁਣ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੫੮੦ ॥

{ਪਸੁਏਸੁਣਿ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ॥} 'ਪਸੁਏਸੁਣਿ ਨਾਦਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੦ ॥

ਗਜਰਿ ਨਾਦਿਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਜਾਨ ॥੫੮੧॥

{ਗਜਰਿ=[ਗਜ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਜ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੧ ॥

ਸਉਂਡਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੫੮੨॥

{ਸਉਂਡਰਿ=[ਸੁੰਡਾ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੈਂਡਾ-ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥੫੮੨॥

ਦੰਤਿਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥੫੮੩॥

{ਦੰਤਿਯਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੰਤਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੩ ॥

ਅਨਕਪਿਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੫੮੪॥

{ਅਨਕਪਿਯਰਿ=[ਅਨਕਪਿ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨਕਪਿਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੪ ॥

ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੫੮੫ ॥

{ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ=[ਸਿੰਧੁਰ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ) ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੫ ॥

ਮਾਤੰਗਰਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ॥ ੫੮੬ ॥

{ਮਾਤੰਗਰਿ=[ਮਤੰਗ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਤੰਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਉਚਾਰਕੇ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੬ ॥

ਸਾਵਿਜਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਸੁ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੫੮੭ ॥

{ਸਾਵਿਜਾਰਿ=[ਸਾਵਿਜ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਾਵਿਜਾਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੭ ॥

ਗਜਨਿਯਾਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥੫੮੮॥

{ਗਜਨਿਯਾਰਿ=[ਗਜਨਿ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਗਜਨਿ+ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੫੮੮॥

ਨਾਗਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਉਚਰਤ ਚਲੋ ਸੁਜਾਨ ॥੫੮੯॥

{ਨਾਗਰਿ=[ਨਾਗ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਗ-ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੮੯ ॥

ਹਸਤਿਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੫੯੦॥

{ਹਸਤਿਰਿ=[ਹਸਤਿ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਹਸਤਿਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੫੯੦॥

ਹਰਨਿਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰੇ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੫੯੧ ॥

{ਹਰਨਿਰਿ=[ਹਰਨਿ+ਅਰਿ] ਹਰਨੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਨਿਰਿ' ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੧ ॥

ਕਰਨਿਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੫੯੨॥

{ਕਰਨਿਰਿ=[ਕਰਨੀ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਰਨਿਰਿ' ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਆਖੇ (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੨ ॥

ਬਰਿਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥੫੯੩॥

{ਬਰਿ+ਅਰਿ=[ਬਰ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਫਿਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਇਹ) 'ਬਰਿਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੩ ॥

ਦੰਤੀਯਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੫੯੪॥

{ ਦੰਤੀਅਰਿ=[ਦੰਤੀ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਸ਼ੇਰ ॥ ਦੰਤੀਅਰਿ ਧੁਨਨੀ= }
 ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬਲਵਾਨ ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੰਤੀਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਦੰਤੀਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੪ ॥

ਦ੍ਰਿਪੁ ਰਿਪੁ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੰਭਾਰ ॥੫੯੫॥

{ ਦ੍ਰਿਪੁ ਰਿਪੁ ਧੁਨਨੀ=[ਦ੍ਰਿਪੁ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਸ਼ੇਰ, }
 ਉਸ ਜੇਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦ੍ਰਿਪੁ ਰਿਪੁ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੫ ॥

ਨੋਟ-ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦੇ 'ਦ੍ਰਿਪੁ ਰਿਪੁ ਧੁਨਨੀ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਦਰਿਪਿ ਧਨਨੀ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਫਾਪੇ ਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਮਖੀ ਪੁਰ ਮਖੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਦਮਿਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੫੯੬॥

{ ਪਦਮੀ=ਹਾਥੀ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਪਦਮੀ+ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੬ ॥

ਬਲਿਯਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਧੁਨ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੫੯੭॥

{ ਬਲਿਯਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਬਲ+ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੭ ॥

ਜੇਸਾ ਕਿ--"ਬਲਿਯਰਿ ਰਿਪੁ"=[ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ।
 ਨੋਟ-ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਅਕਸਰ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦੂਕ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ ਹੈ।

ਇੰਭਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਮਤਿ ਲੀਜਅਹੁ ਚੀਨ ॥੫੯੮॥

{ਇੰਭਰਿ=[ਇੰਭ+ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਇੰਭ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੫੯੮॥

ਕੁੰਭਿਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਖਪ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੫੯੯॥

{ਕੁੰਭਿਰਿ=[ਕੁੰਭੀ=ਹਾਥੀ+ਅਰਿ=ਵੇਰੀ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥
ਰਿਪੁ ਖਪ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਖਪਾਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਭੀ+ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖਪ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੯੯ ॥

ਕੁੰਜਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤ ਸੰਭਾਰ ॥੬੦੦॥

{ਕੁੰਜਰਿ=[ਕੁੰਜਰ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਜਰ+ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਕੁੰਜਰ ਅਰਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੦ ॥

ਪੱਤਿਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੬੦੧॥

{ਪੱਤਿਰਿ=[ਪਤੀ+ਬਿਛ+ਅਰਿ] ਬਿਛ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਹਾਥੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪੱਤਿਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੬੦੧॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਪੱਤਿਰਿ=[ਪੱਤੀ ਵਾਲਾ] ਬਿਛ ।

ਪੱਤਿਰਿ=[ਬਿਛ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਹਾਥੀ ।

ਪੱਤਿਰਿ ਅਰਿ=[ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਪੱਤਿਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ=[ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਧੁਨਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਸੁਰਮਾ ।

ਪੱਤਿਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=[ਯੇਧੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ-ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਪੱਤਿਰਿ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਪਤਰਿਯ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਕ ੬੦੨ ਵਿਚ 'ਤਰਿਰਿਪੁ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤਰਿਰਿਪ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਤਰੁ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਨਿਧਾਨ ॥੬੦੨॥

{ਤਰੁ ਰਿਪੁ=ਇਛਿਛ ਦਾ ਵੇਰੀ ਹਾਥੀ ॥ ਤਰੁ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}
ਪਹਲੋਂ 'ਤਰੁ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੈ।
ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੨ ॥ (ਵੇਖੋ ੬੦੧ ਅੰਕ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਸਉਂਡਯਾਂਤਕ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥੬੦੩॥

{ਸਉਂਡਯਾਂਤਕ=[ਸੰਭਾ=ਹਾਥੀ+ਅੰਤਕ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ ॥}
ਪਹਲੋਂ 'ਸਉਂਡਯਾਂਤਕ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ
ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੩ ॥

ਹਯਨਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥੬੦੪॥

{ਹਯਨਰਿ=[ਹਯਨੁ+ਅਰਿ] ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਹਯਨਰਿ' ਪਦ
ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ (ਇਹ) ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੪ ॥
ਜੇਸਾ ਕਿ=ਹਯਨਿਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਬੰਦੁਕ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਹਯਨੀ=ਘੋੜੇ।

ਹਯਨਿਰਿ=[ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ।

ਹਯਨਿਰਿ ਰਿਪੁ=[ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਯੇਧਾ।

ਹਯਨਿਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਯੇਧੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੁਕ।

ਹਯਨਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥੬੦੫॥

ਪਹਲੋਂ 'ਹਯਨਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੈ। ਇਹ ਬੰਦੁਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੫ ॥

ਹਯਨਾਂਤਕ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੬੦੬॥

{ਹਯਨਾਂਤਕ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਹਯਨਾਂਤਕ ਧੁਨਨੀ'
ਉਚਾਰੋ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੬ ॥

ਅਸੁਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੬੦੭ ॥

{ਅਸੁਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਸੁਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਆਖੇ । ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੭ ॥

ਤੁਰੀਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੦੮ ॥

{ਤੁਰੀਰਿ=[ਤੁਰੀ+ਅਰਿ] ਘੋੜੀ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰੀ+ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੦੮ ॥

ਤੁਰੰਗਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪੁਬੀਨ ॥ ੬੦੯ ॥

{ਤੁਰੰਗਰਿ=[ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ] ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੦੯ ॥

ਘੇਰਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੧੦ ॥

{ਘੇਰਾਂਤਕਨੀ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸ਼ੇਰਨੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਘੇਰਾਂਤਕਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੬੧੦ ॥

ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੧੧ ॥

{ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ' ਕਹਿ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੧ ॥

ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਯੇਧਾ ॥

ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਯੇਧੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਨਾਦਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੬੧੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ । ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੧੨ ॥

ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ=[ਬਾਹ=ਪ੍ਰਵਾਹ] ਪਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਅੱਗ ।

ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ ਰਿਪੁ=[ਅੱਗ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਬਦਲ, ਘਨ ।

ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ ਰਿਪੁ ਨਾਦਨੀ=[ਬੱਦਲ [ਘਨ] ਨੂੰ ਗੁੰਜਾਉਣ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਘਨ ਨਾਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਸੂਰਜਿਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੬੧੩ ॥

{ਸੂਰਜਜ=ਘੋੜਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸੂਰਜਿਜ=ਸੂਰਜੀ ਦਾ *ਪੁਤ੍ਰ 'ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ' [ਘੋੜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ,] ਘੋੜਾ ।

ਸੂਰਜਿਜ ਅਰਿ=[ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਸੂਰਜਿਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ=[ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਸਿੰਘਨਾਦੀ-ਯੋਧਾ ।

ਸੂਰਜਿਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=[ਯੋਧੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ॥

ਨੋਟ—ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਥੇ 'ਸੂਰਜਿਜ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸਰਜਿਜ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਕੋਈ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਬਾਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤਾਂਤਕ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੬੧੪ ॥

{ਬਾਜ+ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । 'ਬਾਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਅੰਤਕ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੪ ॥

ਸਿੰਧੁਰਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੧੫ ॥

{ਸਿੰਧੁਰਰਿ=[ਸਿੰਧੁਰੁ+ਅਰਿ] ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਧੁਰ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਸਿੰਧੁਰਰਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੫ ॥

ਬਾਹਨਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਘਾਰ ॥ ੬੧੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਹਨਿ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਬਾਹਨਿ ਰਿਪੁ ਨਾਦਨਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਾਹਨਿ=ਹਾਥੀ, ਘੋੜਾ ਆਦਿਕ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਹਨ ਹੈ ।

* ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਇਸਤੀ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ, ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਛਾਯਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਘੋੜੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲਗੀ । ਸੂਰਜ ਨੇ ਉਸਤੋਂ ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਪੁਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਬਾਹਨਿ ਰਿਪੁ=[ਬਾਹਨਾ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਬਾਹਨਿਰਿਪੁ ਨਾਦਨਿ=[ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ-‘ਸਿੰਘ ਨਾਦਨੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਤੁਰੰਗਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧੁਨਨੀ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੧੭ ॥

{ਤੁਰੰਗਰਿ=[ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ] ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਤੁਰੰਗ ਅਰਿ’ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ‘ਧੁਨਨੀ’ ਕਹਿ ਦੇਵੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੭ ॥ (ਵੇਖੋ ਉਪਰਲਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਅਰਬਜ਼ਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸਵਾਰਿ ॥ ੬੧੮ ॥

{ਅਰਬਜ਼ਰਿ=[ਅਰਬੀ+ਅਰਿ] ਅਰਬੀ [ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ] ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ ‘ਅਰਬਜ਼ਰਿ’ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ‘ਰਿਪੁ ਅਰਿ’ ਕਹਿ ਦੇਵੇ । ਇਹ ‘ਅਰਬਜ਼ਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੮ ॥

ਤੁਰੰਗਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੬੧੯ ॥

{ਤੁਰੰਗਰਿ=[ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ] ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਤੁਰੰਗ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ’ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ‘ਰਿਪੁ ਅਰਿ’ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੧੯ ॥

ਕੰਕੜਾਨਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੬੨੦ ॥

{ਕੰਕੜਾਨਰਿ=[ਕੰਕੜਾਨ+ਅਰਿ] ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} (ਪਹਿਲੇ) ‘ਕੰਕੜਾਨ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ’ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ‘ਰਿਪੁ’ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਕੰਕੜਾਨ=ਘੋੜਾ ।

ਕੰਕੜਾਨਰਿ=[ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਕੰਕੜਾਨ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ=[ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਭੱਬਕ ਮਰਾਨ ਵਾਲੀ] ਸੈਨਾ ।

ਕੰਕੜਾਨ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ-ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ‘ਕੰਕੜਾਨਰਿ’ ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ‘ਕਿੰਕਨਿ ਅਰਿ’ ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਪਰਦਾ ਵਾਲੇ ‘ਕਿੰਕਨਿ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਘੋੜਾ’ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ‘ਕਿੰਕਨਿ’ ਨਾਮ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਕਿਕਾਣ’ ਤੇ ‘ਕੰਕੜਾਨ’ ਹੈ ।

ਘੁਰਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ ॥੬੨੧॥

{ਘੁਰ ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਘੁਰ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਘੁਰ ਅਰਿ=[ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ।

ਘੁਰ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ=[ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਸੈਨਾ।

ਘੁਰ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਯੋਧਾ।

ਘੁਰ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੬੨੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੨ ॥ (ਵੇਖੋ ੬੨੧ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰਿ ॥੬੨੩॥

{ਸਿੰਗੀ=ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ, ਹਰਨ, ਬਕਰੀ ਆਦਿਕ ॥}
{ਸਿੰਙੀ ਅਰਿ=ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸਾਓ ॥ ੬੨੩ ॥

ਮਿ੍ਗੀ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸਵਾਰਿ ॥੬੨੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਿ੍ਗੀ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) 'ਮਿ੍ਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੪ ॥

ਤਿਣ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਪਹਿ ਚਾਨ ॥੬੨੫॥

{ਤਿਣ ਅਰਿ=ਘਾਹ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਹਰਿਣ ॥ ਤਿਣ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਹਰਿਣਾਂ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਤਿਣ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੫ ॥

ਬੂਚਰ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੨੬ ॥

{ਭੂਚਰ=ਭੂ} ਬਲੀ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ-ਮਿਠਾ ॥ ਭੂਚਰ ਰਿਪੁ=[ਮਿਠਾ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਬੇਰ ॥
ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਚਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਭੂਚਰ
ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੬ ॥

ਸੁਭਟ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰੋ ਸੁ ਚੀਨ ॥ ੬੨੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਭਟ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੁਭਟ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੨੭ ॥

ਆਦਿ ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਾਂਤਕ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੬੨੮ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਸੱਤੁ ਅੰਤਕ' ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੨੮ ॥

ਸੱਤੁ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰੀਐ ਸੁਲਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੨੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਲਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਸੱਤੁ ਸੁਲਨੀ'
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸਾਓ ॥ ੬੨੯ ॥

ਆਦਿ ਜੁਧਨੀ ਭਾਖੀਐ ਅੰਤਕਨੀ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖੁ ॥ ੬੩੦ ॥

{ਜੁਧਨੀ=ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥ ਅੰਤਕਨੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਜੁਧਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਉਚਾਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੩੦ ॥

ਬਰਮ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਬੇਧਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਬਰਮ ਬੇਧਨੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੩੧ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਬਰਮ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਬੇਧਨੀ' ਉਚਾਰੋ। 'ਬਰਮ ਬੇਧਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੬੩੧ ॥

ਚਰਮ ਆਦਿ ਪਦ ਭਾਖਿ ਕੈ ਘਾਇਨਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਚਰਮ ਘਾਇਨੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੬੩੨ ॥

{ਚਰਮ=ਚਾਲ ॥} ਪਹਿਲਾਂ 'ਚਰਮ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਘਾਇਨੀ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। 'ਚਰਮ
ਘਾਇਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੩੨ ॥

ਦੁਜਨ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰ ਕੈ ਭਛਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਦੁਜਨ ਭਛਨੀ ਤੁਪਕ ਕੈ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੩੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਜਨ' ਪਦ ਆਖੇ ਫੇਰ 'ਭਛਨੀ' ਆਖੇ । 'ਦੁਰਜਨ ਭਛਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੬੩੩ ॥

ਖਲ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਪੁਨ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੈ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੬੩੪ ॥

ਪਹਲਾਂ 'ਖਲ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਹਾ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਖਲਹਾ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੩੪ ॥

ਦੁਸਟਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪਣੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੈ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨ ॥ ੬੩੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਦੁਸਟਨ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪਣੀ' ਉਚਾਰੋ । 'ਦੁਸਟਨ ਰਿਪਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ । ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੬੩੫ ॥

ਰਿਪੁਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਖਿਪਣੀ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੈ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸਯਾਨ ॥ ੬੩੬ ॥

{ਰਿਪੁਣੀ=[ਰਿਪੁ+ਅਣੀ] ਵੇਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ॥ ਖਿਪਣੀ=ਖਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਰਿਪੁਣੀ' ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਖਿਪਣੀ' ਆਖ ਦੇਵੋ । ਤਾਂ 'ਰਿਪੁਣੀ ਖਿਪਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੩੬ ॥

ਨਾਲ ਸੈਫਨੀ ਤੁਪਕ ਭਨਿ ਜਬਰ ਜੰਗ ਹਥਨਾਲ ॥

ਸੁਤਰ ਨਾਲ ਘੁੜਨਾਲ ਭਨਿ ਚੂਰਣਿ ਪੁਨਿ ਪਰ ਜੁਆਲ ॥ ੬੩੭ ॥

{ ਨਾਲ=ਬੰਦੂਕ ਵਿਚ ਨਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਨਾਲ' * ਹੈ । ਸੁਤਰ ਨਾਲ= ਉੱਠ ਉੱਪਰ ਧਰਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ, ਜੰਬੂਰਾ ॥ ਘੁੜਨਾਲ=ਘੋੜ ਨਾਲਿਕਾ, ਤੋਪ । ਉਹ ਬੰਦੂਕ ਜਿਸਨੂੰ ਘੋੜੇ ਖਿੱਚਕੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਘੋੜੇ ਪੁਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਜਬਰ ਜੰਗ=ਲੰਮੀ ਬੰਦੂਕ, ਜੰਜੈਲ ॥ ਚੂਰਣਿ= ਚੂਰਣੀ, ਚੂਰਣ [ਬਰੂਦ] ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ॥ ਪਰ ਜੁਆਲ= ਅੱਗ ਪਲਟਨ ਵਾਲੀ, ਅੱਗ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ ॥

(੧) ਨਾਲ । (੨) ਸੈਫਨੀ । (੩) ਤੁਪਕ । (੪) ਜਬਰ ਜੰਗ । (੫) ਹਥਨਾਲ ।

*ਪਿਛੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਾਲ' ਕਿਹਾ ਹੈ-
ਯਥਾ-'ਛੁਟਕੰਤਨਾਲ' । ਬਮਕੰਤ ਜਾਲ' ।

(੬) ਸੁਤਰ ਨਾਲ। (੭) ਘੁਤਨਾਲ। (੮) ਚੂਰਣੀ। ਪਰ ਜੁਆਲਾ। (ਇਹ ਸਬ ਬੰਦੁਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ) ॥ ੬੩੭ ॥

ਜੁਾਲ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਧਰਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ ॥੬੩੮॥

{ਜੁਾਲ=ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਜੁਾਲ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰਣੀ' ਆਖ ਦੇਵੇ। 'ਜੁਾਲ ਧਰਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀ ਜਨੋਂ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੩੮ ॥

ਅਨਲੁ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਛੋਡਣਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੬੩੯॥

ਪਹਲੋਂ 'ਅਨਲੁ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਛੋਡਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਅਨਲੁ ਛੋਡਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੩੯ ॥

ਜੁਆਲਾ ਬਮਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਮਨ ਮੈ ਸੁਘਰ ਬਿਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੬੪੦॥

{ਜੁਆਲਾ ਬਮਨੀ=ਅੱਗ ਉਗਲਨ ਵਾਲੀ ॥} ਹੇ ਸੁਘੜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ। 'ਜੁਆਲਾ ਬਮਨੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੦ ॥

ਘਨ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧੁਨਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥੬੪੧॥

ਪਹਲੋਂ 'ਘਨ' ਫੇਰ 'ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਹੇ ਚਤੁਰ ! 'ਘਨ ਧੁਨਨੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੧ ॥

ਘਨ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਾਦਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੬੪੨॥

ਪਹਲੋਂ 'ਘਨ' ਤੇ ਫੇਰ 'ਨਾਦਨੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ। ਹੇ ਚਤੁਰ ! 'ਘਨ ਨਾਦਨੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੨ ॥

ਬਾਰਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਸਬਦਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੬੪੩॥

ਪਹਲੋਂ 'ਬਾਰਦ' ਫੇਰ 'ਸਬਦਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਸੁਘੜ ! 'ਬਾਰਦ ਸਬਦਨੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੪੩ ॥

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ ॥੬੪੪॥

ਪਹਲੋਂ 'ਮੇ
ਨਾਮ ਭੀ 'ਬੰ
ਮੇਘਨ
ਮੇਘਨ
ਮੇਘਨ
ਨਾਮ
{ਬਕਤ=}
'ਮੇਘ ਸਬਦਨ
ਗੋਲਾ
ਨਾਮ
ਪਹਲੋਂ 'ਰੋ
ਕਿ 'ਗੋਲਾਲਯ
ਗੋਲਾ
ਨਾਮ
ਪਹਿਲੋਂ '
ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜ
ਗੋਲਾ
ਨਾਮ
{ਅਸਤੁਰਿ
ਉਚਾਰੋ। ਹੇ
ਗੋਲਾ
ਨਾਮ
ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਰ
ਗੋਲਾ
ਨਾਮ

ਪਹਲੋਂ 'ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਵਡੇ ਸਿਆਨਿਓ

ਇਹ ਨਾਮ ਭੀ 'ਬੰਦੂਕ' ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ=[ਬਦਲ ਜੇਹੀ ਗਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਸੈਨਾ।

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਯੋਧਾ।

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=[ਯੋਧੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਮੇਘਨ ਸਬਦਨੀ ਬਕਤੁ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥੬੪੫॥

{ਬਕਤੁ=ਮੂੰਹ} ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਮੇਘ ਸਬਦਨੀ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਉਤਮ ਮਤਿ ਵਾਲਿਓ!

ਇਹ 'ਮੇਘ ਸਬਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨ ਲਵੇ ॥ ੬੪੫ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਆਲਯ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥੬੪੬॥

{ਗੋਲਾਲਯ='ਗੋਲੀ ਦਾ {ਆਲਯ} ਘਰ'—ਬੰਦੂਕ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਗੋਲਾ' ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਆਲਯ' ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਚਤੁਰ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ

ਕਿ 'ਗੋਲਾਲਯ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੬ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਧਰਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੪੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗੋਲਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਧਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਸਿਆਨਿਓ! 'ਗੋਲਾ ਧਰਣੀ'

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੬੪੭ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਅਸਤੁਣਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੬੪੮ ॥

{ਅਸਤੁਣਿ=ਅਸਤੁਣੀ, ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਗੋਲਾ', ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਸਤੁਣੀ'

ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਚਤੁਰੇ! 'ਗੋਲਾ ਅਸਤੁਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੬੪੮ ॥

ਗੋਲਾਲਯਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੪੯ ॥

{ਗੋਲਾ+ਆਲਯ+ਣੀ=ਗੋਲੀ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ॥}

ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਗੋਲਾਲਯਣੀ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੯ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਲਯਣੀ ਪੁਨ ਭਾਖ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੬੫੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਲਯਣੀ' ਆਖੋ । ਹੇ ਚਤੁਰੇ ! (ਇਹ) 'ਗੋਲਾਲਯਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੫੦ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਸਦਨਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੬੫੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਆਖਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸਦਨਨਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਹੇ ਕਵੀਓ ! (ਇਹ) 'ਗੋਲਾ ਸਦਨਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੬੫੧ ॥

ਗੋਲਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰਿ ਕੈ ਕੇਤਨਿ ਪਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੬੫੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਕੇਤਨਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੫੨ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਕੇਤਨਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੬੫੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਪਦ ਆਖਕੇ ਫਿਰ 'ਕੇਤਨਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਗੋਲਾ ਕੇਤਨਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੫੩ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਸਦਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੫੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਸਦਨੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ ! ਹੇ ਚਤੁਰੇ ! (ਇਹ) 'ਗੋਲਾ ਸਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੫੪ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਧਾਮਿਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੫੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਧਾਮਿਨ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਹੇ ਬੁਧੀਵਾਨ ! ਇਹ 'ਗੋਲਾ ਧਾਮਿਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੫੫ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਈਵਾਸਨ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੬੫੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਆਖਕੇ 'ਮਗਰੋਂ' 'ਨਈਵਾਸਨ' ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਗੋਲਾ ਨਿਵਾਸਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੫੬ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਲਿਆਲੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੬੫੭ ॥

{ਲਿਆਲੀ=ਨਿਗਲ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖਕੇ, ਫਿਰ 'ਲਿਆਲੀ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਗੋਲਾ ਲਿਆਲੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੫੭ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮੁਕਤਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਕਹਿ ਕਬੇ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਬੀਚਾਰ ॥ ੬੫੮ ॥

{ਮੁਕਤਨਿ=ਛੱਡਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਕਹਿਕੇ ਪਿਛੋਂ 'ਮੁਕਤਨੀ' ਆਖੋ। ਹੇ ਸਿਆਣਿਓ! 'ਗੋਲਾ ਮੁਕਤਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੬੫੮ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਦਾਤੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤੁ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੬੫੯ ॥

{ਦਾਤੀ=ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਦਾਤੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੇ! 'ਗੋਲਾ ਦਾਤੀ' ਬੰਦੂਕ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੫੯ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਤਜਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੬੬੦ ॥

{ਤਜਨੀ=ਛੱਡਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਗੋਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਤਜਨੀ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਗੋਲਾ ਤਜਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੬੦ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਛੱਡਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੬੧ ॥

{ਛੱਡਨਿ=ਛੱਡਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਜੁਆਲਾ' ਆਖਕੇ, ਫਿਰ 'ਛੱਡਨੀ' ਆਖੋ। ਹੇ ਬੁਧੀਵਾਨੇ! 'ਜੁਆਲਾ ਛੱਡਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੬੧ ॥

ਜੁਆਲਾ ਸਕਤਨੀ ਬਕਤੁ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਰੋ ਬਖਿਆਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ ॥ ੬੬੨ ॥

{ਸਕਤਨੀ=ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਜੁਆਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਸਕਤਨੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਸੁਘਰੇ! ਇਹ 'ਜੁਆਲਾ ਸਕਤਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੬੨ ॥

ਜੁਆਲਾ ਤਜਣੀ ਬਕਤੁ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਆਰ ॥ ੬੬੩ ॥

{ਬਕਤੁ=ਮੂੰਹ ॥} ਹੇ ਚਤੁਰੇ! ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਜੁਆਲਾ ਤਜਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੬੩ ॥

ਜੁਆਲਾ ਛਾਡਣਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੬੪ ॥

‘ਜੁਆਲਾ ਛਾਡਣੀ’ ਪਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਘੜੋ ! ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੬੪ ॥

ਜੁਆਲਾ ਦਾਇਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੬੫ ॥

‘ਜੁਆਲਾ ਦੇਣੀ’ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਸੁਘੜੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖ ਲਵੋ ॥ ੬੬੫ ॥

ਜੁਆਲਾ ਬਕਤੁਣਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੬੬੬ ॥

{ਬਕਤੁਣਿ=ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ॥} ‘ਜੁਆਲਾ ਬਕਤੁਣੀ’ ਪਦ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਸੁਘੜੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨ ਲਵੋ ॥ ੬੬੬ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਪ੍ਰਗਟਾਇਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮੁ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੬੬੭ ॥

{ਪ੍ਰਗਟਾਇਨਿ=ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਜੁਆਲਾ’ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ‘ਪ੍ਰਗਟਾਇਨਿ’ ਆਖੋ । ਹੇ ਚਤੁਰੇ ! ‘ਜੁਆਲਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਨੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੬੬੭ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰਿ ॥ ੬੬੮ ॥

{ਜੁਆਲਾ=ਅੱਗ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਜੁਆਲਾ’ ਆਖਕੇ, ਫਿਰ ‘ਧਰਣੀ’ ਪਦ ਆਖੋ । ਹੇ ਸੁਘੜੋ ! ਇਹ ‘ਜੁਆਲਾ ਧਰਣੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੬੮ ॥

ਦੁਰਜਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਦਾਹਨਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥ ੬੬੯ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ‘ਦੁਰਜਨ’ ਆਖਕੇ ਮਗਰੋਂ ‘ਦਾਹਨਿ’ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ‘ਦੁਰਜਨ ਦਾਹਨੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੬੬੯ ॥

ਦੁਜਨ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਦਰਰਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੭੦ ॥

{ਦੁਰਰਨਿ=ਦਲ ਸੁਟਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਦੁਜਨ’ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ‘ਦਰਰਨਿ’ ਆਖੋ । ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਖੋ ! ਇਹ ‘ਦੁਰਜਨ ਦਰਰਨੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੭੦ ॥

ਗੋਲੀ ਧਰਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੭੧ ॥

ਹੇ ਸੁਘੜੈ ! 'ਗੋਲੀ ਧਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੧ ॥

ਦੁਸਟ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਦਾਹਨਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੭੨ ॥

{ਦਾਹਨੀ=ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸਟ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਦਾਹਨਿ' ਉਚਾਰੋ । ਇਹ 'ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੭੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਕਾਸਟ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥

ਭੂਮਿਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਚੀਨ ਤੁੱਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੬੭੩ ॥

{ਕਾਸਟ=ਕਾਠ ॥ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ=ਪਿੱਠ ਵਾਲੀ ॥ ਭੂਮਿਜ=ਜਿਮੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਕਾਠ ॥} ਹੈ ਬੁਧੀਮਾਨੋ ! 'ਕਾਸਟ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਅਤੇ 'ਭੂਮਿਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੭੩ ॥

ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ ॥

ਦੁਮਜ ਬਾਸਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਚੀਨ ਨਾਮ ਨਾਲੀ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੬੭੪ ॥

{ਦੁਮਜ=ਬਿਛ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਾਠ ॥} ਹੇ ਸਿਆਣਿਓ ! 'ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਤੇ 'ਦੁਮਜ ਬਾਸਨੀ' ਤੇ 'ਨਾਲੀ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੬੭੪ ॥

ਦੇਰਰਾ ॥ ਕਾਸਠ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਜਨ ਸਵਾਰਿ ॥ ੬੭੫ ॥

{ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ=ਪਿੱਠ ਵਾਲੀ, ਕੰਢੇ ਵਾਲੀ ॥} ਹੇ ਸਜਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ! 'ਕਾਸਠ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੫ ॥

ਜਲਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੭੬ ॥

{ਜਲਜ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਤਰ, ਕਾਠ* ॥}

'ਜਲਜ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਘੜੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੬ ॥

ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਆਦਿ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੭੭ ॥

{ਬਾਰਜ=[ਬਾਰ=ਪਾਣੀ ॥] ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਾਠ ॥}

'ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੭ ॥

ਨੀਰਜਾਲਯਣਿ ਬਕਤੁ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੭੮ ॥

{ਨੀਰਜ+ਆਲਯਣੀ=ਕਾਠ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ॥} ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! 'ਨੀਰਜ ਆਲਯਣੀ'

ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੮ ॥

ਅੰਬੁਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੬੭੯ ॥

{ਅੰਬੁਜ=[ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਕਾਠ ॥} ਹੇ ਉੱਚੀ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ! 'ਅੰਬੁਜ

ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੭੯ ॥

ਘਨਜਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੬੮੦ ॥

{ਘਨਜ=[ਘਨ=ਬਦਲ] ਬਦਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਪਾਣੀ ॥ ਘਨਜਜ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਾਠ ॥}

ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਖੋ ! 'ਘਨਜਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੬੮੦ ॥

ਜਲ ਤਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਧਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੬੮੧ ॥

{ਜਲ ਤਰ=ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਤਰਣ ਵਾਲਾ-ਕਾਠ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਜਲਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖਕੇ, ਫਿਰ

'ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! 'ਜਲ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੮੧ ॥

ਬਾਰ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰ ਕੈ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੬੮੨ ॥

* 'ਕਾਠ' ਨੂੰ 'ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ' ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ-

ਯਥਾ- 'ਆਪਨੜਾ ਪੁੱਤ ਪਾਲਿ ਨ ਨੀਰਿ ਭੁਬਾਇਆ ॥

ਤਥਾ- 'ਨੀਰ ਨਾ ਭੋਬੈ ਕਾਠ ਨੇ ਪਾਲੈ ਦੀ ਲੱਜੈ ॥

{ਬਾਰ=ਜਲ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰ' ਆਖਕੇ ਫਿਰ 'ਤਰ' ਤੇ 'ਪਿਸ਼ਟਣਿ' ਉਚਰਾਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਚਤੁਰੇ ! 'ਬਾਰ ਤਰ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੬੮੨ ॥

ਨੀਰ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰ ਕੈ ਤਰ ਪਦ ਪਿਸ਼ਟਣਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੬੮੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਤਰ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' ਆਖੋ। (ਇਹ) 'ਨੀਰ ਤਰ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੮੩ ॥

ਹਰਜ ਪਿਸ਼ਟਣੀ ਆਦਿ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੬੮੪ ॥

{ਹਰ=ਜਲ+ਜ=ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਕਾਠ ॥} ਹੇ ਸੁਘੜੇ ! ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਹਰਜ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। (ਇਹੋ ਹੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੬੮੪ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਬਾਰਜ ਪਿਸ਼ਟਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਨਾਲਿ ਕੇ ਸਗਲ ਬਿਚਾਰ ॥

ਭੂਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਜਾਨ ਤੁੱਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੬੮੫ ॥

{ ਭੂਰੁਹ=[ਭੂ=ਧਰਤੀ+ਰੁਹ=ਉੱਗਣਾ, ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਗਿਆ
ਹੋਇਆ ਦਰਖਤ, ਭਾਵ-ਕਾਠ ॥ ਨਾਲਿ=ਬੰਦੂਕ ॥ }

'ਬਾਰਜ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' ਅਤੇ 'ਭੂਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣੀ' (ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੮੫ ॥

ਭੂਮਿ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣਿ ਤੁਮ ਬਹੁਰਿ ਸਵਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਹੋਹੀਂ ॥

ਜੇ ਕੋਊ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਕਰ ਜੋਹੀਂ ॥ ੬੮੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਮ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣਿ' ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਭੂਮ ਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੮੬ ॥

ਤਰੁ ਰੁਹ ਪਿਸ਼ਟਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਅਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਗਲ ਬਿਚਾਰੀਅਹੁ ॥

ਕਾਸਠ ਕੁੰਦਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥ ੬੮੭ ॥

{ ਤਰੁ ਰੁਹ=[ਤਰੁ=ਬਿਛ] ਬਿਛ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ-ਕਾਠ ॥
ਕੁੰਦਨੀ=ਕੁੰਦੇ [ਮੁੱਠ] ਵਾਲੀ ॥ }

'ਭੂਮਿ ਰੁਹ ਪਿਸਟਣੀ' ਤੇ 'ਤਰੁ ਰੁਹ ਪਿਸਟਣੀ', ਅਤੇ 'ਕਾਸਠ ਕੁੰਦਨੀ' (ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ) ਬੰਦੁਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੮੭ ॥

ਭੂਮਿ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਰੁਹ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰਿ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੁ ਕੇ ਸਭ ਮਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਜਾਨਹੁ ॥ ੬੮੮ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਭੂਮਿ' ਤੇ ਫਿਰ 'ਰੁਹ ਪਿਸਟਣੀ' ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਭੂਮਿ ਰੁਹ ਪਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੬੮੮ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਬਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਦੀਜੈ ॥

ਰੁਹ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥

ਯਾਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੬੮੯ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਪ੍ਰਿਥਵੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰੁਹ' ਤੇ 'ਪਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਪ੍ਰਿਥੀ ਰੁਹ ਪਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੮੯ ॥

ਬਿਰਛ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕਹਿ ਜੀਅ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਹਿ ਅਪਾਰਾ ॥

ਯਾਮੈ ਕਛੁ ਨ ਭੇਦ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ੬੯੦ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਰਛ' ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ ਪਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਿਰਛਜ ਪਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ॥ ੬੯੦ ॥

ਦੁਮਜ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪਦ ਕਹਿ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈ ॥
ਜਉ ਕੋਉ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜੋਵੈ ॥ ੬੯੧ ॥

{ਦਮਜ=ਕਾਠ ॥} ਪਹਲੇ 'ਦਮਜ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।
'ਦਮਜ ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੬੯੧ ॥

ਤਰੁ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਬ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥
ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੬੯੨ ॥

ਪਹਲੇ 'ਤਰੁ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਤਰੁਜ ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ'
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੬੯੨ ॥

ਰੁਖ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕਹਿ ਬਹੁਰਿ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਈ ॥
ਯਾਮੈ ਕਹੂੰ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ੬੯੩ ॥

ਪਹਲੇ 'ਰੁਖ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਰੁਖਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੬੯੩ ॥

ਉਤਭੁਜ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕਹਿ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥
ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੬੯੪ ॥

{ ਉਤਭੁਜ=ਬਿਛ ॥ } ਪਹਲੇ 'ਉਤਭੁਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ'
{ ਉਤਭੁਜ ਸੁਤ=ਕਾਠ ॥ } ਪਦ ਆਖੋ। 'ਉਤਭੁਜ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਟਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੬੯੪ ॥

ਤਰੁ ਸੁਤ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਸਬਦ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਪਛਾਨੇ ॥ ੬੬੫ ॥

{ਤਰੁ ਸੁਤ=ਬਿੱਛ ਦਾ ਪੁੱਤ-ਕਾਠ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਤਰ ਸੁਤ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਤਰ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੬੬੫ ॥

ਪੱਤੀ ਪਦ ਕੋਂ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਸਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੬੬੬ ॥

{ਪੱਤੀ=ਪੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਬਿੱਛ ॥} ਪਹਲੀ 'ਪੱਤੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਪੱਤੀਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੬੬੬ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਧਰਾਧਾਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪਦ ਕੋਂ ਬਹੁਰ ਠਉਰ ਤਿਹ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੬੬੭ ॥

{ਧਰਾਧਾਰ=[ਧਰ+ਅਧਾਰ] ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਬਿਛ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾਧਾਰ' ਪਦ, ਫੇਰ ('ਸੁਤ' ਤੇ) 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਧਰਾਧਾਰ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੬੬੭ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੬੬੮ ॥

{ਧਰਾਰਾਜ=ਬਿਰਛ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾਰਾਜ', (ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ) 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਧਰਾਰਾਜ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੬੬੮ ॥

ਧਰਾ ਆਦਿ ਸਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠ ਭਾਖਿ ਬੰਦੂਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੬੬੯ ॥

{ਧਰਾ ਨਾਇਕ=ਬਿੱਛ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਉਚਾਰੇ। 'ਧਰਾ ਨਾਇਕ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੬੬੯ ॥

ਚਉਪਈ ॥ ਧਰਾ ਸਬਦ ਕੋਂ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਨਾਇਕ ਸਬਦ ਤਹਾਂ ਫੁਨਿ ਠਾਨਹੁ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭੈ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੧੦੦ ॥

(ਨੋਟ—ਉਪਰਲੇ ਦੋਹਰੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ) ।

ਧਰਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਲਿਖਿ ਡਾਰੇ ॥

ਰਾਵ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਬਹੁਰ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੧੦੧ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਨੀ' ਤੇ 'ਰਾਵ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਲਿਖ ਦਿਓ। 'ਧਰਨੀ' ਰਾਵਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੦੧ ॥

ਧਰਨੀ ਪਤਿ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਸਬਦਹਿ ਬਹੁਰ ਸਵਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੧੦੨ ॥

{ਧਰਨੀ ਪਤਿ=ਬਿਛ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਨੀ ਪਤਿ' (ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ) 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਨੀ ਪਤਿਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੨ ॥

ਧਰਾਰਾਟ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜਾਨੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥ ੧੦੩ ॥

{ਧਰਾਰਾਟ=ਦਰਖਤ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾਰਾਟ', (ਫੇਰ 'ਜ' ਤੇ) 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਾਰਾਟਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੩ ॥

ਧਰਾਰਾਜ ਪੁਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬਹੁਰ ਸੁ ਧਰੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਵਹਿ ॥

ਜਾਕੇ ਸਭ ਗੁਨਿਜਨ ਗੁਨ ਜੇਵਹਿ ॥ ੧੦੪ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾਰਾਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਰਖ ਦਿਓ ।
ਇਹ 'ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗੁਣੀ
ਜਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੭੦੪ ॥

ਧਰਾ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਿਸਟਣਿ ਸਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਸੁਧਾਰੇ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥
ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੭੦੫ ॥

(ਪਹਲੋਂ) 'ਧਰਾ' (ਤੇ ਫੇਰ 'ਧਾਰਜ' ਪਦ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਉਚਾਰੇ ।
'ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੭੦੫ ॥ (ਇਥੇ 'ਧਾਰਜ' ਦਾ
ਅਧਾਰ ਹੈ, ਵੇਖੋ ੬੯੭ ਅੰਕ) ।

ਧਰਾ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸਬਦ ਤਾ ਪਾਛੈ ਦੀਜੈ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੭੦੬ ॥

{ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ=ਬਿਰਛ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ' (ਫੇਰ) 'ਜਾ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ
ਉਚਾਰੇ । 'ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੭੦੬ ॥

ਧਰਾ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
ਪਾਲਕ ਸਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਬਿਚਰੀਐ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੭੦੭ ॥

{ਧਰਾ ਪਾਲਕ=ਬਿਛ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਾ ਪਾਲਕ' (ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ) 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ
ਉਚਾਰੇ । 'ਧਰਾ ਪਾਲਕ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੭੦੭ ॥

ਤਰੁਜ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਥ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਸਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ ॥
ਨਾਮ ਜਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੭੦੮ ॥

{ ਤਰੁਜ=ਬਿਛ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਕਾਠ॥ ਤਰੁਜ ਨਾਥ=ਕਾਠਾਂ ਦਾ ਸਦਾਰ-ਅਖਰੋਟ ਦਾ ਕਾਠ॥ }
 ਤਰੁਜ ਨਾਥ ਪਿਸਟਣੀ=‘ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ’ ਬੰਦੂਕ ॥
 ਪਹਿਲੋਂ ‘ਤਰੁਜ’ ਤੇ ‘ਨਾਥ’ ਕਹਿਕੇ, ‘ਪਿਸਟਣੀ’ ਆਖੋ। ‘ਤਰੁਜ ਨਾਥ ਪਿਸਟਣੀ’
 ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੦੮ ॥

ਦੁਮਜ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਸੁ ਦੀਜੈ ॥
 ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ ॥
 ਪਿਸਟਣਿ ਸਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੭੦੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ‘ਦੁਮਜ’ ਪਦ, ਫੇਰ ‘ਨਾਇਕ’ ਤੇ ‘ਪਿਸਟਣੀ’ ਪਦ ਆਖੋ। ‘ਦੁਮਜ ਨਾਇਕ ਪਿਸਟਣੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। (ਉਪਰਲਾ ੭੦੮ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਖੋ) ॥ ੭੦੯ ॥

ਫਲ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥
 ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਪੁਨਿ ਪਿਸਟਣਿ ਤੁਮ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਗਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੭੧੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ‘ਫਲ’ ਪਦ ਫੇਰ ‘ਨਾਇਕ’, ਅਤੇ (ਮਗਰੋਂ ‘ਸੁਤ’ ਤੇ) ‘ਪਿਸਟਣੀ’ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। ‘ਫਲ ਨਾਇਕ ਸੁਤ ਪਿਸਟਣੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੧੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-
 ਬਬਦਾਰਥ-ਫਲ ਨਾਇਕ=ਫਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਬਿਛ।

ਫਲ ਨਾਇਕ ਸੁਤ=ਬਿਛ ਦਾ ਪੁੱਤ-ਕਾਠ।
 ਫਲ ਨਾਇਕ ਸੁਤ ਪਿਸਟਣੀ=ਕਾਠ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ।

ਤਰੁਜ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਰਾਜ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਸੁ ਧਰੀਐ ॥
 ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਿਸਟਣਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੈ ॥ ੭੧੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ‘ਤਰੁਜ’, ਪਦ ਫੇਰ ‘ਰਾਜ’ ਕਹਿਕੇ, ‘ਪਿਸਟਣੀ’ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ‘ਤਰੁਜ ਰਾਜ ਪਿਸਟਣੀ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੭੧੧ ॥ (ਵੇਖੋ ਅੱਗੇ ੭੦੮ ਦਾ ਅਰਥ)

ਧਰਨੀਜਾ ਪਦ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥
 ਰਾਟ ਸਬਦ ਤਾ ਪਾਛੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਪ੍ਰਿਸਟਨਿ ਪਦ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਸਭ ਭੇਦ ਨ ਮਾਨੋ ॥ ੭੧੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਨੀ', ਫੇਰ 'ਰਾਟ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਆਖ ਦਿੱਤੇ।
'ਧਰਨੀ ਰਾਟ ਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੧੨ ॥

ਨੋਟ-ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਰਾਟ' ਦਾ ਅਨੁ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੭੦੩ ਤੇ ੭੦੪ ਵਿਚ 'ਧਰਾਰਾਟ' ਤੇ 'ਧਰਾਰਾਜ' ਸਪਸ਼ਟ ਨਾਮ ਦਰਖਤ ਦੇ ਕਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ 'ਧਰਨੀ ਰਾਟਜਾ' ਪਾਠ ਹੋਕੇ 'ਕਾਠ' ਅਰਥ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਛਜ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਾਜਾ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਸਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੭੧੩ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਬਿਛਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਾਜਾ', ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ।
'ਬਿਛਜ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੭੧੩ ॥ (ਵੇਖੋ ਅਰਥ ਅੰਕ ੭੦੮)

ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋਂ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਸਬਦ ਅੰਤ ਕੈ ਦੀਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਹਿ ਨਵੀਨੋ ॥ ੭੧੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਤਾਂ 'ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੧੪ ॥

ਬਥਦਾਰਥ-ਤਰੁ ਰੁਹ=ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ-ਫਲ।

ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ=ਫਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ-ਕਾਠ।

ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ=ਕਾਠ ਦਾ ਸਦਾਰ-ਅਖਰੋਟ ਦਾ ਕਾਠ।

ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ=ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਤਰੁ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਟਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੭੧੫ ॥

{ਤਰੁ ਰੁਹ=ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਕਾਠ ॥} 'ਤਰੁ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ।
ਏਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ। ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੭੧੫ ॥

ਸੁ ਕਬਿ ਬਕਤੁ ਤੇ ਕੁੰਦਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੭੧੬ ॥

{ਕੁੰਦਣੀ=ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ॥} ਹੇ ਸੁ ਕਵਿ ! 'ਕੁੰਦਣੀ' ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੭੧੬ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਕਾਸਟ ਕੁੰਦਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੀਜੀਐ ॥

ਬਿਛਜ ਬਾਸਨੀ ਸਬਦ ਬਕਤੁ ਤੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਹੇ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਿ ਹਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੀਐ ॥ ੭੧੭ ॥

{ਬਿਛਜ=ਕਾਠ, ਕੁੰਦਾ ॥ ਬਾਸਨੀ=ਵੱਸਨ ਵਾਲੀ ॥} 'ਕਾਸਟ ਕੁੰਦਣੀ' ਅਤੇ 'ਬਿਛਜ ਬਾਸਨੀ' (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੧੭ ॥

ਧਰਏਸਰਜਾ ਸਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਕੁੰਦਣੀ ਬਹੁਰਿ ਪਦ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੁ ਕਬਿ ਸਭੈ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਸੁ ਸਾਚ ਬਿਚਾਰੀਯੋ ॥

ਹੇ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਸੰਕ ਉਚਾਰੀਯੋ ॥ ੭੧੮ ॥

{ਧਰਏਸਰ=ਬਿਛ ॥ ਧਰਏਸਰਜਾ=ਕਾਠ ॥} (ਪਹਿਲੋਂ) 'ਧਰਏਸਰਜਾ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਕੁੰਦਣੀ' ਆਖੋ । 'ਧਰਏਸਰਜਾ ਕੁੰਦਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੧੮ ॥

ਤਰੁਜ ਬਾਸਨੀ ਆਦਿ ਸੁ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਮਨ ਮਾਨੀਐ ॥

ਯਾ ਮੈ ਸੰਕ ਨ ਕਛੂ ਹਿਦੈ ਮੈ ਕੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਇਹ ਨਾਮ ਚਹੇ ਤੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥ ੭੧੯ ॥

'ਤਰੁਜ ਬਾਸਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਕਵੀਓ ! ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੋ, ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੭੧੯ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਭੂਮਿ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾ ਪਦ ਤਿੱਹ ਪਾਛੇ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ ॥ ੭੨੦ ॥

'ਭੂਮੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਆਏ । 'ਭੂਮਿਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੭੨੦ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੈ ॥

ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀਂ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥ ੭੨੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਿਥੀ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਰਖ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਪ੍ਰਿਥਵੀਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੭੨੧ ॥

ਬਸੁਧਾ ਸਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਕਹੁ ਠਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ ॥ ੭੨੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਧਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਰਖ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਬਸੁਧਾਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੭੨੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਸੁਧਾ ਸਬਦ ਉਚਰੀਐ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਦੇ ਡਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭਿ ਜੀਅ ਲਹੀਐ ॥

ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥ ੭੨੩ ॥

{ਬਸੁਧਰਾ=ਧਰਤੀ ॥ ਬਸੁਧਰਾਜਾ=ਕਾਠ, ਲੱਕੜੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਧਰਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਪਦ ਰਖ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਬਸੁਧਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਕੋਈ ਜਿਥੇ ਚਾਹੁਣ ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੭੨੩ ॥

ਤਰਨੀ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਕੇ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਲਹੀਐ ॥

ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀਂ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥ ੭੨੪ ॥

{ਤਰਨੀ=ਨਦੀ ॥ ਤਰਨੀਜਾ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਕਾਠ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਪਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਤਰਨੀਜਾ ਪਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੭੨੪ ॥

ਛੰਦ ॥ ਬੱਲੀਸ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥ ਬਾਸਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਠਾਨ ॥

ਨਾਮੈ ਤੁਪਕ ਸਭ ਹੋਇ ॥ ਨਹੀ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਕੋਇ ॥ ੭੨੫ ॥

{ਬੱਲੀਸ=ਵੇਲਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਬਿਛ, ਭਾਵ ਕਾਠ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੱਲੀਸ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਬਾਸਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਬਲੀਸ ਬਾਸਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੭੨੫ ॥

ਚਉਪਈ ॥ ਸਿੰਘ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਸਬਦ ਸੁ ਠਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੭੨੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿੰਘ' ਪਦ ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਸਿੰਘ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੭੨੬ ॥

ਪੁੰਡਰੀਕ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕੀਜੈ ॥ ੭੨੭ ॥

{ਪੁੰਡਰੀਕ=ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁੰਡਰੀਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਪੁੰਡਰੀਕ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੭੨੭ ॥

ਆਦਿ ਸਬਦ ਹਰ ਜੱਛ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਯੋ ॥

ਚਹੀਐ ਨਾਮ ਜਹਾਂ ਤੱਹ ਕਹੀਐ ॥ ੭੨੮ ॥

{ਹਰ ਜੱਛ=ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ—ਸ਼ੇਰ} ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਰਜੱਛ' ਪਦ ਆਖੋ । ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜੋ । ਇਹ 'ਹਰ ਜੱਛ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੭੨੮ ॥

ਛੰਦ ॥ ਮਿ੍ਗਰਾਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ॥ ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰ ॥

ਤਉਫੰਗ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ਨਹੀ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਮਾਨ ॥ ੭੨੯ ॥

{ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ=ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ' ਪਦ ਆਖੇ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ।
'ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੭੨੯॥

ਚਉਪਈ ॥ ਆਦਿ ਸਬਦ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਜਾਨੇ ॥ ੭੩੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ' ਪਦ, ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ
'ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੭੩੦ ॥

ਪਸੁਪਤੇਸ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿੱਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥

ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੭੩੧ ॥

{ਪਸੁਪਤੇਸ=[ਪਸੁਪਤ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਸੁ ਪਤੇਸ' ਸਬਦ, ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ
'ਪਸੁਪਤੇਸ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੩੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਕਲ ਪਸੁਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸੈਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੭੩੨ ॥

ਸਾਰੇ 'ਪਸੁਆ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਉਹੀ ਬੰਦੁਕ ਦੇ ਨਾਮ
ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੭੩੨ ॥

ਮ੍ਰਿਗ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੭੩੩ ॥

ਪਹਲਾਂ 'ਮ੍ਰਿਗ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ
ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੭੩੩ ॥

ਛੰਦ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਸਬਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥ ਪਾਛੇ ਸੁ ਪਤਿ ਪਦ ਠਾਨ ॥

ਰਿਪੁ ਸਬਦੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਬਿਚਾਰ ॥ ੭੩੪ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਮ੍ਰਿਗ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ
'ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੩੪ ॥

ਸਿੰਗੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥ ਅਰਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਲਖਿ ਰਾਖੁ ॥

ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਛਾਨ ॥ ੭੩੫ ॥

{ਸਿੰਗੀ=ਸਿੰਛਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸੂ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਛੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੭੩੫॥
ਸਬਦਾਰਥ—ਸਿੰਛੀ ਅਰਿ=[ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਸ਼ੇਰ।
ਸਿੰਛੀ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਛੰਦ ਵੱਡਾ ॥ ਪਤਿ ਸਬਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐਂ ॥

ਅਰਿ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਕੈ ਨਾਮਾ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐਂ ॥

ਨਹੀ ਭੇਦ ਯਾ ਮੈ ਨੈਕ ਹੈ ਸਭ ਸੁਕਬਿ ਮਾਨਹੁ ਚਿੱਤ ਮੈ ॥

ਜਹ ਜਾਨੀਐ ਤਹ ਦੀਜੀਐ ਪਦ ਅਉਰ ਛੰਦ ਕਬਿੱਤ ਮੈ ॥ ੭੩੬ ॥

'ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ! ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, {ਪਦ} ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੭੩੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਹਰਣ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੈ ਅਰਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੭੩੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਣ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਹਰਣ ਪਤਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੭੩੭ ॥

ਸਿੰਗੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹੁ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ੭੩੮ ॥

{ਸਿੰਗੀ ਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਗੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਸਿੰਗੀ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੩੮ ॥

ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਜਿਨ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥
ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਉ ਜਾਨੇ ॥ ੭੩੯ ॥

{ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ=ਕਾਲੀ ਖਲੜੀ ਵਾਲਾ-ਹਰਨ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਆਖੋ। ਇਹ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ ਪਤਿ ਸਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੩੯ ॥

ਸਬੰਦਾਰਥ—ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ=ਹਰਨ ।

ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ ਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ

ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ ਪਤਿ ਸਤ੍ਰੁ=ਬੰਦੂਕ ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨੈਨੋਤਮ ਪਦ ਬਕਤ੍ਰੁ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ॥

ਪਤਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਕਰਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੇ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰਾ ॥ ੭੪੦ ॥

{ਨੈਨੋਤਮ=ਸੋਹਣੀ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਰਿਣ ॥ ਨੈਨੋਤਮ ਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਨੈਨੋਤਮ' ਪਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰੇ, ਫਿਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਨੈਨੋਤਮ ਪਤਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੭੪੦ ॥

ਚੇਪਈ ॥ ਸਵਤਸਵਤ ਤਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸਬਦ ਸਵਾਰੇ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖ ਲੀਜੈ ॥ ੭੪੧ ॥

{ਸਵਤਸਵਤਤਨਿ=[ਸੁਤ੍ਰੁ+ਅਸੁਤ੍ਰੁ] ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਤਨ ਵਾਲਾ-ਹਰਿਣ*॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸਵਤਸਵਤਤਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਸਵਤਸਵਤਤਨਿ ਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੪੧ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਮਿ੍ਗੀ ਸਬਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਸੁ ਸਬਦ ਕਹੁੰ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋਜੋਉਨ ਠਉਰ ਪਦ ਰੁਚੈ ਸੁ ਤੱਹੀ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੭੪੨ ॥

{ਜਉਨ=ਜਿਸ ॥ ਰੁਚੈ=ਫੱਬਦਾ ਹੋਵੇ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮਿ੍ਗੀ' ਸਬਦ, ਫਿਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ

*ਹਰਿਣ ਦੀ ਪਿੱਠ ਕਾਲੀ ਤੇ ਛਾਤੀ ਚਿੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਸੁਤ੍ਰੁ+ਅਸੁਤ੍ਰੁ' ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ 'ਸਿੱਕੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ,
ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਫੱਬਦਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਇਸਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੭੪੨ ॥

ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰੀਐ ॥

ਸ਼ੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਹੀਯ ਮੈ ਜਾਨੀਐ ॥ ੭੪੩ ॥

{ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ=ਚਿੱਟੀ ਕਾਲੀ ਖੱਲੜੀ ਵਾਲਾ—ਕਾਲਾ ਹਰਿਣ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ
ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੭੪੩ ॥

ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਬਹੁਰ ਨਾਥ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੭੪੪ ॥

{ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮ=ਜਿਸਦੇ ਪੇਟ ਦਾ ਚਮੜਾ ਚਿੱਟਾ ਹੈ, ਹਰਿਣ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮ' ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਆਖੋ । 'ਉਦਰ ਸੇਤ
ਚਰਮ ਨਾਥ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੪੪ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਕਿਸਨ ਪਿਸਠ ਚਰਮਾਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸ਼ੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥ ੭੪੫ ॥

{ਕਿਸਨ ਪਿਸਠ ਚਰਮ=ਜਿਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਦੀ ਚਮੜੀ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਕਾਲਾ ਹਰਿਣ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਿਸਨ ਪਿਸਠ ਚਰਮ', ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਆਖੋ । 'ਕਿਸਨ
ਪਿਸਠ ਚਰਮ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੪੫ ॥

ਚਾਰ ਨੇਤੁ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸਬਦ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਸ਼ੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰੇ ਦੀਜੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੇ ॥ ੭੪੬ ॥

{ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰ=ਚੌਹੁ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਰਿਣ* ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਆਖੇ। 'ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੪੬ ॥

ਨੈਨੋਤਮ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੭੪੭ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਨੈਨੋਤਮ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਨੈਨੋਤਮ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੪੭ ॥

ਦਿਗੀ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰੋਂ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ ॥ ੭੪੮ ॥

{ਦਿਗੀ=ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਰਿਣ* ॥} ਪਹਲਾਂ 'ਦਿਗੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਦਿਗੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੪੮ ॥

ਚਖੀ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੭੪੯ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਚਖੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਚਖੀ ਪਤਿ ਸ਼ਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੪੯ ॥

ਮਿਗੀ ਅਧਿਪ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

* 'ਹਰਨਾਂ ਅੱਖੀ' ਚਾਰ ਚਾਰ' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ) ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿੰਝਾਂ ਕੋਲ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਅੱਖਾਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ 'ਦਿਗੀ' ਭੀ ਸੱਦਦੇ ਹਨ।

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੭੫੦ ॥

{ ਅਧਿਪ=ਸ਼ਾਮੀ ॥ ਮਿ੍ਗੀ ਅਧਿਪ=ਹਰਣੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ, ਹਰਿਣ ॥
ਮਿ੍ਗੀ ਅਧਿਪ ਪਤਿ=ਹਰਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ—ਸ਼ੇਰ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਿ੍ਗੀ ਅਧਿਪ' ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ
ਬਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਮਿ੍ਗੀ ਅਧਿਪ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੇ ॥ ੭੫੦ ॥

ਮਿ੍ਗੀਰਾਟ ਸਬਦਾਦਿ ਭਨਿੱਜੈ ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹੁੰ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੇ ॥ ੭੫੧ ॥

'ਮਿ੍ਗੀਰਾਟ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਮਿ੍ਗੀਰਾਟ
ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੭੫੧ ॥

ਮਿ੍ਗੀ ਇੰਦੁ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਭਨੀਜੈ ॥
ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ ॥ ੭੫੨ ॥

{ ਮਿ੍ਗੀ ਇੰਦੁ=ਹਰਣੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ, ਹਰਿਣ ॥ } ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਿ੍ਗੀ ਇੰਦੁ' ਪਦ,
ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਮਿ੍ਗੀ ਇੰਦੁ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ'
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੭੫੨ ॥

ਮਿ੍ਗੀ ਏਸਰ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਰੀਐ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਪਹਿ ਚਾਨੇ ॥ ੭੫੩ ॥

{ ਮਿ੍ਗੀ ਏਸਰ=ਹਰਿਣ ॥ } ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਿ੍ਗੀ ਏਸਰ' ਸਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ' ਪਦ
ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਮਿ੍ਗੀ ਏਸਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੭੫੩ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੭੫੪ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ', ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਉਚਾਰੋ। 'ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੫੪ ॥

ਮ੍ਰਿਗਿਜ ਸਬਦ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੭੫੫ ॥

{ਮ੍ਰਿਗਿਜ=ਹਰਣੀ ਦਾ ਬੱਚਾ-ਹਰਿਣ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮ੍ਰਿਗਿਜ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਮ੍ਰਿਗਿਜ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੫੫ ॥

ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮ੍ਰਿਗੀ ਸੁ ਸਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ ॥ ੭੫੬ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਮ੍ਰਿਗੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਉਚਾਰੋ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। 'ਮ੍ਰਿਗੀ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੫੬ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥
 ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ ॥ ੭੫੭ ॥

{ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ=ਹਰਣੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਹਰਿਣ* ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ' ਪਦ, ਉਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੭੫੭ ॥

*ਹਰਿਣੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਅਕਸਰ ਮਾਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ=ਹਰਿਣ' ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਬਹੁਰੇ ਸੁ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੭੫੮ ॥

‘ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੭੫੮ ॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੇ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੇ ਤੁਫੰਗ ਸਭੇ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥ ੭੫੯ ॥

ਨੋਟ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਅੰਕ ੭੫੭ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੭੬੦ ॥

{ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ=ਹਰਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਹੀਰਾ ਹਰਿਣ ॥}

ਪਹਿਲੇ ‘ਮ੍ਰਿਗੀਰਵਣ’, ਫੇਰ ‘ਨਾਇਕ’ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਸੱਤ੍ਰੁ’ ਪਦ ਉਚਾਰੇ।

‘ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੬੦ ॥

ਬਬਦਾਰਥ-ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ ਨਾਇਕ=[ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ] ਸ਼ੇਰ।

ਮ੍ਰਿਗੀਰਵਣ ਨਾਇਕ=ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਬੰਦੂਕ।

ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੇ ਬੰਦੂਕ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੬੧ ॥

{ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ=ਹਰਿਣ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਹਰਣੋਂਟਾ, ਹਰਿਣ ॥} ਪਹਿਲੇ ‘ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ’,

ਫੇਰ ‘ਨਾਇਕ’ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਸ਼ਤ੍ਰੁ’ ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ‘ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੭੬੧ ॥

(ਬੇਬੇ ਅੰਕ ੭੬੦ ਦਾ ਬਬਦਾਰਥ)

ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਦਿ ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ ਉਚਰਿ ਕੈ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੭੬੨॥

{ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ=ਹਰਿਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਹਰਿਣ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ' ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ ਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੭੬੨॥

ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਪਤਿ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥੭੬੩॥

{ਤ੍ਰਿਣਚਰ=ਘਾਹ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਮ੍ਰਿਗਾਦਿਕ ਪਸ਼ੂ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤ੍ਰਿਣਚਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰੇ। 'ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਤਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥੭੬੩॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਤਿ=[ਪਸ਼ੂਆ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਸ਼ੇਰ।

ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੭੬੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤ੍ਰਿਣਚਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਸਬਦ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਨਾਥ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੭੬੪ ॥

ਤ੍ਰਿਣਭਖੇ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੭੬੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤ੍ਰਿਣਭਖੇ', ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਤ੍ਰਿਣਭਖੇ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੬੫ ॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੭੬੩ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਚੈਪਈ ॥ ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੭੬੬ ॥

{ਤਿਣਹਾ=ਘਾਸ ਨਾਸਕ, ਮਿਠਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤਿਣਹਾ' ਪਦ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਤਿਣਹਾ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੬੬ ॥
(ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ੭੬੩)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਤਿਣਹਾਤੀ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੋ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ ॥੭੬੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਿਣਹਾਤੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰ ਦਿਓ। ਚਤੁਰੇ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, 'ਤਿਣਹਾਤੀ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੬੭ ॥

ਤਿਣ ਭੱਛੀ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਕਹੀਓ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ॥

ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ॥ ੭੬੮ ॥

{ਤਿਣ ਭੱਛੀ=ਘਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਹਰਿਣ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤਿਣ ਭੱਛੀ', ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ', ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਤਿਣਭੱਛੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੭੬੮॥

ਤਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੭੬੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਿਣਹਾ ਰਿਪੁ', ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਤਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੭੬੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਤਿਣਹਾ*ਰਿਪੁ=[ਹਰਿਣ ਦਾ ਵੇਰੀ]—ਸ਼ੇਰ।

ਤਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ=[ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਮੀ, ਕੇਸਰੀ] ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ।

ਤਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤੁ=[ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਵੇਰਣ]—ਬੰਦੂਕ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਤਿਣਰਿਪੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

*ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ—'ਤਿਣਾ' ਦੇ 'ਹਾ' ਹੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵੇਰੀਹਰਿਣ।

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੭੭੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੋ । 'ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿਰਿਪੁ'

ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—'ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ' = ਹਰਿਣ ।

ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿ = [ਹਰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] - ਸ਼ੇਰ ।

ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿਰਿਪੁ = [ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੁਕ ॥ ੭੭੦ ॥

ਢੋਪਈ ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੭੭੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ ।

ਇਹ 'ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੭੭੧ ॥

ਭੂਜਾਂਤਕ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਇਕ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੭੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਜਾਂਤਕ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ।

'ਭੂਜਾਂਤਕ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੭੭੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਭੂਜ [ਭੂ = ਧਰਤੀ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਸ ।

ਭੂਜਾਂਤਕ = [ਘਾਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਹਰਿਣ ।

ਭੂਜਾਂਤਕ ਨਾਇਕ = ਹਰਿਣ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ [ਮਿੱਗਪਤਿ] - ਸ਼ੇਰ ।

ਭੂਜਾਂਤਕ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ = [ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵੈਰੀ] - ਬੰਦੁਕ ।

ਪਿਥੀਜ ਅਰਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ ॥ ੭੭੩ ॥

{ ਪਿਥੀਜ ਅਰਿ = [ਪਿਥੀ + ਜ = ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਘਾਸ ।] ਘਾਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਰਿਣ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਿਥੀਜ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਅਰਿ ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ।
ਇਹ 'ਪ੍ਰਿਥੀਜ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੭੩ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਬਹੁਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੭੭੪ ॥

{ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ=[ਭੂ ਸੁਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤੁ, ਘਾਸ] ਘਾਸ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਹਰਿਣ ॥}

'ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੭੫ ॥ (ਬੇਬੇ ਅਰਥ ੭੭੨ ਅੰਕ)

ਚੋਪਈ ॥ ਉਰਵਿਜ ਸੋਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਪਾਛੇ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੭੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਰਵਿਜ', ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ।

'ਉਰਵਿਜ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੭੭੫ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਉਰਵਿਜ=[ਉਰਵੀ=ਧਰਤੀ] ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤੁ—ਘਾਸ ।

ਉਰਵਿਜ ਰਿਪੁ=[ਘਾਸ ਦਾ ਵੇਰੀ]—ਹਰਿਣ ।

ਉਰਵਿਜ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ=[ਮਿੰਗ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਉਰਵਿਜ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸਤੁ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ॥

ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ ਪਦ ਸੱਤੁ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਇਕ ਸਬਦ ਅੰਤ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਨਾਮੋ ਬੰਦੂਕ ਚਿੱਤ ਮੈ ਧਰੀਐ ॥ ੭੭੬ ॥

{ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ={ਬੈਸੁੰਧਰ=ਧਰਤੀ] ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤੁ=ਘਾਸ}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ ਸੱਤੁ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੭੬ ॥

ਧੂਰਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਜਾ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥ ੭੭੭ ॥

{ਪੁਰਿਨ=ਪੁਤ੍ਰੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪੁਰਿਨ' ਫੇਰ 'ਜਾ ਰਿਪੁ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਇਹ 'ਪੁਰਿਨ ਜਾ ਰਿਪੁ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੭੭ ॥

ਯਦਵਾਚ-ਪੁਰਿਨਜਾ=[ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ] ਘਾਹ ।

ਪੁਰਿਨਜਾ ਰਿਪੁ=[ਘਾਹ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਹਰਿਣ ।

ਪੁਰਿਨਜਾ ਰਿਪੁ ਸੱਤ੍ਰੁ=[ਹਰਿਣ ਦੀ ਵੇਰਣ]-ਬੰਦੂਕ ॥

ਨੋਟ-ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਹੋਰਿਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਹਰਿਣ ਦੀ ਵੇਰਣ' ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

(੨) ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦੇ 'ਪੁਰਿਨ' ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ 'ਪੁਰਿਨ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਦ੍ਰੀਪਨਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕੇਂ ਦਿੱਜੈ ॥
ਜਾ ਪਾਛੇ ਚਰ ਸਬਦ ਭਨਿੱਜੈ ॥
ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸਵਾਰੇ ॥ ੭੭੮ ॥

{ਦ੍ਰੀਪਨਿ=ਸੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} (ਪਹਿਲੇ) 'ਦ੍ਰੀਪਨੀ' ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ । ਫਿਰ ਇਹ ਦ੍ਰੀਪਨੀਜਾਚਰ ਸੱਤ੍ਰੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੭੮ ॥
= (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੭੭੭ ਦਾ ਨੋਟ)

ਸਿਸਟਨਿ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਜਾ ਕਹਿ ਚਰ ਪਾਛੇ ਦੇ ਡਾਰੇ ॥
ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਭਨਿੱਜੈ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੭੯ ॥

{ਸਿਸਟਨਿ=[ਸਿਸਟੀ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ॥ ਸਿਸਟਨੀਜ=ਘਾਹ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸਿਸਟਨੀਜ' ਕਹਿਕੇ, 'ਚਰ' ਤੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਆਖ ਦੇਵੇ, ਇਹ 'ਸਿਸਟਨੀ ਜਾ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੭੯ ॥ [ਵੇਖੋ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ ੭੭੭]

ਧਰਨਿ ਸਬਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਜਾ ਚਰ ਪਦ ਪਾਛੇ ਤਿਹਿ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੭੮੦ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਨੀ', ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਤੁ' ਉਚਾਰੇ। 'ਧਰਨੀ ਜਾਚਰ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੮੦ ॥

ਧਰਾ ਸਬਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਪਦ ਪਾਛੇ ਤਿਹਿ ਠਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਚਿਤ ਧਾਰੇ ॥ ੭੮੧ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਏਹ 'ਧਰਾਜਾਚਰ ਸਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੭੮੧ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਭੂਮਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੭੮੨ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਭੂਮਿਜ', ਫੇਰ 'ਚਰ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਉਚਾਰੇ। (ਏਹ) ਭੂਮਿਜਾਚਰ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੭੮੨ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਦੁਮਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਜੋ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੭੮੩ ॥

{ਦੁਮਨੀ=ਬਿਛਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥ ਦੁਮਨੀਜਾ=ਘਾਹ ॥ }
ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਮਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ।
'ਦੁਮਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੭੮੩ ॥

ਬਿਛਨਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਚਰ ਨਾਇਕ ਪਾਛੇ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੮੪ ॥

{ਬਿਛਨਿਜ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਬਿਛਨਿਜ' ਪਦ, ਫਿਰ 'ਚਰ ਨਾਇਕ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ' ਉਚਾਰੇ । ਇਹ
'ਬਿਛਨਿਜ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੮੪ ॥

ਧਰਏਸਰਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਚਰ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੭੮੫ ॥

ਪਹਲੇ 'ਧਰਏਸਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਮਗਰੋ' ਸੱਤੁ ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਏਹ
'ਧਰਏਸਰਣੀ ਜਾਚਰ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੭੮੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਧਰਏਸਰਣੀ=[ਧਰਏਸਰ ਦੁਖਤਾਂ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਧਰਏਸਰਣੀਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।

ਧਰਏਸਰਣੀਜਾ ਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਹਰਿਣ ।

ਧਰਏਸਰਣੀਜਾ ਚਰ ਸੱਤੁ=[ਹਰਿਣ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਧਰਾਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
ਜਾ ਨਾਇਕ ਚਰ ਸਬਦ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥
ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੭੮੬ ॥

{ਧਰਾਰਾਟਨੀ=[ਧਰਾਰਾਟ=ਬਿਛ] ਬਿਛਾਂ ਵਾਲੀ -ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਧਰਾਰਾਟਨੀ' ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਚਰ' ਅੰਤ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ ।
ਇਹ 'ਧਰਾਰਾਟਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨੋ ॥ ੭੮੬ ॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਵਿਚ 'ਜਾ ਨਾਇਕ' ਚਰ ਦਾ ਅਨ੍ਹੈ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ
ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਧਰਾਰਾਟਨੀ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਬਿਛ] ਬਿਛਾਂ ਵਾਲੀ -ਧਰਤੀ ।

ਧਰਾਰਾਟਨੀਜਾ=[ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕਾ] ਘਾਹ ।

ਧਰਾਰਾਟਨੀਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਹਰਿਣ ॥

ਧਰਾਰਾਟਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਹਰਨਾਂ ਦਾ ਸਾਮੀ, ਮਿੱਗ ਪਤਿ, ਸ਼ੇਰ ।

ਧਰਾਰਾਟਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ—ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਾਰਧਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਬਦ ਅੰਤਿ ਤਿਹ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ ॥ ੭੮੭ ॥

{ ਬਾਰਧਨੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਿਧਨੀ' ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੈ । ਇਹ 'ਬਾਰਿਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੮੭ ॥

ਸਾਮੁਦ੍ਰਿ ਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ ॥

ਜਾਚਰ ਪਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨਿ ਪਾਛੈ ਠਾਨਕੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੭੮੮ ॥

{ ਸਾਮੁਦ੍ਰਿ ਨਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਸਾਮੁਦ੍ਰਿ ਨਿ', ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ । ਇਹ 'ਸਾਮੁਦ੍ਰਿ ਨਿ ਜਾਚਰ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੮੮ ॥
= [ਵਿਖੇ ਅੰਕ ੭੮੮ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਨੀਰਰਾਸਨਿ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਚ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੭੮੯ ॥

{ ਨੀਰਰਾਸਨਿ=[ਨੀਰਰਾਸਿ=ਸਮੁੰਦਰ] ਸਮੁੰਦ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਰਾਸਨਿ', ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ । ਇਹ 'ਨੀਰਰਾਸਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੭੮੯ ॥
= [ਵਿਖੇ ੭੮੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਚੋਪਈ ॥ ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰੋ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤ੍ਰ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ ॥ ੭੯੦ ॥

{ ਨੀਰਾਲਯਨੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ । ਇਹ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੯੦ ॥
= [ਵਿਖੇ ੭੯੦ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਅਕਿੱਲ ॥ ਨੀਰਧਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋਂ ਪਾਛੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥੧੯੧॥

{ਨੀਰਧਨੀ=ਸਮੁੰਦ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ} ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਧਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਏਹ 'ਨੀਰਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੯੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੧੯੨ ॥

{ਬਾਰਾਲਯਨੀ=ਸਮੁੰਦ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਾਲਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਆਖੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਏਹ 'ਬਾਰਾਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੯੨ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਜਲਰਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਤਿੱਹ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੧੯੩ ॥

{ਜਲਰਾਸਨਨੀ=[ਜਲਰਾਸਨ=ਸਮੁੰਦਰ] ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਜਲਰਾਸਨਨੀ' ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਏਹ 'ਜਲਰਾਸਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੧੯੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਕੰਨਿਧਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੧੯੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੰਨਿਧਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਕੰਨਿਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨੋ ॥ ੧੯੪ ॥

ਅੰਬੁਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੭੯੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਬੁਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੈ। ਇਹ 'ਅੰਬੁਜਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੭੯੫ ॥

ਜਲਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਾਛੈ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ੭੯੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਲਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ। ਇਹ 'ਜਲਨੀ ਜਾਚਰਪਤਿ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੯੬ ॥

ਪਾਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਬਦਾਤਿ ਭਣੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੭੯੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਾਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਪਾਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੭੯੭ ॥

ਅੰਬੁਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰੁ ਪਤਿ ਸਬਦਾਤਿ ਕਹਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰੇ ਤੁਮ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ ॥ ੭੯੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਬੁਜਨੀ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰਪਤਿ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਅੰਬੁਜਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੭੯੮ ॥

ਇਸਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਚਾਰੇ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੇਠਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾਕਿ-(੧) ਕੰਨਿਧਨੀ। (੨) ਅੰਬੁਜਨੀ। (੩) ਜਲਨੀ। (੪) ਪਾਸਨਿ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਕੰ-ਨਿਧਨੀ }
 ਅੰਬੁਜਨੀ } = [ਜਲ-ਨਿਧਿ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।
 ਜਲਨੀ }
 ਪਾਨਿਨੀ }

ਕੰਨਿਠਨੀਜ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।

ਅੰਬੁਜਨੀਜਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ] ਮਿਠਾਇਕ ਪਸ਼ੂ ।

ਜਲਨੀਜਚਰ ਨਾਇਕ=[ਘਾਹ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਸ਼ੇਰ

ਪਾਨਿਨੀਜਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ=[ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਦੇਹਰਾ ॥ ਬਾਰਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਜਾਚਰ ਧਰ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਉਚਾਰ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੭੯੯ ॥

{ਬਾਰਿਨਿ=[ਬਾਰਿ=ਪਾਣੀ] ਜਲ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਿਨਿ' ਆਖੇ
ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ 'ਬਾਰਿਨਿ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ'
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੭੯੯ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਾਰਿਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ ॥

ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਕੋ ਤਿੱਹ ਪਾਛੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ਕੈ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ॥ ੮੦੦ ॥

{ਬਾਰਿਜਨੀ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੇਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਿਜਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਬਾਰਿਜਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੮੦੦ ॥

[ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੭੯੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਜਲਨਿਧਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੦੧ ॥

{ਜਲਨਿਧਨੀ=[ਜਲ ਨਿਧ=ਸਮੁੰਦਰ+ਨੀ=ਵਾਲੀ] ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲਨਿਧਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰ'
ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਜਲਨਿਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੦੧ ॥

[ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੭੯੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਚੋਪਈ ॥ ਮੇਘਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੦੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮੇਘਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਮੇਘਜਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੮੦੨॥

ਅੰਬੁਦਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੮੦੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅੰਬੁਦਨੀ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਅੰਬੁਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੦੩ ॥

ਹਰਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ੮੦੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਰਿਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਹਰਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੮੦੪॥

ਬਾਰਦਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਸਭ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੮੦੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਦਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਬਾਰਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੮੦੫॥

ਨਦਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੮੦੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਦਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੦੬ ॥

ਨੋਟ-(੧) ਮੇਘਜ। (੨) ਅੰਬੁਦ। (੩) ਹਰਿ। (੪) ਬਾਰਦ ਅਤੇ (੫) ਨਦ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ)-'ਜਲ' ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ 'ਨੀ' ਪੁਤੇ ਲੱਗਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-'ਜਲ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ'। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਓਹੀ ਅਰਥ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੭੯੫ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਨਯਨੀ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ ॥ ੮੦੭ ॥

{ਨਯਨੀ=[ਨਯ=ਨਦੀ] ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਯਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੦੭ ॥

ਸਰਤਿਨ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੦੮ ॥

{ਸਰਤਿਨ=ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਤਿਨ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸਰਤਿਨ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੦੮ ॥

ਨਾਇਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋਂ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ ॥ ੮੦੯ ॥

{ਨਾਇਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਾਇਨਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ

'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਾਇਕੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੦੯ ॥

ਜਲਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥੮੧੦॥

{ਜਲਨੀ=ਜਲ ਰਾਸੀ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ-ਪਾਣੀ ਜਿਸਦੀ ਮੂੜੀ ਹੈ, ਉਹ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਜਲਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਜਲਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੦ ॥

ਆਦਿ ਤਰੰਗਨਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੇਂ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥੮੧੧॥

{ ਤਰੰਗਨਿ=[ਤਰੰਗ=ਲੈਹਰ] ਲੈਹਰਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਤਰੰਗਨਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਤਰੰਗਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੧ ॥

ਆਦਿ ਕਰਾਰਨਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ ਬਕਤੁ ਤੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਚਿੱਤ ਤੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਖਾਨੀਐ ॥੮੧੨॥

{ਕਰਾਰਨਿ=[ਕਰਾਰ=ਕੰਢਾ] ਕਿਨਾਰੇ। ਜੋ ਕੰਢਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਕਰਾਰਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਬੁਧੀਵਾਨੋ! ਇਹ 'ਕਰਾਰਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੨ ॥

ਫੇਨਨਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋਂ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥੮੧੩॥

{ ਫੇਨਨਨੀ=[ਫੇਨ=ਬੱਗ] ਤਿੱਖੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬੱਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਫੇਨਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਏਹ 'ਫੇਨਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੧੩ ॥

ਬਿਛ ਕੰਦਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ਜਾਨਕੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥੮੧੪॥

{ ਬਿਛ ਕੰਦਨਿਨਿ=[ਕੰਦਨਿ=ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ] ਜੋ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਕੰਦੇ ਦੇ ਬਿਛਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਛ ਕੰਦਨਿਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਏਹ 'ਬਿਛ ਕੰਦਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੪ ॥

ਨੋਟ-ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਪਹਲਾ ਪਦ ਬਦਲਕੇ ਲਾਉਨ ਤੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ-ਅੰਕ ਨੰ: ੭੯੪ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਲ ਰਸ ਸਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ ॥ ੮੧੫ ॥

{ ਰਸ=ਪੋਣੀ ॥ ਸਨਨੀ=ਸਿੰਨੀ ਹੋਈ, ਜਲ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ, -ਧਰਤੀ ॥ }

(ਪਹਲੋਂ) 'ਜਲ' (ਜਾ) 'ਰਸ' (ਕਹਿਕੇ) ਫੇਰ 'ਸਨਨੀ' ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੫ ॥

ਜੇਸਾਂ ਕਿ :-

'ਜਲ ਸਨਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' = } ਜਲ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ-ਧਰਤੀ (ਉਸਦਾ) ਪੁਤ੍ਰ-ਘਾਹ।
 'ਰਸ ਸਨਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' = } (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ-ਹਰਟਿ, (ਉਸਦਾ) ਸੁਆਮੀ।
 ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ ਵੈਰਣ=ਬੰਦੂਕ)।

ਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿਨੀ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਉਚਾਰ ॥
ਸੱਤ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੇ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ ॥ ੮੧੬ ॥

{ ਕ੍ਰਿਤ ਕਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ ॥ ਅਰਿ=ਵੈਰ ॥ 'ਨ' ਪਤਯ ਲੱਗਕੇ 'ਵਾਲੀ' ਅਰਥ
ਸੁਚਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਤਿ ਅਰਿਨੀ=ਕੰਢੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ }
(੨) {ਅਰਣੀ} ਲਕੜੀ ਨੂੰ {ਕ੍ਰਿਤ} ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਕ੍ਰਿਤਿ ਅਰਿਨੀ', ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਚਰ', ਅਤੇ 'ਨਾਥ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ
'ਸੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਕ੍ਰਿਤਿ ਅਰਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੧੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਕ੍ਰਾਰ ਕੰਦਨੀਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੧੭ ॥

{ਕ੍ਰਾਰ=ਕੰਢੇ ॥ ਕੰਦਨੀਨਿ=ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ=ਨਦੀ}

ਪਹਲੋਂ 'ਕ੍ਰਾਰ ਕੰਦਨੀਨਿ' ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ
'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । (ਇਹ) 'ਕ੍ਰਾਰ ਕੰਦਨੀਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ (ਦਾ ਨਾਮ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ॥ ੮੧੭ ॥

ਕ੍ਰਾਰ ਆਰਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੮੧੮ ॥

{ਆਰ=ਸੱਲਨਾ, ਸੱਲ ਪਾਉਨਾ ॥ ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥ ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਲਨ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਕ੍ਰਾਰ ਆਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ'
ਪਦ ਆਖੋ । ਇਹ 'ਕ੍ਰਾਰ ਆਰਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੧੮ ॥

ਕਲੁਨਾਸਨਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੮੧੯ ॥

{ ਕਲੁਨਾਸਨਨਿ=[ਕਲੁਸ ਨਾਸਨਿ=ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਗੰਗਾ ॥
 'ਨੀ' ਪੁਤ੍ਰਜਯ=ਵਾਲੀ ॥ ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ=ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੇ 'ਕਲੁਨਾਸਨਨਿ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ' ਪਦ ਆਖੋ । ਇਹ 'ਕਲੁਨਾਸਨਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੮੧੯॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਗੰਗਨਿ ਪਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨੋ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੇਂ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੨੦ ॥

{ ਗੰਗਨਿ=ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ }

ਪਹਲੇ 'ਗੰਗਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ' ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਗੰਗਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥੮੨੦॥

ਸਕਦਾਰਥ—ਗੰਗਨਿਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।

ਗੰਗਨਿਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ] ਹਰਨ ।

ਗੰਗਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ [ਹਰਨ ਦਾ ਸਾਮੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਗੰਗਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ=ਬੰਦੂਕ ।

ਚੈਪਈ ॥ ਜਨੁਵਨਿ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੨੧ ॥

{ ਜਨੁਵਨਿ [ਜਨੁਵ=ਜਾਨੁ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ ॥] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਜਨੁਵਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤ' ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਜਨੁਵਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੮੨੧॥

(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੬੦ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਭਾਗੀਰਥਨੀ ਪਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੇਂ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੨੨ ॥

{ ਭਾਗੀਰਥਨੀ=[ਭਾਗੀਰਥ=ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ=ਗੰਗਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ] }
ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭਾਗੀਰਥਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਭਗੀਰਥਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੮੨੨॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਅਯੁਧਯਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਗਰ ਨੇ ਅਸੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ, ਦਿਗਵਿਜੇ ਲਈ ਘੋੜਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਦੇ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ੨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਖੁਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾਕੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਪੁਰ ਜਾਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ । ਰਾਜ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦੇ ੨ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਉਤੇ ਪੁਜ ਗਏ, ਉਥੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਬੱਧਾ ਵੇਖਕੇ, ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—'ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਕੇ, ਹੁਣ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ? ਇਹ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਭੀ ਜਦ ਰਿਖੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਨਾ ਖੁੱਲੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲਨੇ ਅਤੇ ਧੌਲ ਧੱਪਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਉਂ ਬੇ-ਪੱਤ ਹੋ ਕੇ, ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਸੁਪ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਜ-ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਸਗਰ ਨੇ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁੜਿਆ ਵੇਖਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ 'ਅੰਸੁਮਾਨ' ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਮਗਰ ਭੇਜਿਆ, ਉਸਨੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੇ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਦੇਰ ਵੇਖਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਰਿਖੀ ਕੋਲ ਪੁਰਬਨਾਂ ਕੀਤੀ—'ਮੇਰੇ ਚਾਚਿਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ' । ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—'ਗੰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਪੋਤਾ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਲਿਆਵੇਗਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇਗੀ' ।

ਉਸ ਅੰਸੁਮਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਲੀਪ, ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਗੀਰਥ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪੁਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਗੈਰਰਣ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰ ਜਾਕੇ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਮੰਗੀ । ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੱਸ ਦਿਤੀ, ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਗੰਗਾ ਪਤਾਲ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ । ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲੇ !

ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਵਾ ਲਈ, ਕਿ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ, ਜਦ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭੇਜਿਆ, ਤਦ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ "ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਣ ਵਿਚਾਰਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਝੱਲ ਸਕੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਭੀ ਧੱਕ ਕੇ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ ।" ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਅਪਣਾ ਜਟਾਂ ਮੁਕਟ ਇਤਨਾ ਵਧਾ ਲਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਨਾ ਲੱਭਾ । ਅੰਤ

ਨੂੰ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪਾਰਥਨਾ ਮੰਨਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਟਾਂ ਦੇ ਜੂਝੇ ਵਿਚੋਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸਦੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਹ੍ਰਾਦਿਨੀ, ਪਾਵਿਨੀ ਤੇ ਨਲਿਨੀ' ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਵਗ ਤੁਰੇ। 'ਵੰਕੁ, ਸੀਤਾ ਤੇ ਸਿੰਧੁ' ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਗ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਭਗੀਰਥ ਦੇ ਰਥ ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਭਗੀਰਥ ਦਾ ਰਥ ਗਿਆ, ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ੨ ਹੀ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਗੀਰਥੀ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾ=[ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ]-ਘਾਹ।

ਭਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ]-ਮਿੱਗ।

ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿੱਗ ਪਤਿ]-ਸ਼ੇਰ।

ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ=[ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ]-ਬੰਦੂਕ।

ਚੈਪਈ ॥ ਜਟਨਿਨਿ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥ ੮੨੩ ॥

{ ਜਟਨਿਨਿ=[ਜਟਨੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲੀ-ਗੰਗਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥] ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਟਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਜਟਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੨੩ ॥

[ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੨੨ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਨਦੀ ਰਾਟਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੱਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣੀਐ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਐ ॥ ੮੨੪ ॥

{ ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ=[ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜ ਰਾਣੀ-ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੨੪ ॥

[ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੨੨ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਭੀਖਮ ਜਨਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਲਹੀਐ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਕਛੁ ਨਹੀ ਕਹੀਐ ॥ ੮੨੫ ॥

{ ਭੀਖਮ ਜਨਨਿਨਿ=[ਭੀਖਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੀ {ਜਨਨੀ} ਮਾਂ,
ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥ }

'ਭੀਖਮ ਜਨਨਿਨਿਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੨੫ ॥
[ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੫੯]

ਨਦੀ ਈਸਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥ ੮੨੬ ॥

{ਨਦੀ+ਈਸਰਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਨੀ-ਗੰਗਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥ ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਦੀ ਈਸਰਨਿਨਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ
ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਨਦੀ ਈਸਰਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੨੬ ॥

ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰੇ ਮੁਖ ਭਾਖ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨੁ ਚਿਤੁ ਰਾਖ ॥ ੮੨੭ ॥

{ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ=[ਨਦੀ ਰਾਜਨੀ=ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ ॥] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ
ਵਿਚ 'ਸ਼ਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੨੭ ॥

ਨਦਿਨਾਇਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰੇ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨੁ ਚਿਤੁ ਲੀਜੈ ॥ ੮੨੮ ॥

{ਨਦਿ ਨਾਇਕ(ਨਿਨਿ=[ਨਦਿ ਨਾਇਕਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਨੀ,-
ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ ॥] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਦਿਨਾਇਕਨਿਨਿ' ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰੇ। 'ਨਦਿ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੨੮ ॥

ਸਰਿਤੇਸੁਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥ ੮੨੯ ॥

{ ਸਰਿਤੇਸੁਨਿਨਿ=[ਸਰਤਿ+ਏਸਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸਾਮਨੀ,-
 ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ।] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਿਤੇਸੁਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਸਰਿਤੇਸੁਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੨੯ ॥

ਸਰਿਤਾ ਬਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੮੩੦ ॥

{ ਸਰਿਤਾ ਬਰਨਿਨਿ=[ਸਰਿਤਾ ਬਰ [ਪਤਿ] ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ]
 ਸਰਿਤਾ ਪਤਿਨੀ-ਗੰਗਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਿਤਾ ਬਰਨਿਨਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਸਰਿਤਾ ਬਰਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੮੩੦ ॥

ਸਰਿਤੇਦੁਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੇ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੇ ॥ ੮੩੧ ॥

{ ਸਰਿਤੇਦੁਨਿਨਿ=[ਸਰਿਤ+ਇੰਦੁਨਿ=ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਿਤੇਦੁਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਸਰਿਤੇਦੁਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੩੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਰਿਤਾ ਨਿਪਨਿਨਿ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ॥

ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸੱਤੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਆ ਧਾਰ ॥ ੮੩੨ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਸਰਿਤਾ ਨਿਪਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ ।
ਇਹ 'ਸਰਿਤਾ ਨਿਪਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੩੨ ॥

[ਵਿਖੇ ੮੩੧ ਦਾ ਅਰਥ]

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੩੩ ॥

{ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ=[ਨਦੀ ਰਾਜ=ਗੰਗਾ] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੩੩ ॥

ਨਦੀ ਨਿਪਨਿਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਧਾਰੀਐ ॥ ੮੩੪ ॥

{ਨਦੀ ਨਿਪਨਿਨਿ=[ਨਦੀ ਨਿਪਨੀ=ਗੰਗਾ] ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਨਦੀ ਨਿਪਨਿਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ । ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਨਦੀ ਨਿਪਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੩੪ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਜਮੁਨਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨੁ ਚਿੱਤ ਲਿਜੈ ॥ ੮੩੫ ॥

{ਜਮੁਨਨੀ=ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ,-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਜਮੁਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ 'ਜਮੁਨਨੀ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੩੫ ॥

ਕਾਲਿੰਦੁਨਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੮੩੬ ॥

{ਕਾਲਿੰਦੁਨਿਨੀ=ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਲਿੰਦੁਨਿਨੀ ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ ।
 ਕਾਲਿੰਦੁਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੩੬ ॥

ਕਿਸਨ ਬਲਭਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ ॥ ੮੩੭ ॥

{ ਕਿਸਨ ਬਲਭਿਨਿ=[ਕਿਸਨ ਬਲਭੀ=ਕਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ
 ਨਦੀ-ਜਮੁਨਾ] ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿਸਨ ਬਲਭਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ,
 ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੩੭ ॥

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਨਿ ਭਾਖੇ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥
 ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥
 ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਏਕ ਨਹੀ ਮਾਨੇ ॥ ੮੩੮ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਨਿ' ਪਦ, ਵੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ (ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ'
 ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ) ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੩੮ ॥

ਬਸਦਾਰਥ—ਬਸੁਦੇਵਜ=[ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ]-ਸ੍ਰੀ ਕਿਸਨ ਜੀ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿ=[ਕਿਸਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ]-ਜਮੁਨਾ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿ=[ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ-ਵਾਲੀ]-ਧਰਤੀ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿਜਾ=[ਉਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ]-ਘਾਹ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ=[ਉਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ]-ਮਿਠਾ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿਠਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ, ਮਿਠਾਪਤਿ]-ਸ਼ੇਰ ।

ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੁਕ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਸਕਲ ਨਾਮ ਬਸੁਦਿਵ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਜਾ ਬੱਲਭਨੀ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਦ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਤਿੱਹ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਹੇ ਚੀਨ੍ਹੁ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਰਾਖੀਐ ॥ ੮੩੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਦੇਵ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲਵੋ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ) 'ਜਾਬੱਲਭਨੀ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣਗੇ ॥ ੮੩੯ ॥
 (ਦੇਖੋ ੮੩੮ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਚੇਪਈ ॥ ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੮੪੦ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ-ਜੋੜੋ, ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੮੪੦ ॥
 (ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੮੩੮ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥
 ਜਾਨੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥ ੮੪੧ ॥

{ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ=ਬਲਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਈ-ਜਮਨਾ ॥}

ਪਹਿਲਾਂ 'ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ' ਕਹਿਕੇ, 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੪੧ ॥

ਬਾਪੁਰਧਰ ਬੱਲਭਾ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦਹਿ ਠਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਸਭੋ ਜੀਅ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥ ੮੪੨ ॥

{ਬਾਪੁਰ ਧਰ=[ਵਪੁ=ਗਿਰਿ] ਗਿਰਧਰ, ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੀ-ਕ੍ਰਿਸਨ}
 (ਪਹਲੋਂ) 'ਬਾਪੁਰਧਰ ਬਲੱਭਾ' ਕਹਿਕੇ, 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ
 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਬਾਪੁਰਧਰ ਬਲਭਾਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ
 ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੇ ॥ ੮੪੨ ॥

ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣੀਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੮੪੩ ॥

{ ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ=[ਬੰਸੀਧਰ] ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਧਾਰਨ* ਕੀਤੀ ਹੋਈ
 ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }
 ਪਹਲੋਂ 'ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ', ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ'
 ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੮੪੩ ॥

ਬਿਸੁਇਸ ਬੱਲਭਾਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣੀਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੮੪੪ ॥

{ਬਿਸੁਇਸ=ਵਿਸੁ+[ਤੀਸ] ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ॥}
 ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਸੁਇਸ ਬੱਲਭਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ'
 ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਿਸੁਇਸ ਬਲਭਾਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ' ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ-ਜਮੁਨਾ
 (ਉਸਦਾ) ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਣ ਵਾਲਾ-ਹਰਿਣ, (ਉਸਦਾ) ਸ੍ਰਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ)
 ਵੇਰਣ-ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੇ ॥ ੮੪੪ ॥

ਬਿਸੁਇਸੇਸੁਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੮੪੫ ॥

*ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਮੁਨਾ ਭੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚ
 ਸਲੋਸਾਲੰਕਾਰ ਹੈ।

{ਬਿਸੁਇਸ+ਏਸਰ+ਣੀ=[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ—ਜਮੁਨਾ] ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}
 ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਸੁਇਸੇਸੁਣੀ' ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖ
 ਦਿਓ। 'ਬਿਸੁਇਸੇਸੁਣੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੪੫ ॥

ਜਦੁਨਾਇਕ ਨਾਇਕਾ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੋ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਤੁ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਫੇਗ ਚੀਨੁ ਚਿਤ ਲੀਜੈ ॥ ੮੪੬ ॥

{ਜਦੁ ਨਾਇਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ॥ ਨਾਇਕਾ=ਇਸਤੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤੀ—ਯਮੁਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਜਦੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਾ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਤੁ' ਪਦ

ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੮੪੬ ॥

ਜੇਸਾ ਕਿ—'ਜਦੁ ਨਾਇਕਾ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤੁ' ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ—ਘਾਹ (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਣ
 ਵਾਲਾ—ਮਿਠਾ, (ਉਸਦਾ) ਪਤੀ—ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਪੁਨਿ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੪੭ ॥

{ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ=ਦੁਾਰਕਾ ਦਾ ਸਾਮੀ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ—ਜਮੁਨਾ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ।

ਇਹ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬਲਭਾ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੪੭ ॥

ਜਾਦੋਰਾਇ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੮੪੮ ॥

{ਜਾਦੋਰਾਇ=ਯਾਦਵ ਰਾਜਾ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥ ਜਾਦੋਰਾਇ ਬਲਭਾ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਿਆਰੀ—ਜਮੁਨਾ}

ਪਹਲੋਂ 'ਜਾਦੋਰਾਇ ਬੱਲਭਾ' ਆਖ ਕਰਕੇ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ 'ਸਤੁ'

ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਜਾਦੋਰਾਇ ਬੱਲਭਾ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ

ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੪੮ ॥

ਦੁਆਰਕੇਂਦੁ ਬਲਭਿਨਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੪੯ ॥

{ ਦੁਆਰਕੇਂਦੁ=[ਦੁਆਰਕਾ-ਇੰਦੁ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥ ਦੁਆਰਕੇਂਦੁ ਬਲਭਿਨਿ=[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ }
 ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮੁਨਾ। ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਆਰਕੇਂਦਰ ਬਲਭਿਨਿ' ਆਖੇ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ । 'ਦੁਆਰਕੇਂਦੁ ਬਲਭਿਨਿ' ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੪੯

ਦੁਆਰਕੇਸ ਬਲਭਿਨ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਧਾਰੀਐ ॥ ੮੫੦ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਆਰਕੇਸ ਬਲਭਿਨ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੮੫੦ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਦੁਆਰਕੇ ਅਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥ ੮੫੧ ॥

{ ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ=ਦੁਆਰਕਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਜਮੁਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ 'ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ' ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੫੧ ॥

ਜਦੁ ਨਾਥਨਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੮੫੨ ॥

{ ਜਦੁਨਾਥਨਨੀ=[ਯਾਦੁ ਨਾਥ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ] ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮੁਨਾ] ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਜਦੁਨਾਬਨਨੀ ਆਖੇ, ਫਿਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ 'ਜਦੁਨਾਬਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਲਵੈ ॥ ੮੫੨ ॥

ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਸਰਨਿਨ ਪਦ ਭਾਖੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੮੫੩ ॥

{ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ=[ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਗਣੀ] ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}
 ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੫੩ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੫੪ ॥

{ ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ=[ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮਨੀ ਵਾਲੀ] }
 ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੫੪ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਖਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨੁ ਚਿਤ ਲੀਜੈ ॥ ੮੫੫ ॥

{ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ=ਦੁਆਰਕਾ ਧਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ, ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥ ੮੫੫ ॥

ਦੁਆਰਕੇਂਦੁਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਸੁ ਧਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨੇ ॥ ੮੫੬ ॥

{ਦੁਆਰਕੇਂਦੁਨਿਨਿ=[ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ] ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਕੇਂਦੁਨਿਨ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਦੁਆਰਕੇਂਦੁਨਿਨ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੫੬ ॥

ਦੁਆਰਾਵਤੇਸੁਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਸੁ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥ ੮੫੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਾਵਤੇਸੁਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਏਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ॥ ੮੫੭ ॥

ਜਦੇਸੁਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨੇ ॥ ੮੫੮ ॥

'ਜਦੇਸੁਨਿ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਏਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੫੮ ॥

ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਭਾਖਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕਉ ਰਾਖਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੮੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੫੯ ॥

ਜਗਤੇਸਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੮੬੦ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਜਗਤੇਸਰਨਿਨ' ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਸਨੂੰ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੬੦ ॥

ਨੋਟੋ—'ਦੁਆਰਾਵਤੇਸਨ', 'ਜਦੇਸਨ', 'ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ', ਅਤੇ 'ਜਗਤੇ-ਸਰਨਿਨ', (ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਓਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਕ ੮੫੬ ਦੇ 'ਦੁਆਰਕੇ'ਦਨਿਨਿ'ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਭੀ ਓਹੀ ਅਰਥ ਜਾਣੋ ਜੋ ਅੰਕ ੮੫੫ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ) ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਅਨਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੬੧ ॥

{ ਅਨਕ ਦੁੰਦਭਜਾ=ਵਸਦੇਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ॥ ਅਨਕਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ= ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋ 'ਅਨਿਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ ਆਖਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਅਨਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਵਿਸ਼ਨ ਪੁਰਾਣ, ਅੰਸ ੪, ਅਧ: ੧੪ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਾਸਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਨੀ ਅਵਤਾਰਹਤ ਦਿਸਟੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਅੰਸ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਨਕ (ਧੌਂਸੇ) ਤੇ ਦੁੰਦਭੀ (ਆਦਿਕ) ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ 'ਆਨਕ ਦੁੰਦਭੀ' ਹੋ ਗਿਆ ।
 (ਸਲੋਕ ੨੮, ੨੯)

ਹਲੀ ਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨਿ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੮੬੨ ॥

{ ਹਲੀ ਭ੍ਰਾਤ=ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ-ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ॥
 ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਬਲੀ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੬੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਲੀ ਅਨੁਜਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੩ ॥

ਬਲਿ ਭਈਅਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰੋਂ ਕਹੀਯੋ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਯੋ ॥ ੮੬੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਲਿ ਭਈਅਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੪ ॥

ਰਉਹਣੇਅ ਭਰਾਤਨਨੀ ਭਾਖੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੁ ॥
 ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੬੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਉਹਣੇਅ ਭ੍ਰਾਤਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੮੬੫ ॥

ਬਲਭਦ੍ਰੁ ਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੮੬੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਲਭਦ ਭਾਤਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੬ ॥

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਦਾਂ—(੧) 'ਬਲੀ ਆਨੁਜਨਿਨਿ' । (੨) 'ਬਲਿ ਭਈਅਨਨੀ' । (੩) 'ਰਉਹਣੇਅ ਭਾਤਨਿਨਿ' ਅਤੇ (੪) 'ਬਲਭਦ ਭਾਤਨਿਨਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—'ਬਲਿਦੇਵ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ [ਜਮਨਾ] ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ' । ਅਗਲਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਇਉਂ ਹੈ:—

(੧) 'ਰਉਹਣੇਅ ਭਾਤਨਿਨਿ=ਰੋਹਣੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਬਲਿਭਦ (ਉਸਦੇ) ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ [ਜਮਨਾ] ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ।

(੨) ਬਲੀਆਨੁਜਨਿਨਿਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।

(੩) ਬਲਿਭਈਅਨਨੀ ਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਹਰਿਣ ।

(੪) ਬਲਿਭਦ ਭਾਤਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਹਰਣ ਦਾ ਪਤੀ] ਸ਼ੇਰ ।

(੫) ਰਉਹਣੇਅ ਭਾਤਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਏਹੀ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪੁਲੰਬਘਨੁ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
ਹੈ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੬੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੭ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਇਕ ਵੇਰੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਲਿਰਾਮ ਸਣੇ ਗੋਪ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਸ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਹੋਯਾ, ਪੁਲੰਬ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਭੀ ਗੋਪ-ਲੜਕੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਥੇ ਆਣਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਲੜਕੇ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਪੁਰ ਕੁਸ਼ਤੀ ਘੁਲਨ ਲਗ ਪਏ, ਕਿ ਜੋ ਹਾਰ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਪੁਰ ਚੁਕਕੇ ਹੁਟੇ ਦੇਵੇ । ਇਸੇ ਸ਼ਰਤ ਪੁਰ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਪੁਲੰਬ ਘੁਲੇ, ਪੁਲੰਬ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਚੁਕਕੇ ਹੁਟੇ ਦੇਣ ਦੇ ਬਜਾਇ ਲੇ ਕੇ ਹੀ ਭੱਜਨ ਲੱਗਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਇਤਨਾ ਬੜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ ਪੁਲੰਬ ਚੱਲ ਹੀ ਨਾ ਸੱਕਿਆ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਮੁੱਠੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ । (ਵੇਖੋ, ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੬੦, ਅ: ੧੮)

ਥਾ—“ਦੈਂਤ ਪੁਲੰਬ ਬਡੇ ਕਪਟੀ ਤਬ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਨ ਜਨਾਯੋ ॥
ਕੰਧ ਚਢਾਇ ਹਲੀ ਕੇ ਉਡਯੋ ਤਿਨ ਮੁਕਨ ਸੋ ਧਰ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ ॥ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਖਵਤਾਰ]

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਪੁਲੰਬਘਨ=[ਪੁਲੰਬ ਦੇ'ਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਬਲਿਰਾਮ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜ=[ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ] ਕ੍ਰਿਸਨ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿ=[ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ] ਜਮਨਾ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿਨਿ=[ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿਨਿਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿਨਿਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਹਰਿਣ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿੱਠਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ]-ਸ਼ੇਰ ।
 ਪੁਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ=[ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ]-ਬੰਦੂਕ ॥

ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੬੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ। ਇਹ 'ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕਾਮਪਾਲ=[ਕਾਮ=ਦਾ ਅਵਤਾਰ-ਪ੍ਰਦੁਮਨੀ] ਪ੍ਰਦੁਮਨ
 ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਬਲਿਰਾਮ ॥

(ਅਗੇਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੬੭)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਹਰਿਵੰਸ਼ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਤਾਰਕ' ਨਾਮ ਦਾ ਦੇ'ਤ ਹੋਯਾ, ਜਿਸਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਗੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ—“ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤੀ 'ਸਤੀ'—ਜੋ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ, ਪਤੀ-ਨਿਰਾਦਰ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਹਾਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਹਮਨ ਕੰਡ ਵਿਚ ਡਿੱਗਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪਤਿ-ਕਰਨ ਲਈ, ਘੋਰ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉੱਥਾਨ ਕਰੋ, ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ 'ਤਾਰਕ' ਮਰੇਗਾ।” ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਸਦਿਆ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ—“ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਣ ਮਾਰ, ਤਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਿਮਾਲੇ ਪੁਤੀ-ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ।” ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੇਰਨਾ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਕੇਲਾਸ਼ ਪੁਰ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ 'ਮੋਹਨ' 'ਵਸੀਕਰਣ' ਆਦਿਕ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਕਾਮ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ

ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤੀਜਾ 'ਅਗਨਿ ਨੇਤ੍ਰ' ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਉਸ 'ਅਗਨਿ ਨੇਤ੍ਰ' ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨੇ 'ਕਾਮਦੇਵ' ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸੜਣ ਮਗਰੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ- 'ਰਤੀ' ਵੱਡੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰੋਈ, ਉਸਦੀ ਦੀਨ-ਦੁਖੀ ਆਰਤ ਧੁਨੀ ਸੁਣਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ 'ਕਰੁਣਾ' ਆਈ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਤੀ ! ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ 'ਅਨੰਗ' ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪਤੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਲੋੜਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਦਯਮਨ' ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ 'ਸੰਬਰ' ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਚੁੱਕਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਆਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏਗਾ, ਉਹ ਮੱਛੀ ਸੰਬਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਕੇ ਭੁੱਜੇਗੀ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਰਹੁ, ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ 'ਰਤੀ' ਨੇ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਘਰ ਆਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮਾਯਾਵਤੀ' ਹੋਯਾ, ਜਦੋਂ ਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਯਮਨ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਦੋਂ 'ਮਾਯਾਵਤੀ' ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਚੁੰਕਿ ਪ੍ਰਦਯਮਨ ਨੂੰ 'ਕਾਮ' ਦਾ ਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ-ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਾਮਪਾਲ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਹਲ ਆਯੁਧਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਕਬਿ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥ ੮੬੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਲ ਆਯੁਧਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੬੯ ॥

ਬਥਦਾਰਥ—ਹਲ-ਆਯੁਧਿ=['ਹਲ' ਨਾਮ ਦਾ ਸਸਤ੍ਰ ਰਖਨ ਵਾਲਾ] ਬਲਿਰਾਮ।

ਹਲ ਆਯੁਧਿ ਅਨੁਜ=[ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ੮੬੭ ਦਾ ਬਥਦਾਰਥ)

ਰਿਵਤਿ ਰਵਨ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇਂ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥ ੮੭੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੇਵਤੀ ਰਵਨ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ,

'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਰਿਵਤਿ ਰਵਨ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੭੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਿਵਤਿਰਵਨ=ਰੇਵਤੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਲਿਰਾਮ।

ਨੋਟ—(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੬੭ ਅਤੇ ਅੰਕ ੧੪੦ ਤੇ ੧੪੧)

ਚੈਪਈ ॥ ਰਾਮ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੮੭੧ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਰਾਮ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਰਾਮ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੭੧ ॥

ਨੋਟ—ਕਾਵਯ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਰਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, —

(੧) 'ਪਰਸ' ਕਹਾੜੇ ਵਾਲਾ 'ਰਾਮ'—ਪਰਸਰਾਮ।

(੨) 'ਬਲਿ' ਲੱਠ ਵਾਲਾ 'ਰਾਮ'—ਬਲਿਰਾਮ।

(੩) 'ਚੰਦ' ਰਾਜ ਵਾਲਾ 'ਰਾਮ'—ਰਾਮਚੰਦ।

ਇਸ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਇਥੇ 'ਰਾਮ' ਪਦ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ 'ਬਲਿਰਾਮ' ਹੈ,

(ਬਾਕੀ ਵੇਖੋ ੮੬੭ ਅੰਕ)

ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸ਼ੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੭੨ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨੀ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਏਹ ਭੀ 'ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੭੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨੀ=[ਬਲਿਦੇਵ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ)

ਦੀ ਪਿਆਰੀ—ਜਮੁਨਾ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ।

ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ=[ਘਾਹ, ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਮਿਗ।

ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਹਰਨ ਦਾ ਸਾਮੀ] ਖੇਰ।

ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ=[ਖੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ]—ਬੰਦੂਕ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪੁਲੰਬਾਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੮੭੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁਲੰਬ ਅਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਉਚਾਰੇ।
 ਇਹ 'ਪੁਲੰਬਾਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਇਗਾ ॥ ੮੭੩ ॥

[ਵੇਖੋ ਅਕਿ ੮੬੭]

ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੀਐ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਿੱਤੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੭੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ, ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ
 'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਹੇ ਮਿੱਤੁ ! ਇਹ ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ
 ਨਾਮ ਸਮਝ ਲੈ ॥ ੮੭੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲੇਖ ਹੈ, ਕਿ ਤਿਣਾਵਰਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕੰਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ
 ਮਾਰਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਵਰਤ—[ਵਾ. ਵਰੋਲਾ] ਰੂਪ ਹੋਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਆਯਾ
 ਸੀ, ਜਿਥੇ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਉਡਾ ਲਿਚੱਲਿਆ ਸੀ, ਕੁਝ ਉਪਰ ਜਾਕੇ
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ
 ਨਾਮ 'ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿ' ਪੈ ਗਿਆ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ=ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੀ—ਜਮੁਨਾ

ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ=ਜਮੁਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੀ,—ਧਰਤੀ।

ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ ਜਾਚਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਠਾ।

ਤਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤੁ—ਮਿੱਠਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ—ਸ਼ੇਰ,
 (ਉਸਦੀ) ਵੇਰਣ, ਬੰਦੂਕ ॥

ਕੇਸਿਯਾਂਤਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੭੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੇਸੀ ਅੰਤਕਨਿਨਿ' ਆਖੇ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ
'ਸੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੭੫ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਭਾਗਵਤਾਨੁਸਾਰ, ਇਕ ਕੇਸੀ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ, ਘੋੜਾ ਬਣਕੇ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਆਯਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬਾਂਹ ਧਸਾਕੇ,
ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੰਢ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੇਸਿਯਾਂਤਕ' ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਕੇਸਿਯਾਂਤਕਨਿ=ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਨ ਵਾਲੀ, ਜਮਨਾ।

ਕੇਸਿਯਾਂਤਕਨਿਨਿ=ਜਮਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ [ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੮੭੪]

ਬਕੀਆਂਤਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੭੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਕੀਆਂਤਕਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤ' ਪਦ
ਕਥਨ ਕਰੇ। ਹੇ ਬੁੱਧਿਮਾਨੋ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੮੭੬ ॥

[ਵੇਖੋ ਅੰਕਿ ੮੭੪, ਅਤੇ ੭੧ ਅੰਕਿ]

ਪਤਿਨਾਗਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ਜਾਨਕੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਕੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਬੀਨ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥ ੮੭੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਤਿ ਨਾਗਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ
ਵਿਚ 'ਸੱਤ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੭੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪਤਿਨਾਗ=[ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਵਿਸ਼ਨ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ]।

ਪਤਿ ਨਾਗਨਿ=[ਨਾਗ ਪਤਿ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ] ਯਮੁਨਾ।

ਪਤਿ ਨਾਗਨਿਨੀ=[ਯਮੁਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਨ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

(ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੮੭੪)

ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਗਿਆਨਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੭੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸਤ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ । ਹੇ ਗਿਆਨੀ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲੈ ॥ ੮੭੮ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਭਾਰਾਵਤ, ਸਕੰਧ ੧੦, ਅਧ. ੫੦ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਕੰਸ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਹੋਯਾ, ਇਕ ਦੈਂਤ ਸਕਟਾ (ਗੱਡਾ) ਬਣਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਆਯਾ ਸੀ, ਜੋ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਰ ਗਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੮੭੮ ॥

ਅਰਥ-ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ-ਯਮਨਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਨ ਵਾਲੀ) । ਧਰਤੀ । (ਅੱਗੇ ਉਹੀ ਅਰਥ ਵੇਖੋ ੮੭੪)

ਚੈਪਈ ॥ ਮੁਰ ਅਰਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੮੭੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮੁਰ ਅਰਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੫੮) ॥ ੮੭੯ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਮੁਰ ਅਰਨਿਨਿ=ਮੁਰ ਅਰਿ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਦੀ ਰਾਣੀ-ਜਮਨਾ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ। [ਅਗਲੇ ਅਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ ੮੭੪]

ਨਰਕਾਂਤਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੮੮੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨਰਕਾਂਤਕਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੮੦ ॥ [ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੬੩]

ਆਦਿ ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੮੮੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । 'ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੮੮੧ ॥ [੬੬ ਅੰਕ ੬੩]

ਸਥਦਾਰਥ—ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ=‘ਨਰਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਦੀ ਰਾਣੀ-ਜਮੁਨਾ
(ਉਸਦੇ ਸਬੰਧ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ। [ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੮੭੪]

ਸੱਤੁ ਘਾਇਨਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨਹੁ ॥ ੮੮੨ ॥

ਪਹਲੋਂ ‘ਸਤੁ ਘਾਇਨਨਿ’ ਆਖੋ, ਫੇਰ ‘ਜਾਚਰ’ ਤੇ ‘ਨਾਇਕ’ ਕਹਿਕੇ ‘ਸੱਤੁ’ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। (ਏਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੮੮੨ ॥

ਸਥਦਾਰਥ—ਸਤੁ ਘਾਇਨਨਿ= ਸੱਤੁ ਨਾਮਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ-ਜਮੁਨਾ, (ਉਸਦੀ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।
[ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੭੪]

ਅੜਿੱਲ ॥ ਮੁਰ ਮਰਦਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੮੮੩ ॥

ਪਹਲੋਂ ‘ਮੁਰ ਮਰਦਨਿਨਿ’ ਆਖੋ, ਫੇਰ ‘ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ’ ਤੇ ‘ਸਤੁ’ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੮੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਮਧੁ ਸੂਦਨਨਿਨਿ ਅਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੮੮੪ ॥

ਪਹਲੋਂ ‘ਮਧੁ ਸੂਦਨਨਿਨਿ’ ਆਖੋ, ਫੇਰ ‘ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ’ ਤੇ ‘ਸੱਤੁ’ ਉਚਾਰੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੮੪ ॥

ਮਧੁ ਦੰਦਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨ ਸਬਦੇਂਦੁ ਕਹਿੱਜੀਐ ॥
ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੮੮੫ ॥

{ਦੰਦਨਨੀ=[ਦੰਦਿਨ] ਦੰਦ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਸਤੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਮਧੁ ਦੰਦਨਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ ਸਬਦੇ ਦੁ ਅਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਉਚਾਰੋ।
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੮੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਮਧੁ ਦੰਦਨਨੀ=ਮਧੁ ਦੇਂਤ ਨਾਲ ਦੰਦ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਦੀ ਇਸਤੀ—ਜਮੁਨਾ। (ਅੱਗੇ ਵੇਖ ੮੭੪ ਅੰਕ)

ਮਧੁ ਨਾਸਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨ ਸਬਦੇਸੁਰ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ ॥੮੮੬॥

ਪਹਲੋਂ 'ਮਧੁ ਨਾਸਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸਬਦੇਸੁਰ ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ੮੮੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਮਧੁ ਨਾਸਨਨੀ=ਮਧੁ ਦੇਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ] ਦੀ ਇਸਤੀ—ਜਮੁਨਾ।
(ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ, ੮੭੪ ਅੰਕ)

ਕਾਲ ਜਮਨ ਅਰਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥੮੮੭॥

ਪਹਲੋਂ 'ਕਾਲ ਜਮਨ ਅਰਨਿਨਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੮੭ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਹਰਿਵੰਸ ਪੁਰਾਣਾਨੁਸਾਰ—ਗਾਰਗਯ ਰਿਖੀ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਪੁਰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ, 'ਗੋਪਾਲੀ' ਨਾਮਕ ਅਪਸਰਾ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਪੁੱਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ* ਰਾਜਾ 'ਕਾਲਯਮਨ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਯਾ ਇਹ ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਪੱਕਾ ਦੋਸਤ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ [ਜਰਾਸੰਧ] ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਰੋਈ, ਧੀ ਦਾ ਦੁਖ ਵੇਖਕੇ ਜਰਾਸੰਧ ਮਥੁਰਾਪੁਰ ਚੜ੍ਹ ਆਯਾ, ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲਯਮਨ ਭੀ ਯੂਨਾਨ ਤੋਂ ਦਲ-ਬਲ ਸਮੇਤ ਮਥੁਰਾਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਯਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੱਚਿਆ-ਜੋ ਕਾਲ ਯਮਨ ਮਥੁਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ,

*ਛਾਕਟਰ ਸਪੂਨਰ (Spooner) ਇਸਨੂੰ ਪਰਸ਼ੀਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਲ ਖੇਡਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਆਪ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਨੱਸੇ ਅਤੇ ਕਾਲ ਯਮਨ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਭੱਜ ਉੱਠਿਆ।

ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਮੁਚਕੰਦ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਦੇਵਤਿਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫੜੇ ਪਾਕੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸੁੱਤਾਂ ਰਹਾਂ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਵੇ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਗ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਵੇ।

ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜੇ, ਤੇ ਕਾਲ ਯਮਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੱਜਦੇ-੨ ਉਸੇ ਹੀ ਕੰਦਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਮੁਚਕੰਦ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਮੁਚਕੰਦ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਠਕੋਰ ਮਾਰਕੇ, ਆਪ ਤਾਂ ਓਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਭੱਜਾ ਆਉਂਦਾ ਕਾਲ ਯਮਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਚਕੰਦ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜਕੇ ਸਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਯਥਾ -

“ਆਪਨ ਕੇ ਬਚਵਾਇ, ਗਯੋ ਕਾਨੁ ਮੁਚਕੰਦ ਤੇ ॥

ਤਜੀ ਨੀ'ਦ ਤਿੰਹ ਰਾਇ, ਹੋਰਤ ਭਸਮ ਮਲੇਛ ਭੋ ॥” [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ]

ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ 'ਕਾਲ ਯਮਨ ਅਰਿ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਕਾਲ ਜਮਨ ਅਰਿਨਿਨਿ = ਕਾਲ ਜਮਨ ਦੇ ਵੇਰੀ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਯਮਨਾ।

[ਅਗੇ ਵੇਖੋ, ੮੭੪]

ਨਰਕ ਅਰਿਨਿਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੈਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੮੮ ॥

(ਪਹਿਲੋਂ) 'ਨਰਕ ਅਰਿਨਿਨਿ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਭਾਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੮੮੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - 'ਨਰਕ' ਨਾਮਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੇ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਯਮਨਾ।

[ਵੇਖੋ ੮੭੪ ਦਾ ਅਰਥ]

ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਕਰਖਨਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੀਂ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੀਂ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਕੋ ਸੈਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੮੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਕਰਖਨਣੀ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਭਾਰੇ ॥ ੮੮੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕੰਸੁ ਕੈਸੁ ਕਰਖਨਣੀ=ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਦੀ ਇਸਤੀ—ਯਮੁਨਾ । (ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੭੪)

ਬਾਸਦਿਵੇਸਨਨਿਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥ ੮੯੦ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਬਾਸੁਦਿਵੇਸਨਨਿਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਾਸੁਦਿਵੇਸਨਨਿ=ਬਾਸਦੇਵ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਜੀ ਦੀ ਇਸਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ—ਯਮੁਨਾ । (ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ ੮੭੪)

ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਿੱਤੁ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੮੯੧ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੧ ॥ [ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੮੯੧]

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ—ਜਮੁਨਾ । (ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਅੰਕ ੮੭੪)

ਰਸਨਰ ਕਸਨਿਨਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕੇਂ ਭਾਖੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ ॥ ੮੯੨ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਰਸਨਰ ਕਸਨਿਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ—ਇਕੋਰਾਂ ਯਸ਼ੋਦਾਂ ਕੋਲ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇ ਆਣਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕੈਤ ਕੀਤੀ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕੱਸਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਘਰ ਦੀਆਂ ਛੱਡਕੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਮੁਕ ਗਈਆਂ । ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਉੱਖਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਈ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਖਲ ਨੂੰ ਰੈੜਦੇ ੨ ਵੇਹੂੰ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ,

ਜਿਸਤੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਰਜਨ [ਕਉ] ਦੇ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਨਲ ਕੂਬਰ' ਤੇ 'ਮਣੀ ਗ੍ਰੀਵ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਗੰਧਰਬ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਬਿਛ ਹੋਕੇ ਜੰਮੇ ਸਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਾਮੋਦਰ' ਤੇ 'ਰਸਨਰ ਕਸਨ' ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੮੯੨ ॥

ਬਬਦਾਰਥ-ਰਸਨਰ ਕਸਨਿਨ=ਜੋ ਰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਦੀ ਇਸਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ-ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ । (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ੮੭੪)

ਨਾਰਾਇਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਰਾਜ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੮੯੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਾਰਾਇਨਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ, 'ਰਾਜ' ਉਚਾਰੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੩ ॥

ਬਬਦਾਰਥ-ਨਾਰਾਇਨਨੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ-ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ।
[ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ, ੮੭੪]

ਬਾਰਾਲਯਨਨਿ ਮੁਖਿ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦਿੱਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੮੯੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰ-ਆਲਯਨਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਥ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੮੯੪ ॥

ਨੋਟ-ਬਾਰ ਆਲਯਨਨੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਨਾਰਾਇਨਨੀ' ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਤਿੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੮੯੫ ॥

{ਨੀਰਾਲਯਨੀ=ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ । ਇਹ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੫ ॥

ਨਾਰ ਕੇਤਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੯੬ ॥

{ਨਾਰ=ਪਾਣੀ ॥ ਕੇਤਨ=ਘਰ ॥ ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥ ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਘਰ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਨਾਰ ਕੇਤਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਨਾਰ ਕੇਤਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੬ ॥

ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੮੯੭ ॥

{ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਜਲ ਬਾਸਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੯੭ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਜਲ ਕੇਤਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੮੯੮ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਜਲ ਕੇਤਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਜਲ ਕੇਤਨਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਜਾਏਗਾ ॥ ੮੯੮ ॥

ਅਤਿੱਲ ॥ ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥ ੮੯੯ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੦੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੦ ॥

ਜਲ ਗਿਰਹਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੦੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲ ਗਿਰਹਨਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੧ ॥

ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ॥ ੯੦੨ ॥

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੯੯੭ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਜਲ ਸੰਕੇਤਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੦੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲ ਸੰਕੇਤਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੩ ॥

ਨੋਟ—ਨੀਰਾਲਯਨੀ। (੨) ਨਾਰ ਕੇਤਨਨਿ। (੩) ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ। (੪) ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ। (੫) ਜਲ ਗਿਰਹਨਨੀ, ਅਤੇ (੬) ਜਲ ਸੰਕੇਤਨਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।'

(੨) ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਪਿਛੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰ ਧਾਮਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਸਬਦੇਸ ਕਹਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੦੪ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਬਾਰ ਧਾਮਨੀ' ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਏਸ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—'ਬਾਰਧਾਮਨੀ ਜਾਚਰੋ ਏਸ ਸਤੁ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਰ ਰਖਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ, (ਉਸਦਾ) ਪੁੱਤੁ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਗ, (ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ—ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ॥ ੯੦੪ ॥

ਬਾਰਗ੍ਰਹਨਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੦੫ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਬਾਰ ਗ੍ਰਹਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਇਹ ਬਾਰ ਗ੍ਰਹਨਨੀ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੫ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਮੇਘਜਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੯੦੬ ॥

{ਮੇਘਜ=ਮੇਘ [ਬੱਦਲ] ਦਾ ਪੁੱਤੁ-ਪਾਣੀ ॥ ਮੇਘਜਨਿਨਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਮੇਘਜਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮੇਘਜਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੬ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਸਾਰਸੁਤੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿਜੈ ॥ ੯੦੭ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਸਾਰਸੁਤੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ

ਉਚਾਰੇ । 'ਸਾਰਸੁਤੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਸਾਰਸੁਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਨ ਵਾਲਾ
ਮਿਠਾ, (ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਨੂੰ) ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ, (ਹੋ ਜਾਏਗੀ) ॥ ੯੦੭ ॥

ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਗਲ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੯੦੮ ॥

{ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ=ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਗਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਆਖੋ । ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੦੮ ॥ (ਵੇਖੋ, ਅੰਕ ੯੦੭ ਦਾ ਅਰਥ)

ਅਰੁਣ ਬਾਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਗਲ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੯੦੯ ॥

{ਅਰੁਣ ਬਾਰਨਿਨਿ=ਲਾਲ {ਬਾਰਿ} ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਰੁਣ ਬਾਰਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਆਖੋ । ਇਹ 'ਅਰੁਣ ਬਾਰਨਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੦੯ ॥

(ਵੇਖੋ ਅਰਥ ਅੰਕ ੯੦੭)

ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੯੧੦ ॥

{ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੧੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੯੧੧ ॥

{ਅਰੁਨ ਅੰਬਨੀਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ॥}
ਪਹਲੋਂ 'ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੧੧ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੯੧੨ ॥

{ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ=ਲਾਲ ਲੇਹਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ॥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੦੭ ਦਾ ਅਰਥ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੇ। ਅੰਤ
ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੧੨ ॥

ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੧੩ ॥

{ ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ, ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ। ਨੀ=(ਪ੍ਰਤਯਯ
ਲੱਗਕੇ) ਉਸ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ
'ਸਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੧੩ ॥

ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੯੧੪ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੯੧੪ ॥

ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੯੧੫ ॥

{ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸ੍ਰੁਤੀ ਨਦੀ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ।

'ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੧੫ ॥

ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਲਿਜੈ ॥ ੯੧੬ ॥

{ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ=ਸਰਸ੍ਰੁਤੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੋ।

ਇਹ 'ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੧੬ ॥

ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੧੭ ॥

{ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸ੍ਰੁਤੀ ਨਦੀ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੧੭ ॥

(ਅਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਅੰਕ ੯੦੭)

ਸੱਤ੍ਰੁਦਵਨਿਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੯੧੮ ॥

{ਸੱਤਦਵਨਿਨੀ=[ਸੱਤ ਦਵਨ] ਸੈ ਧਾਰਾਂ ਹੋਕੇ ਵੱਗਨ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ}
ਪਹਲੋਂ 'ਸੱਤਦਵਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੧੮ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—
'ਸੱਤਦਵਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ।

ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੯੧੯ ॥

{ ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ=ਸੈ ਧਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਦੀ, ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ॥ }
ਪਹਲੋਂ 'ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ'
ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਸੱਤੁ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੧੯ ॥

ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੦੭

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ, ਆਦਿ ਪਰਬ, ਅਧ: ੧੭੬—੧੭੭ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ,
ਕਿ ਵਸਿਸ਼੍ਠ ਰਿਖੀ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ, ਇਕ ਵਡੀ ਭਯੰਕਰ ਵੇਗ ਵਾਲੀ
'ਹੇਮਵਤੀ' ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਕੇ ਮਰਣ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਨਦੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਕੇ ਵਗਣ ਲਗ ਪਈ,
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੈ ਵੇਰੀ ਡੁੱਬਕੇ ਮਰਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਹਰ
ਵਾਰੀ ਹੀ ਨਦੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ
ਉਸਦੇ ਸੈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਸਤ [ਸੈ] ਪ੍ਰਵਾਹਨੀ'
ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਦਰਿਆਉ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਾਲ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਲੇ 'ਰਾਵਣਰੂਦ'
ਤਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਕੁੱਲੂ, ਮੰਡੀ, ਬਿਲਾਸ ਪੁਰ, ਅਨੰਦ ਪੁਰ, ਰੋਪੜ ਤੇ ਫੀਰੋਜਪੁਰ ਆਦਿਕ
ਥਾਂਈ ੯੦੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈਯਾ ਮੁਜੱਫਰ ਗੜ੍ਹ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਜ ਕਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ 'ਸਤਦਵ' ਜਾਂ 'ਸਤਲੁਜ' ਹੈ।

ਸਹਸ ਨਾਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੨੦ ॥

{ ਸਹਸ=ਸੌ ॥ ਨਾਰਨਨਿ=[ਨਾਰਨ=ਨਾਲੇ] ਪਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ॥
ਸੌ ਪਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ-ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਸਹਸ ਨਾਰਨਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਸਹਸ ਨਾਰਨਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੨੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਸੱਤਦ੍ਵਨਨਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੱਹੁ ਦੀਜੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੯੨੧ ॥

{ ਸਤਦ੍ਵਨਨਿਨੀ=ਸੌ {ਦ੍ਵਨ} ਪਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਸੱਤ ਦ੍ਵਨਨਿਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸਤਦ੍ਵਨਨਿਨੀ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੨੧ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੨੨ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸਤਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਜਾਏਗਾ ॥ ੯੨੨ ॥

[ਅਰਥ ਨਦੀ ਵੇਖੋ ੯੦੭ ਅੰਕ]

ਸਤਾਗਾਮਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੨੩ ॥

{ ਸਤ ਗਾਮਨੀ=ਸੌ ਧਾਰਾਂ ਹੋਕੇ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੱਤ ਗਾਮਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸੱਤਗਾਮਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੨੩ ॥

(ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੦੭)

ਚੋਪਈ ॥ ਸਤ ਤਰੰਗਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਾਂਕੇ ਅਰਿ ਕਹੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ ॥ ੯੨੪ ॥

{ਸਤ ਤਰੰਗਨਿਨਿ=ਸੈ ਲੇਹਰਾਂ ਵਾਲੀ—ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਤ ਤਰੰਗਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੇ ॥ ੯੨੩ ॥ (ਅਰਥ ਲੰਢੀ ਵੇਦ, ਅੰਕ ੯੦੭)

ਭੂਮ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੯੨੫ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਭੂਮ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੨੫ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

'ਭੂਮਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ—ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਨ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਠਾ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ—ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਬਿਆਸਨਿਨੀ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੯੨੬ ॥

{ਬਿਆਸਨਿਨੀ=ਬਿਆਸ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਆਸਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੨੬ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਬਿਆਸਨਿਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ ਬੰਦੂਕ।

ਬਿਆ ਹਨਨੀ ਸੰਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੯੨੭ ॥

{ਬਿਆ=[ਵਯਾ] ਫਾਹੀ ॥ ਹਨਨੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ—ਬਿਪਾਸਾ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਆ ਹਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ।

‘ਬਿਆ ਹਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੯੨੭॥ [ਅੰਕਿ ੯੨੫ ਵਿਚ ਅਰਥ ਵੇਖੋ]

ਪਾਸ ਸਕਤਿਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿਜੈ ॥ ੯੨੮ ॥

{ਪਾਸ ਸਕਤਿਨਨਿ=ਫਾਹੀ (ਨੂੰ ਅਪਨੀ) ਸਕਤੀ ਨਾਲ ਹਨਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ॥}
ਪਹਿਲੇ ‘ਪਾਸਸਕਤਿਨਨਿ’ ਪਦ, ਫੇਰ ‘ਜਾਚਰ’ ਤੇ ‘ਨਾਇਕ’ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਰਿਪੁ’
ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੨੮ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਮਹਾ ਭਾਰਤ, ਆਦਿ ਪਰਵ, ਅਧਯ: ੧੭੬ ਤੇ ੧੭੭ ਵਿਚ ਬਿਕਰ
ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਸਿਸਟ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸੌ ਪੁਤ੍ਰ ਮਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਸੁਮੇਰ
ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਮਰਨ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਨਾ ਮੋਇਆ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਮਰਨ ਲੱਗਾ, ਪਰ
ਅੱਗ ਨੇ ਭੀ ਨਾ ਸਾੜਿਆ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਨ ਲੱਗਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਭੀ ਨਾ ਡੋਬਿਆ,
ਛੱਲ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਆ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਨੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ‘ਪਾਸ’ [ਰੱਸਿਆ] ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ,
ਇਕ ਭੜਕਰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਬੇਗ ਨਾਲ ‘ਰੱਸੇ’ ਟੁਟ ਗਏ, ਅਤੇ
ਰਿਖੀ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਬਿਪਾਸਾ’ (ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ
ਵਾਲੀ) ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ‘ਬਿਪਾਸਾ’ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਬਯਾਸ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ ਸੀ,
ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ‘ਬਿਪਾਸਾ’ ਤੋਂ ਹਟਕੇ ‘ਬਿਆਸਾ’ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਾਸ ਨਾਸਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੯੨੯ ॥

:{ਪਾਸ ਨਾਸਨਿਨਿ=ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ [ਵਿਪਾਸਾ] ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਬਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ ‘ਪਾਸ ਨਾਸਨਿਨਿ’ ਪਦ, ਫੇਰ ‘ਜਾਚਰ’ ਤੇ ‘ਨਾਇਕ’ ਅਤੇ ‘ਸੱਤੁ’ ਪਦ ਕਥਨ
ਕਰੇ। ਇਹ ‘ਪਾਸ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ’ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੯੨੯॥

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿਜੈ ॥ ੯੩੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੯੩੦ ॥

ਬਰੁਣਾਇਧ—ਬਰੁਣਾਇਧ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸਸਤੁ—ਫਾਹੀ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿ=[ਫਾਹੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬਿਪਾਸਾ—ਨਦੀ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿ=[ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਘਾਹ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ] ਮਿੱਠਾ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿੱਠਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਸ਼ੇਰ।

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੩੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ', (ਫੇਰ 'ਨਾਸਨਿਨਿ') ਅਤੇ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੩੧ ॥

ਬਰੁਣਾਇਧ—ਜਲ ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ=[ਜਲਿਸ] ਵਰੁਣ ਦਾ ਆਯੁਧ ਫਾਹੀ।

(ਨੋਟ—ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਉਪਰਲਾ ਅੰਕ। ਇਥੇ 'ਨਾਸਨਿਨਿ' ਦਾ ਅਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਸਕਲ ਪਾਸ ਲੈ ਨਾਮ ਨਾਸਨਿਨਿ ਭਾਖੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੯੩੨ ॥

ਪਿੱਛੇ ਅੰਕ ੨੫੩ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੪੬੦ ਤੱਕ ਜਿੰਨੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ, ਪਹਿਲੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ) 'ਨਾਸਨਿਨਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ॥ ੯੩੨ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ ਅੰਕ ੪੦੧ ਵਿਚ 'ਜਲਜ ਤੁਣ ਈਸਰਾਸਤੁ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ 'ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ 'ਜਲਜ

ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕੋ ਸੱਤੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਜਲਜ=[ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ] ਕਮਲ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ=[ਕਮਲ ਦੀ ਰਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਜਲ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰ=[ਜਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤ=[ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤੁ] ਫਾਹੀ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿ=[ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ] ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿਨਿ=[ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾ=[ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ] ਘਾਹ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾਦਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ] ਮਿੱਗ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿੱਗਪਤਿ] ਸ਼ੇਰ ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸਤੁ ਨਾਸਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ=ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏ ਹਨ ।

ਰਾਵਿਨਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੯੩੩ ॥

{ਰਾਵਿਨਨੀ=ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਵਿਨਨੀ' ਪਦ ਵੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੩੩ ॥ ਯਥਾ—

“ਰਾਵਿਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ” ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਣ ਵਾਲਾ-ਮਿੱਗ, (ਉਸਦਾ) ਸੁਆਮੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ ॥

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੯੩੩, ਤੇ ੯੩੪ ਵਿਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਰਾਵਿਨਨੀ' ਤੇ 'ਰਾਵਿਨੀਨ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਰਾਵਨੀਨ' ਪਾਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਰਾਵਿਨੀਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਕਹਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੯੩੪ ॥

{ਰਾਵਿਨੀਨਿ=ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} ॥ ੯੩੪ ॥ (ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੩੩)

ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨਹੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੪੩੫ ॥

{ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਨਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਾ [ਝਨਾ] ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥}

(ਪਹਿਲੇ) 'ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾ ਏਕ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੩੫ ॥

ਨੋਟ—ਝਨਾਂ ਦਰਿਆਉਂ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗ ਨਾਮਕ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ 'ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਾ' ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ 'ਚਨਾਬ' ਜਾਂ 'ਝਨਾ' ਹੈ, ਪਰ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਸਿਕ੍ਰੀ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਸਸਿ ਭਗਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੇ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੬੩੬ ॥

{ਸਸਿ=ਚੰਦ੍ਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਸਿ ਭਗਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ 'ਸਸਿ ਭਗਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੩੬ ॥

[ਵੇਖ ਅਰਥ ੬੩੩ ਅੰਕ]

ਚੰਦ੍ਰਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਸੁ ਠਾਨਹੁ ॥
 ਸਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰੇ ਧਰੀਐ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੬੩੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਚੰਦ੍ਰਨੁਜਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ 'ਚੰਦ੍ਰਨੁਜਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੬੩੭ ॥

ਨੋਟ—ਜਿਵੇਂ ਅੰਕ ੬੩੬ ਵਿਚ 'ਚੰਦ੍ਰ' ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਜ ਪਦ 'ਸਸਿ' ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਥੇ 'ਭਗਨਿਨਿ' ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਜ ਵਾਚੀ ਸਬਦ 'ਅਨੁਜਨਿਨਿ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੯੩੮ ॥

{ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ [ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੩੮ ॥

ਨੋਟ-ਜਿਵੇਂ 'ਜਮਨਾ' ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਤੇ ਜਮ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਓਵੇਂ ਹੀ 'ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ' ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਵਲ 'ਭਗਨੀ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ 'ਭੈਣ' ਹੈ, ਅਤੇ 'ਭਗਨੀ' ਦਾ ਅਧਿਭੰਸ 'ਭਾਗਾ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਾ' ਨਾਮ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰੀ ਅਰਥ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ' ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖੜ ਹਨ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਰਸਿਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ 'ਸਬਦ ਬੋਧ' ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੋਪਈ ॥ ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੩੯ ॥

{ ਮਯੰਕ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ [ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ] ਨਦੀ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੩੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ।

ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸ਼ੇਰ।

ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਤ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਅਝਿੱਲ ॥ ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕਉ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੯੪੦ ॥

{ ਸਹੋਦਰਨਿ=ਭੈਣ ॥ ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ [ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਨਦੀ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ=ਧਰਤੀ ॥ [ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੩੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਹੇ ਸੁਭ ਕਵੀਓ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੯੪੦ ॥

ਰੋਪਈ ॥ ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਅੰਤ ਉਚਾਰੇ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੯੪੧ ॥

{ ਅਜ=ਚੰਦਮਾ ॥ ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿਨਿ=ਚੰਦਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ [ਚੰਦੁ ਭਾਗਾ] ਨਦੀ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਅਜ ਅਨੁਜਨਨੀਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੧ ॥

ਨੋਟ-ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਅਜ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਅਰ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਲਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੯੪੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੨ ॥

ਬਧਦਾਰਥ-ਨਿਸਿਸ=[ਰਾਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਚੰਦਮਾ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨੀ=[ਚੰਦਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ] ਚੰਦੁਭਾਗਾ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀ=[ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ -ਧਰਤੀ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀਜਾ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀ ਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ] ਮਿੱਗ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=[ਮਿੱਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸ਼ੇਰ ।

ਨਿਸਿਸ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ]-ਬੰਦੂਕ ॥

ਨਿਸਿ ਇਸਰਨਨਿਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੯੪੩ ॥

{ ਨਿਸ ਇਸਰਨਨਿ=[ਨਿਸ ਈਸਾਨੁਜਨਨਿ] ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਚੰਦਮਾ,
 (ਉਸਦੀ) ਛੋਟੀ ਭੈਣ-ਚੰਦੁਭਗਾ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ=ਧਰਤੀ ॥ }
 (ਪਹਿਲੋਂ) 'ਨਿਸ ਇਸਰਾਨੁਜਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ', ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ
 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੩ ॥ (ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੪੨)

ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੪੪ ॥

{ ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ=[ਰੈਨਾਧਿਪ=ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਚੰਦਮਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ] ਚੰਦ ਨਾਮ ਧਾਰਨ }
 ਵਾਲੀ ਨਦੀ [ਚੰਦੁਭਗਾ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ (ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੪੨) }
 ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ
 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੪ ॥

ਰੈਨ ਰਾਟਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੪੫ ॥

{ ਰੈਨ ਰਾਟਨਿਨਿ=[ਰੈਨਰਾਟ=ਚੰਦਮਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ+ਨੀ=ਵਾਲੀ
 ਚੰਦ (ਨਾਮ) ਵਾਲੀ, (ਨਦੀ [ਚੰਦੁਭਗਾ] ਨੂੰ ਧਾਰਨ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }
 ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨ ਰਾਟਨਿਨਿ' ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ'
 ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੫ ॥

ਰੈਨਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿੱਜੈ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ ॥ ੯੪੬ ॥

{ ਰੈਨਰਾਜ=ਚੰਦਮਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ॥ ਜਾ=ਪੁਤ੍ਰ ॥ ਚਰ=ਖਾਣ ਵਾਲਾ ॥
ਪਤਿ=ਸਾਮੀ ॥ ਸੱਤ=ਵੈਰਣ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨ ਰਾਜਨੀ', ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤ' ਪਦ ਆਏ, ਇਹ 'ਰੈਨਰਾਜਨੀਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੬ ॥

ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸੂਨ ਉਚਰਿ ਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਡਰੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੪੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੂਨ' ਤੇ 'ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਆਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੭ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿ=[ਨਿਸ ਨਾਇਕ - ਚੰਦਮਾ ਦੇ ਵਾਲੀ] ਚੰਦ ਭਗਾ 'ਨਦੀ'।

ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨੀ=[ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ]-ਧਰਤੀ।

ਨਿਸਨਾਇਕਨਿਨੀ ਸੂਨ=[ਧਰਤੀ ਦਾ {ਸੂਨ} ਪੁੱਤ੍ਰ]-ਘਾਹ।

ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨੀ ਸੂਨ ਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ]-ਹਰਿਣ, ਮ੍ਰਿਗ।

ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨੀ ਸੂਨ ਚਰ ਪਤਿ=[ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸਾਮੀ] ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ-ਸ਼ੇਰ।

ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨੀ ਸੂਨ ਚਰ ਪਤਿ ਅਰਿ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ]-ਬੰਦੂਕ ॥

ਨਿਸਇਸਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥

ਸੁ ਕਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੯੪੮ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਸਇਸਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੮ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਨਿਸਇਸਨੀ=[ਨਿਸਇਸ=ਚੰਦਮਾ। ਚੰਦ ਨਾਮ ਵਾਲੀ] ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ।

ਨਿਸਇਸਨੀਜਾ=[ਚੰਦਭਾਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ] ਘਾਹ।

ਨਿਸਇਸਨੀਜਾਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ]-ਹਰਿਣ।

ਨਿਸਇਸਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ=[ਹਰਿਣ ਦਾ ਸਾਮੀ]-ਸ਼ੇਰ।

ਨਿਸਇਸਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ]-ਬੰਦੂਕ।

ਨਿਸ ਪਤਿਨਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਅਰੁ ਅੰਤਹਿ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸੁ ਕੋਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੯੪੯ ॥

{ ਨਿਸਪਤਿਨਿਨਿ=[ਨਿਸਪਤਿ=ਚੰਦਮਾ] ਚੰਦੁ [ਨਾਮ ਵਾਲੀ]
ਨਦੀ-ਚੰਦੁਭਾਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਸ ਪਤਿਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਨਿਸਪਤਿਨਿਨਿ ਸੁਤਚਰ ਸ਼ਤੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੪੯ ॥

ਨਿਸ ਧਨਿਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਕਹਿਜੈ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਅਰ ਪਤਹਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੫੦ ॥

{ ਨਿਸਧਨਿਨੀ=[ਨਿਸਧਨੀ=ਰਾਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਚੰਦਮਾ] ਚੰਦੁ (ਭਾਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਸ ਧਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੫੦ ॥ (ਵੇਖੋ ੯੪੭ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਰੈਨ ਨਾਇਕਨਿ ਆਦਿ ਸੁ ਕਹੀਐ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਰਹੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਭਾਖਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਰਾਖਹੁ ॥ ੯੫੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨ ਨਾਇਕ', ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯੫੧ ॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੪੮ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਨਿਸ ਚਰਨਿਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਪਦ ਭਾਖਹੁ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪੁਨਿ ਰਾਖਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੯੫੨ ॥

{ ਨਿਸਚਰਨਿਨਿ=[ਨਿਸਚਰ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ+ਇਨ=ਵਾਲੀ+ਨਿ=ਵਾਲੀ]
ਚੰਦੁ (ਨਾਮ) ਵਾਲੀ-ਚੰਦੁ ਭਾਗਾ ਨਦੀ, (ਉਸਦੇ ਸਬੰਧ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਨਿਸਚਰਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਜੋੜੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੫੨ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

'ਨਿਸਚਰਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ'—ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਚਰਣ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਗ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ—ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਨਿਸਾਚਰਿਨਿਨਿ ਕਹੁ ਭਾਖੋ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੯੫੩ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਨਿਸਾਚਰਿਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੫੩ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ—'ਨਿਸਾਚਰਿਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ' ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਗ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ—ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਰੈਨ ਰਮਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਕਹਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਮਾਨਹੁ ॥ ੯੫੪ ॥

{ ਰੈਨ ਰਮਨੀ=[ਰੈਨ ਰਮਨ=ਚੰਦਮਾ+ਈ ਪੁਤ੍ਰਯ ਲੱਗਕੇ 'ਵਾਲੀ']
ਚੰਦ (ਨਾਮ) ਵਾਲੀ—ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਰੈਨਰਮਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ 'ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰੈਨ ਰਮਨੀ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੫੪ ॥

ਰੈਨ ਰਾਜਨਿਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੋ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦਹਿ ਸਵਾਰੋ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਲਹੀਐ ॥ ੯੫੫ ॥

{ ਰੈਨ ਰਾਜਨਿਨਿ=[ਰੈਨਰਾਜ=ਚੰਦਮਾ ॥] ਚੰਦ [ਨਾਮ] ਵਾਲੀ ਨਦੀ
(ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ) ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਰੈਨਰਾਜਨਿਨਿ' ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੁੱਤ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ
'ਰੈਨਰਾਜਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸੁੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥੬੫੫॥ [ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅਕ ੬੫੩]

ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸੁੱਤ ਸਬਦ ਤਾ ਪਾਛੇ ਕਹੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ੬੫੬ ॥

{ ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ=[ਨਿਸਾ ਰਵਨ=ਚੰਦਮਾ ॥] ਚੰਦ (ਨਾਮ) ਵਾਲੀ }
[ਚੰਦ ਭਾਗਾ] ਨਦੀ, (ਉਸ) ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਆਖਕੇ 'ਪਤਿ' ਉਚਾਰੇ, ਮਗਰੋਂ
'ਸੁੱਤ' ਕਹਿ ਦੇਵੇ । 'ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸੁੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੬੫੬ ॥

[ਅਰਥ ਵੇਖੋ, ਅਕ ੬੫੩]

ਦਿਨ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁੱਤ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੂ ਕੇ ਲਖਿ ਰਾਖੇ ॥ ੬੫੭ ॥

{ ਦਿਨ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=[ਦਿਨ ਅਰਿ=ਰਾਤ ।] ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦਮਾ, }
ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ-ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਦਿਨ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ
ਮਗਰੋਂ 'ਸੁੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਏਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੬੫੭ ॥

ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁੱਤ ਪਦ ਕਹੋ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੋ ॥ ੬੫੮ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ
'ਸੁੱਤ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੬੫੮ ॥

ਸਬਦ-ਹਰਿਜ=[ਹਰਿ=ਸੂਰਜ । ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ] ਦਿਨ ।

ਹਰਿਜ ਅਰਿ=[ਦਿਨ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਰਾਤ ।

ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿ=[ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ] ਚੰਦਮਾ ।

ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=[ਚੰਦਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ] ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ।
 ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤ=[ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤੁ | ਘਾਹ ।
 ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤਚਰ=[ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ] ਮਿ੍ਗ ।
 ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ=[ਮਿ੍ਗ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸ਼ੇਰ ।
 ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸੁਤ=[ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਤਿਮਿ੍ਯ ਪਰ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਗਹੀਐ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੫੯ ॥

ਪਹਲੇ 'ਤਿਮਿ੍ਯ ਪਰ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੯੫੯ ॥

ਸਬਦਾਰਥ— ਤਿਮਿ੍ਯ=[ਤਿਮਿ੍=ਤਿਮਤ [ਹਨੇਰਾ] 'ਈ' ਪ੍ਰਤਯਯ=ਵਿਚ+ਯ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼] ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਸੂਰਜ ॥

ਤਿਮਿ੍ਯ ਪਰ=[ਪਰ=ਵੈਰੀ] ਸੂਰਜ ਦਾ ਵੈਰੀ] ਰਾਤ ।

ਤਿਮਿ੍ਯ ਪਰ ਰਵਨਿਨਿ=[ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ, (ਉਸਦੇ ਨਾਮ) ਵਾਲੀ]-ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ । [ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਅਰਿ ੯੫੮]

ਹਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਠੇ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੯੬੦ ॥

{ਹਰਿਜਰਿ=[ਹਰਿਜ+ਅਰਿ] ਦਿਨ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਰਾਤ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਹਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਏ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੯੬੦ ॥ (ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੫੮ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰੇ ਭਾਖਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਰਾਖਹੁ ॥ ੯੬੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੯੬੧ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਰਵਿਜਰਿ=[ਰਵਿ=ਸੂਰਜ ।] ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ—ਦਿਨ (ਉਸਦੀ) ਵੇਰਣ—ਰਾਤ ।
ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=[ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਮਨ ਵਾਲਾ—ਚੰਦਮਾ, (ਉਸਦੇ ਨਾਮ) ਵਾਲੀ]—ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ।

ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਹਰਿਣ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ (ਉਸਦੀ) ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ॥

ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ ਕਹਿ ਰਵਨਿ ਭਨੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੬੨ ॥

{ ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ=[ਭਾਨ=ਸੂਰਜ] ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਦਿਨ, (ਉਸਦੀ) ਵੇਰਣ—ਰਾਤ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਵਨੀ' ਤੇ 'ਜਾਚਰ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯ ੨ ॥ [ਅਰਥ ਵੇਖ ਅੰਕ ੯੬੧]

ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨਿ ਆਦਿ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਗਹੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੇ ॥ ੯੬੩ ॥

{ ਸੂਰਜਰਿ=[ਸੂਰਜ+ਅਰਿ] ਸੂਰਜ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਰਾਤ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੬੩ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨੀ=[ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਚੰਦਮਾ ਦੇ(ਨਾਮ) ਵਾਲੀ]ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ ।

ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਮਿੱਠਾ, (ਉਸਦਾ) ਸ਼ਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਭਾਨੁਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਪੁਨਿ ਰਾਖੇ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੇ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੬੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭਾਨਜਾਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸਤੁ' ਪਦ
ਆਖ ਦੇਵੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੬੪ ॥ (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੬੨ ਤੇ ੯੬੩ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਦਿਨ ਧੁਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੯੬੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦਿਨ ਧੁਜ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ
'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੬੫ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਦਿਨ ਧੁਜ ਅਰਿ [ਦਿਨਧੁਜ=ਸੂਰਜ] ਸੂਰਜ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਰਾਤਿ।

ਦਿਨ ਧੁਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=ਰਾਤਿ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ, (ਉਸਦੇ ਨਾਮ)
ਵਾਲੀ-ਚੰਦੁਭਾਗਾ ਨਦੀ।

ਦਿਨਧੁਜ ਰਵਨਿਨਿ ਜਾਚਰ=ਨਈ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਰਰਨ ਵਾਲਾ-ਮਿਠ।

ਦਿਨਧੁਜ ਰਵਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸੱਤੁ=ਮਿਠ ਦਾ ਸਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ।

ਦਿਨ ਰਾਜਿ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨੀ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸਬਦ ਪੁਨ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੱਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੯੬੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦਿਨ ਰਾਜਿ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ
'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੬੬ ॥

(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੬੫ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਦਿਨਿਸ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੱਹੁ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤੀਜੈ ॥ ੯੬੭ ॥

{ਦਿਨਿਸ ਅਰਿ=[ਦਿਨ+ਈਸ] ਸੂਰਜ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਰਾਤ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਦਿਨਿਸ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ
'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੯੬੭ ॥

ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ ॥ ੯੬੮ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਤਮ ਅਰਿ ਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ੯੬੮ ॥

ਬਚਦਾਰਥ-ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ=[ਤਮ ਅਰਿ+ਜੁ+ਅਰਿ] ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਸੂਰਜ, (ਉਸ ਤੋ) ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ-ਦਿਨ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ-ਰਾਤ।
 ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਮਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ, (ਉਸਦੇ ਨਾਮ) ਵਾਲੀ-ਚੰਦਭਾਗਾ ਨਦੀ।

ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤ-ਘਾਹ, (ਉਸਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ-ਮਿੱਗ, (ਉਸਦਾ) ਪੌਤੀ-ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ।

ਚੰਦੁ ਜੋਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ ॥ ੯੬੯ ॥

{ ਚੰਦੁ ਜੋਨਨੀ [ਚੰਦੁ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਚਨਾਬ ਦਰਿਆਉ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ॥ ਜੋਨਨੀ=ਉਤਪਤੀ ਸਥਾਨ ਵਾਲੀ।] 'ਚੰਦੁ' ਪਹਾੜ ਤੋ ਉਤਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ-ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਚੰਦੁ ਜੋਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੯੬੯ ॥

ਸਸਿ ਉਪਸਖਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਖ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੭੦ ॥

{ਸਸਿ ਉਪਸਖਿਨੀ=ਚੰਦੁ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਸਸਿ ਉਪਸਖਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਮਗਰੋ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੯੭੦ ॥

ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿਜੈ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿਜੈ ॥ ੯੭੧ ॥

{ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ=[ਨਿਸ ਇਸ=ਚੰਦਮਾ] ਚੰਦਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਚੰਦ ਭਾਗਾ ॥}
ਪਹਿਲੋ 'ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ
'ਸਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ । (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੧ ॥

ਸਸਿ ਭਗਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੋ ॥
ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੯੭੨ ॥

{ਸਸਿ ਭਗਨੀ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ, ਚਨਾਬ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਸਸਿ ਭਗਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ
'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੨ ॥
(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੯੬੮)

ਨਿਸਿਸਭਗਾ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥
ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਕਹਿਜੈ ॥
ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੭੩ ॥

{ਨਿਸਿਸਭਗਾ=[ਨਿਸ+ਈਸ] ਚੰਦ ਭਗਾ ।} ਪਹਿਲੋ 'ਨਿਸਿਸਭਗਾ' ਪਦ, ਫੇਰ
'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਸਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੯੭੩ ॥

ਰੈਨਰਾਟ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨੋ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੋ ॥
ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਭਣਿਜੈ ॥
ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿਜੈ ॥ ੯੭੪ ॥

{ਰੈਨਰਾਟ=ਚੰਦ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਰੈਨਰਾਟ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਾ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ
'ਪਤਿ' ਅਤੇ 'ਸਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੪ ॥

ਅਭਿਲ ॥ ਰੈਨ ਰਾਵਨਿ ਕਹਿ ਭਗਾ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐਂ ॥

ਹੋ ਸੱਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਹੇ ਤੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥ ੯੭੫ ॥

(ਪਹਿਲੋਂ) 'ਰੈਨ ਰਾਵਨੀ' ਤੇ 'ਭਗਾ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਭਾਖੋ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੫ ॥

ਰੈਨਰਾਜ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੱਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿਮਨ ਧਾਰੀਐ ॥ ੯੭੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨਰਾਜ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਗਾ' ਤੇ 'ਜਾਚਰ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਨਾਥ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਭਾਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੯੭੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਰੈਨਰਾਵ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਜੱਹ ਚਹੇ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੯੭੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਨ ਰਾਵ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਗਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੭ ॥

ਦਿਨਅਰਿ ਕਹਿ ਭਗ ਸਬਦ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਸੁ ਕਹੀਐ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਉਚਰਹੁ ਜੱਹ ਚਹੀਐ ॥ ੯੭੮ ॥

{ਦਿਨਅਰਿ=ਦਿਨ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਚੰਦ ॥ ਭਗ=ਭਗਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਿਨ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਭਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੯੭੮ ॥

ਤਮ ਚਰ ਕਹਿ ਭਗ ਸਬਦ ਬਖਾਨੇ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੯੭੯ ॥

{ਤਮ ਚਰ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਮ ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਬਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੭੯ ॥

ਰੈਣ ਰਾਵ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਕਹੀਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੯੮੦ ॥

{ਰੈਣ ਰਾਵ=ਚੰਦ ॥ ਰੈਣ ਰਾਵ ਭਗਣੀ=ਚੰਦ ਭਗਾ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰੈਣ ਰਾਵ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੮੦ ॥

ਜਉਨ ਕਰਣ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੯੮੧ ॥

{ਜਉਨ ਕਰਣ=[ਜਉਨ=ਚਾਂਦਨੀ ॥] ਚਾਂਦਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ ॥ ਭਗਣਿ=ਭੈਣ, ਭਾਗਾ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਉਨ ਕਰਣ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੮੧ ॥

ਕਿਰਣ ਧਰਣ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਕਹੀਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੯੮੨ ॥

{ਕਿਰਣ ਧਰਣ=ਕ੍ਰਿਣਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿਰਣ ਧਰਣ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਗਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ। ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ, 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੯੮੨ ॥

ਮਯੰਕ ਸਬਦ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਦ ਨਾਥ ਧਰਿੱਜੈ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸੁਧਰੀਐ ॥ ੯੮੩ ॥

{ਮਯੰਕ=ਚੰਦ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਯੰਕ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਭਗਣੀ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥੯੮੩॥

ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਹਨਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਚਿੱਤ ਧਾਰਹੁ ॥ ੯੮੪ ॥

{ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਹਨਿ=ਜਿਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਚੰਦ ॥} (ਪਹਿਲੋਂ) 'ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਹਨਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੯੮੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਕਈ ਕਾਵਯ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਚੰਦਮਾ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਮ੍ਰਿਗ* ਹੈ, ਪਰ ਹਰਵੰਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁਛਾਵੇਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚੰਦਮਾ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ੨ ਦਾਗ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮ੍ਰਿਗ ਵਾਹਨ' ਤੇ 'ਮ੍ਰਿਗਾਕ' ਆਦਿਕ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਿਰਣ ਰਾਟ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ ॥
 ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥ ੯੮੫ ॥

{ਹਿਰਣ ਰਾਟ=ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਚੰਦ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਿਰਣ ਰਾਟ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੯੮੫ ॥

ਸ੍ਰਿੰਗ ਬਾਹਣੀ ਭਗਾ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

* ਬਿਹਦਾਰਣਯਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਚੰਬੇਲੀ ਵਰਗੇ ਚਿਟੇ ੧੦ ਘੰਡੇ ਇਸਦੇ ਰਬ ਨੂੰ ਖਿਚਦੇ ਹਨ।

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੮੬ ॥

{ਸਿੰਗ ਬਾਹਣੀ=[ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲਾ, ਹਰਿਣ ॥ ਚੰਦੁ ॥}

ਪਹਲੋ 'ਸਿੰਗ ਬਾਹਣੀ ਭਗਾ' ਕਹਿਕੇ, 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਆਖੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੯੮੬ ॥

ਮਿੰਗ ਪਤਿਣੀ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੮੭ ॥

{ ਮਿੰਗਪਤਿਣੀ=[ਮਿੰਗ ਪਤਿ] ਚੰਦੁ ॥ }

ਪਹਲੋ 'ਮਿੰਗਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣੀ' ਆਖੇ। ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੮੭ ॥

ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੯੮੮ ॥

{ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿ=ਸੋਮ [ਚੰਦੁ ॥ ॥} ਪਹਲੋ 'ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਭਗਣੀ' ਤੇ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਮਗਰੋ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੮੮ ॥

[ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਨਾਮ 'ਚੰਦੁਮਾ' ਦਾ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਪਰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਮੇਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇੱਕੀ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:—

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸਥਾਣੁ, ਮਨੁ, ਦੱਖ, ਭਿੰਗੁ, ਧਰਮ, ਯਮਰਾਜ, ਮਗੀਚਿ, ਅੰਗਿਰਾ, ਅਤਿ, ਪੁਲਸਤ, ਪੁਲਹ, ਕ੍ਰੁਤ, ਵਸਿਸੁ, ਪਰਮੇਸ਼ੀ, ਵਿਵਸੁਤ, ਸੋਮ, ਕਰਦਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਰਵਾਕ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਤ। ਚੁੰਕਿ ਸਤਾਰਵੇਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੋਮ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਦੁਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਸੋਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਚੰਦੁਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੂਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛੰਦ ॥ ਮਿੰਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਜ ਭਾਖ ॥ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਚਰ ਪਤਿ ਰਾਖ ॥

ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੯੮੯ ॥

ਪਹਲੋ 'ਮਿੰਗ ਨਾਥ' ਤੇ 'ਭਗਣਿਜ' ਕਹਿਣ ਮਗਰੋ 'ਰਿਪੁ ਨਾਥ' (ਜਾਂ) 'ਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਆਖੇ, (ਇਹ) ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੮੯ ॥

ਜੇਸਾ ਕਿ—(੧) 'ਮਿਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਜ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਰਿਪੁ' ਚਦੁਭਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ—ਘਾਹ, (ਉਸਦਾ)
 (੨) 'ਮਿਗਨਾਥ ਭਗਣਿਜ ਚਰ ਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਵੈਰੋ—ਮਿਗ, (ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ—
 ਸ਼ੇਰ, (ਉਸਦੀ) ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਨੋਟ—ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ 'ਭਗਣਿਜ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ 'ਭਗਣਿਣਿ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਓਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੇਪਈ ॥ ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੯੯੦ ॥

{ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ=[ਨਦੀ ਰਾਟ=ਸਮੁੰਦ੍ਰ] ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਚੰਦਮਾਂ ॥}

ਪਹਲੋ 'ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਆਖੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੯੦ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵਤਾਂ ਨੂੰ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੇਦੀ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਦਮਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੰਦਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਚੱਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ' ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਪਿਛੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਫਾ ੧੧੭ ਉੱਤੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੇਖੋ।

ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਜ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੋ ॥ ੯੯੧ ॥

{ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਜ=[ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ]ਚੰਦਮਾਂ ॥} ਪਹਲੋ 'ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਭਾਖੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੈ ਰਖੋ ॥ ੯੯੧ ॥

ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੯੯੨ ॥

ਪਹਲੋ 'ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣੀ' ਕਹਿਕੇ 'ਜਾ ਚਰ ਪਤਿ' ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੯੯੨ ॥

ਸਮੁੰਦ੍ਰਜ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਣਹੁ ॥ ੯੯੩ ॥

ਪਹਲੋ 'ਸਮੁੰਦ੍ਰਜ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੯੩ ॥

ਮ੍ਰਿਗਜਾ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ ॥
 ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੯੯੪ ॥

[ਨੋਟ—'ਮ੍ਰਿਗਜਾ ਭਗਣਿਨਿ' ਦਾ ਅਨੈ ਹੋਕੇ 'ਮ੍ਰਿਗਜਾਨ ਭਗਣੀ' ਪਾਠ ਹੋਵੇਗਾ।]
 {ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ+ਭਗਣੀ=ਜਿਸਦੀ {ਜਾਨ} ਸਵਾਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਉਸ ਚੰਦ ਦੀ ਭਗਣੀ, ਚੰਦਭਾਗਾ।}
 ਪਹਲੋ 'ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ ਭਗਣੀ' ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੯੯੪ ॥

ਨਦਿਸਜ ਭਗਣਿ ਆਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
 ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੯੫ ॥

{ਨਿਦਿਸਜ=[ਨਦੀ+ਈਸ+ਜ] ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਚੰਦ ॥}
 ਪਹਲੋ 'ਨਦਿਸਜ ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੯੯੫ ॥

ਨਦਿ ਨਾਇਕ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੋ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥
 ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੯੯੬ ॥

{ਨਦਿ ਨਾਇਕ=ਸਮੁੰਦਰ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਨਦਿ ਨਾਇਕ ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣੀ' ਆਖੋ,

ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅਤੇ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੯੬ ॥ (ਨੋਟ-ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ॥

ਸਰਿਤਿਸ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੯੭ ॥

{ਸਰਿਤਿਸ=ਸਮੁੰਦਰ । 'ਸੁਤ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਯਾਰ ਕਰੋ ॥}

'ਸਰਿਤਿਸ ਸੁਤ ਭਗਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ, (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੯੯੭ ॥

ਸਰਿਤ ਇੰਦੁ ਭਗਣਨੀ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨਹੁ ॥ ੯੯੮ ॥

{ਸਰਿਤ ਇੰਦੁ=ਸਮੁੰਦਰ ॥ 'ਜ' ਪਦ ਅਧਯਾਰ ਕਰੋ । ਜ=ਪੁਤ੍ਰ, ਚੰਦਮਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਸਰਿਤ ਇੰਦੁ ਭਗਣੀ' ਕਹਿਕੇ, 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਜੋੜੋ । ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੯੯੮ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਨਿਸਸਿਣਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਹੈ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੯੯੯ ॥

{ਨਿਸਸਿਣਿ=[ਨਿਸ ਇਸਣੀ] ਰਾਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਨਿਸਸਿਣਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਏਗਾ । ॥ ੯੯੯ ॥

ਤਮ ਚਰ ਭਗਣਿਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਕੇ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੈ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੧੦੦੦ ॥

{ਤਮ ਚਰ=ਚੰਦਮਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਮ ਚਰ ਭਗਣੀ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੦੦੦ ॥

ਤਮ ਹਰ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬੁੱਧਿ ਕਹੁ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਬੀਨ ਲਹੁ ॥ ੧੦੦੧ ॥

{ਤਮ ਹਰ=ਚੰਦੁ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਮ ਹਰ ਭਗਣਿਨੀ' [ਚੰਦੁ ਭਗਾ] ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜੇ। ਇਹ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੧ ॥

ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਣਿਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹੀਜੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹੁ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੦੨ ॥

{ ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਣਿਨ=[ਤਮ ਅਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਚੰਦੁ।] }
ਚੰਦੁ ਭਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਣਿਨ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੨ ॥

ਚੈਪੋਈ ॥ ਤਿਮਰਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਤਿੱਹੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥ ੧੦੦੩ ॥

{ਤਿਮਰ+ਅਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਚੰਦਮਾ ॥ ਤਿਮਰਿ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦੁ ਭਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੩ ॥

ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੋ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੦੪ ॥

{ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦਮਾ ॥ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ }
 ਭਗਣਨਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੧੦੦੪ ॥
 ਤਿਮਰ ਰਦਨ ਭਗਣਨੀ ਬਖਾਨੋ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੦੦੫ ॥

{ ਤਿਮਰਰਦਨ= [ਤਿਮਰ+ਅਰਦਨ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਚੰਦਮਾ ॥ }
 ਤਿਮਰਰਦਨ ਭਗਣਨੀ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰਰਦਨ ਭਗਣਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੫ ॥

ਤਿਮਰ ਉਚਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪੁਮਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੦੦੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰ' ਫੇਰ 'ਹਾ ਭਗਣਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੬ ॥

ਬਥਦਾਰਥ-ਤਿਮਰ ਹਾ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ ।

ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥

ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਘਾਹ ।

ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ=ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ-ਮਿ੍ਗ ।

ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ=ਮਿ੍ਗ ਪਤਿ, ਸ਼ੇਰ ।

ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸੱਤੁ=ਮਿ੍ਗ ਪਤੀ [ਸ਼ੇਰ] ਦੀ ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ ।

ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਭਗਣਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਧਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੦੭ ॥

{ ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨਿ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ । ਭਗਣਨਿ=ਭਾਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ } ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਭਗਣਿਨਿ' ਤੇ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੦੭ ॥

ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣਿਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੦੮ ॥

{ ਤਿਮਰ ਮੰਦ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਚੰਦਮਾ ॥
ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੮ ॥

ਤਿਮਰਯਾਂਤਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੋ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੦੯ ॥

{ ਤਿਮਰ=ਆਤਕ+ਹਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਚੰਦਮਾ ॥
ਤਿਮਰਾਂਤਕ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰਾਂਤਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੦੯ ॥

ਅਜਿੱਲ ॥ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕਉ ਠਾਨੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੧੦੧੦ ॥

{ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਚੰਦਮਾ ॥
ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਨ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣੇਗਾ, ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੧੦੧੦ ॥

ਉਡੁਗ ਰਾਜ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿਕੇ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕਉ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲੁ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰੁ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥੧੦੧੧॥

{ ਉਡੁਗ=[ਉਡੁ ਗਨ] ਤਾਰੇ ॥ ਉਡੁਗਰਾਜ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥
ਉਡੁਗ ਰਾਜ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦੁ ਭਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਡੁਗ ਰਾਜ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੧੧ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਉਡੁਗਿਸ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੧੨ ॥

{ ਉਡੁਗ+ਈਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਡੁਗਿਸ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏ ॥ ੧੦੧੨ ॥

ਉਡੁਗ ਨਾਥ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕੋ ਡਾਰੋ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੧੩ ॥

{ ਉਡੁਗ ਨਾਥ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਡੁਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੧੩ ॥

ਉਡੁਗ ਨਿਪਤਿ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣੀਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੧੪ ॥

{ ਉਡੁਗ ਨਿਪਤਿ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ }

ਪਹਿਲਾ 'ਉਡੁਗ ਨਿਪਤਿ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੧੪ ॥

ਉਡੁਗ ਨਿਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿਹੰ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੧੦੧੫ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਨਿਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣਿਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੧੫ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਉਡੁਗਏਸ ਭਗਣਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੱਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ ॥੧੦੧੬॥

{ਉਡੁਗ ਏਸ=ਤਾਰਾ ਪਤਿ—ਚੰਦਮਾ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਏਸ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥੧੦੧੬॥

ਉਡੁ ਪਤਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੱਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁਬੀਨ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥੧੦੧੭॥

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਪਤਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਮਗਰੋ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਯਾਦ ਕਰੋ ॥ ੧੦੧੭ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ ਬਖਾਨੋ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕਉ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੧੦੧੮ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੧੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ=[ਉਡੁ ਗਨ ਦਾ ਸੁਮੀ ਚੰਦ+ਣੀ=ਵਾਲੀ] ਚੰਦ (ਨਾਮ) ਵਾਲੀ—ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ।

(੧) ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਦੀ ਸੁਮਿਨੀ—ਧਰਤੀ।

(੨) ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ ਸੁਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ—ਘਾਹ।

(੩) ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ ਸੁਤ ਚਰ=ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ—ਮਿ੍ਗ।

(੪) ਉਡੁਗ ਭੁਪਣੀ ਭੁਪਿ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਇਕ=ਮਿਗ ਦਾ ਸਾਮੀ-ਬੇਰ ।

(੫) ਉਡੁਗ ਭੁਪਣੀ ਭੁਪਿ ਸੁਤ ਚਰ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ ॥

ਤਾਰਾ ਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ ॥ ੧੦੧੯ ॥

{ਤਾਰਾ ਪਤਿ=ਚੰਦਮਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤਾਰਾ ਪਤਿ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੧੯ ॥

ਤਾਰੇਸਰ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੨੦ ॥

{ਤਾਰਾ+ਈਸਰ=ਚੰਦਮਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਤਾਰੇਸਰ ਭਗਣਿਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੦ ॥

ਤਾਰਾਲਯਇਸ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥

ਸਭੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ੧੦੨੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਾਰਾਲਯ ਈਸ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੧ ॥

ਬਚਦਾਰਥ-ਤਾਰਾਲਯ ਇਸ=[ਤਾਰਾ+ਆਲਯ+ਈਸ] ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘਰ-ਰਾਤ, (ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ-ਚੰਦਮਾ, ਚੰਦ ।

ਤਾਰਾਲਯ ਇਸ ਭਗਣੀ=ਚੰਦੁ ਭਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ । (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੦੧੮)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਣਿਸ ਭਗਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੦੨੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਣਿਸ ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੨੨ ॥

ਬਚਦਾਰਥ-ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਣਿਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘਰ-ਰਾਤ, (ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ-ਚੰਦਮਾ, ਚੰਦ ।
ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਣਿਸ ਭਗਣੀ=ਚੰਦੁ ਭਾਗ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ । (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ੧੦੧੮)

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੧੦੨੩ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੩ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤ= [ਨਿਕੇਤ=ਘਰ ।] ਤਾਰਿਆ ਦਾ ਘਰ—ਰਾਤ ।

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ= [ਨਿਕੇਤ+ਇਸ] ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ—ਚੰਦਮਾ, ਚੰਦ ।

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ।

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ ਸੁਤ ਚਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ—ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ ।

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਥ=ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸੁਆਮੀ—ਸ਼ੇਰ,

ਉਡੁਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਥ ਸੱਤ੍ਰੁ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੁਕ ।

ਉਡੁਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੧੦੨੪ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੪ ॥

ਉਡੁਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਦੈ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੦੨੫ ॥

{ਉਡੁਗ ਏਸਰ=ਚੰਦਮਾ ॥ ਉਡੁਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ ਭਾਗਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਉਡੁਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੫ ॥

ਉਡੁਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥
 ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੱਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ ॥੧੦੨੬॥

(ਨੋਟ-ਅੰਕ ੧੦੨੫ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ) ।

ਉਡੁਗਾਸੈ ਭਗਣਿਨੀ ਬਖਾਨੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੇ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ ॥ ੧੦੨੭ ॥

{ਉਡੁਗਾਸੈ=[ਉਡੁਗਨ+ਆਸ੍ਰਯ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ] ਚੰਦਮਾ ॥}

ਪਾਂਹਲੋਂ 'ਉਡੁਗਾਸੈ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੨੭ ॥

ਰਿਖਿਜ ਭਗਣਿਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੨੮ ॥

{ਰਿਖਿਜ=ਅਤੀ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਚੰਦਮਾ ॥} ਪਾਂਹਲੋਂ 'ਰਿਖਿਜ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ,

ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੨੮ ॥

ਵਿਸ਼ੈਸ ਵਿਚਾਰ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕੁਰੁ' ਵੰਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਅੱਤੀ ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ* ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ, ਦੁਰਬਾਸਾ ਤੇ 'ਸੋਮ' ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਸੋਮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵੰਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਦ ਵੰਸ' ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਚੌਥੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਯਦੁ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਵੰਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਯਾਦਵ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਯਦੁ ਦਾ ਭਾਈ 'ਪੁਰੁ' ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜੀ ਵਿਚ 'ਕੁਰੁ' ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌਰਵ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲਾ 'ਚੰਦਮਾ' ਹੋਰ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕੁਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਮ 'ਚੰਦ' ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਜਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਵਯਕੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ।

ਨੋਟ-ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ 'ਰਿਖਿਜ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਕਸ਼ਪ ਰਿਖਿ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਚੰਦਮਾ' ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ਵੇਖੋ ਸਫਾ ੩੧੧੦)

ਕਸ਼ਪ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚੰਦਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਤੀ ਦਾ ਚੰਦਮਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ੮੫੮ ਵਿਚ ਸ਼ਪਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਕਸ਼ਪ ਸੁਤ' ਵਾਸਨ, ਇੰਦੁ ਤੇ ਸੂਰਜ ਹਨ ।

* ਵੇਖੋ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫਾ ੧੫੯, ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ ਸਫਾ ੭੬ ਉਪਰ ਅਤੀ ਪਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ।

ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਕੱਸਪ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਵੰਸ ਅਤੇ ਅਤੀ ਤੋਂ ਚੰਦ ਵੰਸ ਚੱਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚੰਦਮਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਿਖਿ ਦਾ ਅਰਥ 'ਅਤੀ' ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਕੱਸਪ' ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਪੁਸੰਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜੇਹਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ' ਪੁਰਸ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਸੋ ਮਹਾਨ ਕੋਲ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹ ਅਨਭੋਲ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਭੁੱਲ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਸਤ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਹੈ, ਜਿਥੇ "ਕਸਿਪ ਸੁਤ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੀਐ ॥" ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੇਖੋ ੧੦੩੨ ਅੰਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਯਾ।

ਮੁਨਿਜ ਭਗਣਿਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹਿਦੈ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੧੦੨੯ ॥

{ਮੁਨਿਜ=ਅਤੀ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਸੋਮ, ਚੰਦ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਮੁਨਿਜ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਆਖੋ। (ਇਹ ਭੀ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੨੯ ॥

ਬਿਤਿ ਉੱਤਮਜ ਭਗਣਿਨੀ ਭਾਖੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਸੁ ਕਹੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਨ ਲਹੀਐ ॥ ੧੦੩੦ ॥

{ਬਿਤਿ ਉੱਤਮਜ=ਉੱਤਮ ਉਪਜੀਵਕਾ ਵਾਲੇ [ਅਤਿ ਮੁਨਿ] ਪੁੱਤ੍ਰ-ਚੰਦ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਤਿ ਉੱਤਮਜ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ॥ ੧੯੩੦ ॥

ਤਪਿਜ ਉਚਰਿ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੩੧ ॥

{ਤਪਿਜ=ਤਪੀਸਰ ਅਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਚੰਦ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਤਪਿਜ' ਕਹਿਕੇ 'ਭਗਣਿਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਭਾਖੋ। ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੩੧ ॥

ਨੋਟ—ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ 'ਤਪਿਜ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਤਪਿਸ', ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ ਉਤੇ 'ਪੁਨ' ਸਬਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸੁਤ' ਦੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਤਾਂ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ 'ਸਤ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੱਸਿਪ ਸੁਤ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੋ ਸਭ ਜੀਅ ਧਰੀਐ ॥ ੧੦੩੨ ॥

{ਕੱਸਿਪ ਸੁਤ=[ਕਸ਼ਯਪ ਸੁਤ=ਇੰਦੁ ॥ ਕੱਸਿਪ ਸੁਤ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ ਭਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ]}।

ਪਹਲੋ 'ਕਸਿਪ ਸੁਤ ਭਗਣਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੨ ॥

[ਸਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੇ ਤੇਰਵੇਂ ਅਯਯਾਵ ਵਿਚ ਸੱਤ ਰਿਖੀ-'ਕਸ਼ਯਪ, ਅਤ੍ਰਿ, ਵਸ਼ਿਸਠ, ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ, ਗੌਤਮ, ਜਮ-ਦਗਨਿ ਅਤੇ ਭਰਦਵਾਜ-ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਤ੍ਰਿ ਤੋਂ ਚੰਦ ਵੰਸ਼ ਤੁਰਿਆ ਹੈ।

[ਸੱਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਕੌਣ ਹਨ ?]

ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ-ਮਰੀਚਿ ਅਤ੍ਰਿ, ਪੁਲਹ, ਪੁਲਸਤਯ, ਕ੍ਰਤੁ, ਅੰਗਿਰਾ ਅਤੇ ਵਸ਼ਿਸ੍ਰੁ, ਇਹ ਸੱਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਰੀਚਿ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਕੱਸਪ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪੁਜਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ।

[ਦੱਖਣ ਦੀਆਂ ਤੇਰਾਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਇਸਨੇ ਦੱਖ ਪੁਜਾਪਤਿ ਦੀਆਂ ਤੇਰਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰੀਆਂ-ਅਦਿਤਿ, ਦਿਤਿ, ਦਨੁ, ਵਿਨਤਾ, ਖਸਾ, ਕੰਦੁ, ਮੁਨਿ, ਕ੍ਰੋਧਾ, ਅਰਿਸ਼ਟਾ, ਇਰਾ, ਤਾਮ੍ਰਾ, ਇਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾ-ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਪਜੇ ਹਨ।

ਕੱਸਯਪ ਦੀ ਪੁਜਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੁਜਾਪਤਿ ਇੱਕੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪਿੱਛੇ ਅੰਕ ੯੮੮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ 'ਸੋਮ' ਪੁਜਾਪਤਿ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੁਜਾਪਤਿ ਦਾ ਅਰਥ ਇੰਦੁ ਭੀ ਹੈ, ਇੰਦੁ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਸੋਮ' ਦਾ ਅਯਯਾਰ ਕਰਕੇ 'ਕਸ਼ਯਪ' ਦਾ 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਸੋਮ ਮੰਨ ਕਰਕੇ 'ਚੰਦੁਭਾਗਾ' ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ-ਕਈ ਵੇਰੀ 'ਇੰਦੁ' ਦਾ 'ਗਾਰਾ' ਲੁਪਤ ਹੋਕੇ ਕੇਵਲ 'ਇੰਦ' ਪਾਠ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਦੁ ਨਾਮ 'ਚੰਦੁਮਾ' ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਸ਼ਯਪ ਸੁੱਤ' ਇੰਦੁ ਤੋਂ ਇੰਦੁ ਜਾਂ ਇੰਦ [ਚੰਦੁ] ਕਰਕੇ ਭੀ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਧਾ ਕੱਸਪ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚੰਦੁਮਾ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮੇਰੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤਾ ਪੰਡਿਤ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿ 'ਕੱਸਪ' ਪੁਜਾਪਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਸੋਮ' ਪੁਜਾਪਤੀ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਿਤਾ' ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਸ਼ਯਪ' ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਮਾਨਸੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਕੁਲ ਤੁਰੀ ਹੈ, ਉਹ 'ਕਸ਼ਯਪ' ਹੋਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ

ਭਿੰਨ ਇਕ ਹੋਰ 'ਕੱਸਪ' ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਰੀਚਿ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੁਜਾਪਤਿ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ 'ਸੋਮ' ਪੁਜਾਪਤੀ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੋਮ ਦਾ 'ਚੰਦ' ਵੰਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਸ ਕੱਸਪ ਦਾ ਸੂਰਜ ਵੰਸ ਵਾਲੇ 'ਕਯਯਪ' ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਸਪ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਸੋਮ (ਚੰਦ)' ਸਿੱਧ ਹੋਕੇ ਚੰਦ੍ਰਾਗਾ ਨਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ-ਇਹ ਗੱਲ ਪਹਲੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭੀ ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਲੇ 'ਰਿਖਿਜ' ਨਾਮ ਤੋਂ 'ਚੰਦ' ਨਾਮ ਪੁਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਕਸਿਪ ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਸੋਮ' ਨਾਮ ਪੁਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਦਾਸ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਕਰਕੇ 'ਸਸਤੁ' ਦੇ ਨਾਮ ਸੂਚਕ ਅਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਵਨ ਕਰਨ ਭਗਣਿਨੀ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੱਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੦੩੩ ॥

{ਜਵਨ=ਚਾਂਦਨੀ ॥ ਜਵਨ ਕਰਨ=ਚਾਂਦਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦਮਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਵਨ ਕਰਨ ਭਗਣਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੩੩ ॥

ਕ੍ਰਿਸਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੱਭ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੩੪ ॥

{ਕ੍ਰਿਸਨਿਨਿ=[ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ+ ਨਿ=ਵਾਲੀ] ਯਮੁਨਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕ੍ਰਿਸਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕ੍ਰਿਸਨਿਨੀ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੩੪ ॥

ਸਿਆਮ ਮੂਰਤਿਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਨਿੰਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀੰਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸੱਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਅਨੁਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੩੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿਆਮ ਮੂਰਤਿਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੫ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਪਤਿਨੀ ਸਬਦ ਉਚਰੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੩੬ ॥

{ਤਪਤਿਨਿ=ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਪਤਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੬ ॥

ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿਕਾ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿਜੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ ॥ ੧੦੩੭ ॥

{ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿਕਾ=ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੰਨਯਾ, *ਤਪਤੀ ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿਕਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੭ ॥

ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸਤੁ ਸਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੇ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੧੦੩੮ ॥

{ਆਤਮਜਾ=ਲਕੜੀ, ਧੀ ॥ ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ=ਸੂਰਜ ਪੁੱਤੀ, ਤਪਤੀ ਜਾਂ ਜਮੁਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੮ ॥

ਆਦਿ ਮਾਨਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੇ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੧੦੩੯ ॥

{ਮਾਨਨੀ=[ਮਾਨਿ=ਮਾਨ ਵਾਲੀ] ਭਰ ਜੋਬਨ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੩੯ ॥

ਅਭਿਮਾਨਿਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਧਰਿਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੪੦ ॥

*ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਤੇ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

{ਅਭਿਮਾਨਿਨੀ=ਘਮੰਡ ਵਾਲੀ ਨਦੀ, ਗੜ ਗੜ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਭਿਮਾਨਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ'
ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ੧੦੪੦ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਮਯਣੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਕਹਿੰਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿਜੈ ॥ ੧੦੪੧ ॥

{ਸਮਯਣੀ=[ਸਮਯ=ਹੰਕਾਰ] ਕੰਢੇ ਢਾਹੁੰਣ ਵਾਲੀ=ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਮਯਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ
ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੦੪੧ ॥

ਗਰਬਿਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੧੦੪੨ ॥

{ਗਰਬਿਣਿ=ਵੇਖੋ ਅਭਿਮਾਨਿਨੀ।} ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਰਬਿਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ
'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੦੪੨ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਦੁਪਨਿਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਬਦ ਦੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਉ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥ ੧੦੪੩ ॥

{ਦੁਪਨਿਨਿ=[ਦੁਪ=ਹੰਕਾਰ] ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ—ਨਦੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਪਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਥ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ
ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੇ ॥ ੧੦੪੩ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਅਹੰਕਾਰਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕੋ ਡਾਰੇ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੰਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੰਜੈ ॥ ੧੦੪੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਹੰਕਾਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ
ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੪੪ ॥

ਪੀਅਣੀਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੈ ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਭਣੀਜੈ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੦੪੫ ॥

{ਪੀਅਣੀਣਿ=[ਪੀਅਣੀ=ਨਦੀ] ਨਦੀ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੀਅਣੀਣਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ ਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੪੫ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਧਿਖਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੧੦੪੬॥

{ਧਿਖਣੀ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਿਖਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ

ਉਚਾਰੋ । 'ਧਿਖਣੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੪੬ ॥

ਮੇਧਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹੀਐ ਅੰਤ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥੧੦੪੭॥

{ਮੇਧਣਿ=ਚਾਤੁਰਤਾ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮੇਧਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ'

ਪਦ ਆਖੋ । 'ਮੇਧਣੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੪੭ ॥

ਸੇਮੁਖਿਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਏ ਲਹਿ ਲੀਜੋ ਬੁਧਿਵਾਨ ॥੧੦੪੮॥

{ ਸੇਮੁਖਿਨੀ=ਦਾਨਾਈ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੇਮੁਖਿਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਭਾਖੋ । 'ਸੇਮੁਖਿਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧੀਵਾਨੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੦੪੮ ॥

ਆਦਿ ਮਨੀਖਨਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੧੦੪੯॥

{ਮਨੀਖਨਿ=ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਨੀਖਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ

ਉਚਾਰੋ । ਕਵੀ ਜਨੋ ! 'ਮਨੀਖਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ੧੦੪੯ ॥

ਬੁਧਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥੧੦੫੦॥

{ਬੁਧਨੀ=ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੁਧਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ।

ਚਤੁਰ ਪੁਰਜੋ ! 'ਬੁਧਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲਵੋ ॥ ੧੦੫੦ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਭਾਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦੁ ਕਛੁ ਨਹਿ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੫੧ ॥

{ਭਾਨੀ=[ਭਾ=ਪ੍ਰਭਾ] ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਭਾਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ। 'ਭਾਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੫੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਦਿ ਅਭਾਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਪਛਾਨ ॥੧੦੫੨॥

{ਅਭਾਨੀ=[ਅਭਾਨ=ਅਪ੍ਰਗਟ] ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਭਾਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ। 'ਅਭਾਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੦੫੨ ॥

ਅਕਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਸੋਭਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੫੩ ॥

{ਸੋਭਨੀ=ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੋਭਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੋਭਨੀ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੧੦੫੩ ॥

ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਉਤਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਜਾਨ ਨਹੀ ਲੀਜੀਐ ॥੧੦੫੪॥

{ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨਿ=[ਪ੍ਰਭਾ=ਸੋਭਾ ॥] ਸੋਭਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨੀ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, (ਤਾਂ ਕੀ ਬਣ ਜਾਏਗਾ?) ਉਤਰ—'ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੫੪ ॥

ਸੁਖਮਨਿ ਪਦ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤਹਿ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੦੫੫ ॥

{ਸੁਖਮਨਿ=[ਸੁਖਮਾ=ਸੋਭਾ] ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਖਮਨਿ' ਪਦ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੫੫ ॥

ਚੌਪਈ॥ ਧੀਮਨਿ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥

ਸਰਬ ਤੁਪਕ ਕੋ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੈ ॥ ੧੦੫੬ ॥

{ਧੀਮਨਿ=ਬੁਧੀ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧੀਮਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧੀਮਨਿ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੫੬ ॥

ਨੌਚ-ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਪਾਸੋਂ 'ਧੀਮਨਿ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਧਰਮਨ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ ॥ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੫੭ ॥

{ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ=ਸੋਭਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ' ਪਦ ਤੇ ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੫੭ ॥

ਛਾਬਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਯਾਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੫੮ ॥

{ਛਾਬਨੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਛਾਬਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਛਾਬਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੫੮ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਜਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਚਿਤ ਮੈ ਰੁਚੈ ਤਿਸੈ ਠਾਂ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੫੯ ॥

{ਬਾਜਨੀ=[ਬਾਜ=ਘੋੜਾ ॥] ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਸੈਨਾਂ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਜਨੀ' ਸਬਦ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਾਜਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੫੯ ॥

ਅਕਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਚਹੀਐ ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਸੁ ਤਹਾਂ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੦੬੦ ॥

{ਬਾਹਨੀ=[ਬਾਹਨ=ਸਵਾਰੀ ॥ ਸਾਰੀ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਹਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੇ। 'ਬਾਹਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੬੦ ॥

ਆਦਿ ਤੁਰੰਗਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੦੬੧ ॥

{ਤੁਰੰਗਨੀ=ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰੰਗਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੀਏ, ਤਾਂ 'ਤੁਰੰਗਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੬੧ ॥

ਹਯਨੀ ਸਬਦਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਅੰਤਕਰਿ ਪਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਦੀਯੋ ਜਹਾਂ ਤੁਮ ਚਹੋ ਸੁ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੦੬੨ ॥

{ਹਯਨੀ=ਘੋੜ ਚੜੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਯਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਹਯਨੀ ਅੰਤਕਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ 'ਤੁਸੀ' ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੦੬੨ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਸੈਂਧਵਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹਿ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੬੩ ॥

{ਸੈਂਧਵਨੀ=[ਸੈਂਧਵ=ਘੋੜਾ] ਘੋੜ ਚੜੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੈਂਧਵਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੈਂਧਵਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੬੩ ॥

ਆਦਿ ਅਰਬਿਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੧੦੬੪ ॥

{ਅਰਬਿਨੀ=[ਅਰਬੀ=ਅਰਬ ਦਾ ਘੋੜਾ ।] ਅਰਬੀ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਅਰਬਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਅਰਬਿਨੀ ਅਰਿ'

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੬੪ ॥

ਆਦਿ ਤੁਰੰਗਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਜੱਹ ਚਿੱਤ ਰੁਚੈ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੬੫ ॥

(ਨੋਟ— ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੦੬੧ ਦਾ ਅਰਥ ।)

ਆਦਿ ਘੋਰਨੀ ਸਬਦ ਭਨੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ ॥

ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਨ ਤਿਹੀਂ ਉਚਾਰੋ ॥ ੧੦੬੬ ॥

{ਘੋਰਨੀ=ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਘੋਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ।

'ਘੋਰਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੦੬੬ ॥

ਆਦਿ ਹਸਤਿਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੰਜੈ ॥

ਜੱਹ ਚਾਹੋ ਤੇ ਤਹੀ ਭਣਿੰਜੈ ॥ ੧੦੬੭ ॥

{ਹਸਤਿਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਹਸਤਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਹਸਤਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੬੭ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਦੰਤਿਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦੁ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੬੮ ॥

{ਦੰਤਿਨੀ=[ਦੰਤੀ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਦੰਤਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਦੰਤਿਨੀ ਸੱਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੧੦੬੮ ॥

ਚੇਪਈ ॥ ਆਦਿ ਦੁਰਦਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਤੁ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੰਜੈ ॥

ਯਾਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕਿੰਜੈ ॥ ੧੦੬੯ ॥

{ਦੁਰਦਨੀ=[ਦੁਰਦ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਦੁਰਦਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਦੁਰਦਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੦੬੯ ॥

ਦ੍ਰਿਪਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਜਹ ਚਾਹੇ ਤੱਹ ਹੀ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੭੦ ॥

{ਦ੍ਰਿਪਨੀ=[ਦ੍ਰਿਪ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੭੦ ॥

ਨੋਟ—ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਪਾਠ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਦਯੁਪਨੀ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਖੁਝ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਦ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਤੋਂ 'ਦਯੁਪ' ਜਾਂ 'ਦਯੁਪਤਿ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਦ੍ਰਿਪ' ਦੇ ਅਰਥ—ਦਿਨ। (੨) ਅਕਾਸ਼। (੩) ਅਗਨਿ ਤੇ ਸੁਰਗ—ਹਨ। ਅਤੇ 'ਦਯੁਪ' ਦੇ ਅਰਥ—ਦਿਨ ਪਤਿ—ਸੁਰਜ। ਨਭ ਪਤਿ—ਚੰਦ ਤੇ ਸੁਰਗ ਪਤਿ—ਇੰਦ੍ਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਪਦ ਹੀ ਠੀਕ ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੪੪੧ ਵਿਚ 'ਦ੍ਰਿਪਨੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਰ 'ਦਯੁਪਨੀ' ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪਦਮਿਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕਛਹੂ ਕੀਜੈ ॥ ੧੦੭੧ ॥

{ਪਦਮਿਨੀ=[ਪਦਮੀ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਪਦਮਿਨੀ' ਸਬਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਪਦਮਿਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੦੭੧ ॥

ਅਤਿਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਰਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੦੭੨ ॥

{ਬਾਰਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਬਾਰਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਾਰਣੀ ਸੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ, ਕੋਈ ਸੰਕਾ ਨਾਂ ਕਰੋ ॥ ੧੦੭੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਬਿਆਲਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੭੩ ॥

{ਬਿਆਲਣੀ=ਬਿਆਲ=ਖੂਨੀ ਹਾਥੀ ॥} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਆਲਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਿਆਲਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਾਂ ਮੰਨੋ ॥ ੧੦੭੩ ॥

ਇੰਭਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈ ॥

ਜਾਕੋਂ ਸਕਲ ਸੁ ਕਵਿ ਕੁਲ ਜੋਵੈ ॥ ੧੦੭੪ ॥

{ਇੰਭਣੀ=[ਇੰਭ=ਹਾਥੀ ॥} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਭਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਇੰਭਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ ਕਵੀ ਜਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦੭੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕੁੰਭਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਮੁਖ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰੀਜੈ ॥ ੧੦੭੫ ॥

{ਕੁੰਭਣੀ=[ਕੁੰਭ=ਹਾਥੀ ॥} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਭਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕੁੰਭਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿੱਤ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ॥ ੧੦੭੫ ॥

ਅਕਿੱਲ ॥ ਕੁੰਜਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਜੀਆ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੭੬ ॥

{ਕੁੰਜਰਣੀ=[ਕੁੰਜਰ=ਹਾਥੀ ॥} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਜਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ,

ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ 'ਕੁੰਜਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਭ
ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੇ ॥ ੧੫੭੬ ॥

ਕਰਿਨੀ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਦੀਯੋ ਚਹੇ ਜੱਹ ਠਵਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੦੭੭ ॥

{ ਕਰਿਨੀ=[ਕਰਿ=ਹਾਥੀ ।] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਰਿਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਕਰਿਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ । ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੦੭੭ ॥

ਮਦਯਧਰਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਹੰਤਾ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮੈ ਲਹੇ ॥

ਹੇ ਕਯੋ ਚਹੇ ਇਨ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਇਨ ਕੇ ਕਹੇ ॥ ੧੦੭੮ ॥

{ ਮਦਯ ਧਰਨ=ਹਾਥੀ ॥ ਹੰਤਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ॥ ਮਦਯਧਰਨਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਦਯ ਧਰਨਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਹੰਤਾ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ । ਏਹ 'ਮਦਯਧ-
ਰਨਨੀ ਹੰਤਾ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੦੭੮ ॥

ਸਿੰਧੁਰਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੭੯ ॥

{ ਸਿੰਧੁਰਨੀ=[ਸਿੰਧੁਰਾ=ਹਾਥੀ ।] ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿੰਧੁਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਹੀ 'ਸਿੰਧੁਰਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੭੯ ॥

ਅਨਕਪੰਨੀ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਦਯੋ ਚਹੇ ਜਿਹ ਠਵਰੈ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੦੮੦ ॥

{ਅਨਕਪਨੀ-ਅਨੇਕਪ=ਹਾਥੀ।} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਅਨਕਪਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਭਾਖੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਨਕਪਨੀ' ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੦੮੦ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਗਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੦੮੧ ॥

{ਨਾਗਨੀ=[ਨਾਗ=ਹਾਥੀ।} ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਫੇਰ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨਾਗਨੀ' ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ ॥੧੦੮੧ ॥

ਹਰਿਨੀ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਅਉ ॥

ਹੋ ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਸੁਚਹੀਐ ਤਹੀਂ ਬਖਾਨੀਅਉ ॥ ੧੦੮੨ ॥

{ਹਰਿਨੀ=[ਹਰਿ=ਹਾਥੀ।} ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਿਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਹਰਿਨੀ' ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥੧੦੮੨ ॥

ਗਜਨੀ ਸਬਦ ਬਕਤੁ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਚਤੁਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਕਲ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਿਹ ਚਾਹੇ ਤਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੦੮੩ ॥

{ਗਜਨੀ=[ਗਜ=ਹਾਥੀ।} ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮੂੰਹ ਤੇ' 'ਗਜਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਗਜਨੀ' ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੮੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਸਾਵਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਜਿਹ ਠਾਂ ਚਹੇ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੮੪ ॥

{ਸਾਵਜਨੀ=[ਸਾਵਜ=ਹਾਥੀ ।] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਸਾਵਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ । ਇਹ 'ਸਾਵਜਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੮੪ ॥

ਮਾਤੰਗਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈ ॥

ਜਾਕੋ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਮਿਲ ਜੋਵੈ ॥ ੧੦੮੫ ॥

{ਮਾਤੰਗਨੀ=[ਮਾਤੰਗ=ਹਾਥੀ ।] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} 'ਮਾਤੰਗਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । 'ਮਾਤੰਗਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੦੮੫ ॥

ਆਦਿ ਗਇੰਦਨਿ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਰੁਚੈ ਤਹ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੮੬ ॥

{ਗਇੰਦਨਿ=[ਗਇੰਦ=ਹਾਥੀ ।] ਗਜ ਸੈਨਾ ॥} 'ਗਇੰਦਨੀ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਉਂ 'ਗਇੰਦਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣਾ ਲਵੈ ॥ ੧੦੮੬ ॥

ਦੁਮ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੧੦੮੭ ॥

{ਦੁਮ ਅਰਿ=ਬਿਛ ਦਾ ਵੇਰੀ—ਹਾਥੀ ॥} ਪਹਿਲੋ 'ਦੁਮ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । 'ਦੁਮ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੦੮੭ ॥

ਨੋਟ—ਕਈ ਸ਼ੈਕੀਨ ਲੋਕ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਹਾਥੀ ਦੀ ਵੇਰਣ' ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਬਿਛਾਂਤਕਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਦਯੋ ਚਹੋ ਜੱਹ ਠਾਂ ਤਿਹ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੮੮ ॥

{ਬਿਛਾਂਤਕਣੀ=ਬਿਛ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਹੱਥਣੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਬਿਛਾਂਤਕਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਬਿਛਾਂਤਕਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੦੮੮ ॥

ਫਲਧਰ ਅਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥

ਜਹਾਂ ਚਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ੧੦੮੯ ॥

{ ਫਲ ਧਰ=ਫਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਬਿਛੁੜ ॥ ਅਰਣੀ=[ਅਰਿ ਦਾ ਇਸਤੀ ਲਿੰਗ]
ਵੇਰਣ ॥ ਫਲਧਰ ਅਰਣੀ=ਬਿਛੁੜ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਫਲਧਰ ਅਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ 'ਫਲਧਰ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੦੮੯ ॥

ਫਲਦਾਇਕ ਅਰਣੀ ਅਹਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਰੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਮਾਨੋ ॥ ੧੦੯੦ ॥

{ ਫਲਦਾਇਕ ਅਰਣੀ=[ਫਲ ਦਾਇਕ=ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਬਿਛੁੜ]ਬਿਛੁੜ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥ }

'ਫਲ ਦਾਇਕ ਅਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਫਲ ਦਾਇਕ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਭਰਮ ਭੇਦ ਨਾਂ ਮੰਨੋ ॥ ੧੦੯੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕੱਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਤਿਨ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੦੯੧ ॥

{ ਧਰਾਧਰਨ=[ਧਰਾਧਰ=ਧਰਾ [ਧਰਤੀ] ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ-ਬਿਛੁੜ] ਧਰਾ }
{ ਧਰ ਦਾ ਬ: ਬ:-ਬਿਛੁੜਾਂ ॥ ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਨੀ=ਬਿਛੁੜਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਣੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦੇਵੋ ॥ ੧੦੯੧ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਧੁਰਿ ਰਾਟ ਅਰਨੀ ਪਦ ਭਾਖੋ ॥ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥

ਜੱਹ ਚਾਹੋ ਤਿੱਹ ਠਵਰ ਪੁਮਾਨੋ ॥ ੧੦੯੨ ॥

{ ਧੁਰਿਰਾਟ ਅਰਨੀ=[ਧੁਰਿ ਰਾਟ=ਬਿਛੁੜ] ਦਰਖਤ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਧੁਰਿਰਾਟ ਅਰਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧੁਰਿਰਾਟ ਅਰਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੦੯੨ ॥

ਫਲਧ ਸਬਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਜੱਹ ਚਾਹੋ ਤਿੱਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੧੦੯੩ ॥

{ਫਲਧ=ਫਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਬਿਛੁੜ ॥} ਪਹਲਾਂ 'ਫਲਧ' ਪਦ, ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਤਦ 'ਫਲਧ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੦੯੩ ॥

ਫਲਿ ਸਬਦ ਕੇਂ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੯੪ ॥

{ਫਲਿ=ਫਲੀ, ਫਲਾਂ ਵਾਲਾ-ਬਿੱਛੁੜ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਫਲੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਫਲੀ ਅਰਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੦੯੪ ॥

ਤਰੁ ਅਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੧੦੯੫ ॥

{ਤਰੁ ਅਰਣੀ=ਬਿਛੁੜ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਹਥਣੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਤਰੁ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਤਰੁ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੦੯੫ ॥

ਧਰਿਸ ਅਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੧੦੯੬ ॥

{ਧਰਿਸ=[ਧਰ+ਈਸ] ਬਿਛੁੜ ॥ ਧਰਿਸ ਅਰਣੀ=ਦਰਖਤ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਧਰਿਸ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਅਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਧਰਿਸ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੦੯੬ ॥

ਬਿਰਛਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ ॥

ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਸੁ ਕਹੀਐ ॥ ੧੦੯੭ ॥

{ਬਿਰਛਰਣੀ=[ਬਿਰਛ+ਅਰਣੀ] ਦੁਖਤ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਹੱਥਣੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਰਛਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ 'ਬਿਰਛਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੯੭ ॥

ਰਦਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਨੀਜੈ ॥ ੧੦੯੮ ॥

{ਰਦਨੀ=[ਰਦਨ=ਦੰਦ] ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਾਥੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਰਦਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਰਦਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੁ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੦੯੮ ॥

ਰਦਨ ਛੰਦਨੀ ਅਰਣੀ ਭਾਖੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੧੦੯੯ ॥

(ਪਹਲੋਂ) 'ਰਦਨ ਛੰਦਨੀ ਅਰਣੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੦੯੯ ॥

ਅਤਿਲ ॥ ਨਾਮ ਸਕਲ ਦੰਤਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਦੀਯੋ ਚਹੋ ਜਿਹ ਠਵਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੦੦ ॥

{ਦੰਤਿਨਿ=[ਦੰਤੀ=ਹਾਥੀ] ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ॥ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾਂ, ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੋਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, (ਤਾਂ ਉਹ) ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੦੦ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਨਿਪਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੧੧੦੧ ॥

{ਨਿਪਣੀ=ਨਿਪੁ+ਅਣੀ ॥ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਨਿਪਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਨਿਪਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੦੧ ॥

ਆਦਿ ਭੂਪਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਜਿਹ ਚਾਹੇ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ੧੧੦੨ ॥

{ਭੂਪਨੀ=ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਪਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ, ਉਚਾਰੈ। 'ਭੂਪਨੀ' ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੦੨ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਆਮਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੦੩ ॥

{ਸੁਆਮਨੀ=ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਆਮਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ। 'ਸੁਆਮਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੦੩ ॥

ਆਦਿ ਅਧਿਪਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੦੪ ॥

{ਅਧਿਪਨੀ=[ਅਧਿਪ=ਰਾਜਾ] ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਧਿਪਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੈ। 'ਅਧਿਪਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੧੦੪ ॥

ਧਰਦਿੜਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁਘਰ ਚਹੇ ਜਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੦੫ ॥

{ਧਰਦਿੜਨੀ=[ਧਰਦਿੜ=ਰਾਜਾ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਦਿੜਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ। 'ਧਰਦਿੜਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੦੫ ॥

ਆਦਿ ਅਧਿਪਨੀ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੦੬ ॥

(ਨੋਟ-ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੧੦੪ ਦਾ ਅਰਥ) ।

ਪਤਿਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਸੱਤੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
ਹੇਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੀਐ ॥
ਇਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪਛਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੦੭ ॥

{ਪੱਤਿਣੀ=[ਪੱਤਿ=ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ॥ ਪਿਆਦਾ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਪੱਤਿਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਪੱਤਿਣੀ ਸੱਤੁਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤੇ ॥ ੧੧੦੭ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਭੂਪਤਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਠਾਨੇ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਜਵਨੇ ਠਵਰ ਰੁਚੈ ਤਿੱਹ ਕਹੀਐ ॥ ੧੧੦੮ ॥

{ਭੂਪਤਣੀ=[ਭੂਪਤ+ਅਣੀ ॥] ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਪਤਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਭੂਪਤਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੦੮ ॥

ਆਦਿ ਭੂਪਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੇ ॥

ਜਿੱਹ ਠਾਂ ਰੁਚੈ ਸੁ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥ ੧੧੦੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਪਣੀ' ਸਬਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ 'ਭੂਪਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਕਵੀ ਜਨ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧੦੯ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਧ ਕਰਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਵਨ ਠਉਰ ਰੁਚ ਹੋਇ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੧੦ ॥

{ਬਧ ਕਰਣੀ=ਕਤਲ ਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬਧ ਕਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਧ ਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ ॥ ੧੧੧੦ ॥

ਕਿੰਕਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਚਿੱਤ ॥
 ਹੇ ਜਿਹ ਚਾਹੇ ਇਹ ਨਾਮ ਦੇਹੁ ਭੀਤਰ ਕਬਿੱਤ ॥ ੧੧੧੧ ॥

{ਕਿੰਕਰਣੀ=[ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ।] ਗੁਲਾਮ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿੰਕਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਅਰਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੧੧ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪਹਿਲੋਂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ 'ਗੁਲਾਮ' ਮੁੱਲ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਗ਼ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ 'ਗੁਲਾਮ ਸੈਨਾ' ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਲਾਮ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਫੜਕੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਾਗ਼ ਹੋਏ ਗੁਲਾਮ ਰਣ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੱਜਣ ਨਾਲ ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਵਰਮਾਇਆ ਹੈ—

'ਦਾਗ਼ੇ ਹੋਹਿ ਸੁ ਰਨ ਮਹਿ ਜੂਝਹਿ ਬਿਨੁ ਦਾਗ਼ੇ ਭਗਿ ਜਾਈ'। (ਰਾਮਕਲੀ)

ਜੁੱਕਿ ਗੁਲਾਮ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭੱਜਕੇ ਜਾਣ ਉਤੇ, ਫੜੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਭੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' (ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ) ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

(੨) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਕਿੰਕਰ' ਦਾ ਅਰਥ—

(ੳ) ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੱਥਾ। ਤੇ (ਅ) ਘੋੜਾ—ਹਨ, ਅਤੇ 'ਣੀ' ਪਤਯ 'ਦੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਰਥ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ:—

(ੳ) ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

(ਅ) ਘੋੜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਚੋਪਈ ॥ ਅਨੁਚਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਰੀਐ ॥
 ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥
 ਉਚਰੇ ਤਹਾਂ ਠਵਰ ਜਿਹ ਚਹੀਐ ॥ ੧੧੧੨ ॥

{ਅਨੁਚਰਣੀ=[ਅਨੁਚਰ=ਤਨਖਾਹ ਦਾਰ ਸੇਵਕ।] ਨੌਕਰ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨੁਚਰਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਅਨੁਚਰਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੧੧੧੨ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਅਨੁਗਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਹਨਨੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋਂ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਜੱਹ ਜੱਹ ਸਬਦ ਚਹੀਜੈ ਤੱਹ ਤੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੧੩ ॥

{ਅਨੁਗਨੀ=[ਅਨੁਗ=ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ, ਪੈਰੇ ।] ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨੁਗਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਹਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਅਨੁਗਨੀ ਹਨਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਥੇ ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੧੩ ॥

ਕਿੰਕਰਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋਂ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਜੀਅ ਜਾਨਿ ਲੈ ॥

ਹੇ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੇ ਚਹੋ ਤਹੀ ਏ ਸਬਦ ਦੈ ॥ ੧੧੧੪ ॥

{ਮਥਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਵੈਰਣ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿੰਕਰਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੧੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪ੍ਰਤਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੧੧੫ ॥

{ਪ੍ਰਤਨਾ=[ਪ੍ਰਿਤਨਾ] ਫੌਜ, ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੧੧ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਤਨਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਪ੍ਰਤਨਾ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੧੫ ॥

ਧੁਜਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਭਾਖੋ ਅੰਤ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥ ੧੧੧੬ ॥

{ਧੁਜਨੀ=ਸੈਨਾ, ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੧੨ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧੁਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੧੧੧੬ ॥

ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜੈ ਸਮਝੋ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੧੧੧੭ ॥

{ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੪੧੩ ਅੰਕ ਵਿਚ ਬਾਹਨੀ ਦਾ ਅਰਥ, ਅਤੇ ੧੦੬੦ ਦਾ ਅਰਥ।}

ਕਾਮ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਸੁ ਦੇਹੁ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਚੀਨੁ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਲੇਹੁ ॥੧੧੧੮॥

{ਕਾਮ=[ਅਰਬੀ] ਕਵਚ, ਸੰਜੋਯ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਮ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਕਾਮ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥੧੧੧੮॥

ਕਾਮਿ ਆਦਿ ਸਬਦੁਚਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੧੧੧੯॥

{ਕਾਮਿ=[ਅਰਬੀ, ਕਾਮੀ] ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਯੋਧਾ ॥}

'ਕਾਮੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। 'ਕਾਮੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦੁਕ 'ਕਵਚ' ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧੧੧੯ ॥

ਆਦਿ ਬਿਰੁਬਨਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਦੀਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝੋ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੧੧੨੦॥

{ਬਿਰੁਬਨਿ=[ਵਰੁਥ=ਕਵਚ] ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਰੁਬਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਿਰੁਬਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੧੨੦ ॥

ਨੋਟ—ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਬਿਰੁਬਨਿ' ਪਾਠ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਬਿਰੁਬਨ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੈਨਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੧੧੨੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੈਨਾ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। 'ਸੈਨਾ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੇ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੧੨੧ ॥

ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਨੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੇਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥੧੧੨੨॥

{ਧਨਨੀ=ਧਨੁਸ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} 'ਧਨਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। 'ਧਨਨੀ ਅਰਨੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥੧੧੨੨॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਧਨੁਖਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੨੩ ॥

{ਧਨੁਖਨੀ=ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਨੁਖਨੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਧਨੁਖਨੀ ਸ਼ੱਤ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੨੩ ॥

ਕੋਵੰਡਨੀ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹਾਂ ਸਬਦ ਏ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੨੪ ॥

{ਕੋਵੰਡਨੀ=ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ॥} 'ਕੋਵੰਡਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੋਵੰਡਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੧੨੪ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਇਖੁਆਸਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿੱਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜਹਿ ॥

ਜਹਾਂ ਚਹੋ ਤਿੱਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜਹਿ ॥ ੧੧੨੫ ॥

{ਇਖੁਆਸਨੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇਖੁਆਸਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਇਖੁਆਸਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਕਠਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੨੫ ॥

ਨੋਟ-ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਇਖੁਆਸਨੀ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਇਖੁਆਕਨੀ' ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਕਾਰਮੁਕਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਧਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਜੋਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ੧੧੨੬ ॥

{ਕਾਰਮੁਕਨੀ=[ਕਾਰਮੁਕ=ਬਾਸ ਦਾ ਧਨੁਖ] ਧਨੁਸ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਰਮੁਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕਾਰਮੁਕਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਠਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੨੬ ॥

ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਯਾਮੇ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੈ ॥ ੧੧੨੭ ॥

{ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨਿ-ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ।
ਇਹ 'ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ
ਨਾ ਕਰੋ ॥ ੧੧੨੭ ॥

ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਜੱਹ ਤੱਹ ਮਿਲ ਸੁਘਰੂਚ ਬਖਾਨੋ ॥ ੧੧੨੮ ॥

{ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ
'ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਘਰੋ! ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ
ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੧੨੮ ॥

ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਤੁਮ ਲਖਿ ਪਾਵਹੁ ॥

ਜੱਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ੧੧੨੯ ॥

{ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਦੁਸਟ ਦਾਹਨੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੨੯ ॥

ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ ਪਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ ॥

ਜਉਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦੀਜੈ ॥ ੧੧੩੦ ॥

{ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤਨ ਕਰੋ ॥ ੧੧੩੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਚਾਪਣੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹਾਂ ਚਾਹੀਐ ਸਬਦ ਸੁ ਤੱਹ ਤੱਹ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੩੧ ॥

{ਚਾਪਣੀ=ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਚਾਪਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਚਾਪਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥੧੧੩੧॥

ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਹੁ ਨਿਸੰਕ ਸਭ ਠਉਰ ਨ ਗਨਤੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੩੨ ॥

{ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ=ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵੀ ਓ! ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਵਰਤੋ ॥੧੧੩੨॥

ਛੰਦ ਰੂਆਮਲ ॥ ਸੱਤੁ ਭੰਜਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥

ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥

ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਛਾਨ ॥ ਨਹਿ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਜਾਨ ॥੧੧੩੩॥

{ਸੱਤੁ ਭੰਜਣਿ=ਵੇਰੀ ਦਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲਾਂ 'ਸੱਤੁ ਭੰਜਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੱਤੁ ਭੰਜਣੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੧੩੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ ਪਦ ਆਦਿ ਭਣਿਐ ॥

ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਐ ॥

ਜਹੀ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦੀਐ ॥ ੧੧੩੪ ॥

{ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ=[ਹਰਿ] ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਤਾਕਤ ਰਖਣ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥ ਅਰਣੀ=ਵੇਰਣ ॥
(੨) [ਹਰਿ] ਧਨੁਖ ਅਤੇ [ਸਕਤਨਿ] ਬਰਛੀਆਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਓਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੩੪ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਕਾਬਿ ਕਬਿਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੩੫ ॥

{ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ=ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਧਰ ਦੇਵੋ ॥੧੧੩੫॥

ਚੋਪਈ ॥ ਬਾਨ ਬਰਖਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਐ ॥

ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਐ ॥ ੧੧੩੬ ॥

(ਨੋਟ-ਅੰਕ ੧੧੩੫ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ॥)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਬਾਨਨੀ ਸਬਦ ਅਭੂਲ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਹ ਸਬਦ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੩੭ ॥

{ਬਾਨਨੀ=ਬਾਨਾਂ [ਤੀਰਾਂ] ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾਂ ॥ ਅਭੂਲ=ਚੇਤੇ ਨਾਲ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ ਚੇਤੇ ਨਾਲ 'ਬਾਨਨੀ' ਪਦ ਆਥੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਬਾਨਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧੩੭ ॥

ਨੋਟ-ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ 'ਅਭੂਲ' ਪਦ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਹਿਭੂਲ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਪਨਚਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਰੁਚਿ ਜੈ ਜਹੀਂ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੧੩੮ ॥

{ਪਨਚਨੀ=[ਪਨਚ=ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿੱਲਾ] ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥ ਮਥਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਨਚਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ 'ਪਨਚਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੩੮ ॥

ਕੇਵੰਡਜਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿਹ ਧਰੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਜਹਾ ਰੁਚੈ ਤੇ ਤਹੀ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੧੧੩੯ ॥

{ ਕੋਵੰਡਜਨੀ=[ਕੋਵੰਡ+ਜ+ਨੀ=ਧਨੁਖ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਤੀਰ, ਨੀ ਪੁਤ੍ਰਯ
ਵਾਲੀ ।] ਧਨੁਖ ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੋਵੰਡਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਕੋਵੰਡਜਨੀ ਮਥਨੀ' ਬੰਦੂਕ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੈ ॥ ੧੧੩੯ ॥

ਇਖੁਆਸਜਨੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿਜੈ ॥

ਜਵਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦਿਜੈ ॥ ੧੧੪੦ ॥

{ ਇਖੁਆਸਜਨੀ=[ਇਖੁਆਸ=ਧਨੁਖ+ਜ=ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ-ਤੀਰ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ।]
ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਇਖੁਆਸਜਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਇਖੁਆ-
ਸਜਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧੪੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ ਪਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਮੈ ਚਹੋ ਤਹਾਂ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੪੧ ॥

{ ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ=[ਕਾਰਮੁਕ=ਧਨੁਖ+ਜ=ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ-ਤੀਰ+ਨੀ=ਵਾਲੀ ।]
ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੧੪੧ ॥

ਰਿਪੁ ਤਾਪਣੀ ਸਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਪਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਸ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹਾਂ ਚਹੋ ਤਿਹ ਦੇਹੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੪੨ ॥

{ ਰਿਪੁ=ਵੇਰੀ ਨੂੰ ॥ ਤਾਪਣੀ=ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥ ਅਰਣੀ=ਵੇਰਣੀ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁ ਤਾਪਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਰਿਪੁ ਤਾਪਣੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਫੀਦਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੧੪੨ ॥

ਆਦਿ ਚਾਪਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਲਹਿ ਲਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੪੩ ॥

(ਨੋਟ-ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੧੧੩੧ ਵਾਲਾ ਅਰਥ) ਕੇਵਲ 'ਅਰਣੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਮਥਣੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੪੪ ॥

{ ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ=[ਪਨਚ ਧਰ=ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਧਨੁਖ ।] ਧਨੁਖ }
 ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾਂ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ । 'ਪਨਚਧਰਨਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੧੪੪ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਸੁਹਿਦਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੇ ॥
 ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥
 ਜਿਹ ਠਾਂ ਰੁਚੇ ਤਹੀ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੧੪੫ ॥

{ ਸੁਹਿਦਣੀ=[ਸੁਹਿਦਯ=ਮਿੱਤ੍ਰ] ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਰੂਪ-ਸੈਨਾਂ ॥ }

ਪਹਲੋਂ 'ਸੁਹਿਦਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । 'ਸੁਹਿਦਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੪੫ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬੱਲਭਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤੁ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੪੬ ॥

{ ਬੱਲਭਣੀ=ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ ॥ } ਪਹਲੋਂ 'ਬੱਲਭਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਬੱਲਭਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ॥ ੧੧੪੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਸਾਖਾਇਨਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਧਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥

ਜਿਹ ਚਹੀਐ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੧੧੪੭ ॥

{ਸਾਖਾਇਨਣੀ*=[ਸਾਖਾ=ਮਿਤ੍ਰਤਾ ॥] ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਸਾਖਾਇਨਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸਾਖਾਇ-
ਨਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੪੭ ॥

ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ਮਥਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਨੈਕ ਨ ਮਿਥਿਆ ਮਾਨੋ ॥ ੧੧੪੮ ॥

{ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ=ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।

'ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ ਮਥਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਝੂਠ ਨਾ ਮੰਨੋ ॥ ੧੧੪੮ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਸੁਜਨਨੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਮਥਨੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੱਧਿ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਤਨਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੪੯ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਸੁਜਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ
ਸੁਜਨਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੪੯ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਹਿਰਦਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਪਦ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਲਹੁ ॥

ਹੋ ਕਬਿੱਤ ਕਾਬਿ ਮੈ ਰੁਚੈ ਤੰਗੀ ਤੇ ਨਾਮ ਕਹੁ ॥ ੧੧੫੦ ॥

{ਅਰਣੀ=ਵੈਰਣ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਸੁਹਿਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ
ਆਖੋ। 'ਸੁਹਿਰਦਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੫੦ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਮਾਨੁਖਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥

*ਫੌਜ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਚਹੋ ਜਹਾਂ ਸਭ ਠਵਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ੧੧੫੧ ॥

{ਮਾਨੁਖਣੀ=ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਭੀੜ ਵਾਲੀ—ਸੈਨਾਂ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਖਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਮਾਨੁਖਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੫੧ ॥

ਆਦਿ ਮਰਤਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅੰਤਕ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਜਿੱਹ ਚਾਹੇ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ੧੧੫੨ ॥

{ਮਰਤਣੀ=[ਮਰੱਤਕ=ਮਨੁਖ] ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਰਤਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਰਤਣੀ ਅੰਤਕ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੫੨ ॥

ਆਦਿ ਮਾਨੁਨੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸੁ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥

ਜਿੱਹ ਚਾਹੇ ਤਿੱਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੧੧੫੩ ॥

{ਮਾਨੁਨੀ=[ਮਾਨੁ=ਮਨੁੱਖ] ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮੁਦਾਯ ਵਾਲੀ—ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ, ਆਖੋ, 'ਮਾਨੁਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੫੩ ॥

ਮਾਨਿਖਯਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਅੰਤ ਸਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥

ਰੁਚੈ ਜਹਾਂ ਤਿੱਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੧੧੫੪ ॥

{ਮਾਨੁਖਯ+ਅਨੀ=ਪੇਦਲ ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਖਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਾਨੁਖਯਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੫੪ ॥

ਨਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪੁਮਾਨਹੁ ॥ ੧੧੫੫ ॥

{ਨਰਣੀ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਨਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੫੫ ॥

ਮਾਨਵਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੱਤੁ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ ॥
 ਸਭਾ ਮਧਿ ਬਿਨ ਸੰਕ ਕਹੀਜੈ ॥ ੧੧੫੬ ॥

{ਮਾਨਵ+ਅਨੀ=ਪੈਦਲ ਫੈਜ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨਵਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ
 ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਾਨਵਨੀ ਸੱਤੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਖੋ ॥੧੧੫੬॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੋ ਇਨਕੇ ਕਹਤ ਨ ਸੰਕਾ ਮਨ ਮੈ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੫੭ ॥

{ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਟਨੀ=[ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਟ+ਅਨੀ] ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥}
 ਪਹਿਲਾਂ 'ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਟਨੀ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।
 'ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਟਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ
 ਸੰਦੇਹ ਨਾ ਕਰੋ ॥ ੧੧੫੭ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਛਿਤਣੀਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਕਹਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਖਾਨਹੁ ॥
 ਸਕਲ ਸਭਾ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੧੧੫੮ ॥

{ਛਿਤਣੀਸਣੀ=[ਛਿਤ+ਈਸ+ਅਣੀ] ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥}
 'ਛਿਤਣੀ ਸਣੀ' ਸਬਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।
 (ਤਾ) 'ਛਿਤਣੀਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੱਜ ਵਜਕੇ ਸੁਣਾਓ ॥੧੧੫੮॥

ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅੰਤ ਸਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥
 ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੧੫੯ ॥

{ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ=[ਛੱਤ੍ਰੀ+ਈਸ+ਅਣੀ] ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥}
 ਪਹਿਲੋਂ 'ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ। ਇਹ 'ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ
 ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੫੯ ॥

ਛਮਿ ਇਸਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਡਾਰੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਸਦਾ ਸੁਨਤ ਬੁਧਿ ਜਨਨ ਭਣੀਜੈ ॥ ੧੧੬੦ ॥

{ ਛਮਿਇਸਣੀ=[ਛਮਮਾ=ਧਰਤੀ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਛਮਿ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਛਮਿ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਖ ਦੇਵੇ ॥ ੧੧੬੦ ॥

ਛੰਦ ਰੁਆਮਲ ॥ ਧਰਤੀਸਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥ ਅਰਿ ਸਬਦ ਅੰਤ ਪੁਮਾਨ ॥

ਸੁਭ ਚੀਨ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ॥ ਸਭ ਠਵਰ ਭਨਹੁ ਨਿਸੰਗ ॥ ੧੧੬੧ ॥

{ ਧਰਤੀਸਣਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ } ਪਹਿਲੇ 'ਧਰਤੀਸਣਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਤੀਸਣਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਬਲ ਕਰੋ ॥ ੧੧੬੧ ॥

ਅਕਿੱਲ ॥ ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ ਪਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਭਾਰੀਐ ॥

ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਬੁੱਧਿਜਨ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੬੨ ॥

{ ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ=[ਧਵਲ ਧਰ=ਜਿਸਨੂੰ ਧੈਲ [ਚਿੱਟੇ ਬੈਲ] ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ-- }
ਪ੍ਰਿਥਵੀ+ਇਸ=(ਉਸਦਾ) ਸਾਮੀ-ਰਾਜਾ+ਣੀ=ਵਾਲੀ ॥} ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ, ਉਚਾਰੋ। 'ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਬਲ ਕਰੋ ॥ ੧੧੬੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆਂ ਹੋਯਾ ਹੈ-ਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਬੈਲ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਧਵਲ ਧਰ' ਨਾਮ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਚੋਪਈ ॥ ਬਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਸਭਾ ਕੇ ਸੁਣਤ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੧੧੬੩ ॥

{ ਬਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ=[ਬਿਖਭ=ਬੈਲ+ਧਰ+ਇਸਣੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਬਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਬਲ ਕਰੋ ॥ ੧੧੬੩ ॥

ਧਾਵਲੇਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਬੁਧਿਜਨ ਸੁਨਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੧੬੪ ॥

{ਧਾਵਲੋਸਣੀ [ਧਾਵਲ=ਧੈਲ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਾਵਲੋਸਣੀ' ਸਬਦ ਆਖੋ । ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਇਹ 'ਧਾਵਲ
ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਬੁੱਧਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥੧੧੬੪॥

ਅਤਿਲ ॥ ਆਦਿ ਧਵਲ ਇਸਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਗੁਨੀ ਜਨਨ ਕੀ ਸਭਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੬੫ ॥

{ਧਵਲ=[ਧਾਵਲ=ਧਰਤੀ ॥ ਇਸਣੀ=ਈਸ+ਅਣੀ] ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਾਵਲ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ, ਆਖੋ । 'ਧਾਵਲ ਇਸਣੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੬੫ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਖਭਣੀ ਇਸਣੀ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨ੍ਹ ਲੈ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤੁ ॥

ਹੋ ਕਾਬਿ ਕਥਾ ਮੈ ਦੀਜੈ ਅਉ ਭੀਤਰ ਕਬਿੱਤ ॥ ੧੧੬੬ ॥

{ਬਿਖਭਣੀ=ਬੇਲ ਦੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਖਭਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਬਿਖਭਣੀ
ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੬੬ ॥

ਗਾਵਿਸ ਇਸਣੀ ਸਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੧੬੭ ॥

{ਗਾਵਿਸ=[ਗੌਵੜ ਸਥਿਤ] ਬੇਲ ਉਤੇ ਸਥਿਰ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਾਵਿਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਗਾਵਿਸ ਇਸਣੀ
ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਾਵੜ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਵਰਤਿਆ ਕਰੋ ॥ ੧੧੬੭ ॥

ਭੂਵਿਸਣੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕਉ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੧੬੮ ॥

{ਭੂਵਿਸਣੀ=[ਭੂ+ਈਸ+ਅਣੀ] ॥ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਵਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੈ । 'ਭੂਵਿਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਯਾਦ ਰਖੋ ॥ ੧੧੬੮ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਉਰਵਿਸਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿਜਹਿ ॥

ਸਰਬ ਠਵਰ ਬਿਨ ਸੰਕ ਭਣਿੱਜਹਿ ॥ ੧੧੬੯ ॥

{ਉਰਵਿਸਣੀ=[ਉਰਵੀ+ਇਸ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਰਵਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਉਰਵਿਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੬੯ ॥

ਜਗਤੀਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅੰਤ ਸਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿੱਹ ਠਾਨੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰਤੀ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੧੧੭੦ ॥

{ਜਗਤੀਸਣੀ=[ਜਗਤ+ਈਸ+ਅਣੀ] ॥ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਗਤੀਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਰਤਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੭੦ ॥

ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਧਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜਹਿ ॥

ਸਭਨ ਸੁਨਤ ਬਿਨ ਸੰਕ ਭਣਿੱਜਹਿ ॥ ੧੧੭੧ ॥

{ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ=[ਬਸੁਮਤ=ਧਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੧੭੧ ॥

ਅਝਿੱਲ ॥ ਬਸੁਧੇਸਣੀ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਚੀਨੁ ਲੈ ॥

ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਸਬਦ ਦੇ ॥ ੧੧੭੨ ॥

{ ਬਸੁਧੇਸਣੀ=[ਬਸੁਧਾ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ।] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ [ਗਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋ 'ਬਸੁਧੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ । 'ਬਸੁਧੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੭੨ ॥

ਬੈਸੁਧਰਾਏਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੧੭੩ ॥

{ ਬੈਸੁਧਰਾ=ਧਰਤੀ ॥ ਏਸ+ਅਣੀ=ਸਾਮੀ ਦੀ ਫੌਜ ॥ ਅਰਣੀ=ਵੈਰਣ ॥
ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮੀ ਦੀ ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੋ 'ਬੈਸੁਧਰਾ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । 'ਬੈਸੁਧਰਾ ਏਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ । ਚਤੁਰ ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੧੭੩ ॥

ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਬਦ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਸਕਲ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਚਹੀਐ ਪਦ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੧੭੪ ॥

(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੧੭੧ ਦਾ ਅਰਥ) ।

ਚੈਪਈ ॥ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀ ਏਸਣੀ ਕਹੀਐ ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਗਹੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੇਹੁ ਸੁਜਨ ਜਨ ॥

ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਬੀਚ ਸਕਲ ਮਨ ॥ ੧੧੭੫ ॥

ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀ ਏਸਣੀ ਭਾਖੋ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਰਾਖੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੰਜੈ ॥

ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਜਨ ਸੁਨਤ ਭਣਿੰਜੈ ॥ ੧੧੭੬ ॥

{ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਮੁੰਦੁਣੀ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।
 'ਸਾਮੁੰਦੁਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੭੫ ॥ ੧੧੭੬ ॥
 ਨੋਟ-ਦੋਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਏਹੋ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਜਵਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥ ੧੧੭੭ ॥

{ਅਚਲਾ=ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ
 ਭਾਖੋ। ਇਹ 'ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੭੭ ॥

ਵਿਪਲੀਸਿਣੀ ਪਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਾਰੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਜਾਨੋ ॥ ੧੧੭੮ ॥

{ਵਿਪੁਲਾਸਿਣੀ=[ਵਿਪੁਲਾ=ਧਰਤੀ+ਇਸਣੀ] ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਵਿਪੁਲਾ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਵਿਪੁਲਾ
 ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੭੮ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਦਿ ਸਾਗਰਾ ਸਬਦ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਏਸ ਦਰਰਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਚਹੋ ਤੱਹ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੧੭੯ ॥

{ਸਾਗਰਾ=ਧਰਤੀ ॥ ਏਸ=ਸਾਮੀ ॥ ਦਰਰਨੀ=ਦਲ ਸੁਟਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਗਰਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਸ ਦਰਰਨੀ' (ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ
 ਉਚਾਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) 'ਸਾਗਰਾ' ਏਸ ਦਰਰਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
 ਸੁਘੜੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ! (ਨੋਟ-ਇਸ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਹਾਰ ਕੀਤਾ
 ਗਿਆ ਹੈ) ॥ ੧੧੭੯ ॥

ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ ਸਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਪਤਿ ਮਰਦਨਨੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕਹੁ ਡਾਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਰਾਖੀਅਹਿ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨਤ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਭਾਖੀਅਹਿ ॥ ੧੧੮੦ ॥

{ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ=ਮਹਾ ਸਾਗਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ॥ਮਰਦਨਨੀ=ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ }
ਪਹਿਲੇ 'ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ ਮਰਦਨਨੀ' ਪਦ (ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ)
'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ) । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੮੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ ਪਤਿ ਮਰਦਨਨੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ[ਰਾਜੇ]ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ-ਅਕਸਰ ਵੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰੀ ਵਿਰੋਧੀ
ਲੋਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਿਆਂ ਹੋਯਾਂ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭੀੜ ਭੜਕੇ ਵਾਲੀ ਲੁਕਵੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ
ਹੀ ਮਾਰ ਸੁਟਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਾਰ ਭੀ ਸੁਟਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਰਾਜੇ ਨੂੰ
ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਸਿੰਧਣੀ ਸਬਦ ਭਣੀਜੈ ॥

ਪਤਿ ਅਰਦਨੀ ਪਦਾਂਤ ਕਹੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੇ ॥

ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨ ਤੇ ਕਹੇ ॥ ੧੧੮੧ ॥

{ਸਿੰਧਣੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਧਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ
ਅਰਦਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ । 'ਸਿੰਧਣੀ ਪਤਿ ਅਰਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੮੧ ॥

ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੇ ॥ ਨਾਇਕ ਅਰਣੀ ਪੁਨ ਪਦ ਧਾਰੇ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੇ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਰਤੀਕ ਨ ਜਾਨੇ ॥ ੧੧੮੨ ॥

{ਨੀਰਾਲਯਨੀ=[ਨੀਰਾਲਯ=ਸਮੁੰਦ] ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ
ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ੧੧੮੨ ॥

ਆਦਿ ਜਲਾਲਯਣੀ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥ ਪਤਿ ਅਰਣੀ ਪਦ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੇ ॥

ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨਤ ਬਖਾਨੇ ॥ ੧੧੮੩ ॥

{ਜਲਾਲਯਣੀ=ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਜਲਾਲਯਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ
'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । 'ਜਲਾਲਯਣੀ ਪਤਿ ਅਰਣੀ' [ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ਦਾ
ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੧੮੩ ॥

ਬਾਰਧਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥ ਪਤਿ ਅਰਿ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਗੁਨੀ ਜਨ ਸੁਨਤ ਭਨੀਜੈ ॥ ੧੧੮੪ ॥

{ਬਾਰਧਣੀ=ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਧਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਾਰਧਣੀ ਪਤਿ ਅਰਿ' [ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੧੧੮੩॥
ਧਰਾਏਸਣੀ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕਹਿ ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਪਦ ਗਹਿ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੰਜੈ ॥

ਸੰਕ ਛੇਰਿ ਬਿਨ ਸੰਕ ਭਣਿੰਜੈ ॥ ੧੧੮੫ ॥

{ਧਰਾਏਸਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੇਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਾਏਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਧਰਾਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੧੮੫ ॥

ਉਰਵਿਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਮਥਣੀ ਕਹੁ ਧਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥

ਸੰਕ ਛੇਰਿ ਬਿਨ ਸੰਕ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੧੧੮੬ ॥

{ਉਰਵਿਰੇਸਣੀ=[ਉਰਵਿ+ਏਸ+ਣੀ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੇਨਾ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਰਵਿਰੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਉਰਵਿਰੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੰਕ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੧੮੬ ॥

ਨੋਟ-ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ 'ਉਰਵਿਰੇਸਣੀ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਲੋਰਭਰੇਸਣੀ' ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ 'ਲੁਰਬਰੇਸਣੀ' ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ 'ਲੋਰ ਬਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੋਰਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਏਸ ਅੰਤਕਣੀ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥

ਜਹਾਂ ਰੁਚੈ ਤਿਹ ਠਵਰ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥ ੧੧੮੭ ॥

{ਗੋਰਾ=ਗੋਲਾਕਾਰ-ਪ੍ਰਿਥਵੀ ॥ ਗੋਰਾ ਏਸ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤੀ, ਰਾਜਾ ॥}
ਪਹਿਲੋਂ 'ਗੋਰਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਸ ਅੰਤਕਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਗੋਰਾ ਏਸ ਅੰਤਕਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੧੧੮੭ ॥

ਅਵਨੇਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਕਹੀਜੈ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਭੈ ਨਿਵਾਰਿ ਨਿਰਭੈ ਹੁਇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੧੮੮ ॥

{ਅਵਨੇਸਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਵਨੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਅਵਨੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿਰਭੈ ਹੋਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥੧੧੮੮॥

ਦਿੱਗਜਨੀ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਏਸਾਰਦਨੀ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਸੁ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ॥

ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਹ ਕਹੋ ਪ੍ਰਬੀਨਹੁ ॥ ੧੧੮੯ ॥

{ਦਿੱਗਜਨੀ=ਧਰਤੀ ॥}। ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਿੱਗਜਨੀ' ਪਦ ਆਖ, ਫੇਰ 'ਏਸਾਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਦਿੱਗਜਨੀ ਏਸਾਰਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੮੯ ॥

[ਅੱਠ ਦਿੱਗਜਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅੱਠਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਹਾਥੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਦਬਾਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਗਜ ਹੈ, ਜੋ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ-

ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਐਰਾਵਤ, ਪੂਰਬ ਤੇ ਦੱਖਣ ਕੋਨ ਵਿਚ ਪੁੰਡਰੀਕ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਾਮਨ, ਦੱਖਣ ਤੇ ਪੱਛਮ ਕੋਨ ਵਿਚ ਕੁਮੁਦ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅੰਜਨ, ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ਕੋਨ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਪਦੰਤ, ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਾਰਵ ਭੋਮ, ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਕੋਨ ਵਿਚ ਸੁਪਤੀਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਹਥਨੀਆਂ ਦੇ ਯਥਾ ਕ੍ਰਮ ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ-ਅਭਰਮ, ਕਪਿਲਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਅਨੁਪਮਾ, ਅੰਜਨਵਤੀ, ਸੁਭ ਦੰਤੀ, ਅੰਜਨਾ ਅਤੇ ਤਾਮ੍ ਕਰਣੀ।

ਨੋਟ-ਦਿੱਗਜਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਿੱਗਜਨੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ।
ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਨੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕਹੁ ਧਰੀਐ ॥

ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾ ਮਹਿ ਬੁਠ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੧੧੯੦ ॥

{ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ=[ਕੁੰਭਿਨ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ। (੨) ਹਾਥੀਆਂ।] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ ਅਰਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਬੁਠ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੧੯੦ ॥

ਨੋਟ-ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ 'ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ' ਪਾਠ ਦਾ 'ਕੁੰਭਨਾਸਨੀ' ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੫੦ ਵਿਚ 'ਕੁੰਭ ਅਰਿ' ਜਾਂ 'ਕੁੰਭਨਾਸਨੀ' ਪਾਠ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ {ਕੁੰਭ} ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਬਰਛੀ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ' ਪਾਠ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:-

(੧) [ਕੁੰਭਿਨ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ+ਏਸ-ਅਨੀ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਫੌਜ।

(੨) [ਕੁੰਭਿਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ ਫੌਜ। ਅਤੇ:-

ਕੁੰਭਿਨੇਸਨੀ ਅਰਨੀ=[ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਮਹਿ ਏਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਮਹਿ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ ॥

ਜਹ ਹੀ ਚਹੋ ਤੱਹੀ ਲੈ ਦੀਜੈ ॥ ੧੧੯੧ ॥

{ਮਹਿ ਏਸਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਮਹਿ ਏਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਹਿਏਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੯੧ ॥

ਮੈਦਣੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਘਾਰੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕਹੁ ਧਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਸੁ ਜਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ॥

ਚਾਹੋ ਜਹਾਂ ਉਚਾਰਹੁ ਤਬਹੀ ॥ ੧੧੯੨ ॥

{ਮੈਦ=ਮੈਦਿਨੀ, ਧਰਤੀ ॥ ਮੈਦਣੇਸਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ ਘਾਰੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਮੈਦਣੇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਘਾਰੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮੈਦਣੇਸਣੀ ਘਾਰੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੯੨ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ-ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਜਦੋਂ ਵਿਸਨੂੰ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ 'ਮਧੁ' ਤੇ 'ਕੈਟਭ' ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਅਜੇ ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਲਪਕੇ। ਇਸ ਪੁਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸਨੂੰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਧੁ ਸੂਦਨ' ਤੇ 'ਕੈਟਭਜਿਤ' ਹੋਯਾ। (ਵੇਖੋ ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਅਧ: ੬੧)

ਹਰਿਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਧੁ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਦੀ ਮਿੱਝ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਉੱਤੇ ਫੈਲ ਗਈ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮੈਦਿਨੀ' ਭੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸਬਦ ਦਾਹਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੧੯੩ ॥

{ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ-[ਬਿਸੁਧਰਾ=ਧਰਤੀ] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ ਦੀ-ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਦਾਹਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਦਾਹਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੯੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਅਧਿਕ ਗੁਨੀਜਨ ਸੁਨਤ ਭਨੀਜੈ ॥ ੧੧੯੪ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ' ਆਖੇ । ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਵਡੇ ੨ ਵਿਦੁਆਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੧੯੪ ॥

ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ ॥ ਮਥਣੀ ਪਦ ਕੇ ਅੰਤ ਧਰਿਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਪ੍ਰਗਟ ਸੁ ਕਬਿਜਨ ਸੁਨਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੧੯੫ ॥

{ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ । 'ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੧੯੫ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਮਾਨੁਖ ਏਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅੰਤਕਨੀ ਸਬਦਾਂਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੰਕਾ ਤਿਆਗ ਉਚਰੀਐ ਸੰਕ ਨ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੧੯੬ ॥

{ਅੰਤਕਨੀ=ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਮਾਨੁਖ ਏਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । 'ਮਾਨੁਖ ਏਸਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੧੯੬ ॥

ਦੇਸ ਏਸਣੀ ਪਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅੰਤ ਅਰਦਨੀ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤੁ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੧੯੭ ॥

{ਦੇਸ ਏਸਣੀ=ਦੇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਰਾਜਾ, ਉਸਦੀ ਫੌਜ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਸਏਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । 'ਦੇਸ ਏਸਣੀ ਅਰਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੯੭ ॥

ਜਨਪਦੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅੰਤ ਅੰਤਕਨੀ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੇ ਚਹੀਅਹਿ ਠਵਰ ਜਹਾਂ ਸੁ ਤਹਾਂ ਤੇ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੧੯੮ ॥

{ਜਨਪਦੇਸਣੀ=[ਜਨਪਦ=ਪ੍ਰਜਾ ਮੁਲਕ ।] ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ}
 ਪਹਲੇ 'ਜਨਪਦ ਦੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਜਨਪਦ ਦੇਸਣੀ
 ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੧੯੮ ॥

ਮਾਨਵੇਂਦੁਣੀ ਪਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਅੰਤਕਨੀ ਪਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਤਿਹ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ॥
 ਹੇ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਇਸੀ ਕਰ ਮਿਤ ਮਹਿ ॥ ੧੧੯੯ ॥

{ਮਾਨਵੇਂਦੁਣੀ=[ਮਾਨਵੇਂਦੁ=ਰਾਜਾ ।] ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ॥} ਪਹਲੇ 'ਮਾਨਵੇਂਦੁਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ
 ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਇਹ 'ਮਾਨਵੇਂਦੁਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ,
 ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥ ੧੧੯੯ ॥

ਲੋਕਏਂਦੁਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਹਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥
 ਹੇ ਰੈਨ ਦਿਵਸ ਸਭ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਯੋ ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੨੦੦ ॥

{ਲੋਕ ਏਂਦੁਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ ਹਰਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥}
 ਪਹਿਲੇ 'ਲੋਕਏਂਦੁਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਹਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਲੋਕਏਂਦੁਣੀ
 ਹਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਦਿਨੇ ਰਾਤੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ ॥ ੧੨੦੦ ॥

ਚੈਪਈ ॥ ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥
 ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਮਾਂਝ ਕਹੀਜੈ ॥ ੧੨੦੧ ॥

{ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ
 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ ਅਰਣੀ' ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ
 ਹਨ, ਗੁੰਠਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੋ ॥ ੧੨੦੧ ॥

ਦੇਸੇਸਨੀ ਰਵਣਨੀ ਭਾਖੋ ॥ ਅੰਤ ਅੰਤਕਨੀ ਸਬਦਹਿ ਰਾਖੋ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥
 ਸੁ ਕਬਿ ਜਨਨ ਕੇ ਸੁਨਤ ਭਨੀਜੈ ॥ ੧੨੦੨ ॥

{ ਦੇਸੇਸਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ॥ ਰਵਣਨੀ-ਆਗਯਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ॥ }
 { ਦੇਸੇਸਨੀ ਰਵਣਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਗਯਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ, ਫੌਜ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਦੇਸ ਏਸਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਵਣਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੦੨ ॥

ਬਿਰਾ ਭਾਖਿ ਇਸਣੀ ਪੁਨਿ ਭਾਖੇ ॥ ਅੰਤ ਅੰਤਕਨੀ ਪਦ ਕਉ ਰਾਖੇ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿਜੈ ॥

ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮਿਤਨ ਮਾਝ ਭਣਿਜੈ ॥ ੧੨੦੩ ॥

{ਬਿਰਾ=ਧਰਤੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਰਾ' ਕਹਿਕੇ, ਵੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੰਸਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੦੩ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਸਪੀ ਇਸਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅੰਤਿ ਅੰਤਕਨੀ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੰਕਾ ਤਿਆਗਿ ਨਿਸੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੦੪ ॥

{ਕਾਸਪੀ=ਕੱਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾ ਪਤਿ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ-ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਸਪੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਕਾਸਪੀ ਇਸਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੨੦੪ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ-ਰਵਾਯਤ ਹੈ, ਜੋ ਕੱਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤੀ ਨੇ ਰਾਜ ਸਥਿਰ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਜਮਾਈ ਸੀ, ਉਸਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਕਾਸ਼ਯਪੀ' ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਨਾਮ ਨਾਗਨ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਬਹੁਰ ਘਾਤਨੀ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੨੦੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਗਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਵੇਰ 'ਪਿਤਣੀ' ਤੇ 'ਇਸਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਘਾਤਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੦੫ ॥

[ਨੇ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ]

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਰਾਹ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਉਂ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ—“ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕੱਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤੀ ਪੇਦਾ ਹੋਯਾ, ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਦ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਹ ਅੱਠ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ—‘ਅਨੰਤ, ਵਾਸੁਕੀ, ਕੰਬਲ, ਕ੍ਰੁਰੈਟਿਕ, ਪਦਮ, ਮਹੀਪਦਮ, ਸੰਖ, ਕੁਲਿਕ ਅਤੇ ਅਪਰਾਜਿਤ’—ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਗ ਕਹਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਂਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕ੍ਰੁਰ ਤੇ ਜ਼ੋਹਰੀਲੇ ਹੋਏ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖ ਨੇ ਹੀ ਨਾਗ ਹਨ, ਅੱਠ ਉਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਵਾਂ ‘ਤੱਛਕ’ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਨਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ‘ਪਿਤਣੀ’ ਤੇ ‘ਇਸਣੀ’ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਘਾਤਨੀ’ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ=[ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ]—ਧਰਤੀ।

ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ—[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਰਖਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਫੈਜ।

ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਘਾਤਨੀ [ਫੇਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੁਕ।

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਭ ਕਬਿਤਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੦੬ ॥

{ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ=[ਤਾਤਣੀ=ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ] ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥}

ਪਹਿਲੇ ‘ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ ਇਸਣੀ’ ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ ‘ਮਥਣੀ’ ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ‘ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ’ ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੨੦੬ ॥ (ਅੰਕ ੧੨੦੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ)

ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੇਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੨੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ ‘ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ’ ਪਦ, (ਫੇਰ ਈਸਣੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ) ‘ਮਥਣੀ’ ਆਖੇ, ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੦੭ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ਦੇ {ਇੰਦ੍ਰ} ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ]—ਧਰਤੀ।

ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਫੈਜ।

ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਈਸਣੀ ਮਥਣੀ=[ਫੇਜ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੁਕ।

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ‘ਏਸਣੀ’ ਪਦ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ-ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਇਸਤੀ ਅਦਿਤੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਸ਼ਯਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਨੂੰ 'ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਚੋਪਈ ॥ ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਏਸਰਾਂਤਕ ਪੁਨ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥
ਸੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸੰਕ ਹੁਇ ਕਹੀਐ ॥ ੧੨੦੮ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਈਸਰ ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੦੮ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸਬਦਾਰਥ- ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ (ਪੂਜਯ ਕਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ ਈਸਰ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਰਾਜਾ।

ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ ਈਸਰ ਅੰਤਕਨੀ=[ਰਾਜੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਦਿਤੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ 'ਕਸ਼ਯਪ' ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ, ਵੇਖੋ ਵੀਚਾਰ ਲਈ ਮੇਰਾ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅਧਯਾਯ ੨, ਅੰਕ ੧੮।

(੨) ਅਮਰ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ 'ਦੇਵਤਾ ਤੁ ਅਦਿਤਿ ਨੰਦਨ:' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵ-ਦੇਵ' ਅਤੇ 'ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਅਤਿੱਲ ॥ ਸੱਕ੍ਰ ਤਾਤ ਅਰਣੀ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਯੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਕਥਾ ਬਾਰਤਾ ਭੀਤਰ ਨਿਡਰ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੦੯ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਸੱਕ੍ਰ ਤਾਤਣੀ ਈਸ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਥਾ ਬਾਰਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਆਖੋ ॥ ੧੨੦੯ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਸਬਦਾਰਥ-ਸਕ੍ਰਤਾਤਣੀ=[ਸਕ੍ਰਤਾਤ=ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪਿਉ]ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਸਕ੍ਰਤਾਤਣੀ ਈਸ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਰਾਜਾ।

ਸਕ੍ਰਤਾਤਣੀ ਈਸ ਅਰਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਫੌਜ।

ਸਕ੍ਰਤਾਤਣੀ ਈਸ ਅਰਣੀ ਮਥਣੀ=ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ।

ਨੋਟ-ਇਥੇ 'ਣੀ ਈਸ' ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(੨) ਫੌਜ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਵਿਚਲ [ਬਾਗੀ ਹੋ] ਜਾਏ, ਤਾਂ ਏਹੋ ਵੈਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਸਕਲ ਗੁਨਿ ਜਨਨ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੧੦ ॥

ਪਹਲੇ 'ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ।
 ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੧੦ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—
 ਸਬਦਾਰਥ—ਸਤਕ੍ਰਿਤ=ਇੰਦੁ ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਕੱਸ਼ਯਪ] ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ—ਫੌਜ ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ "ਸੋ ਅਸਮੇਧ ਯੱਗਯ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦੁ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ" ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੰਦੁ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ'
 [ਸੋ ਯੱਗਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਚੌਪਈ ॥ ਸਚੀ ਪਤਿਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੇ ॥ ਮਥਣੀ ਸਬਦ ਅੰਤ ਕੇ ਰਾਖੇ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥
 ਦੇਸ ਦੇਸ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਭਨੀਜੈ ॥ ੧੨੧੧ ॥

ਪਹਲੇ 'ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ
 ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਦੇਸਾਂ ੨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੧੧ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

[ਸਚੀ (ਇੰਦੁਆਣੀ) ਦੇ ਨਾਮ]

ਸਚੀ=ਦਾਨਵ ਰਾਜ ਪੁਲੋਮਾ ਦੀ ਪੁੱਤੀ, ਜੋ ਇੰਦੁ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਇਸਦੇ
 ਹੋਰ ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ—ਸਚੀ, ਏਂਦੀ, ਪੁਲੋਮਜਾ, ਮਾਹੇਂਦੀ, ਜਯਵਾਹਿਨੀ ਤੇ ਇੰਦੁਆਣੀ ।
 ਸਬਦਾਰਥ—ਸਚੀ ਪਤਿ=ਇੰਦੁ ਦੇਵਤਾ ।

ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ—ਧਰਤੀ ।

ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ ।

ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ=ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਬੰਦੂਕ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਸਕੰਦਨ ਤਾਤਣੀ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਣੀਐ ॥
 ਹੇ ਬਿਨਾ ਕਪਟ ਤਿਨ ਲਖੇ ਨ ਕਪਟ ਪ੍ਰਮਾਣੀਐ ॥ ੧੨੧੨ ॥

{ਸਕ੍ਰੰਦਨ=ਇੰਦ੍ਰ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਕ੍ਰੰਦਨ ਤਾਤਣੀ ਏਸਣੀ' ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੈਸੱਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੧੨ ॥
 ਯਥਾ—'ਸਕ੍ਰੰਦਨ ਤਾਤਣੀ ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' = ਬੰਦੂਕ । (ਵੇਖੋ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਅੰਕ ੧੨੦੯)

ਕਉਸਕੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥
 ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨਕੈ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਕਹੇ ਹਮਾਰੇ ਬਚਨ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੨੧੩ ॥

{ਕਉਸਕ=[ਕੌਸ਼ਿਕ] ਇੰਦ੍ਰ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਉਸਕੇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੧੩ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—
 ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕੌਸ਼ਿਕ ਏਸਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ—ਧਰਤੀ ।
 ਕੌਸ਼ਿਕ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ ।
 ਕੌਸ਼ਿਕ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਚੌਪਈ ॥ ਬਾਸਵੇਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅੰਤ ਸਬਦ ਅਰਣੀ ਤਿੱਹ ਦਿੱਜੈ ॥
 ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਯ ਜਾਨੇ ॥
 ਸੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸੰਕ ਬਖਾਨੇ ॥ ੧੨੧੪ ॥

{ਬਾਸਵੇਸਣੀ=[ਬਾਸਵ=ਇੰਦ੍ਰ]॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਸਵੇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, (ਫੇਰ ਈਸਣੀ ਕਹਿਕੇ) 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸੰਕਾ ਛੱਡਕੇ ਨਿਰਸੰਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੧੪ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ—

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਾਸਵੇਸਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।
 ਬਾਸਵੇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਫੌਜ ।
 ਬਾਸਵੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਅਤਿੱਲ ॥ ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਸੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
 ਹੋ ਸੱਤਿ ਸੁ ਬਚਨ ਹਮਾਰੇ ਮਾਨ ਸੁ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੨੧੫ ॥
 {ਬਰਹਾ=[ਹਾ=ਮਾਰਨਾ] ਵਿਤੁਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ—ਇੰਦ੍ਰ ॥}
 ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਰ ਹਾ' ਪਦ, (ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਰੀ) ਇਸਣੀ (ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਅਰਣੀ'

ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਾਡੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ, ਨਿਸੰਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੧੫ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪੁਰਾਣਾਨੁਸਾਰ ਤੁਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਤੁ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਦੁ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਬੱਜ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਇੰਦੁ ਨੇ ਤੁਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਵਿਸ਼ੁਪਾ ਨੂੰ ਯੱਗ ਕਰਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਵਿਸ਼ੁਪਾ ਪਰੋਹਿਤ ਦੇ ਪਿਉ ਤੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ, ਉਸਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਿਧੀ ਪੁਰਬਕ ਯੱਗ ਕਰਕੇ 'ਵਿਤੁ' ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ । ਜਦੋਂ ਇਸਨੇ ਇੰਦੁ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇੰਦੁ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਣੇ ਇੰਦੁ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ । ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇੰਦੁ ਨੇ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਬੱਜ ਬਣਵਾਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਜਦ ਇੰਦੁ ਨੇ ਇਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਕੱਟ ਸੁਟੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਹਾਈ ਐਰਾਵਤ ਸਮੇਤ ਨਿਗਲ ਗਿਆ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦੁ ਇਸਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿਤਾ । ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇੰਦੁ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਿਤਹਾ*' ਤੇ 'ਬਰਹਾ' ਪਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕੀ (Drought) ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਇੰਦੁ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਤੁ ਬਾਹਮਣ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਾਰਣ ਕਰਕੇ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਹਤਯਾ ਲੱਗ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਸ਼ੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਹਤਯਾ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ । ਜਿਹਾ ਕਿ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾਲਾ (ਸਿਬਾਲ), ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੱਲਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ 'ਰਜ' ਆਦਿਕ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੰਦੁ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਬਬਦਾਰਥ—ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸਾਮੀ ਦੀ (ਕਸ਼ਯਪ) ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।

ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮੀ [ਰਾਜੇ] ਦੀ—ਸੈਨਾ ।

ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਦੇਹਰਾ ॥ ਮਘਵੇਸਣਣੀ ਇਸਰਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਪਦਹਿ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੧੨੧੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਘਵੇਸਣਣੀ ਇਸਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਵੋ ॥ ੧੨੧੬ ॥

*ਰੋਸ਼ਿਕ, ਬਾਸਵ, ਵਿਤੁਹਾ, ਮਘਵਾ, ਮਾਤਲਿ ਸੂਤ । (ਨੰਦਵਾਸ ਭਵਿ) ਇਹ ਸਭ ਇੰਦੁ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਮਘਵੇਸਣਣੀ=[ਮਘਵਾ=ਇੰਦ੍ਰ] ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਾਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।
 ਮਘਵੇਸਣਣੀ ਇਸਰਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਸੈਨਾ ।
 ਮਘਵੇਸਣਣੀ ਇਸਰਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਮਾਤਲੇਸਣੀ ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹਿ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥੧੨੧੭॥

{ਮਾਤਲੇਸ=ਮਾਤਲਿ ਦਾ ਸਾਮੀ—ਇੰਦ੍ਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤਲੇਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੧੭ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ—'ਮਾਤਲੇਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ'=ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਇਥੇ 'ਮਾਤਲੇਸ ਇਸਣੀ' ਦੀ ਸੰਧੀ ਕਰਕੇ 'ਮਾਤਲੇਸਣੀ' ਪਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਇਸ' ਦਾ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਇਸ' ਦਾ ਲੋਪ ਹੋਕੇ 'ਣੀ' ਪ੍ਰਤਗਤ 'ਮਾਤਲੇਸ' ਨਾਲ ਲਗਕੇ 'ਮਾਤਲੇਸ ਇਸਣੀ' ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਅੰਕ ੧੨੧੬ ਵਾਲਾ ਵੇਖੋ) ।

ਚੋਪਈ ॥ ਜਿਸਨ ਏਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਦੀਜੋ ਤਵਨ ਠਵਰ ਜਹ ਚੱਹੀਐ ॥ ੧੨੧੮ ॥

{ਜਿਸਨ=ਇੰਦ੍ਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਜਿਸਨ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੧੮ ॥

ਯਥਾ—'ਜਿਸਨ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ'=ਬੰਦੂਕ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੧੬ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁਰੰਦਰ ਇਸਣੀ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਸੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੨੧੯ ॥

{ਪੁਰੰਦਰ=ਇੰਦ੍ਰ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪੁਰੰਦਰ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸੰਗ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੧੯ ॥

ਯਥਾ—'ਪੁਰੰਦਰ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ'=ਬੰਦੂਕ । (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੧੬ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਬੱਜ੍ਯ ਧਰਿਸਣੀ ਅਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥

ਸੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸੰਕ ਹੁਇ ਸਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਕਿਸੀ ਸੁ ਕਬਿ ਕੀ ਕਾਨ ਨ ਮਨ ਮੈ ਆਨੀਐ ॥ ੧੨੨੦ ॥

{ਬੱਜ ਧਰ=ਇੰਦ੍ਰ |} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੱਜ ਧਰ ਇਸਣੀ' (ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਤੇ) 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ, ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਤੋਂ ਨਾ ਛਰੇ ॥ ੧੨੨੦ ॥

ਯਥਾ—'ਬਜ੍ਧਰਿਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ'=ਬੰਦੂਕ।

(ਵੇਖੋ ੧੨੧੬ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਪਦ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਯੈ ਪਹਿਚਾਨੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਚਤੁਰ ਸਭਾ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਅਹਿ ॥ ੧੨੨੧ ॥

{ਤੁਰਾਖਾੜ=[ਤੁਰਾਖਾਟ] ਇੰਦ੍ਰ |} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ! ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੰਸਕ ਸੁਣਾਓ ॥ ੧੨੨੧ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਉ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ] ਧਰਤੀ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੨੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਕਾਫ਼ਜ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥੧੨੨੨॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਇੰਦ੍ਰਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਏਸਣੀ] ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ।

ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ=ਰਾਜਾ |] ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਸੈਨਾ।

ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਉਚਸ੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਇਸਣੀ ਕਹਿਕੇ ਅਰਣੀ ਪਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਮਿਤ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸੰਸ ਹੁਇ ਸਦਾ ਬਖਾਨੀਐ ॥੧੨੨੩॥

{ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ=[ਉਚੀਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਸੂਰਜ ।}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੨੨੩ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉੱਚੇ 'ਸ਼੍ਰਵਾ' [ਕੰਨਾਂ] ਵਾਲਾ, ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ, ਸੱਤਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਉੱਚੇ ਕੰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਹੀ 'ਉਚਸ਼੍ਰਵਾ' ਹੋਯਾ । ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾ, ਉਹ ਘੋੜਾ ਸੂਰਜ* ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਉਚਸ਼੍ਰਵਾ ਈਸ਼' ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ=[ਸੂਰਜ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦੁ ।

ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕਸ਼ਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਨਿਡਰ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੨੪ ॥

{ਹਯਣੀ=[ਹਯਣੀਸ] ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਉਚਸ਼੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਵਰਤਿਆ ਕਰੇ ॥ ੧੨੨੪ ॥ ਜੈਸਾ ਕਿ-

*ਮਹਾਨ ਕੋਠ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ 'ਉਚਸ਼੍ਰਵਾ' ਇੰਦੁ ਦਾ ਘੋੜਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ-

ਚੋਪਈ ॥ ਸਾਰੰਗ ਸਰ ਅਸਿ ਚੱਕੁ ਗਦਾ ਲੀਅ ॥ ਪਾਂਚਾਮਰ ਲੈ ਨਾਦ ਅਧਿਕ ਕੀਅ ॥

ਸੂਲ ਪਿਨਾਂਕ ਬਿਹਸ ਕਰ ਲੀਨਾ ॥ ਸੋ ਲੈ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥ ੧੩ ॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਦੀਯੋ ਇੰਦੁ-ਐਰਾਵਤੰ, ਬਾਜ-ਸੂਰੰ ॥ ਉਠੇ ਦੀਹ ਦਾਨੋ, ਜੁੱਧੈ ਲੈਹ ਪੂਰੰ ॥

ਅਨੀ ਦਾਨਵੀ ਦੇਖ ਉੱਠੀ ਅਪਾਰੰ ॥ ਤਬੈ ਬਿਸਨ ਜੁ ਚਿਤ ਕੀਨੋ ਬਿਚਾਰੰ ॥ ੧੪ ॥

(ਮੱਛਾਵਤਾਰ)

ਸਬਦਾਰਥ—ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ=[ਹਯਨੀਸ (ਉੱਚਸੁਵਾ) ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਤਾ ਵਾਲਾ] ਇੰਦੁ ।
 ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ] ਧਰਤੀ ।
 ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।
 ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਗਾਜ ਗਾਜ ਗਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਹੂੰ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੨੫ ॥

{ਗਾਜ=ਬਿਜਲੀ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਗਾਜ ਗਾਜ ਗਾਜਨਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪ੍ਰਭਣੀ' ਤੇ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੨੨੫ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਗਾਜ ਗਾਜ=ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—ਇੰਦੁ ।
 ਗਾਜ ਗਾਜ ਗਾਜਨਨੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ {ਗਾਜਨ} ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) {ਨੀ} ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ।
 ਗਾਜ ਗਾਜ ਗਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਰਾਜੇ) ਵਾਲੀ—ਸੈਨਾ ।
 ਗਾਜ ਗਾਜ ਗਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਮਥਣੀ=ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਬੰਦੂਕ ।

ਅਸੁਏਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
 ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਸੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸੰਕ ਉਚਾਰਯੋ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੨੬ ॥

{ਅਸੁ ਏਸ=ਉੱਚਸੁਵਾ ਘੋੜਾ ।} ਪਹਲੋਂ 'ਅਸੁਏਸ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੨੬ ॥
 ਯਥਾ—'ਅਸੁਏਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ'=ਬੰਦੂਕ ।
 ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੨੩ ਦਾ 'ਸਬਦਾਰਥ' ਅਤੇ ਅੰਕ ੧੨੧੭ ਦਾ ਨੋਟ ਜਿਵੇਂ ਉਥੇ 'ਮਾਤਲੇਸਨੀ' ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਥੇ 'ਅਸੁਏਸ ਏਸਣੀ' ਹੈ ।

ਬਾਹਰਾਜ ਗਾਜਨਣੀ ਗਾਜਨਿ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਯੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੨੭ ॥

{ਬਾਹ=ਪੌੜਾ, ਭਾਵ-ਉੱਚ ਸੁਵਾ ਘੋੜਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਬਾਹਰਾਜ' ਤੇ 'ਰਾਜਨਨੀ' ਕਹਿਓ
ਮਗਰੋਂ 'ਰਾਜਨੀ' (ਤੇ 'ਅਰਣੀ') ਕਹਿ ਦਿਓ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੨੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜ=ਉੱਚਸੁਵਾ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—ਇੰਦ੍ਰ ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਕਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤਿ ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ=ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ ਰਾਜਨਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੀ—ਫੌਜ ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ ਰਾਜਨਿ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਤੁਰੰਗ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਬਹੁਰ ਗਹਿ ॥

ਸਕੋਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਗੁਨੀ ਜਨ ਸੁਨਤ ਨਿਸੰਕ ਭਣੀਜੀਐ ॥ ੧੨੨੮ ॥

(ਨੋਟ—ਅੰਕ ੧੨੨੬ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਅਸੁ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੁਰੰਗ ਤੇ ਮਥਣੀ ਦੀ
ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੱਤ੍ਰ ਪਦ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਕੋ ਹੈ) ।

ਚੈਪਈ ॥ ਆਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥

ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਸਬਦਹਿ ਲਹੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਨੀਐ ॥

ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭਨੀਐ ॥ ੧੨੨੯ ॥

{ਆਇਸ=[ਆਯਸ] ਲੋਹ ਰੂਪ, ਭਾਵ ਬੱਜ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਆਇਸ ਪਤਿ ਪਤਣੀ' ਪਦ
ਆਖੋ । ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ,
ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੨੨੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਆਇਸ ਪਤਿ=ਬੱਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ—ਇੰਦ੍ਰ ।

ਆਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।

ਆਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ ।

ਆਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਾਜ ਰਾਜ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਬਹੁਰ ਪਦ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਅਰਣੀ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਜਵਨ ਸਬਦ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੩੦ ॥

{ ਬਾਜ ਰਾਜ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਉੱਚਸ਼ੁਵਾ ॥ }

'ਬਾਜ ਰਾਜ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪੁਭੁਣੀ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੩੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਬਾਜ ਰਾਜ ਪੁਭੁਣੀ=ਉੱਚਸ਼ੁਵਾ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਤਾ ਵਾਲਾ—ਇੰਦੁ।

ਬਾਜ ਰਾਜ ਪੁਭੁਣੀ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ।

(ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੨੯)

ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ ਪਿਤਣੀ ਗੁਭਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਜਵਨ ਕਵਿਤ ਮੇ ਚਹੇ ਸੁ ਪਦ ਤਹ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੩੧ ॥

{ ਗੁਭਣੀ=[ਗੁਭ=ਪਕੜ, ਗੁਫਤ] ਮਲਕੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ' ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਪਿਤਣੀ ਗੁਭਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਚਾਹੋ, ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੩੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਹਸਤੀਏਸ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ, ਐਰਾਪਤਿ। (ਜੇ ਚੈਦਾ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ)।

ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ=ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—ਇੰਦੁ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ ਪਿਤਣੀ ਗੁਭਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪੁਭੁ ਪਿਤਣੀ ਗੁਭਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਦੰਤਿ ਰਾਟ ਪੁਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ ਪਦ ਭਾਖ ਕੈ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖ ਕੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਚਹੀਐ ਦੀਜੀਐ ਜਹਾਂ ਨ ਬਿਥਾ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੩੨ ॥

{ ਦੰਤਿ ਰਾਟ=ਰਾਜ ਹਸਤੀ, ਐਰਾਪਤਿ ॥ } ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੰਤਿ ਰਾਟ ਪੁਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ' ਪਦ ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੩੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪੁਭੁ ਪਿਤ=ਐਰਾਪਤਿ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਇੰਦੁ) ਦਾ ਪਿਉ—ਕੱਛੜਪ।

ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪੁਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ=ਕੱਛੜਪ ਦੇ ਪੁੱਤ (ਰਾਜੇ) ਦੀ—ਸੈਨਾ।

ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪੁਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ।

ਨੋਟ-ਚੂੰਕਿ ਸਾਰੀ ਪੁਜਾ ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਉਲਾਦ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਗੋਤਾ ਚਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ 'ਕਸ਼ਯਪ ਗੋਤੀ' ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਕੇ 'ਰਾਜੇ' ਨੂੰ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟਿਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਉਚਰਯੋ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੩੩ ॥

{ਦੁਰਦ=ਦੁਹਰੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਾਥੀ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੨੩੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਦੁਰਦ ਰਾਟ=[ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਐਰਾਪਤਿ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ=[ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਚਹੇ ਸਬਦ ਤੁਮ ਜਹਾਂ ਨਿਡਰ ਤਹ ਠਾਨੀਐ ॥ ੧੨੩੪ ॥

{ਦ੍ਰਿਪ=ਹਾਥੀ, ਐਰਾਪਤਿ ॥ ਮਥਣੀ=ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ; ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੩੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ=[ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ=[ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਸੈਨਾ।

ਦ੍ਰਿਪ ਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਅਰਣੀ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਪਦਮੀ ਇਸ ਇਸਰਾਟਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਅਹਿ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਅਹਿ ॥ ੧੨੩੫ ॥

{ਪਦਮੀ=ਹਾਥੀ ਐਰਾਪਤਿ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਦਮੀ ਇਸ ਈਸਣੀ' ਤੇ 'ਰਾਫਨੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੩੫ ॥

ਯਥਾ—'ਪਦਮੀ ਇਸ ਇਸਣੀ ਰਾਟਨਿ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ । (ਵੇਖੋ ਸਬਦਾਰਥ ੧੨੩੩ ਤੇ ੧੨੩੪)

ਬਾਰਣੇਂਦੁ ਏਂਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਗਹਿ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੱਤ ਕਰਿ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਸੰਕਾ ਤਿਆਗ ਉਚਾਰ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨੀਐ ॥ ੧੨੩੬ ॥

{ਬਾਰਣੇਂਦੁ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਾਮੀ, ਇੰਦੁ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਣੇਂਦੁ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਂਦੁਣੀ' ਤੇ 'ਇੰਦੁਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੩੬ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਾਰਣੇਂਦੁ ਏਂਦੁਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਇੰਦੁ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ।

ਬਾਰਣੇਂਦੁ ਏਂਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ {ਅਣੀ}—ਫੈਜ ।

ਬਾਰਣੇਂਦੁ ਏਂਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੈਜ ਦੀ ਵੈਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਬਜਾਲਹ ਪਤਿ ਪਤਣੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹੀਜੀਐ ॥

ਅਰਦਨ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਅਹੁ ॥

ਹੇ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਅਹੁ ॥ ੧੨੩੭ ॥

{ ਬਜਾਲਹ=[ਬਜਾਲ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ+ਹਾ=ਘੋੜਾ] ਐਰਾਪਤਿ
ਹਾਥੀ (ਜਿਸਦਾ) ਘੋੜਾ ਹੈ—ਇੰਦੁ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ ਪਤਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੩੭ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ—ਧਰਤੀ ।

ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ ਪਤਣੀ=ਧਰਤੀ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ—ਫੈਜ ।

ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ ਪਤਣੀ ਅਰਦਨ=ਫੈਜ ਨੂੰ ਚੁਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਬੰਦੂਕ ।

ਇੰਭਸੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਹੰਤੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੩੮ ॥

{ਇੰਭਸ+ਏਸਣੀ ॥ ਇੰਭਸ=ਹਸਤਿ ਸੁਮਣਿ, ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ॥ ਹੰਤੀ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹੰਤੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੨੩੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ=[ਐਰਾਪਤਿ ਦੀ ਸੁਮਿਤਾ ਵਾਲਾ] ਇੰਦੁ।

ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸੁਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ] ਸੈਨਾ।

ਇੰਭਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਹੰਤੀ=[ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਆਇ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ਕਰ ॥

ਹੋ ਜੋ ਪੁਛੈ ਦੀਜੀਅਹੁ ਤਿੱਹ ਤੁਰਤ ਬਤਾਇ ਕਰ ॥ ੧੨੩੯ ॥

{ਕੁੰਭੀ ਏਸ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਐਰਾਪਤਿ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ।

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੩੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ=[ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਮੀ] ਇੰਦੁ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸੁਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ] ਸੈਨਾ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਬੰਦੂਕ।

ਕੁੰਜਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪੁਭੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਹੰਤੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਸੰਕ ਭਣੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੦ ॥

{ਕੁੰਜਰੇਸ=[ਕੁੰਜਰ+ਏਸ] ॥ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਐਰਾਪਤਿ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਜਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪੁਭੁਣੀ' ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹੰਤੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਵਰਤੇ ॥ ੧੨੪੦ ॥

ਯਥਾ—ਕੁੰਜਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪੁਭੁਣੀ ਹੰਤੀ=ਬੰਦੂਕ।

(ਵੇਖੋ ੧੨੩੯ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਪਤਿਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੇਹੁ ਪਛਾਨ ਕੈ ॥
 ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਦੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨਕੈ ॥ ੧੨੪੧ ॥

{ ਕਰੀਏਂਦੁ=ਗਜ ਰਾਜ, ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਤਿਣੀ' ਕਹਿਓ, 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ । ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਾਵਯ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੪੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਤਾ ਵਾਲਾ—ਇੰਦੁ ਰਾਜਾ ।

ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ=ਇੰਦੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ॥

ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਪਤਿਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ—ਛੋਜ ।

ਕਰੀਏਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਪਤਿਣੀ ਅਰਿ=ਛੋਜ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੁਕ ।

ਨੋਟ—ਲਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ 'ਪਤਿਣੀ' ਪਦ ਦਾ 'ਪਿਤਣੀ' ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ ਪੁਭੁਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਜੱਹ ਜੱਹ ਚਹੀਐ ਸਬਦ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੨ ॥

{ ਤਰੁ ਅਰਿ=ਦੁਖੰਤ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਹਾਥੀ । ਭਾਵ ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ॥ }

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ ਪੁਭੁਣੀ ਪੁਭੁਣੀ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਓ ॥ ੧੨੪੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—ਇੰਦੁ ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ ਪੁਭੁਣੀ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ—ਧਰਤੀ ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ ਪੁਭੁਣੀ ਪੁਭੁਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁਭੁ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ—ਛੋਜ ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪੁਭੁ ਪੁਭੁਣੀ ਪੁਭੁਣੀ ਅਰਿ=ਛੋਜ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੁਕ ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥
 ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥
 ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੩ ॥

{ ਸਉਡਿਸ=[ਸੁੰਡਾ+ਇਸ] ਗਜ ਰਾਜ ॥ } ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ

ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧੨੪੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸਉਡਿਸ ਇਸ=[ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਈਸ (ਸ਼ਾਮੀ)] ਇੰਦੁ ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ] ਫੌਜ ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਕਹਿ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਕਬਿਤ ਦੋਹਰਨ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੪ ॥

{ਸਿੰਧੁਰ+ਏਸ=ਰਾਜ ਹਾਥੀ-ਐਰਪਤਿ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਕਹਿ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਭੁਣੀ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਦੋਹਰੇ ਕਬਿਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਵਰਤੇ ॥ ੧੨੪੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ=ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਲਕ-ਇੰਦੁ ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਕਹਿ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਕਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ-ਧਰਤੀ ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਕਹਿ ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ-ਫੌਜ ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਕਹਿ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ ॥

ਨੋਟ-ਇਥੇ 'ਪਿਤਕਹਿ' ਪਾਠ ਨੂੰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਪਿਤਕਹਿ' ਅਸੁੱਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ।

ਅਨਕਪੇਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁਕਬਿ ਸਭਾ ਕੇ ਬੀਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੫ ॥

{ਅਨਕਪ+ਏਂਦੁ=ਹਸਤੀ ਰਾਜ, ਐਰਪਤਿ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨਕਪੇਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ' ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਫਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ । ਹੋ ਕਵੀ ਜਨੋਂ ! ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੁਣਾ ਦਿਓ ॥ ੧੨੪੫ ॥

ਯਥਾ-ਅਨਕਪੇਂਦੁ ਇੰਦੁਣੀ ਇੰਦੁਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ ॥

(ਵੇਖੋ ੧੨੪੧ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਨਾਗ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਣਿ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਪੁਸਤਕ ਪੋਥਨਿ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੪੬ ॥

{ਨਾਗ ਨਾਹਿ=ਹਾਥੀ ਰਾਜ, ਐਰਪਤਿ ॥ ਨਾਹਿ=ਪਤੀ, ਰਾਜਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਾਗ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਣੀ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ। ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੪੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਨਾਗ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ=[ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਨਾਗ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ।

[ਅਗੇ ਵੇਖੋ ੧੨੪੪]।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੪੭ ॥

{ਹਰਿ ਪਤਿ=ਹਾਥੀ ਰਾਜ, ਐਰਪਤਿ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ। ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੇ! ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਕਾਵਯ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੪੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਲਕ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਕੱਸਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ=[ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ] ਫੈਜ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ ਅਰਣੀ=[ਫੈਜ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਚੈਪਈ ॥ ਗਜ ਪਤਿ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ ਪੁਨ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਦੇਹਾ ਮਾਂਝ ਚਉਪਈ ਕਹੀਐ ॥ ੧੨੪੮ ॥

{ਗਜਪਤਿ=ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਜਪਤਿ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਦੋਹਰੇ ਚੈਪਈਆਂ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਕਥਨ ਕਰੇ ॥ ੧੨੪੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਗਜਪਤਿ ਨਿਪਣੀ=[ਐਰਪਤਿ ਨੂੰ ਧਾਰਨ {ਣੀ} ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਗਜਪਤਿ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ {ਨਿਪ} ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਗਜਪਤਿ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ] ਫੌਜ ।

ਗਜਪਤਿ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ=[ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਅਤਿਲ ॥ ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣਨੀ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਯੇ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੨੪੯ ॥

{ਸਾਵਜ=ਹਾਥੀ ॥ ਸਾਵਜ ਨਿਪ=ਹਾਥ। ਰਾਜ, ਐਰਾਪਤਿ ॥ ਨਿਪ+ਤ=ਧਨ ॥}

ਪਹਲੇ 'ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਕਾਵਯ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰੋ ॥ ੧੨੪੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ਦੇਵਤਾ ।

ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦਾ {ਤ} ਧਨ] ਧਰਤੀ ।

ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣਨੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ] ਫੌਜ ।

ਸਾਵਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣਨੀ ਅਰਣੀ=[ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਤ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਅਮਿਤ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਦਾ ਅਰਥ 'ਧਨ' ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਪ੍ਰਯਾਯੋਕਿ ਹੋਕੇ 'ਤ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਧਨ' ਹੋਕੇ 'ਨਿਪਤ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਰਾਜੇ ਦਾ ਧਨ' ਧਰਤੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਆਦਿ ਸਬਦ ਮਾਤੰਗ ਭਣੀਜੈ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੨੫੦ ॥

{ਮਾਤੰਗ=ਹਾਥੀ ॥} ਪਹਲੇ 'ਮਾਤੰਗ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੦

ਨੋਟ—ਅੰਕ ੧੨੪੯ ਵਿਚ 'ਸਾਵਜ' ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਚਾਰ ਵੇਰੀ ਨਿਪ ਪਦ ਆਯਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਤੀਜੇ ਨਿਪ ਨਾਲ 'ਤ' ਤੇ ਚੌਥੇ ਨਾਲ 'ਨੀ' ਪ੍ਰਤਯਯ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਤੀਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਨਿਪ ਨਾਲ 'ਤ' ਤੇ 'ਨੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ, ਤਦ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਫੁਲਾ—ਮਾਤੰਗ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ । (ਵੇਖੋ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ੧੨੪੯ ਅੰਕ 1)

ਆਦਿ ਗਯੰਦਨ ਸਬਦ ਉਚਰੀਐ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦਹਿ ਧਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਸਬਦ ਬਹੁਰਿ ਤਿੱਹ ਦੀਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੨੫੧ ॥

{ਗਯੰਦਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ॥ } ਪਹਲੋਂ 'ਗਯੰਦਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੧ ॥

ਯਥਾ—ਗਯੰਦਨ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ ॥

ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੪੯ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ ਅਤੇ ੧੨੫੦ ਦਾ ਨੋਟ ।

ਬਾਜ ਸਬਦ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੈ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥

ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਰਤੀਕ ਨ ਜਾਨੋ ॥ ੧੨੫੨ ॥

{ਬਾਜ=ਉੱਚਸੁਵਾ ਘੋੜਾ । } ਪਹਲੋਂ 'ਬਾਜ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੨ ॥

ਯਥਾ—ਬਾਜ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਾਜ ਨਿਪ—ਉੱਚਸੁਵਾ ਦਾ ਰਾਜਾ—ਸੂਰਜ । [ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੨੩ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ]

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਬਾਹ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦਹਿ ਧਰੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਚਹੀਐ ਜਿਹ ਠਾਂ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕਹੀਐ ॥ ੧੨੫੩ ॥

ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੨੭ ਦਾ ਅਰਥ ਤੇ ਸਬਦਾਰਥ, ਉਥੇ 'ਰਾਜ' ਤੇ ਇਥੇ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਕਹੇ ਹਨ ।

ਤੁਰੰਗ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦ ਕਹੁ ਡਾਰੋ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ ॥

ਰੁਚੈ ਜਹਾਂ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ੧੨੫੪ ॥

ਹੈ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦਹਿ ਠਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੰਜੈ ॥

ਕਬਿੱਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਭਣਿੰਜੈ ॥ ੧੨੫੫ ॥

{ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜਾ ॥ ਹੈ=ਘੋੜਾ । ਭਾਵ ਉੱਚਸੁਵਾ ਘੋੜਾ ॥}

(ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੨੭ ਦਾ ਅਰਥ, ਕੇਵਲ 'ਬਾਹ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ 'ਤੁਰੰਗ' ਤੇ 'ਹਯ' ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਬਦਾਰਥ ਹੈ) ।

ਬਗੀ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਭਣਿੰਜੈ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਕਹਿੰਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ੧੨੫੬ ॥

{ਬਰੀ=[ਸ਼ਬਰੀ] ਧਰਤੀ ॥} (ਪਹਲੋਂ) 'ਬਰੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਆਖੋ । ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, (ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬਰੀ ਨਿਪ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਇੰਦੁ ।

ਬਰੀ ਨਿਪ ਨਿਪ=ਇੰਦੁ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਕਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤਿ ।

ਬਰੀ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ=ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਰਾਜਾਪਨ-ਧਰਤੀ ।

ਬਰੀ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ-ਫੇਜ਼ ।

ਬਰੀ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਅਰਿ=ਫੇਜ਼ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਬੰਦੂਕ ।

ਦੇਵ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਨਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਠਾਨਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥ ੧੨੫੭ ॥

ਪਹਲੋਂ 'ਦੇਵ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਦੇਵ ਨਿਪ=ਦੇਵਤਿਆ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਇੰਦੁ ।

ਦੇਵ ਨਿਪ ਨਿਪਤ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ [ਕਸ਼ਯਪ] ਦਾ ਧਨ-ਧਰਤੀ ।

ਦੇਵ ਨਿਪ ਨਿਪਤ=ਧਰਤੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ-ਫੇਜ਼ ।

ਦੇਵ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਸੱਤੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਬੰਦੂਕ ।

ਅਮਰ ਸਬਦ ਕਹੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਨਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਡਾਰਹੁ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ ॥

ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਦੀਜੈ ॥ ੧੨੫੮ ॥

{ਅਮਰ=ਦੇਵਤਾ, ਦੇਵ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਮਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਨ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੫੮ ॥

[ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੫੭ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਨਿਜਰ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਨਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਧਰੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥

ਸੰਕ ਛਾਡਿ ਨਿਰਸੰਕ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੧੨੫੯ ॥

{ਨਿਰਜਰ=ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਦੇਵਤਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਜਰ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ

ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥੧੨੫੯॥
[ਵੇਖੋ ੧੨੫੭ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਬਿਬੁਧ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਅਹਿ ॥

ਸੰਕਾ ਤਿਆਗਿ ਸਭਾ ਮੈ ਕਹੀਅਹਿ ॥ ੧੨੬੦ ॥

{ਬਿਬੁਧ=ਦੇਵਤਾ ਦੇਵ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਬੁਧ' ਪਦ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ॥ ੧੨੬੦ ॥

ਯਥਾ—'ਬਿਬੁਧ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਰਿਪੁ' = ਬੰਦੂਕ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੫੭ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)
ਸੁਰ ਪਦ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦ ਕੇ ਡਰੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੇ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੇ ॥ ੧੨੬੧ ॥

{ਸੁਰ=ਦੇਵਤਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਰ' ਪਦ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ ਨਿਪ ਪਦ, ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੧ ॥

ਯਥਾ—'ਸੁਰ ਨਿਪ ਨਿਪਤ ਨਿਪਣੀ ਅਰਿ' = ਬੰਦੂਕ। [ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੫੭ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
ਸੁਮਨ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੇ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣਿਜੈ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿਜੈ ॥ ੧੨੬੨ ॥

{ਸੁਮਨ=ਦੇਵਤਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਮਨ' ਪਦ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦੁ।

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕਸ਼ਤਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕੀ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਸਬਦ ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਬਖਾਨੇ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੨੬੩ ॥

{ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ=[ਤ੍ਰਿਦਿਵ=ਅਕਾਸ਼+ਏਸ] ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ—ਚੰਦਮਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੩ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨਿਪ=[ਚੰਦਮਾ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨਿਪ ਨਿਪਿ=[ਰਾਜੇ ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਫ਼ੌਜ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ=[ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੋ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੋ ॥ ੧੨੬੪ ॥

{ਬਿੰਦਾਰਕ=ਦੇਵਤਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿੰਦਾਰਕ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਨ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬਿੰਦਾਰਕ ਨਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਇੰਦੁ। (ਅਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੬੨ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਗਤਿ ਬਿਵਾਨ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਦ ਪਤਿਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਕਹੀਐ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ੧੨੬੫ ॥

{ਗਤਿ ਬਿਵਾਨ=[ਬਿਵਾਨ ਗਤ] ਦੇਵਤੇ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੫ ॥

ਯਥਾ-ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਪਤਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤੀ] ਇੰਦੁ।

(ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ੧੨੬੩ ਅੰਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)।

ਅਕਿੱਲ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੬੬ ॥

{ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ=[ਅਮ੍ਰਿਤੇਸ] ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਦੇਵਤਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ ਪਤਿ ਸਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੬ ॥

ਯਥਾ-'ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸੱਤੁ'=ਬੰਦੂਕ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੬੩ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਮਧੁ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨੀਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਜੱਹ ਜੱਹ ਚਹੀਐ ਸਬਦ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੬੭ ॥

{ਮਧੁ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਮਧੁ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੬੭ ॥

ਬਬਦਾਰਥ—ਮਧੁਪਤਿ=[ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦੁ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਰਾਜਾ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਸੁਧਾ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਨਿਪੁ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਾਰ ਤ੍ਰੈ ਦੀਜੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਫੰਗ ਨਾਮ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਚਉਪਈ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੬੮ ॥

{ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਧਾ' ਆਖੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ ਕਠਿਤਾ ਵਿਚ ਆਖੇ ॥ ੧੨੬੮ ॥

ਬਬਦਾਰਥ—ਸੁਧਾਨਿਪੁ=ਇੰਦੁ।

ਸੁਧਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਸੁਧਾ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਸੁਧਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੀ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਸਬਦ ਪਯੂਖ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਡਾਰੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁਕਬਿ ਦੋਹਰਾ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੬੯ ॥

{ਪਯੂਖ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਪਯੂਖ' ਪਦ, ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਦੋਹਰਿਆ ਵਿਚ ਕਠਿਤਾ ਕਰੇ ॥ ੧੨-੯ ॥

[ਵਿਖੇ ੧੨੬੮ ਦਾ ਬਬਦਾਰਥ]

ਅਸੁਦਾ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ॥
 ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕੈ ॥
 ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥
 ਹੋ ਛੰਦ ਸੋਰਠਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸੰਕ ਉਚਾਰੀਐ ॥ ੧੨੭੦ ॥

{ਅਸੁਦਾ=[ਅਸੁ=ਪਾਣ।] ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥}

ਜੇਸਾ ਕਿ-‘ਅਸੁਦਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਰਿਪੁ’=ਬੰਦੂਕ ॥੧੨੭੦॥ (ਵੇਦ ਅੰਕ ੧੨੬੮ ਦਾ ਅਰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਪਦ ਕੋ ਸੁ ਕਬਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
 ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਪਛਾਨੀਐ ॥
 ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਸਵੈਯਾ ਭੀਤਰ ਨਿਡਰ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੭੧ ॥

{ਪ੍ਰਾਣਦਾ=ਜੀਵਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ ‘ਪ੍ਰਾਣਦਾ’ ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ ‘ਨਿਪੁ’ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਅਰਿ’ ਪਦ ਉਚਾਰੇ ।
 ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, {ਸੁਧਨਿ} ਯਾਦ ਰਖੋ, ਬੇਸ਼ਕ ਸੁਯੋਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥੧੨੭੧॥

ਸਵਦਾਰਥ-ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨਿਪੁ=[ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਧਨੰਤਰਿ ਜਾਂ ਜਯੰਤ ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਜਯੰਤ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੋਸ਼ਯ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ ਵਿਚਾਰ-ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ
 ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੇਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੁੰਭ [ਘੜੇ]
 ਸਣੇ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਧਨੰਤਰਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ । ਧਨੰਤਰੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੁੰਭ ਇੰਦੁ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ,
 ਇੰਦੁ ਨੇ ਉਹ ਕੁੰਭ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ‘ਜਯੰਤ’ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਆਖਿਆ-ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਹੁ । ਜਦ
 ਜਯੰਤ ਕੁੰਭ ਲੈਕੇ ਤੁਰਿਆ ਦਾ ਦੈਂਤ ਗੁਰ ਸੁਕ੍ਰ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ-ਘੜਾ ਖੋਹ ਲਵੇ ।
 ਇਸ ਪੁਰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਤੱਕ ਘੋਰ ਯੁਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਘੜੇ ਦੀ
 ਖੋਹ ਖਾਹੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਹੁ ਜਗ੍ਹਾਂ-ਹਰਿਦਾਰ, ਪੁਯਾਗ, ਨਾਸਿਕ ਤੇ ਓਜੈਨ-ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਭਿੰਗਿਆ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਚੋਂਹੀ ਥਾਂਈ ‘ਕੁੰਭ’ ਨਾਮ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ
 ਦਿਨ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿਛੋਂ
 ਕੁੰਭ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ।

ਚੁੰਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਧਨੰਤਰਿ ਲੈਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ

ਧਨੰਤਰਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜਯੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਜਯੰਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਦੱਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ *ਸਬਦਹਿ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਪਛਾਨ ਲੈ ॥

ਹੇ ਕਹੀ ਹਮਾਰੀ ਆਜ ਹਿਰਦੇ ਪਹਿਚਾਨ ਲੈ ॥ ੧੨੭੨ ॥

{ਜੀਵ ਦੱਤ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥} 'ਜੀਵਦੱਤ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ ॥੧੨੭੨॥

[ਨੋਟ—ਅਰਥ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ੧੨੭੧ ਅੰਕ]

ਚੈਪਈ ॥ ਬਪੁਦਾ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਹੁ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿਜੈ ॥

ਨਾਮੋ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿਜੈ ॥ ੧੨੭੩ ॥

{ਬਪੁਦਾ=[ਬਪੁ] ਸਰੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥}

ਯਥਾ—'ਬਪੁਦਾ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਸੱਤੁ'=ਬੰਦੂਕ ॥ ੧੨੭੩ ॥

(ਨੋਟ—ਅਰਥ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਵੇਖੋ, ਕੇਵਲ 'ਨਿਪੁ' ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਯ ਹੀ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਿਹਾ ਹੈ)।

ਬਹੁਰ ਦੇਹਦਾ ਸਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥

ਬੁਲਾ ਛੰਦ ਬੀਚਿ ਹਸਿ ਕਹੀਐ ॥ ੧੨੭੪ ॥

{ਦੇਹਦਾ=ਸਰੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥}

ਯਥਾ—'ਦੇਹਦਾ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ ॥ ੧੨੭੪ ॥

ਨੋਟ—ਅਰਥ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧, 'ਨਿਪੁ' ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਯ ਹੀ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਹੈ)।

ਪਾਣਦੱਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੈ ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੧੨੭੫ ॥

*'ਸਬਦੁ+ਤਿਹ' ਦੀ ਸੰਧੀ ਹੋਕੇ 'ਸਬਦਹਿ' ਹੋਯਾ।

{ਪ੍ਰਾਨਦੱਤ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ॥} 'ਪ੍ਰਾਨਦੱਤ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ॥੧੨੭੫॥
ਨੋਟ-ਅਰਥ ਤੇ ਸਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ੧੨੭੧ ਅੰਕ ਵਾਲਾ ।]

ਅੜਿੱਲ ॥ ਜਰਾ ਸਬਦ ਕੋ ਮੁਖ ਸੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਫੁਨਿ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਐ ਜਾਨ ਕੈ ॥ ੧੨੭੬ ॥

{ਜਰ=ਬਿਧਾਵਸਥਾ, ਬੁਢੇਪਾ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਜਰਾ' ਪਦ ਆਖੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੭੬ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ- 'ਜਰਾ ਰਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤੁ' = ਬੰਦੂਕ ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਜਰਾ ਰਿਪੁ=ਬੁਢੇਪੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।

ਜਰਾ ਰਿਪੁ ਨਿਪੁ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਜਯੰਤ ਜਾਂ ਧਨੰਤਰੀ ।

[ਅਗੇ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧]

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਧਤਾ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਬਹੁਰ ਸੱਤੁ ਤਿੱਹ ਉਪਗਾਂਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰਚਿਤ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੭੭ ॥

{ਬਿਧਤਾ* = ਵਰਧਨ} ਪਹਲੋਂ 'ਵਰਧਨ' ਪਦ, ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੭੭ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ-ਰਾਜ ਨੀਤਿ ਵਿਚ-ਖੇਤੀ, ਵਣਿਜ, ਕਿਲਾ, ਪੁਲ, ਕੰਜਰ ਬੰਧਨ, ਕਨੜਾਕਰ, ਬਲਾ ਦਾਨ ਅਤੇ ਸੇਨਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਰਧਨ' ਹੈ, ਉਸ ਵਰਧਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਬਿਧਤਾ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਵਰਧਨ ਸੱਤੁ=ਖੇਤੀ, ਵਣਿਜ, ਕਿਲਾ ਤੇ ਪੁਲਾਦਿਕਾ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਫੌਜ ।

ਵਰਧਨ ਸੱਤੁ ਸੱਤੁ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੇਰਣ-ਬੰਦੂਕ ।

ਚੇਪਈ ॥ ਜਰਾ ਸਬਦ ਕਹੁ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥

ਹਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਧਰੀਐ ॥

*ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਿਆਨੀ ਬਿਧਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਾਲੇ ਜਰਾ ਦਾ ਅਰਥ ਬੁਢੇਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ ਨਿਪੁ ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਅਰਥ ਅੰਕ ੧੨੭੬ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਅਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੈ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਇ ਪੁਮਾਨੈ ॥ ੧੨੭੮ ॥

{ਜਰਾ=[ਜਰ] ਧਨ, ਦੌਲਤ ਦੇ ॥ ਹਰ=ਹਰਨ ਵਾਲਾ ॥}
ਪਹਲੋਂ 'ਜਰਾ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਿ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ
ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੭੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਜਰਾ ਹਰਿ=ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਹਰਨੇ ਵਾਲਾ—ਚੋਰ ਜਾਂ ਸੈਨਾਂ* ॥

ਜਰਾ ਹਰਿ ਅਰਿ=ਚੋਰ ਜਾਂ ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ—ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਦੇਸ ਨੂੰ ਫਤੈ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਪਰਜਾ ਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਸੈਨਾਂ ਲੋਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ
ਕਰਕੇ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਰਾ ਹਰਿ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਆਲਸ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਸੁ ਹਰਿ ਕਹਿ ਠਾਨੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਪਾਧੜੀ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੭੯ ॥

{ਆਲਸ=[ਅਰਸ] ਸੁਰਗ ॥} ਪਹਲੋਂ 'ਅਰਸ ਜਾਂ ਆਲਸ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਚਾਰ
ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਹਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ
ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੭੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਆਲਸ ਨਿਪੁ=[ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਆਲਸ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ=[ਇੰਦੁ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਕਸ਼ੜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ।

ਆਲਸ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਕਸ਼ੜਪ ਦੀ ਨਿਪੁਤੀ] ਪਰਜਾ ।

ਆਲਸ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਫੈਜ ।

ਆਲਸ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਹਰਿ=[ਫੈਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਸੰਪਦਾਈ ਗਿਆਨੀ 'ਆਲਸ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਹਰਿ' ਦਾ ਅਧਾਰ ਕਰਕੇ—'ਆਲਸ
ਹਰਿ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਅਮਿਤ' ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਉਹ ਅਰਥ ਵੇਖੋ ੧੨੭੧ 'ਕ' ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ)

ਤਰਨ ਦੰਤ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਪੁਨ ਠਾਨੀਐ ॥

* ਸਫਾ ੬੫੬ ਉੱਪਰ ਦਾ ਨੋਟ ਪੜ੍ਹੋ ।

{ਆਲ+ਸ=ਸੁੰਦਰ, ਜਾਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ । ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਜਾਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਘਰ—ਸੁਰਗ ।

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਬਖਾਨੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਰੁਆਲਾ ਬਿਖੈ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਠਾਨੀਅਹਿ ॥੧੨੮੦॥

{ਤਰਨ ਦੰਤ=[ਤਰਨ=ਜਵਾਨੀ।] ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਭੰਗਨ ਵਾਲਾ, ਬੁਢੇਪਾ ॥}

ਪਹਲੋ 'ਤਰਨ ਦੰਤ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਰੁਆਲਾ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੈ ॥ ੧੨੮੦ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ—'ਤਰਨ ਦੰਤ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਤਰਨ ਦੰਤ ਅਰਿ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੇਰੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

(ਅੱਗੇ ਲਾਭੀ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਪਰ ਡਾਰੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਚਉਪਈ ਮਾਂਹਿ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੮੧ ॥

{ਜੋਬਨਾਂਤ=ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਵੇਰੀ—ਬੁਢੇਪਾ ॥} ਪਹਲੋ 'ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੮੧ ॥

ਜੈਸਾ ਕਿ—ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਸਬਦਾਰਥ—ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

(ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਚਤੁਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਦੋਹਰਾ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੮੨ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 'ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੮੨ ॥

(ਸਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧)

ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੀਐ ॥ ੧੨੮੩ ॥

{ਜੋਬਨਾਰਿ=[ਜੋਬਨ+ਅਰਿ] ਬੁਢੇਪਾ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੮੩ ॥

ਜੇਹਾ ਕਿ-ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤ੍ਰ=ਬੰਦੁਕ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ। (ਬਾਕੀ ਵੇਖ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਚਤੁਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਐ ਜਾਨ ਕੈ ॥ ੧੨੮੪ ॥

{ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ=ਚੌਥੀ ਉਮਰ, ਬੁਢੇਪਾ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ' ਪਦ ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਤਦ ਉਚਾਰੈ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੮੪ ॥

ਜੇਹਾ ਕਿ-ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤ੍ਰ=ਬੰਦੁਕ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ=[ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੇਰੀ] ਅੰਮ੍ਰਿਤ। (ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਜਮ ਫਾਸੀ ਕੇ ਨਾਮਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹਰਿ ਕਹਿ ਨਿਪ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਫੁਨਿ ਡਾਰੀਐ ॥

ਸੁ ਕਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਭਾਖਿ ਅਰਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਸਵੈਯਾ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੧੨੮੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮਾਂ (ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਾਮ) ਲਵੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਆਖੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੈ। ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੮੫ ॥

ਜੇਹਾ ਕਿ-'ਜਮ ਫਾਸੀ ਹਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੁਕ।

ਸਬਦਾਰਥ-ਜਮ ਫਾਸੀ ਹਰਿ=ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

(ਬਾਕੀ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ)

ਅਰਬਲਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਕੁੰਡਰੀਆ ਮਾਹਿ ਸੰਕ ਤਜਿ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੧੨੮੬ ॥

{ਅਰਬਲਾਰਿ=[ਆਰਬਲਾ+ਅਰਿ] ਉਮਰਾ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਮੋਤ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ
(ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ) ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਕੁੰਡਲੀਆ
ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੮੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਮੋਤ ਦਾ ਵੇਰੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਤੀ-ਇੰਦੁ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦੁ ਦਾ ਪਤੀ-ਕੱਸਯਪ ਪਰਜਾਪਤਿ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਕੱਸਯਪ ਦੀ {ਪਤਿਨੀ}-ਪੂਜਾ, ਦੁਨੀਆ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਤੀ-ਰਾਜਾ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਰਿਪੁ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ।

ਆਰਜਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕੇ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਝੁਲਨਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੮੭ ॥

{ਆਰਜਾਰਿ=[ਆਰਜਾ+ਅਰਿ] ਉਮਰਾ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਮੋਤ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਆਰਜਾਰਿ ਅਰਿ' ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ।
ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੮੭ ॥ [ਨੋਟ—ਅੰਕ ੧੨੮੬ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ]

ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ ਪਦ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਕਹੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਅੜਿੱਲ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਕਹਿ ਡਾਰੀਐ ॥ ੧੨੮੮ ॥

{ਦੇਹ ਬਾਸੀ=ਦੇਹ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਵਾਲਾ, ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅਤੇ
ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਵਿਚ
ਖੰਡਕ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੮੮ ॥ ਯਥਾ—ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ=ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵੈਰੀ—ਮੌਤ ।

ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ=ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ—ਅੰਮਤ ।

[ਅਗੇ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਬਪੁਬਾਸੀ ਅਰਿ ਅਰਿ ਸਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਛੰਦ ਚੰਚਰੀਆ ਮਾਹਿ ਨਿਸੇਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੧੨੮੯ ॥

{ਬਪੁ ਬਾਸੀ=[ਬਪੁ=ਸਰੀਰ] ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਸਨ ਵਾਲਾ, ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੨੮੯ ॥

[ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੮੮, ਤੇ ੧੨੭੧ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਤਨ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰਨ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੯੦ ॥

{ਤਨ ਬਾਸੀ=ਦੇਹ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਵਾਲਾ -ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਤਨਬਾਸੀ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਹਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਇਹ 'ਤਨ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਅਰਿ' ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੨੯੦ ॥ [ਨੋਟ—ਵੇਖੋ ਅੰਕ ੧੨੮੮ ਤੇ ੧੨੭੧]

ਅਸੁਰ ਸਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਪਿਤ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਤਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਨਿਤਰ ਬਖਾਨੋ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੯੧ ॥

{ਕਹਿ=ਦੀ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਸੁਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਿਤ ਕਹਿ' ਆਖਕੇ, 'ਨਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ । ਬੰਦੁਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਚਤੁਰੇ ! ਨਿਤਰ ਹੋਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੧੨੯੧ ॥

ਯਥਾ—'ਅਸੁਰ ਪਿਤ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਅਰਿ'=ਬੰਦੁਕ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਸੁਰ ਪਿਤ ਕਹਿ=[ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਕੱਸ਼ਕਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਅਸੁਰ ਪਿਤ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਅਰਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੇਠਣ] ਬੰਦੁਕ ।

ਨੋਟ-ਇਹ ਗੱਲ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕੱਸਯਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਦੇਵਤੇ
ਤੇ ਦੈ'ਤ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ 'ਅਸੁਰ ਪਿਤ' ਕੱਸਯਪ ਦਾ ਨਾਮ ਆਯਾ ਹੈ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਅਹੁ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਅਹੁ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨ ਲੈ ॥

ਹੋ ਜੋ ਪੂਛੈ ਤੁਹਿ ਆਇ ਨਿਸੰਕ ਬਤਾਇ ਕੈ ॥ ੧੨੯੨ ॥

{ਰਾਛਸਾਰਿ=ਰਾਛਸ+ਅਰਿ} ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ-ਦੇਵਤੇ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਰਾਛਸਾਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ'
ਪਦ ਆਖੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ-ਇੰਦੂ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦੂ ਦੀ ਪਤਨੀ-ਧਰਤੀ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ-ਰਾਜਾ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ {ਪਤਿ} ਪ੍ਰਤਿਨਾ-ਫੌਜ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ-ਬੰਦੂਕ।

ਦਾਨਵਾਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਘਰਿ ਸੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਅੰਤ ਧਰ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ਲੈ ॥

ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਭਾਖ ਦੈ ॥ ੧੨੯੩ ॥

{ਦਾਨਵਾਰਿ=[ਦਾਨਵ+ਅਰਿ] ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ ॥}

ਪਹਿਲੋ 'ਦਾਨਵਾਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ
ਉਚਾਰੇ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੩ ॥

ਸ਼ਬਦ-ਦਾਨਵਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ ॥ (ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵੇਖੋ ੧੨੭੧ ਅੰਕ)

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸੁ ਕਬਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਡਾਰ ਕੈ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ ਲੈ ॥

ਹੋ ਪੜ੍ਹਯੋ ਚਹਤ ਤਿਹ ਨਰ ਕੇ ਤੁਰਤ ਸਿਖਾਇ ਦੈ ॥ ੧੨੯੪ ॥

{ਅਮਰਾਰਦਨ=[ਅਮਰ+ਅਰਦਨ] ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ-ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਮਰਾਰਦਨ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ,
ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੪ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ=ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ—ਦੇਵਤੇ ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ—ਇੰਦੁ ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ—ਧਰਤੀ ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ—ਸੈਨਾ ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ=ਬੰਦੂਕ ।

ਸੱਕੁ ਸਬਦ ਕਉ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਪਤਿ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਦ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥ ੧੨੯੫ ॥

{ਸੱਕੁ=ਇੰਦੁ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੱਕੁ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ'
ਸਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੫ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਸੱਕੁ ਅਰਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦੁ ਦੀ ਪਤਨੀ] ਧਰਤੀ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ] ਰਾਜਾ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੱਤ] ਪਤਿਨਾ—ਫੌਜ ।

ਸੱਕੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸੱਤੁ=[ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਕੇ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ਕੇ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨਕੇ ॥ ੧੨੯੬ ॥

{ਸਤਕ੍ਰਿਤ =ਇੰਦੁ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ'
ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਆਖੀਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੬ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਕਸ਼ਯਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ।
 ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਕਸ਼ਯਪਦੀ {ਨਿਪੀ} ਮਲਕੀਅਤ] ਧਰਤੀ ।
 ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੀ] ਸੈਨਾ ।
 ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸ਼ੱਤੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਸਚੀਪਤਿਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕਉ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਿਪ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਛੰਦ ਝੁਲਨਾ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੯੭ ॥

{ਸਚੀਪਤਿਰਿ=[ਸਚੀ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ+ਅਰਿ] ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਸਚੀ ਪਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ, ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੯੭ ॥

ਯਥਾ-ਸਚੀਪਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=ਬੰਦੂਕ ।

(ਨੋਟ-ਵੇਖੋ ਉਪਰਲਾ ਸਬਦਾਰਥ)

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੇ ॥
 ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੇ ॥
 ਸ਼ੱਤੁ ਸਬਦ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ ॥
 ਹੇ ਝੁਲਾ ਛੰਦਨ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੨੯੮ ॥

{ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ=[ਸਕ੍ਰੁ+ਅਰਦਨ] ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ-ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਅਤੇ ਅੰਤ 'ਸ਼ੱਤੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੨੯੮ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ=[ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ] ਦੈ'ਤ ।

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਿਪ-[ਦੈ'ਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਹਿਰਣਾਕਸ਼ਪ ।

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਿਪ ਨਿਪਿ=[ਹਿਰਣਾਕਸ਼ਪ ਦੇ ਸਾਮੀ (ਕਸ਼ਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਸਕ੍ਰੁਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸ਼ੱਤੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਆਦਿ ਸਬਦ ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਪਿਤਣੀਸ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸੁਘਰ ਸੋਰਠਾ ਮਾਝਿ ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਦੀਜੀਐ ॥੧੨੯੯॥

{ਪੁਰਹੂਤਰਿ=[ਪੁਰਹੂਤ=ਇੰਦੁ+ਅਰਿ] ਇੰਦੁ ਦੇ ਵੇਗੀ, ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਪੁਰਹੂਤਰਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਪਤਣੀਸ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੋਰਠਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੨੯੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ=[ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਗੀ] ਦੇਵਤੇ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਕਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀਸ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਮੀ] ਰਾਜਾ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀਸ ਅਰਿ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਛੰਦ ਦੋਹਰਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸੰਕ ਬਖਾਨੀਐ ॥੧੩੦੦॥

{ਬਾਸਵਾਰਿ=[ਬਾਸਵ=ਇੰਦੁ+ਅਰਿ] ਇੰਦੁ ਦੇ ਵੇਗੀ, ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਬਾਸਵਾਰਿ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਭਾਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੋਹਰੇ ਮਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥ ੧੩੦੦ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ=[ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਗੀ] ਦੇਵਤੇ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=[ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਇਸ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਠਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲੈ ॥

ਹੇ ਪੜ੍ਹਿਯੋ ਚਾਹਤ ਜੇ ਨਰ ਤਿੱਹ ਭੇਦ ਬਤਾਇ ਦੇ ॥ ੧੩੦੧ ॥

{ਬ੍ਰਿਤਹਾ=[ਬ੍ਰਿਤ=ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਦੈ'ਤ+ਹਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]}
'ਬ੍ਰਿਤ' ਦੈ'ਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਇੰਦੁ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਗੀ 'ਈਸ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਛਰੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੦੧ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ - ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ=[ਇੰਦ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੈ'ਤ ।

ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਈਸ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਈਸ ਈਸਿ=[ਇੰਦ ਦੇ ਸਾਮੀ (ਕਬਯ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਈਸ ਈਸਿ ਈਸਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਬਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਈਸ ਈਸ ਈਸਿ ਈਸਿ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ-ਪਿਛੇ ੧੨੭੫ ਅੰਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਬਿਤਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਪਦਹਿ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਲਹੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਮਾਂਝਿ ਨਿਸੰਕ ਭਣੀਜੀਐ ॥ ੧੩੦੨ ॥

{ਮਘਵਾਂਤਕ=[ਮਘਵਾ] ਇੰਦੁ ਦੇ ਵੇਰੀ-ਦੈ'ਤ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ॥ ੧੩੦੨ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ=[ਦੈ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਿਪੁ—[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸਾਮੀ (ਕਬਯ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ ਸਬਦਹਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਸੱਤੁ ਸਬਦ ਫੁਨਿ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੱਤ ਸੰਭਾਰੀਐ ॥ ੧੩੦੩ ॥

{ਮਾਤਲੇਸੁ=ਮਾਤਲ ਦਾ ਸਾਮੀ-ਇੰਦੁ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੦੩ ॥

ਸਬਦਾਰਥ— ਮਾਤਲ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਬਵਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ=[ਮਾਤਲ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੈਂਤ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ=[ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕਸ਼ਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾਂ ।

ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤੁ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਦਿਤ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਸ਼ਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ' ਹੋਯਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਹਿਲਾਦ ਭਰਤ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ 'ਕਸ਼ਪ' ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤੀਰ ਬਾਰ ਪਦ ਰਾਜ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਤਵਨੈ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੩੦੪ ॥

{ਜਿਸਨਾਂਤਕ=[ਜਿਸਨ=ਇੰਦ੍ਰ] ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ-ਦੈਂਤ ॥}

ਪਹਿਲੇ 'ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਪਦ ਆਖੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਰਾਜ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ। ਸੁਘਰੋ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੩੦੪ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ=[ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ] ਦੇਵਤੇ ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕਸ਼ਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ ਰਾਜਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾਂ ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ ਰਾਜਿ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕਹੁ ਭਾਖ ਕੈ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦਹਿ ਅੰਤ ਤਿਹ ਰਾਖ ਕੈ ॥

ਬਹੁਰ ਸਤੁ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸੁਘਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੩੦੫ ॥

{ਪੁਰੰਦਾਰਿ=[ਪੁਰੰਦਰ=ਇੰਦ੍ਰ+ਦੇ ਵੇਰੀ-ਦੈਂਤ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਭਾਖੇ । ਸੁਘੜੇ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੦੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕਸ਼ੱਯਪ) ਦੀ] ਭਰਤੀ ।

ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਪੁਰੰਦਾਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤ੍ਰ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਚੋਪਈ ॥ ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਈਸਰ ਪਦ ਠਾਨਹੁ ॥

ਅਰਿ ਪੁਨ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਤਿੱਹ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸੁ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧੩੦੬ ॥

{ਬੱਜ੍ਯਰਿ=[ਬੱਜ੍ਯਰ=ਬੱਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ--ਇੰਦ੍ਰ+ਅਰਿ] ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੇਰੀ,ਦੇ'ਤ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਈਸਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥ ੧੩੦੬ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕਸ਼ੱਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ ਈਸਰਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ(ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਬੱਜ੍ਯਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ ਈਸਰਿ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪ ਪਦਹਿ ਅੰਤ ਤਹਿ ਧਾਰੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰ ਬਹੁਰ ਪੁਨ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ ॥

ਹੋ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ਕੈ ॥ ੧੩੦੭ ॥

{ਤੁਰਾਖਾੜ=ਇੰਦ੍ਰ ॥} ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੇ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੦੭ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਛੜਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।
 ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।
 ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤ = [ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕਰਿ ਰਿਪੁ ਸਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਭਾਖੀਐ ॥
 ਨਾਇਕ ਪਦ ਤੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁਘਰ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ॥
 ਹੇ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਬਹੁ ਚੀਨ ਉਚਾਰਿਯੋ ਕੀਜੀਐ ॥ ੧੩੦੮ ॥

{ਰਿਪੁ ਪਾਕਰਿ = [ਰਿਪੁ ਪਾਕ = ਇੰਦ+ਅਰਿ] ਇੰਦ ਦਾ ਵੈਰੀ ॥}
 ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵੈਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੇ,
 ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਜੋੜੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸੁਘੜੇ ! ਕਵਿਤਾ
 ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ॥ ੧੩੦੮ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ 'ਪਾਕ' ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਦੋਂਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ
 ਇੰਦ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ—ਪਾਕ ਰਿਪੁ, ਪਾਕ ਅਰਿ, ਪਾਕਹਾ, ਪਾਕ ਸਾਸਨ, ਪਾਕ
 ਮਰਦਨ, ਪਾਕ ਸੁਦਨ, ਪਾਕ ਅੰਤਕ—ਆਦਿ ਇੰਦ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ = [ਇੰਦ ਦੇ ਵੈਰੀ] ਦੋਂਤ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ = [ਦੋਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ = [ਦਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ = [ਇੰਦ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ = [ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ = [ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਇੰਦਾਂਤਕ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸਬਦ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਤੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਸੱਤ ਬਹੁਰ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਧਰੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸੋਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਮਨ ਲੀਜੀਐ ॥ ੧੩੦੯ ॥

{ਇੰਦਾਂਤਕ = ਇੰਦ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ—ਦੋਂਤ ॥}

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਦਾਂਤਕ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵੈਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੇ,
 ਫੇਰ 'ਸੱਤਹੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੦੯ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਇੰਦਾਂਤਕ ਅਰਿ = [ਦੋਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ] ਦੇਵਤੇ ।

ਇੰਦਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ = [ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ] ਇੰਦ ।

ਇੰਦ੍ਰਾਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਛਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।
 ਇੰਦ੍ਰਾਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।
 ਇੰਦ੍ਰਾਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕਿ ਸੱਤ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਦੇਵ ਸਬਦ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਦਨ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਅੰਤ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਹੋ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਨ ਲਹਿ ਰਾਖੀਐ ॥ ੧੩੧੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੇਵ' ਸਬਦ, ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੇਤੈ ਰਖੋ ॥੧੩੧੦॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਦੇਵ ਅਰਦਨ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ] ਦੈਂਤ ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ=[ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ] ਦੇਵਤੇ ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤੀ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਤੀ (ਕੱਛਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਸਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ ॥

ਨਾਇਕ ਪਦ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਭੇਦਾਭੇਦ ਕਬਿੱਤ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੧੩੧੧ ॥

{ਅਮਰਾ=[ਅਮਰ ਦਾ ਬਹੁ ਬ:} ਦੇਵਤਿਆਂ ॥ }

ਪਹਿਲੇ 'ਅਮਰਾ' ਅਰਦਨ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ । ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਾਵਜ ਦੇ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਵੇਖਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥੧੩੧੧॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ] ਦੈਂਤ ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ—[ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਹਿਰਨਕੱਛਪ ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ=[ਹਿਰਨ ਕੱਛਪ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਛਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ [ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੇ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕੈ ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਲਹੀਜੀਐ ॥

ਹੋ ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥੧੩੧੨॥

{ਨਿਰਜਰਾਰਿ=[ਨਿਰ+ਜਰ=ਬੁਢੇਪਾ+ਅਰਿ] ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਦੇਵਤਿਆਂ) ਦੇ ਵੇਰੀ-ਦੇ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ॥੧੩੧੨

ਸਬਦਾਰਥ-ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ] ਦੇਵਤੇ ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨਿਪੁ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਅਰਿ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰ ਕਰ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਿਪੁ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕਰ ॥

ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਰੁਆਲਾ ਮਾਂਝ ਨਿਸੰਕ ਉਚਾਰੀਐ ॥ ੧੩੧੩ ॥

{ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ=[ਬਿਬੁਧ=ਦੇਵਤਾ+ਅੰਤਕ] ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੇ'ਤ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਸਬਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ । ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਬੇਬਕ ਰੁਆਲਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਰਖੋ ॥ ੧੩੧੩ ॥

ਸਬਦਾਰਥ-ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨਿਪੁ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦੁ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਪ) ਵਾਲੀ] ਧਰਤੀ ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨਿਪੁ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਪਰ ਦੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਅਹੁ ॥

ਹੋ ਛੰਦ ਚੰਚਰੀਆ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਐ ਠਾਨੀਅਹੁ ॥੧੩੧੪॥

{ਸੁਪਰਬਾਣ=[ਸੁਪਰਵਨ*] ਦੇਵਤਾ ॥ ਪਰ=ਸ਼ਤ੍ਰੁ, ਵੇਰੀ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਸੁਪਰਵਨ ਪਰ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, {ਚੰਦਰੀਆ} ਕਾਵਯ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੩੧੪ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ।

ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ।

ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ ਅਰਿ ਪਤਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤੀ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਤਿਨੀ] ਧਰਤੀ।

ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ] ਰਾਜਾ।

ਸੁਪਰਵਾਣ ਪਰ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਬਦ ਤਿਦਵੇਸ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥

ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਿਪ ਪਦ ਤੈ ਬਾਰ ਭਣੀਜੀਐ ॥

ਸੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੧੩੧੫ ॥

{ਤਿਦਿਵੇਸ=[ਤਿਦਿਵ=ਦੇਵਤਾ+ਏਸ = ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ ॥}

ਪਹਲੋਂ 'ਤਿਦਿਵ ਏਸ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ 'ਸੱਤ੍ਰੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੧੫ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ।

ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ।

ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ।

ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ] ਧਰਤੀ।

ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਤਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪਿ ਨਿਪਿ ਸੱਤ੍ਰੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਸਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰ ਜੈ ॥

ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਜੈ ॥

*ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰ' ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਤ 'ਸੁਪਰਵਨ ਅਰਿ' ਪਾਠ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ 'ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰ' ਹੀ ਸੁਧ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੁਪਰਵਨ' ਦਾ ਅਪਿਭ੍ਰੰਸ 'ਸੁਪਰਬਾਣ' ਹੈ, ਅਤੇ 'ਪਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ 'ਸ਼ਤ੍ਰੁ' ਹੈ। ਵੇਖੋ ਹਿੰਦੀ ਸਬਦ ਸਾਗਰ ਸਫਾ: ੧੯੮੩।

ਸੱਤ੍ਰ ਸਬਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਤਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥੧੩੧੬॥

{ਬਿੰਦਾਰਕ=ਦੇਵਤੇ ॥} ਪਹਿਲੇ 'ਬਿੰਦਾਰਕ' ਤੇ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਸਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੧੬ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਮੀ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਤਿਨੀ] ਧਰਤੀ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=[ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ] ਰਾਜਾ ।

ਬਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸੱਤ੍ਰ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਅਨਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ 'ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 'ਤੀਨ ਬਾਰ ਅਰ' ਪਦ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਭ ਬਿਵਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਭਾਖਿ ਗਤਿ ਭਾਖੀਐ ॥

ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਿਪ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥

ਬਹੁਰ ਸੱਤ੍ਰ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥

ਹੇ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਤਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥੧੩੧੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਮਾਨ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਗਤਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸੱਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੩੧੭ ॥

ਸਬਦਾਰਥ—ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ=[ਬਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲਨ ਵਾਲ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇ'ਤ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੇ'ਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦ੍ਰ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਕਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤਿ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਨਿਪਤਾਈ] ਧਰਤੀ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ ।

ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ ਨਿਪ ਸੱਤ੍ਰ=[ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ ।

ਆਚਿ ਅਗਨਿ ਜਿਵ ਪਦ ਕੇ ਸੁ ਪੁਨਿ ਬੰਖਾਨੀਐ ॥

ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਿਪੁ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪੁਨਿ ਠਾਨੀਐ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਐ ॥

ਹੇ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝਿ ਨਿਸੰਕ ਪੁਮਾਨੀਐ ॥੧੩੧੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਗਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਿਵ' ਤੇ 'ਸੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ। ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਸੰਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ ॥ ੧੩੧੮ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ—ਅਗਨਿ ਜਿਹਵਸੁ=[ਅੱਗ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਜੀਭ ਹੈ, ਉਹ] ਦੇਵਤੇ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੈਂਤ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ=[ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੇਰੀ] ਦੇਵਤੇ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ=[ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਇੰਦੁ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ=[ਇੰਦੁ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਕਸ਼ਯਪ ਪੁਜਾਪਤਿ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ=[ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਰਾਜਤਾਈ] ਧਰਤੀ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ=[ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ] ਸੈਨਾ।

ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਨਿਪੁ ਰਿਪੁ=[ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੇਰਣ] ਬੰਦੂਕ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ—ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਜੀਭ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹਵਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਰਸ ਦੇਵਤੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ 'ਅਗਨਿ ਜਿਵਸੁ' ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

[ਦੀਕਾਕਾਰੋਕਤਿ—ਤਿਲਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੰਮਤ ਵਰਣਨ]

ਗੁਹ ਬਸੁ ਨਿਧ ਸਸਿ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਚੇਤ ਮਾਸ ਕੁਝ ਵਾਰ ॥

ਜਲ-ਨਿਕੇਤ-ਹਰਿ ਅਨੁਜ ਭਿਤ ਕੀਨੋ ਤਿਲਕ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰ ਅਨੁਕੰਪਾ ਹੈ ਕਰੀ ਇਤਿ ਹੋਯੋ ਸੁਭ ਰੀਤ ॥

ਅਨੁਜ ਗੁਹਿ ਮੇ ਬੈਠਕੇ ਕੀਨੋ ਸਹਿਤ ਪੀਤ ॥ ੨ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ

ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਾਣੀ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਟੀਕਾਕਾਰ -

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ